Andai György

Polgári történetek

Útikalauz a félmúltba

Andai György

Polgári történetek

Útikalauz a félmúltba

„Utálok nosztalgiázni, de sajnos túl jó a memóriám."

(Bertolt Brecht)

„Az emlékezés nem ismer könyörületet."

(Federico Fellini)

„Aki ismerte, tudta jól: abban a régi világban nem volt olyan jó benne élni. De emlékezni mégis jó rá."

(Karinthy Ferenc a két világháború közti időről)

A Polgár-sztorikat még a 90-es évek közepén, tehát a totális retróőrület előtt kezdtem írni, amikor túl sok minden eltűnt – eltüntettek – el akartak tüntetni gyermek- és ifjúkorunkból, az 50-es, 60-as, 70-es évekből. A kis dolgozatok rendre megjelentek kölönböző médiumokban, egy hangyányi részük kötetben is (*Kifújt…* 2001), némi sikerük is volt, hiszen e történeteket barátaimnak szántam, meg a mindenkori ifjaknak, akiknek bizonyos fogalmakról fogalmuk sincs már. De ajánlom azok figyelmébe is, akik 1989-90 óta "úgy tesznek, mintha akkor születtek volna, s mindjárt negyven-ötven évesen" (ezt meg a Hofitól loptam). Vegyék az egészet valamiféle bédekkernek: útikalauznak egy félig-meddig eltűnt, ám létező-létezett világ tárgyai, emberei, eseményei, helyei, helyzetei közé. Ja, igen: a sztorik kitaláltak, és bár Bovaryné én vagyok, Polgár Gyula nem – még ha némileg hasonlítunk is egymásra.

A borítófotó

− Szemétnap a Pannóniában − vágja a képre pillantva Polgár Gyula. Vagyis szemétszállítási nap, a pléhkasztnis lovas kocsikra várnak a házak elé kirakott, dugig telt, méretes háncskosarak a Pannónia (később Rajk László, utóbb esmét Pannónia) utcában, a Wallenberg (alias Phönix) utcától a Szigetig (utóbb Radnóti Miklós). Késő ősz lehet, ezt sugallja a járókelők öltözete, a kép jobb alsó sarkában a zöldséges árúja (krumpli+alma), a keramitkockás úttest párás csillogása, de meg az egészet elhomályosító köd − ami valódi szmog volt, ám ezt a kifejezést senki sem ismerte, senki sem aggódott miatta: a szénnel táplált kályhák, a "központi fűtéses" házak kazánjai barna füstöt okádtak szerte a városban.

Az év nem lőhető be pontosan, Polgár 55-re vagy 57-re saccolja. A házakon már nincsenek golyónyomok, pedig voltak, hajaj, fölösen: ez itt kérem szépen a valahai csillagos házak környéke, amelyet viszont 56 nagyjából elkerült, erre nemigen lövöldöztek. Maszek (órás és fodrász) is működik, jelezve némi új politikai szellemet. Amúgy merész a fodrász, nem tart a szembeni állami konkurenciától.

A fő cégér a patikáé, a Phönix-házbélié − gyógyszertár már akkoriban is bőven akadt a környéken: a körút túloldalán a Sziget cukrászda mellett, meg a Pozsonyin kettő is, az egyik Jászai, a másik A Park sarkán. A nevezetes (nevét az egykori építtető-tulajdonos biztosítócég után kapta) lakóház stílusában némileg kilóg a környékre oly jellemző Bauhaus épületek közül − valaki 1937-es szocreálnak minősítette. Vele szemben kiöblösödik az utca, ide tán apró zöldet álmodott a városterező, Polgár emlékszik is vékonyka fákra, némi fűcsomókra, látszanak is a képen; most parkoló, naná, és a felvétel üres úttestén mára mozogni sem lehet.

Az órás utáni házban "rendelt" Polgár megannyi angoltanárának egyike. Piri néni tetőtől talpig anglomán volt, trottőr cipő, tweed kosztüm, asztalán modern angolszász szépirodalom: a néni a Harmincad utcai angol kövi könyvtárának buzgó látogatója. Néni? Ebédre hívták egyszer Anyuék, vendégnek álcázott tolmácsnak: segítsen már, váratlanul bejelentkezett az angliai Tánti valami ösmerőse, hozott egy kis csomagot, ám egy szavát sem értik. Piri néni jött, de már a kávét sem várták meg: szikra lobbant és a két vendég elsietett. Anyuék vigyorogtak, Polgárnak meg csak évekkel később esett le a tantusz − máig tartó szokása szerint.

Borító: Kempfner Zsófia

A Polgár-fiúk bohémek ám!

Polgár Gyula fölmenői − legalábbis tudta szerint − mind polgárok voltak. Sem nagy-, sem kis-, sem nyárs-, csak: polgárok. Ám majd' minden generációban akadt, akinek atomjai, sejtjei, génjei valahol, valamikor, valamiként hangyányit változtak. Ezek a Polgárok bohém polgárok lettek.

A nagypapa például tisztes ékszerész volt, órás, aranyműves − és elég nagy franc. Boltja a Körúton, azon a tájon, ahol később évekig egy hatalmas Keravill-üzlet működött; lakása sem messze. Cég is, kégli is állítólag azért települt errefelé, hogy a Tata (Tata? harminc lehetett, amikor ideköltöztek) közel lehessen a kávéházakhoz, meg a Fészek klubhoz, obskúrus pálinkamérésekhez, vagyis minden olyan helyhez, ahol módja van találkozni Piatnik mesterrel, azaz: zsugázni. A Tata jószerint minden nap hajnalig játszott és hajnalig veszített. Ha pénze már nem volt, akkor szerzett: mondjuk a legkisebb fiú bélyeggyűjteményét, a „teljes magyart", vagyis az első kőnyomatostól kezdődő, meglehetősen értékes kollekciót tette föl és játszotta el. A gyerek kereste darab ideig, míg egy futball-labda formájában meg nem érkezett a beismerés és a pótlás: − Ez persze csak ideiglenes, majd visszanyerem. A legkisebb fiú, Apu természetesen sosem látta viszont legdrágább kincsét, hiszen köztudott: a kártyán olykor lehet nyerni, de visszanyerni… A vagyont − mert volt, ha nem is nagy, de meglehetős − nem csak a bakkarat, a chemin vagy éppen a kopka apasztotta, de a Tata mérhetetlen zene- és zenészimádata. Operabuzi volt, ifjú korában énekesi ambíciókkal, mi több, jónak mondott hanggal, de apja, vagyis Polgár dédapja volt annyira pátriárka, hogy az üzletbe kergesse a művész hajlamú gyermekét. Az pedig meg is ült a boltban, mármint nappal, hiszen éjszakáit lásd fentebb − de nem egyedül ült ott, hohó! Társaságában a fél Operaház, csendben kvaterkázgattak a délelőtti próbák után, míg Tata föl nem állt, le nem húzta félig a redőnyt, aztán zamek. A környéket gyönyörű hangok töltötték be, mert odabent a Tata elővett egy arany Patek zsebórát és odaszólt mondjuk Ney Dávidnak: − Na, Dodókám, valami szépet. És Dodó énekelt egyet a boltban, a csillogó aranyak között, majd zsebre vágta a Pateket − aznapra ennyi. Az eset sűrűn ismétlődött, plusz a kártya − mikor a Tata meghalt, három fia egy fitying nélkül maradt.

A csóróságot legkevésbé a legidősebb sínylette meg. Polgár nagybátyja akkor már nemcsak akadémiát végzett színész, kisebb-nagyobb feladatokkal megbízott rendező, de főleg és leginkább író volt: regényei díjakat kaptak, a Nemzeti Színház házi szerzőjévé avatta. A művek a kort ábrázolták és a kor ízlését tükrözték; nem bizonyultak halhatatlannak, bár Polgár Gyula ma úgy véli: bátyja kvalitásos író volt, jó szemű és jó tollú, kiváló jellemábrázolásokkal és dialógusokkal,alkothatott volna maradandóbbat is − de hát ő is bohém Polgár volt. Neki már „joga" is volt minderre, hiszen − kilógva a sorból − művész lett, a művészek pedig ugyebár hivatalból bohémek, muzsikus lelkek. Kicsit kártyázott is, de veszedelmesebb játékai voltak: nőzött. Szellemes volt, jóképű volt, híres volt − mi kell még? Feleségek és barátnők akadtak bőven, még hajlott korában is megnősült, nem akárhogy: lazán lecsapta egy ismerős kezéről annak nála, vagyis Polgár nagybátyjánál sokkal fiatalabb, csinos és okos nejét. A nők közötti (ritka) szünetekben meg piált, szépen, alig észrevehetően − ahogy az már egy bohémhez illik. Élete 1945-ben tört ketté, amikor M.T. elejtett egy mondatfoszlányt: − Ilyen polgári elemek nem kellenek az én színházamba. M.T. zseniális színházi ember, nagy, okos, művelt művész,és nem is kissé gonosz politikus volt. Fenti, szánzsén odadobott mondata akkoriban szinte halálos ítélet: az egykori író-színész-rendező (a régi Várszínház utolsó főrendezője!) pária lett, kishivatalnok kódisfillerekért. Többé egy sort se írt, humora keserű, maró; ő maga deprimált, olykor megcsillanó múlttal: Polgártól, amikor az tizenkét-tizennégy éves lett, Shakespeare-darabokat kérdezett ki, meg Sebestyén Károly Dramaturgiáját, és tanítgatta különbséget tenni jó borok illetve lőrék között − akkoriban neki már főleg almabor jutott, 15.40 egy üveg.

Polgár Gyula e családi leckéken (kivételesen) jó tanulónak bizonyult: sokat olvasott, sokat járt színházba, moziba, koncertre, múzeumba, kiállításra, és sokat ivott. Úgy tizennégy évesen kezdte és harmincötig meg sem állt: akkorra lett kocsija és egy figyelmeztető gyomorfekélye. Kétlaki volt, akárcsak a Tata: nappal reklámszakiként tett-vett, különböző irodákban hivatalnokoskodott, méla undorral: nem bírta a nyolc óra fegyelmét. Meg nem értett zseninek vélte magát, akinek művésszé kellett volna lennie: színésszé, rendezővé, dramaturggá, de minimum újságíróvá. Nem lett, mindazonáltal fájrontkor átvedlett azzá, amit ő művésznek, pontosabban művészinek vélt: bohémkodott. Azaz

csajozott és ivott. (Néhányszor kártyázott: vesztett, a lovin dettó; Tata tán folytatta volna, de mert Polgár mögött sehol egy ékszerbolt, hát abbahagyta hamar.) Napjai egybefolytak sokszor: melóból kocsmába, onnan buliba, bárba, női ágyba; hajnalban néha a Rudas-gőzből ment vissza a hivatalba, gyógysörökkel indítva az újabb menetet. Nem büszkeség, nem szégyen, puszta tény: piásan elképesztő húzásai voltak. Egyszer hajnali hatkor, amikor az akkortájt legtovább nyitva tartó itató, a gellérthegyi Búsuló Juhász is bezárt, taxit rendelt és egy haverjával meg két, ott és akkor megismert bigével leautózott Egerbe, mondván: van ott egy ismerőse, akinek pincéjében igazi egri leánykát lehet kapni, nem azt a szar vinkót, amit egész Pesten.

Ezt a manőverét lehetne akár Krúdysnak minősíteni, de minek? Amikor Polgár egyszer elmesélte gyermekeinek, azok néztek rá és hallgattak: nem hitték. Az ő savanyú-keserű apjuk és egy ilyen tök sirály buli?

Elképzelhetetlen.

A Polgár-fiúk kurváznak

1912. Korzóztak a **k**éjhölgyek a **K**irály utczán a **K**örútig − a rendőrhatóságilag engedélyezett határvonalig.

Így tettek a főútra merőleges majd' minden utcának a bulvárhoz közelítő szakaszán. A környék, a Király-strasse a város egyik központja, boltok, emberek, nyüzsi. A ma irigyelt-csodált „békebeli béke" − tessenek korabeli lapokat olvasni: panamák (értsd: korrupció), bűnözés; (szó szerint) véres pártcsaták, választási csalások; kirekesztő nacionalizmus, sovinizmus; hihetetlen gazdagság és elképesztő nyomor. Hogy közben világváros lett egy sárfészekből, az maga a szent csoda, egyedüli, sosem volt, sosem lesz.

Polgár Béla (12), Polgár Gyula (10), és Polgár Péter (5) elég gyakran sétáltak erre, a szülői tiltás ellenére is. A Dohány utcza 47-ből akár egyenesen is kijutottak volna a Körútra, de így érdekesebb volt, hajaj. A szülők már meglakták a Király, meg az Akáczfa utczát is, a növekvő számú gyermekek miatt folyvást nagyobb otthon kellett.

A srácok a Körút és a Király sarkán lakó dédiékhez igyekeztek úgy, hogy minél többet lássanak a nénikből. Hiába, egy férfiember nem kezdhet elég korán tapasztalatokat gyűjteni. A nők (ahogy Polgár Péter úgy ötven évvel később elmesélte fiának, meg amint a korabeli szemérmesebb leírások emlékeznek) nem voltak éppen fiatalok, csinosnak is alig mondhatók, sőt: lerobbant sarkangyal szinte mind.

Tavaszi vasárnap délelőtt, böjt után, útban a dédi híres maceszlevese felé, vidáman, hiszen mi gondja is lehetett három gyereknek akkortájt. Lassan bandukoltak, nézelődve, kirakatokat és a nőket gusztálva: civileket, profikat egyaránt. A legidősebbe hirtelen valami kétség hasított, lekésni az ebédet főben járó bűn, mennyi lehet az idő? Hiába az aranyműves-ékszerész-órás apa, a fiúknak órájuk nem volt.

A kurvákra pillantott. A két nagyobb kölyök mindent tudott róluk, és a kicsi is kezdte kapizsgálni a dolgokat. Ezt bátyja nem sejtette, ezért (is) tartotta baromi jó viccnek odainteni feléjük: − Péter ! Tudd már meg, hány óra!

És Péter, a legkisebb (talpig matrózruhában, lakkcipőben, fehér térdharisnya, fehér matrózsityak, rajta aranyhímzés: Viribus Unitis; a barnult fotográfia pár éve még megvolt, de Polgár Gyula, mármint a mai, a Péter fia − elvesztette valahogy) már iramodott is. Kackiásan

odavágódott az egyik prosti elé, tán még sarkait is összeütötte: − Kurva néni! Hány óra?!

Nem kapott túl nagy pofont, de azt sem értette: csak a néni foglalkozását említette, hiszen valahogy meg kellett szólítani − ő bőgve, két bátyja harsányan röhögve szaladtak a macesz felé.

1921. Béláék diploma-bankettje már szombat kora délután elkezdődött, rögtön a színiakadémiai ünnepség után, a Fészek klub kertjében. Az immár hivatalosan is színész és színésznő jól mulatott, hosszan, boldogan − azután kettévált a kis csapat, a fiúk a Magyar utca felé indultak, a lányok valamely barátjukkal folytatták az ünneplést vagy (a szerényebbje és pechesebbje) hazamentek.

A Maison Frida nemcsak Budapest, de az egész frissen átszabott Magyarország egyik legjobb bordélya volt; elegáns, ennek megfelelő árakkal, na és fölhozatallal: az itteni lányok szépek voltak, értelmesek, és mindentípusúak − vékony, teltkarcsú, molett, vörös-fekete-szőke-barna, mi több: fehér-félvér-fekete. Itt már csak pezsgőt ittak a művész urak, a szalonban meg a szobákban is, kivilágos virradatig. Amikor Béla vasárnap tíz óra tájban lebattyogott, a szalonban, egy fotelben gubbasztva várta kétségbeesett barátja, pálya- és osztálytársa, L. K. Előtte a kezét tördelő madám, kétségbeesve dettó.

Polgár Béla bajt sejdített. Volt. A Doktor úr reggel állított be az előtte napi vizsgálat eredményével: a Lizinek valami baja van. A Lizinek, akivel L. K. ugye, az éjjel… A Doktor úr hetente ellenőrizte a lányokat, és igazolványukba (vagyis a bárcába) hetente jegyezte be, hogy alkalmatos-e a kéjhölgy a további munkára, vagy egészségi állapota ezt nem teszi lehetővé. Amíg ez a bejegyzés el nem készült, a megvizsgált alany nem dolgozhatott, de hát persze mindig van kiskapu, kibúvó. Lizi az éjjel dolgozott, L.K.-val dolgozott, és a reggel érkezett orvos így már csak post festam közölhette, hogy némi baj van a Lizi körül.

Thália két ifjú papja esett nyomban kétségbe, a Doktor a vállát vonogatta, a madám tördelte a kezét. Az orvos tulajdonképpen még jóindulatú volt, azonnal bezárathatta volna az egész műintézményt, de inkább segített: adott egy tégely kenőcsöt. A fiúk rohantak. Nem a baj fenyegetése sürgette őket, eső után kenőcs, hanem a menetrend: aznap este az egri színházban kellett jelentkezniök, nyári tájolás volt az első szerződésük. Béláéknál tárolták fölszerelésüket, onnan roham a pályaudvarra. A vonaton Béla alig tudta vigasztalni barátját: − Értsd meg, egyáltalán nem biztos a diagnózis, meg az sem, hogy elkaptad, a

gyógyszer viszont tökéletes! − mindhárom állítását nagy színészi átéléssel adta elő, még maga is hitt benne tán.

A fülkében öltöztek át, a bankett- és bordélygyűrte szmokingból úri civilbe; némi átszállások: megviselten, fáradtan estek ki a vagonból Egerben. Rengeteg bőröndjük volt − a pályakezdő színésznek is rendelkeznie kellett bizonyos „szalóni" ruhatárral: frakk, szmoking, többféle öltöny, lakkcipő és köznapi egyaránt, stb. Így írta elő a szerződés. Kis csomagocskát, papírzacskóba burkoltat nem szabályozott. Pedig a fiúknak az volt a legfontosabb, a kencét tartalmazó-rejtő zacskó. A többi poggyászt földobták egy konflisra, direktívába adva, hogy a kocsi szállítsa el azokat a színházba, ők meg gyors koraesti kutatásba kezdtek: hova is rejtsék a kencés üveget. A kankókencés üveget. Merthogy rettenetesen rossz antré lenne beállítani akár a színházba, akár a már korábban lefoglalt albérletbe egy adag kankógyógyszerrel.

Valami elásásra gondoltak. Már hogy az üveget elássák valahol, míg biztosabb rejtekhelyet nem találnak neki. Végigloholtak az ismeretlen városon, alkalmatos helyet keresve, párszor eltévedtek, míg valami patakparton megfelelőnek bizonyult a csalitos, ott, egy fa tövében elásták az üveget, igyekezvén pontosan megjegyezni a helyet, majd rohantak a színházba, ahol ismét bankett, évadkezdő. A társulat már hangulatban, észre sem vették a két újonc mennyire gyűrött, zilált − hogy is ne lettek volna: az előző napi megpróbáltatásoktól, az azt megelőző bankettől, az egész borzalomtól, az utazástól, a rejtegetéstől, mindentől.

Az irgalmatlan feszültséget oldandó hát ittak, megint. Hajnalig, megint. Akkor valamelyik helybeli kolléga elvezette, támogatta őket albérletükhöz, dalolva végig a város utcáin, feledve minden bajt. Ruhástul dőltek el az ágyon, hogyisne, több éjjel nem aludtak már. Hirtelen tört rájuk a részegek csodálatos ébersége: hol a kence? Kirohantak az utcára, már pitymallott − ilyen szavakat is tanultak az Akadémián, népszínművek próbájakor − kétségbeesve bolyongtak, azt a bizonyos patakot, annak is bizonyos partrészét, csalitosát, fáját keresvén. Sehol. Az alkoholgőz visszatért, fejükbe verte a hajnali szél, most már üvöltöttek egy hatalmas parkot látván, díszes kerítésének vasrudait rázva: − Hol van L. művész úr kankógyógyszere?! Adjátok vissza L. művész úr kankókencéjét!!!

Az a kerítés az érseki palota kertjéé volt. A két művész idejekorán elhagyta a várost.

1973. Nyár**.** Polgár Gyula pár hete vált el. Randa ügy volt, exneje végezetül még le is gatyásította: csóróbb lett a srác, mint valaha. Egy párizsi útra még kettőjüknek fizetett be, az asszony részét visszaadta az utazási iroda, akadt a nő helyére jelentkező bőven. Polgár megmakacsolta magát: ő elmegy, inkább koldul, de elmegy. Lőn: a dugivalutára valót úgy kérte kölcsön innen-onnan, fejelve tartozásait rendesen.

Párizsban találkozott nagyon szép széplányokkal. Oszposz mint nagybátyja Maison Fridájában: minden szinten szinte minden.

A turistacsoport néhány bikásabb tagja úgy vélte, ezt nekik ki kell próbálniuk. Hogy is ne, hát már hét napja távol az otthontól, nőtől, nejtől − férfiember ezt nem bírja ki. A Pigalle-körüli utcákban szemlélődtek, gusztálgattak, elemeztek. Polgár velük. Tetszett neki, amit látott, bizsergette is az egész, de amikor komolyra fordult a dolog, és társai alkudozni kezdtek néhány gyönyörűséggel a majdani gyönyörökről, Polgár morcul és ostobán és nagyképűen odaszólt: − Én nem fizetek szexért! A válasz hasonlóan ostoba volt, macsós és csípőből jövő, mégis precízen célba találó: − Majd nősülj meg, és számold a forintokat!

Polgár hazagondolt, irgalmatlan adósságaira: elkussolt, s számlálta a forintokat évekig − az újabb esküvőig.

Polgár Gyula nem ismerte egyik nagyszülőjét sem, születésekor már rég meghaltak, a szerencsésebbje természetes halállal, a többi gázkamrában. Szülei, nagybátyjai (Béla és Gyula), meg azok rokonai sorra elmentek, testvére sose volt: Polgárnak mára egyetlen élő felmenő- vagy oldalági rokona sincs, még egy unokatestvér sem, sehol széles e világon. A családi történeteket, a kurvás anekdotákat ugyan lenne kinek továbbadnia: többször nősült, van gyereke számos, unokája is − de nem.

Annyi mindent adott nekik, ezeket megtartja magának.

A reklám hatása a szexre

Itt most egy sárga karika van, benne: 18

Divat, ízlés, színvonal:
Fővárosi Kézműipar
Röviden - eFKáVé!
Az eFKáVé oly híres cég,
valóságos híresség,
elmondhatjuk alappal:
sok-sok női kalappal
szívet-lelket meghódít
az eFKáVé, az eFKáVé!!!

A fenti zeneművet úgy félóránként bömbölte a Budapesti Ipari (figyelem! még nem Nemzetközi!) Vásár valamennyi hangszórója, anno, a Városligetben. Polgár, a könyvkiadói segédszerkesztő akkor éppen előlépett: munkahelye megbízta, rendezzen be egy kis sarkot a nemzetközi könyvkiállításon. Hetekig lázasan szervezett, adminisztrált, asztalosokkal, dekoratőrökkel, kirakatrendezőkkel, grafikusokkal tárgyalt, kivitelezőket zsebből fizetett sörökkel ösztökélt pontos és gyors munkára − meg volt elégedve az eredménnyel. Mindenkinél korábban készült el a standja, pofás lett. Büszkén jelentette mindezt igazgatójának, aki megérkezvén a vállalati Volgával, végigmérte a könyveket, hümmögött és megállapított: − A könyvek fedelei csillognak a felső fénytől, bántják a szemet! Tegyenek ide fekete neonokat!

Azzal el, régi munkásmozgalmi veterán, aki volt. Fekete neonok − Polgár remegett: akkor még fel tudta háborítani az emberi ostobaság.

Az igazgató segédkezni ott maradt titkárnője - a huszonegy éves Polgárhoz képest idős, hiszen a harminchoz közel járó asszony − Polgárra nézett, mosolygott: − Ne is törődjön vele, adok egy puszit, hogy megvigasztaljam. Adott is, Polgár pedig - máig nem érti, honnan szedte a bátorságot: vadidegen, idősebb nő, mi több, férjes asszony, na nem, mi ez itt? − elkapta a kollegina fejét és lesmárolta. Felkészült pofonra, goromba leszúrásra − teljes odaadást kapott. A nő úgy döntötte neki a könyvtárlónak, úgy marcangolta a száját, tépdeste hátát, hogy majd szétesett a szöggel és sörrel megerősített tákolmány. Zárásig folyt a szájsebészet, mindketten remegtek, szemük bepárásodott, fülük nem hallott semmit a körülöttük lévő világból, még az FKV-remeket is csak szűrve, ritkán, azután csak a gongot, a fanfárokat: aznapra zárás. Kirontottak a Ligetbe, úgy száz méterre a felvonulási tribün mögött

sűrű, sötét bokrok, pad, oda rogytak le. Nem is bontották: tépték egymást ki a ruháikból. A gyönyörű gömbmellek kitöltötték markát, ő pedig K. tenyerét. Körülbelül itt meg is állt a tudomány, Polgár, mi tagadás, meglehetősen tapasztalatlan volt, és éppen az asszonytól, ettől a nála idősebb, ergo(?) gyakorlottabb asszonytól várt további útmutatást - hiába. Padon? Ülve? Állva? Polgár ősi ösztönnek engedelmeskedve cselekedett, mikor K.-t beleültette magába. Amikor rendbe szedték magukat, a nő el volt ragadtatva Polgár ötletességétől és a fiúnak jó darabig nem volt gondja nemi életére: fűzögethetett riadózó, gimnazista szűzikéket délutánonként, este, hétvégeken, mert a köztük felgyűlt hormonjait naponta akár többször is leápolta K. Az ügy izgalmát az fokozta a végletekig, hogy tették mindezt munkaidőben, munkahelyen, olykor még a kulcsot is elfelejtve belülről megfordítani Polgár eldugott kis szobája ajtajának zárjában.

Ó be' pompás jó itóka:
Traubiszóda, Traubiszóda
Száz örömöt ád!
Jobb a jónál, alkoholnál
a Traubiszóda többet ád!

Az első, külföldinek is minősíthető, licenc alapján gyártott üdítőitalt Polgár a siófoki Omnia presszóban kóstolta meg, a vasútállomás mellett, ma valami bár van a helyén, Traubiszóda helyett szesszel és némi kis fűvel, kokóval, ez-azzal. Akkor valahányszor a wurlitzerbe dobott egy kétforintost, a kiválasztott szám előtt a fenti gyöngyszemet dúdolta a gép. Polgár sűrűn dobálta a ketteseket, mert invesztált: a két csaj, akit fölcsíptek, a Művész üdülőben a szomszédos szobában lakott. Az üdülőbe sima szakszervezeti beutalóval került, szobatársa zalaszentgróti építész technikus - hogy miért pont a Művész üdülőbe küldte őket a SZOT, az a kor kideríthetetlen titkai közé tartozik. A szomszéd hölgyeknek legalább valami közük volt a művészethez: szabadidejükben néptáncoltak és olykor a szegedi színház tánckarában is emelgették a lábukat. G., a zalaszentgróti srác fantáziáját éppen e lábemelgetés ajzotta: − Gondold el, öregem, odatámasztod a falhoz, neki meg egyik lába a földön, másik a válladon! Polgár belegondolt, és a második nap estéjére meg is hívták a két csajt némi piára, táncra, ahogy jön. Azok jöttek is, kezdetnek jó lesz ez a két gyerek, gondolták, nagyobb falatokra számítottak. Polgár és a technikus srác összeszámolta pénzét és úgy döntöttek: egy estére akár egy ezrest is földobnak. Fejenként! Egy ezrest! Hatvannyolcban! Egy üveg bor zenés

szórakozóhelyen maximum hetven, nyolcvan forint. Fél konyak (a Lánchíd-brandy nevű iszonyat) ötven. Kétezer forint négy embernek − ne folytassuk: a beruházás hozammal járt, Polgár kipróbálta az egy láb fönt, egy láb lent-figurát, kissé fárasztónak találta. Folytatás nem volt, másnap már fölbukkant két vén krapek, lehettek vagy harmincévesek, egy NSU Prinz-el − a lányokat többé még a közös étkezéseknél sem látták. Polgár mindazonáltal három nappal korábban hazament, az az ezres betett neki rendesen.

Mosogasson Ultra Daisyvel!
Így a piszkot sose nézi el.
Majd mikor a padló kerül sorra,
Gondoljon a bevált Ultra porra!
Kézmosáshoz Ultra-solból cseppnyit vesz
Ultra: egészséget így fejleszt!

Ez ment pár évig rádióban, televízióban, és Polgárt mindig elérzékenyítette a Daisy név. Egy buliban ismerkedtek meg, bár azt a bulit jobb lenne zsúrnak nevezni, hiszen otthon voltak a szülők, meg nagybácsik, egyéb ős-strázsák, italként némi csoki likőr, meg tea. Tea! Polgár átkozta haverját, aki elcipelte ide, de muszáj volt: a cimborát, P.-t, jószerivel eltiltották a "házikisasszonytól", korainak tartották, hogy a tizenhat éves kislány egy huszonhárom esztendős, kangörcsös hapsival járjon. A felállás tehát az volt, hogy P. csak Polgárt akarja bemutatni, akiről olyan sokat mesélt már, tetszik emlékezni, ő az, aki novellákat ír. E bemutatás némi respektet adott, és Polgár, az aljas, szemét áruló, azonnal lecsapott a házikisasszonyra, Daisyre, P. szerelmére, aki szőke és feszes volt, amilyen feszes csak egy tizenhat éves lány tud lenni. És persze szűz, rendíthetetlenül az. Mindent megengedett Polgárnak, aki gyűrte, gyömöszölte, vadul, hónapokon át, de a bugyit nem bírta lebűvölni Daisyről. Az nagy ügybuzgalommal, vonzódó érdeklődéssel és lelkesedéssel fogadta Polgár ötleteit, vidám derűvel szorította Polgárt, de slussz. Kijelentette: ő szűzen akar férjhez menni − Polgár pedig még szüzet sem akart elvenni.

Mostanában sok reklámdallamot hall, egyiket sem jegyzi meg, mert nem képes megjegyezni: nincs motiváció − Polgár sokszor, sok évig volt nős.

Ablakból

Hónapokig csak és kizárólag egy magasföldszinti ablakból nézve egyedi dimenziójú lesz a világ. Ennek megfelelően igencsak sajátos emlékfoszlányai maradtak a ma már jóval hatvanon túli Polgár Gyulának arról a pár hónapról, amikor **− kilenc évesen, 56-57 fordulóján − naponta órákig könyökölt a Kresz Géza utcai mini konyha keskeny ablakában, gyógyulási és „szórakozási" okból-céllal.**

Novemberben engedték el a szaniból, további ágynyugalmat javallva − a levegőn. Arra a bölcs dokik nem gondoltak, hogy Polgáréknak nemhogy szanatóriumi terjedelmes teraszuk, de még méretes ablakuk sincs abban a szoba-hallban, és nem ám a Szabadság hegyen, hanem Újlipócia szélén laknak. Ott, ahol bizony volt − a mainál jóval nagyobb, csak nem tudatosult − környezetszennyezés. Busz a Csanádyban: rossz, mert régi motorja sűrű kipufogógázba borít mindent; a közeli Nyugatiba-ból futó gőzmozdonyok füstje is elér ide, no meg a házaké, ahol fa- vagy széntüzelésű kályhák ontották a kormot-pernyét, erősen, mert azon a télen hideg volt, kurva hideg.

Polgárnak vaságyat telepítettek a konyhába, lévén az a legszeparáltabb hely a szoba-hallos kégliben, lefektették, bebugyolálták paplanokba, plédekbe és − és rányitották az ablakot, hadd gyüjjék az ájer. Az meg gyütt. Begyújtották a gázplatni mindkét rózsáját, fűtésül − de hát azon a télen sűrűn nem volt gáz, ha mégis, alig melegített.

A srác meg feküdt, csórikám, órákig. Semmit nem csinálhatott: karjait-lábát szigorúan szorították a pokrócok, Anyu csak ritkán ért rá foglakozni-beszélgetni vele, esetleg fölolvasni valamit; Apu reggeltől-estig távol, a Hivatalban; látogató? Pláne vele egykorú gyerek? Egy tbc-s kölökhöz? Jézusmáriaszentjózsefatyaistenédesanyám! Hát nem ölöm meg a fiamat a Gyuszika miatt!

Február végéig bírta. Akkor Apu beállított valami csudakütyüvel: villanyról működő, mini fűtőkészülék: a konyhában érezhetően melegebb lett, kint meg már időnként a nap simogatta a házfalakat, a feketére mocskolódott hókupacokat a járdák mentén. A meleg, a fény abba az illúzióba kergette az elgyötört Polgárt, hogy tavaszodik, akkor pedig már igazán nem kell fúrt feküdnie. Tehát ő bizony fölkel. Persze nagyon is érezte, hogy szülei valamiért nem osztanák az időjárással és

az ágyelhagyással kapcsolatos nézeteit, ezért megvárta, míg Anyu elindult délelőtti bevásárló(tor)túrájára: ez minimum 3-4 órás szabadságot engedett a gyereknek − a boltok zöme zárva, a nyitottaknál hosszú sorok kenyérért, tejért akár.

Kicsomagolta magát, csak egy szál paplant borított a vállaira és kikönyökölt az ablakon: punkt a magasságához méretezték. És bámult, órákig. Keskeny utcák, saroklakás: ingerszegény környezetnek mondanánk ma, akkor unalmasnak minősült − persze nem egy olyan kisklambónak, aki majd' egy évig feküdt tüdőszanatóriumban, most meg három hónapja konyhai vaságyon.

Emberek mozogtak odakint, néhány személyautó, lovas kocsik, gyerekek − Polgár Gyulának mozi, színház: az ÉLET!

Szemben a kocsma külön műsor: ott aztán mindig történik valami, amely történések, ha kissé nehezen is (mocskosak a kirakatablakok) követhetők, da atomi izgik! A túlsarkon ideiglenes tejbolt, a közeli „igazit" belőtték, a sarki közértet dettó: itt viszont új a a portálüveg, frissen vágták be a légnyomás pusztította helyet, hát jól látni, amint a boltos alkalmatos drótdarabbal kívánt méretű-mennyiségű adagot vág le a kéttéglányi élesztőtömbből.

Dróttal fogták át a hasított fák öt- vagy tízkilós kötegeit élelmesék, akik így, a hosszú és kemény tél vége felé jól kalkuláltak: sok háztartásban fogyóban a tüzelő, a Tükerek is zárva − taroltak. Előbb vélhetően egy elhagyott fatelepen, most meg itt: a fázó szánokat-szánkókat megrohamozták a fázók (fázó+fázók! Szóvitz!), veszekedés, kiabálás − tolvajék nem csak gennyesre keresték magukat, de kiválóan szórakoztak is.

Ha csitult a kinti spektákulum, Polgár dominózni kezdett. Kiborította az ablakpárkányra a dobozt, és adj neki. Egyszemélyes játékként ez baromi unalmas, de hát ez van. Ráadásul − itt és most legalább − csak ő nyerhetett. Utóbb, évtizedeken át, ez soha, semmiben nem sikerült.

Március közepén , amikor már tényleg langy szellők bukkantak elő időnként, Polgár észrevette, hogy nincs egyedül. A szemközti ház negyedik emeletén ugyanolyan kitartással könyököl-bámul valaki, mint ő. Megijedt. Az a pasi (többnyire necces hajhálóval a fején) még elárulja őt a szüleinek. Sőt: az a bácsi , helyzetéből (magaslati) adódóan

benézhet az ő konyhájukba, márpedig hogy' jön ahhoz?!?! Polgárnak fingja nem volt, mi az a kukkolás, de hát csak ne nézze ki a szemét az ő szegényes konyhájukon valaki! Három nap elteltével egy hokedlit húzott az ablak elé, fölállt rá, ledobta a paplant, majd a pizsamagatyát és bemutatta seggét a a voyeurnek.

Irtó botrány lett, a bácsi lerohant, Anyu épp akkor érkezett haza − Polgárt, betegsége kezdete óta először randán meggyepálták.

Május lett, mikor feloldották a vesztegzárat.

Most már csak akkor nézett ki az ablakon, ha nem volt éppen jobb dolga (volt! Bőven! Másfél évnyi kínlódás után?). Egy reggel furcsa, addig nem hallott hangokra ébredt. Az ablak, a keskeny, ezerszer elátkozott ablak előtt − szökőkút! Hatalmas, vastag-széles vízsugár tör a magosba, tán a második emeletig is elér! Úgy, ahogy volt, pizsamában, meztélláb futott ki a lakásból, házból, befurakodva az embergyűrűbe. Azám, felnőtt emberek bámészkodtak ott, tőlük tudta meg a gyerek, hogy a szökőkút: vízvezeték pucolás. Pár percig még álldogált csak, azután közelebb szaladt, be a többi gyerek közé, akik visongva ugráltak a víz közelébe, jól lespriccelve magukat: Polgár a szó szoros értelmében bőrig ázott, de észre sem vette, elkábította-elkápráztatta az áldottnak érzett víz meg a szivárvány, ami föl-föltűnt a csillogó sugárban és minden egyes cseppben.

Mostanság azon kapja magát, hogy egyre többet bámul ki az ablakon. A konyhain, természetesen. Onnét lehet a legjobban rá- és belátni a lakótelepi parkoló túloldalán az egyik panelgarzonra-be. Nem bánja, ha rajtakapná az ottani bombázó és bemutatná azt a gyönyörű, friss, feszes fenekét. Erre azonban csekély az esély: az a bérlemény afféle munkahely, az a dög hivatásos − nem fogja ingyér' mutogatni pazar teste egyetlen négyzetmilliméterét sem neki, a vén nyálcsorgatónak.

Akivel kicsesztek irodalmárék

Polgár Gyula ötévesen tanult meg olvasni, és az irodalom lett étele, itala, levegője. Minden műfaj, rossz és jó művek, mindegy. Irodalmon élt.

1965-ben benevezett a Magyar Televízió irodalmi klubjának vetélkedőjére. Míg körül nem nézett a selejtező helyszínéül szolgáló teremben, különösebb reményei nem voltak, csak próbára akarta tenni tudását, de akkor rájött: itt ő nem veszíthet. Egész életében talán ha három-négy pillanat akadt még, amikor ennyire biztosan tudott-érzett valamit. Tizennyolc évével ugyanis ő volt a legfiatalabb, negyedikes gimnazista a nálánál jóval idősebb, akár negyvenes aggok, egyetemisták, diplomások, felnőttek között: − A legkisebb fiú csak nyerhet − mondta az Irodalom.

A témában, a XX. század külföldi irodalmában, annak is kortárs részében, nem lehetett rajta fogást találni. Érdemeit nem csökkenti, hogy e mérhetetlenül gazdag világnak magyarul csak egy kis szelete volt megismerhető, hiába igyekezett az Európa Kiadó, a Nagyvilág, ez a csodás kiadó és még csodásabb világirodalmi folyóirat − csak cseppeket adhattak az óceánból. E cseppeket viszont Polgár mind megitta, ahogy voltak, sósan. A selejtezőkön, az első pár fordulóban tarolt: továbbjutása meggyőző volt, vitathatatlan. Az elődöntőt és a döntőt már a televízió is közvetítette, élő egyenesben, és már az elsőnél megtapasztalta az Andy Warhol féle tizenöt perces dicsőséget: az utcán egy néni megsimogatta arcát, és az igazgatóhelyettes, a rettegett matektanár, Strigula barátságos mosollyal állította meg a folyóson: − Nem is tudtam, hogy te ilyen remekül ismered az irodalmat. Polgár még őszinte ember volt, és ha nem is ordított, toporzékolt, de élből vágta vissza: − Hát az elég baj, hiszen ide járok három és fél éve! A tanár arcáról lehervadt a mosoly, Polgár kapott két strigulát, a harmadik után elégtelen következett matematikából − akkortájt egy tantárgyi bukást is megkockáztatott valamely poén kedvéért.

Az örömmenetelés a döntőben vált lázálommá. Az addigi egyéni indulókat minden előzetes indoklás nélkül, találomra, négy fős csoportokba osztották, vetélkedjenek ezentúl azok egymással. A zsűrorok mutattak rá kire-kire, azok üljenek egy asztalhoz, aztán kezdődjék a játék.

A zsűrorok. A jeles irodalmárok.

T.G., a finom, katolikus polgár-író, novellista, regények, színdarabok szerzője. B.T., kora termékeny novella- és regényírója. Elnökként U.T., az olykor tenyérbe mászóan briliáns elme; irodalomtörténész és hivatásos életművész. Alig ült el a kavar-zavar a hirtelen csapatversennyé változás miatt, a zsűri valami hihetetlenül átlátszó, leplezetlen csalásba kezdett. Az egyik csapat rendre könnyebb kérdéseket kapott, míg a többiek precíz, pontos válaszait rossznak minősítette a zsűri, még a pontok összeadásánál is variáltak − rosszabb volt, mint egy bundázott lóverseny; ma országos botrány követné, ORTT-vel, de akár bírósággal is. Polgárék harmadikok lettek, a srác kapott egy hatalmas könyvcsomagot, örült neki, naná, neki minden könyv kellett akkoriban, de azért az a külföldi út, az első díj… Nekiesett minden vesztes csoport a zsűritagoknak. Azok, a legmeglepőbb módon, még csak nem is tagadták a részrehajlást, viháncoltak, vigyorogtak, szemükbe röhögtek a reklamálóknak, és bár nem ismerték be, de nem is tagadták a machinációt, magyarázatul meg fölkínálták: − Ha nem csapatverseny van, ha nem jutunk gyorsan dűlőre, kifutunk a műsoridőből, az meg lehetetlen, értsék meg, olyan nincs.

Polgár napokig kóválygott ennyi cinizmustól, főleg, hogy kenyerének, sójának, vízének alkotói, az irodalmárok voltak ilyen szemetek, akik pedig csakis istenek lehetnének. B. meg T. jó pár éve halott, U. változatlanul zseniális, és változatlanul tenyérbe mászó, polgárpukkasztó: nemrégiben Woody Allan-ről állapította meg, hogy az egy sehol nem jegyzett senki.

1969-ben Polgár többször megfordult a New York palotának azon folyosóján, ahol a pénztár működött: mindenféle gyenge vagy jobb reklámszövegekért marta föl a honoráriumát. Az egyik házbéli lap (megannyi szerkesztőség működött itt) ismerős munkatársa egyszer karon ragadta: − Gyere, igyunk valamit! Polgárnak ez akkortájt soha nem volt ellenére, ment a sráccal, gondolván valamelyik környékbeli krimóban kötnek ki, de nem: a cél a Hungária (azelőtt New York, most valami hotelalkatrész) kávéház. Eleddig ide Polgár az orrát se merte bedugni, olyannyira tisztelte a hely szellemét. Most meg láss csodát, az történik, amiről csak olvasott, hallott: haverja egy olyan asztalhoz rángatta, amely körül − Ó Istenem, amely körül ott ültek számos irodalmárok, például Z.Z., CS. I., és minden fölhajtás nélkül helyet szorítottak a két újonnan jöttnek.

Polgár, kővé dermedten a tisztelettől, mukkanni sem mert, míg muszáj nem lett: rendelt. Egy krőzusi nonsalansszal egyszerre három palack bort (hiába, zsebében a friss honor), meg parádi vizeket, és poharat

mindenkinek. Nem köszönte meg senki, néhányan bólintottak − ennyi. Másra nem tellett az asztaltársaktól. Mással voltak elfoglalva. Az asztaltársak lehúzóst játszottak. Ez a hihetetlenül primitív és mérhetetlenül aljas szerencsejáték csendet követel. A sokváltozatú őrületnek a többnyire a legegyszerűbbjét preferálták. Adott egy tízforintos bankjegy (akkortájt még volt ilyen, Petőfi képével) mindenki kezében, aztán valaki bemondott egy számot: pl. huszonhárom. Akinek tízesében a 23 a bankjegy sorszámának elején, végén, közepén ott volt − vitte az összes tízest a partnerek kezéből. Villámgyors művelet, kiküszöbölve minden gondolkodás, de még a hazardírozás is: egyetlen számjegy beszél, oszt kuss. Egy tízes akkortájt nem volt kevés pénz, a lehúzás gyors − fél óra alatt több száz forint elveszíthető, már akinek van vesztenivaló pénze.

Polgárnak volt − és nyert. Előbb a borok-vizek árát, majd egy újabb adagot. Mindeközben el nem hangzott egy árva szó a játékhoz feltétlenül szükségeseken kívül, Polgárra csak akkor vetettek egy pillantást, amikor az szokatlan nyerőszériát produkált. A játékban hirtelen szünet: valamelyik törzsbajnokot telefonhoz hívták, ezalatt Z.Z. simán megvágta Polgárt egy húszassal, mondandóját csak a kölcsönkérés alapszavaira korlátozva, de tegezve, és Polgár ettől ott helyben elélvezett. Egy Z.Z.! A költő! Szólt hozzá! Pénzt kért tőle! Tegezte! Mámor!

A mámor ebben a játékban nem játszik. Polgár úgy tíz perc alatt mindenét elvesztette, nyereséget, aznapi honort, korábbiak maradékát. Üldögélt vagy félórát csöndben, a kutya se törődött vele, akkor egy újabb kis szünetben habogott valamit a költőnek, aki közben nyerő lett, hogy talán azt a húszast, ha nem is játszani, isten őrizz, hogy hát mégse üres zsebbel, meg ilyesmit − Z. Z. meg sem hallotta. Polgár máig nem emlékszik, hogyan jött el onnan, de azt tudja: vissza többé sose ment.

1970 végén egy író-olvasó találkozón futott össze S.A.-val. Nagyon kedvelte a fiatal novellista műveit, és egy sajátos ok miatt ismeretlenül is ismerősének tekintette. Az író apja ugyanis tanára volt Polgárnak a gimiben, az ottani furcsa-bizarr tanárfigurák között is különösen érdekes. Ludovikát végzett egykori vezérkari tiszt, aki e minőségében küldetett át az szovjetekhez 1944-ben segíteni a béketárgyalást, ama október tizenötödikei szörnyű amatőrizmust. Ottmaradt, a szovjet csapatokkal tért vissza, a debreceni ideiglenes kormány körül dolgozott, majd már Pesten is − úgy kb. a fordulat évéig, onnan homály. Fia könyveiből lehetett tudni, jóval később, hogy e homály kitelepítést

takart, meg mindenféle vegzálást. Naná, egykori vezérkari tiszt, ráadásul ideiglenes kormányok körül tett-vett…

Az iskolában, az orosz-órákat lazán el lehetett lógni, csupán beszélgetésre, vagy inkább monologizálásra kellett késztetni a jóvágású, katonás tartású férfit. Ha bárki (többnyire Polgár) bedobott valami aktuális politikai, főleg külpolitikai kérdést, az orosztanulásnak annyi: S. tanár úr elemezni kezdett, gazdag ismeretekkel, széles összefüggésekbe ágyazva a dolgokat, például az akkortájt éppen romlásnak indult kínai-szovjet viszonyt.

Ama író-olvasó találkozó végén Polgár ilyen emlékeket elevenített föl a tanár fiának, aki határozottan élvezte a beszélgetést, sétát javasolt, indultak végig a Körúton, itt-ott betérve egy-egy mellékutcai krimóba, vörösborokkal melegítve magukat, míg el nem érkeztek a Marx térig, meg azon is túl egy sarokkal: a Visegrádi utca elején pinceszerűség − a Modern étterem-vendéglő. Az soha meg nem fejthető, mitől nevezték modernnek, hosszúkás terem, másodosztályú árak, harmadosztályú tartalom (értsd: ételek, italok, felszolgálás). Itt, miután megkóstolták a folyó bort, palackos Egri Bikavérre váltottak, a színes címkéjűre, amelyet kivételesen valóban Egerben palackoztak, ellentétben az ország minden csücskében előállított, de egrinek nevezett iszonyatokkal. Ültek, iddogáltak, dumálgattak − politikáról, de főleg belpolitikáról, a fiatal írónak Polgárénál jóval több ismerete volt, pletykái és elképesztő tényei. Polgár itta a szavát, S. A. a bort, jóval többet, mint Polgár. Aztán fölállt: − Merre van itt a budiművek? Azóta se jött vissza. Azóta meghalt.

Polgár még darvadozott ott, jó félórát. Buta, alapból naiv, most még boroktól is kába feje lassan fogta föl, hogy őt itt átverték. Egész este, a különböző pincékben is ő fizette a kétdeciket. Telefonon riasztotta egy haverját, váltsa ki, és amíg várt a srácra, báva vigyorral ült az asztalnál, motyogott: − Hát, ezek az irodalmárok, ezek aztán fura fiúk….

Akkor megfogadta, és fogadalmát máig tartja: ő többé irodalmárral nem találkozik.

Szenvedélye csitult. Pusztán irodalmon élni nem jó, mert élhetetlenné tesz. Ma a kitárult világ majd' minden könyve olvasható magyarul − követhetetlenül és megfizethetetlenül. A kisnyugdíjas Polgár a lakótelepi könyvtár tagja, de azok sem képesek mindent beszerezni: a büdzsé alacsony, a könyvek ára magas. Polgár Gyula tehát mind többet tévézik és ezért (is) egyre jobban utálja magát − no meg a világot maga körül.

Meglehetősen vegyes osztály volt, akár az egész iskola: újlipóciai úrigyerekek keveredtek a Váci út, a Bagolyvár (ez a Sziget − utóbb Radnóti Miklós − és a Visegrádi utca sarkán rogyadozó nyomortanya volt) csibészeivel. Polgárt nem igazán kedvelték, Dunaival, Sásdival haverkodott többnyire, de olykor ők is utálták: nagyzolt, tudálékoskodott és nagyon mama-kedvence volt. Suli után iszkolt haza, onnét nemigen engedték ki, holmi utcakölykök közé. A szülői féltést azért valami indokolhatta: Polgárról csakhamar kiderült, hogy nagyon beteg. Az első tanév végén Polgár már nem járt oskolába. Hetek, hónapok óta hőemelkedése, láza volt, cipelték ide-oda, alorvostól professzorig, belgyógyásztól kardiológusig: semmi. Míg azután a húsvéti szünetben Polgár Pesthidegkúton − ahova Orbán szabó gyerekpanziójába minden iskolai vakációkor kicsapták a levegőre a földszinti, sötét szoba-hallból − elkezdett hörögni. Először elhülyéskedtek vele, vicces gyerek, nem? azután pár nap múlva mégiscsak fölhívták apját, ugyan jönne már, kissé furcsa hangokat hallat a Gyuszi. Taxival (Öregem, taxival!) rohantak a Szabadság-hegyre (azelőtt-azóta: Sváb-hegy), a gyerekszanatóriumban a régi ismerős főorvos néni, dr. Hoffman Ida röntgen mögé dugta a srácot, fölnyögött, és máris mozgósított: jött sebész, műtős, asszisztencia − echte Vészhelyzet. Polgár, a széltől is óvott Polgár valahogy összeszedett egy finom kis tbc-t, az szétroncsolta a nyirokrendszerét, a trutyi ellepte a tüdejét, már a torkánál állt, pár óra és belefullad saját magába − legalábbis ilyenféle kórleírásra emlékszik Polgár. Gyorsan beinjekciózták köhögés, nyáladzás, hányás, mifranc ellen, torkát okádék ízű lével is érzéstelenítették (amikor sok év múlva egy ismeretlen fogorvos húzás előtt ugyanezzel a szerrel spriccelt Polgár ínyére, a jó fiú széthányta a belét is, rá fogászra, ápolónőre és a teljes miskulanciára − kipucolni sem lehetett a sok gépet, műszert), légcsövébe acélcsövet dugtak, abba vékonyabb gumislagot, azon szippantották le a nyirokváladékot. Kis öröm. Ezt az inkvizíciós módszert megismételték a következő kilenc hónapban hétszer-nyolcszor. Közben fekvés, fekvés és fekvés, némi pirulák, injekciók is: gyorsabb gyógyulást adó mód- és gyógyszerek, legalábbis 1956 Magyarországán, nem voltak. Egy kilencéves kölyöknek háromnegyed évet ilyen körülmények között kórházban tölteni... − az ember hajlamos megérteni Polgár olykor elviselhetetlen egyéniségét.

Levél

Kedves Apukám, most szereztem egy borítékot és egy bélyeget és írok. A levélben amit hazaküldtem nem kértem matricát. Most kérek. 5 ív

katonásat amin van Bocskai tüzér, Esze Tamás katonája, egy kuruc vitéz, stb. stb. Zárom soraimat. Sokszor csókol mindenkit Gyuszi. Most matricázok ide a másik oldalra.

Levelezőlap

1956. X. 11. Feladó: Polgár Gyula, Bp. Márton-hegyi u. 6. Tc. Polgár Péter részére, Bp. XIII. Kresz Géza u. 38.

Kedves Szüleim, én nagyon jól érzem magam. Ti, hogy vagytok. Ezen a héten eddig még nem voltam semmiféle vizsgálaton. Lehet, hogy két látogatás mulva megyek haza. Vasárnap légyszíves hozzatok egy jó detektív könyvet, gyümölcsöt, stb, stb. Most rajzolok egy jampit. Sokszor csókol mindenkit. Gyuszi

Rajzolt, csórikám, jampit, matricázott katonásan, hadilábon állva a helyesírással és azt hitte 56 október 11.-én, hogy két látogatás múlva hazamegy. Végül november 25-én bocsátották el, fogaskerekű, busz hiányában gyalog jöttek le a hegyről a Moszkva-térig, ott tankokat látott Polgár, és apja Kossuth-címert vett neki. AZOKBAN a bizonyos napokban (forradalom, ellenforradalom, sajnálatos események, népfölkelés, majd megint forradalom, szabadságharc − Polgár azon, ki tudja miért, de nagynak nevezett generáció tagja, amely mindenről minden minősítést megkapott és a minősítések ellenkezőjét is, naná), szóval abban a tíz napban rendesen fölborult a szani élete. Egyes műtétek elmaradtak, orvosok, nővérek nem tudtak bejönni, mások ottrekedtek a házban, olykor kicipelték a városra néző kórtermekből a kis ágyakat, belövéstől, légnyomástól tartva, máskor darus kocsival fegyveres civilek jelentek meg, biztos tudomással bírva bizonyos fegyverekről, amelyek a hatalmas kertben ásattak el az ávósok által. Egy nővér sírva szaladt a folyosón: − Az oroszok, a rohadt oroszok! − kiabálta Polgár teljes megdöbbenésére. Őt és annyi más bajtársát otthon, utcán, útfélen, iskolában, mindenhol az oroszok (Oroszooóóók? Szovjetek, fiúk, szovjetek, értettem?!) feltétel nélküli szeretetére oktatták-nevelték, és akkor most valamiért az oro..., azaz a szovjetek − rohadtak? Polgár "szocializációja" megkavarodott, életében nagyjából először, de nem utoljára. Amikor, úgy harmincöt-negyven év múlva, kortársai 56-os történeteiből akkori, tökéletes helyzetfelismerést, abszolút történelmi tisztánlátást hallott, olvasott ki (amelyek szerint ők valamennyien, mindmegannyi nyolc-kilencéves, profi politikus igenis

tudták, már akkor tudták,hogy az oroszok-szovjetek-ruszkik, no meg az egész bolsi vircsaft rohadt, sőt ebbeli véleményüknek szóban-tettben megannyiszor hangot adtak), nos akkor Polgár bölcsen(?) hallgatott, és még egy akármit rendelt a jóseggű, -mellű pincérlánytól, mert a piáldákban ilyen husik árulták az italt ésmagukat.

1958-ban Polgár már nem levelezett: fogalmazott, mint minden szabvány-negyedikes.

Fogalmazás-füzet, Polgár Gyula, IV. b. oszt. tan:

II. 26 Munkács hőslelkü asszonya

Zrínyi Ilona a női bátorság és hűség mintaképe. Férje I. Rákóczi Ferenc abban az időben halt meg mikor Ferenc fiúk született. Az özvegyre nagy gond hárult. A két gyermek nevelése és a Rákóczi-birtok kezelése. Új férjét Thököly Imrét a tábori élet nehéz viszontagságaiban is követte. A később török földre távozó Thököly felesége kezére bízta Munkács várát. A várat hősiesen védte Kapora tábornok ellen, aki később sikertelenül távozott. A hátramaradó lovasság körülzárta a várat.Vezérei elárulták Zrinyi Ilonát aki két gyermekével fogságba esett. Amikor férje kiváltotta önérzetes hangú búcsúlevelet írt fiának. Sírját a Zrínyi-címer díszítette.

III. 1. A kis kuruc

A kurucok Thököly Imre vezérlete alatt már Fülek várát is visszafoglalták amit a németek nagyon sajnáltak. A haditanácsban egy Prmack nevű kapitány vállalkozott rá, hogy visszafoglalja a várat. Terve az volt, hogy fuvarosként bort visz a várba, leitatja az őrséget és kinyitja a kaput barátja, Sztapacska előtt. Ez alatt a fülekiek vígan nyargalásztak lovaikon. Az úton egy kisfiút találtak, akit apja után Törökverő Magyar Balázsnak hívtak. Mivel árva volt fölfogadták a várba huszárinasnak. A várban nagy mulatság volt, mert egy fuvaros jött és bort hozott. Éjjel Balázs lódobogást hallott. Kisurrant az udvarra és látta, hogy a fuvaros szekere üres. Rögtön tudta, hogy áruló van a várban. Az alsó udvaron látta, hogy a fuvaros egy alvó katona zsebéből kiveszi a kulcsot. Balázs gyorsan megkondította a vészharangot, kikapta a fuvaros kezéből a kulcsot, fölrohant a felső udvarra és becsapta maga után a kaput. Az ugyanakkor kiözönlő vitézek kardélre hányták a támadókat. Balázsnak

ajándékul az elfogott Prmack kapitányon kiváltották az apját. A tízesztendős kisfiú Rákóczi egyik legvitézebb katonája lett.

III. 4. Rákóczi átlépi a magyar határt.

1 A küldöttség megérkezik Rákóczihoz lengyel földre.
2. Rákóczi és Esze Tamás tárgyalása a dolhai veszteségről.
3. A vezér és a jobbágyok közös eskütétele.

III. 5. Megjártam a hadak útját...

Búval vagyok bővelkedő, Sok nyomorúság szenvedő, Elhagylak én áldott haza, Nem láthatlak soha, soha!

III. 6. Bujdosók.

1. A fejedelem és udvara.
2. Rákóczi kívánsága.
3. A bujdosók bánata.
4. A kakukk.
5. Mikes Kelemen a dalosmadár.

III. 10. Föltámadott a tenger!

1.A Pilvax-kávéházban.
2. A hír a bécsi forradalomról.
3. A szabadságharc megkezdése.
4. A tizenkét pont és a "Nemzeti dal".
5. Az egyetem.
6. A nyomdában.
7. Táncsics kiszabadítása.

III. 11. Előre!

1. A francia gárda és a honvédok jelszava.
2. A két gyermek.
3. A harcoló ifjú sereg.
4. Az apa búcsúszava.
5. A szó, amit eltemetni nem lehet.

III. 12. Himnusz

1. Megbűnhődte már a nép A múltat s jövendőt!
2. Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére.
3. Zászlónk gyakran plántálád Vad török sáncára.

4. Majd töröktől rabigát Vállainkra vettünk.
5. S lettél magzatod miatt Magzatod hamvvedre!
6. Vérözön lábainál S lángtenger felette.
7. S ah, szabadság nem virul A holtnak véréből.
8. Nyújts feléje védő kart Tengerén kínjának.

III. 17. Kossuth Lajos Cegléden

1. Cegléd város lakosságát összetömörítette Kossuth Lajos érkezésének híre.
2. Kossuth csatába hívta a nép fiait, az összeszövetkezett urak ellen.

3. A nép az első felhívásra csatlakozott Kossuth seregéhez. Megszületik a híres toborzó. Kossuth Lajos azt üzente,
Elfogyott a regimentje,
ha mégegyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a haza!
Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája,
Éljen a haza!

III. 19. Világos-Arad.

Az osztrákok az orosz cártól kértek segítséget. Leverték a magyar seregeket. Görgey Világosnál megadta magát. A többi tábornokot kivégezték. Kossuth törökföldre menekült. A magyarokra ismét szomorú napok következtek. Az iskolákat, hivatalokat elnémetesítették.

Sztrájktanyán.
1. A kis szoba.
2. A gond és a füst.
3. A botrány.
4. A román.
5. Az öröm.

III. 24. Emlék a Tanácsköztársaság idejéből

A háború viharából egészségesen hazatért édesapám. Ő is reménykedve várta a harcok befejeztét. Egy napon azzal a hírrel jött haza, hogy kitört

a forradalom. Bár nem értettem, hogy mit jelent ez, de rögtön tudtam, hogy valami nagy dolgot. Édesapám és társai otthagyták a laktanyát. Amikor fölköltöztünk Budapestre sok érdekes dolog történt velem. Május elsején az iskolával részt vettem a felvonuláson. A tömeg forradalomi dalokat énekelt. Ezt az ünnepet soha sem felejtettem el.

IV. 2. A levél

1. Egy katona vállalta a levél kézbesítését az erdőben rejtőzködő Leninnek.
2. Lenin örömmel fogadta a hírt hozót.
3. Válaszában hangsúlyozta a párt irányításának fontosságát.

A lapos, elhagyatott partra érve Jersev kiszállt, elrejtette a csónakot, elindult a gyalogösvényen.

IV. 8. November hetedike

1. A háború pusztulást, éhínséget hozott.
2. Oroszországban 1917. november 7-én győzött a forradalom.
3. A magyar dolgozók felbátorodtak a győzelem hallatára.

A Néva folyón vesztegelt az Aurora nevű páncélos hajó.

IV. 11. A puszta

Szép kifejezések: dicső, rónaság, merengve, fennséges. Hasonlat: Mik ezek a T betűhöz hasonló alakok a távolban? Az útfélen itt-ott egy-egy pacsirta emelkedik fölfelé, mint fonalán a pók. Megszemélyesítés: Úgy tartja ölében a tárgyakat, mint gyermekeit az anya.

IV. 14. A puszta télen

Szép kifejezések: elfecsérli, kesergő sípjával, alant, lomhán szipákol. Hasonlat: Mint befagyott tenger olyan sík a határ. Mert az az ősz olyan gondatlan rossz gazda. Megszemélyesítés: Hóval söpörték be a szelek az utat. A harmadik velük bírkózni szemközt jő.

IV. 15. Hajnal a pusztán

A pusztán ébredezni kezd a ménes és csak a csikósok horkolnak tovább. A falu is megmozdul. A bárányok a juhok és a libák kisietnek a mezőre. A disznók már ott túrják a talajt. A pásztor friss vizet kezd húzni a kútból.

Hát így.

Anyu éjszakája

Szombaton, ebéd közben szólalt meg a telefon, Anyu:

− Gyuszikám, nagyon rosszul vagyok, kérlek, gyere át!

Ez akkoriban már hónapok óta így ment. Aput eltemették, Anyu egyedül a Bulcsúban, valóban betegen, de a heti többszöri, rendszeres Polgár-féle látogatásokon kívül is igényelte fia jelenlétét. Volt ebben némi féltékenység, apró gonoszkodás is: Anyu sose bírta elképzelni, elfogadni, ami lám, megvalósult: Polgár nős, családos, réges-rég külön él. Polgár az ilyen *nagyon-rosszul-vagyok* szövegeket először kétségbeesetten reagálta le, azután mind cinikusabban, hiszen alig volt alapjuk: Anyu félrenyelt egy pirított zsemle darabot, vagy éppen úgy érezte, szédül. Most, szombaton, ebédvendégek vannak, Polgár ivott is vagy két vodkát már, nem igazán akaródzott valami újabb álriadónak állnia: − Anyukám, muszáj? Nem igazán vagyok jól én sem…

Persze Anyu meggyőzte, Polgár − pedig soha nem vezetett piásan − beült a Skodába, át a Bulcsúba, Mikor odaért, látta: ezúttal valóban komoly a baj. Anyu szörnyű állapotban volt, Polgár a telefonhoz rohant, a körzeti orvos otthoni száma is megvolt, felhatalmazással arra, hogy bármikor hívhatja. A fiatal doki negyedóra múlva ott volt, és megerősítette Polgár aggodalmát: − Két szívrohamot már átélt, ezt nagyon súlyosnak ítélem. Polgár kezdett összeroskadni, de nem tehette. Még nem.

A doki mentőt hívott, azok megérkeztek, bepakolták Anyut, szirénázva végig a városon, a „szokott" kórházba. Polgár utánuk, keresztül a pirosokon, két vodkával a véráramában. Előbb ért oda a mentősöknél, riasztott mindenkit, a kapuban várták Anyut, vitték azonnal az intenzívre. Polgár ott üldögélt, órákig, időnként egy-egy orvos kijött, borús képpel, majd megengedték, hogy bemenjen Anyjához. Fölpolcolva feküdt, félig meztelenül, ez nem való látvány egy fiúnak, soha, semmilyen korban, semmilyen alkalommal. Fájdalmán, rosszullétén is átmosolyogva korholta Polgárt: − Miért nem mész haza kisfiam, nekem itt most már jó, pihenjél te is.

Polgár éjfélre hazakóválygott, másnap délelőtt kapta a telefont.

A kórházban rövid magyarázat a halál közvetlen okáról, szabványos részvétnyilvánítás az orvostól. − Mi a teendőm? − téblábolt ostobán Polgár, pedig nagyjából képben volt, hiszen Apu, ugye, alig pár hónapja… Átadták neki Anyu személyi igazolványát, pénztárcáját.

Polgár habozott és habogott: − Izé, Anyunak volt egy pár ékszere, meg a járókerete, tetszik tudni… − Fölvették leltárba mikor megjött? − Leltár? Nem… nem tudom, nem hiszem… Mentők hozták, gyorsan, minden olyan gyorsan ment… Amikor az intenzívre vitték, még rajta volt… − Mi? − Tulajdonképpen semmiségek…

Merthogy tényleg, tulajdonképpen semmiségekről volt szó. Anyunak nem voltak ékszerei. Pontosabban volt egy pár icipici fülbevalója, egy vékony, elkopott aranylánca horoszkópos medállal, meg a karikagyűrűje. A medálon egy rák, holott szeptemberben született, Polgár sose kérdezte, miért e más égövi jel, hiszen Anyu valószínűleg azt sem tudta volna mi az, hogy égövi jel, fogalma nem lévén horoszkópról, ilyesfajta hókuszpókuszokról.

Polgár másnap lepedőt vitt be, újra rákérdezett az eltűnt dolgokra, most már nagyon csúnyán néztek rá, mintha hazudna, megvádolná őket, és tulajdonképpen tényleg ez történt. Polgár tudta: azok a dolgok ott voltak Anyunál. Mindegy, nem vitázott, vesztesége mérhetetlenül több néhány ócska fémbigyónál; a kórháznak többé közelébe sem ment, a temetési ügyeket egy gmk-ra bízta.

Mostanában, évtizedek és egy korszakváltás után, olvassa, hogy némely mentősök kirabolták a szállításukra bízott betegeket. Polgár nem igazán lepődik meg: ha voltak tolvaj kórháziak néhányan, miért ne lehetnének egyes mentősök is azok? A járókeretet ez idő szerint maga hagyná a kórházban, ismerve az egészségügy lerobbant állapotát, ennyi adományt még megengedhet magának. Ékszerekkel sok dolga nem volt, az életében megfordult nőknek alig ajándékozott ilyesmit. A horoszkópokban nem hisz, de ez ügyben némileg savanyú a szőlő: igazit, „tudományos igényűt” nem is csináltathatna, hiszen ma már senkitől, sehogyan nem tudhatja meg, hogy precízen mikor született, hány óra, mennyi perckor.

No de hát, ez legyen a legnagyobb gondja.

Anyu napja

Anyu imádta átrendezni a lakásokat. A Kreszben, a szoba-hallban, azon az alig negyven kvadrátméteren nem igazán élhette ki magát. Mindent determinált a még nászajándékul kapott, nagy, diófa garnitúra, ménkű dupla ággyal, éjjeli szekrényekkel, két fotellel, nyolc személyessé kihúzható étkező-dolgozó-mindenes asztallal, a ruhás szekrénnyel, meg a kombinálttal, a négy székkel − Polgárnak csak egy gyerekágy jutott a hall sarkában, mellette kissrácnak való íróasztal meg egy polc, játékoknak, könyveknek.

Mindazonáltal Anyu lakberendezői hajlamainak legalább egy részét megvalósította: varrt, képzettségének megfelelően. Szinte évente új függönyt, csipkéset meg simát, anyagában mintásat, és sötétítőt bársonyból vagy szövetből, világosabbat-sötétebbet: amit a bolt adott. A Visegrádi utca elején volt egy méterárú üzlet, maradékokat árult, tényleg fillérekért, majdhogynem kilóra: itt Anyu nagyon élt. Ha több pénze és a polcokon több anyag volt, bútorhuzatra is vásárolt, a fotelekre, székekre, a dupla ágyra: − Egységes! − nézte elégedetten a végső látványt, keze termékét: ablakon, bútoron egyforma anyag díszlik, akár az Ez a Divat némely, akkor még fekete-fehér, pontosabban barna-fehér fotóin.

Polgár az egészet nem értette: rendben, egye fene, változzanak azok a függönyök, ha Anyunak ez az öröme, de mi a francnak a bútorra, amin vastag kárpitot feszítenek az apró, kerek kis szögecskék, nos ezekre minek a pluszhuzat? Anyu persze lehurrogta: − Nem értesz ehhez, védi a huzatot a huzat. Polgár megvonta a vállát, hanyagolta a témát, Anyuval nem lehetett vitatkozni, merthogy ebben sincs ráció, hiszen a kárpitozást kétévente felújíttatta; akárcsak a festésre, erre is mindig volt valahonnét pénze, valószínűleg a maga és a család szájától vonva el.

A Bulcsúban − egy fél szobával, meg egy cselédlukkal nagyobb! − aztán Anyu kitombolta magát. Polgárnak önálló szoba jutott, ággyá alakítható heverővel, asztalkával, meg íróasztallal, könyvespolcokkal, sokkal: olyan feketére festett vaslétrákból, amelyeket pozdorja lemezek kötöttek össze − a Kátaynál vették többnyire, vagy az Urániával szembeni Vasedényben. Polgár igazándiból a cselédszobát szerette volna

magának, lévén az még szeparáltabb, de Anyut űzte a szenvedély: - Az lesz a gardrób!

Gardrób..... Mindenhova, egymás tetejére is ócska szekrények kerültek, polcok ablak, ajtó fölé, a rengeteg kaszni közt lépni sem lehet, s mindegyik csurig tömött: lyukas cipők, foszlott kabátok, szakadt ágyneműk, mind javíthatatlan − kiló-, mázsa-, tonnaszám. Anyu semmit nem dobott ki soha: aki egyszer minden fontosat elvesztett, családját, szeretteit, otthonát, életformáját, az már csak a kacatokhoz ragaszkodhat.

Ekkor Polgár már nem törődött a lakással, csak horkantott idegesen, mikor meglátta itt is az obligát nádbuzogányt. Egy időben nem volt olyan lakás, film, színielőadás, ahol a Természet ily módon ne surrant volna be a falak közé. Ah, Természet! Eljött Anyu napja! Végre vehetett egy nagy, kovácsoltvas virágállványt (Otthon Áruház, Rákóczi út) és a még a Kreszből ismert Mária virágostól telegyömöszölte cserepekkel, bennük ismert és ismeretlen növények tucatjai − erre nagyon várt Anyu, ezt mindig nagyon szerette volna. Próbálkozott vele a Kreszben is, de hát a földszinti sötétség eleve kudarcra ítélte a növénytermesztést.

Megbukott az itt is, a napfényes Bulcsúban.

− Van ilyen, nem bírják a helyet ! − vigasztalták Anyut a barátnők, és ő ezt el is hitte, mert ez egyszerűbb volt, mint belátni: minden egyes növény mást igényel. Olyik a vízből kevesebbet, másik többet, amaz sötétet szeret, ez tápoldatot − Anyu egyformán túlöntözött, túlnapoztatott, túltápozott: egyetlen biológiai csodán kívül tönkrement minden. A csoda egy fikusz volt, mely tudvalévőleg egyenesen nő, legalábbis pályája elején. Anyué görbén indult, és szlalom pálya lett majd két méteren át, torz, mutáns vegetáció − Anyu imádta, hát persze: ez legalább élt.

A ménkű dupla ágyat kilencszáznyolcvanban vágta szét egy mester, aki − becsületére váljék − többször próbálta lebeszélni az ügyletről Anyut: - Kézcsókom, ez így gyönyörű, ahogy van, ilyet ma már nem csinálnak, dió! Ma minden lemez, műfa, ez békebeli darab, kár érte! − Anyu hajthatatlan lett. Nem, ez már nem lakberendezési ötlet volt, hanem az Élet fűrészelt. Két megkeseredett, egymást immár alig toleráló ember, Apu és Anyu élete. Túl a hetvenen, amikor már sem egymással, sem a

másik nélkül élni nem lehet, de a távolságot, a helyrehozhatatlant jelképezni kell, a legegyszerűbben egy szétvágott hitvesi ággyal.

Polgár akkor már nem lakott ott.

Házasságai, élettársi kapcsolatai után most magányosan él, másfél szobás panelben, ahol a lakberendezési ambíciókat a 48 négyzetméter, meg könyvei, író- és számítógépasztala szorítja kordába; befér még egy méregdrága angol bőrgarnitúra, a jobb időkből, ezt nem adta egyik asszonynak sem. A félszobában franciaágy, rajta csudamatrac: természetgyógyászok, csontkovácsok, reumatológusok által kitalált gyógyír mozgásszervi- és alvászavarokra − a szétfűrészelhetetlen csodában Polgár gerince, csigolyái sajognak persze, és ha egy éjjel 4-5 órát alszik, már boldog.

Apolitikus Oroszlán-krónika

Polgár Gyula krónikás lett. A Sziget utcai Általános Iskola 345. számú Hunyadi Mátyás úttörőcsapata első raja Oroszlán őrsének krónikása.

Ötödikben volt az úttörőavatás, piros nyakkendővel. Korábban, az alsóban kék, majd egy évig kék, de piros szegéllyel − próbaidősök? − kravátli járt. A próbaidő? A franc se tudta, mit jelent ez, habár rémlik, mintha lettek volna mindenféle Kilián-próbák, vetélkedők, meg sportversenyek.

Az egészben a legjobb az egyenruha volt. Az Úttörő Áruházban lehetett beszerezni, de nagy volt a választék a József Attila utca és az Október 6.-a utca sarkán, az L alakú, sötét Úttörő és Ezermester boltban is. A sötétkék rövidnadrágot persze nem vették, azt Anyu készítette: egyszerűen levágott Apu egyik, már tropára rojtosodott-hámlott nadrágjából; bevett, szegett − lett belőle fényes seggű egyengatya Polgárnak. De már az ingek! Vállpántosak! Legombolt zsebűek! Fehér- meg kheki- (úttörőül: szar-) színű. Baromi katonásak voltak. Polgár akkoriban még heves militarista volt, a Hadtörténeti Múzeum megszállottja, meg az április 4-i díszszemléké: az csak jóval később rémisztette el, miszerint ha ő is katona lenne... − na nem, ebbe még belegondolni is iszonyat.

Az egyenruhához járultak mindenféle biszbaszok: síp meg sípzsinór, aztán megannyi fölvarrandó paszomány, jelvény: ezeket valamiképpen ki kellett érdemelni, Polgárnak mára halvány ándungja sincs, ő például mivel szolgált rá a különböző, színes csíkokra, háromszögekre. Nagyon klafa volt még az öv is, azzal a ravasz, átbújtatható csatfedéllel, amely fedél tulajdonképpen az úttörők jelvénye volt. Valahányszor fölcsillant a lehetőség, hogy előbb-utóbb valami újabb firlefrancot aggathat, varrathat magára, napokkal, hetekkel korábban elbuszozott az Úttörő Boltig, hosszú negyedórákig szemlélte a kirakatot, alaposan megnézve magának a következő ordót.

Ja igen, a krónika. Ezt is ama boltban kellett venni, volt kék, meg piros műbőr-borítású, telve szép, üres lapokkal, amit a krónikásnak, ez esetben Polgár Gyulának kellett megtöltenie tartalommal. Szépen és akkurátusan. Na ezek voltak azok a jellemzők, amelyek sem akkor, sem

soha nem illettek Polgárra. Még hogy a szépírás és ő? Pontosság, rendszeresség, kitartás? No neee...

Anyu és Apu közösen dolgozták ki az első két oldalt, ahova címer került, úttörő- meg magyar; kalligrafikus betűkkel a csapatnév, az őrs neve, az oroszlán-fej, a tagok névsora − innen Polgár következett. Neki kellett megalkotnia ugyebár a Krónikát, az őrs krónikáját, vagyis megörökítenie, hogy mi történt. De arról neki soha fogalma sem volt. Bár jószerint teleírta azt a könyvet, de mivel? Díszpintyek voltak valamely környékbeli cég nőnapi ünnepségén, sorfalakat álltak itt-ott, ilyenek. Gyakorlatilag az iskola napi eseményei kerültek bele, új tanár, új diák, új tantárgy, új bizonyítvány − megannyi újság, hiszen Polgár ezért is vállalta a megbízást: akkoriban éppen újságíró akart lenni. (No meg mi más posztra aspirálhatott volna sikerrel? Sportfelelős? Ő, a tornából örökösen fölmentett?) A ténybeli hiátusokat hatalmas címbetűkkel és rengeteg képpel (újságokból ollózta, Apu hozott sok lapot a Hivatalból − hivatalból kapta őket) pótolta. E szerkesztési elvek messze megelőzték korukat: Polgár Gyula az Oroszlánok Krónikája harmatgyenge követőinek tekinti a mai pletykazsurnálokat.

Olykor fölvonultak a suliudvaron, vagy a kerületi úttörőház előtt: márctizenöt, április négy, ilyesmik. Az ing alá 3-4 trikó, de a seggük befagyott a rövidgátyóban: még május elseje is akadt, amikor havazott. A Zászlós (nem személynév! funkció!) menetelt elöl, szorosan markolva a már többször említett üzletben vásárolt zászlórudat, annak tetején a lobogóval: vörös, pajzs alakú vászon, ráhímezve egy oroszlánfej. Polgár jóval később tudta csak meg, hogy eredetileg háromszögű lett volna az a zászló, de valaki éber rájött: olyan a cserkészeké volt, tehát adatott némi görbületet a háromszög két oldalának, így a lobogó nem vált ideológiai tévedéssé − politika, naná.

Voltak őrs-, meg rajgyűlések: mozgalmi kérdések, az épülő-szépülő ország, mit tehet ezen épülésért-szépülésért az úttörő? Polgár erre sem emlékszik: − Politika? Ne már...

Ám a kirándulások! A kis túrák szinte havonta elvezették a srácokat budai hegyekbe, a Pilisbe; foci, röhécselés, számháború − ebben Polgár meglehetősen jó volt, hiába na, militáns jellem, ugye. Stratégiázott, taktikázott, többnyire győzött a csapata − istenkém, oly ritka, oly régi győzelmek, nem elegendőek egy egész életre.

Meg a nyári tábor! Azaz éppen, hogy nem tábor, olyanban Polgár sosem volt, inkább többnapos országjárás, tanulmányi kirándulás, úttörőéletnek álcázva. Mert a kor oktatási rendjében évente minimum egy ilyen barangolás benne foglaltatott, ezt iskolai programnak tekintették, a cech nagy részét a suli állta, ám a rafináltak összekapcsolták az úttörő mozgalommal. A tanulmányi kirándulásból így lett úttörő vándortábor, két légy egy csapásra. Politika, persze.

Mindenki úttörő volt, az is, aki nem. Akadtak, akiket „megátalkodott", „eltévelyedett", „ideológiailag visszamaradott" szülei nem engedték belépni − vallási vagy elvi okokból, vállalva az ezzel járó meghurcolást: az iskola, az úttörőcsapat bizony jelent(h)ette a papa-mama munkahelyére, hogy alkalmazottjuk gyermeke nem pionír. A melóban újabb rosszpont került az amúgy is lefeketedett, ötvenhatos, klerikális, flekkes elem káderlapjára. Akadt apa, akit fölkeresett az osztályfőnök: Lacika (amúgy az osztály egyik legjobb tanulója) csak akkor mehet el a többiekkel Szilvásváradra, ha úttörő, ez ugyanis úttörőtábor, ugye, kizárólag úttörőknek. És Lacika az lett, mert egyetlen keresetből alig élt a soktagú család, nemhogy kirándulni, „távoli tájakra" küldhették volna a fiút, gyakorlatilag ingyér' − politika, természetesen.

Polgár ezt nem írta bele a Krónikába. Nem írta, mert fogalma sem volt róla. Ahogy társainak sem. Egyáltalán: nekik tényleg minden szép-jó volt, és úgy, ahogy adatott. Vidáman éltek, mint a mókus, fenn a fán − hiszen buta gyerekek voltak, könyörgök! Politika? Ugyan!

Ha manapság olykor (ritkán) Polgár összefut valamely egykori osztálytársával, emlékeket idézgetnek, úttörőékről is esik néha szó, de politikáról? Egy árva büdös hang sem, hiszen okos felnőttek, könyörgök!

Apróságok

Ahogy az aprópénz csendült a kassza melletti üvegtálcán. Négyzet alakú, vastag üveg, peremes, a peremek között macskaköves útra emlékeztet a felület, persze kicsiben: domború, árkok szabdalják.

Körömnyi, alumínium ötfilléres perdül rajta, hivatalos fizetőeszköz, némely árba bekalkulálva: tollszár − lásd lejjebb is − egy forint huszonöt fillér. A búzakalászos hátú húszfilléres halkan zizeg; a legmarkánsabb hangja az ezüst ötforintosnak van, bizony, mert még az is használatos, nem vált gyűjtők féltett kincsévé, mi több, valódi értékénél, tehát az öt forintnál sokkalta drágábbá. Mindazonáltal irtózatos nagy pénz már akkor is, öt forint! Akár ezüst, akár normál, mindkettőn Kossuth apánk feje. Öt forint! Egy hétévesnek annyi pénz nincs is, lásd Wagner urat a sok ezer fontjával. Volt ilyen tálca patikában, kocsmában, közértben, akárhol − egyentálcák, díszítetlenek; szint csak a kasszírnő vörös körmei, azok az obligát vörös körmök adtak, természetesen rosszhírű helyen: a Csanády utca sarkán, a kocsmában, ahova forró nyarakon a kancsóval sörért küldte Polgárt Apu. Tálca ma is van, egyediek: patikában valami orvosságot, vagy gyógyszergyártót reklámoz a színes logó; a közértben, azaz shopban, szupermarketben üdítőital-gigász hirdeti magát ily módon is; krimóban a sörösök, valamely a sok tucat közül, Istenkém, sok tucat fajta sör! − ott, a Csanády utcában olykor napokig egyféle sem volt.

Fregoli először a Bulcsúban került, a Kresz Géza utcai fürdőszoba annyira apró volt, hogy olyan méretű ruhaszárítót sehol nem lehetett kapni. A Bulcsúban még a helye is elő volt készítve, az előző lakók otthagyták a kád fölött a plafonba fúrt két gurigát, Anyu legnagyobb gaudiumára. Mert Anyu nagyon szeretett volna egy fregolit: a konszolidáltság valami szimbólumának tartotta, hogy a helyükön, tehát valami vizes helyiségben száradnak a ruhák és nem a szobában, mint addig. Vett hát fregolit, a Rákóczi úton, a Lottó Áruház melletti Vasedényben, s ahogy cipelték haza Polgárral a hatos meg a hármas villamoson, mindenki morgott: az ormótlan jószág kekecül akaszkodott kabátokba, táskákba. Polgár Gyula hamar megutálta a szerkentyűt: colos kamasz lévén ahányszor fürdeni, zuhanyozni akart, feje mindig belekeveredett a lógó ruhákba, harisnyákba, fehérneműkbe, amelyek ugyebár ott csöpögtek, a fregoli azért fregoli, hogy a száradó ruhák csöpögjenek. Hidegen csöpögtek − már ahogy az nedves cihák szokása − Polgár frissen mosott, forró víztől gőzölgő fejére. Nevezetes kínai kínzási módszer − Polgár megtanult villámgyorsan zuhanyozni, ennek

ma is hasznát látja. Fregolija pedig nincs, egyemberes háztartásba minek; olyan kis szétnyitható szárítóállványa van, amelyet a falra barkácsolt, onnét harmonikamód lehet kihúzni, rá két pár zokni, két trikó, két gatya: ennyi Polgár mosási tudománya egy alkalomra − elég is manapság.

Polgár emlékeinek sorában csak apróság az amúgy méretes kucsmák serege, amellyel Apu védte telente fejét. Merthogy akkor még volt ám tél! Repkedtek a mínuszok! A hó, a szél! Apu hát kucsmát húzott, volt neki négy, fene tudja miért e gazdagság és éppen ebből a ruhaneműből. Merthogy utálta a kalapokat, fejfödőket, akár utóbb a fia; az "apparatcsik-bőrkalapon" meg direkte röhögött. Kucsmája volt viszont fekete, csúcsos, amolyan Matula-bácsi féle, a Téli berekből. Volt barna szőrméből, de a belső, a bélés fehér prém volt − Polgár gyerektudatában megfejthetetlen rejtélyként. Volt neki szürke, fölfelé szélesedő, mint egykori szovjet marsalloké, s Apu sejteni engedte, hogy valóban némi orosz, pardon: szovjet kapcsolat nyomán került birtokába a fejfedő − becserélte valamiért úgy negyvenöt elején egy kóbor kozákkal. A negyedik kucsmának is orosz tikkje volt: usánka. Fazonja dacára bizonyíthatóan magyar termék, eredetileg Polgárnak vették, a még egzisztáló Nemzeti Színház mellett, a már átdolgozott falú Corvinban − fázott annak a kölyöknek a füle minden télen piszkosul, az usánka pedig olyan ugyebár, hogy az áll alá lehet kötni leffentyűit, jó meleg prém borítja majd Polgár fagytépte fülét. Borította ám: az egész fejét! Baromi nagy volt az a kucsma, a franc érti, miért nem vásároltak gondosabban a ruházati beszerzésekben amúgy szerfölött precíz szülők. Polgárnak csak mostanában kezdett sejleni: tudatos volt a méretválasztás. Apu akarta azt az usánkát tulajdonképpen, kucsmabuzi lehetett az öreg, aki egy óvatlan pillanatban nagyobb méretűt csempészett a megvásárlandó karácsonyi ajándékok közé, eleve magának szánva − Polgár most, utólag sem bánja. Gyűlöl minden fejfedőt, sapkát, kalapot; kucsmát soha nem hordana: abban az usánkában, álla alatt megkötözve a leffentyűt, halálra röhögték volna magukat rajta a többiek, a srácok, a haverok − ma viszont nincs tél, semmiféle mínuszok; El Nino van, üvegházhatás meg globális felmelegedés, vagy mi a frász.

Az iskolában a fekete majd a színes (piros és kék, sőt: egyik végén piros, másikon kék) ceruzák után, harmadikban írhatott először tintával. Tintával és tollal. A fából készült, zöldre mázolt iskolapadok lejtős írófelületének tetején jobbról balról egy-egy vályú, középen lyuk: a vályúk tollszárakat, a lyuk tintásüveget várt. Megkapta. A magyar

oktatás még az ötvenes évek közepén is mártogatós tollal tanította nebulóit az írásra. A tollszár (lásd feljebb, az egy forint huszonöt filléres) egyenpiros volt, mást nem lehetett kapni; a tollszem, á 10, illetve 15 fillér, már mutatott némi változatosságot: egyikük vékonyabban, másikuk vastagabban írt; ám tinta is csak egyféle: kék. Kék, hiszen tinta! A forradalom ötvenhat után következett: a boltokban, azaz az Ápisznál lakkozott, faszínű (erre nem volt jobb kifejezés, élvezettel üvöltötték hát a kölykök, erős nyomatékot adva a szó elejének; üvöltötték teljesen logikátlan alkalmakkor és helyeken, naná) tollszárak kellették magukat, és Kínából tinta érkezett, mégpedig nem tintaszínű! Kékes- meg zöldesfekete volt − imádták. Ők igen, a pedagógusok nem. Szabály az szabály, a tinta az tinta, ergo kék és ha valaki mégis megpróbálkozott a távol-keleti csodával, elégtelent, rosszabb esetben intőt kapott − Polgár ma is megborzong az ostoba drill feneketlen mélységeire gondolva.

Az azóta elmúlt negyvenöt évben volt több száz tolla, golyós mindahány; golyós: utólagos és piti lázadásként, merthogy természetesen azt is tiltották az iskolákban. Gyűlölte sokáig a tintát is, mígnem kissé megszaladt neki, jól ment a bolt, és ennek folyományaként szerződéseket írt alá - valaki elmagyarázta neki, hogy nemcsak elegánsabb egy töltőtollal odabiggyesztenie a nevét valami okiratra, de állítólag hasznosabb is: a golyóstollas autogramot hivatalos bizonyításnál, per esetén hajlamosak kétségbe vonni az ítélkezők. Polgár a Váci utcai Mont Blanc boltban (azóta az sincs) vásárolt egy töltőtollat, no nem, azért nem Mont Blanc-t, az meghaladta pénztárcájának erejét, de meg rühellt kiadni húszezret (ma kétszázötven) egy tollért. Diplomat márkájút választott hát, ötezerért: súlyos, vastag, hosszú fekete műremek, Waterman tintapatronokról működik, és természetesen kékesfekete tintával.

Azaz: működött. Polgár évek óta nem használta - minek? Hova? Miért? Állandó munkája nincs, szerződést rég nem köt vele senki; ha olykor alkalmi melót kap, a számlát golyóstollal tölti ki, filléressel: nincs az a töltőtoll, amely átütné a belég mindhárom példányát.

Apu zizeg

− Ne zizegj már! Hagyd abba! Megőrülök! − ez Anyu. Este fél tíz lehet, 1952 vagy ‘54, Polgár Gyula már az ágyban, anyja dolgozik, festi a kendőket, Apu meg kopottan is vastag, mert angol tweed köntösében ül a fotelben, a rádióból valami „süvele” zene szól. És Apu zizeg, mert olvas. Mindig olvas. Újságokat, könyveket, vegyesen; a műfajuk is kevert: napi- és hetilapok, regények, no és rengeteg ideológia.

Apu, még a háború előtt, kistisztviselő akkor is, szisztematikusan olvasott filozófiát. A görögöktől Marxig. Különösebb külső hatás nélkül (leszámítva „több mint ismeretség − kevesebb mint barátság”-kapcsolatát Radnótival) arra a következtetésre jutott, hogy a marxizmus, a materializmus, azok valaha megvalósuló formái a legemberibbek minden ideológia és praktikum között. Hegelt, Marxot, Engelst még eredetiben olvasta − kevés nála felkészültebb fickó akadt az országban. Számára negyvenöt a felszabadulást jelentette (megmenekülést munka- és koncentrációs táborból); negyvennyolc egy új, minden eddiginél emberibb élet kezdetét − lásd fent. Minden torzulást észrevett természetesen, de hitt azok kijavíthatóságában, éppen az igaz Eszme alapján.

Lehetett volna nagy ember, főkáder. Alkatilag alkalmatlan volt rá: kistisztviselő maradt. Akik magas pozícióba jutottak és ismerték, nyomták volna föl őt is − nem hagyta. Időnként bizalmas konzultációkra, előadni hívták: nagy embereknek, központi vezetőségi tagoknak, miniszteréknek, tábornokoknak próbált eligazítást adni a Valódi marxizmusról, a félresikerült gyakorlattól érintetlenről − természetesen hiába.

Olvasni, tanulni nem szűnt meg, ám az aktualitások − amelyeket például a zizegő Szabad Nép, vagy később a Népszabadság tárt elé − fokról fokra kikezdték hitét az Eszme megvalósíthatóságában, ám nem gyengítették meggyőződését annak nagyszerűségéről. Vagyis: idealistán egy ideológiának élt, elkeseredve a realitásoktól.

1956-ban szkeptikus volt: alig tíz éves a status quo, nagyhatalmak nagyobb időtávlatokban gondolkodnak, mit nékik Hekuba? A lincselések, zabrálások, zsidózások kiborították, azután a tankok meg sem lepték, ld. elébb. 1968-ban, augusztus végén jutott el a véglegeshez:

az eszme jó, a kivitelezés gyalázatos, embertelen, aljas. Nem annyira csehszlovákiai megszállás, mint olyan keserítette el (az, szerinte, megint kalkulálható volt: a fölosztott világnak ez a része a szovjeteké, amíg ők fungálnak, a dolgok nem változnak, slussz). Azt nem tudta elfogadni, hogy "mi ebbe miért szálltunk be? Tévedhetetlenül beletrafálunk mindig, hol a rossz, a nemtelen, az aljas oldal".

Akkortájt ment nyugdíjba: a vállalati párt-alapszervezetből a szabályok szerint ki kellett lépnie, át a lakóhely szerint illetékesbe; ott nagyon várták, jön Polgár elvtárs a képzett és elvhű kommunista! Ő lesz a titkárunk! Apu udvariasan de határozottan hárított: ő már nyugdíjas, öreg − nem. Évente egyszer elment a körzetbe, kifizette a nyugdíjas tagdíjat egész esztendőre előre, slussz.

És hirtelen megöregedett.

Zizegett persze tovább, de mind több lett a rejtvényújság, meg a sportlap. Neheztelt Polgárra, mert az abbahagyta a pólózást; Apu bármikor fölmondta a harminchatos olimpiai aranycsapat névsorát: Bozsi, Brandi, Bródy, Halassy (öregem! Fél lába volt és mégis leúszott bárkit!), Hazai, Homonnai, Kutasi, Molnár, Németh (ó, hát igen, a Jamesz, az Agy!) , Sárkány, Tarics.

Odavolt Kárpáti Rudiért, az elegáns katonatisztért, a többszörös sampion kardvívóért, nem mellesleg kiváló zenetudósért, minden akkori történelmi vagy féltörténelmi filmek vívójeleneteinek betanítójáért − korai kaszkadőrfőnök. Ja, és a félkezű Takács Károly! Az olimpiai bajnok pisztolylövő, aki, egyik karját elvesztvén, megtanult úgy lőni a másikkal, hogy ismét nyert egy olimpiát.

Az újabbak közül Kozma Picit szerette nagyon, a babaarcú óriást, aki valami tökéletes könnyedséggel birkózta le minden ellenfelét, kivéve a tizenötös buszt, amelyikkel összeütközött valahol az Alkotmány utca környékén: iszonyatos erejével még kifeszítette magát kisautója roncsaiból − és meghalt.

Apu Kosztolányiért rajongott, olyan nüanszokat idézve, hogy K. D. szerint minden városnak saját szaga van, Budapest pótkávé illatú, Bécsé a sütemény, Brüsszelé a vanília, Londoné a faggyú, Párizsé az olvasztott vaj.

A zizegés, vagyis az olvasás mellett makacs szórakozása lett a séta. Sétált és fölfedezett. Apróságokat, hétköznapi miniatűröket. Hogy például borkóstolókat meg borharapókat építettek itt-ott, az „Előre a kulturált alkoholfogyasztás felé!"-szlogen jegyében. Az akkortájt nyílt Berlin étterem folytatása is részben borkóstoló lett az oldalsó kis utcában: álhordókat süllyesztettek a falakba, előttük a pulton nyolc-tíz üvegkancsó, azokban színskála szerint a borok, balról indulva a mélybordó villányi burgundival, befejezve a sötétarany tokaji aszúval, amelyből tizenhárom forintért mértek egyetlen decit. Tizenhárom forint! Apu, a született absztinens aki csak a nyári hőségekben engedett meg magának egy-egy pikoló vagy esetleg pohár sört, fölháborodott: − Az ész megáll! Ott mellette, az önkiszolgálóban hat forint harminc fillér egy zónapörkölt!

Órákat képes volt álldogálni a Szent István körúton, bámulva a sínvályú-tisztítót, e fura szerkezetet, villamos és autó keresztezését, amely gumiabroncsai közt acélkerekeket lökött a sínre, kotrandó a vájatot, és amikor jött egy valódi tuja, a hatos vagy a négyes, előzékenyen félreállt a gumijaira − ez Apu számára a technika csúcsa volt, legalábbis az általa felfogható műszaki tudományok teteje.

Sétáinak gyakori célja lett a közeli Nyugati pályaudvar. Kisettenkedett a rendező részre is, élvezettel figyelte a Truman mozdonyokat, ahogy ide-oda húzzák-vonják-tolják a szerelvényeket. A hivatalosan négyszáztizenegyesnek nevezett masinák azért kapták az egykori USA-elnök nevét, mert az ország még közvetlenül a háború után vett ötszáz ilyet az amerikai hadseregtől. E gépezetek Apu személyes ismerősei, kvázirokonai lettek, némi fura áttéttel: bátyja a háború alatt orvos őrnagyként szolgált az amerikai hadseregben.

A vasút-, vonatimádat könnyű pszichológiai magyarázata: Apu nyilván nagyon elvágyódott innen, no nem végleg, de utazni, mint hajdan, amikor még az Orient expressz is járt errefelé, Londonból indulva Münchenen, Salzburgon, Bécsen át: Budapest majd Bukarest.

Kis noteszbe fölirogatta a sétáin látott ökörségeket. Legjobban a hülye plakátokon, föliratokon szórakozott: − Ismerd meg Baranyát! Mosd meg a gyümölcsöt! Kössünk dohánytermelési szerződést! Öntudatos dolgozó nem ad és nem fogad el borravalót! − Hát ezek vagy teljesen hülyék, vagy nagyon tudnak valamit − vélekedett.

Lap- majd könyvterjesztéssel foglalkozván, fejből vágta az ország több mint háromezer településének nevét, melyik járáshoz tartoznak, mi a járási székhely − e tudásából Polgár kérésére olykor kis ízelítőket adott, vagy gyárak, üzemek misztikus nevét sorolta: EMAG, Épületelemgyár, Kelenföldi Erőmű, Soproni Pamut, Járműjavító, Kismotor, Győri Textil, Pécsi Szénbánya, Chinoin, Újpesti Vasöntöde, Hazai Pamutszövő, Könnyűipari Szállító, Pneumatikus és Hidraulikus Gépek Gyára, Danuvia.

A sétákból megtérvén ismét zizegés, ez már a Bulcsú, a tévé bömböl, mert apu hallása rohamosan romlik és már nem hallja imádott zenéit, Bachot és Mozartot, amely műveket Anyu (aki, mi tagadás, nem éppen ezeken szocializálódott) süvele zenéknek minősített − Polgár nem tudja pontosan, mit jelenthetett anyja szótárában ez a kifejezés.

Apu 1907-ben született, 1985-ben halt meg, negyven évvel volt idősebb a fiánál, akinek nagyon hiányzik. A gyerek (gyerek?! Túl a hatvanon?) álmaiban olykor apjával beszélget, bíztatná: − Zizegj, Apu, zizegj! − de Polgár Péter nem érti fiát.

De hát mér' is tenné? Sohasem is értetették egymást, szinte semmiben: most kezdje, holtan?

Átjáróházak

Polgár talán már a babakocsiban közlekedett átjáróházban, bár természetesen fogalma sem volt arról, hogy az a kerámiakockás udvar, amelyen a Szent István parkból jövet anyu áttolta őt a Sallai Imre utcából a Pannóniába, az egy átjáróház, jelesül a Phönix épület.

Jelesül, merthogy jeles hely, egyéni stíl itt, az újlipótvárosi Bauhaus épületek között: bár hasonlít rájuk, mégsem olyan. Mint minden jó építészeti alkotás, egyebek közt ez is arról ismerszik meg, hogy vitáznak róla: Polgár nemrég olvasta kedves tárcaíró-barátja dolgozatát a Phönix történetéről, egykori és mai lakóiról: B. egyértelműen polgárinak minősítette a háztömböt, míg azután pár héttel utóbb egy mások hírlapíró, erősen lebarmolva előzőt, valamiféle nemzeti szocreálnak aposztrofálta ugyanazt. Hogy miként lehet egy ház szocreál a húszas évek legvégén, tudja a fene, vagy talán a tervező tanulmányúton járt a nagy Szovjetunióban? Az egyik kapu fölött név: Phönix − hirdeti a valahai tulaj, a nagy biztosítótársaság nevét, a másikon Turul a fölirat, no tán éppen ettől nemzeti. Polgár nemigen használta, akkor még ifjú lábaival nem tartotta érdemesnek átvágni a Wallenbergből a Katonába, hiszen csak kis kerülő és már ott is van, mondjuk az utóbbi sarkán az OTP-nél amely a kerület háromévenkénti valuta ellátmányának kifizetésére volt akkreditálva − gondolható, mekkora tömegek tanyáztak itt állandóan.

Ha az óvodából a Petőfi Sándor utcai kapun jöttek ki, olykor fölfelé ballagtak pár métert, hogy aztán balra fordulva, a Corso étterem mellett betérjenek a hosszú, kétudvaros átjáró házba, amely a Városházhoz vezetett, a Kammermayer szoborhoz (hogy ezt miként jegyezte meg, a bonyolult nevet − tudja a fene). Ott leginkább egy pipakészítő boltra emlékszik, nem tudta előle elráncigálni Anyu, pipázni akart mindenáron: négy-ötéves lehetett.

A hely határozza meg a tudatot, a munkahely az utcák-terek-házak ismeretét. A Guszev utcai könyvesboltból két átjáróházon át is el lehetett jutni az Október 6-a utcába, mindkét épület nemes, copf stílusú. Az egyiknek földszinti irodájában dolgozott egy darabig T., a vékony, nagyon okos T., akkor éppen válófélben, és miután egyszer, egyetlen egyszer lefeküdt Polgárral, eltűnt: a munkahelyéről is, lakástelefonja pedig nem volt, és annyit azért nem ért meg Polgárnak az ügy, hogy Albertfalvára kutyagoljon, ellenőrizendő, merre a lány, miért tűnt el. A másik ház egy hivatalában meg M.M. dolgozott, az akkor még alig ismert szobrász, akit Polgár hajlamos volt mindaddig zseninek,

polihisztornak, reneszánsz embernek tartani különböző megnyilvánulásai alapján, míg a művész (tán igen súlyos autóbalesete után és következtében) megzakkant kissé: olyan jobbos baromságokat kezdett hirdetni, hogy ihaj.

Amúgy mindkét átjáró igénybevételének oka ugyanaz volt: rövid úton elérni az Október 6. utcai kocsmát, melyből később borozó lett; szemben vele a hentest a csodás főtt húsokkal; kissé lentebb a sarkon a Zrínyi utcai, Mókus nevű bisztró-krimót. Már rég nem dolgozott errefelé Polgár, de rendszeresen visszajárt a boltba, minden könyvet itt vásárolt; egykori kollégái haverjaivá lettek, a haverság pedig akkortájt az ő életében egyet jelentett a piálással − a két fentebb említett hely adta ehhez a teret és lehetőséget.

Valamivel később − jeles PR-személyiség, aki bírt lenni −, gyakorta megfordult a Felszabadulás téren, a Magyar Hirdető irdatlan méretű épületében. Akkortájt ez is átjáró volt a Curia utca meg az Irányi felé is − Polgár, immár autós emberként, azt a bejáratot használta, amelyiknek közelében parkolni tudott. A Felszabadulás téri kapu mellett az Egyetem presszó, darab ideig esténként itt zongorázott Valentini Feri. Polgár mit sem sejtve látogatta meg őt, és csak akkor jött rá, hol is jár, mikor gyors egymásutánban két whiskyt és két ajánlatot kapott a szomszéd asztaloknál ülő uraktól − a whiskyket bedobta, az ajánlatokat elhárította: piás volt ő, nem meleg.

A környéken sok átjáróház volt akkoriban: félig-meddig annak minősült a Párizsi udvar, ami persze tulajdonképpen egy passzázs: a hetvenes években lerobbanva, aztán megújítva, kicsinosítva, hogy mostanában ismét nyomortanya legyen, a fénye vesztett kirakatú szőnyegessel, bőrdíszművessel, térképbolttal. Azt kevesen tudták, hogy a Duna utcából el lehetett jutni a Szabadsajtó útra − ezt mára lezárták, akárcsak a Tanács körutat a Semmelweis utcával összekötőt. Ez érthetetlen, hiszen az itt fölös számmal működő boltok-butikok tulajai nyilván erőst tiltakoztak vevőik elveszítése miatt, akik többnyire az átjáró közönségből kerültek ki.

Van egy átjáró a Múzeum körút és a Magyar utca között is, gyakorlatilag a Reáltanodába vezet, no ennek ismeretére igencsak büszke Polgár: erről nem tud mindenki. És van-volt egy L alakú lehetőség a Mérleg utca és Münnich Ferenc utca között; a Mérleg utcában a kerületi pártbizottság, a Münnich Ferencben a belügy hátsó traktusa: összeesküvés-elméletek gyártói figyelem! Pár lépésre már a Gresham, a Gresham passzázsai , a Zrínyi utcai bejáratnál ama jeles borozó, amit ha bepoloskázott volna a CIA vagy a KGB, sok érdekeset

meghall a rendszeresen itt iszogató BM-esektől, akik a szomszéd épületből jártak ide − mostanában Polgár időnként arra gondol, igenis, be volt ám az a hely poloskázva rendesen, tán még szekus vagy moszados rovarok is akadtak ott bőségesen. A passzázsban utazási iroda, ahol egyik exnőjének anyja volt a főnök, de itt dolgozott egy másik exnője is − a fiatalúrnak jó okai voltak messze kerülni e helyet.

A többi házak a borutak részei voltak. S.T.-val úgy negyven évvel a nagy turisztikai vendégcsalogató ötlet (Borutak!) meghonosodása előtt úgy bolyongtak meló után errefelé, hogy négy-öt járatuk volt, mindegyikben minimum négy-öt kocsmával, pinceborozóval. Így esett útba a Gozsdu udvar: valami elképesztően lepukkant környéken, még annál is pocsékabb állagú házsor; raktárak az egykori boltok helyén, no meg a rengeteg filmben megörökített férfifodrász, bocsánat: borbély: forgatható faszék, fényesen csillogó, krómozott „műszerek", állványon réz hajmosótál. Polgár elképzelni sem tudta, miként lehet itt lakni-élni − a belső udvarok bármelyik oldalán sötétek a lakások. Úgy véli, a mára luxusingatlanná fejlesztett házsor beruházói a napot tán mégsem tudták megvásárolni, hogy ugyan már, szálljon lejjebb és világítson.

A Nyár utcában egymás mellett három ház is átjáróként működött: a tizennyolcasból, a húszasból a Nagydiófába lehetett jutni, a huszonkettesből a Wesselényibe − ezeket már akkor is többnyire zárták, hát még ma. Ugyanígy a Tanács körúti épületek: a 3/A-ból a Dohány utcába vezető becsukva, a 9-ből a Rumbach Sebestyénbe tartó ugyancsak. Többnyire nyitott még a Rákóczi utat és a Dohány utcát összekötő udvar, butik üzlet hátán, bódék − itt a kereskedők úgy látszik legyőzték a lakókat és a városrendezőket. Hajdan Polgár Gyula két övet vett az egyik maszeknál akkori kedvesének, tetszetősöket, pénztárcájának megfelelőeket: a csaj kibukott. Nemhogy bőr, műbőr, műanyag, de papír volt mindkét műremek.

Az Andrássy út elején rég lezárva a Paulay Edéhez vezető belső út, akárcsak a Teréz körút 50. vagy az 52.: innen a Jókaiba lehetett eljutni. A 32-es még erre szolgál, és gyakorlatilag ilyen a Kátay (alias Kátay, alias Vasedény): a Körúton bemész a boltba, megvásárolod a cuccot, és ha az méretesebb, a hátsó rámpánál vár a szállító kocsi. Az egykori építtetők és kereskedők nem voltak hülyék, sőt: ilyen üzlet van a városban számos, a raktárakat a hátsó, a mellékutcákból töltötték föl, ne már ezzel baszkurálják a vevőt.

Gyakorlatilag ezért épült úgy számos mozi is, a kis büdösek, a csőmozik, de akár nagyobbak is: az érkező nézők ne ütközzenek a

távozókkal, ezért az utóbbiakat a mellékutcákra engedték, mint a Mátrából vagy a Tanácsból, vagy a ház udvarán keresztül (Zrínyi, Kossuth), esetleg hátul, mint a Szikrából a Jókaiba. Mindazonáltal Polgár ezeket nem tekinti átjáróházaknak, mint ahogy más kulturális üzemek megközelítését sem, habár nyugodtan lehetne az a Párizsi udvarból a Katona Józsefhez vezető passzázsdarab, vagy a Tanács körúttól az Asbóth utcán át a Madách Kamarához kanyarodó.

És az még hagyján, hogy vannak lezárt házak, de az eltüntetettek! Polgárnak, bár rég semmi dolga arra, leginkább a József körutat a Somogyi Bélával összekötő hiányzik: utóbb Express-udvarnak nevezték, itt testesült meg a sokat átkozott, de segítőkész és zseniális S.N. egyik ötlete. Ő találta ki a kezdetben 150 forintos hirdetési levelezőlapok rendszerét, abból lett mára a baromi sokat kaszáló cégcsoport. Polgár azonban nem hirdetni járt ott: jóval korábbi időszak volt még, amikor éjjelente, lapzártám idején értem jött, rontó szellem, hogy azután együtt induljunk új horizonok (bulik, itatók, csajok) felé.

No, ez az idő, ez a kor a házzal együtt ki- és elmúlt.

Autók

Opel volt-e vagy Moszkvics? A szovjet ipar nyugodt lélekkel koppintotta le a német márkának legalábbis a formáját, ezért Polgár csak arra esküszik, hogy az első autó, amelyet gyerekfejjel megcsodált, e két márka valamelyike közül került ki, és annyi bizonyos: a jármű kétszínű volt, mármint nem jellemét, hanem küllemét tekintve. (A Pobeda is koppintás volt, a Warsavát meg a Pobedáról másolták – ipar-, és szerzői- meg egyéb jogvédelem? Az mi?)

Amúgy V. doktor birtokolta, az obligát nőgyógyász, mert, ugyebár akinek az ötvenes évek végén kocsija volt, az vagy orvos, vagy maszek kötszövő − leszámítva a néhány élsportolót, színészt és ákádémikert. Midőn V. doktor a siófoki üdülőből, ahol kis családját látogatta meg egy hétvégén, hazaindult volna − a motor nem indult. Az egész környék odasereglett, vagy harmincan adták a tanácsokat, ketten-hárman tettleg is közreműködtek: gyertyát tisztogattak, olajszintet néztek, egy szakértő még a porlasztót is szétkapta − semmi. A doki izzadva ült a már tűzforróra napsütött kaszniban, s ha szóltak neki: − Indítson! - indítózott, nyomta az indítógombot veszettül, egyre izzadtabban, most már a blamától is. Úgy két és fél óra múlva Polgár egy pohár vizet vitt neki, és gyermeki ártatlansággal kérdezte: − A slusszkulcsot nem kell berakni? Arra, hogy a derék dokit nem lincselték meg, tulajdonképpen egyszerű az utólagosan pszichologizáló magyarázat: az a harminc ember Polgár jelen idejű elemzése szerint tulajdonképpen kitűnően szórakozott, hiszen egy gyakorlatilag ismeretlen technikai csoda − egy maszek kocsi! − közelében tölthette nyaralásának amúgy unalmas néhány óráját.

Vélhetnénk, ilyen technikai zsenialitást mutatván Polgár autó-műszaki ismeretei mind jobban kibontakoztak, de Polgár nem lenne Polgár, ha ez így lenne, holott... Holott a dokival történt eset utáni nyáron, a szokásos kétheti pénzkereső foglalkozását a Lehel úti Skoda szervizben találta meg. Buzgón fújogatta a kompresszorral a légszűrőket, benzinben áztatta az elpiszkolódott olajszűrőket − minden szerviznél alkatrészcsere? Akkoriban? Na, ne − miből? Se pénz, se szűrő, meg minek is: − Bírják ezek a gépek, uram, masszív darabok. Az egyhangú robot tulajdonképpeni értelmét az a harminc méteres, naponként többször megtett autóút szolgáltatta, amelynek során a Mester maga mellé ültette Polgárt, így hajtván ki a műhelyből a mosóhoz.

Polgár tökéletesen immúnis maradt a kocsi, mint technika, mint gépezet, mint műszaki konstrukció iránt; még az általános iskolai

fizikaórákon elmagyarázott alapműködési elvekből is alig fogott fel valamit, nemhogy forgatónyomatékról, kompressziós viszonyokról hallott volna. Polgárnak mindazonáltal a mai napig megdobban a szíve, ha akár csak fényképen vagy veterán autók találkozójáról szóló tévébeszámolóban megpillant egy Skoda Felíciát, azt a piros, nyitott, kétüléses gyönyört, mely akkor kocsi-álmainak klúja volt.

A Kresz Géza utcai házban először T.nek, a birkózó világbajnoknak volt kocsija: a konyhaablakban lógó Polgár aggódva leste, vajon sikerül-e magát belepréselnie az alacsony, de széles embernek a Topolinóba. Valamivel később hozott egyik külföldi vendéglátózásából B., a szemközti tánc-zeneszerző, zenekarvezető, karmester egy Citroent, pontosabban egy Szitroén Dösó-t a manöken feleség mellé, még pontosabban annak gyönyörű segge alá. Egy ilyen csaj!, hozzá egy ilyen autó! A kora kamaszkorban látottak vággyá változtak − soha be nem teljesültté, naná.

Az iskolából ketten-hárman összeverődve két-háromnaponta hajlamosak voltak nagyobb kerülőt is tenni hazáig, kockáztatva otthoni lerámolást, de muszáj volt, ellenállhatatlanul vonzotta őket a Katona József utcai Phönix ház és környéke: ha Gábor Miklós otthon volt, valahol erre parkolt Austinja, a megunhatatlan bámulat tárgya. Csak álltak körülötte, némán, rég kitárgyalták színét, formáját, technikai tulajdonságait, ritkaságát (valószínűleg csak ez az egy volt az országban e típusból), már csupán nézték a kocsit, időnként hümmögtek egyet, meg sóhajtottak: − No igen; hja, haverom; ez az, öregem, hajaj.

Hatvannyolc-hatvankilenc táján a Merkur nyugati autókat is kínált a fizetőképeseknek. Polgár kiadói kollégája, cimborája, a néhány évvel idősebb tipográfus, K. Cs. akkor cserélte le vadonatújnak számító, másfél éves Renault 16-osát egy valóban új Fiat 850-es Coupéra - természetesen dínósárgára, uramatyám, hát mire másra! Cs. von haus aus is elég jól volt eleresztve, hozzá baromi keményen dolgozott, szépen keresett a maszekkal: könyvborító-, prospektus-tervezéssel, miegymással. A kocsicsere rossz húzásnak bizonyult, erre Cs. éppúgy rájött, mint az akkoriban ugyanezt a típust természetbeni járandóságként kapott spíler pólósok, focisták: a gyönyörű karosszéria nem túl megbízható szerkezetet rejtett, gyorsan továbbadtak rajta, a Galga menti zöldségesek legnagyobb (és ugyancsak korai) örömére.

Miután háromszor is megbukott a vezetői vizsgán, és csak negyedszerre brillírozott, Polgár megvette első kocsiját, egy Skoda 105-öst. A csepeli telepen egy ismerős ismerősét kellett keresnie, egy kocsiátadót, aki: − Tuti járgányt ad, apukám, csak nyugisan, némi jatt, ötszáz elég lesz! Az

aznapra berendelt vagy ötven ember mindegyike rendelkezett ilyen ismerősnek-ismerősével, vagyis mindenki tuti kocsit kapott − Polgárénak a sebváltója ötven méterre a telep kapuján túl esett szét (visszavontatták, kicserélték). Polgár hazadöcögött, beültette szüleit egy körre, aztán másnap − tökéletes látási és útviszonyok, nyugodt környezet − felcsavarta a verdát az Élmunkás híd egyik lámpaoszlopára. Totál-car.

Utolsóként − sznob anglomán, aki bírt lenni − egy keservesen összelízingelt Roveren járt, szerette és gyűlölte: megbízható, volt elegáns, de és főleg: eladhatatlan, hiszen jószerint ismeretlen márka e tájon: szarér'-hugyér' passzolta el, de muszáj volt: nem futja a fönntartására.

Meg minek is? Amíg rendszeresen közlekedett, mert volt hova-miért autóznia (meló! állandó!) nyugodtnak ígérkező napját már reggel hazavágta egy erőszakosan sávot váltó Baromállat!; egyirányú utcában középen parkoló áruszállító Gennyláda! Polgár (ha nem is ért egyet azon kriptokommunista-bolsevista-sötétben bújkálókkal, akik szerint a szocrendszer felbomlása akkor kezdődött, midőn először hagyták tilosban parkolni a sok rohadt burzsujt) egy kis szolid polgári − liberális vagy akár nemzeti − közlekedési rendcsinálást ilyenkor szívesen látott volna.

Látni azonban régi magyar filmeket lát a tévében, és ha nem is tudná, mikor készültek e mozik: az Első (1919-1945), a Második (1948-1956) vagy a Harmadik (1956-1989), Negyedik (1989-?) Átkosban − szinte tökéletesen be tudja lőni az időpontot. Na hja, ama boldog idők, amikor nemhogy KRESZ-táblák, de sávválasztó- vagy záróvonalak sem tördelték szét az Andrássy, Sztálin, Magyar Ifjúság, Népköztársaság, und noch ein mal Andrássy utat.

Az álmaiban hordár meg Kodály

Valami bíbor-barnás köd zizeg a Duna fölött, belőle lassan bontakoznak ki a hidak, Polgár áthajol a korláton, szemből hajó jön, s mintegy üdvözölvén a hidat - és ílymódon természetesen magát Polgárt − lehajtja kéményét. A gőzös mögött bíborfényű a víz hullámtaraja is, a Dunán minden vadevezős tudja, hogy a Kőrös lapátjai verik a legnagyobb hullámokat, följebb, a szentendrei ágak valamelyikében félre is húzódnak előle a kílbóttal, szkiffel, kajakkal, kenuval; míg a víg partiak, kissrácok meg fölnőttek vidám rikkantásokkal rohannak a vízbe, ingyenhullám, nem úgy mint a Gellértben, a Palán, hanem itt, a Dunán, ahol úszni, fürödni, lubickolni, tapicskolni lehet, igen, a Dunavízben, mely selymes, tiszta, azám!

A hídon korom száll Polgár szemébe, de nem, hiszen már nem is a hídon van, valami vonatablakból pislog ki, közvetlenül a postavagon után, így jól látja a 424-est: a mozdony fölött fekete füstuszály, belőle korom- és szikracseppek vágódnak a kihajló srácok szemébe, azok könnyeznek, de nem törődnek vele, osztálykirándulásra mennek, talán Eger? Utána Szilvásvárad? Az álom nem ad térképet, csak egy lányosztályt mutat, hetedikesek, akárcsak ők, osztálykiránduláson, akárcsak ők, valahonnan az Alföldről. A turistaházban viháncoló egymásra pillantások, majd valami idétlen szóba elegyedés, később némileg normálisabb beszélgetés, egy névre figyel fel Polgár, oly dallamos és szép, mint tulajdonosa: *Bendula Eleonóra*. Este van már ott, Polgár álmában, az emeletes ágyakkal zsúfolt szobák ablakán át nézik a kísérő tanárokat, ahogy szalonnát sütnek, ketten-hárman megbújva a vállukra terített pokróc alatt, s az egyik leselkedő srác megszólal: − Mi mehet ott a pokróc alatt apukáim, mi mehet ott! − és Polgár elgondolkozik: nem is sejti mi mehet ott, mi ez a szöveg egyáltalán.

A kirándulási bakancsot rúgja le lábáról, hiszen valamiként már otthon van, a Kreszben. Kölcsöncipő, és mindkét darabján elszakadt a barna zsinór, úgy kötötte össze, ocsmány csomó, de megszokta, meg kellett szoknia: évekig járatták magas szárú cipőben (talpbetétesben, naná), és a fűző, a mindenkori fűző mindig elszakadt, egy új pár pedig ötven fillér. Amíg lehet, addig átcsoportosítással, azaz átfűzőlyukazással tünteti el a szakadást, s mikor már körömnyi hurkot sem képes a madzag végére ügyeskedni, akkor jön a maradékok összekötözése, és így, magas szárúban, szakadt zsinórosan közlekedik − okot adván korán rendülő önbizalmát tovább gyengítő megjegyzésekre, ráadásul

osztálytársaitól, tehát a haverjainak tekintettektől − Polgár álmában is sokat tud a gyerekek olykori kegyetlen, kíméletlen gonoszságáról.

Most villanás, más idő, a csuka félcipő, műbőr, kemény, nem hajlik, csak törik, a repedéseket pasztával próbálja eltüntetni, Aputól tanulta a technikát, de hol van ez az igazitól?! Az igazi pucoválástól, amelyet a profi mutat be a Nyugati pályaudvar lépcsőinek alján, alacsony széken ülve. Előtte lépcsőszerű deszkaizé, a kuncsaft arra teszi a lábát, de az az alkalmatosság egyszersmind tárolószekrényke is: a dobozból különböző krémek, kencék, kenőcsök, rongyok, kefék halmaza kerül elő − nincs olyan ocsmányul sáros vagy éppen töredezett topán, mely ne ragyogva kerülne ki a mester kezei alól. A mellette a falat támasztó, a cipőtisztító művésszel kvaterkázgató, piros sapkás hordár vonatérkezés, tehát munka hiányában elismerő pillantásokat vet a kész műre, kissé irigyelvén azt az öt forintot, amelyet a maesztro bezsebel: neki ezért minimum két böhöm bőröndöt kell elcipelnie a vonattól a taxiig, és ha taligáját hozza, egy tízesért, azt már úgy megpakolja, hogy emelni is alig bírja, tolja-vonja, és ilyenkor nem kamuból nyög, nem az utas szívét lágyítandó, pénztárcáját nyitandó, de tényleg vergődik, túl a hatvanon, lábain magas szárú bakancsban.

Kutyagol álmában Polgár, frissen suvickolt cipőjében gyalog vág át a városon, kacskaringókon, rövidítéseken, átjáróházakon; körötte alkonypír, kora este van, késő tavasz, szokatlanul meleg, és emberek ülnek az erkélyeken, nemcsak hűsítő szellőt várva, de csak úgy: nézegetve az utcát, a járókelőket, vagy a szemközti, esetleg a mellettük lévő erkélyen álldogálókat, üldögélőket. Többnyire átszólnak egymásnak, dumálgatnak, a levegő tiszta, kocsi nem jár, olykor a Glázner felől friss kenyérszagot fúj a szél, mit szagot?, illatot!, a friss kenyérnek csak illata van, és ilyenkor, még hat óra tájban is sütnek frisset.

Álma vált, odaér céljához, a színházhoz, ellenőrzi a vitrinben önmagát, nem látszik-e inge kifordítottsága: a Csanády utcai fehérneműs az élénél-hajtásánál elfoszladozott gallért a ruhadarab hátából kimetszett vászonnal cseréli, tökéletesen. Ám Polgár még most, álmában is fél, mert úgy érzi: ha senki nem is látja, de mindenki tudja, hogy fehér ingét téglalap alakú, kékcsíkos puplindarab torzítja hátul, harsányan jelezve viselője csóró voltát. Most jeles a színházi alkalom: a Tragédiát adják, éppen ezredszer. Még a függöny lent, a vasat már fölhúzták, jószerivel mindenki a helyén, telt ház, ekkor lép be a Mester, Kodály mester, fehér haja világít. Felesége leül az első sorba, középre, de a Mester áll a széksorok között, háttal nekitámaszkodva a zenekari árok korlátjának,

szemben az egész nézőtérrel, mindenki őt nézi. Ő érezhetően tudatában van ennek, s csak áll ott, mintha éppen most vezényelte volna valamely művét és köszönné a tapsokat. A csillárok fénye kezd halványulni, de Kodály még mindig áll, helyzetével mintegy újrahatározva nemhogy a nézőtér, de az egész épület, sőt, a város, a bolygó közepét: − Pozőr! − mondja valaki Polgár mellett, a srác nem ismeri a szót, kérdezné szomszédjától, de amint arra fordul, már félig ébren van, teste az ágy szélén, alatta a lepedő szinte hurkává gyűrődve.

Polgár mostanság színesben álmodik, élénk színeket lát, sőt szagokat észlel. Nem tudja, hogy ez általános, normális-e − pszichiáter, analitikus kellene, véli, az talán magyarázatot adna, meg álmaiból következtetne mai állapotára is. Naponta vált pizsamát (kínai piac, ötszáz darabja), egyetlen éjszaka alatt nedvesre izzadja hálócuccát, mivelhogy víziói ritkán oly békések, mint most: többnyire veszekszik, vitatkozik, sőt verekszik ismerőssel-ismeretlennel, néha vér folyik, a sajátja természetesen − na, ezt kapd ki, Frajdzsiga! −, mert persze a testi-szellemi bunyókban mindig Polgár veszít, álmában is.

Az égő rádió esete

Módfelett tapintatosan fogalmazunk, ha úgy véljük: Polgár olyan későn érő típus, aki önnön korlátait is csak jelentős spéttel veszi észre és tudomásul. Mára műszaki képességeinek legkiemelkedőbb (és számára is szinte hihetetlen) példájaként sofőrtudományát emlegeti, vagyis azt, hogy úgy-ahogy megtanult vezetni, de már például az önkiszolgáló benzinkutakat messzire kerülte: amíg volt kocsija, akár hosszú kilométereket is hajtott, míg eljutott egy olyan töltőállomáshoz, ahol ismerték és segítettek, mert jószerint a tanksapkát sem tudta tisztességesen visszacsavarni.

Tizenegy évesen rádiót akart építeni. Vágyát mindenekelőtt a függetlenség motiválta: az otthoni egyetlen, meglehetősen régi gépen természetesen mindig csak azt hallgathatta, amit szülei, beleértve a vasárnapi Szívküldiket, meg a Poroló című Szabó család-elődöt, de mindenekelőtt a híreket. Ha Apu otthon volt, a Kossuthon-Petőfin minden híradást meghallgatott, Anyu tánczenét, operettet szeretett, Apu operát, klasszikust − na nem, ez így nem mehet tovább, a harmadiknak mi választása lehet?

Az újság neve Ezermester volt. Kisalakú, színes fedelű füzetecske (ma, a szakértő Polgár úgy véli, B5-ös méret) a bontakozó barkács-mozgalom bibliája. Az ötvenes évek végén, a hatvanasok elején az egyik „fővonal" lett, „irányt vettek rá": barkácsoljon a magyar, csináljon meg mindent ő maga a háza körül, lakásában, úgy, miként... Persze azt nem mondták meg, hogy úgy, mint odaát, a földteke nyugati felében. Gyorsan összehoztak egy barkácsboltot is (no akkor nem annak nevezték, a *barkács*, a *csináld magad* is csak jóval később vált közkeletű kifejezéssé), Ezermesterre futotta az ötletből, a bolt a Körúton van, igen, még ma is ugyanazon a helyen, ugyanazzal a profillal szinte − ritka állandósult sziget a fenenagy változásban.

Polgár természetesen nem elégedett meg holmi szimpla, detektoros készülékkel, amelynek leírását Kincses Kalendáriumok is közölték, nem, ez Polgárnak túl egyszerű volt, sőt, túl közönséges, nem, neki tranzisztoros készülék kell. Fogalma sem volt mi az, hogy tranzisztor, de tessék csak ropogtatni, ízlelgetni ezt a szót: gyönyörű. Misztikus, egzotikus, titokzatos − különösen, ha figyelembe vesszük, hogy történik

mindez ötvenkilenc táján, egy tizenegy éves gyerek körül, mely történelmi- és életkorban a tranzisztor még meglehetősen friss dolog volt e vidéken. Az újságban, az Ezermesterben, rá is talált egy egytranzisztoros készülék leírására, és úgy öthónapnyi zsebpénzgyűjtögetés után bevásárolt. Vett tranzisztort, drótokat, bakelitlemezt, fejhallgatót, ellenállást, diódát, banándugót és -hüvelyt, akkurátusan mindazt, ami leíratott. Hazament és nekilátott.

Volt mindehhez egyetlen csavarhúzója, egy állandóan széteső harapófogója, anyja régi, rozsdás szabászollója és passz. A forrasztásokat a drótok összetekerésével vélte megoldani, a tranzisztor lábacskái ezt nem igazán bírták, sebaj, a letöröttet egy gémkapocs-darabbal pótolta. Az egész művelet másfél órát vett igénybe, a végén rámadzagolta a bakelit lapra eszkábált guzmira a laposelemet, feltette a fülhallgatót − mit tesz isten: semmi.

Ezzel az ügy be is fejeződött.

Polgár természetesen úgy vélte, hogy rossz a leírás, rosszak az alkatrészek, rossz az adás, minden rossz, kivéve az ő képességeit. Mindeme véleményének másnap az osztályban hangot is adott, mire E. kijelentette, majd délután átjön, és megmutatja az ő detektorosát, ami ugyan Kincses Kalendáriumos, ám − szól. Polgár kifejtette: hiszi, ha hallja, különben is, detektorosan nem nagy kunszt − Polgárt számos ilyen megnyilvánulása nem tette éppen közkedveltté társai körében.

E. délután meg is jelent, és közölte, az ügy azonnal beindul, csak megfelelő antennalehetőséget kell találni, vagyis mindenféle drótokat kifeszíteni a lakásban, de úgy látja, az itt akadályokba ütközik, túl kicsi a szoba, meg hát a földszinten vagyunk, itt nem biztos, hogy szólni fog: − Az árnyékolás ugyebár... Polgár átment undokba: − Antenna, mi? Drótok, mi? Kifogások, kifogások! Nem működik ez a túró, kár volt dumálni.

E. erősködött, de igenis, otthon, náluk kitűnően szól, minden este hallgatja a paplan alatt, és ha tudná Polgár, hogy miket hallgat! Sejtelmesen mosolygott, Polgár pedig dühbe gurult: − Na, idefigyúzz!

Az 1941-ben épült újlipótvárosi ház egyik büszkesége, inkább különlegessége: minden lakásban két-három helyen antennacsatlakozót építettek a falba, hiszen valóban, a korabeli készülékek anélkül nem

igazán működtek. Az olyan kis lakásban, mint Polgáréké, egy lyuk-pár akadt, egy nyílás az antennának, másik a földelésnek. Polgár úgy gondolta: tökéletes alkalom E. égetésére, ha bedugja a detektoros készülék megfelelő banándugóit a megfelelő nyílásokba.

Nem E., hanem szerencsétlen készüléke égett.

Polgár − azóta önmaga által is közmondásosnak tartott kétbalkezességével − egy lendülettel dugta a két banándugót a száztíz voltba (akkoriban ennyi volt, száz százalékkal javultunk!). A lakásra homály borult, a detektoros készülék szikrázott, füstölt, E. enyhén szólva lekonyult. Kapcsolata Polgárral meglazult, és bár még hosszú évekig egy iskolákba jártak, egy utcában laktak, az a régi barátság nem tért vissza: elégett a detektoros drótjai között.

Balos, jobbos, nemzeti

Ha a Városház utcai Postás-óvodából Anyu nem villamossal vitte haza (a Madách térről 49-essel a Marx téri végállomásig, át a Kádár utcába a 3-ashoz, egy megálló az Élmunkás hídig és onnan már csak egy sarok) akkor, ritkán, mert drágább, a tizenötösre szálltak a Szervita-Martinelli téren (tűzfalak, homokozó, gyerekhinták; később iroda-, és parkolóház).

Polgár imádta a csőrös buszt, pláne ha sikerült a csőr hegyébe, vagyis a vezető melletti kis résbe eljutnia: előtte semmi, senki, ő vezeti a járművet. Ha épp az orruk előtt ment el a busz, leballagtak az Engels térig, tapasztalatból tudták, bőven átérnek: míg nem érkezik a következő tizenötös, minek toporognának itt egyhelyben. Az Engelsen szürke, lepusztultan is elegáns épület: a Nemzeti Szalon. Anyu mesélte, és valami boldogság volt a hangjában, hogy ő, meg a húga meg az udvarlóik annak idején, még a békében, az épület teraszán ittak kakaót, ettek kuglófot. A ház azután többnyire zárva, majd ötvenhét tavaszán Apu mintegy a hóna alá csapta a tízéves Polgárt, vasárnap volt, elkutyagoltak a Szalonhoz. Apu lelkes volt, meg a sok ember is, aki izgatottan mormolt Polgár számára érthetetlen neveket és szavakat: Kassák, magyar avantgárd, absztrakt, szürrealizmus. Az akkor már évek óta tiltott modern magyar képzőművészet első gyűjteményes bemutatója volt itt; Polgár jóval később tudta meg, hogy ezt 56 vívmányaként lehetett értelmezni: ő még a kiállított műtárgyakat sem értette.

Neki később a Nemzeti Galéria kellett, a Kossuth Lajos téren, ahova egyedül! ment, gyalog, keresztül Új- és Ó-Lipócián, golyóvert falak, foghíjak közt, meglehetősen sűrűn: közel is volt, jó is volt, a szülők se bánták. „Történetes" képeket nézett, sokat, sokszor, sokáig: egri nőket, Frangepánékat a siralomházban, Budavár ostromát, meg ilyeneket. Túl korai löket töményen romantikus történelemszemléletből, megkavarta rendesen a 10-11 éves kis kultúrbuzit, aki bírt lenni.

Eleinte a Nemzeti Színházba is csak „sztoris" klasszikusokra váltott jegyet, fillérekért: kakasülő, jobb vagy bal szél, helytől függően a színpad egyik vagy másik fele takarva. Látott, olykor persze csak hallott (okát lásd elébb) Bánk bánt, Shakespeare-t − Az ember tragédiája még talonban. Látott-hallott óriásokat: Bástit, Bessenyeit, Majort, Gobbit,

Tőkés Annát, Lukács Margitot, és még az epizódszerepekben is Bihari Józsefet, Balázs Samut, Makláry Zoltánt − atyavilág !

A nemzet e házai közül a Szalont még hatvanban porig rombolva eltüntették, a színházat pár évvel később; a Galéria sikeresen bevette Buda várát. Az Engels-Erzsébet tér elátkozott pusztaság, betongödörrel; a Blaha a város egyik legrandább helye. A Szalon hiányzik, a Színház hiányzik, merthogy Polgár szerint az, amit kineveztek Nemzetinek, csak egy habcsókos zöldalma torta, betonból.

Habár…

Habár hasonlít a régire. Ez is balos-jobbos: a színpad egyik vagy másik oldala bizonyos helyekről nem látható. Ez így magyar, ez így nemzeti, ez így hagyomány − Polgár Gyula nyugdíjasan, hatvanon túl már bőven megenged magának ennyi cinizmust.

Boschtól Kádárig

Eszelős hang volt, pokoli, földöntúli: ahogy a hármas, vagy az ötvenötös, tizenkettes, tizennégyes tuja a Boschnál (*lebontva, helyén irodaház)* a Váci útról becsűrt a Balzacba, a szűk Balzacba − az a hang leírhatatlan, hihetetlen. Sikoly, csikorgás, halálhörgés, végítélet keveréke. És csörömpölt a szerelvény, a lecsapható rácsajtókkal, végig a keskeny utcán, a Visegrádi sarkáig, ott megálló, újabb, más-más csikorgások: a fékezésé, majd az indulásé és megint egy kanyaré, most balra, be a Visegrádiba, célegyenes.

Mintha a hangtól, de persze a mozgástól táncolni kezdenek az ablakokat leeresztő, tenyérnyi széles bőrszíjak; az utasok dülöngélnek a sárga-barna lécüléseken; megremeg minden srác kedvenc tekernivalója, a hatalmas, barna fékező(?)kerék hátul. Fölzizeg barna tartályában a homok, amelyet kis lapátkából mér ki a vezető, a fékezést segítendő: egy csövön át épp' a sínekre szórja a finom port. És mindez duplán: a nyitott peronokon a kocsi mindkét végén ugyanez, vagyis duplakocsis szerelvényen négy − akadt itt állás vezetőknek, fölösen.

A peron és a kocsi belseje közt tolóajtó; a kanyarokban ki-be csúszik-csapódik és dübögése újabb fals hangot ad az általános őrülethez. A robogásban még a kalauz, a klajzi is megkapaszkodik: egyik keze a pontyszelet formájú keskeny, fekete bőr fogantyúban, másik az ugyancsak fekete bőr, cipődoboznyi táskáját, meg ezüstösen csillogó fémlyukasztóját markolja − dől ő is, az egész kocsi és közben az a hang!

Az iramodás végén megállás, leszállás, végállomás, a sínpár majd megint balra fordul, megint kurflik, kanyarok, hihetetlen keskeny pályákon (Figyelem! Semmi politikai áthallást!) − ez a Kádár, ismételjük: Kádár utca.

A végállomásnál pavilonsor *(lebontva, helyén lakóház*): tejbolt, kannás tejjel és kisüveges kakaóval, kiflivel, zsemlével, túrós táskával. Mellette kis kávézóbódé, málnaszörpös hengerekkel palackokkal; odébb könyves-stand: Polgár alapiskolája és törzshelye. Mindkét, egymást váltó eladót ismeri, egyikük osztálytársa anyukája − Polgár csak áll, potyázik: olvas.

Ilyenkor nem hallja a csikorgást, de még a távoli morajt sem, ahogy a Váci úton fékez a harminchármas, a hatvankettes, azoknak ott a végállomásuk, az egykori kupiból nyomortanyává vedlett Westend *(lebontva, helyén pláza)* mellett, a Marx térnél. A felüljárót megelőző időkben körforgalom, még azelőtt sima útkereszteződés − a kevésautós

években is baromian balesetveszélyes környék, pláne, ha az egykor kuriózumszámba menő automata étteremből rémkocsmává züllött Ilkovicsból *(lebontva, helyén pláza)* toronyiránt indul meg egy utazni vágyó, villamosra szállni akaró mólés. Busz dudál, fék csikorog - semmiség a villamos hangőrjöngéséhez képest. Azt csak annak a vonatnak a dübörgése űberelte, amelyik lazán kijött a Nyugatiból a Körútra, mintegy körbenézni, elunva szabott pályáját.

Polgár mostanában megint álmodik, ismét szörnyűségeket: gyakorta valami vöröses-fekete ködben, gőzben lebeg a környék, mármint a villamos-végállomásé, de sehol egy jármű, sehol egy lélek, és tulajdonképpen ez már nem is a Visegrádi, a Kádár utca, a Váci út! Polgár nem tudja merre van, csak megy a sínek nyomán-között, a párában ismeretlen házak sejlenek, Polgár már fut, maga előtt egy tuját lát, fut, utol akarná érni, nem sikerül, az visítva csikorog − és Polgár saját fogainak csikorgására ébred. Meg önnön üvöltésére. Nincs aki rémálmából fölébressze, ez is az elvált emberek keresztje; időnként abban reménykedik, akkorát üvölt, hogy a panelszomszéd átdörömböl, és akkor fölriad az egész őrületből.

Cigaretta

Apu korábban Tervet szívott, kékesszürke csomagból, majd áttért a Mátrára: a piszkosfehér, már-már bézsszínű kartondobozon barna vonalak jelöltek valamiféle hegyet, a felirat tanúsága szerint nyilvánvalóan a Mátrát.

Polgár ezekből a paklikból lopta első cigarettáit, nagy körültekintéssel, mert szegény Apu zsebpénze épp annyira ki volt centizve, mint egész élete, és ha nem is szám szerint, de úgy ránézésre mindig tudta kb. mennyi cigarettája maradt.

Az első önálló vásárlást meglehetősen túlkonspirálva bonyolította le. Úton a Balatonra leszállt Kelenföldnél, az ottani restiben vett egy csomag Sportot, két forint negyven fillérért az alig-cigarettát, mérete úgy kétharmada a hagyományosnak. Egy következő vonattal utazott tovább Lellére, G. nagymamája várta oda őt, unokája osztálytársát. G. az állomáson fogadta, és Polgár azonnal bemutatta zsákmányát. G. elsápadt, görcsösen nyelt egyet: közeledett végzete.

Polgár ugyanis akkor már több hónapja dézsmálta az atyai dohányt, fölényesen letüdőzte a füstöt, őszinte bámulatára G.-nek, aki úgy döntött, elege van az szüzességből-ugratásból, ő is kipróbálja, mégpedig most, nyáron, a Balatonnál, a szülőktől távol.

Még aznap este kivonultak a vasútállomással szembeni parkba, a legsötétebb helyet keresték meg, nem volt nehéz, az egész park sötét volt, egy-két lámpát hagytak meg a szabadtéri szerelem rabjai. G. premierje fényesen sikerült, legalábbis Polgár szempontjából: míg ő tüdőzött, addig G. köhögött, Polgár ritka diadalmainak egyikeként. A cigarettásdobozt elásták, pontosan megjegyezve: négy lépésre jobbra a padtól, a part felé. - Holnap folytatjuk - mondta G.-nek, az tétován bólintott: − Bele kell jönnöd, magyarázta Polgár, G. sápadt.

Egy váratlan vihar másnapra barnás masszává áztatta a rejtett kincset.

Apjától hatvannégyben kapott úgy-ahogy engedélyt a legális dohányzásra. Kényszeregyezség volt ez, Apu tudta, ha nem engedi, Polgár akkor is szívni fog, hiába a korábbi megannyi figyelmeztetés: − Kisfiam, de hát neked tébécéd volt! Polgár nem tudta abbahagyni. Nem

tudta, nem akarta: ízlett neki, és − mint annyiaknál, kiskamaszok, akik voltak - a férfiasság szimbólumát jelentette az a kis fehér rúd.

Ha nem volt pénze − és többnyire nem volt − ötösével vásárolta, ezt helyben hajtogatott kis papírtölcsérbe tette a trafikos, a tízdarabos vételhez már rajzos zacskócska járt, és válogatni lehetett harminc- és negyvenfilléres gyufák közt.

Az aranyvégű Budapestet, amikor tánciskolába ment, ötösével vette, a kék Darut szintén, csakis kéket, a piros nőknek való. Tervre, Kossuthra csak akkor fanyalodott, ha mások kínálták, a Munkásra még akkor sem: ezek neki túl erősek voltak. Ráadásul röhögtette a nevük: hogyan lehet rágyújtani egy munkásra? Egy munkásállamban? Forradalmi munkás-paraszt kormány regnálásakor? És tényleg: miért nincs Paraszt nevű márka? Ha úgy véljük, mindenben valamiféle politikai színezetű gúnyolódásféle rejtőzik: tévedünk. Polgár összeszarta volna magát a félelemtől, ha valaki politikainak minősítette volna hülyéskedését.

A Fecskére, az első füstszűrős magyar staubra jól beharangozott megjelenése napján rástartolt, négy forint negyvenért egy teljes paklit szerzett be, ez úgy hatvannégy körül lehetett, akkorra volt öngyújtója is, régi Gamma, kanócos, benzines, tűzköves; tűzkőből két darab kilencven fillér egy kis, bélyegnyi tasakban.

Ekkor már ínyencségekre is telt olykor, külföldi cigire, külföldire? Hát igen, Kelet-Németország végső soron külföld − a körúti Berlin étterem ruhatárában négy-ötféle német cigaretta volt kapható, Polgár a D7-re esküdött.

Az első valóban jó bagót hatvannégyben szívta, Londonban, nagynénjééknél, Rothman'st meg Player'st, nem vette, úgy nyerte őket, kis játéktermekben, a pénzbedobós automata apró markológépet indított meg, ha jól kormányozta a daruszerűséget, annak karmai az alant elterülő megannyi bóvli − csokoládé, rágógumi, matchboxok − közül kimarkolt egy-egy doboz staubot. Hozott is haza belőlük, nem aratott túl nagy sikert: az angol cigaretták ismeretlenek voltak idehaza, ahol a Chesterfield és a Pall Mall számított külföldinek, amcsi bagónak, az elérhetetlennek, inkább csak filmekből, regényekből ismertnek, sehol sem kaphatónak.

Amikor már komolyan dohányzott, napi egy csomag sima, majd füstszűrős Symphoniát szívott. Olykor többet is: a mennyiséget az éjszakák szabták meg, meg az elfogyasztott italok, a kávé. Kísérletezett pipával is, sokáig − abbahagyta, türelmetlen volt a pepecseléshez, egy évvel fiatalabb haverja, S. P. a mai napig elismeréssel említi: Polgár szoktatta őt rá a pipára, melynek megszállottja lett.

Imádta a szivarokat, csak éppen drágállotta őket, holott a fél világ ide járt kubai szivart venni: húsz, harminc forintért darabját annak, amely kint húsz, harminc márka, sőt dollár volt, itt meg adták Castroék cserébe gépért, paripáért, fegyverért, ki tudja miért, adták, de jóformán a kutyának sem kellett. Tárolni sem tudták, szétporladt a trafikok raktárában a megannyi Romeo y Juliet, Monte Cristo, uramatyám! Ma mindet lehet kapni − darabjuk ötezernél kezdődik.

De ma már nem is érdekes.

Mire válogathatott a világ cigarettatermésből, és mire akár kartonszámra is vehetett volna, Polgár rég leszokott. Nem is leszokott - abbahagyta. Csak úgy, egyik napról a másikra, gond nélkül, hiányérzet nélkül: némi inzulinhiánytól mind szárazabb volt a szája, nem élvezte a füstöt. Most csak akkor gyújt rá, egy koffeinmentes kávé mellé, reggel, szombaton vagy vasárnap, ha némi hashajtásra van szüksége. Kollégái egyebek között azért is utálták anno, mert az irodában nem bírta elviselni a füstöt.

Rablóból pandúrrá vált.

Címgyűjtő, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor házat építtetett, ő meg a neje! (Oké, főleg a neje.) Ott meg címeket gyűjtött!

Cédulákat, névjegyeket, papírfoszlányokat. Mindegyik különböző mesterembereket kódolt. Polgár Gyula emlékezett: előző kéglijében majd két évig tartott, míg minden, a ház körül adódható hiba javítására talált megfelelő szakembert a környéken; itteni címgyűjteménye szerfölött hiányos volt kezdetben.

Polgárnak azt mondták: itt, a nagyváros mellett, más világ van, itt mindenre hamrost találni jó, olcsó, megbízható szakit. Sőt! Ostromolni fogják őt, mint fogyasztót mindenféle cégek, vállalkozások, iparosok, kereskedők!

Hát a lófasz ostromolta. Polgár már megtanult, kényszerből, biztosítékot cserélni (ő! biztosítékot! cserélni!), kilincset fölcsavarozni; egy tipli a falba villanyfúróval már bakfitty, holmi kerti munka kifejezetten ihaj-csuhaj; voltak szerszámai fémre, fára.

De már a telefonjához, tévéjéhez, fűnyírójához, számítógépéhez, no és persze beázó háztetejéhez, vakolathullajtó kerítésfalához, a mosógéphez nem nyúlt volna a világ sűrű kincséért sem, ezekhez mesterember kívántatik, mégpedig helybeli, a kiszállási díj mérséklése okán.

Nem volt.

Hívott Polgár telefontudakozót, helyi iparos kamarát − csekély eredménnyel. Nézte a községháza előtti hirdetőtáblát, a papír-ragaszokat a villanyoszlopokon - semmi. Még a szomszédolás járt a legtöbb sikerrel: a régebben erre lakók szinte hadititokként súgtak egy-egy nevet. Így valóban elért már néhány szakembert, olyik bevált, másik nem: volt amatőr köztük, meg piás, reggel nyolckor tántorogva; akadt, akire naponként kellett rászólni, hogy ugyebár aznapra ígérte, hol tetszik lenni; más olyan árat kért, hogy maga is belesápadt.

Valamiben azonban mindannyian egyeztek. Miután fölmérték az elvégzendő feladatot, első megnyilvánulásuk nagyjából ilyen volt: - Hát ezt itt valaki nagyon elszúrta. Ki volt az a kontár barom, aki előzőleg ezt csinálta?

Polgár ettől falra mászott. Gyűlölte az érthetetlen, logikátlan dolgokat, márpedig ez az volt. Neki, a megrendelőnek tökéletesen mindegy, ki mit szúrt el korábban, ő lát most egy hibát, azt ki akarja javíttatni, elszánta magát rá, kinyilvánította hajlandóságát, fizetne a melóért − így hát az előző, általa és természetesen az új szaki előtt is ismeretlen, korábbi mester cikizése, abstart, vajh' mire jó?

Polgár ipariskolát képzelt maga elé, szakmunkásképzőt, ahol a legelső év legelső tanítási napján a még megilletődött, ünneplőbe öltözött diákokhoz bevonul az osztályfőnök, maga is meghatottan a felemelő kezdés pillanatától, köszön és szól:

− Jól jegyezzétek meg, mint az első mondatomat! Bármi történik, bárhova vet benneteket az élet − itt hangja megcsuklik kissé − ezt sose feledjétek, felírom néktek a táblára is, mint a 11. parancsolatot: „Minden munkádba úgy kezdj, hogy elődödet gyalázd!".

Polgár ma úgy véli: igen, a kőtáblákat véső korabeli iparos is kontár volt − csak tízre tellett tőle.

Csak néhány kép

Polgár Gyulának még ma is, túl a hatvanon, olykor módfölött nagy arca van. Időnként nem átallja például magát Prousthoz hasonlítani, mondván, hogy míg a franciának egy teasütemény indította be az agyát, neki ehhez elég egy fotó. Addig nem lenne baj, míg csendben maradna, de hát meglódul a szája is, dumál rendíthetetlenül.

−*Tudod kik ezek? Fagylaltszállítók!* Volt néhány központi üzem szerte a városban, aztán nyaranta ilyen motorosokkal vitték a cukrászdákba a bekevert fagyinak valót. A kocsikat persze más időben másra használták, süteményeket fuvaroztak, kávés zsákokat, mikor mi kellett. Nem korabeli találmány volt, nézd a kocsik oldalát! Azokon bizony a Zserbóék, ma így mondanák: logója látszik, persze átfestve. Amiből következtetni lehet a kép keletkezési idejére is, nyilvánvalóan az államosítás utáni, én az ötvenes évek elejére, max közepére saccolnám. Na most: az emblémát persze átfestették, nehogy már egy kizsákmányoló, nagytőkés, egy Gerbaud, egy Kugler Henrik nevét hurcolászzák körbe a városon. Tudod, a Kugler, a József Attilás, aki úgy szeretett volna Kuglert venni, csórikám.

−A téli szállítást igazolja a mandrók szerelése is, figyeled ezeket a komplett bőrszerkókat? Csizma, bokáig érő kabát! Apuskám, ezt munkaruhaként kapták, egy vagyon ért és persze nem kellett műszak végén leadni, kurva menők voltak hát civilben is. No és persze megmaradt nekik évtizedekig, még ha más helyre is rakta őket a cég, mivelhogy a cég is megmaradt, nehogy már becsődöljön, aztán minden cafetériát visszaszedjen!

−Amúgy azt még megértem, hogy gyors verdáknál bőrbe öltöznek a faszik, véd a szembeszéltől, némileg az esések okozta bibiktől is, de már egy ilyen, exzserbós, exkugleres, matuzsálemi kordészerűséget hajtó, a városban alig harminccal-negyvennel repesztő bénának miért kellett ez? Odáig rendben van, hogy a motorosok már csak ilyenek, kissé zakkantak, de hogy a vállalat, az ÁLLAMI vállalat, a Rákosi-rendszer kommunista állami vállalata ilyenre költsön − beszarás.

−Azt nem tudom milyen gyártmányúak voltak ezek a lerobbant járművek, de borzalmas hangjuk volt. Meglehet reklámként? Jelzésül? Mint korábban a vándor fagyisok, akik végigrecsegték mentükben az utcákat a triciklijük kis csöngőjével? Vagy, mint jóval később, a Family Frostosok idegtépő szignálja? Nem valószínű, azoknak a

csotrogányoknak minden alkatrésze zörgött, és ha még nem is tört le teljesen a kipufogócsövük, de minimum repedt volt.

−A hang mindenesetre jól jött: a Csanády utcai Napsugár cukrászda előtt dübörgött a gép, leállítani nem merték, mert lehet, hogy akkor soha többé nem indult volna már el. Így viszont az egész környék tudta, megérkezett a friss cucc: a tartályok tartalmát átteszik a helyi fagyifagyasztókba, onnan két-három óra múlva a hosszú porcelántégelyek megtelnek a pulton csokival, vaníliával, esetleg málnával.

−A nép addigra már sorban állt, ki üres kézzel; egy, kettő, esetleg négy gombócra várva, ötven fillért, egy forintot, vagy kettőt szánva a nassolásra. Mások, így én is mindenféle edényeket szorongattunk, mert mi hazarohantunk a fagyival, az egész családnak bevásárolva. Ezt persze sosem értettem: én utálom a fagyit, Apu meg Anyu eszi, nagy ritkán persze, ilyen ínyencségekre nem nagyon futotta, aztán tessék: szombat van vagy vasárnap, ezer jobb dolgom lenne és akkor nekem, NEKEM, aki nem is nyalok, nekem kell itt szopnom! Gyalázatos méltánytalanság!

−Befőttes üveget vittem, széles szájút, mint általában a többiek, meg egy kis, száraz frottír törülközőt. Bent kértem és kaptam hat forintért csokit, csak csokit, Anyuék nem ettek mást. Aztán a cukrász kisasszony hideg vizet csurgatott a csapnál a törülközőmre, azzal bebugyoláltuk az üveget, hogy azért teljesen ne legyen lé abból a néhány gombócból, míg hazaérek velük − az utca túloldalán laktunk, emlékszel, ötven méterre talán.

−Látod ott azokat a marha nagy kannákat? Ilyenekben cűgölték a tejet is. Most nézd meg: össze-vissza föltornyozva mind, egy redvás udvaron, és ha bekukkantasz a műhelybe, ott sincs valami ménkű nagy higiénia. Én mégsem emlékszem fagylaltmérgezésre akkoriban. Ami persze nem jelenti azt, hogy nem is volt, de hát nyilván nagy kussolás övezte, ne má', hogy szalmonellával fertőzze a szocialista cukrászat a szocialista vevőket! Apuskám, ez már vegytiszta politika, amiről persze nekem akkoriban fingom sem volt, és nem csak azért, mert kiskölyök voltam, de mert − Rákosi- kor ide, kommunizmus építése oda − a fagylalt az fagylalt volt, se több, se kevesebb.

−Azóta persze imádom, kipróbáltam szerte a világon ezer ízűt, gombócosat, kenhetőket, jégkrémet, parfét. Maradtam a csokinál, mint Apuék, míg el nem tiltottak tőle, ugyanúgy, mint őket: no igen, a hajlam a diabéteszre öröklődő.

− *Akkor még nem volt tévénk, hát kéredzkedtem.* Be. Valamely szomszédhoz, haverhoz. Mert azt mondták: ezt nem lehet kihagyni. Ilyen még nem volt. Krimisorozat, hatalmas pofonok, piff-puff, nagy dumák. És a főszerepben, mint Simon Templar: Roger Moore (magyar hangja Láng József).

− A nők deszkát pisiltek az angoltól, a férfiak fogukat szívták mérgükben. Mert azt el kellett ösmerniök: az a pasi egy valódi macsó (bár ezt a kifejezést nem ismerték akkor), férfias, jóképű, deltás, faszányosan bunyózik ha kell, máskor viszont szellemes csevegő, bár néha bájgúnáros.

− Az egész elképesztő volt. Nekünk, magyaroknak. Merthogy eladdig ilyet nem látott a világ keleti része: bűnügyi filmsorozat, így hívták. Írta Leslie Charteris. Nekünk kissrácok (de gyanítom, a nézők túlnyomó többségének) beletört a nyelvünk: lezli csartríz? Az Angyal Templomos Simon lett.

− A sztorik szenzációsak. Akkor. Ma nézve − föl-fölbukkan a Filmmúzijomban − gyengécskék, lassúak, primitívek. Van, amelyik kifejezetten röhejes, éppen azok közül, amelyekről anno halvány fingunk sem volt. Mert ez a sorozat − kémfilm volt. És ha angol kémfilm, az ellenfél csak a kommunisták lehettek, akik buták, bénák, barmok − karikatúrának is rosszak. No, azért ennyire nem…

− Azután elsikkadt, de teljesen az eredeti, a Csartríz megteremtette karakter lényege: The Saint maga is bűnöző, az elegáns fajtából, aki nem csupán merő szívjóságból pofozza szilánkokra, juttatja börtönbe, akasztófára a gonosz rablókat, gyilkosokat, de mert így alkalma van megfújni azok zsákmányait.

− Amikor Roger Moore Pestre látogatott, már túl voltunk a Minden lében két kanálon is. Az magyarul, állítom, jobb volt mint az eredeti. A fordítás olyan poénokat, annyi nyelvi leleményt adott The Persuaders-nek; Láng és Sztankay (mint Tony Curtis) úgy dumált, hogy mindezt nyugodtan lehetett zseniálisnak minősíteni.

− Tehát R.M. Pesten. Üstöllést Láng bemutatása. A hivatalból higgadt angolnak nem sikerült lepleznie meglepetését: egyik szemöldöke egy centinyit fölcsúszott, meglátván „alteregóját", a hm, kicsit(?) korpulens, korán kopaszodó Láng Dodit. Aki pedig hősszerelmesként startolt: színpadon volt Cyrano mellett Christian, Noszty Ferit játszta; moziban meg a nemes lelkű Vámhidy Szilárdot (Szegény gazdagok) adta.

− Azt hiszem, hogy R.M. neki egyszerre volt áldás és átok. Áldás: a sűrűn foglalkoztatott brit (− A nevem Láng. Láng József.) örök elfoglaltságot adott, más belebukott a szinkronizálásába, az embereknek csak Láng kellett, joggal. Átok: ha később megjelent színpadon, filmvásznon, rádióban, televízióban, fent említett emberek a habitüék cinkosságával súgtak össze: − Ez a Radzser Múúr! Hetvenévesen is képes a harmincéves Templar hangját hozni. És hogy főz! Magyar zseni.

− *Istenkém, ez meg itt Brigitte Bardot*, azaz BB, ha jól látom: ezerkilencszázhatvanból. Az a drága, kölyök-pimasz feje, azok gyönyörű mellei… Az persze bakfitty, hogy most felismerem, de akkor! Hogy a fenébe tudtuk mindannyian, mi ez a két betű, ki ez a csaj? Hogy a fenébe jött át annyi infó róla, valódi és képletes vasfüggönyökön?

− Hát például a Világ Ifjúsága című havilapból is. Ezt ugyanúgy barnában-fehérben nyomták, mint a Képes Sportot, Ez a divatot. Mai fejjel azt mondanám: a lap egyik hangyányi jele volt a Kádár-féle konszolidációnak, a kis lazítások politikájának. Ötvennyolcban startolt, kifejezetten azzal a feladattal, hogy valami ablakot nyisson a földgolyóra, persze jól ellenőrzött kilátással, politikus képet alkotva a világ ifjúságáról a magyar ifjúságnak, no már úgy, ahogy a hatvan és a halál közötti illetékesék a világ és Magyarország ifjúságát elképzelték.

− Vastagon politizált a lap, meglehetősen aránytalanul: az írások többsége a szocialista táborral foglalkozott, aztán jöttek az aggodalmak a gyarmati sorban senyvedőkért, és csak ezt követően jutott hely a minket érdeklő témákra, helyekre − röviden: a Nyugatra. Ez is több volt az addiginál. Ezt még mi, kissrácok észrevettük és díjaztuk; jóval később más okból is becsültem a lap szerkesztőit: megannyi, az ötvenhatban játszott szerepéért lefeketedett, szilenciumra ítélt, sőt börtönből szabadult írót-újságírót foglalkoztatott: szükség volt nyelvismeretükre. Nézd, ott egy hirdetés, arról a kis boltról, amiről már meséltem neked, a Maja és a Körút sarkán, ahol ezek szerint nem csak vietnami papucsot, bulgár rózsaolajat, de párizsi nyloncuccokat is lehetett kapni.

− Párizsit! Istenem, talán ilyet hordott BB is! Filmjeit nem láttuk, akkoriban még nem hozták be azokat, meg hát a magunkfajta tizenkét-tizenhárom éves surmókat be sem engedtek volna a mozikba. Ám valahogy mégis tudtunk a csaj karrierjéről, balhéiról, merthogy mindazt, amit a kinti paparazzók, bulvárújságírók írtak róla − a legkisebb zűrjét is botrányossá nagyítva −, az nálunk úgy jött le, hogy

íme, a dekadens, romlott Nyugat. A kurva anyjukat: ha ez a csaj a dekadens nyugat, hát akkor ide vele, még inkább.

− Nincs az az agg, évtizedek éve praktizáló anatómus professzor, vagy akkori Casanova, Don Juan, Szindbád, aki alaposabban ismerte volna bármely nő testét, mint mi, aligkamaszok Bardot-ét. Kevés nyersanyagunk volt pedig, amiből tájékozódhattunk volna, de megtettük, olykor kemény pénzekért: egy-egy Világ Ifjúsága három forint ötven fillérbe kóstált, letépett hátlapját, amin a nők, A NŐK! voltak, öt forintért árulták aljas, szemét kufárok − velünk korúak, osztálytársaink, például.

− Vékony a karja. Csontos a válla, térde. Nyeszlett a combja. Keményen bíráltunk, ám kb. jogosan: a valódi ítészeknek hasonló kifogásaik voltak BB testéről. Volt némi igazságu(n)k, de inkább a verseny része lett ez a gyalázkodás: az egyik oldalon a kamaszos, vékony francia, a másikon az asszonyos, telt olasz kancák − Sophia Loren, Gina Lollobrigida.

− Emlékszem egy délutánra, amikor G.-éknál, aki gazdag kölyök volt, minden létező képet fölvásárolt-beszerzett, nos, ott fölragasztottuk a falra a három szexbomba képét és órákig elemeztük őket. Egyáltalán: a szexbomba szót is akkortájt hallottuk először; az első, a kifejezés „föltalálója", Marilyn Monroe, bár elébb startolt e minőségében, még nem jutott el hozzánk − hiába: Ámerika messzire vagyon.

− Makacs rajongók voltunk: aki Lollora esküdött, nem árulta volna el őt BB-ért és fordítva. És tettük ezt minden harag ,elfogultság nélkül és főleg: abszolút laikusan, hiszen még csak sejtelmünk volt arról, hogy AZZAL nem csak pisilni lehet…

− Én sokáig BB hívő voltam, míg föl nem bukkant CC, azaz Claudia Cardinale aki nem volt annyira cingár, mint a francia, de annyira duzzadt sem, mint a másik két itáliai és egyáltalán: színésznő is volt, nem akármilyen, lásd: Nyolc és fél.

− Aztán őt is ejtettem, Ursula Andressért. A képet akkortájt mindannyian ismertünk: egy nő kifelé lépdel a tengerből. Egy nő? Egy szexistennő. Fingunk sem volt, hogy ez egy Bond film jelenete, azt sem tudtuk, egyáltalán mi az a Bond film, de a nőért teljes egyetértésben rajongtunk, BB-CC-SL-GL hívők, mind.

− Ma ezek a szexbombák − vénasszonyok. Csúnya vénasszonyok. Nem, nem hiszem azt a szöveget, hogy valaki, bárki „szépen öregszik". Az öregség nem szép: látom a tükörben.

− BB be is kattant. Kezdetben csak a szőrmés állatok védelmében ágált, ráment inge-gatyája, ma már nyilvánvaló, hogy némi mentális zavarokkal küzd, és tiltakozó leveleket küld mondjuk a pápának, vagy Putyinnak: miként és egyáltalán: miért vágnak le a világon mondjuk egy sertést. Házasságai gajra mentek, egy szem fiától rég elszakadt. Tudom, durva leegyszerűsítés, ha azt mondom: ezért menekült az állatokhoz. De tudod, van egy kedvenc krimi szerzőm, te is szereted, Ed McBain, aki valahol azt írta valakiről: "Nem volt boldog ember. Senki sem lehet az, aki egyetlen ügyre teszi fel az életét."

− Sophia hárpiává lett, vén boszorkány; igazolta itt Pesten, amikor a fia házasodott: úgy járt-kelt a Maseratijaival, mint valami idegen és veszélyes, mert civilizálatlan őserdőben. Az isteni Lollo dettó: már egy pesti Operabálra is eladja magát, fillérekért pendlizik, pedig kiváló fotográfus is volt − most Kiszel Tünci fényképeztette magát vele: borzasztó volt a két nő, nem tudtam eldönteni, melyik kicsoda.

− Az viszont biztos: íme, negyven-ötven év elmúltával is emlékszem, emlékszünk rájuk. Apuskám, mostanság fölbukkan havonta több tucat gyönyörűség, tündökölnek pár évig, aztán új hús kell, a „régiekre" még emlékszünk négy-öt esztendeig, azután annyi. Nagyot kell dobniuk, hogy maradandóbbak legyenek: ez a Halle Berry nevű, „cingárságában" BB-re hajazó csaj − akit persze nem kergetnék ki az ágyamból, már ha emlékeznék, mit is kellene vele kezdeni… −, szóval ez attól lett ismert, hogy egy újabb Bond filmen ugyanúgy lépett ki, Vénuszként a tengerből, mint hajdan Ursula Andress. Ez nagy ötlet volt, kedves remake, sőt: hommage UA előtt − habár…

− Habár ha zongorázni tudnám a különbséget! Ez a Berry-lány azt nyilatkozta valahol: leginkább azért örül, hogy negyvenkét évesen szült, mert így a tejtől megduzzadtak a mellei. Na, most átlövök neked mélben egy-egy aktot BB-ről, CC-ről, UA-ról: bazmeg, nekik nem kellett szoptatás, szilikon, botox meg mifranc.

− Ma műnőkre bukik a világ ifjúsága.

− *Ez meg a Népköztársaság útja.* Akkor, azt hiszem, éppen így hívták; ha jól nézem, a Bajza utca sarka, messze távol a Hősök tere. Nagyon vidám az a kis krapek a biciklin, nagyon vidám, a 'zanyja istenit! Naná, kölyökként ilyen tuti melóba csöppenni, boynak lenni Budapesten − akkoriban minden kamasz álma.

− No persze kivéve az enyémet. Ismered a régi viccet? Csóró faluba érkezik a püspök, kérdi a helyi paptól, miért nem fogadja őt

harangzúgás. A plébános fölsóhajt: − Hát bizony annak ezer és egy oka van. Legelsőbben is: nincs harang.

− Én meg nem tudtam biciklizni. Oka ugyanaz, mint a harangozás hiányáé: nekem, nekünk biciklink nem volt. Nem tellett. Ennyi.

− Talán emlékszel rá, a házunkban, szinte az ablakunk alatt, volt egy virágüzlet. Mária néni a tulaj, bármikor használt volna engem küldöncnek: a nagy névnapokon, meg mondjuk karácsonykor, vagyonokat kereshettem volna csokor-kézbesítéssel. Egyetlen délután-este csináltam, egy kibaszottul hideg, szeles, havas novemberi Katalin-napkor − végleg abbahagytam. Az egész család, meg Mária néni is mondta, hogy ebben az egészben a legjobb a borravaló − nekem az volt a legrosszabb. Kioktattak ugyanis, hogy amikor kinyitják az ajtót nyilván nincs náluk pénz a számomra, hiszen nem tudják, hogy ki érkezett, hát én csak köszönjek, nyújtsam át a bukétát, aztán várjak. Várjak és mosolyogjak. Mosolyogjak és várjak. Tegyem ezt addig, míg elő nem kaparják a nekem járó minimum öt, de inkább tíz forintokat.

− Szót akartam én fogadni, de a legelső ajtót egyszerűen rám csukták. Egy slafrokos spiné volt, a haja tele olyan ondoláló izékkel, máig nem felejtem. Lepattintott, simán, egyszerűen, módot sem adva mosolyogni és várni. Még volt öt vagy hat megbízásom, mindegyiket teljesítettem. Csöngetés, ajtónyitás, virág kézbe nyomása − aztán semmi várakozás, semmi mosoly: spuri. Ne má', hogy még egyszer égjen a pofám, remegjen a gyomrom a megaláztatástól.

− Tudom, számos meló máig a jatton alapul. A fürdőbeli kabinos, a pincér… Adtam is később én mindig, mindenkinek, fölösen − de el nem tudtam volna magamat képzelni a helyükbe. És mi van ha jön egy ilyen boy a szürke egyenruhájában, avval a kis hülye kalapkával a fején, hozzánk csönget be (képtelenség, nonszensz! de tegyük fel, a példa kedvéért!), csak én vagyok otthon, hoz valami cuccot, aztán adjak neki valamit. Én, aki korabeli vagyok, és természetesen egy fillérem sincs.

− Virágot ki küldött volna Anyunak? Színház-, mozijegy beszerzése? Merthogy erre is vállalkoztak Boyék, ami nem annyira a kényelmet szolgálta, mint inkább a hiányt pótolta. Kevés előadás, ritka köztük a jó, ezekre meg nem akadt jegy. Pontosabban: volt az üzéreknél, bőven. Államék meg úgy okoskodtak, hogy ha a jónép hajlandó dupla árat lepengetni sötét bűnözők kezébe, akkor mért ne adna mondjuk huszonöt, harminc százalékkal többet egy hivatalos, állami boynak.

− Mi erre sem alkalmaztuk őket. Anyu, Apu akkoriban nem nagyon járt színházba, miből? Én, ami mozit meg akartam nézni, azt

megnéztem, ha nem ma, akkor holnapután, nem sürgős annyira, és déli félkettőre, az első sorba, ahol csak nyakigerinc-töréssel lehetett a vásznat látni két forintért − többnyire akadt zsuga.

− Aránylag gyorsan és csendben halt el a Boy-szolgálatnak ez az ága, pontosabban háttérbe szorult: a Boy − szállító cég lett. Költöztettek, boltokból vittek kocsival haza nagyobb cuccokat, bútort, ilyesmit. Mint ilyenek, egyedülállóak voltak, monopolhelyzetben, nem olcsón, de hát ahol nincs piac, ott a kínáló diktál.

− Nem védették le a nevüket, nyilván eszükbe sem jutott, hogy egyszer olyan helyzet lehet, amikor elvesztik a márkát. Márpedig elvesztették: üss fel egy szakmai telefonkönyvet, menj föl a netre − annyi boy-szolgálatot találsz, hogy csak azt nem érted, miből él meg ennyi.

− Ezek többnyire árú szállítók, a futárok főleg pizzában utaznak. Olyan pörgesapkás, egyenruhás kölyköket nem láttam azóta, mostanában sem: a különböző motoros vagy biciklis fullajtárok éppphogy csak nem rongyokban járnak.

− *Az ott persze egy balatoni móló*, nem ugrik be melyik, még az sem, hogy déli, vagy északi part. És persze a bevált patent: színészházaspár domborít házaspárt, ez ollan pikáncs. Ruttkai lábánál egy olyan ménkű nagy, merev, kemény bőrönd, amilyen nekünk is volt: igaz, nem gyűrődtek benne a ruhák, csak hát üresen is nyomott egy mázsát, hát eltűnt valamennyi, na ne má', hogy a bőröndért túlsúlyt fizessünk a reptéren. Gábor Miklós mellett meg egy, nekünk, csóróknak akkor álomtatyó, az a kockás szövet, alul-fölül bőrrel szegélyezett sporttáska, amelyet azidőtájt csak külföldön lehetett kapni, később körúti maszek bőrdíszművesek nyolcvan-száz forintért csinálták. Nászúton van a Ruttkai meg a Gábor, na nem a sajátjukon, ez egy film, Gábor Miklós színészt játszik, Károlyi Jánost, a Ruttkai Éva meg balerinát, Dékány Viktóriát. A mozi címe: Éjfélkor.

− A film ötvenhétben készült, valami istenáldotta pillanatban, amikor még nem nagyon működött a kulturális cenzúra, vagy valami pufajkás nézte át a forgatókönyvet. Úgy éljek, pár hónap múlva a szerzők be sem merték volna adni, mert úgy sittre vágják volna őket, hogy ripityom. Merthogy ez a mozi a forradalomról szól, pontosabban az azt követő tömeges menekülésről, a disszidálásokról. Kicsit didaktikus volt, de semmi a következő évek, évtizedek „ellenforradalmi" filmjeihez képest, sőt: a téma, a **menni vagy maradni**, évtizedekig eltűnt, talán a Megáll az időig.

− Apuskám, ez egy magánéleti mozi volt, tulajdonképpen szerelmes film, politika semmi, csak keretként, később robban bele a történelem, 56 szilveszterén, éjfélkor ugyebár, pezsgőzés helyett és mellett − nem ragozom, ma is élvezhető film.

− Boldizsár Iván írta. De hogy hol, miként? Na, bazmeg, ez sem semmi. Iván bácsi − így becéztette magát jóval később, kedvelt tévés jegyzeteket író-fölolvasó, brummogó nagyapaként − a harmincas években egyebek között beszállt a falukutatásba: a lelkes szociográfusokat minimum megverték a csendőrök, némelyiküket lecsukták rendesen − Iván bácsi megúszta. Negyvenötben belépett a parasztpártba, ami sokak számára nem volt éppen karrierépítő húzás − megúszta. Külügyi államtitkár is volt a Rákosi korban, majd számos lap főszerkesztője − megúszta. Ötvenhat októberében lelkesen dicsérte a Nagy Imre kormányt, ezért novemberben letartóztatták, de mit tesz Isten, rövidesen szabadlábra helyezték − ezt is megúszta. Aztán megint főszerkesztett, volt a magyar és a nemzetközi PEN-klub elnöke; közepes író, jó zsurnaliszta, kiváló szerkesztő; mellékállásban egy ideig Koncz Zsuzsa apósa. Nem sorolnám ilyen hosszan, de csak így tudom kérdezni az okosoktól: mikor, hol, és egyáltalán: hogy a picsába írhatott filmnovellát, forgatókönyvet ötvenhat végén-ötvenhét elején: letartóztatásban, vagy utána? És egy frissen szabadultra filmírást bízni?

− A forgatókönyvbe besegített a rendező, Révész György, és az én nagy kedvencem Szász Péter. Volt ő minden, csak akasztott ember nem: elképesztően művelt, hihetetlenül szellemes pasi, írt rádiójátékot, forgatókönyvet − *Fel a fejjel, Gázolás, Hannibál tanár úr* −, vagy rendezőasszisztense volt filmeknek − *Hattyúdal*−, dramaturgja −*Te rongyos élet* −, rendezője − *Kapaszkodj a fellegekbe, Egy kis hely a nap alatt, Szépek és bolondok* −, gegmenje majd' mindnek. Volt még ezer és egy, de hát nem esszét diktálok neked, hanem dumálunk és én ennyire emlékszem; akinek több adat kell, nézzen utána. Na szóval, Szász imádta az életet, tudott is élni, leszarta a szívbaját, amelyet tán még a koncentrációs táborokban szerzett be, kiskamaszként. A legszarabb mozikba is belenyomott valami szászpéterest , van rá fülem, kihallom majd' mindegyikből a dumáját. A Hogyan felejtsük el életünk legnagyobb szerelmét? hosszú címűben Bujtor, a verőember odaszól az illegális kommunistából főkáderré lett, számára ismeretlen társához: *„Mondja, nem a maga képét vittem én május elsején?"*.

− Az Éjfélkorban tuti ő írta Rozsosnak a mondatot: *„Egy pesti vagány, az csak Pesten vagány"*. Istenkém, Rozsos István! Azzal a gyönyörű, nazális hangjával! Mekkora színész volt! Itt, ebben a filmben is megérezni, két

dimenzióban. Emlékszem utolsó szerepére: Kosztya kapitányt, a kemény sittest játszotta egy Pogogyin nevű szovjet szerző Arisztokraták című darabjában. A mű, hiszed-e nem-e, a gulágot formázta, persze idillikusan: a csúnya, rossz tolvaj, betörő, gyilkos bácsik-nénik rendre megjavulnak ugye, stb. De mégiscsak a gulágon játszódott, vazze, mint a sematizmus csúcsának elkönyvelt Azsajev regény, a Távol Moszkvától! Meg Katajev Hajrája! Rozsos volt a főbűnöző és a propaganda patentből valóságot varázsolt. Azt nem tudom, az eredeti opusban benne volt-e, vagy rendezői ötlet, de Rozsos többször elzümmögött néhány sort, hol félelmetesen, fenyegetőn, hol derűsen, kedvesen:

„A csirkét főzik. /A csirkét megeszik./S a csirke ezt nem szereti."

Évtizedekkel később hallottam ennek eredetijét oroszul, merthogy ez egy eredeti orosz-szovjet bűnöző folklór, gyilkos-népdal. Rozsos negyvenegy éves volt, amikor kiugrott egy sokadik emeleti ablakból. Akkoriban a városi legenda úgy tartotta, hogy szerelmi bánatában: elvált tőle Géczy Dorottya, akit azokban az években a szakértők Budapest legjobb mellének minősítettek, majd egyike lett a szépszámú Szilágyi Jánosnénak, tudod, a rádiós Szilágyi.

− Van egy csomó morbid hülyeségem,tudod, például korombeli magyar filmeknél számolok a jelenetekben: ki él még, ki nem. Egy hulla, két hulla… Az Éjfélkorban szinte az egész stáblista halott.

− *Melós-sztrájk a Rákosi korszakban?* El tudod hinni? Pedig volt ám, vazze, ráadásul az orrunk előtt, pár száz lépésre a Kresztől! Az egykori Lehel téren, amelyet Élmunkássá kereszteltek át, az ott fölépült négy ház miatt. Azokat két év alatt húzták föl, negyvennyolc és ötven között, elvileg a hároméves terv hőseinek, a sztahanovistáknak, azaz az élmunkásoknak. No most képzeld el, ezek az élharcosok, éppen a lakásuk miatt, sztrájkba léptek!

− A kép tulajdonképpen egy postai levelezőlap, Zádor István opusa, hogy föstmény volt-é eredetileg, vagy eleve ilyen célra pingálta alkotója, azt nem tudom. Gyenguska piktor volt, tán jobbak a rajzai; akkoriban rengeteg megbízást kapott, minden kiállításon szerepelt, könyveket illusztrált, míg kvalitásosabb társai esetleg nyomorogtak és szilárd meggyőződéssel állították, hogy Zádor a Kommünben játszott szerepéért érdemelte ki elvtársai kegyét. A kép mindenesetre idilli, állítom neked: az a hely korántsem volt ilyen derűs, napsütötte. A házak még csak-csak. Nem akárki, hanem a már a háború előtt is elismert mester, Schaell József tervezte őket. De a környezet… Fák?

Kacaj? No ne má'. Bent? A lakások csöppek voltak, a legkisebbek harmincnyolc, a legnagyobbak hatvan négyzetméteresek, központi fűtéssel, fürdőszobával. És ez volt a gond. A komfort. Az urizálás.

− Ide elvileg csak az élmunkások költözhettek volna, de Kádár, aki akkoriban belügyminiszter volt egy ideig, a honvédségének, az ávónak, a rendőröknek adta a kéglik jelentős részét. A maradék jutott a proliknak − ezt nem sértőleg mondom így, ők is annak minősítették magukat, büszkén. A sok új lakó többsége értelmetlennek találta a rengeteg flancot, majd' mind el akart költözni, mert nem tudtak fizetni háromszázat-négyszázötvenet a lakbérre. Akkoriban hatszáz és ezer forint körül keresett egy-egy munkáscsalád, boldogan lepacsiztak volna valami cserét egy száz-százötven forintba kerülő szoba-konyháért, de ezt az üzletelést persze nem engedték fejesék, mire a szocialista munka élenjáró, öntudatos hősei (ez sem gúny: korabeli szóhasználat) úgy döntöttek: egyszerűen nem perkálják ki a bért. Kitört a lakbérsztrájk!

− Amikor én, úgy ötévesen, tehát ezerkilencszázötvenkettő táján először kísértem el arrafelé Anyut − a Lehelről hazafelé jövet kerültünk oda −, már elmúlt az, amiről persze mi nem is tudtunk. (Honnan is sejtettük volna? Sajtóból? Na neeee. Pletykából? Az ilyen tartalmú szöveget standé-pityeré rémhírterjesztésnek minősítették, büntetési tételét lásd a korabeli btk-ban.) Mérsékelték a béreket, rezsiket, és nem csak az élmunkásokét, de a sok száz rendőrét, katonáét, „értelmiségiét" − utóbbiak, mi tagadás, többnyire kisebb rangú pártfunkcionáriusok voltak.

− A nüánsznyi bakik ellenére − például kétszer annyi kazánt építettek be, mint amennyi kellett volna, kicsire nem nézünk − büszkén-bőszen mutogatták a külföldieknek a házakat, hiszen alig volt más új építésű az egész városban. És persze „reklámozták" is őket, korabeli módon. Ehhez tarozott a Zádor-kép is, meg valami ifjúsági regény, szerzőre, címre nem emlékszem, pedig kölyök koromban többször elolvastam. Tanulságos egy mese volt, szent igaz! Valami csibész árva gyereket ide költöztetett nagynénjéhez a jóságos párt, ám a srác csibészkedett tovább, meg szart a vécére − tehát nem bele! − , a torz bokrok között végezte a dolgát és keményen veszélyeztette az iskolai fegyelmet: a Kiliánba járt, amelyet egyébiránt maga Kozma Lajos tervezett. Természetesen az élmunkás nagynéni, a ház derék lakói, a nagyszerű pedagógusok, a vidám úttörők gyorsan átnevelték a kis gazembert − Makarenko sírt odafönn örömében.

− Pár év, és a négy épület beleszürkült a környezetbe, füsttel borították el a közeli vágányokon ide-oda járó gőzmozdonyok. Én, meglehet

szakszerűtlenül, a lakótelepek ősének tekintem azt a részt. Úgy hatvankettő táján jártam a Franzstadtban, a Mária Valéria telepen. Ott, az egykori barakk-kórház épületeiben infernális állapotok voltak. Kosz, bűz; számomra eladdig elképzelhetetlen nyomor. Míg bontották a telepet, már építették is az újat, amelyet József Attiláról nevez*tek el*; hatvanhatig négyemeletes téglaházakat nyomtak, aránylag kis kéglikkel, aztán meg kíméletlenül beindult a panel, tizenegy emeleteken.

− Szinte ugyanígy működött az egész Kőbányán, ahol a Cigányka nevű dzsumbujt tarolták le, meg Óbudán, ahol a Tégl*agyári telepet.* A lakótelep-paradigmának könyvtárnyi irodalma van, filmek, színművek témája, káromkodásoké és káromlásoké, ebbe nem akarok belemenni, de azért csendben megjegyzem: ha nem kezdik el a panelprogramot, ma még szarabb lenne a lakáshelyzet, mint amilyen.

− De lebuldózerezték az állatjai a Tabánt is! Persze, tudom: düledeztek a falak, nedves volt minden, rogyadoztak a tetők − ezzel együtt valami csodálatos hangulata volt! Szentendre mai belvárosa sehol, pláne amikor nyaranta ellepik a bódék és a szájtáti turisták. Meg lehetett volna menteni a Tabánt, akár egy budai Grinzinget csinálni belőle, de nem: eltüntették az ostobák, ostobán. Hála a magasságbélinek, az eredeti terv torzó maradt: itt is lakótelepet akartak volna némelyek, a kurva anyjukat, de szerencsére elfogyott a pénz.

− Az élmunkásházakat ma jótékonyan takarja a Lehel téri csarnok, a házak meg a csarnokot. Panelváros ezer és egy, a Tabán szélén ingatlan-spekulánsok állnak ugrásra készen: meglásd, lesz ott még lakótelep, csak szuperhiperexkluzív lakóparknak hívják majd. A város, az ország tele mini-Mária Valériákkal, mini-Cgánykákkal. Még nem telepméretűek a nyomorházak, de tán pokolibbak mint elődeik, hiszen nagyobb a kontraszt.

− És ahogy elnézem, szemét demagóg, aki vagyok: egyre nagyobb lesz.

− *Ez persze csak egy étlapdarabka*, de arra elég, hogy erős közelítéssel belőhessem, nagyjából mikori, meg milyen étteremből való. Azért saccolom a hatvanas évek végére - hetvenesek legelejére, mert érezhető változások láthatóak a korábbi, mondhatnám sematikus ételsorokhoz képest; itt némi igényesség bontakozik ki, olykor sznob módon, a megtartva-megőrizve jegyében.

− Úgy akkortájt kezdett bővülni némely vendéglők, éttermek, szállodák ételkínálata, már az új gazdasági mechanizmus okán: jöttek a külföldiek

is, lazultak az állami keretek, lazult az állami privilégium: pl. vgmk-k is vendéglőket nyithattak.

− Persze egyelőre a forma maradt, a külalak, mármint az étlapé. Előre nyomtatott? Bőrbe kötött? Ugyan. Hajnaltájt összeült a vezető, a konyhafőnök, a szakács, felmérték a készleteiket, meg hogy korábban a nagykernek, piacnak leadott rendeléseikből aznap mi várható. Ez eleve lutri volt, korántsem lehetett biztosra venni-menni, még akkor sem, ha minden vendéglátósnak volt ültetett (értsd: megkent) embere az elosztókban. Merthogy ha mindegyiküknek volt, az tulajdonképpen annyi, mintha egyiküknek sem lett volna − a korrumpálás, a jattolás természetrajza már csak ilyen.

− A vezetők valamelyike aztán legépelte az ócska, szétkopogott Remingtonon az aznapi kínálatot. Egyéb sokszorosító eszközük nem lévén (no ne már! Stencilgép, mi? Lehúzni pár adag szalontügyőt zsömlyegombóccal, utána meg néhány kiló szamizdatot?) bepakoltak annyi indigót meg papírt, amennyit a rozoga masina bírt, oszt aggyá neki. Ha hármat vitt át, hát hármat; ha hetet, akkor hetet. Az egyik az előírt helyre került, a bejárathoz, kívülre, valami kis üvegkirakatba. Ez (kivételesen) jó rendelet volt, az arra járó eldönthette előre, mit enne és mennyiért. Az már más kérdés, hogy meg is kapta-e, amit akart.

− Ha ugyanis bement a kedves vendég, leült és az étlapot böngészte volna, elébb be kellett azt szereznie. Kisebb helyen elkérte a szomszéd asztaltól, nagyobbacskákban kénytelen volt kiböjtölni valamely pincér fölbukkanását, akitől étlapot rendelt a rendeléshez. Várni kellett tehát már a pincérre is, majd az étlap érkeztére. Ez utóbbi befutóideje erősen függött a korábban említett objektív lehetőségektől: ha az írógép jobb állapotú volt és több lapot termelt, akkor a vendég hamarabb jutott ehhez − íme, ok és okozat megbonthatatlan, materialista egysége.

− A vendég, ki gyomornedveit nagyjából már előkészítette, ízlelőbimbóit belőtte a kirakatban olvasottak alapján, most gyakran csalódott. A pincér által hozott, elmosódott lilaságú betűsorok előtt goromba ikszek tetszelegtek, ceruzával, tollal odavetve: ezek a kaják már elfogytak. Természetesen mindig azok, amit a vendég akart volna, naná. Hideg töltött paradicsom az persze van, de rántott gombafej? Túrót! A frász tudja miért, de a gomba mindig hiánycikk volt.

− Visszatérve az étlapból leszűrhető következtetésekre: az idő kábé belőve. A hely? Nagyszállói, osztályon felüli nem igazán lehet, ott azért legalább arra adtak, hogy jobb írógépen, szebb formában, elütések nélkül prezentáljanak. Másodosztályúnál viszont jobb, mert technikás

és ritka ínyencségeket is kínálnak, szerintem fölösen. Ami zavarba ejtő, az a kis adag ételek megléte. Az ilyenek magasabb kategóriákban kissé snasszna k tűntek, habár szerves részei voltak a magyar vendéglátó helyek hagyományainak. Ha egy „jobb" étteremben rákérdeztél, kaphatnál-e valamiből fél adagot, fölsoroltak párat, némi megvetéssel, de ezen itt írva vagyon, hogy ilyenek vannak, léteznek, rendelhetők. Azt hiszem, az előbb említett hagyomány munkálkodhatott: ez egy vidéki, első osztályú hely kínálata lehet, ahol új írógépre még nem futotta, választékbővítésre igen, a törzsvendégek megtartására meg pláne: ha a vasárnapi családi ebédnél a kisgyerek csak fél adag bordát tud megenni, akkor azt kapja.

− Az időt, helyet így letudva, most már ehetnénk. A pincér közben balra, hosszan. Ezt némi joggal teszi, hiszen mondjuk a fent említett, vasárnapi ebédelő család négy-öt tagja osztozik azon az egyetlen cetlin, mindegyikük alaposan felkészül, válogat, bizonytalankodik, dönt és elveti döntését − idő az, kérem! A családfő összegez, tárgyalna a pincérrel, de hát az sehol, naná. Mikor előkerül, már talán egy óra is eltelt a kezdetektől, a hangulat mind idegesebb, na ja, az éhes gyomor…

− Az idegelés erősödik. A családfő diktálja a kívánságokat, ám a pincér a füle mögül sebtiben előkapott tintaceruzával keresztülhúz minden számítást − utánozhatatlan és villámgyors mozdulattal kapja ki a rendelő kezéből az étlapot és újabb goromba ikszeket rak a papírra: ez is elfogyott, meg az is, emez sincs, amaz pláne. Étlap vissza, pincér el, a válogatás kezdődik elölről − újabb óra.

− Mert mi a jó isten haragja az a marinírozott pisztráng huszonnégy ötvenért?* Vagy a bevert tojás Metternich módra tizennyolctízért? Hogy minden ár filléres? Kortünet: az anyagokat tizedesig kellett kalkulálni, kerekítés? Fölborította volna az egész tervgazdaságot. És ha én a párizsi bordát nem rizzsel, hanem burgonyával, magyarul krumplival enném? Ilyet kérdezni sem mer senki, az az étel így van beárazva, és a rántott bordához sem kaphatsz rizst, miféle anarchista tempó ez, he?

− Vár a család megint, matatnak az asztalon, az obligát kékcsíkos tányérokkal meg az „alamínimum" eszcájgokal és hiába kérné el tőlük a

---

***** *"Marinirozott-halat mindenféle halból lehet készíteni. Ha már a hal meg van sütve, de nem fogy el, a következő módon lehet értékesíteni: egy tiszta porczellán edénybe tegyünk boreczetet; ha igen erős az eczet, kevés vizzel vegyitsük. Tegyünk az eczetbe sót, néhány szem borsot, egy fej felvágott vereshagymát, néhány babérlevelet és többféle zöldséggyökeret karikára vágva. Ebbe a füszeres eczetbe rakjuk bele az egyszerűen, vagy zsemlyemorzsában megsült halszeleteket. A hal igy készitve eláll pár napig is; lehet tálalni ászpikkal és czitrom szeletekkel."* **(Zilahy Ágnes: Valódi Magyar Szakácskönyv.)**

szomszéd asztalhoz érkezett új társaság az étlapot, nem adnák, az kincs, hiszen mi van, ha az újabb igényeket is kiikszeli a mindenható felszolgáló. Annak ismételt érkezéig persze lehet meditálni, hogy az *omlette zöld borsóval* című fejezetnél mért szerepel öt pont az ár helyett? Ingyér' van? Vicc. Nincs egyáltalán? Akkor mér' van odaírva?

− Valódi gourmet-k azon méláznak, van-é kaviártál e fogadóban, hiszen a kis gömböcskéket abban ildomos tálalni a jég célzatos elhelyezése okán, mint ahogy a nagyobb mennyiségű kaviárt kívánatos saját dobozában, faragott jégtömbön avagy jégbe ágyazva fölszolgálni. Persze ki a faszom rendel kaviárt ezerkilencszázhetvenben egy vidéki restaurációban, vasárnapi, családi ebédkor? És vajon ki kér bevert tojást Metternich módra, amelyhez ugyebár a nyers egész tojásokat sós-ecetes, majdnem forrásban lévő vízbe kéne ütni, ott két-három percig forralás nélkül abálni, hogy az ecet megszilárdítsa a fehérjét, amitől az egész a végén héj nélküli lágy tojáshoz lészen hasonlatos, amelyet borjúhús pogácsára kell rakni és béarni mártással leönteni, hogy Kelemen herceg elégedett lehessen.

−A pincnök másodszori fölbukkanásakor már tisztázódik a harci helyzet, hiszen ez harc: háború az aznapi betevő falatért. Az étlap fele kiikszelve, nesze neked mechanizmus, nesze neked változatosabb vendéglátás:

− Konyha! Öt csontleves, három rántott borda, egy kisnatúr, egy köményes sertés párkáppal, öt cékla rendel!

− Azér' az kb. nem semmi, ha az embert már az óvodából ki akarják rúgni, politikai okok miatt. Én, a kiskorú ellenálló ifufángot énekeltem, mikor a dalban ifjúságnak kellett vón hangzania: „Földön-égen zeng az új dal ifjúság, ifjúság, ifjúság!" − ugyebár.

− Csakhogy én szentül meg voltam győződve, hogy ifufáng. Így érzékelte a fülem, olvasni meg még nem tudtam. Behívták a szüleimet és ez senki fölnőtt számára nem volt egy öröm akkortájt ('51? '52?). Mert ugye a képen egy hősi (valószínűleg) szovjet anya keménykedik, de hát az én Anyukám nem volt egy Zója. Akkoriban ha valami hivatal zord üzenetben magához rendelt egy állampolgárt, az kicsinyt beszart.

− Keményen rájuk ijeszthettek. Azt hiszem akkor vertek meg először közösen. Azután Apu napokig énekeltette velem az indulót, gyakoroltunk, majd az óvoda vezetősége, a fenntartó intézmény valamely fejese előtt számot adtam tudásomtól.

− Nem sikerült.

− Rosszabb volt mint az eredeti rossz. Röhögő görcs jött rám. Megfékezhetetlen, könnycsorgató. Egyszersmind megmentő: összepisiltem magam. De keményen ám! A vizsgáztató testület kissé megijedt, érezték-tudták, hogy ez azért nem újabb provokáció − fölmentettek a további vegzatúra alól.

− A gond azonban nem múlt el, sőt: máig tart. Ami ünnepi, ami magasztos, ami (esetleg tényleg szép, de) nekem hangyányit is geil − röhögök. Ünnepségeken, esküvőkön, temetéseken − néhány haverom, ösmerősöm időben ki is tiltott: boldoggá tettek. Vagyunk milliónyian e kasztban, ez valami pszichés defekt.

− Ritkán nevetek ma már. Kevés szituáció, könyv, film, ilyesmi hat a rekeszizmaimra. Ha néha mégis, e ritka hangoknak csak valami morbiditás lehet az oka. Nem kell a világ legjobb poénja sem senkitől, de ha a hírekben azt hallom, hogy közlekedési baleset két könnyű sérültjét szállító mentőautóba belerohant egy másik mentő, amelyik éppen hazafelé vitte a kórházból súlyos műtétből felépült beteget, a szaldó 5 halott − nos akkor nekem csorog a könnyem és majd' összehugyozom magam.

− Mea culpa, mea maxima culpa.

− *Jó felvétel: meleg helyzet, hideg fények*. Zsaru igazoltat valakit, ha jól látom, a Halászbástyán. Az a nagy pakk a pasi mellett utazót sejtet, de hát mit keres egy turista 1966-ban, éjjel bástyán? Nem szajré van abban a csomagban véletlenül? A rendőr meglehetősen zordon, és nézd azt a ruhát: hosszú kabát, csizma. Tudod ez valami hihetetlen öntudatot, önbizalmat áraszt, merthogy tutira veszi: akit igazoltat, az engedelmesen, illedelmesen teszi majd az előírtakat, átadja a dokumentumait, vigyázz!-ba áll − még hogy rátámadna? Elfutna előle? Olyan nincs. Mert ugyanis ha lenne, ilyen szerelésben sem védekezni, sem üldözni nem tudna, nem gondolod?

− Az már csak magántörténelmi vicc, hogy engem is 1966-ban igazoltattak, háromszor: először, utoljára és soha többé. Nem tudom, ez átlagos-e, vagy csak nekem volt ilyen „mázlim", pedig eléggé sokáig és sokszor belemásztam az éjszakába, de még véletlenül sem fogtam ki egy razziát. Nem mintha idegesített volna, nekem, törvénytisztelő kis polgárnak mindig minden iratom rendben volt.

− Kivéve egyszer. Amikor igazoltattak.

− Tudod, a lényeg: én olyan nagyon nem is akartam egyetemre járni akkor. Csórók voltunk. Apu, Anyu szarul keresett és mindketten

betegek voltak. Ráadásul idősek, negyven évvel öregebbek nálam. Bár időnként elmondták a szabályszöveget: „Mi mindent megadunk neked, ami tőlünk telik"− de hát mi telhetett tőlük? Beteg, rosszul fizetett öreg emberektől? Egy gyerek érzékeny állatfajta, én minden idegvégződésemben éreztem: mielőbb dolgoznom kéne, könnyíteni az otthoni terheket. És persze azért is, mert kissé untam az akkortájt, tehát a gimi vége felé elhangzottak mondatokat is, leginkább a piás éjszakákról, hajnali hazatántorgásokról: − Amíg a mi kenyerünket eszed… !

− Pénzt akartam keresni, na. Persze jó részét hazaadni de a maradék még mindig és végre elég lett volna magamra: bulikra, könyvekre, színházra, mozira. És ugyebár egy dolgozó, kereső ember a saját kenyerét eszi, vagyis azt csinál amit akar.

− Ám egy kváziértelmiségi család gyerekének legalább meg kellett kísérelnie a továbbtanulást. Ez evidencia volt. Vesd össze az előzővel: szép kis csapdahelyzet, mi?

− Egy magamfajta humánosnak két útja volt: bölcsésznek vagy jogásznak jelentkezni. A BTK-n szóló magyar szak nem indult, akkor már évek óta. De nem indult magyar-történelem sem, szintén ezer esztendeje − ezekkel Dunát lehetett rekeszteni. Nekem pedig más nem ment. Még a történelem sem annyira, de még mindig jobban, mint bármi egyéb; nekem csak az irodalom feküdt, nagyképűség nélkül mondhatom, hogy az átlagnál és az átlagosnál jobban. A jogra adtam be a papírt, mint sok ezren, hasonló helyzetűek. Máig állítom, a sok ezerből tán pár tucat akart jogász lenni: a magyar-történelem felvételi ösztönözte őket, meg bekerülés esetén egy diploma, amelynek hátterét már másnap elfelejtik, bíróként, ügyészként, ügyvédként egy percet nem dolgoznak − de van diplomájuk!

− A magyar vizsgára nem tanultam, némi jogos önbizalommal. Történelemből kellett írásbelizni, és a felvételizők mindegyike tudta, hogy az egyik dolgozat téma csak és kizárólag politikai lehet. Akkoriban kezdtek harangozni az új gazdasági mechanizmusról, rendszerezetlenül, ellentmondásosan, de benne volt a levegőben, vastagon. Bármilyen tétet álltam volna: az írásbeli témája ez lesz. Készülni akartam rá, de − előzőek miatt − sehol egy összefoglaló, közérthető tanulmány, dolgozat, könyv; pár száz újságcikkből kellett volna összebogarásznom a tudnivalót. Apu egy távoli barátja segített: egy nagy vállalat szakszervezetise volt, ők épp akkortájt kaptak egy kb. negyven oldalas agitkát a pártközpontból: értsék, sőt magyarázzák ezt

az új mifrancot. Ennél frissebb és autentikusabb szöveg nem létezett, már, hogy a picsába: az MSZMP KB adta ki!

− Bevágtam, mint állat. Készítettem egy hat, sűrűn teleírt oldalas puskát. Fölvettem az öltönyt, nyakkendőt, beslattyogtam a ÁJK nagytermébe és mit tesz Isten, a vizsgafeladat: „Az új gazdasági mechanizmus". Azt a hat oldalt odamásoltam a felvételiztetők adta papírokra és, mi tagadás, kurva elégedett voltam.

− Másnap délelőttig. Akkor voltak a szóbelik. Kiderült: már előtte nap elúsztam, a történelem írásbelin. Lepontoztak cefetül. Vagyis lepontozták az MSZMP KB-t. Hiába lett a szóbelin maximális a pontszámom magyarból is történelemből is, a meccset már korábban lefújták.

− Na most ez szimplán: aljas, szemét csalás volt. Előre eltervezett, nem is túl titkoltan kivitelezett. Minthogy több száz, talán másfél ezer kölyök írt történelem felvételit, ki és hogy' a picsába tudta volna másnap délelőttre mindegyiket kijavítani, lepontozni? Nem, ezek bizony előre lejátszott partik voltak és nekem, a kistisztviselő apámmal, a háziipari szövetkezetnél "bedolgozó" anyámmal vagyis az akkor állítólag már nem létező „egyéb" származásommal − nem osztottak lapot.

− A tényt, hogy nem vettek fel, leköptem, az okokat lásd mint fent. Az eljárás viszont dühített: túlzottan piti, átlátszó kis geciség volt. Leszarompor, ugorgyunk!

− Hozzászoktam a többhónapos nyári szünetekhez. A személyimbe a gimnázium belebélyegezte, hogy szeptember elsejéig oda járok. Gondolom, ha fölvettek volna, az egyetem jön be munkaadóként, munkahelyként. De hát egyetem sehol, én meg október közepe táján, kellemes napsütésben a Blaha Lujza téren fényképeztem a metróépítést.

− Az egész teret körbebarikádozták. Munkavédelmi szempontokra hivatkoztak, amiben volt is némi igazság, össze-vissza bumliztak a dömperek, teherautók, daruk − jobb ha nem fér a közelükbe civil. De a civil kíváncsi fajta, pláne ha elzárnak előle valamit, a pesti meg pláne: az ilyesmit titkolózásnak véli, megtapasztalt okkal-joggal, hát rést keres a falon. Kerestem- találtam én is, az EMKE-nél, és nem csak kukucskáltam, hanem az öreg Zorkij C-mmel fotózgattam is. No, ez azért már sok volt.

− Leskelődni lezárt területre? Sőt: fotózni?

− A fenti fényképpel ellentétben rám két zsaru is jutott , akik az előbbi kérdések nyomán papírjaimat kérték. Ami ugyan volt, de minek?

Nekem akkor nem akadt munkahelyem, tán már két vagy három hete! Nem ragozom. Aki átélte, tudja, mit jelentett az akkori munkanélküliség, aki meg nem élt, az elég, ha a jelenlegit ösmeri.

− A Kürt utcai őrsre vittek. Végig az úton két oldalról „támogattak", fényképezőgépem, személyim valamelyikük zsebében, én meg − én meg le voltam szarva. Mint mondtam − némi éjszakázó-piáló-csajozó-„bohémes" hajlamot leszámítva − szelíd-szolid kis-polgár-gyerek voltam, rendre szoktatott-nevelt, és tessék: most két, nálam széltében kétszer akkora rendőr kísér, szorosan. A szembejövők félrefordultak vagy elborzadt-megrovó- elítélő tekintettel méregettek, gondolván (szerintem): elkapták a taknyos rablógyilkost.

− Adataim gondos kikérdezése, bejegyzése,valamint pár üvöltöző figyelmeztetés után, miszerint szarnak a magyarázataimra: ha negyvennyolc órán belül nem helyezkedem el, lecsuknak − elengedtek. Hazamentem − kussoltam. Megnéztem az Orion-űrhajót − elvágyódtam, más világba.

− Másnap reggel már segédmunkás voltam egy könyvterjesztőnél.

− Egyetemet estin végeztem, lett diplomám. Tulajdonképpen nem történt semmi. Csak hát elvették tőlem a nappali suli esélyét, megfosztottak öt diákévtől, egy másik életformától, egy nehéz, de élmény teli, keserédes lehetőségtől, pár gondtalanabb, derűsebb esztendőtől, amelyekkel kitolhattam volna az olyannyira áhított „felnőttség" kezdetét.

− Ja! Mint mondtam, soha többé nem igazoltattak. Mindazonáltal ha csupán a házbeli kis szatócshoz szaladok is le, gondosan ellenőrzöm, nálam vannak-e az identitásomat igazoló tókumentek. Ezek lejárási idejét precízen nyilvántartom, ne má', hogy érvénytelenné váljanak, oszt akkor meg amiatt vigyenek be a hére. Ha ugyanis jelen állapotomban, szatócsüzlethez bejáratott, vagyis szakadt melegítőmben, borostásan, sántikálva lát meg valaki-bárki − rendőri kíséret nélkül is rablógyilkosnak, de minimum randa csövesnek vélhet.

− Márpedig én szép vagyok, daliás, ifjú és herceg, sőt: no priusz!

− *Na faszikám, tudod mi ez? Há-hááá! Megcsíptelek! Ez, édes úr, egy kézbesítőkönyv!* Bezony! Ilyet, ilyesmit használtak ebben az országban minden munkahelyen, gyáróriástól iskolán át, kishivatalokig. Mégpedig, most kapaszkodj: ezer éve. Írhatsz akármilyen évszámot a címbe, 79? Jó, oké, miért ne? De nézz meg egy háború előtti filmet, föl-fölbukkan benne a kézbesítőkönyv, végén a kézbesítővel: Kabos, Páger,

Turay, csakhogy akkor még kifutónak nevezték őket, amit viszont "a szocializmust építő ember megalázásának" vélt az új kurzus, lett új magyar nyelvújítás.

− Én amúgy azt hiszem 4-5 évesen, tehát 51'-52' táján találkozhattam velük először, Apu munkahelyén, a József nádor téren, a Posta Központi Hírlap Irodájában − romos épületet a Postabank renoválta, évtizedekkel később; most a tököm tudja kiké és miért. No de nem is ez a lényeg.

− Természetesen nem emlékszem Apuék kézbesítőjére, utólagosan, későbbi tapasztalataimat visszavetítve képzem meg őt, mintegy archetípusként. Nyugdíjas, hatvanon jóval túl, tehát nekem akkor nagyon öreg néni; ősz haj, szemüveg, fürge mozgás (háttérben esetleg súlyos reumával, meszesedéssel, esténként otthoni lábáztatással, forró vizes-ecetes/sós/kamillás vizű lavórban). Ritka mosoly, mindent tudó tekintet, ami tényleg mindentudást takart. Sok saját kezűleg szabott-varrt-kötött ruhadarab, magas szárú, talpbetétes, fűzős cipő.

− Az elsővel „maszek" kerültem kapcsolatba, 14-15 évesen: Sz. Jóska édesanyja volt kézbesítő az egyik lapkiadónál; mikor 14-15 évvel később odakerültem, még rengetegen emlékeztek rá, és mindenki nagy szeretettel. Én is kedveltem őt szerfölött, és azután sorra mindegyiküket.

− Találkoztam, dolgoztam velük és baromira becsültem őket. Észrevettem, nem volt nehéz, hogy a „legkisebb" pozíciójúakat (portás, kézbesítő, takarító, stb.) mennyire lenézi-lekezeli a sok nyikhaj, mondjuk ugrifüles gépírófruska. Ez kiborított. Elébb csupán éreztem, utóbb, mikor kicsit kitárulkoztak, nos akkor már tudtam is: ezek nagysorsú emberek. Hihetetlen életutak! Tapasztalataik bölccsé tette a többségüket, tekintet nélkül mondjuk iskolai végzettségre, műveltségre. Bölcs emberekre pedig − korán rájöttem, szerencsémre − oda kell figyelni, mégpedig tisztelettel.

− Mindenkiről tudtak mindent. Ezzel a tudással olykor éltek, néha visszaéltek, de többnyire megelégedtek magával a tudással. Ránéztek rezzenetlen arccal a valami dühét rajtuk üvöltéssel levezető szb-titkárra, és persze csak magukban, de vigyorogtak: − Ordítozhatsz, akkor is randa, nagy, gennyes kelés van a szőrös valagadon. Láttam, amikor tegnapelőtt az íróasztalon túlórában döngetted azt a bérelszámoló libát, aki arra is hülye, hogy ilyenkor bezárja az ajtót.

− Elképesztő volt a munkabírásuk. Abban a fene nagy emberarcú szocializmusban is érezték: ha gyengeséget mutatnak, beüt a

személyükre szabott kapitalizmus. Valamely főnöknek eszébe juthat valami idős valakije, és akkor az jön ide, márpedig az létezhetetlen, hiszen kell, az éhenhalás elkerüléséhez kell az a havi kétezer, amit itt kap a nyolcszáz forintos özvegyi nyugdíj mellé.

− A textilgyár hatalmas területén üzem műhely hátán, a központ kézbesítő nénije naponta többször megjárta őket, pufajkafelsője ("leesett" az egyik raktárban) barnállott a hóval borított udvarokon, de sokszor akadt arra járó targoncás, kisteherautós, aki elvitte egy darabon. A hivatalokban a főnök titkárnője − azaz a sofőr, a kézbesítő főnöke − osztotta a hivatalos és a magánmelót; ez utóbbiak közé tartozott három friss zsömlye, tizenöt deka téliszalámi (− De vékonyra vágassa ám!) villámgyors beszerzése, mert: − Az igazgató elvtárs ma sem tud normálisan megebédelni, annyi a dolga! Ilyenkor sutyiban megkeresték a kedveltebbeket: − Megyek a dirinek kajáért, magának mit hozzak? Máig büszke vagyok, hogy rengeteg munkahelyem mindegyikében megtaláltak tízórai- vagy ebédidőben.

− Randa, hatalmas, lepusztult, sok-sok kilós aktatáskával járták a várost, a villamos-, később busz-, még később kombinált bérleteket a cég fizette. Adtak némi ruhapénzt is, na hja, a kollektív szerződés!, többnyire az év végén − karácsonyi ajándék(?) lett belőle: ez az összeg tette teljessé a mosógépre gyűjtögetett pénzt.

− Majd kaptak olyan kiskerekes bevásárlókocsikákat, merő humanitás e mi vállalatunk − hogy azután, mit tesz isten, egy-két hét múlva a korábbi kilók többszörösét húzzák-vonják szerte az irodaházban, meg Pesten-Budán, mindenhol aláíratva, lepecsételtetve a kézbesítőkönyvet: − Márpedig ne tessék annyira sietni, igenis tessék aláírni, nekem ezekkel el kell számolnom! Igen, mert volt külön postázó-részleg is, kisebb-nagyobb, és az ottani főnököcskék (a kézbesítő néniknél évtizedekkel fiatalabb, gőgös kis dögök) kurvára főnöknek érezték és éreztették magukat.

− Úgy tudom, kézbesítő nénik-bácsik ma is vannak, de csak „belső használatra”; magára valamit is adó cégnél már profi cégekre bízzák a külső szállításokat: az módi, hogy akár egyetlen borítékot egyenruhás, egyenautós futár visz akár csupán két saroknyira. Ez az üzletág jól prosperálhat, ezer és egy cég fungál, nemzetköziek, színmagyarok. Némely speditőr extrákat is bevállal: valaki úriember „futárt” kér, és nem lepődik meg, ha egy barna bombázó érkezik.

− Nem pufajkában.

− *Ezt az én zsozsómból építették, a kurva életbe!* A szakszervezeti tagdíjamból, meg a téglajegyeimből! Na jó, beszállt az állam is, én meg utóbb éltem a pénzzel, mi tagadás.

− Merthogy ez itt a KPVDSz soproni üdülője, ahol sok és szép időket töltöttem. Hajaj, ha azok a falak beszélni tudnának… Ja persze! KPVDSz az ómagyarul annyit jelentett, hogy Kereskedelmi, Pénzügyi és Vendéglátóipari Dolgozók Szakszervezete. Ennek lettem tagja, amint dolgozni kezdtem. Kb. így volt vele az egész ország: az, hogy mindenki szakszervezetis − evidencia. A víz nedves, a tűz meleg, az embernek van kék szakszervezeti tagkönyvecskéje. Fizet keresménye függvényében havonta néhány forintot, és ha jól viselkedik, kap vissza némi apróságot.

− Én néha jól viselkedtem, és ha nem is kaptam, de kibundáztam valamit, nem is apróságot. Haverom! Legénykoromban majd' minden évben két-három hetet ingyér nyaraltam-teleltem a különböző szakszervezeti üdülőkben, így a soproniban is.

− Ez látható a képen, a hetvenes évek elejének magyar modernizmusa. A ferdeség nekem tetszik, ráadásul praktikus is: így adódott minden emeleten jókora napozóterasz, mert bármekkora volt is a kert (nagy! később törpére zsugorodott: teniszpályák, parkolók), mondjuk ezerkétszáz ember nehezen fért volna el egyszerre a fűben. Merthogy ennyien lakhattak a monstrumban, amelyet máig Hatszázágyasnak nevez a köznyelv, miből is kiszámítható, hogy itt nem voltak hatalmas, sokfős szobák. Kétágyasak! Mindegyikhez fürdőszoba! Erkély! Ne fintorogjon fitymálóan senki, mert szétcsapom! Ez akkor igenis luxus volt.

− No már most: az én bundázásom. Valami központi helyen az év legelején vagy legvégén kiosztották: melyik vállalatnak hova, mikor, milyen beutaló jut. Bonyolult, nem ragozom. A lényeg: mindig volt köztük egyszemélyes akkreditáció is. Ami a kutyának sem kellett. Nagyjából, de csak kissé általánosítva: az ideális beutaló családi, vagyis minimum négyemberes; nyárra és a Balatonhoz szól − slussz. Variációk? Teszem azt: család télen a Balatonhoz? Nyáron a hegyekbe? − Elviszed ám a szar papírodat a jó sunyiba szakikám ! − így az öntudatos dolgozó a derék szakszervezeti bizalminak. Az egyszemélyeset már csak kiröhögték.

− Nem úgy Polgár mester! Én egyszemélyeset kértem, nyárra, hegyvidékre. Mégpedig mintegy kegyet gyakorolva intéztem az ügyet és röhögni fogsz: volt, ahol megdicsértek, lám, milyen megértő,

elkötelezett mozgalmár vagyok. Azután már csak kis buherálás kellett, mondjuk orvosi lelettel alátámasztott levél az üdülő igazgatójának, miszerint: „Ha csak egy mód van rá, ezt a gyógyulófélben lévő fiatalembert egyedül helyezzék a kétágyas szobába". Mindig sikerült.

− Szerettem azt az üdülőt, bár úgy, mint e képen, nem láttam akkor: a fölvétel ugyanis téli, én pedig ugyebár... Akkor még nem zavart a tömeg annyira, pedig nem volt egy leányálom turnusokban étkezni, igazodni a bornírt házirendekhez, magukat császároknak képzelő alkalmazottakhoz. Ez utóbbiakkal összepiálkodtam, és kész. Ők segítettek, hogy élvezzem azt két hetet.

− Mármint a város mellett. Mert nagyon szerettem a várost. Akkortájt újult meg a Várnegyed − összeszartam magam a gyönyörűségtől: − Uramisten, itt lehetne élni. Mindenhonnan valami régi, furcsa hangulat áradt, megnyugtató, békés, ma már tudom: polgári. Nyüzsgés, de nem tömeg, kedves szavak és emberek.

− Ráadásul én voltam a császár. Legalábbis bizonyos körökben. Gondold végig: megérkezik egy huszonéves kölyök Pestről, föltöltve pénzzel és társaságot keres. Találtam is, rengeteget: a Cézár pincében vagy az egyetem környékén, a művelődési központban, ilyen-olyan diszkókban, ahol a tengernyi eszemmel, a pesti dumámmal, és igen, a dohányommal társaságra leltem, ha úgy tetszik: társaságot vettem. Ettem-ittam, csajoztam − ez utóbbit jelentősen megkönnyítette az üdülő személyzetével kiépített alkoholközeli kapcsolatom: egy mellékbejáraton csempésztek be éjszakánként az aktuális hölgyemmel. Ez nagyjából bűntettnek számított: a szocialista állam intézményében sérteni a szocialista erkölcsöt − így nevezték volna azt az egyszerű fogalmat, miszerint keféltem az üdülőben.

− Már rég nem voltam szakszervezeti tag, de visszajártam, akkor már nem egyedül, mi több: télen is − jó volt.

− Húsz éve nem voltam ott, most el is tévedtem, majdnem minden megváltozott, a KPVDSz üdülőt Hotel Szieszténak hívják; nemcsak a Várnegyed, de már a környéke is fölújítva; elképesztően szép házak a Lövérekben, csudabirtokok a környéken („Akinek Sopronban fogorvosi praxisa van, az olyan mintha Bahreinben olajkútja lenne"− szól a helyi axióma.) És változatlanul ott van P.T., azaz Plútó, a gyerekkori haver, negyven éve sopronibb az echte soproniaknál − aranyos, drága ember.

− Vele, kalauzolásával, most és ott éltem meg egyik legbizarrabb élményemet: kocsival bóklásztunk az egykori határsávban, eldugott erdei úton, szakadó esőben megálltunk két fa között; a Volvo eleje

Ausztriában, a vége itthon. Az ide vezető ösvényeken meg keresztek és koszorúk: az itt lelőtt disszidálni próbálók mementói.

− *Te emlékszel valamilyen KRESZ táblára a közelben?* Szerintem azt sem tudtuk, hogy létezik olyan. Így utólag feltételezem, hogy a Váci és a Csanády sarkán lehetett valami, hiszen ott mégiscsak sűrűbben jártak villamosok, buszok; meg „rengeteg" teherautó a Nyugatiba áruért, vagy ellenkező irányba, a Váci úti gyárakba áruval. A Nyugatiba már rég nem állnak be teherszerelvények, a Váci úton pedig nincs gyár, csak irodaházak meg plázák.

− Kicsit távolabb tuti, hogy volt tábla a Marx téren, hiszen az akkor is a város egyik legforgalmasabb központja volt, de, mondom, én nem emlékszem rájuk. Merthogy persze azt sem tudtuk, mi az a KRESZ. Hat-hétévesen ki a faszom ismert ilyesmit? De hát nyilván létezett, volt már a húszas, harmincas években is, ám ez csak utólagos tudomás.

− Ez a kép ötvennégyes lehet. Csudás! Természetesen politizálva indít: „Vigyázz a nép vagyonára!" A nép nem maradhatott ki semmiből, a népvagyon védelme sem, ez nyilvánvaló, de miért tegeznek! Az isten haragjába: miért tegeznek?! Aztán jönnek a marhaságok: „Minden járműre egyaránt kötelező" − mindenre?! Az anyjuk köcsögit: hát a hajó is jármű, meg a vonat, a repülőgép! Azok hol találkoznak másodrendű útvonallal, mi? A Duna a főútvonal, a Dráva meg másodrendű? Oda kellett volna írni szép hivatalossággal, hogy minden *közúti* járműről van szó, hát nem?

− És mi az, hogy az összeütközések tizenhárom százaléka személygépkocsival történt? Ez most panasz vagy dicsekvés? Tizenhárom százaléknyi személyautó egy országban, ezerkilencszázötvennégyben − lótúró. És a maradék nyolcvanhét százalék? A teherautók, buszok, villamosok okozta balhék? Nem, ezek a barmok, csak a személykocsikat cikizték. De vajon miért? A személykocsik kilencvenöt százaléka állami tulajdonban volt, baszd meg! Párté, kormányé, minisztériumoké, vállalatoké, hivataloké, gyáraké, egyetemeké − pontosabban ezek főnökeié. Ezeket merték volna baszogatni egy plakáton?

− Nem sanszos, én inkább arra gondolok, hogy a maradék ötszázaléknyi maszekot csesztették ily módon is, no meg azokat az elfajzott imperialista bérenceket, nyugatimádókat, a javak megszállottjait, akik saját kocsit szerettek volna. A gazemberek! A maszekok, nőgyógyászok, sötétben bujkáló ellenforradalmárok!

− Az a tábla is már klasszikus. Karikában háromszög, abban karika, abban ÁLLJ. STOPot nem írunk, ne már, hogy a nép országában „ külföldi" szó szerepeljen valahol is! Meg persze minek: ki járt itt idegen, kocsival? A kémek, mi?

− A grafika bűbájosan gyerekes, butácska, nézd a távlatokat, a kocsi és a villamos arányait − esküszöm kedves, ezt komolyan mondom. Nekem az a kocsi egy Topolinóra hasonlít, abból futott akkortájt pár darab, még a háború előttről. De van itt egy másik fotóm is, azt hiszem szintén ötvennégyből: öregem, ez egy magyar személykocsi terv! Sőt, több mint terv: prototípus! *Úttörő*nek nevezték, sose tudtam meg, hogy az ifjúsági szervezet nyomán, vagy merthogy törte az utat… Nézd meg jól: kabrió, a kurva anyját! Százhuszonötös vagy kétszázötvenes Csepel motor hajtotta, hátra rakták.

− És megtervezték, legyártották ezt a bődületet akkor, abban az évben, amikor a Chevrolet kihozta az első Corvette-ket.

− Ha erre most azt mondod, hogy demagóg vagyok, akkor, a franc essen beléd, igazad van.

− Akkoriban hetente többször jártam erre, gyalog vagy villamossal, egyedül vagy másod-, sokadmagammal; reggel, délben, este, éjjel; könyvtárba vagy az Erzsébet sörözőbe, színházba vagy haverokhoz, tán szerelemből, nőért, nő miatt, és tessék: még a kép sem segít emlékeznem − sok minden kiesett.

− *Oké, ez tehát a Majakovszkij utca és a Körút sarka a Majáról közelítve a Gorkij fasor felé.* A kép aljáról balra lemaradt már a Zeneakadémia, a régi, a világ egyik legjobb akusztikájú és tán leghangulatosabb előadótermével. Az épületből éjjel-nappal jött valami zene: fuvola, ének, olykor ugyanaz a néhány ütem ezerszer. Úgy hallom, végre fölújítják, igencsak lerobbant már, állítólag voltak életveszélyes részei is, elektromos kábelek, miegymás. Ilyen átalakításoktól én többnyire félek, nem oktalanul: amikor még a háború után rendbe hozták pl. az Operát, elborzadva látták, hogy a földszinti ülések, a padló alatt sok helyütt nádkötegek vannak. Ennél tűzveszélyesebbet nehezen tudtak elképzelni, kipucolták rögvest, aztán amikor minden elkészült, a csilivili épületben meghalt a hang. Nem voltak hülyék a régiek: a nád rezonált, az teremtette meg a kivételes akusztikát.

− Az Akadémiával szemben szintén nem látható Kürt utca sarkán igazi pesti kocsma volt, az L alakú fajtából. Amiről is azt kell tudni, hogy volt belőle számos, mind szinte egyforma: az L rövidebbik szárában söntés, pultok, vagyis a szokásos krimó, a hosszabbikban asztalok,

egytálételekhez, zónapörkölt, ilyesmi, vagy csak leülni, hosszabb sörözésekhez, fröccsös pogácsákhoz. Azoknak a kis konyháknak mind volt valami specialitásuk, én például máig esküszöm, hogy a legjobb rántott húst a Váci úton, az Élmunkás hídnál, a Rámpa nevű becsületsüllyesztőben sütötték, jobb volt a snitzli mint Bécsben a Figlmüllernél − szerintem azért, mert kicsit avas volt a zsír mindig.

− A képet talán éppen a kocsma fölötti valamelyik ablakból, erkélyről készíthették, erősen takar az uniszex fodrászat neonja − értsd: női is, férfi is: ettől randa a fölirat. Mögötte önkiszolgáló étterem volt (az a hírhedt, alumíniumtálcás, műanyag tányéros) igencsak sokáig, míg föl nem váltotta a multinacionalizmus, a globalitás, a civilizált nagyvilág, ugyebár: itt nyílt az országban a legelső Pizza Hut, amelyik aztán honosította a Föld egyik leggiccsesebb intézményét, a sztárok jelzéseit a falon, padlón, járdán.

− Szemben, még a Körút ezen az oldalán, amióta az eszemet tudom közért volt, utóbb ABAC; fiatalabbaknak: a kettő ugyanaz pepitában. Kezdetben a hagyományos élelmiszerüzlet, később önki, ez baromi zsúfolt volt feszt, a terjedelmes polcok leszűkítették a helyet, a vevők kosarai folyvást egymásba akadtak, állandósult a balhé.

− Nézd azt a rengeteg közlekedési táblát, a megannyi lámpatípust: jellegzetes pesti buhera. A túloldalon, sarokajtóval, néhány bejárati lépcsővel utazási iroda fungált, úgy emlékszem az Ibuszé, más nem is nagyon lehetett, hiszen akkortájt még nem létezett más, az Express, a Budapest később törte meg a monopóliumot.

− Ha onnét átmentél a zebrán, megint egy önkiszolgálóba futottál. Ez persze vendéglátó-ipari nonszensz lenne a világon mindenütt, itt szépen megéltek, hiszen talán ugyanahhoz a céghez is tartoztak; az mindenesetre biztos, hogy kínálatuk, a kaják íze mindkét helyen egyforma volt: azok a félig nyers, félig odasült nokedlik, mellettük a pörköltmócsingok, vastag zsírkarikákban tocsogva − a KFC később itt sorozatgyártott csirkéi maguk voltak az élet, erő, egészség.

− A restaurációt Hallónak nevezték, majd − nyilván a közös vendéglátó vállalathoz tartozás okán − a mellette nyílt éjszakai lokalitást is. Itt egész jó műsor volt, legalábbis kezdetben, egyáltalán: a budapesti éjszakai élet akkortájt kiváló zenészeket alkalmazott, elviselhető műsort produkált − jeles művészeknek, színészeknek, énekeseknek, artistáknak, táncosoknak nem derogált a fellépés. Később a helyet átvette egy átlagos tehetségű intarzia készítőből lett kvalitásos, ám elviselhetetlen természetű színész. Túl sokat tartott magáról, és ezért túl

sokat engedett meg magának − a balhék állandósultak minden helyen ahol megfordult. Pia plusz hisztéria − a bárfőnökség megváltásnak tűnt mind a lokál, mind P. B. számára. Belebukott, mostanság szinte csoda, hogy él, ami elmondható a bárról is, amely gyakorlatilag szex klubbá alakult.

− A képen alig, de látszódik egy szocreál irodaház erősen rövidült frontja: itt volt a Király Színház, általam már nem látott csodák helye, Beöthy és Fedák − bővebben lásd Kellér Andornál. Élt még viszont a Madách, fénykorát pláne! A Halló-tól a Blaha felé bútorbolt, előtte meg a színház: az idő tájt színészóriások fémjelezték: mondjuk Pécsi meg Tolnay, Pillantás a hídról − atyavilág! Egy kortárs amerikai darab Pesten! Beszarás! Persze a hű nyaloncok gyorsan megideologizálták: Arthur Miller lerántja a leplet az amerikai kapitalizmus elembertelenítő világáról.

− Nekem tetszett ez a lerántás; nem emlékszem pontosan: négyszer vagy ötször láttam a darabot.

− Nem emlékszem pontosan, hatvanhat novemberében vagy decemberében, de mindenképpen az első fizetéseim egyikéből rendeltem meg a Nagyvilágot, hatvanhét januárjától, egy hónapra: ennyire futotta. Egyes korábbi példányai megvoltak, rendszertelenül vásároltam, olykor pénzhiány okán, máskor már elfogyott a standokon. A legrégibbet, az első számot még ötvenhatból Apu őrizte, benne Brecht, Pasternak, Moravia − itthon jószerivel vadonatúj szerzők, és még Pasternak sem híresült el politikai okokból. De ha úgy is lett volna, a lap bátornak minősült: ha óvatosan is, de azért közreadott a hivatalos kánon által nem „kedvelt" mestereket, például a fasisztának bélyegzett Ezra Poundot, a Nagy Testvérnél iszonyatos vihart kiváltó Ivan Gyenyiszovics egy napját. Apuskám, ezek a lapszámok eseménnyé váltak! Nem csak értelmiségi körökben, de mindenféle társaságban téma lettek, magára kicsit is adó ember olvasta és vitázott róluk, ki-ki vérmérséklete és intellektusa szerint. Hogy frázissal éljek, ez tényleg ablak volt a nagyvilágra, kiegészülve persze könyvekkel,a Modern könyvtárral, a Világirodalom remekeivel − de azt hiszem, e sorozatokról már beszélgettünk. Később amikor már krőzus lettem, egyéves előfizetést is bevállaltam, és akkor már nemcsak a Nagyvilágra.

− A Kortársat úgy hét-nyolc évvel az indulása, vagyis ezerkilencszázötvenhét után "fedeztem fel" magamnak. Elhallgattatott írók, mint Kodolányi vagy Németh László itt jelentkeztek kábé először. Valódi bolsevikok (Darvas József) keveredtek mélyen hívőkkel (Rónay György); régi népiesek (Szabó Pál, Veres Péter) a frissekkel (Csoóri,

Nagy lászló), meg afféle urbánusokkal, mint Mészöly Miklós vagy Nemes Nagy Ágnes. De itt publikálta először, részletekben vasutas riportkönyvét Moldova − na látod, abból is nagy kravál lett.

− Persze nem überolhatta az Új Írás hatvannégyes balhéját. Az országban gépelt másolatok terjedtek a folyóiratban megjelent Weöres versből, az Antik eclogából, amely, fogalmazzunk egyenesen: egy dugást verselt meg. Ehhez még vedd Juhász Ferenc költeményét, a József Attila siratását − ezekből olyan össznépi zűr lett, mint legközelebb csak a hatvanhatos táncdalfesztivál döntőjekor. Hosszú idő után először itt publikált Déry meg Lengyel József − mellesleg szerintem az ő Gulag-novellái fölényesen lenyomják az Iván Gyenyiszovicsot. Az „Újsírás"bővebben merített az írókból, hogy borzalmas képzavarral éljek, mint a Kortárs, ezért jobban kedveltem.

− Mára csak emlékek maradtak bennem, a legerősebben az, amire előbb céloztam: egy vers, egy novella tömegek érdeklődését keltette föl, szinte szájhagyomány útján terjedve, hiszen hol volt még akkor olyan médiahálózat, mint ma, olyan médiumok, amelyekben kacsacsőrű emlősként énekelőkből lesznek sztárok, pontosabban celebek. Nekünk Pilinszky volt a sztárunk, meg Vas István, Kassák, Galgóczi, Karinthy Cini. Istenkém, megváltozott a világ ugyebár, hogy megint közhelyes legyek: akadnak akik kiborulnak ezen, mármint a talmi „értékek" tömegsikerén − én már leszarom.

− Vagy két évtizedig gyűjtöttem ezt a három folyóiratot, aztán amikor a harmadik asszonyom is kirúgott, szoba-konyhába − irtanom kellett. Rengeteg könyvvel együtt ezeket is kivágtam a szemértbe, mi tagadás: bőgve. Ma tulajdonképpen már nem sajnálom, és mindenkinek hintem az igét: nem érdemes könyvet, lapokat gyűjteni azzal, hogy majd nyugdíjasként újraolvasod őket. Lófaszt. Nem lesz hangulatod-kedved, maximum a valódi klasszikusokra: Mikszáthra, Tolsztojra.

− A Nagyvilág tavaly még fungált, legalábbis a net szerint; az Új Írás kilencvenegyben szűnt meg, maradt a Kortárs. Folyamatosságot sugallva azt jelzi, hogy negyvenötödik évfolyamába lépett, de hát a nevén kívül mi folyamatos? A lap ugyan változatlanul az Írószövetségé, ám ugyebár van ellenszervezet féltucatnyi, ennek korábbi taglétszáma meg a régi töredékére csappant. Oka politikai, föllelhető magában a folyóiratban: a korábban minden irányba kitekintő médium finoman szólva „nemzetivé" vált − netes kiadásának címlapján két banner, ezekről Heti Válaszhoz meg a gondola.hu-ra lehet eljutni.

− Az elmúlt tizenöt-húsz évben egyik folyóiratot sem olvastam. Még csak a kezembe se kerültek.

− *Öregem, középen az a Merci!* Ha ez a felvételkor, tehát ötvenkilencben új volt, ebben az állapotában ma egy vagyont érne! Veterán-kocsi kiállítások díszbálványa lehetne! Előtte az a két pacák meg rohan, mert ugyan zebra, azaz „kijelölt gyalogátkelőhely" nincs, de a pesti kocsik már akkor sem lassítottak holmi gyalogosok láttán.

− Az, hogy tuja jár még a metró helyett, természetes. A megállótáblán az a két M azt jelentette, hogy két villamos állhat be egyszerre. A járdasziget végén tornyocska! Világítótorony, vazze! A tetején, abban a kis dobozban sötétedéstől lámpának kellett volna égnie, mutatván az autósoknak, hogy vigyázat, be ne hajtsanak már a várakozók közé. De az a túró sosem világított, én legalábbis sosem láttam, de arról sem hallottam, hogy bárki fölmászott volna kocsival a tömegbe. Mert mindig tömeg volt. Nézd, ahogy beáll az a villamos! Kevesen várják, de lógnak rajta, fürtökben.

− Késő tavasz, kora nyár lehet, némelyek már ingujjban, mások zakóban, dzsekiben; kalapot nem látok, csak egy-két sapkát. Ahogy elnézem a macskaköveket, fénylenek ám: vagy locsoló kocsi járt erre, vagy, ami sanszosabb, esett nemrég. Buszsáv? Ne baromkodj! Még a teherautók is nyugodtan parkolgatnak a járda mentén, messziről jön egy busz, már kerüli őket.

− Ezen a képen tán az még érdekesebb, ami nem látszik. Ott jobbra, az árkádok alatt, volt egy patika. Az egész városban, de talán az egész országban csak itt árultak külföldi gyógyszereket. Mindig tömve volt, pedig hát nyugati medicinát nem igazán írtak föl az orvosok, és egy haverom mesélte: a beérkezett pirulákat, kencéket, injekciókat szép nyugisan tárolták valami központi helyen. Onnan egy-egy napra úgy harminc-negyven embernek küldtek szét értesítést, hogy ekkor és ekkor megjelenhetnek a talán életmentő bigyóért. Ez az ügyfélütemezésnek valami korai változata volt, és mert csak a napot jelölték meg, minden szerencsétlen már reggel, nyitásra ott toporgott, esetleg éjjel érkezvén mondjuk Nyíregyházáról.

− A sarkon túli házon Mozi-neon, a Tisza Filmszínházé. Ez állandóan tömve volt, játszhattak bármilyen pocsék darabot, merthogy egyike volt azon keveseknek, amelyekbe folyamatosan is be lehetett ülni. Vagyis megérkeztél a film közepén, aztán ott seggeltél akár a következő előadás feléig. Hogy így előbb láttad a végét, mint az elejét: na bumm. Ez a mozi tulajdonképpen a vonaton a Keletibe érkezőknek szolgált: itt

elverhettek pár órát, míg az átszállásra vártak valahova. Ezért hát nem is a szokványos „kisbüdös”, hanem kurva büdös mozi volt: a látogatók fokhagymás kolbászokat ettek, éktelen bűzű házi pálinkákat ittak, mindezektől jókat böfögtek-fingtak, mialatt még szieztáztak is egy hangyányit, horkantgatva.

− Annak az árkádos háznak az itt nem látható elején kellett befordulni a Hági söröző felé. Isten tudja miért, oda keveset jártunk, pedig Jóskával, Petivel, Tibivel, Lacival, akik mind errefelé laktak, meglehetős ismertek voltunk a környék itatóiban. A Hági tán túl elegáns volt nekünk? Akkor viszont mért üldögéltünk annyit a Szabadság szálló presszójában? A hotel sincs a képen, a fotó más szögből készült, de hát az általunk kultivált szladi még nem is volt ötvenkilencben.

− És ami szintén nem látható: az az iszonyú pénz és munka, ami ezekben az épületekben van. Nézd meg jól: majd’ minden ház − ép. Negyvennégy-negyvenötben itt szinte mindent szétlőttek − fölépült újra. Ötvenhatban itt szinte mindent szétlőttek − fölépült újra. Öregem, ez az egész kétmillió lakosú izé Kőműves Kelemen városa, csak ide nem volt elég a neje vére, ide a miénk is kellett. Meg a sok ezer milliárdunk.

− *Ez ama nevezetes brunzolós fotó a kopaszról.* Vidékre tartva rágyütt a hugyálhatnék, ki a kocsiból, be a búzába, aggy neki. Valami riporter megörökítette (akkor még? 47-ben? Má’ mér’ ne?), azután retusálták képet: nem a természet gyötrelmének engedett, hanem a természetet böcsülte föl a jó Atya - millen is lesz a termés?

− Választási év volt, kellett a kampányfotó, a régi eszközök, mint például a szocdem kalapácsos ember, bélyegen − divatjamúlt, passzé, különben is? Mit turbóztatják magukat a vén szarosok? Le van az már zsírozva a Bucigyuriékkal: egyesülünk és slussz. Egy év múlva jön a fordulat, azután kusti mindenkinek, sok *démokrátá* hőzöngő.

− És ha a sok trükk nem lenne elég, hát nesztek, ezt minősítsétek annak: újjáépül a Lánchíd! Kié a dolgok dandárja? Miénk, kommunistáké! Éljen Gerő, a hídverő! Persze ne olyan nagyon, mert akkor én, bölcs atyátok nem lehetnék a nagy *Sztalin* legkedvesebb magyar tanítványa! No, márpedig azt nem vezetjük be, emberek.

− Aput ez akkoriban nagyon foglalkoztatta, lelkes kis bolsevik, aki volt szegénykém. Ment vidékre falujárni, agitálni, plakátot ragasztani. Ennél csak egy nagyobb gondja volt: gondoskodni. Beszerezni például a téli tüzelőt, vagyis az arra jogosító utalványt.

− Merthogy akkor télre, 1947 végére jeleztek az égiek meg a doktorok engem, Polgár Gyulát.

− Ebbe a világba jöttem. Hááát, mit mondjak: nem tapsikolok.

− Valamikor még voltam annyira naiv, hogy azt hittem, az élet olyan: előbb-utóbb mindenki megválaszthatja, merre lakna. Bárhol a világon. Akkor úgy gondoltam: ha felnövök, ha NAGY leszek, vagy a Váci utcában, vagy *itt élnék, a budai Várnegyedben.*

− Pedig ha ránézel erre a képre mondhatnád: randa volt. Üres utcák, az ostrom nyomai mindenütt, fölázott házlábak, hulló vakolat. Járda is, úttest is bokatörő, bolt tán egyetlen, szemben a Szent István szoborral; sok el- és lezárt terület, a tiltó kordonkerítések mögött romok, pusztulás.

− Hadik lovának tökét akkor még nem volt hagyomány megsimogatni, a Ruszwurm mocskos volt, falaiból, a tapétából, a függönyökből ezeréves kávé-cigarettafüst-pia sajátos bűzkevercse csapta meg az ember orrát. A kapualjakon túl gazos kis udvarok, félig leszakadt belső folyosók.

− És ez az egész romhalmaz szerintem a legszebb városrész volt az egész országban.

− Mert hangulata volt. Valami összetéveszthetetlen és azonnal ható. Még át sem mentél a Bécsi kapun, még csak nekiindultál egy lépcsőnek a Vérmezőtől és már egy másik világban voltál. Ez a világ békés volt, csendes, és mindenekfölött: romantikus, de nem giccses módon, hanem a szó legnemesebb értelmében.

− Külön világ volt, falu a város fölött.

− Nem hiszem, hogy sok tíz-tizenkét-tizennégy éves gyerek annyiszor választotta volna vasárnapi sétáinak, csavargásainak színhelyéül mint én. Pedig nem volt könnyű átbumlizni ide Újlipóciából, pláne rábeszélni a szülőket: Anyuék elmentek volna azért máshova is ősszel-télen-tavasszal − a nyár a Római, az evezés. Én viszont csak ide akartam jönni, megunhatatlanul. Bár mindig rám szóltak, hogy nem szabad, illetlenség, nem bírtam megállni, hogy be ne lessek az alacsony ablakokon át a lakásokba: ott fura bútorok, lámpák, meg szőnyegek! a falon! − akkor láttam először antik bútort, anélkül, hogy tudtam volna, mi az: tetszett. Képes voltam negyedórákig üldögélni valamely kapufülkében, a hideg kövön-márványon és tudtam, hogy ezek a helyek évszázadokkal korábban mire is szolgáltak.

− Aztán megindult a renoválás. Befejezte után pár évvel alkalmam volt beszélgetni néhányszor az egész egyik vezetőjével. Még akkor is, tehát sok idő elteltével fél perc alatt belelkesült és beszélt, és dokumentumokat mutogatott, és vitákat idézett, és sorolta, mi mindenre kellett ügyelniük, hány műemléket, szobrot, miegymást találtak, és hogy közben mennyi ostoba hivatalnokkal kellett folyvást vitatkozniuk teljesen abszurd ügyekben. Mindezek ellenére a Várnegyed gyönyörű lett, nekem, laikusnak a legszebb-legteljesebb városrész felújítás: azokból az ülőfülkékből aprócska, csinos kertet láttál az immár míves korlátú belső folyosó alatt.

− Még pár esztendő, és csak akkor mentem arra, ha nagyon ott volt programom. Az ülőfülkék elől bezárták a kapukat, kapucsengő lett a módi − na igen, a bűnözés. A földszinti ablakokat sűrűn függönyözték vagy ellenkezőleg: sarkig kitárták − merthogy nyílt üzlet üzlet hátán. Értékek és bóvlik, idegenforgató szörnyűségek, szétterülve még az úttesten is; lépni alig lehet a tömegben, amely ezer nyelvű, de egyként hülye, hiszen turista. Falu a városban? Tömegnyomoros nagyváros egy faluban, ami Budapest. A Várnegyed nekem mára romantikátlan, sőt, olykor fenyegető: zűrös, zajos, goromba, tülekedő. Akkor sem laknék itt ha tehetném: a lakások állami vagy önkormányzati tulajdonban, elvileg nem adhatók el, de (Magyarországon élünk ugyebár, kedves uram!) persze erre is van megoldás, fiktív csere például − ára a csillagos ég határa fölött kezdődik.

− De hál' isten eljön a tél is. A hó mindent lecsendesít, tömeg mintha sose lett volna, a bódék többsége zárva és időnként talán föl-föl tűnik még egy-két békebeli hölgy vagy úr, akiket ama bizonyos antik bútorok közt tudtam elképzelni valaha − beszélgetésbe elegyednek egymással, régi ismerősök, őslakók, e külön világ rég elveszett titkainak tudói.

− Utóbb *Szentendrén találtam hasonló hangulatot, a belvárosban*. Oda már, fölnőtt, húsz közeli férfiú, aki lettem, nem egyedül jártam. Sokat bíztam a zegzugos utcákból, a macskakövekből áradó, ismét csak valódi, hamisítatlan romantika erejére, többnyire sikerrel − azok a lányok még fogékonyak voltak az ilyesmikre. A „Dunakanyar ékszerdoboza" elébb panelekkel, majd mérhetetlen telekparcellázással, hivalkodó házépítéssel tette nagyjából elviselhetetlenné önmagát. Belvárosának sorsa várnegyedi: elüzletesedett, rideg lett; turistafalkák bornírt őrülete, és igen: némi újnácizmus. Az egyik templomon, vagy paplakon, ilyesmin − Árpádsávos zászló díszeleg.

− Azért ilyen a Mátyás templomon nincs. Egyelőre legalábbis.

Csínyek, ezerrel

Tulajdonképpen balhét kellene mondani − véli Polgár −, mert a csíny szó olyan gejl, cikis, elkenő.

A balhé viszont némileg túlzás, hiszen valódi b.-ért, azaz bűnügyért nyolc-tíz évet kap az ember, ám mire számíthat egy hetedikes, ha radírgumit dob az osztályterem vaskályhájába? Ha kiderül, hogy ő volt, maximum két osztályfőnöki pofonra vagy egy intőre − de miért derülne ki? Besúgás által? Abszurd. Az égő gumi irdatlan bűze mindenkit − tanári engedéllyel − kikerget az osztályból, senkinek sem érdeke tehát beköpni D.-t, vagy az A.- ikrek valamelyikét.

Mindenki fúvócsövezett. Kezdetben kartonpapírt göngyöltek össze szűk hengerré, abból süvített a rizsszem négy-öt paddal előre vagy hátra, mesterlövész esetében fülre, nyakra, orra. Később, midőn az autószifon elterjedt, kutyakötelességének érezte mindenki, hogy a ballont szétszedve, a műanyag belső csövet kioperálva jusson fegyverhez. Ezt a Lenin körúti (Pesten, sőt az országban sokáig egyetlen) szifon-alkatrész szaküzletben végső esetben kettőhetvenért meg lehetett vásárolni, de igazi csövező otthonról hozott műszerrel dolgozott − az már más kérdés, hogy atyai pofonok után végül is saját zsebpénzével, magának kellett elmennie a boltba, beszerzendő az utánpótlást. A legalkalmasabbnak a golyóstollak − a legelsők, az átlátszóak, az eredeti BIC-modellt valószínűleg engedély nélkül koppintók − bizonyultak, hiszen másodpercek alatt visszaalakíthatók voltak ősállapotukba, letagadhatóvá téve fúvócsőkénti alkalmazásukat.

Volt azután a táskalerúgás című össznépi öröm. Baktat a Polgár meg az S. hazafele, nagy dumába, fontos eszmecserébe merülve, amikor valaki mögéjük lopózik, fölveszi lépteik ritmusát, aztán megemeli lábát, és teletalppal rárúg az aktatáska keskeny, a fogó melletti peremére. Polgár vagy Sásdi kisebb szívbajt kap, mindig, akárhanyadszor is ismétlődjék a művelet. Ugyanez végrehajtható a zsinórfogantyújú, méretes, szürkésfehér, keménypapírtokban hordozott rajztáblával, a mellécsúsztatott fejes vonalzóval. Minden a földre vágódik, akad, ami törik − a balhét meg nem a csínytevő, de a szenvedő viszi el otthon.

A fúvócső fejlettebb változata a modellgumis csúzli: az Ezermester boltban, nem messze a szifonüzlettől vásárolt, nagyon vékony

gumiszalag két végét az ember a hüvelyk- és mutatóujjára köti, papírból kőkemény lövedéket gyárt, V-alakba merevített ujjai között feszesre húzza a gumit és durr. Olykor tanár is eltaláltatik, esetleg mandinerből, a tábláról lepattanva − hát akkor annyi. Bekalkulált veszteség a balesetet követő ofői, sőt: igazgatói intő is. Megéri. A tanár megérdemli. A tanár mindent megérdemel.

Szerencsétlen pedagógus hosszas képletet vagy orosz igeidőket ró a táblára, midőn elnyűtt idegei halk koppanást érzékelnek. Körülnéz, mindenki szorgalmasan másol, néma csend. Visszafordul − újabb pattanás. Aztán egyszerre több, mintha jég verné az ablakot. Odanéz: kint hétágra szóló napfény, jégverés-változat kizárva. Kis szünet, aztán gépfegyver-ropogás. A pedagógus föladja. A dolgozat elmarad. A srácok a szünetben összeszedik Tischler apuka vadászpuskájának elcsórt sörétjeit, az apró golyócskák borítékba kerülnek, egy-két hónapig, új tanár érkezéséig elállnak.

Dobálni mást is lehet, mindent lehet. Az ember áll az iskolai klotyóban − áll? heringként zsúfolódik, a két-három négyzetméteren hetennyolcan is békésen elférnek: cigarettáznak. Minden középiskola, minden vécéje, minden szünetben ilyen. A bagó tiltva, természetesen: az ifjúi szervezet rombolása, ugyebár, és a többi. Ám ugyanakkor minden tanár tudja: a vécék nemcsak anyagcsere-folyamatok végpontjai, hanem kátrány-, hypo-, vizelet-, ürülék- és izzadtságszagú dohányzófülkék. Mindegyikük tudja, és vajmi kevesen ágálnak ellene, hallgatólagos a megegyezés: én tudom, amit tudok, ti csináljátok, amit csináltok, lehetőleg kerüljük egymást. Igazi spíler − persze ez már modernebb kor, a füstszűrős cigaretták ideje − nem nyomja el, nem húzza le a klotyón a csikket: a filter végét megfelelő mennyiségű, a szükségesnél és elégségesnél nem több, de nem is kevesebb nyállal fedi, majd egy sokat gyakorolt, egyszerűnek tűnő, ám annál precízebben kiszámított ívű és erejű mozdulattal fölhajítja a csikket. Vélnénk, hogy a levegőbe, de a mozdulat szabatos kimértsége éppen azt a célt szolgálja, hogy a csikk a mennyezetre tapadjon, és ott még füstölögjön tovább néhány percig. Bármely jobb fiúgimnázium megannyi vécéjének plafonja tanév végére cseppkőbarlang tetejére emlékeztetett: lógtak a filterek, hosszú, tömött sorban.

Aki dohányzik, legyen saját gyufája, öngyújtója. Ellenesetben tüzet kell kérni, és az rizikós. Polgár gyanútlanul tartja Fecskéjének végét Sz. öngyújtója felé, amikor − egy villámgyors mozdulat, halk kattanás − szájából eltűnik a cigaretta. Azaz nem tűnik el, ott meredezik Sz. öngyújtójának végén, Sz. egyetlen, ugyancsak hosszan, jobb ügyhöz méltó buz- és szorgalommal megtanult mozdulattal az öngyújtó (természetesen az osztrák, harmincnyolc forintos) hirtelen visszaeresztett csappantyúját fogóként használva rántja ki a bagót az áldozat szájából. Az hagyján, hogy Polgár − és valamennyi kárvallott − frászt kap, de a veszteség is felmérhetetlen: az íratlan szabályok szerint az így szerzett cigaretta Stumpfé meg a többi kézügyesé.

A kár pótlására pénz kelletik, és (minden egyéb forrás eldugulván) még a „felnőtt" gimnazista is arra kényszerül, arra vetemedik, hogy − horribile dictu! − papírt gyűjtsön. Makulatúrát. A MÉH-nek. Az átvételi ár kilónként két forint, a csomag csak újságból állhat; még csakabb és kizárólag fekete-fehér lapokból, holmi nehezebb faj- és papírsúlyú színes hetilapok, folyóiratok számba se jöhetnek. Egy kis húgyos elemista tudomásul veszi és elfogadja e szabályokat, a középiskolás tudomásul veszi és változtatja: egy-egy jókora, szépen átkötött csomag közepére fél- vagy egész tégla kerül − néhány kiló pluszsúly, szorozva kétforintjával: ihaj. Ihaj, hacsak észre nem veszi a Hegedűs Gyula, vagy a Visegrádi, vagy a Victor Hugo utcai MÉHes. Ez esetben jobb futni, nem annyira a rozoga átvevő, hanem kutyája, vagy kutyái, a minden telepen szép számban tartott korcsok, az állandóan és iszonyúan dühös vadak elől.

Ha a manőver sikerül, ki-ki cigarettát vesz, más modellgumit, sörétet, radírt, szifoncsövet − inkognitóban. Vagyishogy sapka nélkül. Vagyishogy egyensapka nélkül. Vagyishogy iskolai egyensapka nélkül. Mert középiskolai, kiváltként gimnáziumi hallgató köteles az utcán az iskola jelvényével ellátott egyensapkában közlekedni. Ez nagyjából így íratik le a házirendben, vagy minek is nevezik. A fejfedők többnyire sötétkékek, az egykori Bocskai-sapkára hajaznak, csúcsos elejükön az iskola jelvénye díszeleg, oldalt megfelelő számú aranyzsinór jelzi, hogy a föveg tulajdonosa hányadikba jár − úgy ciki, ahogy van. Borzalmas. A gimnazista - hacsak nem valami elvetemült stréber − amint kilép az iskolakapun, lekapja fejéről. Nemcsak önszántából: ha elfeledkezne róla, mindig akad valaki (osztály- vagy iskolatárs, esetleg vadidegen srác),

aki perceken belül hátulról leveri a koponyatetőn épphogy csak billegő iszonyatot.

De ez már nem diákcsíny, ez nem balhécska.

Sőt.

Ezért senki nem dühös, ettől senki sem ijed meg, s nem neheztel talán még a stréber sem. Az egyensapka szimbólum: az ostoba uniformizáltság gyűlölt jelképe. A bornírt drillé, amely például azt is megköveteli, hogy szünetben párosával sétáljanak körbe-körbe a szűk iskolafolyosón. Könyörgök: 17-18 éves ivarérett laklik! akiknek haja csak a felnőttek, a „pedagógusok" által elképzelt mérce szerinti hosszúságú lehet; akiket némely tanerő eme égbekiáltó bűntettek fennforgása esetén akár kokival (begörbített ujjak dudorával fejtetőre mért ütés), akár körmössel (vonalzóvágás a diák kézkörmére), tenyeressel (ugyanaz, de tenyérrel), barkó- avagy pajeszhúzással „fegyelmezhet", természetesen nevelési célzattal. E „nevelést" (amelyet nem követett médiabalhé, ombudsmani vizsgálat, szülői visszavágás, rendőrségi eljárás) mintegy tárgyiasította ama sapka, amelytől megszabadulni előzőek miatt kutyakötelesség vagy éppenséggel lázadás − nézőpont és habitus kérdése.

Csodakocsi, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor házat építtetett, ő meg a neje! (Oké, főleg a neje.) És ott csudahaverjai lettek!

− Na, szomszéd, ehhez mit szól?

Polgár Gyula nem tudott mit szólni. Ehhez nem. Ez az EHHEZ − nem lehet elegánsan körülírni − nyomorék-kocsi. Tolószék. Igen ám, csak éppen nem tolásra készült, de és sőt: főleg kocsi. A szabvány (de borzasztó itt ez a kifejezés) tolószékhez csak annyiban hasonlít, hogy kerekei vannak. Egyébiránt egy technikai csoda. Akkumulátor hajtja a csupa króm, csupa metál masinát, amelynek ülése, lábtartója ezer formációba állítható, a szék valódi bőrrel borított, a kocsin irány-, helyzetjelző lámpák, sebességváltó, kormányrúd, kihúzható cabriotető Terus néni fölé − egy gyógyászati-ipari műremek.

− Na, mit szól?!

Polgár körbejárta a szerkentyűt, sétáltatandó kutyáját kikötötte odébb a villanyoszlophoz, ezzel is jelezve, hogy az eb most nem lényeges, most EZ a lényeges: Terus néni és a csodagép. Okosakat bólogatott, hümmögött elismerően, de nem tudott mit szólni.

− Na, mit szól?

Polgár Gyula megtudta, a jármű német gyártmány, némi svájci beütéssel, vámmal együtt cakk-pakk volt vagy egy fél milka − és ez a hetvenes évek közepe, kb.

− Na, mit szól?

Egy egész család várta már válaszát, kint mindenki az úton, Terus néni, meg a férje, Sárközi úr, és mind a három fiúk, a menyek, az unokák, vagy húszan. Sárköziék roma család, a papa kőműves volt, a három gyerek különböző szakiparos, építési "gebineket" gründoltak; szakértelmüknek, tisztességüknek, pontosságuknak hamar híre ment, nem győzték vállalni a megrendeléseket. Igen jól kerestek, de tudták a putrik életét is − Sárközi úr maga is onnét jött, e Pest környéki falu-kisváros legsötétebb pérójából.

− Na, mit szól?

Sárköziék lehettek volna már akkor is a mintaromák. Vajha mindegyikük ilyen volna − sóhajtott láttukon kényelmes szociológus, gondokat elkenni vágyó civil. Ám Sárköziék nem szerették ezt az ilyenezést. Terus néni meg is mondta: ő ugyan nem tagadja, hogy cigány, de nem is tartja túl nagy örömnek. Nem akart minta lenni, mert nem akart semmiféle feltűnést. Házuk, meg a gyerekeké tán nem túl ízléses „magyar" szemmel , sok a csicsa szerintük, de ők is elismerik: praktikus és kényelmes − nem egy majdani Győzike-őrület. Aranyat, feltűnőt, Polgár Gyula nem látott egyikükön sem, még a legkisebb unoka keresztelőjekor sem, pedig az nagy buli volt − bár Sárközi úr erre is legyintett: − Ugyan, szomszéd, mi ez a Futóék múltkori eljegyzési ebédjéhez képest. Polgár Gyula el sem tudta képzelni az ebédet.

− Na, mit szól?

Sárközi úrral, meg Terus nénivel − akinek a cukor vágta le a lábát, ezért a csodatológép − Polgár mindent megtárgyalt, ha erre járt. Természetes bölcsességű volt mindkét ember, legyen szó politikáról vagy természről, a gyereknevelésről illetve gépkocsikról, építkezésről. Csak a cigánykérdésről nem szerettek beszélni. Egyszer Sárközi úr kifejtette: ő egy kicsit szégyelli, hogy milyen jól megy neki. Tudja, persze, hogy tudja, tisztességes munkával jutott idáig, de mégis. A népe többsége irigyli őt, zsigerből, s ezt éreztetik is vele. Miközben újra és újra kérdezte Polgárt, mit szól a masinához, szeméből, arcvonásairól kiolvasható volt a megereszkedett kétely: na már megint kinek a csőrét fogja csípni-basztatni Terus néni, szegény Terus néni masinája. Amikor az első teherautót megvásárolta, a sok-sok bérletnél jobb üzletnek vélvén (úgy is lett) − leköpték, trágyával megdobálták az IFÁt. Ott, a pérónál. Amikor ezt a házát felhúzta, döglött macskákat, ürüléket dobáltak át a kerítésen, hetekig. A legnagyobbik srácot megverték egy éjjel, tudják kik voltak, hisz' maguk dicsekedtek vele, széles a faluban: Sárköziék nem szóltak sem rendőrnek, sem másnak.

− Na, mit szól, szomszéd?

Most már muszáj volt valamit mondani. Polgár tudja, Sárközi úr valamiféle megerősítést vár döntéséhez. A nagy értékű gyógyászati segédeszköz beszerzése már-már létfontosságú volt Terus néninek, de hát ezt hogyan magyarázza meg a többieknek. A többieknek… Az egy kicsit sok!!! Így hát Polgárt választotta, mint kívülállót?, magyart?

telekszomszédot?: könnyítsen dilemmáján. Polgárnak viszont ez bonyolult volt, még hogy ő és a cigánykérdés, ha ilyen miniméretben is. Polgár, ne szépítsük, félt a felelősségtől, annak minden fajtájától, hát még az ilyen, zsigerig, emberszázezrekig hatolótól, hát bohóckodott:

− Elfogadnám, úgy éljek szomszéd úr, elfogadnám! Nem kellene gyalog sétáltatni a kutyát, láblerohadásig! Meg elcsurognék rajta a Négycsöcsösig is, vagy a Gödör felé (ezek kocsmák voltak, úgy másfél kilométernyire), aztán szondáztassanak a zsaruk!

Nevettek. Polgár, a szemét, örült, hogy ezt megúszta, aztán Sárközi úrra nézett: Sárközi úr nem nevetett. Sárközi úr nem is mosolygott, Sárközi úr szeme elpárásodott: ő, mint mindig, átlátott a makutyi dumán.

Azért egy sört megittak a csodagép örömére, a csapolt kőbányai ízére máig emlékszik Polgár, a lakótelepi becsületsüllyesztőkben ezt keresi olykor − sem kőbányai, sem íz, sem Sárközi mester.

Csomagok

Polgár Gyula karácsonygyűlölete kamaszkorában kezdődött és néhány megszakítással máig tart.

Azt mondja: az ünnep közeledtével hazugságot érzett-érez, a szeretet hamisságát, megjátszását néhány órára; fogcsikorgatós, művi összeborulást, és különösen utálja az egészet megelőző, gyűlölködő egymást-taposást a boltokban, amikoris százezrekért vesznek mindenfélét, szerinte mintegy megváltva-megvásárolva az egész évi szeretetet. A néhány megszakítás: gyerekei pár karácsonya. Amikor az első, a fiú hat éves lett! Hohó!

Egyik haverjának a Kossuth Lajos utcai Keravillban dolgozó felesége elrejtett egy Shiljalis-t; a nevéből ítélve lett vagy litván? lószart: szovjet! mini tévét: kb. 12x12 centis képernyőjű csoda, mindkét magyar adót fogta 1./hosszan kihúzható 2./ karika alakú antennáival, fekete-fehérben, naná − a kissrác imádta a tévét, minden műsorát, lényeg: mozogjon és hangot adjon a kép. Polgár eme akvizíciója egyszersmind organizáció volt: a kisklambónak a maga zugában lesz egy ketyeréje, így ő, mármint Polgár nyugodtan nézheti a „nagyszobai" masinán a saját programjait. A haver neje a már kifizetett tévét az öltözőszekrényébe tette, míg Polgár visszajön: nagy útjai voltak még a férfinak azon a novemberi napon, amelyre szabadságot vett ki, kerülendő a decemberi, össznépi hisztit.

Lesétált a Vörösmarty térig, onnan földalattival (Polgár ma akkor sem nevezné kisföldalattinak, ha a városában London-méretű lenne a metróhálózat) az Operáig: a Népköztársaság útján, srégen szemben a Csehszlovák Kultúra boltja, ott sárga Koh-i-Noor, meg fekete, végükön fehér karimás Hardmuth ceruzák és mindenféle színesek eldorádója. Polgár költött rendesen; a csomag az apjától kapott sárgabőr aktatáskába került − még volt benne hely, fölösen.

Megint földalatti, a November 7.-e térre, azután a hatos tujával a Blahára. Az Éjjel- Nappali melletti Ápiszban vette meg a precíziós, mérnököknek való, (nyugat)német körzőkészletet − jókora, lapos, kívül fekete plüssel borított doboz, belül appart mélyedéseikben vagy

négyféle körző, különböző méretű kihúzó-, meg redisztollak, logarléc − egy hatéves srácnak? Persze ő kapta, s valamikor, évek múlva talán használta is, de hát ezt Polgár magának nézte ki, évtizedek óta vágyott ilyesmire; most, hogy nem volt szüksége rá, de tellett neki, hát megvette: - Igen, a gyereknek, karácsonyra! Nem tetszik!? Kis csomag, elfért ez is a táskában.

Elügetett a Majakovszkij utcához, ott a Kőrúton a DIVSZ, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség boltja: lelőtt amcsi repgépekből esztergált-gyalult vietnami mindenféle, koreai selyemsál, lengyel faragott fadobozok, kínai körömcsiptető, bolgár rózsaolaj − távolibb ismerősöknek, kollégáknak. Innen már degeszre tömött tatyóval távozott.

Át a Művész mozi melletti Vasedénybe (korábban és ma ismét: Kátay); ide Zs. cimborának volt kukta-kapcsolata, Polgár a pult alól szerzett nejének egy kisebb gyorsfőzőt, rosszul titkolt célzatossággal: az asszony nem tudott, nem szeretett főzni, tehát nem főzött; Polgár (megint egy naiv illúzió) remélte, hogy a technikai csoda, a konyhamunka gyorsulása, egyszerűsödése egy csapásra boldog mesterszakáccsá teszi feleségét. (Elárulható e reményteli pillanatban: nem tette. A nő nem dacos feministaként, nem az emancipáció felkentjeként ódzkodott a főzéstől, egyáltalán: minden házimunkától −- zsigerileg alkalmatlan volt azokra.)

A jókora pakkal meg a súlyossá vált aktatáskával átbotladozott a Nyugatihoz, a Westend (nem a pláza! Az akkor még lakásokkal? eszelősen lepusztult szobakonyhákkal szolgáló, lerobbant épület) mellé, taxiért. A kocsival vissza, begyűjtendő elhagyott tévéjét, majd irány az iroda: Polgár munkahelyén, a szekrényben dekkolt hetekig a cucc, fokozatosan díszcsomagolást öltve. A fokozatosság oka: hol lehetett valami elfogadható pakolópapírt kapni, hol csak bugyirózsaszín, bilikék szörnyűségek fogadták Polgárt áruházban, háztartási-, vagy papírboltban; színes átkötő szalag? Cellux? Azok mik, kezicsókolom? Huszonnegyedikén azután, a meló végén (munkaszünet szenteste napján, a hetvenes években? Hol él Ön, elvtársam?) Polgár a rengeteg csomaggal haza − az egy szép este volt.

A második gyerek afféle házasságmentőnek született, e szempontból funkciótalanul: a kislány kétéves sem volt, amikor Polgár elköltözött otthonról. Mára az ötvennyolc éves Polgár Gyulának különböző házasságaiból van három gyereke, több unokája: ők (programilag gondosan elosztva maguk közt a 25-26-iki, apjuk főzte ünnepi ebédeket − pl. Újházy tyúkleves! Kuktában!! Zseniális!!!) külön-külön jönnek Polgár másfélszobás paneljébe; nem igazán kedvelik egymást. A papát-nagypapát az egész ismét untatja-fárasztja, sőt, undorítja; valami horrorfilmbeli geil, nyúlós-nyálkás, tapadós gezemicét vizionál, amely ragacs mindent: embert, várost elborít, és kegyelem-, sőt szeretetteljes karácsonyi hangulatnak nevezik. Polgár CD-ket kap többnyire, az ő egykori csomagjait diszkrét, bélelt borítékok váltották: ki nem mozdulna a vásárlástól is őrült tömegbe.

Czinege Lajos katonája

Ha úgy véljük: Polgár nem igazán katonás alkat, bizton állíthatjuk, hogy e megfogalmazás igencsak finom, már-már eufemisztikus és nemcsak jelenleg, hanem a múltra vonatkoztatva is.

Tizenhét-tizennyolc éves korára száznyolcvanhat centi volt és negyvennyolc kiló, cakk-pakk. E hosszát persze csak akkor érte el, ha kinyújtóztatta csúnyán ferdült gerincét, amelynek nyakcsigolyái között ráadásul alig akadt némi porc: jó pár évvel korábban lazán fejest ugrott a Balatonba, azaz a hatvan-hetven centiméter mély(?) víz alatti iszapba. Nyakát ugyan nem szegte, de egy életre hazavágta azt. A negyvennyolc kilós pehelysúly pedig egyik következménye volt a kilencévesen úgy ahogy túl- és átélt tébécének.

A közelgő honvédségi sorozás előtt jószerivel mindenki − szülők, tanárok, haverok, és elsősorban maga Polgár − számára nyilvánvaló volt: az elégtelen külsőhöz katonailag alkalmatlan belső párosul.

Polgár atavisztikus módon gyűlölte a fegyelmet, minden fegyelmet, családit, iskolait, barátit. Ősi, zsigeri, ám csak sokkal később tudatosult gyűlölet volt ez. A fegyelem elleni lázadásait génjei vezényelték hosszú évtizedekig, míg aztán csak némileg csitultak − a Polgár tűrő értelmét ért megannyi rúgás logikus következményeként.

Nyomatékosítsuk: Polgár sohasem volt tudatos lázadó, csak utálta − amúgy sejtmélyből − megannyi részletét a környező világnak. Ilyen, korántsem elhanyagolható szeletnek minősült a katonaság is.

Tökéletesen tisztában volt azzal, hogy az a fegyelem, amelyet otthon vagy a suliban rámérni próbáltak, bakfitty a honvédségi drillhez képest. Azt is tudta, hogy fegyelemtűrő képességének hiánya, és igencsak elviselhetetlen természete miatt módfelett meggyötörtetne a seregben. Polgárt ugyanis maradék rokonai, ismerősei, iskolatársai, „már-már" haverjai, de legjobb (igaz, igencsak kevés számú) barátai is nehezen viselték olykor. Ha hízelegni akarunk, úgy fogalmaznánk, hogy Polgár öntörvényű volt, de mert nincs okunk a szépelgésre, bizton állítható: tenyérbe mászó nagyképűsége, okostóbiássága, (ál)műveltségének hangos és permanens fitogtatása, beszédkényszere szinte állandóan elutasító reakciókat váltott ki környezetéből, teljes joggal.

Na már most.

Ha ismerősei ilyenek, mit kezd vele valamely őrmester, megáldva némi − nem is oly távoli − jutassi beütéssel?

A szolgálatot (szolgáálaaaat!? mi vaan!!!?) tehát meg kellett úsznia, ez a minimál program: egy ilyen cinege nem lesz, nem lehet Czinege Lajos (HáeM, évtizedekig) katonája.

A feladat teljesítéséhez adott volt két lényeges elem: a fentebb említett, saját tulajdonú csontváz és az azt megformáló okokat igazoló két papír. Polgárnak szép, fejléces, sokbélyegzős igazolása volt a tüdőszanatóriumtól meg az ortopédklinikáról: ez itt, kérem, egy tébécés, törött gerincű kripli, egy roncs. − Apukám! − mondták a haveri körben föltűnő medikusok, szigorlók, akikhez szaktanácsért, esetleg újabb, például valamilyen pszichés kórjelentésért fordult − Ne lihegd túl, ennyi elég, ez tuti, meg vagy úszva.

Az első sorozás 1965-ben nem is sorozás volt, összeírásnak neveztetett, s a Váci úton, a Láng kultúrtermében vetkőzött neki vagy háromszáz kölyök. A verejtékszag, a meztelenség, a fiúk között sertepertélő néhány kiskatona, a vörös drapériás asztal mögött üldögélő, fapofájú sorozóbizottság − az egész atmoszféra pont az, amitől Polgár rettegett korábban, így hát most nem is különösebben izgatta magát: erre volt felkészülve, kondicionálva.

Összevissza szólították őket, nem ábécérendben, így véletlenül elég hamar sorra került. Vigyázz!-ba állították, kifaggatták adatairól, majd megkérdezték: van-é valamilyen egészségügyi gondja. Polgár úgy érezte, sínen van: átnyújtotta a két igazolást. A papírok útra keltek a bizottsági tagok között, senki nem szólt, csak a katonaorvos hívta magához, magasságot mért, meg súlyt, vérnyomást és − tán aranyér után kutakodva − mélyen beletúrt-nézett Polgár seggébe. Szó alig hallatszott, elküldték felöltözni. Visszajövet kezébe nyomták a kis szürke katonakönyvecskét, benne a megfelelő rubrikánál az aznapi dátum és a kézzel írt bejegyzés: *Egy év egészségügyi halasztás.*

Polgár rettegése tehát 365 napra meghosszabbíttatott.

Leérettségizett, az elszúrt egyetemi felvételi után úgy-ahogy kiélvezte utolsó „szabad" nyarát, majd dolgozni ment. Néhány hónap alatt több állást is elfogyasztott, távozásra majd' mindenhol ugyanaz kényszerítette: undora a munkahely fegyelmétől, de ez az időszak más dolgozat tárgya, most maradjunk annyiban, hogy megkapta ismét a behívót. A helyszín ugyanaz, az események dettó, a végeredmény szintén: egy év halasztás.

Ismét.

És noch ein mal.

Három éven át szórakozott Polgárral a Sereg, bornírt módon: talán úgy gondolták, hogy az újoncjelölt gyerekkorban összeszedett kórságai időközben meg nem történtté válnak? A múlt elenyészik a jelenben-jövőben?

A negyedik alkalom merőben más volt. Fene tudja miért, de most nem is a Lángban próbálkozott egymással ő és az államhatalom; az orvos is külön szobában fogadta az újonc-jelölteket. Fiatal hadnagy volt, alig pár évvel idősebb Polgárnál: − Na, milyen papírjai vannak? − kérdezte mindent (értsd: mérést, seggbámulást) megelőzve.

Polgár átnyújtotta az addigra már meglehetősen viseltes dokumenteket, évek során rakosgatta, hajtogatta azokat, és évente tapenolták végig mindmegannyi sorozóbizottság valahány tagjai. A doki belepillantott az első cetlibe, majd elemeire szétesett, agyonhasznált kis könyvecskét vett elő, lapozott benne, odaszólt az írnoknak: − Na, őrvezető, akkor írja az elvtársnak: G 246, az annyi, mint alkalmatlan; meg C 48, az is alkalmatlan; slussz, végeztünk!

Polgár, míg öltözködött, vette magának a bátorságot, hogy megkérdezze: − Tessék mondani, ez a füzet, ez micsoda?

Kiderült: a kódok a különböző betegségtípusokat jelölték, mellettük a kórságok nevei latinul és magyarul, no meg (kinyomtatva, hoppá!), hogy mely nyavalya milyen „szankcióval" jár a Magyar Néphadseregben: „Alkalmas", „Szakszolgálatra alkalmas", „Háborúban alkalmatlan", „Alkalmatlan", stb.

− És tessék mondani, ez a könyvecske, ez egy új valami? − pimaszodott el Polgár, a doki meg a vállát rántotta: − Ugyan, évek óta használjuk. Polgárból ekkor kirobbant: − De hát akkor miért kellett nekem ide évekig járnom? − fogalmazott után, mintha úgy járna ide, akár valami kedves szórakozóhelyre. − Ja, elvtársam, ez a honvédség! − pillantott oda a hadnagy, rágyújtott egy Harmóniára és kiment a szobából.

Polgárnak ez a néhány szó csak később világosodott meg, sokkal később, évtizedek után, amikor már régen beletört mindenféle fegyelembe: családiba, környezetibe, állampolgáriba. Igen, csak akkoriban döbbent rá: minden magyarázat − önmagában való. Egy autokrata családmodell, egy porosz drillen alapuló iskola, egy cezaromán főnök vezérelte állás, egy diktatórikus állam lényegének magyarázata tulajdonképpen könnyen elintézhető: − Ja kérem, *ilyen* a család, *ilyen* az iskola, *ilyen* a rendszer.

De persze akkor és ott (tessék figyelni történelmice a helyet és a dátumot!), 1968-ban, a sorozóbizottság előtt ilyen gondolatok nem járták meg agyát, csak felhőtlenül boldog volt, szinte lebegett. Utólag úgy véli, a bizottság tagjain elkeseredés látszódott: egy csóringer kicsúszott a kezeikből. Az elnöklő alezredes még próbált is belenyomni egy hangyányit: − Úgy látom, Polgár elvtárs, maga a Színművészeti Főiskolára is jelentkezett. Hát hogyan fog ott táncolni, meg ugrálni ezzel a beteg testével? − értelmezte sajátosan a színészi hivatást az aranyvállapos.

Polgár vigyorgott. Ekkor már mert vigyorogni. Érezte, ő itt és most, de katonaságügyben ezután is császár: − Én dramaturg szeretnék lenni.

A főtiszt szeme elkerekült: − Aha... Szóval draga... grat... Ja, az más. Az egészen más! Hát nézze, Polgár elvtárs, jó egészséget kívánunk, becsülje meg magát, hiszen a civil életben is szükség van rendes, megbízható emberekre.

Ez nagyon tetszett Polgárnak.

Hogy a civil életben *is,* meg, hogy ő egy rendes, megbízható ember.

Mostanában Polgár − aki soha nem vélte magát a megannyi fegyelem tagadásáért anarchistának, a katonasághoz fűződő − tartózkodó álláspontjáért − pacifistának − immár majdnem teljesen fegyelmezett állampolgárnak tekinthető. Azért csak majdnem, mert az otthonául szolgáló lakótelepen fényes nappal végrehajtott rablások okán gázspray, sőt: gázfegyver beszerzésén gondolkodik. Nem igazán bízik ugyanis a környéket állítólag védő, félkatonaiságát tagadó, de azért azt igencsak közelítő polgárőrségben, amelynek tagjai − anno − bizonyára mind alkalmasnak találtattak valamely sorozáson.

Dallamok, foszlányok

A fésű, rajta a vékony papírral remekül muzsikált.

Talán még jobban, mint másoké, mert míg azok többnyire vécépapírt használtak, Polgárnak kellemes tapintású, s ami lényegesebb: érzékenyebben rezonáló, szebben szóló selyempapír jutott az ablakuk alatti virágüzletből, ahol a meleg műhímző szomszédja, Mária néni bőségesen ellátta őt hangszerének nélkülözhetetlen kellékével. Zümmögött rajta rendesen, az óvodában többször meg is büntették emiatt, részben, mert a leglehetetlenebb időpontokban zendített rá, és természetesen nem az óvodai oktatással adekvát dallamokra. Részben, mert eme nevelés alapját akkoriban természetesen a Kodály-módszer jellemezte, és ugyebár a legszebb hangszer az emberi hang. Mint minden fiú, rühellt énekelni, de hát muszáj volt, és olykor, nagyritkán még kellemes is: amikor játszottak. Amikor jelenetet játszottak népdalból. − *Cickom, Cickom, vagyon-e szép lányod?* − énekelte a tömzsi F. Lacika, mire Polgár kevélyen (kevélyen? fogalma sem volt mi az, de azt mondta neki Éva néni, hogy ezt kevélyen kell énekelni) dalolta: − *Vagyon, vagyon, de mi haszna vagyon?*

A vagyonra meg a haszonra egyaránt magyarázatot várt volna, de egy óvodai foglalkozás tárgya természetesen nem az etimológia, hanem valamely dal, tehát: − *Te csak énekelj, Gyuszika, jó?!* Hát énekelt, kivételesen kedve is volt hozzá, merthogy a lánya, akit kértek tőle (− *Add nekem azt, elkapom azt*, stb.) D. Zsuzsi volt, vörös, rövid hajú lány, a „valóságban" természetesen legnagyobb szerelme, miközben itt, „játszásiból" a lánya. Szorosan átkarolva kellett tartania, míg a kérő előadta mondandóját, ők meg csak egymást nézték, merthogy a lány is szerette őt, és megfogadta, hogy soha nem fog mást szeretni. S mert a kijelentést csóknak vélt puszi kísérte a 62-es posta egyik lépcsőházának második emeleti fordulójában, most ez a nyilvánosság előtti szoros ölelés (némi rejtett vérfertőző jellegével, hiszen ők itt apa és lánya, míg különben szerelmespár) igencsak kedvükre volt mindkettőjüknek. Pár héttel később, midőn a R. Lojzitól ellesett tudományát mutatta be a nagycsoportosoknak, és hüvelykujjával kocogtatva tejfogait, szájüregét nyelvével, ínyével formálva önnön fejét használta hangszerként, a lány elbiggyesztette száját: − *Fúj, de gusztustalan!* − szólt és elfordult. Polgár elég korán kezdte nem érteni a nőket.

A szájherfliért azaz pofagyaluért hat forint harminc fillért fizetett a Visegrádi és a Kádár utca sarkán, a trafikban. Mellé még vett ötven fillérért egy robbanócigarettát. (Az ember apja keze ügyébe, a többi cigi közé keveri, vagy éppenséggel ezt nyomja a kezébe. Ha mázlija van, Apu nem veszi észre, rágyújt, szippant kettőt, ekkor már fölfedezi, hogy itt valami nem stimmel, furcsa ez a füst, ez az íz, ez a szag, de már késő: a parázs meggyújtja a dohányszálak közé kevert néhány morzsányi csillagszóró-darabkát, azok szétspriccelnek, Apu káromkodik - megunhatatlan szórakozás), még maradt húsz fillérje, nehezebb napokra.) A szájharmonika aprócska; a nagyobbak, a kétsorosak harminc forintnál kezdődnek − elérhetetlenek. Meg − mint hamarosan kiderül − feleslegesek is: azt a kicsit sem tudja megszólaltatni tisztességesen, torz hangokat produkál. − *Merő kakofónia* ! − rögzíti Apu, az iménti cigarettaügyből magához térve, Polgár meg valami kakát ért csak, megsértődik hát. Két-három napig próbálgat tisztességes dallamot kihozni, hiszen nem lehet az olyan bonyolult, a fél II. b. kitűnően, kórusban fújja, hogy : − *Duli-duli-duli-duli-dulli, hej duli-duli-duli-duli hó!* − miközben másik, harmonikamentes, ökölbe szorított kezükkel jól be is mutatják a dulit. A tökéletesen reménytelen kísérletek után négyötvenért adja tovább a csehszlovák gyártmányú, nikkelezett zeneszerszámot Z.-nek, a II. a.-ból.

Z.-al karéneken találkoznak.

Oda úgy kerülnek, hogy lógni lehet. Aki ugyanis karénekes, az a szombati utolsó két órát megúszhatja, mert B. tanár úr kerületi zeneversenyen győztes énekkara akkor próbál. Meglepő, de a lógás sem elég vonzó: − *Utálnak dalolni ezek a fiatalemberek!* −így B., fiatalemberezve a hét-nyolcéves klambókat, kiknek hangja még mutálás előtti, kellemes is, de hát énekelni? énekelni!?! Férfi létünkre?! Polgár is ingadozik kicsit, tetszik neki társai karakánsága, de mit csináljon, ha ő viszont mostanában énekelni is szeret. Pontosabban azt csinálni, amit éneklésnek vél: kiereszti a hangját, teljes erőből, és adj neki. B. tanár úrnak ez önmagában már elég: − *Erő van itt, szufla!* − azt a néhány fals intonációt pedig majd elnyomja a többiek, az idősebbek hangja a hatalmas crescendóban: − *Mert a váááárost elfoglalta sok ezeeeernyi partiiiizán!* B. tanár úr egyébként végigkísérte Polgár általános-, majd középiskolai tanulmányait, Polgár meg hűséges volt, ordított teljes erőből, immár nem annyira a kétórányi szombati lógás érdekében,

hanem merő matematikából: B. tanár úrtól biztos volt egy jeles, és az a korabeli számításnál igencsak kedvezően javította az átlagot. Mármint Polgár osztályzatainak átlagát a bizonyítványban, amely végül is nem tett különbséget matematika kettes és ének ötös között: kettő meg öt az hét, az annyi mint átlagban három és fél, fölfelé kerekítve négy − énekelni jó, mert hasznos.

Polgár eszmélésétől zongoraszót hallott; naponta sok órán át, skálákat, meg etűdöket, és a Für Elise-t, tizenhét éven át.

A Kreszben tizenöt éves koráig lakott, és mellettük B. néni, a zongoratanárnő. Közvetlen szomszéd, és bárha az a kégli valamivel jobban szigetelt, mint későbbi paneltársai, azért egy Bösendorfer mégiscsak Bösendorfer, a közös falra tolva még inkább az − áthallatszik. *Áthallatszik!* − sikítja Anyu szegény, akinek idegei amúgy is gyötrötték: − H*át még ez az egész napos klimpírozás kell a tetejébe?!* Amúgy pedig jóba' vannak B. nénivel, a teaszagú muzsikus gyakori vendég náluk, olykor elnézést is kér Anyutól a zene miatt, de ez a munkája, ebből él: - M*egértheti Rozikám*. Anyu bólogat, persze, megérti ő, hogyne értené: − *Csak hát, tetszik tudni, este kilenckor, meg mindig a Für Elise…*

B. néni alkut ajánl: tanítja Polgárt is, természetesen ingyen, mintegy fájdalomdíjként a vegzálásért. Az üzletet Anyu kitűnőnek találja, Polgár kevésbé: miért alkudnak az ő bőrére nélküle? Így hát még hozzá se kezd, de már gyűlöl zongorázni. Ellenérzése nem csökken: a skálák, a Czerny-etüdök rohadalmasak, akkor inkább a Für Elise, de − *Hol van az még?!* − legyint intőn B. néni. Mindazonáltal Polgár három-négy éven át − uramisten, hogy bírta ki?! − skálázik, etűdözik, majd a Török Indulóhoz, sőt, a Für Elise-hez is eljut, és van neki szabályos zeneiskolai igazolványa, fekete borítójú, benne összhangzattan ötös, meg kéztartás, meg szolfézs, meg egyebek, és mindenből ötös - valami ilyesmije volt az egyik Karinthynak, csak épp hegedűből. B. néni talán egy bénának is ötöst adott volna, hogyisne, majd egy négyessel, vagy urambocsá' hármassal elveszítsen egy tanítványt, óránként húszért?!

Mivel zongorájuk természetesen nem volt − hogy a fenébe lett volna, még pianínó sem, nemhogy zongora − gyakorolni is B. nénihez járt, amikor az bevásárolni, vagy családjához ment. Utálván az előírt feladatokat, zenélni akart. Az újságosnál, a Csanády és a Váci út sarkán Kottás Daloskönyvet vett háromötvenért (a sima daloskönyveket, tehát

amelyek csak a szöveget közölték, két forintért mérték). Tíz, tizenöt, akkor „menő" sláger kottáját és szövegét tartalmazták a tenyérnyi méretű füzetkék, melyek egyikét Polgár kipreparálta. Kottát olvasni minden tanulmány és jeles ellenére természetesen nem tudott, ezért hát a hangjegyek fölé − a nagy buzgalomtól kinyújtott nyelvvel − aggályosan odaírta a betűket: *ef-gé-ef-há-há-há/ ef-gé-ef-há-há-há*, stb. −, majd egy kézzel verve a billentyűket énekelte is a kor egyik legnagyobb számát: − *Talán egy perc alatt, talán egy év alatt, sikerül meghódítanom…* Ez úgy hetedikben lehetett, és a dal természetesen B. Katinak szólt.

Az általánost befejezve kapott egy gitárt az angliai Tantitól.

Ez hatvankettő nyarán volt, tehát még valamivel az egyetemes gitárőrület előtt: egyszerű dobozgitár, a létező legolcsóbb hangszer. Polgár kérte, jóval könnyebbnek vélvén a néhány húrt a rengeteg zongorabillentyűnél − baromira tévedett. Maga próbált valamire jutni, könyvből kiolvasva, hova tegye ujjait: még egy akkordot sem sikerült kialakítania. Egy hónapi próbálkozás után − egy hónap! önszántából! − a gitár valami félbeszakadt, rongyos lepedőbe burkolva a szekrény tetejére került, és eltűnt. Mikor félév múlva kereste − sehol.

Pedig nagy üzlet kínálkozott: ügyesebb, talentumosabb társai már a Beatlest hallgatván a Luxin, zenekart szerettek volna, hozzá meg hangszereket. Polgár pénzt szimatolt. Egy akusztikus gitár felpiköpölve másfél, kétezer forint, elérhetetlen ár a deszkákból kifűrészelt, tromos gitárokhoz szokott zenésztanoncoknak, itt lehetne valamit keresni: ha megszámítja nekik a maga angolját egy ezresért, akkor ötszázért valahol a Rákóczi út környékén egy élelmes iparos megpiköpöli, és Sz. Dugó is jól jár. Sz. azonban hiába várt a jó, a számára is előnyös üzletre, a gitár eltűnt. Se lepedőrongy, se hangszer; és sem Apu, sem Anyu nem tud semmiről. Tagadásuk kissé bizonytalan, legalábbis pár évtized elteltével Polgár annak véli, és úgy sejdíti: a szülők is rájöttek, hogy néhányszáz forint sokat jelentene háztartásukban, ezért ha nem is Sz. Dugónak ezerért, de a Tanács körúti műszaki bizóban nyolcszázért passzra vágták a gyerek megunt játékát.

Polgár végül csak egy hangszert kezelt virtuózan: a Visegrádi utcai Rigoletto presszó wurlitzerjét. Az egyik első zenegép volt széles e honban, két forintért emelte ki a robotkar a kívánt lemezt a fénylő üvegtábla mögött. Sz. Gézu mutatta meg, hogy ügyes billentyűzéssel, a

készülék kellő helyen történő megütésével, -rúgásával, apró elmozdításával (lásd egy későbbi korban a flippergépeket) egyetlen bélásért akár négy-öt lemezt is eljátszik egymás után a masina. Polgár hamarosan túltett mesterén, keze-lába járt, ujjai brilliánsan futottak a G1, B9, A6 nevű billentyűkön, és szólt a *Marina,* a *Csokko-csokko-csokoládé*, az *O tiko-tiko-tik, o tiko-tiko-tak.* Haverjai respekttel, a presszó alkalmazottjai gyanakodva néztek, de rajta sosem kapták: sikere volt − oly ritka és oly kellemes állapot.

Mostanában egy prospektust nyálazgat, pár ezer forintért elektronikus zongorát vásárolhatna, még a másfél szobában is elférne, akár az íróasztalán, és talán ujjai visszaemlékeznének a skálázás, az etűdözés mozdulataira. Persze nem akarna skálázni, etűdözni: keresne valami zenetanárt, vagy még inkább csóró zenészt, fiatal konzist: paukolnák be őt. Nem, esze ágában sincs zongorázni tanulni, egyszerűen tanítsanak be neki néhány számot. Idomítsák be ujjait egy-két örökzöldre, meg valami kis Mozartra, egyszerűbb Bachra, és persze a *Marinár*a, a *Csokko-csokko-csokoládéra*, az *O tiko-tiko-tik-re*, és akkor valamely társaságban, buliban, a hajnali füstös-italos fáradtságban hanyagul leülne a zongorához, elegánsan előadná tudományát s magát − hahó, beh' szép eszme!

Csakhogy szűkülő ismeretségi körében sehol egy árva zongora, ócska pianínó, és főleg: még valami füstös-italos hajnali buli sincs immár.

Dereng

Derengenek mindenféle házmesterek, jó- vagy rosszindulatúak; kategóriába sorolásukat az határozta meg, megelégedtek-e az egyforintos kapu- és az ötvenfilléres liftpénzzel, midőn Polgár a tízórás zárás után érkezett haza, vagy valamely barátnőjéhez lifttel szándékozott fölmenni.

Amint a kaputelefonok és a minden lakó számára sokszorosított liftkulcsok feltűntek, a házmesterek gyakorlatilag eltűntek, és hiába nevezték őket immár házfelügyelőnek, eredeti funkciójuk híján hivatalnokok lettek, bejelentőlapok aláírására és (eufemisztikusan szólván) némi információáramoltatásra rendszeresítve.

Liftezni persze ingyen is lehetett, pláne kiskölyköknek, amíg észre nem vették őket: a Markó utcában ott volt a sok bíróság, meg a Nehézipari Minisztérium, mindegyikben a csoda − a páternoszter. Órákig tudták volna ott le-föl vitetni magukat (természetesen fölül is, alul is befordulva, dehogy kiszállva a földszinten, vagy a tetőemeleten, hiszen oly finom borzongást jelentett a sötét pince- vagy padlásmély, a gépház furcsa zörejei), ha ki nem kergette őket valamely zord portás bácsi − hol voltak még a gyúrt testű-agyú ifjú biztonságiak?

A felnőtté válás intellektuálisabb aktusaként dereng emlékeiben az első útja egy felnőtt könyvtárba, a Népköztársaság útja és a November 7. tér sarkán, ahol Á. néni, távoli rokon volt a főnök, és Apu törzsvendég. A később szabadpolcosnak nevezett (magyarán: önkiszolgáló) rendszer ismeretlen lévén, a könyvek gerincükkel ki, a válogató felé fordítva, üveg mögött sorakoztak; az üveglapon keskeny rés: ahogy elhaladt előtte a válogató, ujjával rábökött egy könyvre. A kötet ettől beljebb nyomódott, a szekrény túloldalán álldogáló könyvtáros kihúzta, majd könyvelt, adminisztrált; pecsételt a kis kartonlapra visszaadási határidőt meg kivett könyvek számát, stb. Polgár kihagyta a gyerekkönyvtárakat, hiszen itt (persze apja olvasójegyére) tizenhárom-tizennégy évesen már „felnőtt" könyvek közül válogatott.

Az angol nyelvkönyveit nem kölcsönözhette, azokat meg kellett venni, a drapp-barna fedelű Báthy-Végest, amely mintha példájául szolgált volna a nyelvkönyveket karikírozó szatíráknak: − What is this? This is a table − ilyenfajta mondatok sorakoztak az első párszáz oldalon. Polgár ma úgy véli, azért szerkesztették így a kötetet, hogy kiderüljön: aki az első néhány fejezetet lebirkózza, az valóban elszánt, alkalmas a továbbtanulásra. Amikor új nyelvtanárhoz került (mert elfogyasztott

néhányat, természetesen eredménytelenül, hiszen lusta volt, hihetetlenül lusta) ott volt még az Essential English, több kötetben, egy fia magyar szó nélkül, benne „vicces" rajzok, meg a sok szereplő között egy humorosnak szánt alak, Hob vagy Rob, Bob?, aki mindig olyan jópofákat mondott − kár, hogy Polgár nem értette.

A szekrény polcának mélyén derengő, vastag, barnás kartondoboz kétnyelvű feliratából is csak a magyart fogta fel: *Az Amerikai Egyesült Államok Népének ajándéka* − benne harisnyák, zoknik tárolódtak; korábban, '56 után ilyen pakkokban érkezett ez-az, például tejpor, tojáspor − ízük feledhető.

Ritka örömei közül több mint derengés a csónak végében kuporgás: fényesen ragyog ki a sok ócska nap közül az a néhány szombat, amikor fél kettő körül, a szülők és barátaik meló után Sziget-, azaz Spicc-kerülésre indultak a Rómairól a Szentendrei sziget végébe, Kisoroszi fölé. Ott ócska sátorból tábort vertek, valódi fahasábokból csináltak tüzet az igazi kondér alá, amelyben echte gulyás főtt. A táborhelyet iszapszag és rengeteg szúnyog lengte körül, de ez mit se számított, legalábbis Polgárnak nem, a felnőttek morogtak, még ezt a kis kényelmetlenséget is nehezen viselték − Apu rendesen pipa volt rájuk ezért. Visszafelé a másik ágon csurogtak le, a nap mind melegebben égette bőrüket, de ilyenkor volt a legjobb illata a víznek meg a távoli sütőolajnak: a Lupánál, az *Első Kút*nál, a kis csárdában kora délelőtt kezdték sütni a keszeget. Ennek íze (ellentétben por- és pót-tojással, -tejjel) neki, az akkoriban pocsék evőnek is máig emlékezetes, és valahányszor keszeget süt, süttet, vagy vásárol valamely balatoni bodegában, ott és akkor annak sosincsen már olyan zamata, állaga; igen, meg meri kockáztatni: harmóniája.

Persze Anyu keszeget sem evett, mivel állandóan a kilóival küszködött, fogyókúrázott szüntelenül és rendíthetetlenül, nem gondolva arra, hogy ez öröklött, génekben hordozott, sőt: hormonális ügy, elég sok mindenen ment át ahhoz, hogy felboruljon anyagcseréje. Fél zsemléket pirított magának, hangyányi vajjal és megváltó mannaként fogadta a csodaszernek kikiáltott Amolett-kekszet. Kenyér, zsemle helyett ezt kellett volna enniük a kilóikat veszteni szándékozóknak, erre tehettek volna egy kis sovány felvágottat, sajtot és ha isznak rá sok-sok vizet, a kotyvalék megdagad gyomrukban, teltségérzetet kelt, a jóllakottságét − legalábbis ezt ígérték. Legalábbis ezt ígérte Kazal László, a frenetikus komikus, aki az Amolett-reklámhadjárat frontemberévé vált. Kedélyes és mintegy védjegyeként is „használt" kövérségéből valóban leadott több kilót, mutatták is a kezdetleges reklámfilmeken − aztán hirtelen

elhallgatott a csinnadratta. Rossz nyelvek tudni vélték, hogy az egykor (Anyu is így emlékezett rá) nádszál-karcsú, vonzó szőke, kiváló táncdalénekes korai halálát éppen az erőltetett kúra, a keksz okozta volna − meglehet, ma már kideríthetetlen, meg derengő legendának is így kerek, nem érdemes háborgatni.

Dereng, mintha a dolgozó nép egészségét másként is óvni kívánta volna a dolgoztató ipar: megjelentek a Superfilt-szipkák. Részletesen elmagyarázták, milyen fizikai elven működik az a kis rézbizgentyű, amelyet a szipka cigaretta felőli végébe applikáltak: azon áthaladva a füstből kicsapódik a kátrány, a nikotin jó része; tessék megnézni, itt van lefényképezve, lefilmezve, nem csalás nem ámítás. Hatalmas lett a siker. Lelkiismeretüket megnyugtatni kívánó láncbagósok vásárolták a szipkát, hozzá tucatszám a betétet, amely utóbb rézből műanyaggá változott, és kínozta a dohányosokat két-három éven át. Kínozta, mert lehet, hogy szűrt a füstből, ám hogy magát a füstöt alig engedte át, az tótziher. Erőlködéstől behorpadt pofával próbált a szerencsétlen nikotinista egy tisztességes slukkot kioperálni − reménytelen vállalkozás. Azaz: elképzelhető, hogy ez volt az egészben a csel? Meglehet, a csodaszuper nem is volt csoda, nem is szuperált, csak a kínlódás révén kívánta elijeszteni a bagósokat szenvedélyüktől?

Dereng némi pára: meleg, vastag − a mosókonyha. A Kreszben szépen beosztották a lakók, hogy ki mikor használja, mert nem lévén központi fűtés, melegvíz, hát itt melegítették irdatlan üstökben, gázon a mosólét. Volt két ménkű kád is, meg kézi mángorló, azon tekerte Polgár felváltva apjával a nehéz, vizes lepedőket, párna- és paplanhuzatokat. Idővel kaptak saját mosógépet a tantitól, Angliából: Hoover gyártmányú volt, akár a rozoga centrifuga. Hogy milyen állapotban lehettek, kiderül a vámcédulából: fillérekre értékelte a szigorú hatóság a több évtizedes masinákat. E forrásból egy frizsider is jutott (minőségét lásd, mint előbb), Morphy Richard's márkájú − Polgár szívesen ropogtatta a nevet. Ennél jobban csak a Szaratov tetszett neki, már csak első szótagja miatt is: majd' minden háztartásban ott dübörgött és zabálta az áramot a szovjet ipar remeke.

És derengenek padlókefélő gépek is! Olyan labdafejű masinácska vezette hosszú nyélen gazdáját, mert a gép volt az irányító: baromi erővel szaladgált jobbra-balra, rángatva maga után a pipaszárlábú gyerekeket, akiknek a család feladatául adta ezt a munkát, átalakítva a famílián belüli munkamegosztást. Eladdig a családanyák kötötték a lábukra a padlókefét, meg a rongyot, hogy a „beeresztett", majd vöröses-narancssárga dobozból Tangó pasztával fölviaszolt parkettet

évente minimum kétszer, tavasszal meg ősszel fényesre suvickolják. Most ez a feladat a srácokra hárult, és mit tesz Isten, hirtelen hetenként kellett annak a vacak padlónak ragyognia. A Vilupál parkettlakk megjelenését minden bizonnyal tehát a kölykök díjazták a leginkább, és ekkor vált fölöslegessé maga a masina is, legalábbis otthon, hiszen sajátos metamorfózissal a telekre került. Okos megrendelők ügyes mesteremberekkel találkozva átbarkácsoltatták a gépet: a három körkefe helyére három vágóél szereltetett, és lám, a padlókefélő fűnyíróként üzemelt tovább.

És nyugdíjba ment a fából készült dobozú kézi kávédaráló is, melynek kezelése ugyancsak gyerekfeladat volt: dereng, mintha Polgár nem igazán szerette volna tekerni azt a nyelet, mely fém őrlőpofákat forgatott meg, s e mozgás nyomán finomra őrölt kávé pilinckázott alá a kivehető kis fatokba. A folyamat időrabló: mindig akkor kellett nekiveselkednie, mikor ezer más teendője akadt volna. Első keresetéből, kilencszázhatvanhat októberében nemcsak kápét adott haza, hanem önmagét mentesítő ajándékot is: elektromos kávéőrlőt, a körúti Keravillban vette, ott, a Hegedűs Gyula utcánál.

Dereng egy másik ajándék alakja is, Olcsó Könyvtár kötet méretű, mondjuk kétszer olyan vastag doboz: Sport-kávéfőző. Szürkés alumínium kaszniban apró szerkentyű egyetlen szűk dupla elkészítésére, hozzá kis állványka, melyen a spirituszkockát lehetett égetni, meg tokok a kávénak, cukornak; apró kanál − eredetileg az egészet kempingezéshez, kiránduláshoz szánták. Polgár Apjának vásárolta, mikor a nyugdíjasként dolgozni visszajáró öreget hivatali munkatársai kirekesztették a közös kávézásból, mondván, hogy neki már nem jut: − Ez négyadagos Karaván, értse meg Polgár bácsi, maga az ötödik lenne. Ez valódi ajándék volt, mert önzetlen: Polgár azidőtájt már nem ivott kávét; bár ízét szerette, hatását kevésbé - nem élénkítette szervezetét, csak tovább feszítette amúgy is húrkemény idegeit.

Dereng, hogy olyan huszonöt éves lehetett akkor.

Disszidálás

Valahogy mintha minden és mindenki erről szólt volna. Polgár feküdt a konyhában a vaságyon, nyakig bugyolálva három paplannal, friss levegőre ítélt (friss levegő? egy újlipóciai ház földszintjén? Na hiszen!) extébécés, aki volt, jött is rá az ájer: '57-es, január-februári mínuszok.

S mert Anyuék nem akarták magára hagyni − elég volt a majd' egy éves távollét a tüdőszanatóriumban − ők is felöltöztek nagykabátba, és a konyhában fogadták a vendégeket. Akik meglepően sokan − kijárási tilalom! − jöttek. És a téma csak ez volt: el, el innen, ezek után most már végleg el innen, bárha a határok már zárva.

Anyu és Apu aktívan részt vett a tervezgetésben, Polgár hallgatott. Végiggondolta: mi az, hogy el innen? Hogy ne mehessen még egyszer végig a Kreszen az iskoláig? Hogy ott ne találkozzék a többiekkel? Jó-jó, nem túl igazi barátok, sokat bántották, csúfolták, verték őt, de mégis: hogy lehet elhagyni a Sásdit, a Dunait? Ő, Polgár van *valahol*, ezek pedig *máshol*? Itthon? Mi is ez az itthon? Budapesten? A Visegrádi utcában, vagy a Fürstben? Meg hát a Margit-sziget? A Duna-part? A Hadtörténeti Múzeum? Az hol lesz? És ő, már megint ő, hol lesz? Azok itt, ő valahol − hol?

A feje fölött közben városok, útvonalak, sztorik: a Lajos már jelentkezett a Szabad Európán, Bözsiék levelet is küldtek, Gézától csomag érkezett. Anyuék esténként a telefonon lógtak: a Tanti, ott Angliában, jószerivel előkészített, de legalábbis megérdeklődött mindent. Apunak is alkalmi állás, Anyunak is, legalább amíg a nyelvet megtanulják, heti húsz font kettőjüknek összejön, náluk lakhatnának eleinte, a gyerek − ez Polgár − külföldieknek létrehozott iskolába mehetne, egy év nyelvtanulás, aztán mindent bepótol − sínen lettek volna.

De milyen sínen?

Apunak ugyanis esze ágában sem volt disszidálni. Menni, az igen, az megfordult az agyában, de disszidálni?

Apu csak szabályosan akart csinálni mindent. Ahogy egész életét - hát még életváltoztatást. K-útlevél kéne. Kivándorló útlevél. Az rendben van, az szabályos, az egyenes út. Igenám, de jöttek a rémtörténetek, amelyek egy része bizony nem is tűnt rémnek, Apu utánanézett: igazak voltak némely mesék. Aki beadta kérelmét kivándorló útlevélért, gyakran vegzatúrának tette ki magát, munkahelyéről kivágták, lakását lefoglalták, örülhetett, hogy az utazásig bennmaradhatott, de holmijait

hatalmas faládába csomagolva kellett valahol tárolnia, és naponta keresték meg különböző hatóságok, kedvesen vagy kevésbé barátságosan érdeklődve elhatározásuk megmásíthatatlanságáról.

Apu szabályosan élt, és az ilyen szabályellenességeket nem kedvelte. Ha eldönti: elmegy, s erre a törvény adta lehetőséget használná ki, akkor őt ne abajgassák. Így mondta: ne abajgassanak.

És akkor Polgár elbőgte magát. Eladdig nem szólt, fenti töprengéseit magába fojtotta, most, hogy a dolog kezdett veszélyesen valóságközelivé válni, kitört: ő nem megy el. Neki itt vannak a haverjai, itt vannak az utcái, ő tíz éves elmúlt, ő marad.

Maradtak.

Polgár egy darabig úgy gondolta, az ő makacssága, elszánása torpantotta meg a K-útleveles folyamatot. Hitte, hogy az ő ragaszkodása marasztalta az egész családot. Később, sokkal később döbbent rá: túrót. Apu, Anyu − félt. Féltek az ismeretlentől, a bármennyire előkészített de mégiscsak kétséges jövőtől, munkalehetőségtől vagy éppen munkanélküliségtől − volt már ilyenből részük elég.

Kilencszázhatvannégyben szabályos meghívó-útlevéllel, fejenként öt dollárral mentek ki Tantihoz, aki most már csak Polgárt kérdezte: nem maradna-e? Még tisztábbak és reménykeltőbbek voltak a lehetőségek, ösztöndíjat szereztek volna neki középiskolára, mi több egyetemre; szállást bármikor-bárhol ingyen, kollégium, miegymás − Polgár röhögött. Polgár kiröhögte a Tantit. Hát mit képzel ez? Ha nem jött tízéves kiskölyökként, hát most jönne, tizenhétéves felnőttként? Akinek odahaza immár valódi barátai vannak? Akinek odahaza minden és mindenki fontos? Akinek odahaza törzshelyei vannak és minden sarkot ismer? Akit odahaza két, azaz kettő nő, Nő! vár?! Na ne.

Mára, hogy barátai elfogytak s kedves Pestje, életformája eltűnt és ijesztően körbezárja az országot kettészakító őrület - élete bakijának a hatvannégyes nemet tartja. Ha akkor ottmarad, akkor most-mára − á, veszett fejsze, meg késő bánat, és a Ha-val kezdődő mondatoknak nincs értelmük.

Egy Duna parti –

– csónakházban,

a Margit sziget lejárójánál, amerikai milliomosok éltek. Polgár Gyula fogalmai szerint ugyanis csak Ámerikában, ott is kizárólag a galád tőkésimperialistaneokolnistaniggerverő dollármilliomosok élvezhetnek ilyen környezetet-körülményeket. Mikor Polgár ezt a megállapítását tette 12-13 éves lehetett, a csónakház pedig a Pénzügyminisztériumé és a Magyar Nemzeti Banké, közösen. Kerítés övezte, a lejárón mindig álldogált néhány ember, nézték a csónakház életét, ezt a külön kis világot a város, az ország, a létező szocializmus közepén. Polgár természetesen nem tudhatta, mire gondolnak a többiek, ő csupán keményen irigykedett, vágyott oda, persze a drótos kiskapu mindig zárva, rajta vörös betűk: **Idegeneknek belépni tilos! – A PM és a MNB üdülőháza.** Egyszer azután szegény, korán meghalt B.I. bevitte a Kánaánba, a srác apja vagy anyja dolgozott valamelyik intézménynél, erre Polgár már nem emlékszik. Az egész, úgy ahogy volt, megfelelt elképzeléseinek: itt és így kellene élni. Motorcsónakok meg karcsú szkiffek, kajakok a vízEN, úszók, lubickolók a vízBEN, jókora stég a napozóknak, teniszpálya, kis kajütök a hosszabb ideig maradóknak – és mindenhonnan az az eszméletlenül gyönyörű budai- és Duna-panoráma, az egész fölött-körött meg a csudálatos, mással nem keverhető Duna-illat… Na jó, a föntről bámulók, a nyilván irigy pórok kissé zavaróak, de idővel leszarja őket az ember. Ma nincs még Pénzügyminisztérium sem, nemhogy csónakház, ami persze tulajdonképpen elég szegényes kis izé volt a mai igényekhez mérve (közös klotyó, zuhanyozó! Piha!), ám Polgárnak erre is van zseniális ötlete mostanság. Körberakná mind a budapesti dunai szigeteket ilyesmikkel, persze csak ott, ahol közvetlenül a vízparton lehet építkezni és ahol pesti vagy budai panoráma adott; luxust nyomna mindegyikbe, valódit, XXI. századit. Aztán eladná valamennyit a mocskosrohadtkizsákmányolótőkéstolvajgazember MAGYAR milliomosoknak.

– kocsmában,

A pesti alsó rakparton, kb. a Nagycsarnok magasságában, a Matrózban! No, ott aztán volt élet! Állítólag embert is öltek, mindenesetre rendre nagy bunyók alakultak, olykor némi bicskázással. Legalább is ez a legenda terjedt a városban, és Polgárék, ha véletlenül arra tévedtek,

szent borzadállyal nézték föntről a szerintük már eleve lepusztultnak épült becsületsüllyesztőt. Kisfelnőtté serdülvén, ha nem is rendszeresen, de elég gyakran eljárt ide, haverokkal, csajjal – ez utóbbit mindig elárasztotta a hely rémtörténeteivel, hogy azután hősként tekintsen rá az a nő, amikor leültek a kurva kényelmetlen fémszékekre. Persze csak délidőben, tehát fényes nappal – nagy franc volt ez a beszari Polgár. Ebédelni jártak ide, békacombot ebédelni, meg dunai rákot, kagylót, merthogy ezért volt ennek az egész düledező, nem túl bizalomgerjesztő helynek a lényege, ez adta exkluzivitását: általában mindig volt valami ilyen, „vizes" ínyencségük, amelyek akkoriban nem teremtek sehol a városban másutt. A magyar gourmet-k számon tartották, saját Michelin könyvükben csillagokkal jutalmazták a Matróz Csárdát, és mikor külföldi vendégeiket idehoztak, azok ájuldoztak a gyönyörűségtől: őket nem annyira a kaja hozta lázba, istenkém, nagy ügy, nálunk, boldog tengeri népeknél egy tenger gyümölcsei-tál nem egy nagy etvasz – hanem a krimó! A Duna! A helyszín! A „berendezés"! Wonderful, Wunderbar! Azután eltűnt a kacskán az úttestre belógó csudahely, békát, kagylót, tengeri herkentyűt ezer kajálda kínál, a megaláncok mélyhűtő pultjai tele vannak velük – kell a francnak.

− országúton,

amellyel az addig parti telkeket elvágták a víztől, sokat dühöngött Polgár Gyula. Ő Visegrádon töltött néhány nyarat, Apu cégének üdülőjében, a kertben magas fű, sok gondozatlan gyümölcsfa (− Kaszálni? Metszeni? Nem érdemes, jön az ár, tönkretesz mindent – így a gondnok). A kerítésen túl ugyanis rögtön ott a Duna, vízállástól függően azonnal belelépősen, vagy kis sétával a homokos parton − idill. Míg nem jött az út, autókkal buszokkal – a vízhez jutás időnként életveszélyessé lett. Az utat amúgy állítólag az árvizek miatt-ellen építették, de hát töltést nem raktak alá mindenhol, ott azután a Duna, ha olyanja volt, beterítette a betont, meg mögötte ismét minden kertet, naná. A kertben égett be Polgár, a tizenhárom éves csórikám, de rendesen, máig belepirul, ha beszél róla. Összebarátkozott egy pár évvel idősebb lánnyal a nyaralók közül, dumálgattak, úsztak, ették az országos hírű minyont a hely cukrászdában, viháncoltak, „fűzték" egymást. Egy nap a lány nem jött ki a teraszra sem, kert? Víz? Séta? – Éva most pár napig pihen – szólt a mama. − Pihen? Mit pihen? – Beteg. – Az Éva? Mi baja? – Nem kell neked mindenbe beleütnöd az orrod! – Na jó, akkor majd megkérdem tőle magától! Nekem elmondja, a barátja vagyok! Szavait generális nevetés, mit nevetés? Röhögés fogadta. Este

megjött Nagymarosról a gondnok fia, ott melózott, 19 éves felnőtt – no, ő azután elmagyarázta Éva baját. Minekutána az üdülés hátralévő napjait immár Polgár töltötte a szobában, hat lóval sem lehetett kivontatni onnan, hiszen hallotta a spalettán át a kuncogást-vihogást, valahányszor odakint, a kertben szóba került az eset – márpedig gyakran került szóba, sőt: leginkább az a gaz cemende, az Éva emlegette állandóan. Az útról pedig hosszú évek után kiderült: túró árvíz, túró települések zavaró áthaladó forgalmának csökkentés: az az egész a nagymarosi gátépítés logisztikájához kellett, szállítani az építőanyagot, a gépeket, stb.

Polgárnak mindezt egy weblap jutatta eszébe. Szinte sírt a gyönyörűségtől, amikor fölhívott: − Apám! Ilyet még nem basztál! Sok ezer kép, amatőr fotók az ötvenes évektől! Hihetetlen! Nézd meg, de azonnal!

Megnéztem. Az a neve, hogy **fortepan.hu** – és valóban elképesztő, egy csoda. Naponta nézem, félősen beosztva, hogy minél tovább tartson a gyönyörűség. Ugyanakkor majd' szétvet a düh: mit össze nem lejsztoltam, hogy képeket, fotókat, rajzokat találjak a Polgár sztorijainak illusztrálásához! És most itt van minden, még a mindennél is több, ömlesztve!

No mindegy. Ahogy én Polgár Gyulát ismerem, most majd ezektől indul be az agya, én meg jegyezhetem szómenéseit − mindhalálig.

Egy kis nagyvilág

Ha lassan is, késve, szűrve, de el-eljött Polgár Gyuláék világába a nagyvilág.

Polgárékat (egyem a sznob entellektüel lelküket) e látogatásokból leginkább a kulturálisak érdekelték. A könyvek, a filmek, a színdarabok, a zene. Apu '54-ben elcipelte őt a Váci utcába, a mai Pesti Színház helyén valami lepusztult terembe, ahol a színpadra egy drapériás asztalt raktak, rá egy csodalemezjátszót, csodát, mert a hetvennyolcas mellett harminchármas meg negyvenötös fordulattal is ment, korabeli szóhasználattal: mikrobarázdás volt. Az emberek fizettek, hogy lemezről!!! hallhassák például *Yma Súmacot*, akinek frankón öt oktáv volt a torkában, egy perui Zámbó Jimmy, aki bírt lenni nőben − mostanában halt meg, kábé nyolcvanhat évesen, kora csak föltételezhetően pontos, merthogy életrajzaiban számos születési dátum szerepel.

A hetvenes évek közepén idelátogató *Becaud*-t már haverjaival nézte meg az Erkelben, a tömeg a Nathalie-ért tombolt: voltak jobb sanzonjai is, de ismertebb nem. A hapsi odatette magát, mindig és mindenhol, Monsieur 100 000 voltnak nevezték, joggal: Pesten is izzott, égett százezer fokon, és Polgár ezt, vagyis a teljes művészi odaadást mindig díjazta. A művész kvázi-védjegyének számító pöttyös nyakkendőt viszont prosztónak minősítette − ő, az újlipóciai divatvilágfi.

*Viszockij*t a kutya nem ismerte itt, csak néhány színházas-mozis ember de aztán fölfedezték, hajaj, de mennyire! Hamletet is játszott Pesten, reveláció volt, nem jobb, mint másé, de más. A díszlet egy orbitálisan nagy függönyszerűség, ide-oda forgatva, mozgatva a színpadon, rések nyíltak rajta, ablakot, ajtót, tróntermet jelezve − a jómájú pestiek szerint a darab címe: *Függöny, dán királyfi*. Aztán meg énekelt, moszkvai bárd, lestrapált, fekete, kinyúlt pulóverben, világ csavargója. A szovjeteket olyannyira rühellő, hogy még az orosz nyelvet is fikázó derék magyarok elnémultak: Marina Vlady férjének dalaiban gyönyörű volt, dallamos, kifejező, erőteljes az orosz idióma. És V. suttogott és ordított, és rekedt volt és ezzel besorolt Polgár Gyula nagy rekedt kedvencei, Armstrong, Tom Waits és a többiek közé, mindörökké.

Pénzt kerestek, szórakoztak is és kellő áhítattal bámulták *Pelé*t, *Stallone*-t, *Michael Caine*-t meg a többieket, amikor a *Menekülés a győzelembe* című mozi forgatásán statisztáltak a régi MTK pályán, a fatribünökön, amely helyszín a háborús Párizs egyik stadionját volt hivatott helyettesíteni. A

sztori nem kissé hasonlított a Két félidő a pokolban-ra, a nagyszerű magyar filmre, és abban Sinkovits, Garas semmivel nem voltak gyengébbek mint a világsztárok, de hát ezek világsztárok voltak, akkor és ott testközelben − felejthetetlenül.

Polgár nem tud válaszolni olyan kérdésekre, hogy mi a kedvenc színe, étele, itala, nőtípusa, ilyesmik, de filmjében és színházi előadásában tuti. Az előbbi kategóriában a *Nyolc és fél* a nyerő, tizenvalahányszor látta, elébb feliratosan, utána szinkronnal, aztán videóra vette, majd megvásárolta DVD-n is. „A sztori nélküli film." − olvasta valahol: a Rendező valami lila válságban van és nem tudja befejezni (elkezdeni?) azt a filmet, amibe a producer már egy valag pénzt belefeccölt. És *Marcello Mastroianni* volt a császár. Jóval később Polgár egyszer betévedt az akkortájt sikkes hellyé vált Kispipába; hajdan, még a lerobbant időkben gyakori vendég volt itt, a füstös-büdös brájzliban, ahol Seres Rezső (megint egy nagy rekedt!) „énekelt" (az idézőjel feloldása: nem tudott énekelni…). Nagy társaságot talált, nem akart hinni a szemének, M.M. ült ott, Hanna Schygulla meg a többiek, akik a Miss Arizonában szerepeltek, Sándor Pál mozijában − hely persze egy szál se, Polgárt kirúgták.

A színház meg máig *Brook*-ék hetvenkettes *Szentivánéji álma.* A Vígben a földszint utolsó előtti sorában ült, a baloldali folyosó mellett, a legszélső székben, előtte-körülötte a fél város, fölötte meg fehér szaténban, a színpadtól a nézőtér végéig kilebegő hintán Oberon és Puck, előtte meg a csoda, a dobozszínház határait kitoló, a közönséggel közvetlen kapcsolatot teremtő előadás. „Fel tapsra hát" − fordította Arany, pedig Shakespeare azt írta: „Well shake hands" és az előadás végén Titánia meg a többiek lejöttek, és valóban kezet ráztak a nézőkkel, Polgárnak Puck jattja jutott, előtte Iglódi, odébb Gábor Miklós, arcán széles mosoly, szeme összeszűkülve a gyönyörűségtől, vállai csodálkozón fölvonva és egyre hangosabban mondja: − Hát ilyen nincs! Hát ilyen nincs!

Polgárnak azóta sincs.

Elegyes zenék - Pedro kocsmája

"Pedro kocsmájában sápadt lámpa ég,
ajtó nyílik, s matróz Fernando belép,
csókot kap a lánytól, tízet,
gazdag úr feláll és fizet
nincsen mire várjon már!"

Polgár Gyula emlékezete szerint ezt a Bradányi Iván magyarította, brutális tízet - fizet rímpárt, no meg a "matróz Fernando" titulust , amelyet egykor Vámosi János preferált, nos azokat a drága jó Valentini Feri csak zárás előtt, és csupán akkor merte elővezetni, ha a Miniatűr valamely asztalánál kókadozott egy ősz hajú, mondjuk szenzációsan szabott öltönyt viselő úr, előtte egy teljes üveg Martell maradéka, amely csodapiát Manyi néni személyesen hozta ki a pasinak. Az valószínűleg valami kémnacsalnyik lehetett, netán diplomata, esetleg mindkettő egyben − a lokalitás természetrajzát ismerve ez elképzelhető.

A zseniális, merthogy elképesztően emberismerő Feri, immár maga is kissé botladozó ujjakkal, belevágott a Pedro kocsmájába, tág akkordokat fogva, úgy dünnyögve a maga összehasonlíthatatlanul hamis, rekedt (lásd még Seres Rezső és társai) hangján a tömény giccset − a várt és bekövetkezett hatással. Az ősz úr az asztalra borult, zokogott, borultában földre verve az üvegárut.

Polgár a minap a tévéjén szörfölve pszichedelikus fényekkel megvilágított, elefántiázisos küllemű és mozgású urat látott-hallott. Az illető valami sátorlapnyi méretű festőköpenyfélében és micisapkában dalolt, körötte kényszermozgásos, hasra gyúrt lenge lányok igyekeztek eltakarni a látványát, miközben a valaha szolid ritmusú dalt felturbózott ütemre tapsolták a nézők, arcukon fizetett vigyorral.

Polgár szerint az egykori bármuzsikusok, a zsenik, az Arany Jancsik, Valentini Ferik valamely felhő széléről lefelé nézve − zokogtak.

Elegyes zenék - Híd a Kwai folyón

Polgárék az ötvenes években nem ismerték a kortárs külföldi „tánczenét" (ez volt a bevett terminus technikus: meg még „könnyűzene" − rock? Mi az?).

Amiről tudtak, arról sem tudták, hogy külföldi: magyarították mind. Az '57 elején fölbukkant „Bárhogy lesz, úgy lesz" eredetijét* kevesen ismerték, de még a lefordított variációt sem sokan: a bárgyúcska szöveg defetista-fatalista-pesszimista kultúrmocsoknak minősült, a dalt hamarost betiltották.

Nem sokkal később fura-vidám futamok áradtak a nyitott ablakokból: az ám, még a Magyar Rádió is ontotta, unásig. Betiltás szövegokokból nem fenyegetett, szöveg ugyanis nem volt: a hetyke dallamot** fütyülték, hetykén. A műsorújságból csak annyit lehetett tudni, hogy ez a Híd a Kwai (olykor Kvai vagy Kváj) folyón***.

Miféle híd? Milyen folyó? Mi vaaaan?!

Kijött lemezen is! Akkor pedig nem pazarolták bármire a bakelitet! Mert abból készült (jelenkori, megszállott hi-fi buzik szerint azok voltak az igaziak, ma is a legszebben szólók), 78-as fordulattal ment; a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat nyomatta, hol volt még Qualiton? Hungaroton? Nü pláne: Pepita? A korongon fehér körcímke, rajta kék és fekete betűk, kb.: előadja a rádió tánczenekara, Zsoldos Imre vezetésével. Ez meg a Stúdió 11 elődje volt, az örök Zsoldossal, Sárosi Kati későbbi férjével, Zsoldos Gábor (alias Dedy − Hungária, Dolly Roll) apjával.

---

*Que Sera, Sera (Whatever Will Be, Will Be)" első kiadása 1956-ban, egy népszerű dal, amelyet írta Jay Livingston és Ray Evans dalszerző csapat. (Google-fordítás a Wikipédiából)

**Híd a Kwai folyón egy 1957 brit világháború filmje(…) A film egy szépirodalmi műveket, hanem kölcsönbe az építőiparban a burmai Vasúti annak történelmi környezetben. (…)Egy emlékezetes jellemzője a film erejéig, amely fütyült a hadifoglyok, a "Colonel Bogey March"-amikor belépnek a táborba. (Google-fordítás a Wikipédiából)

***http://www.youtube.com/watch?v=83bmsluWHZc&feature=related

Kis idő múltán, az első szputnyikok idején úttörő-indulóvá akarták szövegelni:

Hurrá!/Nagy újság van nálunk:/A szép/Tejúton járkálunk − stb.

Polgár majd' elhányta magát; így lehettek mások is, az induló nem futott be túl nagy karriert.

Hogy mi volt a lemez másik oldalán? Polgárnak fingja sincs. Jóval később elolvashatta a könyvet (nem túl rossz), megnézhette a filmet (nem túl jó). A dallam ott maradt minden sejtjében.

Most, a nyáron (kánikula, nyitott ablakok-ajtók a panelben) meghallotta ismét. Szöveggel…

Miért is tagadnám, hogy távol a túlpart még és nem visz a szél?
Vár a szabadság, de érzem, hogy itt tart még a veszély!
Ha úsznom kell, majd a víz elnyel, s te az vagy pont ami kell!

Egy Híd a folyón a forgatagon,
mi túl visz a tiltott bójákon.
Egy híd a vízen az életemen,
És az, ami távol volt, már itt van mellettem![****]

Polgár Gyula − ismét és azóta − hányingerrel küzd.

****http://hu.wikipedia.org/wiki/Groovehouse

− Halkabban! Ha már megint ilyenkor állítasz haza. Pssszt! Ittál, igaz? Csendet! És reggel iskola! Pssszt! Nem hallod, hogy rádiózom? Fesztivál, Szanrémóbol, ez a Modunnyó! Psssszt! − Anyu suttogva is tud kiabálni. '64 lehet, vagy '65, este tíz körül jár, Polgár mólés, másnap tényleg iskola; az egész szituáció untig ismétlődő, most csak annyi a különbség, hogy kivételesen Anyu tapad a rádióra, míg Apu olvasni próbál.

San Remo-ból közvetítenek, dúl a dalfesztivál.

Valami csoda lehetett és/vagy tán a konszolidáció egy apró jele, hogy a Magyar Rádió akkortájt kezdte sugározni szerte és szana Itália legnagyobb banzáját. Szólt a vócse piszkosul ám! Belerezegtek a házfalak, ahogy majd' minden lakásban bömböltek a hangszórókból a dolcse hangszálak!

Nel blu dipinto di blu, ugyebár. Vagyis: Volare. Egy bajszos úr dörmögte tele vele a világot, ahol a dalt ezer változatban dolgozták föl, akár társát, a Piove-t, ismertebben a Ciao, ciao bambina-t. Ah, igen:

Így élni oly' jó! Rád nézni, o-o-o-o.
Úgy hív egy meggypiros száj,
Egy szív oly' lelkesen vár…

G. Dénes Zsüttmann magyarította így Domenico Modugnot, a majdani parlamenti képviselőt, akinek Piange il telefono, azaz sírt a telefonja, ld. még Koós János.

Bobby Solo, istenkém! Polgári nevén Roberto Satti! 1964-ben a Fesztiválon debütált az Una lacrima sul viso című őrülettel. A világ női egy könnycseppel az arcukon pisiltek deszkát a gyönyör(űség)től. Tán csak a Beatles koncerteken volt nagyobb a hiszti, mint Bobby felléptein. Ahogy belőtte a séróját! Elvis sem csinyátta különbül, a zannya szömit ! Zingara − a magyar körösztségben:

Kócos kis cigánylány/Cingárá!

Az évben mégsem ő nyert, hoppá! Gigliola Cinquetti elrebegte, hogy ő még fiatal a szerelemre, azaz: Non ho l'eta/per amarti. Több mint ötmilliót adtak el a lemezből világszerte, a Volare után ez a második legsikeresebb olasz könnyűzenei felvétel. Szegény kiscsajnak a cseperedés lett a végzete: már nem lehetett eladni az „ártatlan fiatal lány"- imázst, aminek áldozatául esett egy érdekesnek ígérkező film is: Roger Vadim szerződést ajánlott Gigliolának, ám a szemérmetes hölgy

(? inkább a menedzserek) elutasította az erotikus töltetű filmjeiről ismert művészt.

Ám jött Rita Pavone! De hogyan jött ki abból a töpszli kiscsajból az a hatalmas, rekedt hang? Csúnyácska volt, szeplős, fiús − mégis volt venne valami erotikus töltet, több mint Cinquetti kisasszonyban. Ezt onnan lehetett tudni, hogy az olasz filmesek vele is gyártottak ezer mozit (Rita, a vadnyugat réme, brrr − ezt bezzeg átvette a magyar forgalmazás), akár itt fölsorolt kollégái mindegyikével. Állítólag színházban Shakespeare-t is játszott a Szúnyog − azért arra Polgár befizetett volna.

Gianni Morandi, a mi Jancsink! Lenyomott 49 millió lemezt! In ginocchio da te − Térden állva jövök hozzád! Juj:

Úgy szeretlek én, amíg csak élek,
Nézd: letérdelek s könyörgöm néked

Be kell ájulni! Még 2009 nyarán is tépték egymást honunk szebbkeblű hölgyei (húsz és a halál közt), hogy láthassák-hallhassák Janijukat a Margitszigeten dallani. Ő is domborított számos vásznon: a sztorikra, filmbeli társai nevére a kutya sem emlékszik − kétszer annyit keresett egy szereppel, mint Mastroianni.

Bezzeg a Celentano! Adriano, az ő jellegzetes járásával és mimikájával! Kifejezetten jó aktor volt, tessék emlékezni a Serafinora, Pietro Germi filmjében (meg az ízlése sem kutya: amikor már rendezésre adta a fejét, Ornella Mutit dirigálta…). Neki 70 millió lemeze, Nyíregyházának egy Celentano nevű pizzériája van. Nekünk meg Arasznyi Lacink, aki festett hajával-fölvarrt arcával haknizza tele az országot, mondván:

Azurro!
Magyarul azt jelenti: mindig kék fenn az ég!

Persze − véli Polgár Gyula − lehet mindeme olaszokat rühelleni: ízlés dolga. Ő speciel soha nem volt rajongójuk, hogy finoman fogalmazzunk. Ám hangjuk, több dallamuk (azért ezek mégis csak ezer földolgozásban, ezeregy nyelven szétáradt evörgrínek, fél évszázada) bennragadt agyában, jó társaságban és úgy tetszik: már egy életre.

Elegyes zenék - The Beatles

Polgár valamikor zenei mindenevő volt − akaratán kívül. A kiskrapeknak vajmi csekély beleszólása lehetett abba, milyen zenét hallgat Anyu vagy Apu a rádióból, később a használtan vett zeneszekrény gramofon lemezeiről.

A két fölnőtt természetesen a zenében sem értette meg egymást, miért pont abban? Anyu operettet hallgatott meg táncdalokat, a régi bakelitekről Zerkovácot és társait. Apu operát és szimfonikus zenét.

A másik ilyenkor kiment az egy szem szobából a konyhába.

No jó, magyar nóta nem szólt, legföljebb mikor Apu a Zümmögő kórusra várt a Szívküldiben vasárnap: olyankor betört teljes valójában az Akácos út. Népdalból viszont bőven jutott, az iskolában, tizenkét éven át énekórák, hetenként minimum egyszer!

Azt nem mondhatni, hogy Polgár botfülű lett volna és akkoriban még a memóriájára sem panaszkodhatott, de szenvedett, mindmáig szenved valami fura agybeli félrekapcsolástól: képtelen megjegyezni, hogy az az ezerszer hallott, természetesen fölismert zene tulajdonképpen micsoda. No jó, kivétel erősíti a szabályt, az Ötödik első taktusait no meg az Újvilág szimfónia egyes nagy hömpölygéseit fölismeri; azonosítani tud néhány slágert, táncdalt, operett melódiát, de a többi sok ezerről ha megfeszül sem tudja mi az: Mozart, Schubert vagy mondjuk Kálmán Imre.

Tanult nyolc évig zongorázni − fél esztendőre rá már egy billentyűt sem talál meg. Évekig bérlete volt az Erkelbe, évadonként tíz előadás − no, a Sevillait meg a Figarót nem téveszti össze. Még. Egyelőre.

Amikor fölbukkant Elvis, nem volt oda érte: részben nyálasnak vélte (Love me tender) részben primitívnek (mindenféle rockok). De Elvist legalább fölismerte, míg mondjuk azt a szerencsétlen Jacksont, vagy a bornírt Madonnát még véletlenül sem − de ez már egy későbbi kor zenéje.

Hatvankettő táján hirtelen és nagyon kitárult a világa. Gimnázium, új társaságok, pia, csajok, bulik, felnőtt könyvtár, miegymás. A sok ÚJ-ságba szervesült egy akkortájt indult zene, amit beatnek neveztek, sokak szerint (kb.) első művelőiről, a Beatles-ről. Lefordították az első szótagot: ”ütni” − jó lesz ez zenei irányzatnak. Az egész valahogy beszivárgott: hivatalos támogatottsága nem lévén, az egy szem magyar rádió ezt sem nyomatta, maradt Luxi meg Cseke mester.

Polgár Gyula nagyjából olyan lehetett, mint Fabrizio del Dongo, a Pármai kolostor főhőse, aki tizenhét évesen ide-oda botladozik a waterlooi csatatéren, éles kamasz szeme precíz részleteket vág ki a förtelmes viadalból, de e darabokat összerakni képtelen, fogalma sincs mibe keveredett, hol van, hogy ez a csata megváltoztatja a történelmet. Polgár dettó: hallgatott mindenféle új csapatot, sok minden tetszett neki, de természetesen fingja sem volt, hogy itt megváltozik a zene, mint olyan: soha nem képzelt méretű tömegeké lesz, és ezzel átalakul a kultúra, a történelem, cakk-pakk.

Hatvannégyben ott tolongott a Piccadilly-n! Londonban! Amikor a négy srác megérkezett a Rollsokban a Hard Day's Night bemutatójára. Másnap megnézte a filmet, megvette a lemezt és azóta tántoríthatatlan, kizárólagos Beatles-fan.

No ezt persze nem kell szó szerint venni, Polgár ifjan sem volt ama őrjöngő-rajongó típus, de azért a rock-beat-nevezd-bárhogy zenében számára a Beatles az, ami egy és örökkévaló. Készséggel elismeri, az azóta tömeg-világzenévé lett muzsika megannyi nagy alkotót, csodálatos számot hozott, no de hát a Beatles…

Polgár Gyula tudja, hogy ez a négy zenész nem volt egyforma kvalitás, ám így együtt egyszeri jelenség, tán némi földöntúli beavatkozásnak köszönhetően. Tudja, csináltak ők szart is, de az csak önmagukhoz képest volt dreck, más társulattól slágerlista-vezető lett volna, hetekig. Mondjuk műveik kilencven százaléka a topon van, míg más együtteseknél jó ha tíz. Ebbeli véleményéből nem enged, vitatkozni sem hajlandó: neki ez a meggyőződése, másnak meg más; ő azt nem kívánja meggyőzni a maga igazáról, az is hagyja őt békén.

Egy, neki magnóként eladott diktafon mikrofonját tapasztotta a rádió hangszórójára, így lett vagy másfél órányi gyűjteménye tőlük. Aztán vett lemezeket jugó, lengyel magánimportból; később, jóval később kazettái lettek, majd cédéi. Akkoriban már igencsak súlyozta az idejét, huszonnégy órába nem fér bele minden, a muzsika háttérzenévé lett és bár ambicionálta, de nem tudta követni imádottjait sem: lassan elvesztette a fonalat, gyűjteménye torzó maradt.

Majd eltűnt.

A sok válás, a költözések során elvesztek a hanghordozók, vagy a srácainak ajándékozta őket − maradt neki egy ötcédés válogatás, slussz. Be se férne abba másfélszobás panelbe, a hajdani könyv- és lemezgyűjtemény maradékait őrző polcokra.

Aztán a múlt héten átlőttek neki e-mailban egy linket. Egy csudálatos csodát.

www.beatlestube.net

Öt-hat napig, jószerint éjjel-nappal ezt hallgatta-nézte. Örült, vidámkodott, sírt és őrjöngött egyszerre. Az első kettőt a zene okán, a második kettővel önmagát kínozta. Itt van, egyetlen gombnyomással mindaz, amit évekig gyűjtött, vagy csak gyűjtött volna; amibe időt, ideget, energiát, pénzt, lelkesedést ölt (tudja: mások még többet), és akkor íme, a számára érthetetlen technikától ingyen és bérmentve hirtelen a szobájában van minden, zene, szöveg, kép, klip − igen ettől sírni kell.

A Mancsban interjút olvasott egy Nick Hornby nevű pasassal; író, zenekritikus, sznob baromarc, hogyaszongya: „persze szeretem a Beatlest, minden albumuk megvan, de nem hallgatom őket, a polcon porosodik az egész életmű. Olyan ez, mint a Shakespeare-összes: minden háztartásban meg kell lennie, de nem túl gyakran kerül le a polcról."

− Elmész ám te a jó édes kurva anyádba! − így Polgár, aki bizony minden évben többször leveszi polcáról a kétkötetes Shakespeare összesét, mert azt azért megőrizte, és most itt, a gépében van minden Beatles album és nyomatja szünet nélkül − még jó, hogy ennek a Hornby-gyereknek az az egy-két valaha vett könyve már rég eltűnt tőle a fenti módon, hasonlítva társai sorsához. Ha még meglennének, Polgár a csukott ablakon keresztül baszná ki őket a hóba a negyedikről. Lehetőleg szerzőstől.

Eper

− Apám, akár százezrek-milliók (köztük, évtizedek múlva, én is meg te is Andai, ne tagadjad!), egy kicsit már abba belehalt, hogy nem dolgozhatott tovább. Ő volt az a szorgos, nyugdíjasként visszajáró kistisztviselő, aki több gondot okoz, mint amennyi hasznot szerez, hiszen mi feladat adható neki? Tud gépelni? Rendben. Apám tehát gépelt, kartonokat, mechanikus sivárságban, negyvenkét év állandóan fűtött, túlfűtött, túlpörgetett munkatempója után, Büszkeség is motiválta, amikor abbahagyta? A felismerés, hogy ha fontosat nem végezhet, haszontalant nem csinál? Nem minősített. Ami vele történt, gondolom, helyi nemtörődömségnek tartotta. Addig legalábbis, míg nyilvános fórumokon, lapban, tévében, felelősök tollából, szájából nem hallotta: „Általános gond, elvtársak, hogy nem élünk kellően, jól nyugdíjasaink eszével, energiájával". Igen, akkor, de csak akkor rábólintott: − Látod, kisfiam, no lám, az Elvtársak „odafent" észreveszik a dolgokat. − Látom, mondtam. Hatvannyolc után soha többé nem kritizált. Bölcsességből? Gyávaságból? Nem minősíthetek.

Most ugye sör gyöngyözik előttünk, és arra a kancsóra gondolok, amely rég elveszett már, és amelyben olykor − nagyon ritkán, előbb pénz és igény, később inkább utóbbi híján − két korsónyit hoztam neki, Anyámnak, magamnak a Kresz Géza és a Csanády utca sarki kocsmából, forró vasárnapokon. Nekem mindmáig ezer emlék ugrik be rég elment Apámról, Anyámról egy-egy tárgyat látván, eseményt megélvén. Volt anyámnak például egy nagyon régi teásdoboza, megfakult, kopott, Lipton's. Amióta újra lehet kapni nálunk, csak azt iszom. Gyerekeim dobozra nem emlékeznek majd: zacskós a tea. Vagy. Valamitől „viaszos" lett a szélvédő üvegem, belülről − Skoda volt, ezer éve −, párásodott, ragadt, törte a fényt. Mostam alkohollal, benzinnel, e célra rendelt méregdrága kencével, potyán. És akkor csikorgó hangot véltem hallani: Anyu csak újságpapírral dörzsölte a Kreszben a hallt leválasztó, „hajtogatós" ajtó üvegét. Kitéptem egy lapot a Népszabiból, súroltam − kosz egy szál se. Apu mindig szidta aprófahasításkor a leváló fejű fejszét. Pár hete, csóró nyugdíjas aki vagyok, vettem egy kisbaltát a Praktikernél. Csak azért, mert olyan csudásan nézett ki, kézhez állónak − muszáj volt, hogy az enyém legyen, az enyém, akinek távfűtéses a panelem.

Akkor, nyolcvanötben, már két és fél éve tudtam. Vittem magammal e tudást mindenhova, munkahelyre, színházba, haza, ölelkezésbe, veszekedésbe, mindennapi csatáimba; családba, barátokhoz, ismeretlenekhez. Éltem − együtt a halálával. Idomultam a gondolathoz, szoktattam magam a szokhatatlanhoz. Kapcsolatomat vele nem változtattam, nem változtathattam: gyanús lett volna neki a másféle hang, megjelenés, kapcsolat. És most már sohasem eldönthető: kellett-e volna másféle „stílus”?

A magyar egészségügy, amióta az eszemet tudom, szar. Ez persze általánosítás, tudom, mint azt is, hogy vannak ellenkező példák csudaorvosokról, áldozatos nővérekről − ők a szabályt erősítő kivételek. Apu egyik orvosa a vastagbélrákot felfedező, első műtétkor elmondta: jóval korábban, gyógyítható stádiumban fel lehetett volna fedezni a bajt, ha akadt volna azon a kilencvenháromezer négyzetméteren egyetlen olyan műszer, ami máshol 930 négyzetkilométerre jut. Nos, ez akkoriban nem volt éppen közismert. Az hogy én megtudtam, annak halál lett az ára. És azóta is meditálok: vajon kellett-e volna többeknek tudomást szerezni erről? Mai eszemmel azt mondom: naná. De akkor hajlamos voltam megfontolni: jó az, ha ilyen tudás birtokában még bizalmatlanabbak legyünk orvosainkkal?

A kórházban kioktattak: − A halotti lepedőt nem a főnővérnek szokás odaadni! Csak nyögtem: − Nem tudom, mi a szokós, nem ismerem a szokást, apám egyszer „szokott” meghalni. A temetőben, a gyászszertartás alatt helyre kis masina bömbölt: a két nap múlva esedékes „ünnepélyes avatás” előtt motoros kapa lazította a földet, dübörögve előkészítve a talajt a virágoknak és a magasztos eseménynek: a cég újjáalakította ravatalozóját. Az urnafalhoz − sivár placc közepén félig elkészült betonketrec − sártengeren gázolt az autó és megállni is alig volt ideje: nyűgösen rádudált a következő halottaskocsi,

Mostanában mintha sokat olvasnék − novellát, riportot, publikációt, cikket, tanulmányt − a halálról. Kórház- és temetőszag lebeg a lapok felett − vagy csak most lettem érzékenyebb, fogékonyabb e témákra? Igen, mondják mások, korombeliek, így érzik ők is. Ó, Szent Szociológia, kimutathatnád, ki tudnád-e mutatni, mi rejtezik manapság a temetői hangulatok bokrának mögötte?

Szép ruháit csak fiúi dörgedelmemre (− Mire tartogatod, Apukám, az Isten megáldjon?!) hordta. Hogy ne kelljen az unszolást hallania (− Szívjál jobb cigarettát, tessék, itt van, ne azt a büdös vacakot vedd!) inkább nem dohányzott többé. Étteremben (− Vendégem vagy, Apu!) csak Esterházy-rostélyosnak nevezett paprikás krumplit evett, mondván, azt szereti.

Árva lett tizennyolc évesen, azóta dolgozott. Hatvanötben, lakáscserénk engedélyezése egyetlen négyzetméteren múlott: szoba-e a félszoba, Akkor, életében először és utoljára protekciót kért. Az akkor miniszterhelyettes Aczél ráírta a kérvényre: méltányosságból segítsék, Azután, valahányszor Aczél feltűnt a képernyőn, apám nem mulasztotta el megjegyezni: − Ez egy jó ember.

Igénytelen volt, tisztességes és naiv. Sajnos, nagyon igénytelen, túlzottan tisztességes és rettenetesen naiv. A mi korosztályunkból sokunkba oltottak szülei ilyen túlzott tisztességet, amely korlátunkká vált; amelytől lelkiismeretünk a megillető jogainkat, lehetőségeinket is óvatosan fogadta-fogadja. Bár mi már hordtuk szép öltönyeinket, de bármi vállalkozásba nemcsak pénz, de furfang hiányában sem vágtunk bele, Hiába lázadoznánk, látván környezetünk több-kevesebb ügyeskedését, maradunk, minden porcikánkba oltottan többé-kevésbé korrektek, lelkesek, ügybuzgók − maradunk: balekok. Balekságunkért meg őket okoljuk − és irigyeljük. Merthogy úgy hisszük, ők és korosztályuk többsége ilyen volt: tiszta, Az akkori, kevés lehetőséggel sem igen élő; mai szemünkkel, eszünkkel vizslatva: mosolyognivalón lelkes társaság.

Papírokkal szaladgáltam. A temetés körüli ügyintézés terheit átvállalta egy géemká, de még mennyi papírt szül a halál! A nyugdíjfolyósítóval

csak levelezni kellett, hamar, gyorsan állapították meg anyám javadalmát − lett akkoriban is viccösszeg: 2900 forint. De már a hagyatéki tárgyalásra be kellett vonulni a Hivatalba, pedig az egyperces ottani ténykedést igazán helyettesíthette volna egyetlen írott sor: Tisztelt Hivatal, Apám után néhány ruhadarab, pár könyv és egy tucat zsilettpenge maradt. Onnét az IKV-hoz, átíratni a lakást, ott kiderült: vissza kell menni a tanácshoz, ahol kapok formanyomtatványt, majd azt

értékelve küldik az értesítést, és akkor lehet ismét menni az IKV-hoz. Majd. Jutott másik dókument is, lakbér-kiegészítést elbíráló, hohó, azt − kitöltés, elbírálás után − a nyugdíjfolyósítóhoz küldik, majd. Az a cég utal anyámnak − majd. Mire a papírok megérkeztek, okafogyottá váltak: Anyu is meghalt.

Előbb idegeskedtem, majd rezignált lettem, ahogy berzenkedve hallottam a hivatalos emberek szájából „a kedves papá"−t, „az apuká"-t. Tulajdonképpen tényleg, mit mondjanak, hogyan emlegessék, szólítsák, nevezzék? Szavuk részvételjes volt, már amennyire mindennapos munkájuk során ügyelhetnek hangszínre − mit kívánok hát?

És különben is: mindenki oly segítőkész lett hirtelen. Át is villant az agyamon: a gyász tulajdonképpen jó ürügy lennie kérni, kvázi „zsarolni" ezt-azt, hiánycikket pult alól, üdülési beutalót, mesterembert a zárszereléshez. De hát ez nem ment, valami akkor is, mint előtte, utána, mindig, mindmáig visszatartott. A gomblyukba fűzött gyászszalagot rögtön a temetés után levettem: bántott, ha (tapintatból?) ki-ki nem vette észre és zavart, ha ki-ki (tapintatból?) megkért: fogadjam részvétét.

Téblábolt a kórházfolyosón, kezében zacskó, húsz deka primőr eperrel, amit rátukmáltam: − Valamit enned kell! Úgy tett, mintha elfogadná, én meg úgy, mintha elhinném, holott észrevettem a fals hangszínt: beleegyezik inkább, mintsem vitatkozna. Nyűtt kék köpenyében, sárgán az elzáródástól, csontsoványra fogyva csoszogott, nem sejtve, hogy lestem a folyosósarokból, ahol orvosára vártam. Megindult jobbra, a nővérszoba nyitott ajtaja előtt megállt, félénken belesett, és már sejtettem-tudtam, és igen, odaadta a kis csomagot a kiszaladó csinos ápolónőnek, és mind a ketten nevettek, és én akkor éreztem, pár hete van csak, és tudtam, hogy most már mindig így fogom látni magam előtt apámat: eperrel.

Életkép 1975

Drrr-drrr-drrr.

A telefon. Hajnali 10 órakor

Polgárnak a 10 óra - hajnal, hosszú volt az éjszaka. Miért nem veszi már föl valaki? Másnapos agyába lassan jut el, hogy nyilván senki sincs itthon rajta kívül. Elbotorkál a készülékig:

− Tessék, Polgár!

− A monitorozót kérem.

− Kézcsókom, asszonyom, valószínűleg rossz számot hívott, itt nincs monitorozó.

− Miért hívtam volna rossz számot? Ez nem az xy-szám?

− Nem, asszonyom, téves.

− Hát akkor ez milyen szám?

− Az teljesen mindegy, asszonyom, hiszen nem az, amit ön hívott.

− Akkor ott nincs monitorozó?

− Nincs, asszonyom, ez magánlakás.

− Kinek a lakása?

− Ez is teljesen mindegy, úgy vélem. Mindenesetre itt nincs monitorozó.

− Elnézést…

− Kérem.

***

Drrr-drrr-drrr.

− Tessék, Polgár!

− A monitorozót kérem.

− Ez ismét mellé ment, asszonyom, egyébiránt kézcsókom, ez magánlakás.

− Én az xy-t hívtam!!!

− Az előbb is, de ez nem az.

− Akkor mi?!

− Ismétlem, téves…

***

Drrr-drrr-drrr.

− Tessék, Polgár!

− Már megint maga?!?!

− Hát, ezen a számon többnyire én vagyok.

− Akkor mért veszi föl a kagylót?!?!

− Kérem, asszonyom, ne kiabáljon, a kérdését egyébiránt nem értem. Fölveszem, mert csöngött. Valószínűleg a vonalakkal van valami hiba, úgyhogy azt javaslom: ha ismét hívja ezt a számot, és itt csörög nálam, nem veszem föl.

− Hogyhogy nem veszi föl?!

− Hogy önnek ne kelljen fizetni az ismét téves hívásért.

− Maga csak ne spóroljon nekem, de ne vegye föl, ha ismét csörgök!

− Ebben maradunk, asszo…

***

Drrr-drrr-drrr-drrr-drrr-drrr - - - -

***

Drrrr-drrrr-drrr.

− Tessék, Polgár!

− Már megint te vagy?! Te szemét állat!

− Már megbocsásson…

− Ha te vagy, akkor az előbb miért nem vetted föl!?!

− Áááááá!!!!

Polgár Gyula ekkor csapta földhöz a készüléket, a fekete bakelit nagy darabokban tört, drótok bukkantak elő, vörös-kék belek.

Ma ezer a telefon-szolgáltató; vezetékes, mobilos, a félrekapcsolások ritkák. Polgár Gyulának van cordless masinája, csak a kagylót kell vinnie ide-oda a másfélszobás panelben; mobiljával ugyanígy: két kis izével mozog a lakásban, állandó készenlétben − de minek? Hetekig nem csörög rá senki, nem akarnak tőle már semmit. Pedig monitorozást is vállalna, bármit jelentsen az.

Életkép 1976

Csütörtök.

Igen, a babonák napja, bár Polgár Gyula nem babonás. De most éppen mintha kívülről látná önmagát.

Az egész persze csupa önmarcang. Ha van bejárt útvonal, miért kell hallgatni vadidegenre, fölényeskedő okostojásra: harmincöt kilométeres a kerülő, amely szerinte egyszerűbb út. Meg idő, mindenféle: hőség, mint olyan, és kocsiórán jelzett: másféllel hosszabb, IFÁk mögötti toporgás.

Tarkóról víz csurog, kezdetben a késés miatt kapkodott zuhanyé, később dühé. Vasalt inggallér lucsokban úszik, kéz nyakkendőt, gombot tép-lazít; a kimért, pontos, gondos, korhoz-pozícióhoz illő megjelenés immár passzé. Szívatás: átveréstől és most mellékútról idetévedt traktormonoxidtól.

Gyomorvibráció.

Habzó tej kellene, barnásra pirított tetejű, ropogósan új zsemlyével. Gyógyszernek meg reggelinek. Vagy borsos-paprikás sült oldalas, piaci lacikonyhán, mérgesen sercegő olajban, mellé párásan buborékoló csapolt korsó sör. Utóbbi is gyógyszer, fizikai, lelki.

Kanyarog, forr tovább az út; szemekben is görcs, kialvatlanság − tévézés hajnali kettőig, alvászavar ellen: teljes leépültség.

Fokozható.

Üzletfél (hát üzletfél az ilyen?), azaz okostojás, aki egyszerű utat tud − nincs a helyén. Titkárnő, meg a félmeztelenül rezgő, tartó nélküli melle −- szép. Ezt így, gyomrosan, szívatva is muszáj látni. Vizsla pillantás mián pirul; alulról indulva, föl fülig. Telefon főnöknek, hosszú csönd a másik oldalról, azután mea culpa és sorry: − Éppen magával, szörnyű.

Zakó le, kocsi a napon, belső hőmérő negyvenkilenc fok, legbelső százhúsz, fehérizzás, düh.

És paranoia: − Elfelejtett, csak úgy, elfelejtett. Le vagyok írva? Le a sárga földig.

Vissza, sztráda. Sztráda? Helyette kétméteres sáv, balról szembenyomják, jobbról kiszorítják: gyomor remeg, kéz remeg. Aznapra elég, elég az aznap, elég az előttenap meg a következő is. Reggeli-tízórai-ebéd-uzsonna-vacsora: szalontüdő, mirelit, bele tejföl, javítandó − javíthatatlan. Egy sör, üvegből, csak egyetlen = KO, meg stressz meg fekély: csekély az italálló képesség.

Félig vetkőzve, vetetlen ágy, napnyugta. Nyugtával nem dicsért, holnap újból indulna, csakhogy ahhoz előbb aludni kéne, meg föl- és ráébredni. Ráébredni, rá, rá hajrá, hogy minden és mindenki tehet egy szívességet, meg elefes meg nyasgem − az egész Ottlik. Mikor lehetne végre olvasni, jót, ellazulva?

Holnap nem: az péntek, tizenharmadika.

Életkép 1977

Polgár Gyula ég, mint a rongy: korog a gyomra.

Hangosan, leplezhetetlenül. Látja, hogy a titkárnő, aki már fél órája várakoztatja itt, főnöke előszobájában, alig bírja röhögés nélkül.

Polgár Gyula gyomra korog.

Délelőtt tíz van, ilyenkor ilyesmi vele még nem történt. Bár nem reggelizik soha, e mostani látvány kiborította.

A titkárnő ablakából egy kis belvárosi térre néz Polgár, a téren presszó, nap- és esőernyővel, az októberszín fény megcsillan a néhány asztalnyi terasz korlátján, meg a poharakon, tányérokon, evőeszközökön. A teraszon egy férfi eszik. Reggelizik. Már fél órája.

Polgárnak korog a gyomra, kér egy pohár vizet a titkárnőtől, hátha a folyadék elcsitítja a morgást.

A férfi, ott lent, angolos reggelit vesz magához: az asztalon narancslé, meg ham and eggs, tea, lekvár, tejszín a teához, pirítós a ham and eggshez, zsömlék a jamhoz. A hapsi idegesítő komótossággal reggelizik. Egy-egy falatot sokáig rág, és közben − az anyád istenit ! − újságot olvas. Sőt: újságokat. Három napilap is hever mellette a széken és Polgár Gyula látja: nemcsak átlapozza a sajtót, hanem alaposan végigtanulmányozza valamennyit.

− Ez Nagy Lajos, esküszöm, a Budapest Nagykávéház − morfondírozik Polgár -, ez békebeli béke, olyan igazi polgári valami.

Korog a gyomra.

Elébb azt hiszi, irigykedik. Irigyli a hasonkorú férfit, hogy csak ott ül, kényelmesen, és eszik. Tízkor, fényes nappal. Ki lehet ez? Ruházata nem ad eligazítást, nadrág sportzakóval, ing, nyakkendő − hivatalnok, tanár, martinász: gancegál. Mindenesetre ráér. Mi több: tud élni. Mert ez, ez a délelőtti teraszosdi, Polgár szerint, maga az élet. − Nekem ilyen miért nem jut? − dühöng, aztán átvillan fején: − Hülye vagy te Polgár, csak nem forogsz, miért ne csinálhatnád te is? Ne mondd már, hogy nem érsz rá!? Kötetlen munkaidő! Arra van szabad perced, órád, amire akarod, hogy legyen. Ha annyira vágysz rá, mért nem mész akár most oda le? Azt a két-háromszázat, egyszer egy évben, megengedheted magadnak, a szentségit.

Korog a gyomra.

Polgár igazat ad Polgárnak ám tudja: soha nem fog beülni reggelizni egy pesti presszó teraszára. Ő nem az a fajta. Egy ilyen kis önkényeztetéshez nemcsak idő, elszántság és némi pénz kell. Sőt, egyáltalában nem az kell. Ehhez habitus szükségeltetik, nyugodt, kiegyensúlyozott természet, laza idegek, elengedettség.

Vagyis mindaz, aminek Polgár híján van.

Korog a gyomra.

A férfinek odalent üveg sört visz a pincérlány, párállik a pohár, ahogy tölt a vendégnek − na nem. Ennyi elég volt. Polgár robban és mintha bátorságot merítene a lenti kortárstól, erőt a kalóriáktól, fölpattan: − Fél órája várok a főnökére! Mondja meg neki, hogy tehet egy szívességet. De így mondja meg: tehet egy szívességet!

Még látja, ahogy a nő szája széle remegni kezd. Polgár nem hatódik meg, sőt (− Ezt kapd ki, libuci!): erővel csapja be maga mögött az ajtót, rohan le a lépcsőn, valami ritkán s régen tapasztalt felhőtlenség és felelőtlenség röpíti. Boldog most Polgár Gyula, vagy legalábbis majdnem az.

Az eufória egy óra múlva bukik át totális félelembe: mit csináltál, Polgár, te barom! Hát hiszen te akartál attól a főnöktől valamit! Valamit? Épphogy egy szívességet, neki semmiséget, neked és munkaadó cégednek baszott fontosat! Erre titkárnője közvetítésével arra invitálod, hogy nyalja ki a segged! Kész vagy Polgár, neked annyi...

Most már nem korog a gyomra. Hányingere és hascsikarása van. Majd' beszarik a szorongástól.

A harminc éves Polgár Gyula úgy érzi, senkit nem utált annyira az elmúlt hónapokban-években, mint azt, a teraszon reggeliző szemét állatot.

Életkép 1978

Polgár Gyula izzad.

Nemcsak a lágymányosi fedett teniszpálya melegétől, nem is csupán saját erőkifejtése okán (pedig partnere, kora ellenére − jó ötvenes − most éppen meglepően ügyesen játszik, a fonákja erős, futtatja Polgárt rendesen) − Polgár önmaga tanácstalanságától izzad.

Ez a második meccsük, és nem tudja kiismerni a hapsit. Na nem a játékát, erősségeit vagy hibáit; azt egy pillanat alatt felmérte, nem volt nehéz: a mandró egy kövér állat, akihez képest még a gömbérzéktelen, suta Polgár is maga Wimbledon, cakk-pakk.

Polgár mégis izzad.

Amikor, még a hetvenes évek elején, slapaj volt, főnöke pecázni vitte egy zártkörű horgászterületre, ott órákig suttogtak fogásra várva egy nagyvállalat vezérigazgatójával, aki alkatrészhiányra panaszkodott. Polgár addig-azután sosem horgászott, nem értett semmit. Főnöke-mentora azt javasolta másnap, hogy intézkedjék. Polgár telefonált egyet, majd egy másikat a minapi horgásztársnak: az áru elindult az üzembe. A vezérigazgató két hónappal később szaktanácsadónak alkalmazta az ifjoncot, utaztatta külföldre − ez akkortájt nem igazán volt összeférhetetlen, nem úgy, mint mainapság, ugyebár...

Polgár akkor fogta föl: minden üzletben a legfontosabb a személyes kontaktus. Később, ha kellett, ultizott, máskor bridzselt; sután teniszezett − sportsman lett. Márpedig mindezen sportok − mert pl. a kártya e szinten igenis az − üzleti kapcsolatok megalapozói, ismeretségek indítói, tárgyalások félmondatos lebonyolításai lettek: pénz. Egy-egy parti (legyen zsuga-, vagy tenisz-) közben, után, között kétmondatnyi párbeszédek alapoztak meg több száz oldalas, és több milliós szerződéseket. Se szeri, se száma olyan üzleti sikereinek, amelyeket a játékok során szerzett ismerőseinek köszönhet.

Polgár izzad.

Ha Polgárról elterjed, hogy nyer a salakon, lényegesen kevesebben állnak ki ellene, veszíteni ki szeret? Ennek halvány esélye sincs. Polgár ugyanis nem tud teniszezni. A valódi(?) sportembereket(?) egyáltalán nem zavarja, ha egy nímandot, jelen esetben Polgárt nagyon megvernek. Ők az erősebbek fölényével dumálnak a brűgölőben Polgárral, a téma természetesen a meló, és Polgár ekkor azért olykor győz is.

Ez az ürge viszont új fiú, s Polgár nem tudja a megfelelő taktikát. Mármint a simlisségét. Nagy rendelést vár-remél az ürgétől.

Polgár tehát izzad.

Az első szettet hat kettőre hozta, a másodikban kinyúlt hat négyre. A döntő játékban Polgárnak meccslabdája van − hihetetlen eset: a másik még nála is szarabb? Ha beüti, győz, ámde lehet, hogy ugrik az üzlet. Ha lefekszik a másiknak, akkor is kétesélyes a dolog: mit lehet tudni? Lehet, hogy ez itt éppen egy karakán ürge, nem szeret meg-nem-érdemelten nyerni; de kibújhat belőle valami ellenjellem is: elolvad a boldogságtól, hogy megruházta a nála húsz évvel fiatalabb Polgárt.

Polgár ily' pszichikai konfliktusoktól gyötörve, izzadva pattogtatja a labdát, hosszan készül a szervához, közben órájára néz, a francba, elmúlt kilenc, ma este sem ér haza tizenegy előtt, a srácok már alszanak: − Le vagy szarva! − rikoltja magában, büszke hun, aki bír lenni, és (lesz, ami lesz) egy tőle telhetőt adogat.

Bejött.

A hálóhoz baktatnak, jattolnak, Polgár ellenfele erősen liheg: − Jó meccs volt, nagyon jó. Jöjjön, igyunk valamit. Egyébként azt hiszem, én vagyok az idősebb: szevasz.

Polgárt az öröm forrósága önti el, már attól izzad. Ám mindez lényegtelen most, hiszen úgy érzi: sínen van, ma nyert.

Akkor igen. Véletlenül.

Azóta se.

Bár az igazsághoz hozzátartozik: évtizedek óta nem teniszezik, nem zsugázik. Egyáltalán: nemhogy játszani nem játszik, de nem is csinál semmit.

És ez neki jó.

Életkép 1979

Polgár Gyula be van szarva.

− Sajnos Polgár úr, nem csak ezt az egyet, de mellette még kettőt is ki kell húzni − néz szomorú-nyájasan a fogorvos. Beszél még arról, hogy ez bizony ínysorvadás, jószerivel tehetetlen ellene az orvostudomány, tán gének okozzák, van néhány gyógy-, meg ecsetelő-szer, fogkrém, de mindez most már nem segít, Polgárnak nemcsak az az egy alsó-első foga lötyög, mint a zongorabillentyű, hanem mellette jobbról-balról is mozognak a fogtársak. Ezeket tehát ki kell dobni, az ugye háromfognyi lyuk Polgár szájában, de: − Ne aggódjék! − szól a doktor. − Kap egy ideiglenes klipszet, fogutánzatot, míg a híd, természetesen porcelánból, elkészül, ahhoz pedig a sebnek be kell gyógyulnia, majd a rés két oldalán szolgáló fogakat lecsiszoljuk a koronákhoz, előfordulhat, hogy valamelyiket gyökértömni kell. Polgár nemcsak a Lidocaintól szédül: ennyire lerobbant volna?

Polgár be van szarva és kiakad. Nem a rá váró vegzatúráktól − felnőtt ember ő, tud uralkodni magán, bírja a fájdalmat, ami persze nincs is, az orvosnak kitűnő a keze − hanem hát a tudat! Az a tudat, hogy őbenne valami *megint* elromlott − ez félelmetes: minden úgy folytatódik, ahogy gyerekkorában elkezdődött.

Meg hát: kikéri magának az egészet! Hogy jön ahhoz a saját szervezete − amelyet-akit etet-itat-jóltart; gondoskodik róla; mossa-ápolja kívül-belül, védi-óvja, amennyire csak képes rá (jó, persze pia, cigi, túlhajszolás, stb., de mindez *most* nem játszik), − szóval micsoda szemétség ez ettől az izétől, vagyis *önmagától*, hogy átbassza, cserbenhagyja *önmagát***?**

Polgár Gyula be van szarva.

Pár héttel később azon veszi észre magát, hogy fáj a feje. Nem nagyon, nem is állandóan, de minden délután jelentkezik a tompa, nehéz nyomás a homlokában, halántékainál. Csökkenti kávéadagját, ötszáz méterrel többet úszik reggelente, de hiába: a fájdalom makacs. Gyógyszert zabál pár napig, van némi javulás, de rövid. Egy este, fogmosáskor (fog?! Pótlék, a szentségit!) észreveszi a tükörben: véres a szeme. Közelebb hajol képmásához, és hoppá: alig látja magát. Ez így nem működik, véli, de azért még hetekig halogatja, míg elmegy egy orvos haverjához, a sok közül az egyikhez, aki a legközelebb lakik: − Te öreg, nézzél már meg, itt valami nem stimmel.

A doki néz, vizsgál, alapos és kíméletlen: − Vissza kéne venni, Polgár! Mármint melóból, hajtásból, stresszből − ez persze nem megy, az orvos is tudja, Polgár is tudja, mindazonáltal a doki kézzelfoghatóbb konklúzióval is szolgál: − A szemed. − Mi van? − Polgár ekkor frankón beszar. − Ne szarj be, inkább menj el egy szemészhez. Polgár beszarva elmegy a szemészhez, ott seperc alatt kiderül: másfél dioptriás olvasószemüvegre van szüksége. − Bakfitty! − véli a doki, de Polgár Gyula igazolva látja azt, amit pár hete a fogorvosnál rögzített: megkezdődött a vég, ő már bedöglött. Tudja, persze, hogy tudja: ez baromság. Egy híd a fogsorában? Egy szemüveg a könyveihez? Túró, semmiség: természetes ügy − másnak. Polgár ugyanis úgy véli: ilyen csak mással történhet. Vele, Polgár Gyulával, nem. Ő már megbűnhődte saját jövőjét, előre, megannyi gyermekkori nyavalyával, betegséggel, tetejébe egy tébécével − ő most már hadd legyen békében, cseszegessen mást a mindenható.

Az amúgy is rosszul alvó Polgár akkortájt kétszer-háromszor is fölébredt éjszakánként: szájában idegen anyag feszült, ágya fejénél szemüveglencsén csillant az utcai lámpa fénye. Vizionált: majdani vizespoharat látott, benne komplett, alsó-fölső protkó vigyorog, mellette szódásüvegaljnyi vastagságú, immár állandóan hordandó szemüveg, odább nagyothalló készülék, meg paróka.

Egy sötétből-árnyékból kalapált csontú koponya meredt rá a nahtkasztniról. Akkor volt 31 éves. Most 62. Máig be van szarva. A parókán és a hallógépen kívül (egyelőre?) minden bejött.

Életkép 1980

Polgár Gyulát éppen basztatják.

Az M7-es új felújítása (és még mennyi követi!) miatt sztráda több szakaszon − nincs. Két sáv föl, kettő le, köztük épp csak egy záróvonal; sebességkorlátozás, hol nyolcvan, hol hatvan.

A két ösvény keskeny, különösen a belső: ha a másikban kamion halad, szélesebb kocsi nemigen tud elhúzni mellette. Persze, mondhatnák holmi szabálytisztelők, miért kéne elhúzni, mindkét sávra nyolcvan kilométer per óra a határ, nyugi. Csakhogy az a viharvert Kamaz böhöm bal kerekeit éppen a sávválasztó, szaggatott csíkra gördíti, és hatvannal megy, pedig itt ippeg nyolcvannal lehetne. Az egész kaszni átlóg a másik sávba, hatvannal döcög félszáz kocsi vagy tíz perce, egyfolytában üvöltenek a dudák, villognak a fények − a jó Kamaz ballag.

Polgárt most basztatják. Polgár tudja: a Kamaz most él. Azaz a gazdája most nagyon él. Mi több: szárazon élvez, hiszen rendet rak. Polgár hivatásos sofőrnek képzeli el őt: a kocsi elhasználtságából ítélve meglehet, hogy önmaga gazdája, fuvarozó egyszem autóval és hétszám döcög evvel a lerobbant döggel. Tulajdonképpen igyekezne, eminens érdeke, ő ebből él, a fuvarból. Sietne, de hát a járgány nem engedi, pedig, míg ezek itt − most mögötte, máskor meg mellette, de többnyire előtte − simán állva hagyják, rohannak, mint állat a maszek verdáikkal, bele a semmibe, nyilván valami nőhöz, vagy zabálni, inni, ő meg nem látta az asszonyt három napja, és májkrémet eszik két hete. Most hát mindenki bekaphatja! Dudáljatok csak, villogjatok, ez most büntetés. Megtanuljátok, mi az: döcögni!

Így amatőr-pszichologizál Polgár, a nagy kocsi volánja mögé egy frusztrált embert képzelve, akit valahol-valahogy meg is ért, de ez a sávfoglalás meglehetősen szemét dolog: a büntetés büntetést érdemel.

Polgárt basztatják.

Polgárnak nem sürgős, sőt, nem akar túl korán Pestre érni, így hát, amikor ismét autópályává változik az út, ő is elhúz a Kamaz mellett, de míg tomboló társai szinte hallható fellélegzéssel továbbsüvítenek, ő beáll a rozzant monstrum elé. Lábát leveszi a pedálról, a mutató csúszik visszafelé, szépen lassul: kocsija (ötéves Opel Kadet, benne csaknem nyolcvan ezer kilométer) beáll nyolcvanra. Itt, ahol már százhússzal lehetne tekerni, nyolcvannal baktat, mögötte a teherautó. Most ennek

pilótája villog, kürtöl, immár Polgárra, aki teszi magát, mintha nem látná, hallaná: poroszkál.

A böhöm előzne − reménytelen. Az éppen miatta feltornyosult sorba nem lehet kivágódni, mit százhússzal? Kilóhatvannal, -hetvennel döngetnek a kordából szabadult lóerők. Polgára visszapillantó tükörből látja, a Kamazos − harminc körüli, tehát korabeli ürge, kockás ing, svájcisapka − elvörösödő fejjel üvölt, öklét rázza. Hiába: most Polgár rendszabályoz.

Újabb átirányítás jön, ismét két keskeny sáv, Polgár Gyula marad a teherautó előtt, gondosan figyelve, hogy hatvannal vagy nyolcvannal menjen, amennyi elő van írva. A Kamazos előzne, de Polgár hangyányit gyorsít, kivédi a támadást. a fuvaros kénytelen visszasorolni mögé, megy hát Polgár után és őrjöng.

Immár Polgár basztat.

Megint sztráda a sztráda, ismét az előbbi játék, az Opel nyolcvan-kilencvennel, mögötte a teherautó. Polgár érzi, hogy az a pali a legszívesebben és gond nélkül legázolná őt, szorgosan tekintget hát tükreibe. A székesfehérvári benzinkútnál kiteszi jobbra az indexét, mintha be akarna hajtani. Tudja, mi következik, és úgy is lőn: a svájcisapkás is irányt váltana, nyilván, hogy majd a kútnál megállva elmagyarázza − esetleg valami kemény fémtárggyal nyomatékosítva érveit − merre az úristen. Polgár viszont most ismét szabálytalankodik (ő ugyan változatlanul retorziónak, kontrának, ellenbüntetésnek, nevelésnek tartja): az utolsó pillanatban visszateszi az indexet és megy tovább egyenesen − a Kamaz alig bírja követni a manővert, de azért fölzárkózik. A következő keskeny járatnál a teherautó taktikát vált: döcög a megengedett sebességgel Polgár mögött, de most ismét belógatja bal felét a szomszéd sávba, a mögötte föltornyosulók immár ne őt gyalázzák, hanem az előtte téblábolót. Ez viszont nem tetszik Polgárnak, úgyhogy amint ismét autópályára érnek, pár percig még hergeli a pasast, aztán odalép a gáznak.

Százhatvannál meszelik le, és míg a papírokkal meg a rendőrökkel vesződik, hosszú, erős, távolodó kürtszó hangzik mögötte, ha jellemezni lehet: diadalmas, kaján. Polgár Gyula nem néz hátra, tudja ki az.

Soha többé hasonlót sem tett. Ma, még ha akarná se lehetne ilyen genya, nem basztathat senkit, igaz, ílymódon más sem őt: nincs kocsija.

Elmúlt

Elmúltak az uszályok a Dunáról − csurogtak le, a pesti rakparton horgonyoztak, szemben a Margitszigettel, hídtól-hídig, szénportól fekete rakodókra emlékszik Polgár, a "trógerek", hátukon megrakott kosarakkal imbolyognak a partra, mögöttük rezeg a palló.

Elmúlt a vasbor, amelyet vérszegénységre itattak minden korabelivel, szögben hajlított üvegcsövön át kellett szürcsölni, nehogy tönkrevássa a fogait − Polgár fogai mégis pocsékok.

Elmúlt a tizenötös villamos, végig a Pozsonyi úton, keresztülszelve a mai Kárpát utcai lakótelepet, roskadozó házak között zakatolva, a viskók oldalát ölnyi gerendákkal ékelték ki, össze ne rogyjanak − összerogytak.

Elmúlt a Sörkert a Csanády utca és a Váci út sarkáról, ahol jónéhány nyáron át zene szólt, a harmonikásra különösen emlékszik Polgár − a zenekar pódiumának helyén irodaház épült, egy újabb irodaház, az egész Váci út merő irodaház − Vörös Csepel felel neki?

Elmúlt a gyaloglás át az északi összekötő vasúti hídon. Odáig még kivitt a hármas, az ötvenötös villamos, onnét viszont kutyagolni kellett a túlpartra, az óbudai gázgyár hatalmas tartályai mellett, végig a Nánási úton, ki a csónakházhoz, a Rómain − a csónakházakból mostanában az utolsókat hirdetik eladásra, vagyonért, leromlott, szétesőben lévő épületek, koszlott telkek.

Elmúlt a Bambi, a híres-hírhedt üdítő, amit állítólag kátrányból készítettek, de minimum kátrány íze volt – Polgár ezt máig nem érti: ki kóstolt folyékony, szénsavval dúsított, „bubis” kátrányt valaha?

Elmúlt a Római parti Postás-üdülő, az pedig, amit a helyére fölhúztak, sokemeletes házat, hol jön hangulatában azokhoz a kétszer három méteres alapterületű fakabinokhoz, amelyekben éppen elfért két ágy, de a hozzájuk tartozó, egyszer kétméteres, ugyancsak postás zöldre festett kerítés övezte „teraszon” éjfélig ültek forró nyári éjszakán az emberek és beszéltek, beszélgettek − tévé és egyebek nélkül.

Elmúlt a kirándulóösvény: a Kolosy térről ma a busz csodapaloták között fut végig, föl a Hármashatárhegy tetejéig, ami egykor gyalogtúrák terepe volt, ősfák és bokrok és rétek között kanyargott a jelzés, az ember hátizsákjában négyszögletes alumínium ételhordó volt, benne kenyér, kolbász, jobb napokon rántott hús, uborkasaláta, föntt

akadt elég alkalmatos rét a kajáláshoz − ott most villák pöffeszkednek, százmilliókért.

Elmúlt a gyerek villingerjegy, az oldalt vörös csíkos, amellyel naponta kétszer lehetett utazni, alkalmanként egy-egy órát, de mindig akadt tisztességes kalauz, aki előbbre lyukasztotta a bilétát, hadd legyen alkalma annak a szerencsétlen diáknak akár két órát is tujáznia és nemcsak két átszállást abszolválnia, amint az rendeltetett, hanem akár többet is.

Elmúlt a Gogol utcai telek, amelyen utoljára még Fábriék fölépítették a Pál utcai fiúk grundját, helyén két panelház nyújtózik, ott lakik, immár hosszú évek óta, Polgár legjobb barátja, a parkolóban kocsija talán éppen ama farakás helyén lapul, amelyről Nemecsek (egy angol Nemecsek! miért lett egy Nemecsek angol? tudja Polgár, persze, hogy miért: pénz csak így került, koprodukció, stb., de egy Nemecsek akkor se legyen angol) lerántotta az angol Ács Ferit. Most a kocsikat rántják el onnét, kéthetenként egyet-kettőt biztos elköt a Lehel piacról arra járó valamely szakember − újmódi einstand, esetleg vörös ingben.

Elmúlt a tantusz, a hatvan filléres, vele az érmes készülékek, rajtuk a használati utasítás fehéren fekete rajzos zománctáblája: *Akasszuk le a kézibeszélőt! Ejtsünk be egy db érmét a nyílásba! Várjuk meg a búgó hangot, azután tárcsázzunk*! A többes számú direktíva Polgárra (és megannyi más srácra) nem vonatkozott, nekik „öröktantuszuk" volt: amikor a tárcsázást befejezték, tenyéréllel rövid, de kellően kiszámított erejű ütést mértek a „kézibeszélő" kallantyújára, amitől az esetek nyolcvan százalékában a vonal nem bontott, de a tantusz fémes csörömpöléssel esett vályújába, onnan a szakértő, mert érzéssel ütő kézbe. Egy-egy tantusz addig szolgált, míg a gép gonosznak, vagy a furfangos kéz ügyetlennek nem bizonyult, olykor hetekig sikerült az ügy, heti sokórás beszélgetésre, lévén egy-egy duma hatvan fillérért korlátlan időtartamú − ki hallott impulzusszámról, telefonkártyáról, különböző tarifákról?

Eltűntek

Eltűnt a Kertész utcai tánciskola büféjéből a málnaszörp, el vele a tánciskola, meg a kakasnyalóka.

Utóbb az otthoni spájzban a málnaszörp már boltban vásárolt, szobi termés, és Polgárra hitetlenkedve nézett egy bájos kisasszony a Béke szladi kávéházában: − Málnaszörpöt uram? Sajnos azzal nem szolgálhatunk, de talán Cola, Fanta? Elmúltak mind a cukrászdák, mozi- és színház- és tánciskola-büfék, amelyek csöpögtek a málnaszörptől.

Eltűnt az Almuskának keresztelt pancs,, amelyet akkoriban szokatlanul nagy reklámkampánnyal igyekeztek rátukmálni mindenkire, „irányt vettek" az egészséges, üdítő gyümölcs(?)lére − Polgár inkább almavermutot ivott, annak az íze sem volt valami hajde, de tizenötnegyvenért mit kívánhat az ember? Tizenötnegyvenért egy liter alkoholtartalmú valami untig elég volt két embernek, mondjuk G.-nek és Polgárnak, hogy föltöltse magát egy-egy bevetés, azaz csajozás előtt.

Eltűntek az utcai mérlegek: húsz fillér bedobásával működtek, az ember ráállt, kis tükrében, mármint a mérlegében megigazította sérőjét, és aztán úgy lépett le, hogy míg egyik lába még fönt volt, a haver mellé tette a sajátját, így cseréltek helyet. Egymás után akár öten-hatan is leméretőztek azért a húsz fillérért, okuk ugyan nem volt a súlyellenőrzésre, takonypóc kölyköknek, kiskamaszoknak, minek − de a trükk, a gép átverése!

Eltűnt a Tejvendéglő az eltűnt Marx térről, ahol Polgár az italt alapozta, máglyarakást vagy stíriai metéltet evett. Sehol a városban nem készítettek olyan jót, sőt, azóta egyáltalában nincs olyan, ezt még Apu is szerette, pedig ő ilyen tésztaügyekben nagy szakértő volt, és Polgárnak a mai napig tésztának ezek számítanak: a fentiek mellett hollandi kocka, meg rakott palacsinta, meg rizskoch, esetleg császármorzsa − igen, ezek édességek voltak és ezek voltak azok, nem mint holmi Danone joghurtok.

Eltűnt Csehszlovákia, mint olyan, de Polgár még őrzi sárga Versatil töltő-, avagy nyomós ceruzáját, hatalmas kincs volt ez, vékonyabb és vastagabb változatban létezett, de csak ritka vendégként a hazai Ápiszokban, így a Cseszkóban túrázó szülők, rokonok hoztak ilyet gyermekeiknek. A ceruza végéből, legalábbis Polgáréból, rég eltűnt a nyomógombként is szolgáló hegyező.

Eltűnt a golyóstoll-töltő mindahány, pedig mekkora üzlet volt! Óriási biznisz az első (köztük ama emlékezetes sztriptizelő-macás) golyóstollak idejében az itthon nem kapható betéteket újratölteni, HÁROM forintért darabját! Elébb csak kék tintát használtak, azután feketét, zöldet, pirosat − és nem emeltek árat! Azokat is HÁROM forintért töltötték! A Sziget utcai iskolával srégen szemben, meg a Katona Józsefben a szimpla tolljavításból hirtelen váltó két kis boltos ama három-négy töltős év alatt milliomos lett, milliomos! Akkori pénzben!

Eltűnt a három forintos kenyér: HÁROM forint, NEM HÁROMHATVAN!!! Polgár totál kiakad, amikor háromhatvanas kenyeret emlegetnek, mint egy korszak jellemző árúját és árát. Az a hatvan fillér már árdrágítás volt! Háromficcses kenyérhez szoktak, szalonnásodóhoz, nedvesedőhöz, csirizállagúhoz, amely száradni-szikkadni már nem tudott: mire azt a kort megérte volna, rég megették, kannás tejjel leöblítve, az is HÁROM! forint, az is eltűnt. A tejboltban vagy a közértben a baromi nagy, széles szájú, fém tejeshengerekbe félliteres, literes, nyeles kimérőket csobbantottak, a tartalmát átöntötték a vevők piros-, drapp-, kékzománcú, vagy szürke, "*al**a**minimum*" kannáiba, esetleg üvegkancsóiba − ez utóbbiakba máskor, máshol csapolt sört mérettek. És eltűnt a háromhatvanas tej is, az üvegben árult, „pasztőrtejnek" nevezett: az üveg száját papírlapka zárta.

Polgár időnként egy B5 formátumú, spirállal összefűzött, kockáslapu füzetbe írogat: huszonöt évvel ezelőtt vett ilyet, húsz darabot, á kettőhetven − ötvennégy forint! Polgár úgy érzi, mai költségvetésén az az ötvennégy forint ütötte a reménytelenül tátongó lyukat, amelyet most már soha, de soha nem lesz képes befoltozni.

Próbálkozik persze, lottózik rendületlenül, fix száma a hetes, meg a HÁRMAS.

Emlékfoszlányok

Néha csak úgy bevillan valami. Tízezred másodpercre. Vagy éppen álmában. Foszlányok. Polgár Gyula emlékmaradványai.

Reklámdiák. Kezdetben minden moziban vetítették őket. A legpuccosabbakban is. Később már csak a kisbüdösökben, a csőszerűekben: Zrínyi, Tanács, Ipoly, Mátra. Színes állóképek: Totózzon − nyerhet! Úttörő Áruház. Idővel még a vidéki kultúrházakból is kikergette őket a mozgófilm. A reklámszpot. Aztán az idő kisöpörte a kisbüdösöket, a vidéki müvházak vetítőit, darab idő múltán még a házakat is.

Édességbolt. Bennük azok az alkalmatos üvegtartók: szögletesek, nagy, kerek nyílással. Egyikben konyakmeggy, a másikban valamilyen bonbon, a harmadikban izédrazsé − Polgár a nevüket sem tudta. Rühellte a csokoládé minden fajtáját. Anyu vagy Apu vásárolt, többnyire ajándékba, vendégségbe menet; nekik merítették meg a kis lapátkát a kisasszonyok a mindenféle nassban. A lapátkáról kisebb-nagyobb papírzacskóba, onnan a mérlegre került ez-az, és itt mintha soha nem kérdezték volna : − Lehet két dekával több? Polgár most persze falna mindent, mi édes − cukorbeteg, naná.

Csőbútor. Egy időben a lakberendezés csúcsa. Az abszolút modern − iszonyú ronda. Szögletesen hajlított, krómozott csövek öleltek körbe vastag, magas epedát. Kupivörös huzatúakat. Két fotel, egy ágynak is alakítható kanapé, négy szék − a garnitúra. Csak előjegyzéssel árulták, például a Körúton, a Barcsay utca sarkán, a bútorboltban. Valami eszementen drága volt. Polgárék ismerősei közül csak egy házaspár vett, gyermektelenek: talán ezért futotta rá. Csanády utcai lakásukba Polgár sűrűn följárt, könyvekért. Távol Moszkvától, meg Réztábla a kapu alatt. Korok keveréke. A bútor megjöttével Polgár eltűnt. Gyűlölte azt a monstrumot. Csúnya volt és pöffeszkedő. Ma retro-kiállításokon látható. Teremőr mondta: naponta többen akarják megvenni. Egy-másfél gurigáért.

Biszbaszok Kezdetben Rexona-, meg Fa-szappanos dobozkák, -desodoros palackok. Bécsből, vagy még távolabbról, fölfoghatatlanul

távolból, a Nyugatról. Volt aki a szétcsúsztatható üvegvitrinben tartotta a testápolót, a többi kencét. Kiürülve a fürdőszobapolcokat díszítették. Évekig, fakulva. A „nagyszobákban", valamely föltűnő helyen, italok: jó Black and White, borzalmas Napoleon Vinjak. Ritka ünnepekkor egy-egy korty. Másutt külhoni piák miniváltozatai, százszám. Pár év alatt erejük elpárolgott a palackban. Az üres üveg az említett vitrines szekrény tetejére került. A színes műanyag rafiával, -drótokkal burkolt, márkátlan, magyar társai mellé. Mesterebb kezek mintákat szőttek az üvegek köré. Meg rövid szövegeket: Hajrá FTC!

Mára eltűntek az üres göngyölegek: még a Polgárnál csóróbbaknál is van (használatban!) valami „valódi" pia, világmárkás kence.

Nagy királyok vagyunk, kurva jól élünk.

Év vége, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor ünnepi kötelezettségei voltak!

Polgár Gyula, amikor még főnök volt, december 20-án eltűnt szem elől, a haszonelvűség okán: régi tapasztalata volt, hogy ez idő tájt megszűnik az élet, legalábbis ami az üzletet illeti. Lehúzta a redőnyt, csak egy ügyeletest hagyott hátra beosztottjai közül: naponta cserélődtek a telefon körül, ha netalán mégis beesne valami kóbor kuncsaft. Emberei hálásak voltak ezért a gesztusért.

Mindig rossz ajándékozó volt. Családjának meg baráti, haveri körének sosem leste elejtett szavait: mire vágynának úgy istenigazából. Többnyire az utolsó pillanatban szaladgált a boltokba, találomra vásárolva. Irodája egyik szekrénye az ajándékokat fogadta, amelyeket aztán 21-22-én széthordott a távolabbi helyekre, meg azoknak, akikkel biztos nem találkozik a „valódi" karácsonykor. Az a családé.

Huszonnegyedikén csak felesége meg a két srác állta körül a fát. Polgár többnyire eltalálta mindenkinek a titkos vágyát, amelyek neki is voltak, olykor elejtett egy-egy célzást − hiába. Neki ing jutott, meg zokni, bőrkesztyű, ilyesmik: kurva drágák, márkásak, luxuscikkek, de hát mégiscsak használati holmik, ő pedig valami baromságot szeretett volna, filléres apróságot akár, de ne „hasznos" dolgot − mindig olyat bontott ki a csomagból.

December huszonöt-huszonhat: jött a család egy része, mentek ők a família más részéhez, mármint a nej rokonságához: Polgárnak senkije sem volt-maradt. Egy merő rohanásnak bizonyult az egész, erőltetett smúz, bájvigyor, hiszen nem mindenkit kedvelt Polgár, és ez kölcsönös volt: kicsit csinált, művi lett az ügy. Itt-ott megmutatták neki a korábbi ajándékokat, ilyenkor Polgár elszégyellte magát. A cuccok egy része tartós fogyasztási cikk, hűtőgép, mosómasina volt, csupa nagy értékű hóbelevanc, amelyre a család egész esztendőben gyűjtötte a pénzt, merthogy a régi szerkezetek lerobbantak, ám cseréjükre év közben nem jutott, így hát most úgy tettek, mintha ajándékoznának, holott összeadták-rakták a pénzt, kuporgatva, és persze mindenki tudott az

egészről, a meglepetésnek nyoma sem maradt. Polgár akkor azért szégyellte magát, mert neki-nekik nem volt gond egy elromlott szerkentyű kicserélése. Rossz hangulatát tovább rombolta az absztinencia: Polgár ivós volt, de két napig kocsit vezetett, merthogy neje, a kétszeres autótulaj kijelentette: MOST ő lazít.

Szilveszterig otthon lötyögött. Kóborolt a házban, egy szál melegítőben, borotválatlanul, elengedetten és valahogy bizonytalanul. Hiányzott az öltöny-nyakkendő, az arcszesz illata, meg különben is: ennyi idő egyhuzamban a családdal − sok. És valami furcsa szorongás gyötörte: szép-szép ez a nyugi, de mi van BENT? Mármint a cégnél. Huszonnyolcadikán autóba ült: − Körbenézek a városban, azt se tudom mi épült itt az elmúlt években. A gyerekek vagy az asszony csatlakozási szándékát ingerülten elhárította: − Hagyjatok egyszer az évben egyedül, asssszencségit! A kocsival belőtt a városba, mármint Pestre-Budára, pár órát bóklászott, élvezte, hogy jószerint üresek az utak, dugónak nyoma se. Lassan döcögött, megállt-kiszállt, nézelődött, valóban fölfedezett egy-két új házat; kirakatokat bámult, de mit tesz isten, mintha csak teljesen magától közlekedne ez az átkozott verda: hát nem ott találta magát a munkahelye előtt? Látta, hogy az ügyeletes irodájában ég a villany, ott vannak; nem mintha kételkedett volna kollégáiban, de azért ez így mégis megnyugtató volt. Nem ment be, dehogy, hiszen ő most szabadságon van. Ebédre hazaért, és utána − akkortájt soha nem tette − ledőlt, s aludt vagy két órát. Megtörve, fáradtan ébredt − túl sok volt az alvás-, pihenéshiánya, az ilyen szieszták csak rosszabbítottak állapotán.

Szilveszter. Ahogy nőttek a srácok, úgy próbáltak ki Polgárék mindent: vidéki szilvesztert, pesti lokált, bált, baráti partikat (mert partik lettek a bulikból, szolidak, és módfelett flancosak), külföldre is elutaztak, London, Párizs szilveszteri forgatagában megmártózva − Polgár utálta, mind jobban. Később minden invitálójuknak azt mondta, hogy már elígérkeztek máshova, holott otthon szilveszteréztek, és a feleség, a nagykereső nej, az önálló üzletasszony, aki férjével ellentétben nem hitte, hogy a világ csupán meló, nos a nő ezért (is) egyre kedvetlenebb lett. A tévét nézték, némán. Éjfélkor egy korty pezsgő, azután még egy kis tévé, majd szunya.

Elseje, másodika ugyanaz, mint a két ünnep között: Polgár nem találta helyét, mind idegesebb lett, és bár megfogadta, hogy nem teszi, betelefonált az irodába, természetesen nem történt semmi, a kutya nem kereste. Polgár fölöslegesnek érezte magát, tehetetlennek és kiszolgáltatottnak, hiszen mi van, ha mások mégsem úgy gondolták mint ő, hogy ugyanis ez itt holtidő? Mi van, ha valaki ösmeretlen rém lázasan dolgozott, egy új ötlettel letarolni akarván Polgár fölségterületeit, mi van akkor? Úristen, mi van akkor?!

A magának engedélyezett téli szünet ötödikéig tartott volna. Harmadikán nem bírta tovább: ezerrel tépett be a munkahelyére, hazaküldte az inspekciót, akinek előbb körbe kellett telefonálnia a többieket, hogy a főnök átvette a hátralévő napokat, mindenki maradjon nyugiban. Polgár három telefonon működött egyszerre: földerítette, igazolódtak-e rémálmai, de persze minden rendben, nem törölték ki őt az életből. Görgőszékével (neki ilyen is volt, az ezerkilencszázhetvenes évek közepén!) ide-oda lökdöste magát az üres szobákban, újabb telefonokat eresztett meg, mind jobban érezte ereiben az adrenalin-szint emelkedését: hol volt már a délutáni szunyák törődöttsége? Polgár élt, ez volt az élete, ez, és nem az ünnep, nem a pihenés, hanem ez a mókuskerék, amelyből nem a pénzhajsza okán nem tudott kiszállni, de mert nem akart: fölöslegessé lenne, üressé, céltalanná válna − és az maga a halál.

Mára nincs munkája, családja, ünnepei; üres és kb. céltalan az élete − de él. Hogy miért molyol annyit régvolt karácsonyain, szilveszterein?

− Tuggya a fene, meg tán a Frajd Zsiga! − ahogy mondani szokta.

Fájlcsere műbőrben

Polgár Gyula évtizedek óta egy, már új korában is kurva ocsmány műbőr táskában őrzi iskolai bizonyítványait, diplomáit.

A minap földerengett valami munkalehetőség, nyugdíjkiegészítőnek; a cég személyzetise (HR-ese!) önéletrajzot (CV-t, Polgár úr, CV-t!!!) meg „szakirányú képzettséget igazoló igazolást" (a HR-es maca mondta így) kért tőle. Polgár otthon biztos kézzel nyúlt a megfelelő fiókba, sikerrel: ott a krokimintázatú, barna mappa, immár szétesőben − feszítik a tókumentek. − Mappa − dörmögte Polgár. − Tehát amik benne vannak, azok a fájlok − nagyon büszke hihetetlenül fölszínes számítástechnikai ismereteire. Íróasztalára borította mind, és láss csodát: a piros, meg szürke, kék borítójú „értékekkel" együtt megannyi „kacat" is kihullt − rögvest kiderült, hogy Polgárnak fontosabbak, mint az „értékek".

Egy szürkére aszott, töredezett lapon a Fészek-klub alapító házirendje, szabályai. Ez valószínűleg Béla nagybátyja hagyatéka, ő volt nagy fészekista, de nagyapa se kizárható, aki minden jobb és rosszabb helyen zsugázott, hát miért pont ezt hagyta volna ki? Máshol is kifosztották, de itt legalább az elvetélt művészi ambícióinak oly kedves színészek, festők, írók kopasztották meg. Mintegy a családi hagyomány folytatójaként Polgár is tag lett a klubban, sznob lelke örült, hozhatta ide barátnőit felvágásiból, meg a piát is, köztük az akkor még különlegességnek számító whiskyt is tűrhető áron mérték.

Amikor még hitt abban, hogy az egyén tudása, műveltsége érték, ha rendszertelenül is, de „tovább képezte" magát. Például TIT (ifjaknak: Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) előadásokra járt, filmes- és kortárs irodalmi kurzusokra, így látta először a francia újhullámos mozikat, itt teljesedett ki-be szerelme F. Scott Fitzgerald, Hemingway meg a többi amcsi zsenivel. A mappából kihulló plakát arra is emlékezteti, hogy volt pofája nem csak hallgatni az előadásokat, de nyilvánosság előtt tovább adni − magát is előadóvá váltva-avatva − a hallottakat, olvasottakat, látottakat. Különböző KISZ-klubokba hívták, persze ingyért, és ott villoghatott a jószerint még ismeretlen amerikai irodalom titkaival, Truffaut, Godard elemzéseivel, a hatvanas-hetvenes évekbeli magyar filmremekek bemutatásával − akkor még minden

filmet látott, kötelességének érezte, akárcsak a korabeli irodalom, főleg a próza és a dráma alapos megismerését: hát ki nézze, olvassa ezeket, ha nem egy kortárs?

Rossz, fás papíron elhalványult vörös nyomtatás: üres recept. Gyógyszer recept. Ó, beváltott ilyet Apu, Anyu meg ő több ezret is talán, a legkülönbözőbb betegségek nyomorították az egész családot, a szülők beléjük is haltak, ő még − egyelőre és nehezen − tartja magát. Ha valaki „szakember" ilyen cetlihez jutott és még bélyegzőt is lopott-hamisított hozzá, szépen aratott a patikákban, megfelelő „tudatmódosító" szerek kiváltásával − vagyis nincs új e nap alatt sem: e módszer már a hatvanas évek végén ismert, használt, titkolt és tagadott volt. Értsd: titkolták a szert alkalmazók, tagadták a hatalmat gyakorlók.

Sokat utazott. Munkából is, szórakozásból is. Mint a magyar művészetekkel, az országgal is ismerkedni akart, megesett, hogy hirtelen, minden csomag nélkül fölült egy találomra kiválasztott vonatra, mondjuk Békéscsaba felé, aztán útközben valahol leszállt. A faluban, kisvárosban úgy-ahogy körülnézett; ivott és dumált egyet valamelyik kocsmában, aztán még aznap haza. Másforma jegyeket adtak a a vasúti pénztárakban (kis kemény kartonok), és mást az IBUSZ-jegyirodákban, és volt vonat számos: gyors, sebes, személy, gyorsított személy!

Jöttek az autós évek, immár még szabadabb bolyongási lehetőségekkel, filléres benzinárakkal. Délutánonként be a kocsiba, irány talán Visegrád, vacsora, többnyire a soros hölggyel, azután tűz haza, valamely kéglibe, ágyba. A „tűz" természetesen nagy, a megengedettnél nagyobb sebességet jelentett, néha elkapták, naná, büntető cédulácskát kapott a pénzéért − kurva szar befektetés. Sofőr haverjaival összejátszva benzinjegyekkel manipuláltak, amely kis cédulákat éppen a manipulációk kizárására ötlötték ki okosok − ők, mármint Polgár és haverjai persze okosabbak voltak.

„Kulináris" emlékek: egy söralátét, meg egy húsár-lista, még hatvanhatból. Az alátét természetesen a prágai Kehelyből: mennyire szerette azt a várost! Szép volt, romantikus, kedélyes, polgári − még akkor is, ha a kisoldali házak falát vastagon borította a penész és Kelet-

Európa akkor még egyetlen kínai vendéglőjénél hosszan kellett sorba állni a bejutásig. Az árlista csak kuriózum, összehasonlításra ma alkalmatlan, minden más lett: a körülmények, a gazdasági lehetőségek, a piac, a keresetek. Sem a húsok, sem a háromforintos kenyér ára nem kompatibilis a jelen idejűekkel. Polgár emlékszik, mennyire lelkendezett Anyu, amikor ötvenháromban, a Nagy Imre kormányprogram okán háromnegyvenről vitték le a kenyér árát az emlékezetes három forintra.

Egy békebeli tízpengős. Ez valószínűleg ritkább, mint a mill- meg billpengősök, amelyekből Polgáréknál is akadt kilónyi, de azokból a bankókból egy sem maradt nála. A forint bevezetésekor − tán azóta sem akadt hasznosabban, okosabban, vagányabban eltervelt és kivitelezett gazdasági akció e szép hazában − mázsaszám hevertek utcákon, tereken, ablakokból, zsebekből, bankokból kidobálva. Ennek a tízesnek rajzolatai, színei mára széppé nemesedtek-öregedtek: hangulata van.

Mindenesetre esztétikailag értékesebb, mint az a dísztávirat, amelyet vörös rózsa ékít, házasságkötésére küldték, egyikre a sok közül. Jó kis intézmény volt ez, kényelmesen letudható a születés- vagy névnapi gratuláció, a kondoleálás, meg a gyárak pártkongresszusokat köszöntő hódolata. Táviratozni ma már nem lehet, megszűnt, mint olyan; dísztávirat még akad, olyanok amilyenek, Polgárnak speciel nem tetszenek.

Ez a színes képeslap viszont igen. Olyan ronda, annyira sematikus, hogy az már szép. Lenin gubbaszt egy asztal fölé görnyedve, körülötte a híres-neves kunyhó, ahol elrejtezett, tán Finnországban? Hasonló volt ezer fajta: Polgár akkor sem, most sem tudja elképzelni, hogy ki, kik, mikor, miért küldtek-küldhettek ilyen lapot? Kinek, kiknek?

A diplomákat, bizonyítványokat visszatuszkolta a műbőr mappába, a többi kincsnek keresett egy áttetsző műanyag dossziét, és elvigyorodott:

− Fájlcsere.

Fejhús, kocsma, Duna-szag

Hiányoznak Polgár Gyulának a főtt húsok. A kettes-, miszerint lecsókolbász (kettes, mert két forint tíz deka), a debreceni páros, a fejhús, a tarja. Anno gyorséttermi láncok sehol, hentesek, *húsboltok* viszont majd' minden sarkon, és szinte mindegyikben van olyan felül nyitott fémláda, benne lobogó víz és abban együtt főnek a húsok, ezáltal kapva valami különleges, otthon, házi konyhában soha nem összekotyvasztható ízt.

Volt a Lehel piacon számos, de a fél Újlipóciában, a Szent István körúton is; beljebb kalandozva az Október 6.-a utcában, vagy a Rákóczi úton. A húsokhoz kenyér dukált, minimum kétujjnyi vastagra szelt, és valamiképpen mindig friss: a henteseknek jó kapcsolatuk volt a pékekkel. Befőttes üvegből lottyantották hozzájuk a mustárt, az elkeveredett a zsírpapíron, papírtálcán a hús-szafttal, meg a savanyított cseresznyepaprika levével. Az ember megfogta két szélről a papírdarabot, rajta a kajákkal, óvatosan odacsoszogott a mellmagasságig érő, elszürkült alumínium lábú, keskeny étkezőpulthoz. A törzskajálók saját bicskájukat pattintották ki, a ritkábban e csemegékre vágyóknak a hentes szelte megfelelő kockákra, darabokra, már amit kellett: a kolbászt isten őrizz!, azt kézbe kell markolni és tunkolni és harapni. Az üzletben csend, csak a falás, a húsimádat halk zajai. Közben az emberek a pultokat szemlélték, ahol a mára jószerint eltűnt kaják halmozódtak: porcos, májcafatos bácskai, meg füle-farka-bőrből és némi húsból összetákolt disznósajt. Polgár mostanában mindenféle fogyasztóvédelmi tanácsokat is olvas, amelyekből arra következtet: a mai, tartósítószeres, műanyagos, ismeretlen eredetű, esetleg sertést, marhát soha nem látott húsok világában azok a régi, ócska felvágottak mindegyike maga volt az egészség, lévén kemikáliáktól mentesek és valódi, bár olcsó húsból készültek. Híveik voltak, szektájuk, amelynek tagjai suttogva terjesztettek egymás közt: − A Pannónia utcában van egy új hentes, aki úgy borsozza-paprikázza a fejhúst, de úgy…

Hiányoznak Polgárnak a *kocsmák*, esetleg éppen egy ilyen húsboltbeli zabálás után. Akkoriban italboltoknak nevezték őket, fene se tudja miért eme átkeresztelés, majd borozókká vagy sörbárokká sznobultak, míg mára ismét lehet kocsmákat látni, de hol vannak ezek az olykor luxus berendezésű, osztályon fölüli árú itatók azokhoz az igazi krimókhoz? Pállott, savanyú borszag és évtizednyi cigarettafüst itta magát a falakba, berendezésbe, amely kopár volt, egyszerű, és mint ilyen, módfölött

praktikus. Még az is lehet, ugyanazok gyártották az itteni könyöklőállványokat, mint a kocsmabelieket: „dizájn", alapanyag egyforma; még a fölkunkorodó műanyag- vagy pozdorjalemez borításon is ugyanott vannak a kideríthetetlen eredetű foltok. Az egyik fal mentén a söntés, pultja természetesen bádogborítású, rajta két, pléhfedéllel letakart nyílás, bennük méretes porcelánhengerek: egy a vörös, egy a fehér bornak, amelyek nem voltak éppen minőségiek, de tablettásak sem: legföljebb kissé fölcukrozottak, ám szőlőből készültek. A kocsmáros keze ügyében három-négy, literes palack, bennük kevert, meg pálinkák és rum; dugó helyett fémcsutora, azon át mérték a három vagy öt centre (semmi aljas EU-szabvány! Még hogy a korsó sör 4 dl, vagy a feles 4 cent?! Bődület!!!) kalibrált üvegpohárkákba a szeszt. Volt még rengeteg más pohár, fröccsös meg sörös, két-, három decis, fél literes. Sörcsap, mindig csöpögve, sört (többnyire savanyú kőbányait) csak ritka kincsként adagolva: − Tudjuk elvtársak, jelenleg még hiánycikk, de erre a szezonra már fölkészült a söripar! (Sosem készült föl….) A pult végén, fölöslegesen, egy kávéfőző gép, mert kávét nem kocsmában iszik az ember; mocskos falú üvegtároló, benne gyanús állagú pogácsák, sajtos rudak, fasírtok; aztán rengeteg láda a szódásüvegeknek. A pultba épített hosszú szikvízcsapoló, amely az alul elrejtett ballonból spriccelte a buborékos vizet a borhoz, későbbi találmány. Minden csehóban egy-egy gyűjtögető: a helyiség leglepusztultabb alakja, aki − miután gondosan kiitta belőlük a csöppnyi maradékot − összeszedte a pultokon maradt poharakat, és a kocsmáros mellé, a mosogatóba pakolta az üvegárut; járt neki ezért egy-egy fröccs vagy feles. Kocsmával is tele volt a város: Polgár elsőnek a Kreszbelit ismerte meg, szemben a lakásukkal, majd lettek helyei a Gogol utcában, a Váci és Visegrádi közt, vagy a Zrínyiben, a BM-klub mellett, meg az Akácfa-Dohány sarkon. Ellentétben hentesékkel, krimókból a főútvonalakra kevés jutott, a kocsmák népe a mellékutcákat kedvelte. Hangzavar, nyüzsi, a fogyasztástól függően spicces, részeg illetve tajtmátó férfiak-nők; különböző hőfokú, komótos vagy heves viták a másik nemről, politikáról, fociról, filozófiáról, kvantumfizikáról, Antonioni és Jancsó jelképeiről. Angol pubok? Bakfitty mind. Semmi mással össze nem téveszthető csodák voltak a pesti kocsmák.

Hiányoznak Polgárnak a *séták*, a céltalan csavargások, a slattyogás, a nyugis lötyögés. Keresztül-kasul a környéken, ide-oda, a Körúton és mellékutcáiban, vagy a Belvárosban, fönt a Várban, rózsadombi villáknál, külterületi grundokon; egyedül, csoportosan, esetleg kettesben egy csajjal − csak úgy, bele a szeretett városba, mert akkor

még lehetett szeretni. Séta közben dumák, világmegváltás, végkimerülésig. Pihenésül le a Dunához: a budai rakpart egykoron még olyan szelíd volt, mintha Párizsban jártak volna, a Szajnánál; a lépcsőkön sok, ráadásul gyakran eredményes pecás (idevágólag ld. Szász Imre csodás horgász-novelláit). A pestin a rakodópart alsó köveit ellepte a nép, fiatalok, idősek, sok szerelmespár. Mindegyiküket körülölelte az összehasonlíthatatlan Duna-szag, friss, sajátos vízillat, semmi pakura, semmi szenny, még fürödni is szabad; s ott, a folyó haveri szomszédságában megy tovább a duma életről, világról, egymásról − sötétedésig és azon túl.

Kocsma? Polgár legföljebb otthon iszik meg néha egy-egy üveg sört, pedig a csapoltat szereti, van is már mindenhol mindenféle, magyar és mexikói akár, de ahol mérik -− nos, azok nem kocsmák: egyenlambériával borított falú valamik, gyors főbelövéshez. Húsok? Sokaktól érdeklődött, még a neten is kereste, mégsem tud sehol egy olyan boltot, ahol AZOKAT a húsokat kapná; csak sütöttek vannak, jóval nagyobb rajtuk az árrés, és az ÁNTSZ, le(h)ánykori nevén KÖJÁL is kevesebbet kekeckedik. Séta? Senki nem sétál, aki mégis, az valószínűleg külföldi. Pesti ember ilyesmire nem ér rá: csak megy valahova, mogorván, lökdösődve rohan, igyekszik, ügyet intéz, bámul maga elé, nincs szemkontaktus, körül sem néz, de minek is? Még mindig, máig, száz éve vedlett házfalak, aljuk lehányva, lehugyozva; beragasztott kirakatok, csikkekkel borított járdaszegély, a járdán meg, amely ocsmányul foltos a különböző idők aszfaltozásaitól, kutyaszar: bűze keveredik a rosszul beállított busz- vagy/és kamionmotorok förtelmes gázaival. A rakparti lépcsők a forgalomtól és a korlátoktól meg sem közelíthetők, szerelem? Duma, horgászat, világmegváltás? Ott? Hiszen tulajdonképpen rakpart sincs! Világ sincs!

Polgárnak ez a város már nem hiányzik.

Fél-hidak

− A hidak a folyóvizek két partját kötik össze − diktálta a példamondatot a tanító néni, miközben írta is a krétaportól mocskos fekete táblára a szöveget.

Polgár Gyula III. oszt. tan. nem lett volna Polgár Gyula, ha azonnal nem pattant volna föl (engedély nélkül! belevágva a pedagógus szavába! „Impertinens módon megzavarta a tanóra rendjét és nyugalmát" − véste az intőkönyvbe a pedagógus, tömérdek hasonló bejegyzés után, tömérdek hasonló, jövőbeli megjegyzés elé), kellemetlen hangján süvítve: − De hát az élmunkásnál nincs is semmi víz! Értendő: az Élmunkás-híd alatt nincs folyó, patak, „csermely" (amiről fogalma sem volt micsoda, de tanították, hát tudni kellett). És ezt ő személyes tapasztalatból tudta, hiszen a közeli Kreszből nagy kaland volt elbaktatni a sínek fölé feszülő hídra, és soha be nem telni a vonatokkal. A mozdonyok többnyire gőzzel működtek, fehér vagy fekete füstöt okádtak rövidebb-hosszabb kéményeikből, és Polgár, meg a haverjai, T. Zoli, N. Iván tudták, hogy a feketét kerülni kell, mert az kormos, de a fehérben akár meg lehet mártózni, a korláton áthajolva: gőzfürdő. Órákig nézték volna a Nyugati forgalmát, de az elemisták már akkor is túlterheltek voltak, szabadidő almás, a szülők meg már akkor is frászt kaptak majd adtak a (szerintük életveszélyes) hídjárástól és -ért.

Polgár sohasem szerette a szűk-merev kategorizálást. Híd = vizek partjai? Micsoda baromság ez?

Ott van például a Margit-bejáró. Egy hídról vezet egy szigetre. Ilyenformán nem híd, de mégis az, hiszen egy híd része, ugyebár − filozofált-szemantikázott Polgár. Alkalma volt rá bőven, gyakran slattyogott arra: óvodásként, kisiskolásként sétáltatták őket a szigeten; szülőkkel kóboroltak vagy éppen hogy célirányosan ügettek a Casino, a Pala, a Víztorony felé. Később, immár egyedül, edzésre járt a Sporiba; még később, még férfiasabb mulatságokat keresve a setétebb helyek, kitüntetetten: bokrok közti padok felé. És mind e séták kiindulási pontja a lejáró volt, ez a híd-kentaur, ez a híd-is-meg-nem-is-híd: − Gyere már, mit bambulsz? − rángatta kezét valamely izgatott bula, lekésnek a Vörösmartyból (kertmozi), vagy elfoglalják előlük mind az alkalmatos (tapipartis, újkori nevén: pettinges) padokat. Az egyik türelmetlennek már kezdte volna mesélni, hogy a szigeten több ilyen fals-híd akad, például a dísztónál, ami tíz lépéssel körbejárható, minek oda híd, bámulni az aranyhalakat: − Aranyhalak? − kérdezte fojtott hangon a bige: − Te teljesen hülye vagy, Polgár! Ezt már nem kérdezte, nem

fojtotta: állította és sikította − és otthagyta faképénél az akkor tizennégy éves, szomorúszűz Polgár Gyulát.

Annak pedig kerültek ilyen fél-hidai szerte az országban. A legtöbb persze imádott-gyűlölt városában. A Vajdahunyadnál! Már-már felvonóhíd! Vasrácsos kapu előtt! Rögtön átrobognak szilaj paripáikon Athosék, karddal kezükben, allez! A finnyás, mélykritikus Polgárnak az a műkastély sosem volt giccs, inkább méretes díszlet − egyébiránt így funkcionált több filmben is, ld. pl. Gerolsteini kaland. Hohó, egek ura! Feleki térdelős-tánca, Darvas párbajai, Házy Erzsébet mellei! Hamisnak inkább a csuklyás mandró szobrát érezte a „vár" oldalában: nem a mű kvalitásait vitatta, a bronzalak még tetszett is neki, de úgy érezte: ha nem biggyesztik rá az Anonymus nevet mindenféle legendákkal egyetemben, tisztességesebbek lettek volna az egykorvolt krónikással és a mai turistával.

Már autósként lett egyik kedvence a Tahitótfalunál a Szentendrei szigetre vezető, inkább mérete, semmint a klasszikus terminus technikus miatt Polgár által fél-hídnak minősített átkelő. Akkortájt poros leágazás vitt oda a Visegrád felé tartó útról; a hidacska, környéke, meg tulajdonképpen a sziget nagy része is kissé poros, álmos volt: ezt szerette Polgár. Vadkempingezett a spiccnél, gyerekkori, szülős-kílbótos szigetkerülésekre is emlékezve; utóbb többnyire elkanyarodott langy tavaszi estéken valamely eldugottabb, kistisztásos, bokros terep fel: kísértett a múlt, a Margit-szigeti bújások emléke, csak ekkor már komolyabb formában. Polgár kissé szégyellte is: fölnött fejjel, vágyakkal, miért bujálkodik bujkálva? Na jó, a válasz persze egyszerű: mi mást tehetne egy házasember, ha félredug? Haveri kégli? Többnyire megoldható, de hirtelen alkalom esetén szinte reménytelen. Szálloda? Egy (fél)éjszakára? Pár órára? Ha nem házaspár, papírokkal igazolva: − Hát hol él az elvtárs? Az elvtárs a létező szocializmusban élt.

Fél-hidaknak minősültek Polgár Gyulánál a különböző méretű, formájú hajó-, csónakkikötők, stégek, szerte az országban. Közülük elsőként, majd leggyakrabban a Szent István park meg a Jászai Mari tér kishajóállomásával találkozott, ahol az ősidőkben még kétpallós, rezgő-ingó fatákolmány volt a „híd". Innen is a Margitra mentek, többnyire csak szembe, néha föl, a Nagyszállóig. Annál mindig megálltak, rejtőzve, szégyenkezve: szégyellték magukat, hogy bámulnak egy másik világot: a teraszon tejszínhabos epret kanalazó, szalon-, meg cigányzenét hallgató csodalények (gazdagok! külföldiek!) világát. De később! Hohó! Bosszút állt Polgár Gyula! Külföldre indult! A még romos Vigadó előtti hajóállomásról! Hídról! Hajóval! Lesz ott

dolcsevíta, bazmeg! Pezsgő is az eper mellé! Férfias mulatságok a hajó, mit a hajó? Egész Jugoszlávia szebbkeblű hölgyeivel!

(Lett ám a lószart. Az Express szervezett egy párnapos al-dunai hajóutat, Polgár úgy vélte, ott a helye. A helye a hajón pocsék volt, fedélköz, egy térben vagy ötvenen, jutott nekik kettő darab klotyó-mosdó. Az Al-Dunáig Polgár nem jutott el: az indulás után, némi sörök hathatós segítségével elszunyált egy nyugágyban, fönn a decken − délutánra kapott is akkora napszúrást, mint ide Lacháza. Jártak így többen, nagyon pocsékul lettek, kirakták őket Belgrádban egy kórházszerűségbe [nota bene: valami közúti híd alatt], a hajó retúrjakor visszaszálltak − kurva remek egy út volt!)

Sok éve, mikor odakerült, néha még bóklászott a lakóteréül adatott lakótelepen, környékén. Hajdan büszke iparóriás, mára leállított, lerobbant gyártelepre bukkant, a kerítés is romokban, beóvakodott − és megdermedt.

A Rómaira kezdetben HÉVvel utaztak, később, mikor 55-ben megépült az Északi Összekötő Vasúti Híd, a pesti lábáig tujáztak, onnan gyalogoltak az e célra acélra (bocs) feszített járdán. Egyik oldalán pár centire a Duna, a másikon pár méterre sűrűn robogó, eget-földet rengető szerelvények: klassz borzongás. Polgár imádta: együtt híd és vasút -- egy pólisi Széchenyi Steffel, aki bírt lenni! És a Duna-szag! A Gázgyár bűzével keveredő illat! A közeles evező-túra izgalma! A fürdés reménye! Polgár ritka boldog óráinak szerves része lett a Kötő, amelyet később a mindenáron változtatni akaró és mindig nagy fantáziával megáldott illetékesek Újpestinek körösztöltek át. Az eleve nem túl jó anyagú, kissé kapkodva készült hidat mind sűrűbben kellett javítani, foldozgatni, olykor egy-egy komplett elemét kicserélni, újat berakni, régit eltüntetni. Hová?

Hát ide.

Itt van egy városszéli, hajdanvolt gyártelep poros-gyomos-mocskos, szélfútta udvarán a Kötő egy darabja. Egyik rozsdás-vedlett vége a semmiből indul, a másik a semmibe vezet, alatta poros-gyomos-mocskos föld.

Na, tanító néni, most tessék okosnak lenni: mi az, hogy híd?

Fizetett úttörő

A villamosjegy alig volt nagyobb egy fél gyufásdoboznál; Polgárnak hatvantól hatvankettőig a legfőbb jövedelmi forrása, sőt, a szűken mért szülői apanázson kívül az egyetlen.

Ezen időszakban ugyanis Polgár jelentős tisztséget töltött be: ő volt a XIII. kerületi Sziget utcai Általános Fiúiskola 345-ös számú Hunyadi Mátyás úttörőcsapatának postása. Pontosabban: ő és C. Mihály, az osztálytársa, amúgy − állítólag! a srác szerint mindenképpen − a kb. közepes, de antik (vagyis hivatalos, tankönyvekben szereplő, köt.olv.) költő leszármazottja. Polgárt valószínűleg azért bízták meg e munkával (dehogy munkával, hanem tisztséggel, hiszen hivatalosan bejegyeztetett a csapatkönyvbe, azaz csapatnaplóba, lepecsételve, amint illik, miszerint ők a csapat postásai) −- szóval e megtiszteltetést mindenképpen S.- nek, a rajztanár-csapatkapitánynak (csapatvezetőnek, csapatparancsnoknak, ezer neve volt) köszönhette. Leginkább azért, mert a csapatfőnök egy időben fotószakkört is vezetett, amelynek Polgár igencsak szorgalmas látogatója volt. Hogy C. miként került a párba, ma már fene se tudja. Polgár emlékszik: C. afféle vagány srác volt, a Szent István park egyik tetőteraszos lakásából − ezt a hédert ma Polgár szívesen gönnolná magának. A lakás tele könyvekkel, nem annyira a család kultúrszomját bizonyítandó, mint az apa könyvügynöki mivoltát, mert az is volt az öreg C., legalábbis egy ideig. Mi több, e minőségében Polgár apjának munkatársa, ha úgy tetszik: beosztottja, aki folyvást(?) járta az országot, különböző könyvösszeállításokat kínált részletre boldognak-boldogtalannak, meglehetősen szép jutalékért. A szép lakás nem csak e percentekből, hanem korábbi, különböző, sejtelmes munkákból származott. Az öreg C. elegáns volt mindig, akár a fia: a legújabb szerelésekben, divatosan; csomagban jött a cucc a nyugati rokonságtól, amelyhez azután pár év múlva csatlakoztak.

A postásság?

Minden héten egyszer-kétszer Polgár meg C. kivillamosoztak Angyalföld szélére: ott, a József Attila Művelődési Házban telepedett meg a kerületi úttörőelnökség is, amelyhez szabályos postakönyvvel,

lezárt borítékban ki tudja, miket vittek, de vittek! s ez a lényeg. Pontosabban, hogy visszatérjünk a kezdetekre: a vitelhez szükséges villamosjegy volt a lényeg.

Polgárék felhatalmazást kaptak arra, hogy az iskolától az úttörőközpontig és visszavezető útjuk költségeit vonaljegyek formájában elszámolhassák.

Na már most.

Ötven fillér (1, AZAZ EGY DB. VONALJEGY ÁRA), oda-vissza. Az annyi ugyebár, mint egy forint, hetenként jó esetben kétszer, az kettő kemény forint, per kopoltyú. Meglehetősen szép összeg egy tizenkét, tizenhárom éves srácnak; ne feledjük, 1961-62--ben vagyunk. De különösen akkor csuda, ha tudjuk (mai kifejezéssel): az elszámolási fegyelem kissé laza. S. tanár úr ugyanis nem volt hajlandó hetenként bíbelődni egy-két forinttal, tehát utasította a srácokat, (pardon: pajtásokat), hogy félévenként számoljanak el a bilétákkal és a leszámolt jegyek ellenértékét egyösszegben fizeti ki.

Zötykölődtek hát a gyerekek a tizenkettes vagy a tizennégyes villamoson. Az Élmunkás-hídnál találkoztak, szemben a patikával, és ahogy a tuja mind külvárosibb tájakra zakatolt, megvitatták a világ folyását, ha lehetett, akkor ülve, a barna-sárga fabordás padokon, húzogatva az ablakleeresztő széles bőrszíjat; ha nem lehetett (- Add át a helyed, kisfiam, a néninek, bácsinak! - − nevelte őket apjuk, anyjuk), akkor a peronon tekergették az öntöttvas-kereket, illő félelemmel, mert az állítólag fékezett is; vagy, ha senki nem látta, a havas sínek szórására szolgáló homokból az odaláncolt kis lapátkával apró adagokat dobtak az erre szolgáló nyíláson át a sínek közé: az izgalomtól borzongva hallani is véltek némi csikorgást, de ez természetesen illúzió volt, önáltatás. Azoknak a kerekeknek, annak a gépezetnek ennyi porszem nem ártott, mondhatni rendszerhű volt − ironizál Polgár, persze csak manapság.

Jól érezték magukat.

Csakhogy a jegyeket mindig eldobták. Franc tudja miért, hiszen figyelmeztették egymást minden alkalommal; hiába, eldobták. Így hát a félévi bizonyítványosztás előtti héten, amikor az elszámolás esedékessé

vált, villamosmegállók oszlopai körül lődörögtek, a Balzac meg a Visegrádi utcában és a „Kérjük a használt menetjegyeket ide dobni" feliratú fémládikókba markoltak, persze csak amikor kiürült a járdasziget, hogy ne égessék önmagukat, ne nézzék őket guberálónak. Pedig azok voltak, precíz, pontos guberálók. A villamosjegyeken ugyanis felül *oda*, alul *vissza* felirat ékeskedett és a gondos kalauzok precízen téptek: a Kádár utcai végállomástól kifelé menet az oda-, Újpestről befelé jövet a visszasarkot szakították le.

Tehát.

Azt Polgárék kitapasztalták, hogy S. tanár úr nem emlékszik: egy héten hányszor jártak a srácok hivatalos küldetésüket teljesítendő a messzi külvárosban. Megreszkírozták tehát, hogy heti két alkalmat hitetnek el vele, vagyis heti négy darab jegyre volt szükségük. Igen ám, de az álcázás, a konspiráció kiokosította őket annyira, hogy ügyeljenek a jegyek tépésirányára: a négyből kettőnek az *oda*, kettőnek a *vissza* sarkának kellett letépve lennie.

A guberálás (egyikük lakásán) mindezekre tekintettel szelektálásból állt. A kimarkolt jegytömegből mindenekelőtt eldobták az átszállókat, a diák-átszállókat, a bérleteket, a diák-bérleteket és egyéb úri kacatokat, majd a megmaradt vonaljegyeket az *oda* illetve a *vissza* sarkok szerint csoportosították. Egy átlagos iskolai félévre négy hónapot, olyik hónapban öt hetet feltételezve: tizennyolcszor két *oda*- és tizennyolcszor két *vissza-jegyre* volt szükségük, mármint egyiküknek. Tehát kettejüknek összesen száznegyvennégy darab vonaljegyre. Ki-ki vékony, fekete vagy piros befőttes gumival szorította össze a maga adagját, úgy számolták le a hetvenkét jegyet S. csapatkapitány elvtársnak, aki harminchat kemény magyar forintot pengetett vissza nekik.

Egy patronos pisztoly a Csanády utcai trafikosnál tizenhét forint ötven fillérbe kóstált. De ha eltekintünk is az ilyen tartós használati cikktől: mozijegy a Boschba − egy forint ötven fillér; egyik végén kék, másik végén piros ceruza − egy forint húsz fillér; egy rajzlap − tíz fillér; egy kötet Ifjúsági Kiskönyvtár (sőt - lévén felnőtt, pénzkereső emberek - az Olcsó Könyvtár nem mindig korosztályuknak szánt könyvei) három-

négy forint; belépő a Nemzeti Galériába, még a Parlamenttel szemben − többnyire ingyen, de ha valami extra van, az két forint; gyerekbeugró az akkoriban hochelegánsnak ítélt (a Gellért-hullám még háborús romokban) Palatinusra − három pénz.

Ne soroljuk.

Egyikük sem gondolt arra, hogy így ők tulajdonképpen fizetett, vagyis hivatásos, ergo profi úttörők. A harminchat forint azért volt eszelősen nagy összeg, mert szinte a semmiért, a semmiből, pontosabban a szemetesládából jött, egy tételben. Polgár hetekkel korábban készült, mire költse azt a dáriusi kincset, hogy aztán másfél óra alatt elverje.

Ezt a szokását egyébiránt egész életében megtartotta.

Ami pedig az ötvenfilléres villamosjegyet illeti: nincs. Nem ötven fillérért, de ötven forintért sem.

Fölrobbantva, eltüntetve, átalakítva

Hajdan Polgár Gyula gyakran autózott át a Lánchídon, bele az Alagútba − na hja, volt még kocsija is, úti célja is.

Megszokta az Alagút fölötti kopár domboldalt, a Vár romjainak látványát: nem is ismerte másként, mint így, lepusztulva. Amikor renováltak, fölújítottak, sikló, Vár, miegymás − örült. Tetszett neki, mintegy igazolva: nem ostoba múltbarévedő ő.

Elkanyarodott a körforgalomban, közepén virágágyás, abban muskátliból vagy rózsából, szegfűből, természetesen veresből kirakott ötágú csillag; jobbra meg a Lánchíd-presszó. Itt is megfordult, olykor, naná: kevés bel-pesti, bel-budai piáltató maradt szűzen általa, de ez nem volt törzshelyei közé sorolható, lévén azért messze, hiszen Budán. Jó volt ülni a teraszon, hoppá ! Autó alig, Duna-illatot hozott a szél és az ember magyar jaffát ivott magyar ginnel. Az autóforgalom emberölővé nőtt, a terasz eltűnt, a presszó még bírta egy darabig, lezüllve módfölött − lásd a Ripacsokat, Sándor Pál moziját: itt rúgatja be Udvaros keményen Kernt, aki aztán Garassal az oldalán a klotyóban képárbajt „vív" a „Hé, barátom, itt van Sabata!" című bitang nagy mozi főszereplőjével. A westernt azóta nem játsszák sehol, a presszót lebontották, a telekre hol irodaházat, hol szállodát képzelnek: − Na, majd a világválság jól bebaszik a tulajoknak − kajánkodik Polgár.

Ha az Alagút után, immár autósként jobbra kanyarodott, a legújabb Déli pályaudvart találta a gödörrel, de ő még emlékezett gyalogoskorából a legrégebbire, ami tulajdonképpen nem is volt pályaudvar, csak valami indóházféle, aztán hatvankettőben alakították át azzá az üvegkockává, ami körül később átalakult minden, most meg állítólag ezt is kitelepítenék, cakk-pakk, nyilván új telket adva új spekulánsoknak.

A pályaudvar teraszáról odalátszott a János hegyi kilátó, Polgár gyerek- és kamaszkori kirándulásainak végpontja, hát hogy a francba ne, az ember nézze meg imádott városát annak legmagasabb pontjáról − a kilátó lerobbant, némileg felújították, most ezekkel is vannak tervek állítólag. Polgár hiszi ha látja, mármint készen, megpucolva, némi

sörökkel szolgáló vendéglővel ellátva, régi fényében kivilágítva − immár utált városának azért ki kell fényesíteni éjjelre legmagasabb pontját.

Másik kirándulási vég-, illetve kiindulási pont: a Fogas végállomásánál, a Vörös Csillag szálloda. A háború előtt luxushotel, kiváltságosoknak, golfosoknak; később kis bungalókkal bővült, medencével, mifranccal. Polgár a napokban ledöbbent: a szladi úgy, ahogy van, egy maszeké! Értsünk szót: nem szállodának, de magánvillául szolgál, állítólag valami diplomatáé − sokmilliárdos disznóság rejtőzhet kéglivé válása körül.

Ebben a városban számos szladinak van sajátos története, megannyi metamorfózis, már ha a Dohány utcára illik ez a szó. Polgár rég volt arra, a valamikori Continentál szálló előtt, T.-hez tartva, bulira. A hotel még működött akkor, sokadosztályú hálóhely (lásd Kardos G. Györgynél, a Jutalomjátékban). Sarkán revüszínház, mellette fürdő, hajdani luxusát feledve, közmosdatóvá átalapítva − eltűntették mindet, jó darabig. Most végre helyrerakták – meg kéne nézni.

Nem messze innen, a Körúton, a Royal egy darabig zárva, aztán szocmodern stílusban fölújítva: galéria a hallban! Mellette a Vörös Csillag mozi, széles márványlépcsőin bordó futószőnyeg − nem sokkal 1990 után megint bezárva mindkettő: poros falak, poros portálok. Most luxushotelként ámítja a pestieket, mert míg a régebbibe egy kávéra, cukrászsüteményre is bármikor beülhetett a szerény pénzű polgár-Polgár, most már ötvenméteres körzetben szaglik egy láthatatlan sorompó: ide te kevés vagy, vénember, magad is, bukszád is.

Átalakulóban a Lottó Áruház is, az átalakuló Rákóczi úton, amely átalakulást lepusztulás, mocsok, beragasztott üvegű kirakatok jelzik: a bérleti díjak magasak, kitermelni őket szinte lehetetlen, menekül hát, ki merre lát. Polgárnak ez fáj. Ez is fáj. Valamikor szívesen sétálgatott erre, kirakatnézőben, olykor vásárolva: fazekakat a Vasedénynél, egy zakót a Lottóban, egy nadrágot a Versenyben, egy könyvet a Puskin mozi mellett, oké, ez már a Kossuth Lajos utca, de hát épp úgy lepusztult, mint a Rákóczi − az Úttörő Áruházat meg már le is bontották.

Odébb a Párizsi udvar, valamikor egy darab világváros, tán egy Párizs-részlet? Fényesre sikált márványpadló, fényesre sikált kirakatok,

fényesre sikált tetőablakok, fényesre sikált női testek − igen, kurvák a Piccolo-ban, így, két c-vel. Meg szőnyegbolt, perzsákkal (Polgár csak bámulta), ékszerüzlet aranyakkal (Polgár csak bámulta), bőrdíszműves (Polgár itt vett egyszer egy aktatáskát, olyan nagy, téglát formázót, feketét, peremén krómcsíkokkal, nehéz, mint a dög, de kurva menő). Ez az egész itt mára magától alakult át, a szó szoros értelmében patkánytanyává alul, galambdúccá fölül − a két állatfaj ürüléke egybefolyik falon, padlón.

Polgár emlékszik a régi, fás-ligetes, Spenótház és utóda nélküli, grundok határolta Roosevelt térre (amely grundok világláncok hoteljeivé alakultak): az egésznek úgy, foghíjasan is volt valami avítt eleganciája, amelybe az ember bele tudta képzelni az erre bóklászó, szegény zavart Széchenyi Stefflt.

És a Kossuth téren se parkoló, se kordon; se tüntető, se rendőr: itt Rákóczi, szemben Kossuth, köztük és körülöttük béke. Mára alkalmi csatatérré alakult, tekintélyét vesztett, majdani parkolófödém − Polgár kerüli, mint a pestist.

Polgár Gyula apai nagyapja még volt néző a hajdani, az ős-Nemzetiben, a Múzeum körúton. Polgár apja még megfordult a Király színházban, a Király utcában. Polgár Gyula még bennfentes volt a Népszínházból Nemzetivé kinevezettben, a Blahán. A Polgár család nem hozott szerencsét ezeknek az épületeknek: valakik eltüntették mindhármat. A Blaha Lujza téri, fölrobbantott épület rossz, nyughatatlan szellemként kóválygog szerte a városban azóta is, nem találja helyét sehol, a Soroksári úton pedig még nem is járt, nem is akar, soha.

Fulladjon meg Ady Endre

Mi mindig mindenről elkésünk,
Mi biztosan messziről jövünk.
Fáradt, szomoru a lépésünk.
Mi mindig mindenről elkésünk.

A hetvenes évek közepén a Váci utcai Csók galériában megjelent egy fotel. Egyszer csak ott volt − mondaná Mándy Iván. Akkoriban Polgár Gyula sűrűn járt arrafelé, többnyire sietősen, céllal, nem holmi lusta sétálási okból − ekkor megtorpant. Dermedten nézte a kirakatüvegen át a csodát, aztán bement, sorba állt, merthogy a csodafotel előtt többen várták, hogy beülhessenek, mintegy kipróbálni azt a remeket. Szögletes volt, fekete bőrből és krómozott csövekből volt, gyönyörű volt, és valami földön kívüli dimenziójú volt: beleülni − mágia, misztikum. És az ára horribilis volt. Polgárnak akkoriban futott a szekere, de ez a fotel nem csak önmagában, de relatíve is meghaladta pénzügyi erejét: az árából − kis túlzással − egy szobát kompletten be lehetett volna rendezni. Egy nap eltűnt a cucc, Polgár maga alá esett, kellett neki ez a mindennapos gyönyörűség, még így, kirakaton át is. Megfordult, átbattyogott az idegen nyelvű könyvesbolthoz és azt hitte, helyben összeszarja magát. A kirakat közepén nagy album, a borító fotóján az imént látott fotel. Polgár néhány másodpercig valami bűvészmutatványt sejdített, aztán bement az üzletbe, elkérte a kötetet: a fotelt, mármint az eredetit, az őst Le Corbusier tervezte-készítette, még 1929-ben. A Csókbeli: másolat, megkésett utánérzés, koppintás ötven év után megérkezett a tolvajtermék: − Hiába, ez itt Mucsa − állapította meg, sokadjára, Polgár Gyula.

Amikor 1957-ben, az egész nyári szünetben ismét Pesthidegkúton nyaralt (nem sokkal a tüdőszanatóriumai hónapok után, kvázirehabilitációként is), a sűrűn változó gyerekcsapatok egyikében fölbukkant az a vele egykorú, nem is kicsit kövér fiú, aki nyilván a termetére vonatkozó csúfolódásokat megelőzendő, megpróbálta lekenyerezni a többi gyereket. Pontosabban legumizni. Néhány keskeny papírtasakot vett elő, zöldeket, kibontotta, belül ezüstpapír, az valami fehéres-sárgás izét rejtett: rágógumit. A tízesztendős Polgár eladdig hallott ilyesmiről, és ostoba fölényességében azt hitte, tudja miről van szó: ott van minden cukorkaboltban, hosszú pohárban még hosszabb

fekete, vékony pálcikaszerűségek, rücskös a felületük, kemények, gumiszerűen hajlékonyak és hosszan kell rágni őket, hogy le lehessen nyelni. Most meg mit hall? Ez a kis fehér lapocska a rágógumi! A Dagadék háromfelé tép egyet, így jut mindannyiuknak, figyelmeztetéssel együtt: − Nehogy lenyeljétek, pöcsösök! Polgár, akár a többiek, úgy tesz, mintha régi ismerősére bukkant volna: képe flegma, bár minden oka meglenne a grimaszra: ez az izé csípősen mentolos, ragad mocskosul a szájpadlására, érzékeny garatjára, pocsék fogai közé − csak ki ne rántsa azt a sok plombát! Amint nem figyeltek rá − lenyelte. Hogy mért nem köpte ki? Eszébe se jutott. Az ukáz úgy szólt, hogy ne nyelje le. A kivezető út tehát a lenyelés. Egy-két évvel később már megjelentek amcsi filmek, amelyeken sűrűn rágták a gumit − a korabeli, nevelő célzatú kommentárok szerint: kérődztek a jampik, vulgo: az amerikai burzsoá kölykök. Politikát vittek ebbe is, az itthon megkésve fölfedezett kis hülyeségbe, majd jöttek az egészségügyi óvások: sok bennük a cukor, ez, meg a rágás tönkreteszi a fogakat. A hülyeség későn, évtizedekkel később foszlott.

Focimeccset nézett Polgár Gyula, olasz-magyart a televízióban, és a pályát föliratok szegélyezték. De végig ám! Nem úgy mint akkortájt itt, a Népstadionban, ahol egy-két totózásra biztató tábla szerénykedett a futópálya szélén. Abban az olasz (tán római? milánói?) sportpályán szünet nélkül sorakoztak egymás mellett a reklámföliratok, köztük: Campari. Polgár akkortájt már ivott rendesen, e a szó mégsem jelentett neki semmit, de felkeltette érdeklődését és igencsak meglepődött, midőn kiderítette: ez egy ital. Olasz vermut. Nono. Olasz vermut a Martini meg a Cinzano − merthogy azokat ő ismerte, sőt kóstolta. Nem hagyta nyugodni a dolog, utánanézett és íme: aperitif, gyomorkeserű, egy sajátos fajta és már az 1900-as évek elején gyártották. Ő a hetvenesek végén, tehát ötven-hatvan esztendőnyi spättel kóstolta először, aztán másodszor, aztán sokadszor; itta jégkockával, itta narancslével, itta szódával (ez utóbbiból legjobban a gyárilag készített, két decis üvegcsébe töltöttet kedvelte leginkább); jó darabig kedvelte, de aztán észrevette, hogy (valószínűleg az italban oldott sok gyógyfű miatt) kavarog a gyomra a piros létől, meg hirtelen ragacsos, nőies lett az egész − föladta, abbahagyta, és nem rejtett fitymálással tekintett a még nála is később ébredőkre, a Camparit még nála is később megismerőkre-megkóstolókra.

−Apuskám, ez egy enesuprinc! − Hogy mi? − Mondom: egy enesuprinc! A Sallai és a Balzac sarkán parkolt a piros kocsi, hatvannégy-hatvanöt a dátum? Polgár erről a járgányról addig nem hallott, normális neve NSU Prinz volt, egy, már az ötvenes évek közepén gyártott típus − istenkém, ez is késett vagy annyit. Tetszett nekik. Nem mintha más kocsi nem tetszett volna, de hát ez új volt számukra, tizenéves kamaszoknak, kocsibuzi mind, nemhogy saját autó, de szülői kocsi minden reménye nélkül: csóró volt Polgár, csóró mind a kiskamasz és a családjuk. Még hogy autó? Maszek autó? Nekik? Pláne egy NSU Prinz? Úgy másfél évtizeddel később némelyiküknek mégis jutott egy NSU Prinz. Azaz egy NSU Prinz-replika. Egy másolat. Egy szemét hamisítvány. Zaporozsecnek hívták. A városi legenda szerint szovjet tankok indító motorja hajtotta − erről a meséről (ugyancsak megkésve) igazolódott, hogy mese. Mindazonáltal a Zápor Jóska úgy volt szar, ahogy volt.

Elvis azért nem késett ennyit. Pontosabban: híre már ötvenöt táján beszivárgott valamiként, természetesen illő kommentárokkal: valami őrült, rángatózó, obszcén huligán. A zene ötvenhat körül lett úgy, ahogy ismert: ekkor nem zavarták a Luxit. A disszidensek első ajándékul ötvenhétben kislemezeket küldtek, némelyiket nem kobozták el a vámnál és a megmaradtakat a szó szoros értelmében rojtosra hallgatták: a büszke korongtulajokat kézről kézre adták, járták a várost, hakniztak mindenféle bulikban, frenetikus sikerrel. A lemezes Ceglédi a Rákóczi úton nem győzte a röntgenfilm alapanyagra nyomni a rockot. A „fíling" már többet csúszott, a séró jött át először, aztán a hangzás, a rock a hazai zenekaroknál − ez már szinte zenetörténeti újkor.

Elvist politikailag károsnak bélyegezték illetékesek (dekadens, erkölcstelen, stb.), de erősen fékezték a tulajdonképpen „nekik dolgozó" zenét is, a ritka hülye kifejezéssel itthon polbeatnak nevezett stílust. Hiába énekelt Bob Dylan, Pete Seeger, Joan Baez a háború, mint olyan borzalmairól, a polgárjogi mozgalmakról, a vietnami szörnyűségekről, az amerikai átlagpolgár bornírtságairól; hiába dalolták mind, hogy We Shall Overcome − itthon nyomuk se, nemhogy lemezen, de rádióban is csak szökőévenként egyszer. Mégis beérkeztek, és nem csak késéssel, de eltévedve is: némelyikük a szélsőbalos magyar lázadók ikonja lett, zenéjük hivatkozási alap: lám-lám, a jól eleresztett, „szabad", „boldog" amerikaiak, tehát a mocskos kapitalisták maguk is utálják önmaguk életformáját, amit ez az elkényelmesedett magyar nép olyannyira irigyel − jöjjön hát Mao.

Sztálin generalisszimusz trolibuszokat ajándékozott a magyar, precízen: a budapesti népnek. Történt mindez a vezér hetvenedik születésnapja alkalmából, és mit tesz Isten meg a párt: a járművek a hetvenes számot kapták a közlekedési keresztségben. És mondá Isten − képviseletében a jó pesti nép −, hogy ez jó. Csendes volt, fürge, aránylag tágas, hurrá. Tényleg apróság: ez is megkésett. Sőt: még hozzánk képest is megkésett. Merthogy troli, mégpedig magyar gyártmányú troli járt már a magyar királyi fővárosban 1933-ban, az ám! Aztán kábé mindenki elfeledkezett róla. Nem tetszett a korabeli utazóknak? A háború mosta ki emlékét, vagy a sztálini jármű jó „promotálása"? Tudja a fene, Polgár Gyula tuti, hogy nem. Ő csak szerette-szereti a trolit és elhűlve hallja, hogy némely vadbarom éppen ezt a tömegközlekedési eszközt, annak hálózatát számolná föl. Nem a zajos, lerobbant villamost, nem a zajos, büdös, lerobbant buszt, nem. Ezeknek Mohács kell, trolivész, a kurva anyjukat!

A késések jelentős részét ideológiára alapozták − lásd fentebb. Gyártottak ilyet ezerszám, mindenre. Elfújta a szél! Könyv és film. Józerint csak az idősebbek ismerték, még a háború előttről, amúgy senki nem olvasta, senki nem látta, mégis mindenki tudott róla. És természetesen ez a mindenki szívesen olvasta, látta volna − nono, elvtársak! Ez a kultúrszemét a rabszolgatartó gazembereket magasztalja; a szerencsétlen, elnyomott, páriasorban tartott, megalázott négereket hamisan, mert elégedettnek, helyzetükkel kibékültnek, már-már boldognak ábrázolja − pfuj! Az újvidéki Fórum kiadó százezer számra nyomtatta ezt a (valljuk be: nem éppen irodalmi, művészeti csúcsokat ostromló) regényt, mint ahogy sok más, hasonlóan megideologizált, ezért tiltott opust: Cronint, May Károlyt, stb. A tiszta szesz, a farmernadrág, a Vegeta már-már üzleti méretű átcsempészése szinte mosolygós elnézést keltett a határhatóságoknál, ám ha ezen könyvek valamelyikére bukkantak − hajaj: még letartóztatások is estek, mondjuk Zilahy Lajos nem is kissé lektűr ízű művei kapcsán. Clark Gable-ék 1939-ben kerültek vászonra, ötven év után jutottak el hozzánk − létezik-e a késleltetésnél, a tiltott gyümölcs zárolásánál nagyobb reklám? Tömegek nézték, és mert a tömegek fele is tömeg, hát tömegek ábrándultak ki belőle: a fél évszázad nem használt, a mozi ásatag volt, a könyv meg unalmas, hosszú, túlírt, stílusában passzé.

Polgár emlékszik Maugham, Kipling regényekre-novellákra, amelyekben a gyarmati tisztek, tisztviselők, ültetvényesek rendre gint ittak vízzel. Vagy vizes gint. Vagy éppenséggel ginvizet. Elfogadta e

szavakat, mi több, ki is próbálta az ilyen piákat − szarok voltak. Csak évtizedekkel később kezdte szidni a fordítót, pedig hát az nem tehetett semmiről, szerencsétlen. Nem lehet magyarra fordítani ugyanis valamit, ami magyarul ismeretlen, ami magyarul nem létezik. Merthogy azok az indiaiak, burmaiak, azok a parafa kalapos, fehér egyenruhás ángliusok a gint tonicwaterrel itták. Tonicvízzel. Na már most: mi az, hogy tonic? Ki a fasz tudta úgy 1920-tól nyolcvanig ebben a szerencsétlen kis országban, hogy mi az a tonic?! Az első „világutazók" jelentései, mely jelentések a hetven dolláros időkből datálódtak, valami kesernyés, szénsavas izéről szóltak: üdítő vagy mifranc, amiben kinin van. − Kinin!? Hát beteg vagyok én, hogy kinint igyak?! − csapott az asztalra a derék magyar, aztán jégkockát dobott bele, gint öntött bőségesen, egy-két csepp citromot préselt rá és íme: megint látá, hogy jó. És csalós, mint a campariszóda! Iszod, mert könnyűnek tűnik, lazának, aztán jön a homály, még aztánabb a pokoli fejfájás − Polgár néha elmerengett: mennyire repedezne a feje, ha nem kinint szlopált volna?

Anyu varrógépe mellett, amikor még szabott is, varrt is néhány bennfentes kuncsaftnak, dossziék hevertek, bennük színes rajzok − női ruhák, kosztümök, kabátok, pantallók. A Tanti küldte, Angliából. Ezek a szó szoros értelmében divatlapok voltak, hiszen lapokon volt a divat, ugyebár. Időnként fölbukkant egy bűvös szó: Vogue, így is ejtették, vogue! Távoli istenség, a divat csúcsa: egy francia divatmagazin. A tízmillióból akadt vagy tíz, aki látta, kézbe vette, olvasta. A magyar nők magyar konfekcióban jártak, magyar anyagból készült magyar ruhákban, kosztümökben, kabátokban − hú, de piszkosul magyarok voltunk Rákos Mátyás korában! Ez a Divatnak nevezték el a késve, nagyon-nagyon késve elindult magyar divatlapot − kevés sikeresebb újság volt akkoriban. Papírhiányra hivatkozva soha nem nyomtak belőle eleget, bár lehet, hogy ez nem ürügy volt, hanem tény: egy hiánygazdaságban a papír is lehet hiány, naná. Tele volt képekkel, barna képekkel! Polgár nem tudja, hogy ezt valami tipográfiai zsenialitás, vagy mondjuk a kényszer, például a fekete festék hiánya okozta − mindenesetre zseniális húzásnak bizonyult. Zseniális volt, mert más volt. Nem fekete-fehér, hanem barna-fehér. A sikerhez olykor ennyi is elég. Anyu előfizetett rá, és a kiskamasz Polgár titokban végiglapozta mindet. A titkolózás oka kettős: 1/ férfiember nem foglalkozik ilyen hülyeségekkel; 2/ férfiember igenis foglalkozik

ilyesmivel, mert hátha fölbukkan egy fehérneműs vagy fürdőruhás nő fotója. És akkor…

Pin up-girl−öket bőséggel ragasztottak barakkjaik, sátoraik, tankjaik, hajókajütjeik falára a derék G. I. Joe-k, távol a hazától, a második világháborúban. E hiányos öltözetű hölgyeknek még a híre is évtizedekig késett, akkor viszont robbant ám! Tetszik emlékezni: kártyanaptár?! A hetvenes évek közepén a legtávolabbi téesz-melléküzemág is egy nett fürdőruhás csinibabával reklámozta mondjuk boronavasát kártyanaptárak tízezrein. A szép lányok, a fotósok, az idejében megfelelő gépet vásároló nyomdák nem boronáltak: arattak. A modellek, istenkém, a modellek! Meglehet, éppen az említett melléküzemág vezetőjének unokahúga, a falu legszebbje: lába x, melle lóg, nagyon lóg. A fotósok? Föl valami alapoptikát mondjuk egy Fed-re, azt' aggyá' neki: a fény esik, ahogy puffan; a reklámfőnök amúgy bombázó kedvesének hasa meggyűrődik, makulátlan bőre foltos − retus? Photoshop? Na ne má', jó lesz ez falura!

Pedig hát lett volna példa, másolni való. Éhes kanok − életkortól függetlenül − fülledten regéltek valami Pléhboj nevű újságról, ami: − Öregem, tele van kurva klassz meztelen spinékkel, egy beszarás, bazmeg! És amikor az ilyen szövegek elhangzottak, már tíz-húsz év eltelt azóta, hogy a plasztikázatlanul, retusálatlanul is csodatestű Marylin Monroe 1953 decemberében végignyúlt azon a vérvörös drapérián −

- ójézusmáriaszentjózsefatyaúristenkém…!

Meghalni se tudunk nyugodtan.
Amikor már megjön a Halál,
Lelkünk vörösen lángra lobban.
Meghalni se tudunk nyugodtan.

No persze, mi meghalni sem tudunk nyugodtan, nálunk a hulla mindig fölkel és enni kér.

Szegény jó Széchenyi Steffel (mellékesen: szifilitikus, naná, mint az idézett Ady) meg az ő angol sigánjai! És a többi gróf, báró, a sok anglomán − akárcsak Polgár Gyula, a keserű felekezettel megátkozottak (Szomory) Újlipóciájából! Aki az előzőek memoárjaiból, naplóiból azt tanulta, hogy egy gentleman fürdik, tisztálkodik, mosakszik, de nem piperézkedik! Kivétel: pár csepp otkolon, de csakis angol ólevendula,

mintegy kiegészítve az ódon szekrényekben rejtező férfiingek közé rakott levendulaágak illatát. Ebben nagyjában megegyeztek, ám már az ólevendula-cseppek elhelyezéséről dús és hosszú viták keletkeztek − a lófütty ezekbe a ráérős főrendekbe! Némelyikük csak nyakon alul engedélyezte a kölni használatot, mások ellenkezőleg, kizárólag nyak fölé, e táboron belül akadtak elszánt arcra kenők, illetve kizárólag a fültövet preferálók. A harmadik falanx, a szakállasoké, csakis e férfias álldíszre hintett volna illatszert − Polgár Gyula, amint szakállat növesztett, az ő példájukat követte. Követte volna. Merthogy amit arisztokratáék használtak, a valódi angol ólevendula, az eltűnt. Akadt valami magyar pacsuli, minőségére az utókornak következtetnie lehet: kimérve is árulták, illatszerboltok üvegballonjaiból egy decit vagy akár egy litert löttyintettek át a vásárlónak − iszonyat. Polgár külföldi útjain bevásárolt, aztán a rendszerváltás után már itthon is kapott kedvencéből − egy darabig. Aztán megint eltűnt, most már úgy tetszik, végleg: az importőröknek jobban megéri a kismillió, havonként változó újdonságokkal föltölteni a hirtelen nagyra nőtt számú férfi illatszerboltok pultjait, az ólevendula passzé, megint meghalt: Polgár is Givenchy Gentlemant spriccel magára, már ha és amikor kimozdul a panelből.

Ama arisztokraták vadásztak („a gróf tán épp agarász"), loviztak, utazgattak, mulatoztak és báloztak. Ó, a Széchenyi bál, hogy a szegény megháborodottnál maradjunk. Meg a többi, a kormányzóné neve napján, vagy a MAC-é például, bár ezek már újkoriak, a két háború közöttiek. A maratonista Anna bál viszont azokban az időkben, tehát a húszas, harmincak években pitinek minősíttetett, szinte már proli mulatságnak, hogy aztán éppen a Rákosi féle proletárdiktatúra szüntesse meg, ölje meg, természetesen a többivel együtt. A bál, mint olyan megvetett, sőt, kiátkozott fogalommá lett, bornírt ideológiai okokból persze, mint oly sok minden akkortájt. Ez a halott is föltámadt, föltámasztották az 56-utáni konszolidációs idők: Polgárt egy csudacsaj hatvankilencben becsempészte a füredi SZOT-üdülőbe, akkoriban ekként funkcionált a híres-hírhedt bál-szála. Hogy az éppen hanyadik Anna-bál volt, Polgár nem tudja, nem is akarja tudni: valami faszok nemrég kitalálták, hogy szarnak a valóságra és az elmaradott bálokat is számozzák − ez valami nagyon magyar dolog. Egyszer elkeveredett az újságírók báljára is, azzal befejezte: sznobnak minősítette az efféle mulatságokat. Aztán kifejezetten megundorodott tőlük, amikor − ez

már megint a kilencvenes évek eleje-közepe − inflálódott az egész, minden kis picsányi közösség bált szervezett, ezrivel. Polgárt valamelyik kb. arisztokrata összeröffenés akasztotta ki, aholis már a meghívókat grófok és grófnék, bárók és bárónék írták alá; ahol a megjelenés díszmagyarban lett kötelezővé − anakronisztikus baromságok. A fényképes, tévés tudósításokon mint a csontvázak: molyos díszgúnyába öltöztetett megannyi Samu zörgött a Gellértben.

Volt nekünk egy derék Baktay doktorunk! A nagy jógás! Elvakult hívei szerint többet tudott erről, mint százhuszonöt éves jógik Indiában. Őt is, tanait is, a zanzásított filozófiát, lélek- és testedzést zabálták a háború előtti évek minden misztikus újra mindig pali vevői. Terjedt az ügy mint az ár, hogy aztán hirtelen elvágják az útját. A vágás természetesen ismét negyvennyolc után következett, a jógát cakk-pakk humbugnak, értelmetlennek, sőt károsnak, mert klerikálisnak ítélték az ítélkezők. Mindazonáltal Polgár emlékszik egy-két búvópatakra: a Sallai Imre utcai Fodor-tornateremben mintha jógát is oktattak volna, a kapu alatti táblán legalábbis ez volt felírva, de hát az a tábla régi volt, akárcsak az egész Fodor-intézmény, egy új cégér pedig sokba kerül. Persze amit emberszázmilliók mindennaposan gyakorolnak, azt hosszan nem lehet meghalasztani egy tízmilliós, tulajdonképpen légyszarnyi országban: az elmúlt húsz évben a jóga, itt felületesen, ott abszolút komolysággal lett gyakorlott és elismert − zabálják a hosszú tetszhalál után minden misztikus újra mindig pali vevők. A távoli ügy közeli racionalitássá lett, persze Polgár a szokásos cinizmusával hajlamos úgy vélni: − Naná, hogy racionális, a pénz mindig az, márpedig ez pénz, nagy üzlet! Körbe nézve például a rengeteg újsághirdetés között: jógatanfolyam itt, jógaakadémia amott, jógatábor emitt, könyvek, DVD-k ezerszám − no igen, az ember hajlamos hangyányit igazat adni Polgárnak.

Volt itt Scholl is, minden mennyiségben valaha! Már mér' ne lett volna? Európa része voltunk, (no jó, úgy nagyjából), ez-az eltalált errefelé. Anyu, aki éppenséggel nem volt egy nagy múltimádó, a patikákban mindig sóhajtott egyet: − Ez nem leukoplaszt. A Schollé, az igen, az leukoplaszt! Polgárnak összehasonlítási alapja nem volt és ép ésszel föl nem foghatta, mi lehet a különbség: sebekre tett vattát nem mindegy, mivel ragaszt le az ember? Ha a térden jön valami glazúr − és egy srácnak többnyire oda jön, arra taknyol el futás, foci közben − nem létezik olyan leukoplaszt, ami pár perc után le ne válna, hiszen az a térd folyvást mozog, mert hát pár perccel a betonfölnyalás után ismét futás

van, foci van: − No most mondd, a Scholl nem válna le? ! Mire megbizonyosodhatott volna erről, már nem futott, nem focizott, de! Megvénült! Lábfájóssá lett! És hát mivel a Scholl nem csak és már nem elsősorban leukoplasztot gyárt, hanem mindenféle lábápolókat, sőt: zseniális cipőket − Polgár buzgó márkahívő lett. Már ameddig futotta a hívőségre: most már drága neki az az isteni csuka, papucs − marad a kínai piac.

Apu valódi Gillette-re és borotválkozás után valódi arckrémre vágyott: − Musgo… − sóhajtott olykor. Hogy miért pont ezt az beretvakrémet kedvelte anno, amikor még létezett a székesfővárosi drogériákban, megannyi társával együtt, azt Polgár sosem tudta meg. A zsilettet meg végleg nem értette, számára az a borotvapenge szinonimája volt, még hogy világmárka? A Terv-penge, az márka, de mi az, hogy Gillette? Ő még aránylag korán megkapta a választ, a tanti küldött neki még Wilkinsont is, de már borotválkozás utáni krémet nem, olyat nem ismert, vagy nem akart ismerni: smucig volt a drága tanti, kurvára smucig. Apu a Musgo föltámadását nem élte meg. A legendás kence mellé jöttek ezerek: krém ilyen bőrre, krém olyan bőrre, kisebb doboz, nagyobb tubus − Polgár leszarja mind. Gentleman ugyebár nem krémezi magát, akinek meg szakálla van, pláne nem. És a legkisebb falusi szatócsüzletben is van Gillette, két-, három-, öt(fél)pengés, meg Fusion, meg ki tudja, mi minden űrszerszám: Polgár ebben a föltámadásban sem érdekelt immár.

Akadt itt kérem Negro, ezer éve − eltűnt, ahogy Polgár tudja: valami licence-hiány okán. A gyógycukor visszatért, Polgár szerint: minek? Utálta mindig az ízét, de reklámosként becsülte a jól kitalált és bevezetett nevét, szlogenjét (A torok kéményseprője) vagyis a „brand"-et. Hiányolta viszont, mert kedvelte az Odol termékeket: fogkrémet, szájvizet még az ő gyerek- és kamasz korában bőven lehetett kapni, azután meg egyáltalán. Polgár úgy hallotta, ez is valami márkavita volt: az eredeti Odolosok leállították a magyar Odolosokat, hogy aztán később, 1990 után az eredeti Odolosok visszatérhessenek és itt is maradjanak. De korábbi szintjükön többé nem fungáltak: jött naponta ezer új fogkrém, az egyik fényesít, a másik gyógyítja az ínyt, a harmadik szuvasodást gátol, a negyedikben fluor van bőségesen, az ötödik meg fehérít. Polgár hálát ad a sorsnak, hogy immár protézise van: azt este belerakja az obligát vizespohárba, oszt annyi. Kurvára nem tudja, hogyan nyomna egy fogkefére öt-hat féle krémet.

Hasonló okok miatt szerencsére szarhat a többbank-rendszerre is. Minthogy pénze nincs, nem kényszerül mindenféle hasonlítgatásokra, összevetésekre: hol jobb a betéti kamat (sosem is értette); hol kaphat neki megfelelő hitelt (sehol, nem tudná visszafizetni); milyen a bank bonitása (ez olyan Jókai-s), külföldi-e vagy magyar (tulajdonképpen mindegyik külföldi); kik, miként verik át egyoldalú szerződésmódosításokkal (semmilyen szerződése sincs egyikkel sem). Persze ez az egész ugyancsak egy nagy büdös föltámadás: volt itt kérem bank, tán több is, mint most, de mindenesetre mások. Na hja, a Lloyd! A biztosító is, a bank is. Ahogy Polgár magát ismeri, tuti, hogy ehhez pártolt volna, hiszen azt minden kiskölyök kiolvashatta a különböző kalandos regényekből, hogy a hajókat mindig a Lloydnál biztosítják, évszázadok óta. Egy ilyen, gyerekkorban megismert imago hosszan hat, de hát éppen a Lloyd volt az, amelyiket nem választhatta Polgár, merthogy a Lloyd szart idejönni, vagy tán meg is szűnt már? Polgár az egybank-rendszerben nőtt fel, az OTP volt élet-halál ura, kikerülhetetlen: pénzelhelyezés: (tartós betét, 5 %-os kamatra!); lakásépítés és forgalmazás (akinek OTP-lakásra tellett…);valutautaló (háromévenként hetven dollár); pénzváltó (kinek-minek? Épelméjű magyar féltve-félve rejtegette hangyányi valutáját, külföldi meg sokkal többet kapott a suskájáért a mindenhol fölbukkanó cséndzsmani-soktól); autó (évtizedenként, esetleg, Skoda 105L = 105 000.-). Egy idő után lett a Takarékszövetkezetek − pötty az OTP-elefánt seggén. A monopólium mintha máig tartana: Polgár úgy tudja, az OTP még most is a legnagyobb lakossági pénzintézet, amelyik olyan, mint a Bourbonok voltak: mindent elfelejt és semmit sem tanul. Az alkalmazottak sprődek, maga a cég olykor még mindig mintha feudális latifundium lenne. Persze ez igazságtalanság, tudja ám Polgár jól; lett változás a föltámadásban: a bankfőnök az ország leggazdagabb kegyura, hol volt tőle pl. Tisza elvtárs?[1]

[1]Újabban születetteknek: az OTP egyik, rendszerváltozás előtti vezetője. Az önző P.Gy. jó emlékezetében őrzi: valamiben, valamikor segített neki T. Mi volt a keresztneve? elvtárs? Mit segített? Na, ezekre viszont Polgár nem emlékszik, a hálátlan disznaja.

Mi mindig mindenről elkésünk,
Késő az álmunk, a sikerünk,
Révünk, nyugalmunk, ölelésünk,
Mi mindig mindenről elkésünk.

Polgár Gyula, a gyáva Polgár Gyula, a soha nem ellenzéki Polgár Gyula halálbiztos abban, hogy a hajdani III-as főcsoport főnökség valamelyik adattárában föllelhető a pofalemeze, ha ugyan meg nem semmisítették (no nem az ő képét, hanem az egészet, cuzámmen). Egykor ugyanis az a hír járta: aki bemegy valamely nyugati állam pesti követségére, azt tuti lefotózzák béemék. Márpedig ő havonta egyszer elslattyogott a Harmincad utcába, az angol kövire. Precízebben: annak könyvtárába. A nyelvet ugyan alig beszélte-értette, de nem is nagyon volt rá szüksége. Ő csak nézegetett. Képeket nézegetett. A National Geographic magazin képeit. Megőrült értük. Azok a gyönyörű fotók azokról a gyönyörű, ismeretlen tájakról! És akkor még ismeretlen volt számára, akárcsak sokaknak, mondjuk London, vagy a francia kastélyok, az amszterdami kikötő − mert az a csodás folyóirat még Európában is talált bemutatni valót, terra incognitát. Egy, a világtól elzárt kis srácnak meg a velencei lagúnák mindaddig elképzelhetetlenek-fölfoghatatlanok voltak, míg legalább így, fotókon meg nem pillantotta azokat. A látottakat nagy lelkesen igyekezett megosztani mindenkivel, de hát képeket nehéz leírni, sokan meg el sem hitték, hogy egy tizenkét éves kiskamaszt beengednek egy követség könyvtárába. Nagy Britannia és Észak Írország Egyesült Királyság nagykövetségének könyvtárába! Az élménnyel magára maradt. Jóval később, mikor már ki-ki személyesen is, „élőben" láthatott minden tájat, nos, akkorra már valamennyi jobb újságárusnál lehetett kapni NGM-t, egy idő után magyarul is. Csakhogy Polgárnak ez már megkésett: utazott eleget korábban, most meg nem is futja a piszok drágán mért gyönyörű magazinra.

Az ma már jószerint kideríthetetlen, ki írta-mondta (ha egyáltalán), hogy „a kapitalisták, az amerikai imperialisták Coca-Cola mámorban fetrengenek". Politikus? Újságíró? A baromság kitalálója ösmeretlen, és lehet − véli Polgár −, hogy ez is csak afféle városi legenda, utólagos; azt például hivatalból tudja, hogy a korabeli reklám csúcsmarhaságának tartott „Cipőt a cipőboltból!" - szlogen soha nem létezett, szorgos kutatók (köztük ő maga) sehol nyomát sem lelték. Mindazonáltal a Coca-Cola misztikum lett itthon, sőt, szimbólum: a Nyugaté, a nyugati életformáé, jólété. Hírhozók, akik ritka útjaikon nem sajnáltak pár fillért

gyér valutájukból és megkóstolták a bűvös italt, kiábrándultan mesélték: szar az íze, vegyünk Fagiphor köhögéscsillapítót a patikában, nyomjunk hozzá szódát − hát olyan. A hírnököknek senki nem hitt, sőt, provokátornak tekintették őket: − Na, ez is eladta magát a komcsiknak! Polgár Gyula 1964-ben, Angliában kóstolta meg a jellegzetes palackba zárt csodát, és az első korty után beállt a kommunisták táborába: pocséknak találta a colát. Pár nappal később, egy Angliában kivételesen forró napon (lehetett vagy huszonnégy fok is, azám!) Brighton egyik mólóján a Tanti egy dobozos coke-ot nyomott a kezébe, szívószállal − na apuskám! Hát az kurva jól esett. Mikor az üdítő sok-sok évvel később fölbukkant Pesten, az akkor még sovány Polgár reggelijévé lett: melóba menet valamelyik presszóban néha csoki tortát früstökölt colával. Megérte még a Start-Cola című magyar borzadályt is, ma viszont? Vérnyomása magas, cukra magas − ki a fasznak kell bármilyen cola?

A hatvanas évek közepén-végén egy merő röhögő görcsben fulladoztak a magyar járókelők: a hatóság bukósisak viselésére kötelezte a motorosokat. Azt a sisakot bilinek csúfolták, ami sértés volt a bilire nézvést: az az edény egy évszázadok során kialakult, igencsak praktikus forma, ok- és célszerű dizájn, míg azok a sisakok… Mintha kettévágtak volna egy gömböt, két oldalára szíjat applikáltak, befestették talán nem is létező színekre és aki szegény motorcajgás nem nyomta a fejébe, büntették mocskosul. Márpedig nem nyomta a fejébe, szinte egyikük sem. Az az izé ugyanis nem csupán röhejes volt, de fölösleges is: olyan szar anyagból készült, hogy balesetkor azonnal repedt, tört; szilánkjai több kárt okoztak a fejben-fejen, mintha az csak úgy, natúr csapódott volna úttesthez, fához. A hatóságok statisztikákkal jöttek: hé, emberek, az általatok annyira csodált nyugaton évtizedek óta használják ezt a cuccot, és lám, mennyire hasznos, nézzétek a grafikonokat, meredeken csökkent a sérülések száma, mértéke. Polgár gyanítja, a propaganda nem volt túl hatásos: még ma is szinte havonta hoznak dörgedelmes ukázokat a bukósisakot nem használók büntetésére, pedig… Pedig a mai fémsatyók már valóban védenek, kifejezetten dizájnosak, sőt: macsósak.

Ebben az országban kincs volt a sör. Örökös hiánycikk, Polgár örökös bánatára. Ráadásul rosszak voltak. Mi több, olykor ihatatlanok: nem akadt olyan sörbarát aki ne találkozott volna a Kőbányai vagy a Balatoni Világos palackjában egérrel, egészben vagy darabban, svábbogárral, esetleg egy emberi körömmel, ujjperccel. Ez persze már más téma, de Polgár szerint nagyjából jó érzékeltetése annak, milyen

emóciókat váltottak ki az első külföldi sörszállítmányok. Mármint azok, amelyek nagyjából tömegesen lettek kaphatók. A Steffl! Az Ottakringer! Félreértések elkerülésére: ezek az osztrák levek nem voltak csúcskategóriásak, ma sem azok, ám akkor és itt! Hohó! Megvesztek értük a sörbarátok mind, szinte a szó szoros értelmében. Polgár maga is látott verekedést a József Attila és Október hatodikai utca sarkán terpeszkedő közértben: két vásárló összebalhézott az utolsó öt üveg Steffl-en, véres bunyóvá fajult a nézeteltérés, egy-egy palackot egymás fején vertek szét, „dögöljön meg, inkább neki se jusson"-alapon. Polgár, aki nem igazán lelkesedik a mai viszonyokért, a kevés megbecsült kivételhez sorolja a hatalmas és állandó sörválasztékot: − Na gyerekek, ha másért nem is, ezért érdemes volt rendszert váltani.

− Aspirin! Bayer aspirin! Az kéne… - sóhajtott Apu ha a család bármely tagjának bármilyen fájdalma lett: szilárdan hitte, hogy az egykor volt gyógyszer ír mindenre, fog-, fej-, gyomor-, végtag fájdalomra, menstruációra, korai magömlésre: − Csodaszer, na! Elixír! Volt helyette Kalmopyrin és Algopyrin, meg mindenféle más pirynek − Apu inkább beleőrült egy migrénbe, minthogy ezeket bevette volna. Polgár persze kiröhögte őt, holott Apu igazán nem volt egy múltba révedő fazon. Istenkém, volt egy-két dilije, köztük ez a Bayer-mánia. Amikor a márka visszatért, Apu már rég nem élt, Polgár viszont csendben bocsánatot kért tőle. Az a kurva Aspirin, hát az tényleg jobb, mint a magyar pyrinek, és van belőle pezsgőtabletta, meg C-vitaminnal kiegészített, mindenféle-fajta: − A rohadt életbe, ezt miért kellett évtizedekig ellopni tőlem?

Polgár Gyula természetesnek vette, hogy az amerikaiak − legalábbis a friss regények, novellák (lásd Európa Könyvkiadó, Nagyvilág) tanúsága szerint − furtonfurt fasírtot meg sült csirkét esznek mindenféle vendéglőben, városok közepén, utak mentén. Hát ha ezt szeretik, egyék. Mit tudta azt Polgár Gyula, hogy azok a szerencsétlen műfordítók valószínűleg bezizzentek kissé a dilemmát tapasztalván: hogy a picsába fordítsanak le magyarra fogalmakat, amely fogalmak magyarul ismeretlenek. Merthogy azok a fasírtok eredetileg hamburgerek voltak, a sült csirke fried chicken; a városbeli, út menti kajáldák McDonaldsok, Burgerkingek, Kentucky Fried Chickenek. A pizzázók valamennyire megelőzték őket itthon, de aztán föltartóztathatatlan lett az ár: jött a meki, a king, a Wendy's sorra; jöttek a jobbnál jobbnak vélt kaják. Polgár nem sznob annyira, hogy be ne vallja: szinte delikateszként eszi ezeket, kedveli mindet, és bár tisztában van azzal, hogy azok a jobbnál jobbak nem is annyira jók, egészségtelenek, mifene − ő bizony eszik, ha

kedve tartja. Persze már rég nem etethetik meg olyas maszlagokkal, hogy mondjuk egy Big Mac a világon mindenütt egyforma ízre-szagra-méretre, túrót: a budaörsinek egészen más íze van mint a szombathelyinek; itt a hús vacak, amott a zsömle szar − mindegy, ő eszik, ha kedve tartja. Rajongója a KFC sajátos prézlijének, imádja Burger Kingék whopperjét. Szerette a Wendy's cuccait is, meg a Dunkin Donuts fánkjait − ezek eltűntek, a hivatalos magyarázat szerint nem a magyar ízlésnek megfelelő termékeket árultak, az okosak azonban tudják: elhúztak, mert lejárt az adókedvezményük és így már nem érte meg nekik.

− Hogyan bukik le egy magyar kém odaát? − szólt a viccbeli kérdés. A megfejtés: − Mielőtt tárcsázni kezdene, belehallgat a telefonkagylóba, van-e vonal. Merthogy el nem tudja képzelni, hogy jobb helyeken mindig van vonal. A honi telefonviszonyok jellemzése sem ide tartozik, véli Polgár, aki megannyi társával együtt leesett állal nézett, mint a moziban, merthogy ugye moziban voltak, és a filmeken a telefonálók nem tárcsáztak! Gombokat nyomogattak! Aranyapám! Gombos telefon! Ennek technikai különbségeiről (pl. tone − pulse) mit sem tudtak, nem is érdekelt senkit, de már a gombok! Hiszen ez villámgyors! Amíg az a rohadt tárcsa visszapörög, addig lepereg a fél élet! Nem akadt olyan utazó, aki a Mariahilferről ne hozott volna egy-két darabot, abból a keskeny fajtából valókat, amelyeket itthon még át kellett alakítani (dugó, szerkezet, miegymás), kemény pénzekért, hogy használni lehessen − ki nem szarja le?! Ez nyomógombos! Polgárnak most cordless digitálisa van, nyomógombos naná, de az egész miskulancia, készülékestül, rendszerestül (még emlékszik a crossbarra is!) véglegesen megkésett számára: a kutya sem keresi, ő sem hív senkit.

Ja igen, a Mariahilferen mindent nájlonzacsiba raktak. Nájlonzacskó! Itthon kimosták, vasalták, újra hasznosították, pénzért árulták. Luxusnők luxusruházatuk luxus-kiegészítőjeként C&A-s zacskókkal slattyogtak! Művelődési házakban gyűjtőklubok alakultak, csereberékre: öt, felirat nélküli, vékonyka anyagú szarért adtak egy DM-et, valamelyik burgenlandi drogériából. A magyar ipar és kereskedelem most is késett, sokat, de aztán annál többet kaszált. A gyárak millió tonnányi fóliát készítettek, azok egy részéből más üzemek alakították ki a zacskókat. E kialakítók zöme hirtelenjében alakult, aprócska kis cég volt, pl. téesz melléküzemág. Mások, hasonló alapon, a zacskók föliratozását vállalták, meg a stancolását, vagyis a „markolat" kialakítását. Befektetésük akkor térült meg, mikor a kereskedelem is fölébredt: boltok, áruházláncok rendelték százezer számra a

csomagolóanyagot, aztán már minden létező és létezhetetlen cég is, szóróajándéknak. A gyártók nagyon sokat kerestek, de a kereskedők sem panaszkodhattak: míg korábban a papír csomagolásért egy fillért nem kértek, nem kérhettek, a reklámzacskók árát hirtelen beépítették az áraikba, de ez nem volt elég: pofátlanul elkértek pár forintot a pénztáraknál is. Akkor, a kezdetekkor talán még megállítható lett volna az őrület − gondolja Polgár naivan, és akkor nem fenyegetne zöldkatasztrófa, a nylonzacskók cunamija, amint beborítja a földet. Némely környezettudatosabb ország már visszaállt a papírra, nálunk ma ez késik éppen, ahol meg van, az echte magyar megint: most a papírzacskóért kér pénzt az a szemét boltos.

Kezdetben volt a totó, majd a lottó, illetve ezek variánsai. Polgár Gyula azon a bizonyos, hatvannégyes angliai kiránduláson rengeteg utcai árust látott, kis tömeg közepén: borítékos sorsjegyeket árultak, meg kaparósakat, vett ő is, ő, aki soha semmilyen szerencsejátékon nem nyert addig se, azóta se − kifizetett két fontot, nyert egy fontot, a szaldó természetesen bukás. Pár évtizeddel később hihetetlen szeméthalmok jelezték: megérkezett Pestre is a nagy kasza. Utcai árusok, osz-posz, mint az egykori londoniak; tömeg, osz-posz, mint egykor Londonban, de míg a derék britek természetesen a szemetesbe szórták a nyeretlen szelvényeket, a jó magyarok a földre − zöldes-pirosas-kékes hó fedte a nyári pesti járdát. Az ügy mára követhetetlenné vált, legalábbis Polgár számára: amikor megveszi öthetente az egyszelvényes ötös lottóját, káprázni kezd a szeme a boltban: játéklehetőség ezernyi, nyerési lehetőség ezernyi, vastagon nyer az állam − veszít a p(P)olgár, duzzasztja a költségvetést, dalolva.

Neki már hatvanegyben volt egy matchboxa, nyitható ajtajú, vörös Jaguar E-type, hoppá! Csak éppen azt nem tudta, hogy az matchbox. Egy, akkor még elképzelhetetlenül sikeres jövőjű játéksorozat kezdete, világőrületé, máig tartóé. Ez az téboly kivételesen nem kapta el: ahogy magát ismeri, ráköltötte volna a gatyáját is, de szerencsére ebben megakadályozta a kor. Merthogy a matchboxokról egyre többen hallottak ugyan, de birtoklásuk keveseknek adatott meg, hát hogy a francba! Magyar bolti forgalomban ilyesmi? Erre költené a külkereskedelem azt a kevés valutáját? Ne bomoljunk már, barátaim! És Barbie babára sincs keret! Amerikában 1950 körül készültek az elsők (köztük még fekete hajú is volt, az ám!), föl tetszik ezt fogni? Polgár hímnemű lévén nem volt érdekelt az ügyben (utóbb, lányos apaként annál inkább), mindazonáltal emlékszik: akkoriban boldog volt az a kislány, akinek rongybabáját egy karácsonykor „igazira", azaz

kaucsukra cserélte a Jézuska. Persze minden rosszban van valami jó: a kultikus tárgy hiányában itthon nem volt akkora a Barbie-láz, mint másutt. Polgár panelszomszédja viszont csendes őrült lett: az egyik félszobájának két fala, amelyeket nem bont meg ajtó-ablak, padlótól plafonig bepolcozva, asztalosipari műremek: az állványzaton matchboxok, jelenleg kétezer-egyszáztizennégy darab, kisebbek-nagyobbak − a szomszéd hó végén zsíros kenyeret ebédel-vacsorál, finom, lakótelepi csapvízzel.

− Ilyet nem lehet, ez nem létezik, nem lehet megcsinálni! − így reagált úgy negyven éve valami csodamasina hírére, amely úgy fényképez, hogy rögtön ki is dobja magából a kész képet. Polaroid. Polgár úgy volt vele, mint az egyszeri ember az állatkertben a zsiráffal: − Ilyen állat nincs is. Az, hogy miért nem süllyed el egy vashajó a Dunán − nem értette, de mert látta, elfogadta. Az, hogy mitől repül egy dög nehéz fémkaszni − nem értette, de mert látta, elfogadta. Polaroid. Fotóját látta − nem hitte. Filmen látta − nem hitte. Harminc éve vehetett kezébe egyet először, állt a hamburgi fotósüzletben, kezében a kütyü, és nem hitte. Valami köd szállt rá, olyan vattaszerű; markolta a masinát, az eladó buzgón magyarázott, mutogatott − nem hitte. A derék boltos megszánta, rámutatott egy gombra, ezt nyomja meg, mein herr − Polgár Gyula kiakadt. Az ember rég megjárta a Holdat, neki már volt egy Skodája, és akkor itt van ez, egy sokéves technika, amelyet ugyan nem ért, nem ismer, fölfogni képtelen. de amitől eddig megfosztatott. Akkor Polgárnak picit fájt mindene. Az órájára pillantott (Omega, a háború után ez is eltűnt itthonról; svájci óra = Cornavin!), és úgy gondolta, vannak a világon, az életében tárgyak, dolgok, események, emberek, akikről-amelyekről mindörökre elkésett.

Többségüket nem bánja, néhányuk hiányzik, ez tulajdonképpen lényegtelen. A lényeg a késés maga, igen, ő mindig mindenről elkésett, és a franc essen abba a köpenyegforgató, istenes-istentagadó, pinapecér, alkoholista, krakéler, nagyképű-nagypofájú zsenibe, aki ezt is megfogalmazta már előtte, ellopta mindenkitől:

− Fulladjon meg Ady Endre lehetőleg máma még − idézi Polgár Gyula, XX.-XXI. századi magyar nyugdíjas Szabolcska-Karinthyt, hanglejtésben jelezve a sorvégeket − a baromállatja.

Gardrób, anno

Sej, daliás, bár módfölött rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor nemhogy filléres, de forintos gondjai sem voltak! Amikor rá, Polgár Gyulára státuszának megfelelő, törvénynél is erősebb íratlan szabályok vonatkoztak! Amikor senki a kapcsolatai közül nem böcsülte őt értékén, ha kivonta volna magát eme elvárások béklyójából.

Pedig Polgár gyűlölte mindet.

Merthogy valahány szempont külsőséges volt: egy menő üzletember megjelenéséről kialakított eszménynek kellett megfelelnie. Polgártól kellékeket vártak, azokkal igazolandó önmagát.

Akkori szobáját („a hosszú, boldog házasság titka a külön háló férjnek-nejnek" − nos, ez nála nem jött be) a fürdővel kis folyosószerűség kötötte össze, mindkét oldalán plafonig beépített szekrények: a gardrób, benne a cuccok Polgár akkori gazdasági és társadalmi helyzetének feleltek meg. A gardrób munkaruha gyűjtemény volt, megjelenési és megfelelési jelmeztár. Polgár a farmer-dorcó-póló-dzseki négyszögben mozgott volna, de nem tehette: pozíciója nem engedte.

Az említett íratlan szabályok törvénynél is erősebbek voltak: senki munkakapcsolatai közül − üzleti partner, bankár, hivatalnok; rangsorban elötte-mögötte-mellette álló; itthoni, külföldi − nem vette volna komolyan, talán emberszámba sem öltöny-nyakkendő nélkül.

Öltönyt mindazonáltal nem viselt, az már túl konformista lett volna, akárha csináltatja-varratja gardróbját: remekül föstött a konfekció Polgáron, aki akkor még precíz 48-as méretű volt. Ruhatára internacionálisan alakult.

A szekrényben sportzakók sorakoztak, hét-nyolc, mind Harris Tweed, néhány Glasgowból, a többség Londonból − a British Museum háta mögött, balra, két sarokra volt egy keskeny portálú, bent hosszú, barlangszerű bolt. Polgár zakói vékonyabb-vastagabb tweedból készültek, két-, illetve háromgombosak voltak, némelyik könyökén bőrflekk; színskálájuk a libafostól a sötétszürkéig terjedt; halszálkásak, kockásak, ezek keverékei − skót fantáziák. Mindhez egyszínű anyagból nadrágok (szövetsúly azonos a zakóéval!), pl. a sötétbarnás felsőhöz drapp, a szürkéshez fekete, stb.

Alkalmakra − munkavacsorákra, kisebb partikra, ilyesmikre (ezek foglalkozási ártalmak), meg magánörömeihez, tehát színházba,

koncertre − kasmírt öltött Polgár. Volt Sydneyből (tax-free, ott és akkor még akadt ilyen) három − sötétkék, fekete, drapp − ún. klubzakója, fémgombos, kétsoros mind, a megfelelő kiegészítő-színű, ugyancsak kasmír nadrágokkal.

Mellettük volt egy fekete meg egy bézs, egyszerű szabású szmoking − Polgár ezeket utálta leginkább, de hiába: aki követségi fogadásokra, mindenféle bálokra olyan meghívókat kapott, amelyeken „black tie"-t írtak elő kötelező viseletnek, nos, annak tűrni és viselni kellett az Akácfa utcából származó díszruhát. Hozzájuk rejtett gombolású ing (ebből a 40-es abszolút rendben volt) ugyanonnan, akár a fekete csokornyakkendők, nem előre megkötött! nem gumis! Polgár máig TUD csokornyakkendőt kötni!

Lógott ott három laza lenvászon zakó (piszkosfehér, piszkosfehérebb, még piszkosfehérebb), három fekete lenvászon nadrággal, forró nyarakra − itthon beszerezhetetlenek, a malagai El Corte Inglés-ben akciósan vágták utána, a fekete vászoncipőkkel együtt.

Ingeit Bécsből hozatta, a Szent István-dóm melletti egyik átjáróban kis fehérneműbolt, ahol mindig kaphatók voltak Polgár egyenholmijai. Ő ugyanis − kordivattól függetlenül - kizárólag sima világoskék, világosszürke; német puplinból vagy angol pamutból készült, fehérgalléros, fehérmandzsettás ingeket viselt, mindenkor. Némi eltérés csak a gallértípusoknál volt: cápa, félcápa, meg bécsi, meg kerekített, meg hosszított, meg legombolt, meg nyakkendő alatt pánttal gombolt, meg nyakkendő alatt olyan arany pálcikával összefogott − mindezek rövid ujjú változatban is.

Voltak azért pulóverek, kardigánok, sportingek is a ritka, mert szabad alkalmakra: családi, haveri összejövetelek, kirándulások, maszekutazások. A trencskó: ki-be gombolható, jellegzetesen kockás béléssel, az Oxford Street-i Burberry boltból; ősztől tavaszig le nem került Polgárról.

Keskeny szekrényrészben nyakkendők százai. Hugo Boss, Pierre Cardin, Dior, Armani, stb. − megannyi márkás darab, Polgár évekig minden létező és létezhetetlen ajándékozási alkalomra ezt kapott mindenkitől;keskenyek és szélesek, csíkosak, pettyesek, törökmintásak, absztraktok, kézzel festettek; vászonból, selyemből, szövetből − boltot nyithatott volna belőlük.

Lent a 43-as méret a standard: néhány dorcó, Nike, Fila, Wilson − fehértől a kéken át a feketéig. Ugyanitt volt hat pár „igazi" cipő, három barna, három fekete. Első látásra tök egyformák: elegánsan rondák;nem

túl hegyesek, nem túl szélesek. Tűzött minta, rávarrt szalag nélküli, sima, tompa fényű darabok − mind bőrtalpú, mind fűzős; gentleman nem hord mokaszint. Tüzetesebb vizsgálat kiderítette: egy barna meg egy fekete surranó egész vékony bőrből, egész vékony talppal készült; a másik duó úgy kb. normál anyagú, míg a harmadik eresztés kifejezetten vastag, a talpa is duplának tűnt, és a bőrbe kis, rombuszalakú gumiizék szervesültek − csúszásgátlók, őszi-téli latyakba. Polgár egyszer elautózott Zürichbe, ott a Banhofstrasse-i Bally boltban vásárolt, hat párat egyszerre, semmi feltűnő fazon, csak szolidan uraim! Agyondíszített, csatos, vagy lyukacsosra furkált, kézzel varrott csukát tyúkszemes vénemberek, szétrúgott lábfejű focisták, kikupálódatlan bunkók csináltatnak, belvárosi divatcipészeknél.

Másik szekrényszárnyban volt kedvenc holmija. Avítt, patinás, kopottságában elegáns: valódi US Navy pilótadzseki, barna bőrből, prémgallérral − ez utóbbi már nem az eredeti, azt az idő és némely molyok vasfoga megette. Mellette lógtak farmerjei − koptatott, kőmosott, normál, vékony, kék, fekete, keki: Levi's 501-es valahány, cipzármentesek! − nadrágtartófogasba fűzve várták a feltámadást.

Polgár ugyanis álmodozott.

Azt remélte: amint annyira befut, hogy magasról tehet valamennyi, a bevezetőben említett elvárásra, akkor földrészeken átívelő ruhatárát üstöllést szétosztogatja és ismét farmer-dorcó-póló-dzseki lesz rajta hónapszám.

Vágya csak felibe-harmadába teljesült. Ha kimozdul otthonról, 501-es Levi's-t hord, ebből nem enged, de többnyire kitérdelt-kikönyökölt tréningben-mackóban-joggingban teng-leng árva paneljében, a befutóról-befutásról végleg lemaradt mára.

Meg különben is: egykori gardróbját többszörösen kihízta.

George Clooney meg a KISZ-fegyelmi

Hát ez bizony hosszú történet, sőt: a long short story.

Polgár Gyula Detroitból Chicagóba röpült − volna. Hálaadás napja közelgett, tömegek kerekedtek föl szerte Amerikában, de aztán bebaszott az időjárás: hatalmas hó. Mindkét város valamennyi repülőtere leállt, sem indítás, sem fogadás. A terminálokon ezrek rekedtek, kilátástalanul. Nyolc-tízórás késéseket jósoltak az elcsigázott alkalmazottak, akadtak családok, amelyek már „megágyaztak" maguknak a padokon, a földön, mintegy berendezkedve.

Polgár akkoriban VIP volt. Nem nagyon IP, de adott helyzetben módfölött szerencsés. A szállodalánc PR-alelnöke, akivel a korábban tárgyalt, a helyzetet ismertető telefonjára iziben reagált: intézkedtek, hogy átcsekkolják magyar partnerük jegyét, no és természetesen rendelkezésére bocsátottak egy kisebb lakosztályt a reptéri hoteljükben.

A pultnál intézte ügyeit, miközben egyre parázsabb hangzavar, vita kerekedett mellette. Odanézett és kissé meglepődött. Ott hisztizett George Clooney, Anthony Edwards, Eriq La Salle,Juliana Marguilies, Maura Tierney és Alex Kingston. Vagyis a Vészhelyzet. Balhéztak a késés miatt, meg hogy hol-miként várják meg a ki tudja, mikor induló gépüket. A fáradt, izzadt hoszteszek próbálták megőrizni nyugalmukat, de hát hollywoodi sztárok nehezen fékezhetők. Az egyik sztyuvi odajött Polgárhoz és szívességet kért: nem fogadná-e be ezt a hat embert méretes lakosztályába éjjelre; természetesen honorálnák, nagyvonalúan. − Natürlich − mondta Polgár, mivel németül társalgott a személyzettel. A hölgy ismertette ajánlatát a filmcsillagokkal, azok sugdolózni kezdtek, lapos pillantásokat vetve Polgár felé, érezhetően nem tetszett nekik az ügy. Polgár látványosan vállat vont, fölmarkolta kézitáskáját (benne, tapasztalt magyar utazó aki bírt lenni, váltás fehérnemű, tisztálkodó szerek, két szendvics meg egy palack ásványvíz) és megindult a rá várakozó szállodai autóhoz.

Ne szaporítsuk a szót: a hölgyek, urak, ha kelletlenül, ha morogva is, de beszálltak a limóba, némi köszönést-köszöntést mormogva Polgár felé, majd, mintha ez a pasas ott sem lett volna, folytatták a dühöngést, de immár nem csak az időjárást, a reptereket szidva, de Polgárt is, vélvén, az úgy sem érti egy szavukat sem.

Polgár Gyula remekül szórakozott, aztán a hotelrecepción robbantott: aránylag jó amerikai kiejtéssel közölte az illően bókoló személyzettel, hogy hét emberre kér kaját a lakosztályába, előételnek tenger gyümölcseit, utána sztéket vegyes körítéssel, három üveg Dom Perignont, és két palack single malt whiskyt: − A márka mindegy, de 24 éves legyen. Lazán hátat fordítva a többieknek megindult a lift felé kézitáskáját már egy boy hozta utána. A tarkóján érezte a döbbenetet, de a csapat becsületére legyen mondva, pár másodperc után üvöltve kezdtek röhögni és utolérvén a magyart, hátát lapogatták, kezét rángatták, az egyik hölgy arcon puszilta, egyszerre beszélt mind.

Így, csivitelve jutottak föl a tizennegyedik emeletre, ahol a lakosztály valóban lakosztály volt: nappali, két háló, két fürdő. Polgár csendet intett és mint házigazda-tulajdonos-jótevő ismertette a szabályokat: − Bármekkora is ez a kégli, itt aludni nem tudunk ennyien egyszerre. Együnk, igyunk, aztán majd meglátjuk.

Lőn. Zabáltak két pofára, pezsgővel öblítették le, majd desszert, kávé következett és elpilledve a késői vacsorától, elterültek a nappali foteljeiben; Grín doki (magyar hangja Józsa Imre) meg Kordéj doktornő (mh: Tóth Éva) a vastag szőnyegre telepedtek, törökülésben. Mind keményen nekiláttak a piának, a két szőnyeglakó hamarosan félfekvő helyzetbe dőlt.

A szokatlan helyzet, az ital hamar beillesztette a már összeszokott társaságba a vadidegen Polgárt. Kérdezették: honnan jött, mit csinál, aztán sztorizgattak, majd, hogy a társalgásnak szabályosabb menetet adjanak, meghatározták a témát: ki-ki mondja el valamely esetét, amikor veszélybe került a karrierje, de nagyon − ez, mármint a karrier, itt, Ámerikában a leglényegesebb − magyarázták Polgárnak.

Újabb italok érkeztek, az egyik kiürült palackot megforgatták, így Polgár kezdte a feladatsort.

Valamikor, hajdanán nagyon elunta akkori munkahelyét, váltani akart. Ajánlata akadt bőven, már volt neve a reklámszakmában. Az egyik vezérigazgató a felvételi tárgyalás közben hirtelen kiküldte kollégáit a szobából: személyzeti igazgató, kereskedelmi főnök el balra. Vezér: − Nézze, megduplázom a fizetését. Kap egy plusz feladatot. Ennél a másfél ezres vállalatnál döglődik a KISZ. Engem ezért orrba-szájba csesztet a minisztérium, a fővárosi meg a kerületi pártbizottság. Legyen

KISZ-titkár, fél éven belül produkáljon valamit. Nem kell, hogy látványos legyen, de végre olyan jelentéseket akarok följebb küldeni, hogy befogják a szájukat.

Polgár hezitált. A pénz nagyon nagy, de hát ő meg a KISZ-vezetés? Szimpla KISZ-tag volt, mint majd mindenki már a gimnázium első osztályától. Ezt ő bőven elegendőnek találta, és az ilyen mozgalmi vezetéshez túrót sem értett. A nagyfőnököt idegesítette a fiatalember habozása, fölpattant: − No, jöjjön velem.

A székház szuterénjében a vállalat karbantartói egy klubszerűséget alakítottak ki pár nappal korábban. Tip-top hely volt. Egy kisebb meg egy nagyobb terem, bárpult, ruhatár, technikai helyiség, benne az akkor legmodernebb hifi berendezések. Kiváló világítástechnika, a sejtelmes félhomálytól a reflektorokig; asztalok, plüss kanapék a falak mentén, a raktárban összecsukható székek nagyobb értekezletek-gyűlések idejére.

− Ha elvállalja, ezt az egészet kinevezem KISZ-klubbá, azt csinál vele amit akar, sőt: adatok magának egy kulcscsomót, akkor jön ide, amikor akar, azt csinál, amit akar.

(Az amerikaiak eddig is közbekérdeztek párszor − fogalmuk sem volt KISZ-ről, pártbizottságról, ilyesmi −, most a kulcs jelentőségét nem értették. Jó amerikai szokás szerint szinte valamennyien önálló életet kezdtek már érettségi után, bérelt lakásban vagy kollégiumban, fölfogni sem tudták, mit jelenthetett Budapesten bárki huszonéves srácnak egy olyan kégli kulcsa, ahol azt csinál, amit akar.)

A kulcs döntött, Polgár belépett a céghez. Mindenek előtt végigjárta annak valamennyi részlegét. Ezt reklámfőnökként is megtette volna, mindenütt így cselekedett, úgy vélte, neki minél többet és minél többeket kell ismernie. Most nem csak szakmailag, hanem „mozgalmice" is kérdezősködött, szervezkedett. Tehette, aránylag könnyen és örömmel. A cégnél rengeteg fiatal dolgozott, mi több: rengeteg fiatal nő. A velük tárgyaló Polgárra nem csak mint reklámosra, KISZ-vezetőre, de mint új fiúra, (akkor még) aránylag jóképű, nagy dumás FIÚRA, FÉRFIRA tekintettek.

Két és fél hónap múlva a korábbi tizenhat helyett hetvennyolc tagja volt a cég KISZ-szervezetének. Újabb egy hónap elteltével már százon fölül számláltak. A klubban minden szombat, vasárnap zene-tánc-pia; előtte mindenféle programok: fiatal színészek előadó estjei, kis zenekarok

bemutatkozása, kezdő szociológusok vitafórumai − na és havonta egyszer taggyűlés, munkaidő előtt, alkalmanként cakkpakk fél óra.

Polgár referált a főnökének, az az ő főnökeinek; a csesztetések megszűntek − everybody happy. No persze különösen Polgár Gyula, aki bizony kihasználta a kulcs adta lehetőségeket, sőt: a tagság, vagyis a sok fiatal lány, asszony is kínálta magát.

[Ezen különösen a nők, Ebi (Báthory Orsolya) nővér, meg Hetevéj (Kovács Adél) főnővér kuncogtak csiklandósan, egyáltalán: a hangulat mind vidámabb lett, bár a kissé mátós Polgár érezte, az általános jókedv nem annyira az ő alig érthető sztorijának, mint inkább az újabb italoknak köszönhető.]

A krach úgy fél év múlva ütött be. Vállalati párttag-gyűlést tartottak. Brezsnyevet akkortájt nevezték ki marsallnak, ami sok derék magyart meghökkentett: emlékeztek még különböző, később tömeggyilkosként elhíresült marsallokra. Polgár fölállt és hozzászólt imígyen: − Kedves Elvtársak! Kérem, nyugodjanak meg. Brezsnyev elvtárs csak marsall elvtárs lett és nem generalisszimusz elvtárs! − azzal leült. Néhányan, idősebbek, fölhördültek, a többség azonban röhögni kezdett; a témát meg a taggyűlést ezzel befejezték. A párttitkár magához intette Polgárt és bemutatta egy fiatal nőnek: − Tóth elvtársnőt persze bizonyára ismered, az elvtársnő a kerületi KISZ-bizottságtól van.

Polgár Gyula nem ismerte Tóth elvtársnőt. Senkit nem ismert a kerületi KISZ-bizottságnál. Fogalma sem volt arról, hogy egy ilyen nagyvállalat KISZ-titkárának nem csak kötelező, nem csupán illik, de, hm, ajánlatos is személyes kapcsolatot tartania „fölötteseivel". Ő kitöltötte a különböző, általuk kért statisztikai lapokat, jelentéseket írt a programokról, ezeket elküldte nekik és annyi. E távolságtartását (amely, ismételjük, egyáltalán nem volt tudatos) „odafönt" valami lázadásnak ítélték − derült ki utóbb. Most csak annyit tudott meg Tóth elvtársnőtől, hogy előbbi megjegyzése rossz volt, cinikus, nem minősíthető tréfásnak, sőt. Ám: − Erről itt és most nem nyitunk vitát, kérlek, holnap gyere be a kerülethez.

Hihetetlenül lecseszték. Állt a szőnyeg szélén, a szó szoros értelmében: nem kínálták hellyel. Szemben, egy asztal mögött ült L., a kerületi titkár, mellette B., a helyettese, meg Tóth elvtársnő. Tóth Mária. Az

egész, többhónapos hercehurcát később úgy nevezték „mozgalmi" körökben: A Polgár fiú esete Tóth Marival.

(Ezt megint el kellett magyarázni, persze: Mikszáth és a Vészhelyzetesek − atyaúristen!)

A fegyelmi tizedik percében Polgár már szédült. Ezek a fejesek mindent ismertek az ő titkári tevékenységéről! És mindent sajátosan értelmeztek! A föntebb említett zenekarokról, előadóművészekről kiderült, hogy ellenségek: − Polgár elvtárs, te nem tudtad, hogy ezek mind a szocializmus ellen vannak? Polgár elvtárs nem tudta, mert például amit valamely szociológus- vagy újságíróvendége ott a klubban elmondott, azzal ő abszolút egyetértett, és mert hát ő igazán nem a szocializmus ellensége, akkor hogyan lehetnek azok, akiknek mondandójával egyetért? − Ez rabulisztika, kedves Gyula! − pirított rá Tóth Mari. Polgár visszakérdezett: − Legyen az, mindazonáltal én leginkább arra volnék kíváncsi, honnét tudtok ti mindenről ilyen precízen? A hármak egymásra néztek, vigyorogtak: − Megjegyezheted, most és mindörökre, hogy mi mindig mindenről tudunk.

[Benton doki (Barabás Kiss Zoltán) vágta a megoldást: − Tégláik voltak, mi? − Hát persze − válaszolta Polgár, − de én ilyet feltételezni sem mertem. − Nagy barom lehettél − így Benton, erősebb kifejezést használva. Ezen meg Rosz doktor (Szabó Sípos Barnabás) röhögött a legjobban.]

A beszélgetést végül is fegyelminek minősítették és írásban figyelmeztették Polgárt: „sürgősen változtasson magatartásán, hagyjon fel az ellenzékiséggel". Hogy megtudja, hol lakik az Úristen és mi a „helyes vonal" villámgyorsan elzavarták Tatára, KISZ-táborba, egyhetes fejtágítóra. Ennek Polgár még örült is, mert jóízű fülesei voltak ezekről a hepeningekről: volt továbbképzés is persze, vonalas szövegek, de összezárva egy hétig megannyi, többségében már nem független fiú és lány, kiszakadva a család körből, föloldva kellő mennyiségű fekete címkés cseresznye pálinkával és kőbányai világos sörrel − nos, általában elég jól elszórakoztatták egymást. Ám Polgárnak e sok jóból alig jutott, az előadók meg az őt ide is követő Tóth Mari állandóan kérdezgették, vegzálták; a harmadik napon tudta meg egy nagyon csinos, vörös hajú kolléganőtől (ama jótól a kevésből), valamely fodrászszövetkezet KISZ-titkárától, hogy néhányukat előre fölszólították, ne hagyják békén Polgárt, át kell nevelni.

Lelépett Tatáról, berontott a főnökéhez: ezt abbahagyja, azonnal. Tudja, hogy ezzel megszegi megállapodásukat, de hát ilyen basztatásról nem volt szó. A vezér értetlenül nézett, részleteket kívánt-kapott, a feje egyre vörösebb lett, majd a K-vonalán (magyarázat az amcsi színész-egészségügyieknek: mi is volt az) azonnali találkozót kért a budapesti pártbizottság egyik góréjától. Másnap elmondta: nagy balhé volt, a fővárosi főnök telefonon cseszte le üvöltve a kerületi KISZ-titkárt. Utasította, hogy azonnal szálljanak le Polgár Gyuláról, különben seggberúgások következnek. Polgár jóval később, másoktól tudta meg, hogy főnöke kijelentette: ha ő, mint 1938-as párttag elfogadja, sőt elismeri Polgár tevékenységét akkor egy Tóth Marinak kuss legyen.

Polgár folytatta volna még a történetet, elmondva, hogy (ellentétben úgy 9 millió honfitársa mai állításával) ő nem volt ellenzéki; meg ha a boss nem ilyen karakán, tán nem csupán a karrierjének lett volna kb. annyi − ám akkor már hajnali négy múlt, Dag-George jobbra hevert, Pítör-Eriq balra dőlt, Márk-Anthony hányt a klotyóban és − hoppá!

A egyik szobában Ebi-Maura feküdt meglehetősen hiányos öltözékben az ágyon. A nappali közepén Kerol-Juliana vihogott egymagában, szűk piros ruhája alaposan fölcsúszva, egyértelműen jelezve: a hölgy nem szereti az alsóneműt. A másik háló ajtajából a meztelen

Elizabet-Alex kacsintott egyet Polgár felé. Az éjszaka most kezdett igazán érdekessé válni, ám −

− ám ekkor Polgár Gyula fölébredt.

Vasárnap volt, reggel negyed öt, naná, tudta, még mielőtt az órára nézett volna. Ilyenkor mindig fölriad − ekkor szokott hugyozni a fönti panelszomszéd, akit hiába kér Polgár évek óta: az istennek sem csináltatja meg a dübörgően zakatoló vécécsöveket.

Gigászi vadon, apostolokkal

Polgár Gyula a hatvanas évek legelején fedezte fel magának a Belvárost, majd hatvanhattól, szűk másfél évtizedig errefelé dolgozott, tehát mindennapos látogató lett itt, a Vörösmarty és a Felszab között, a Váciban és a Petőfi Sándorban, meg a kis keresztutcákban.

Neki akkor EZ kellett: embersűrűs, gigászi vadon! Nyüzsgést kívánt, diszharmóniát, és az volt errefelé, fölösen is. Itt akkor mindenki ismert mindenkit, vagy ha nem, hát megismerkedett vele. Itt akkor mindenki tudott mindenről, ami a Városban valóban fontos volt: a pletykák a levegőből másodpercek alatt idecsapódtak, még a peremkerületekből is. Az utca, a presszók, az üzletek tömve, autók nyomultak (!), a tizenötös busz tülkölt (!) − merthogy még nem volt forgalom-, vagy dudatiltás.

Polgár többnyire csak sétált, esetleg beült valamelyik presszóba, ritkán: ő akkoriban inkább kocsmák vendége volt, az üzletekre, melyek pedig itt láncban sorakoztak, nem tellett, de élvezte a kirakatokat és fejében listát készített: ha lenne − mit venne.

A Vörösmartyról indult általában. A tér közepén a szobor neki akkor tetszett leginkább, midőn ponyvával burkolták hó-jég-eső elől: ekkor a vadrealista kompozícióból amorf forma lett, izgalmas. A kicsomagolt költő kerítéssel fedezett grundra nézett: majdan itt lett a mindközönségesen Elizélt Palotának nevezett épület, amely kultúrhivatalokat fogadott be; mára üvegfalú luxusingatlan, lakásoknak, irodának − e városban minden új épület attól új, hogy üveg a fala.

Olykor, valamely kolléga név- vagy születésnapján ide, a Vörösmarty cukrászdába (leánykori nevén Gerbaud, azaz Zserbó) szalajtották édes- és sós aprósüteményért, esetleg olyan libamájas kis izékért. A világ sűrű kincséért le nem telepedett volna itt, ahova betérve a jeles színművész jó hangosan megkérdezte a haboskávézó néniktől: - Üldögélünk, kávézgatunk? A temetők meg üresek?

A sarkon apró népművészeti bolt, a maszekvilág kezdetén indult, eleinte megmagyarázhatatlanul: miért pont szőttesekbe, hímzésekbe, matyó babákba feccölt egy privát, nincs abban üzlet, ráadásul két saroknyira, a Váciban ott van a hatalmas, állami folklórcuccok boltja. Polgár mindig két hölgyet látott e kis odúban, akikről kiderült: nagy eszük volt. Elébb természetesen a külföldiek tolongtak, álltak sorba az eredeti és egyedi darabokért, később, a kolomp- meg rézmozsár-őrület idején már sznob magyarok is. Mások jóval később ébredtek, csak a

nyolcvanas évek legvégén, a kilencvenesek elején árasztotta el a környéket a nagy tömegben árult bóvli, műnépi.

Mellette Malév jegyiroda, de a környéken volt a Sabena, a KLM, a SAS, Aeroflot és a többi légitársaság − megannyi bámulnivaló: berendezésük ízelítő a „nyugatiból" a „modernből". Polgár kirakataikban fotókat nézegetett, távoli tájakét és útiterveket készített: hova menne, ha lenne.

Egyszer csak megnyílt a Luxus áruház, honi szemnek és pénztárcának valóban luxusholmikkal, hazai gyártók kisszériás ruhadarabjai, meg import cuccok, olaszok, franciák: hirtelen itt termett a nagyvilág.

Srévizaví közért-csemege. Nem önkiszolgáló üzlet! Hol voltak még az önkik?! Polgár a felvágottas pultnál főtt füstölt nyelvet vett, az eladó becsomagolta, árat írt egy cédulára, majd átbaktattak a tejtermékekhez, Polgár tizenöt deka liptóit csomagoltatott, a cédulára újabb ár került; tovább, két zsemlye, negyven fillérért darabja, papírba burkolva szintén, zacskó? Ha volna − lenne. A cédulkával a pénztárhoz, ott a tételeket egyenként beütötte a kasszírnő, Polgár fizetett, vissza az eladóhoz, majd ölében egyensúlyozta a kisebb-nagyobb pakkokat - papír vagy műanyag zsák? Jó lenne, ha volna.

Szemben Aranypók bolt, némileg Luxus-konkurencia, mérsékeltebb árakkal: itt már Polgár is vett egy-két inget, gatyát, nyakkendőt az évek során. Mindazonáltal kravátli-ügyben a Petőfi és a Régiposta sarkán Kacziánné volt az illetékes, ahol Polgár törzsvásárló lett és későbbi, tekintélyesnek mondható nyakkendő gyűjteményének legszebb darabjait itt szerezte be. A gyűjtemény mára romokban, minek? Hová? Hol? A minipanelben még nyújtózkodni sem lehet egy jóízűt, nemhogy fölösleges selyemdarabokat tárolni és Polgár rég nem jár olyan helyekre, ahova nyakkendő illene, ha lenne.

Vissza a Váciba, a majdani Fontana helyén a Napoletana, chiantival és pastákkal; a kis, udvarból kialakított kerthelyiségben piros kockás terítővel borított asztalok. Némelyek patkányt láttak átszaladni a színen, ezeket megnyugtatták: 1. delirál a bortól, 2. ez az igazi, nápolyi kulőr lokál -− az épület lebontva. Ivott egyszer-kétszer, késő éjjel, szemben, az Anna bárpultjánál: felgőzölt ballonpohárból Martellt s nézte a lányokat, akik krétával cipőjük talpára írták árfolyamukat: szépek voltak és Polgár ábrándozott − ha lenne, menne.

A Kedvesben, még Polgár ideje előtt, Cziffra György zongorázott, Chopint vagy magyar nótát, Mozartot vagy korabeli táncdalt − mikor mi volt könnyebb. A művész halott, az épület lebontva, helyén bank.

Két könyvesbolt: a Gondolat és az Akadémiai. Az előbbi az Állami Könyvterjesztő hálózatához tartozott, és nevéhez híven a Gondolt Kiadó majd minden könyvét árulta − az épület lebontva, helyén hotel. Az Akadémiai viszont valóban a Tudományos Akadémiáé, dolgozott itt egy igen csinos, vonzó, filigrán lány, akivel az akkortájt szintén vonzónak mondott, mert még dettó karcsú Polgárnak rövid, de viharos flörtje támadt. (Ezt a lány fogalmazta így, évtizedekkel később; fejbőre, homloka teteje is vörös a rosszul felvitt hajfestéktől, zsémbes, leharcolt, elhízott nő, aki lett − hál'' Istennek, mert Polgár bődült szerelemként élte át az ügyet és most bántotta nagyon e vénasszony minősítése.) Mint szakmabeli − egy ideig különböző könyves cégeknél játszotta az eszét - olyankor is bejutott a boltba, amikor kevesek: külföldi könyvkiadók bemutatóira. Módfölött zártkörű rendezvények voltak, mégis ott tolakodott „touot Pest" a polcok között, szartak a könyvekre: zabáltak és piáltak. Szendvicseket, süteményeket a Zserbóból, és italokat a diplomata boltból, a dollárosból, whiskyket és konyakokat: pórmagyarnak ismeretlen piákat. Polgár látta, amint egy roppant elegáns fiatal nő marokszám dugja ponchója alá a Kenteket, Pall Mallokat, Chesterfieldeket; G. bácsi, az őshírlapíró direkt ilyen alkalmakra készített, mert pléhvel kibélelt rekeszekre osztott, hatalmas aktatáskájába lazán bedöntötte a tálcák tartalmát: külön a sütemény, szeparálva a szendvics, másik résbe kaszinótojás. (G. bácsi egyszer hasonlóként járt el valami parlamenti tájékoztatón, ott is pakolt, véletlenül egy Szigorúan titkos! Államtitok! feliratú dossziét is, benne tán a Varsói Szerződés összes adatával: G. bácsiéknál este civil zsaruk tömege jelent meg, kissé idegesen.)

És a Clara-szalon! A Rotschild Klárié! Mindenféle legendák keringtek, miként maradhatott meg a nagyasszony folyamatosan itt, még a legvadabb Rákosi időkben is. Az egyik fáma lehallgató-berendezésekről szólt, vagyishogy az idelátogató diplomaták feleségeit figyelték, mert e szalonba főleg ők jártak, no meg kísérőül a férjek, akiket viszont, egy másik pesti mese szerint, a modellek vettek ölelő gondjaikba, lévén amúgy a hírszerzés alkalmazottjai, kémek, és amit hallottak az uraktól, jelentették uraiknak. Persze betértek ide mások is, gazdag maszekok a gazdag maszekhoz, meg a díszvendégek. Nyina Hruscsova előtt libbentek a manökenek és a, hm, terebélyes hölgy bevásárolt − Polgár csak azt nem tudta soha fölfogni, hogyan képzelte magát ez az asszony a tünde lányok helyébe és ruhájába.

Mellette másik Aranypók, nőknek, meg sportszerbolt, Polgárnak. Az ifjú pólós-reménységnek szülei itt vettek egy vastag, vérvörös

frottírköpenyt, ritka tartós darabot, még vagy húsz évig szolgált, egyszerre lett szűk és foszlott, meg hát hol volt már Polgár, mint pólós?

Átellenben képzőművészeti galéria, jó képekkel, jó kisplasztikákkal, mára világhírűvé nemesedett alkotóktól, akkor még fillérekért. Polgár ezekről is úgy vélte: ha lenne − venne. Túloldalt antikvárium, ódon metszetek, térképek, tíz-húsz forintért, még egy elszúrt gazdagodási lehetőség: ma százezret, kétszázezret érnének − ha lennének.

Maradtak a világi örömök: ínyencségek a Mézes Mackóban, kaviár meg ananászturmix! Polgár inkább sörrel öblített a régi korok ízét-illatát-patináját árasztó Apostoloknál, vagy a Párisi udvarban, az ország talán legelső drinkbárjában (Piccolo volt a neve, tele széplányokkal), a mindig félhomályban, a bár elé tett asztalok egyikénél, miközben bámulta a szemközti bizományi szőnyegeit: valódi, gyönyörű perzsák. Polgár megint álmodozott: ha lenne -− venne.

Polgár Gyula időtlen idők óta nem járt e környéken. Hallja, hogy az echte mágyár kápitálizmus okán előbb profilt váltottak az üzletek, majd ismét és ismét, azután mára jó részük bezárt. Nyüzsi még van, sok külföldi sodródik az utcazenészek, koldusok, portré- és tájfestők, táblaemberek között, s boldogok, hiszen otthon vannak: Marx & Spencer! C& A! Rolex! Burger King!

Polgár Gyula negyven esztendeje halál komolyan tervezte: ha telne, venne egy lakást a Váci utca, vagyis az Élet kellős közepén.

Ma?

Nyüzsgés!? Embersűrű!? Gigászi vadon!? Élet!? Na ne má', vazze! Legszívesebben egy lakatlan szigeten telepedne meg, persze luxuskörülmények között; az őt kiszolgálók munkájuk végeztével ússzanak vissza a kontinensre.

Giliszta, ízesítve

Akár csukott szemmel is odatalált volna a Körúton, az Ezermester-bolt mellé, pár lépésre a Művész mozitól: itt volt az ország akkor egyetlen horgászboltja.

Csukott szemmel, az illat irányába: a többnyire nyitott üzletajtón át messzire hömpölygött egy, még Polgár kényes orrának is kellemes szagkeverék. A boltajtón felirat: ÍZESÍTETT KUKORICA, GILISZTA ÁLLANDÓAN KAPHATÓ! Polgár agyában nem igazán fordult meg akkoriban, hogy ez a felirat önmagában is unikum: valami! állandóan! kapható! akkor! Mikor alapvető élelmiszerek is olykor napokig nem jutottak más boltok polcaira. Az illat pedig az ízesített kukoricából, meg az akár három méteresig nyúló, a fal mellé fölsorakoztatott, kiszárított nádból, majdani botok alapanyagaiból áradt.

Polgár az egészet imádta. Félórákig állt a kirakat előtt, olykor be-besettenkedett, nem szóltak rá, hogy mit keres ott, tízéves kis krapek − a horgászok türelmes fajta. Nézegette a nádakat, a zsinórokat, horgokat, az egy-két, akkoriban még módfelett ritkaságnak számító, szétszerelhető botot, egyéb (szaknyelven) készséget − és készült. Ugyanitt ugyanis már hónapokkal korábban megvásárolt egy zöldes fedelű, keményborítós könyvet (máig megvan): *Horgászat* (majdani iskolatársa, F. Teddy apja szerkesztette). Polgár Gyula, aki soha nem tanult, legalábbis azt nem, ami kötelező, ezt a könyvet szinte kívülről tudta. Úgy vélte, tízévesen senki nincs annyira felkészülve elméletileg a horgászásra széles e hazában mint ő. A naivitásig hitt a nyomtatott szóban, és ez esetben abban is, hogy az elméleti képzettség gyakorlati eredményekhez vezethet. Tudott mindent a fenekezésről, az úszózásról, villantózásról, a különböző halfajtákról, a hazai vizekről, a felszerelésekről, azok nüanszny és ezernyi variációjáról, ólmokról, úszókról, zsinórokról. Anyu egyik vastagabb varrócérnáját damilnak minősítve, egy gemkapcsot horog formájúra alakítva a különböző horog-, illetve előkefűzési, -kötési módokkal is megpróbálkozott, természetesen sikertelenül, de ez kivételesen nem törte le, hisz' a könyv is megírta: kezdők inkább valamely gyakorlott társuktól lessék el az efféle fortélyokat.

Rendszeresen kijárt valamelyik rakpartra, figyelni a derék pesti pecásokat. Előfizetett a *Magyar Horgászra*, külföldi prospektusokat szerzett be, amelyek komplett készleteket kínáltak, egy csomagban a bot, az orsó, ólmok, horgok, miegymás. Minden előkészítve,

összeszerelve, hátha mégsem akad valamely tapasztalt pecás a közelében amikor...

Nos, amikor nekivág. Nekivág a vizeknek, bárhol, akárhol az országban, hiszen tudja, „hol, mire lehet menni" és hogyan. Ehhez persze legalább tizennégy éves koráig várnia kell, hogy kiválthassa az engedélyeket, a Horgászszövetség tagságiját − mi az a néhány év?

Persze tizennégy éves korában Polgár nem kezdett el horgászni. Akkoriban valahogy jobban lekötötték figyelmét valamely furcsa, új, jószerint ismeretlen szerzetek, akiket lányoknak neveztek. Mindazonáltal a horgászásról sohasem mondott le: - Majd - mondta magának -, amikor már tökéletes szerelésre is telik, kocsira, hogy bárhova tényleg könnyedén eljuthassak, majd…

Polgár most már elmúlt hatvan, és életében kétszer horgászott. Kölcsön szereléssel, kölcsön fuvarral. Horgászott? Az eladdig tuti biztosnak minősített földvári ladik, illetve ráckevei stég körül a víz abban a másodpercben, ahogy Polgár bedobta a szerelést − bedöglött. Órákig ültek ott, társai bizonyítani akarták Polgárnak, remek dolog ez, meg hogy milyen isteni helyre hozták; aztán csendben őrjöngeni, már-már gyűlölködni kezdtek (a horgász mégsem végletekig türelmes fajta), a szemükkel, gesztusaikkal, fintoraikkal jelezve: Polgár baszta el az egészet, a franc a rohadt kibicébe.

Polgárnak e két sikertelen kísérlet végleg elvette a kedvét az egésztől. Mindinkább azt hallja, a horgászat pihentet, nyugtat. Idegeket csillapít. Az övéit? Amikor húszcentisből hétméteresre varázsolható, erős, rugalmas pecabotokat lát,− végükön árpád-sávos zászlóval? Az ő idegeit? Hiszen kedvenc és bevált kikapcsolódási formáiba is jószerivel beleőrül, ha hosszan kell velük foglalkoznia. A tévét (egész napos pecacsatorna is akad!) ide-oda kapcsolgatja, egyszerre három-négy könyvet olvas, egy óránál tovább a legkedvesebb társaságban sem bír megmaradni, a színházak többségét az első szünetben otthagyja

Még hogy üljön? csendben?! egy helyben?!

Na ne. Inkább leveszi a polcról azt a bizonyos horgászkönyvet, hozzáolvas némi Fekete Istvánt, meg persze Hemingwayt: A nagy kétszívű folyón.

Ha halra vágyott, egykor Szegedre ment, a hídfő melletti Halászcsárdába, vagy Siófokra, az Öreg Halászba - ezekre ma se kocsija, se pénze, se kedve, ereje. Az a rácponty, atyavilág, ahogy egyik nejének sógornője készítette... Kár volt elválni?

Glatter tata kalapácsa

Polgárék már általánosban elkezdték a politechnikát.

Akkor még csak heti két órában: a Sziget utca túlvégén, kis pincében rendezett be az iskola egy tanműhelyt. Utólag már tudja Polgár, az egésznek valami kampányjellege volt, természetesen: az oktatást akkor is folyvást variálták és akárcsak ma, mindig kampányszerűen. A lózung: vigyük közelebb a gyerekeket a munkásosztályhoz, ismerjék meg a kétkezi munkát, tudják meg idejében, mi vár rájuk, legyen meg a kedvük mindehhez.

A srácoknak nem jött meg a kedvük, sőt.

A Sziget utca túlvégén, a műhelyben ugyanis reszeltek. Folyvást reszeltek. Heti két órán át, fél évig. Egy ötször ötös, húsz centi hosszú fémdarabból kellett kalapácsot reszelniük, kábé 3.5x3.5-öset, tizenkét centiméter hosszút. Tessék számolni. Polgárék reszeltek irgalmatlanul. A tanerők − ismeretlen eredetű, új arcok − üldögéltek egy sarokban, cseverésztek, kávéztak, olvasgattak, időnként pillantva csak a reszelőkre: kezüket beigazították egy helyesnek vélt tartásba, hümmögtek, vissza a kávéhoz.

Voltak vagy harmincöten kisklambók, és talán ha kettőjüknek sikerült valami kalapácsforma. Az idő közben vészesen szállt, közeledett a félév, amikoris a politechnikai osztályzat épp olyan értékű jegy, mint a történelemé vagy éppen a fizikáé. Beleszámít a szent átlagba, a bizonyítvány átlagába, amely dokumentum szülői pofonokat vagy forintokat hozott − természetesen az átlag magasságától, illetve mélységétől függően.

Polgár és szülei úgy gondolták, itt valamit lépni kell. Ugyanis Polgár fémdarabja alig fogyott. Kalapács? Na ne… Valami, rozsdától már megtisztított, de goromba felületű fémhasáb, ferde élekkel, párhuzamos vonal egy szál se. − Glatter bácsi! − mondta Apu, és ezzel az ügy gyakorlatilag el is volt intézve. Glatter bácsi, a házmester, civilben lakatos. Megkérték, csináljon már egy kalapácsot a Gyuszikának, különben nagy lesz a ráfázás. Glatter bácsi nevetett: - Persze, hozom. Hozta is másnap − bár ne tette volna. Glatter bácsi remekelni akart, mind a jó szomszédság kedvéért, mind munkás öntudatból. Olyan helyre kis kalapácsot gyalult géppel (dehogy reszelt, ő szakmunkás

volt, nem hülye politechnikás), amely akár kiállításon is megállta volna a helyét. Minden csillogott és villogott, az élek hegyesek, némelyik itt-ott legömbölyített, már csak az esztétikum kedvéért, még lyukat is fúrt az öreg, nyélnek valót, oválisat. Túl a tökéletességen, a kalapács pici volt, messze kisebb az előírtnál, a megadott méretűnél. Polgár Gyula tanuló politechnikai vizsgatermékének ez végleg betett.

A dilemma kettős, már-már görög tragédiákat idéző. Glatter bácsit leszúrni, hogy miért csinált ilyen mini remeket − vége a haverságnak. Ezt, így bevinni − tuti lebukás, ki az, aki elhiszi, hogy Polgár egy mesterművet reszelt?

Az utóbbi rosszat választották − mint kiderült, nem egyedül. Vagy másfél tucat srácnak akadt Glatter bácsija a közelben, ragyogóbbnál ragyogóbb, ötletesebbnél ötletesebb kalapácsok bukkantak fel az osztályozó órán, olyikba még nyelet is szerkesztett a kézügyes haver, szomszéd, rokon, fel-, vagy lemenő. Mindegyiket leosztályozták. Mindegyiket ötösre. Ennyire vették komolyan az egészet.

Pedig az ötlet talán nem is lett volna rossz. Ha biztosíték cseréjére, csöpögő vízcsap gumizására, uram bocsá': némi autószerelési ismeretekre tanították volna őket, vagyis hasznosabb témákra, kézzel fogható eredményt adókra − de nem.

Gimnáziumban aztán az 5+1 egy rendszer következett. (Figyelem, tisztelt, túlterheltségre panaszkodó mai gyermekeim! Hatnapos tanítási hetek voltak, szombaton is, az ám, és hat órák naponta, nulladikkal és/vagy hetedikkel spékelve!)

Esztergályoztak. Pontosabban esztergályoztak volna. A gépteremben a szomszéd üzem levedlett masinái, egyiknek még a korát is ismerték, lévén kidomborítva az oldalán: készült 1929-ben. Kaptak hozzá egy szerencsétlen esztergályost, ugyancsak az említett üzemből, kiemelt kádert, tanárnak kiemeltet. Szörnyű volt, és sajnálatra méltó. Meg akart felelni a feladatnak, pedagogizált, tanítani próbált − teljesen reménytelenül. A gyerek kegyetlen, és minden balfogását az oktatónak gúnnyal honorálta. Még szerencsétlen beszédhibáját is (szóvégi g és k hangok után egy s-t biggyesztett valamiképpen a szája: gépeks, fiúks, ezeks itt esztergagépeks!) − utánozták, kifigurázták.

Esztergályozni nem tanultak meg. A szinte működésképtelen masinákon négy éven át különböző átmérőjű rudacskákat formáltak. Mindenre alkalmatlan fém rudacskákat. Fehéren spriccelt a hűtőfolyadék, a munkadarabot tokmányba fogták, előtolást alkalmaztak: ilyen terminus technicusok ülepedtek le Polgár agyába − kezébe meg semmi.

Manapság ugyan kedve lenne odaállni egy géphez, csak úgy, brahiból. Látott is valamit, haverja műhelyében: vagy öt méter hosszú, két méter magas, ménkű nagy fekvő fémhenger, gyönyörű, csillogó; minden látható alkatrész nélkül, csak megannyi gomb, kapcsoló, műszer; villogók, színesen világítók, két tévéképernyő-szerűség − mi ez? Eszterga? Űrhajó-kabin, édes jó Polgár, űrhajó, neked legalábbis már az.

Gombászás a Kálvin téren

Slattyog Polgár Gyula a Múzeum körúton, az Astoriától; májusi péntek délután, a fák már éledeznek, a Múzeum-kertből földszagot zizeg a levegő: Polgár jól érzi magát. Megáll a sarkon a Keravillnál, megnézi, ott van-e még az az Aiwa-deck − naná, hogy ott van tizenháromezer ötszázért, hathavi fizetéséért miért ne lenne ott? Továbbbandukol, aprólékosan átböngészi az antikvárium valamennyi kirakatát, megjegyzi, hogy hétfőn, amikor ismét erre jár, mit kellene megvennie, még tud emlékezetébe róni ilyen adatokat, mint cím meg ár − később ezekhez papír, írószerszám szükségeltetik, memóriája romlásával arányos sűrűséggel.

Nem siet Polgár, pedig rég elmúlt hat óra, de T. várhat, sőt, csak várjon is T. A srác mindent megtesz, hogy leépítse a lányt, apró aljasságokhoz folyamodik, hogy ne neki kelljen kimondani a szakító szavakat. Most tehát késik, de tudja, hogy hiába és persze: amint a körút véget ér, ott, a tér egyik padján, ott gubbaszt T. Ami legborzalmasabb: Polgár láttán földerül, mosolyog − gyönyörű ez a nő, hiába, de hát elég volt, sok volt.

Maga a kis tér afféle parkocska, van hozzá hasonló itt több, az egész Kálvin tér tulajdonképpen terek halmaza, Polgárnak már ilyen volt, amikor először erre járt, valamikor az ősmúltban. Hogy valaha állt-e itt ház, ha igen mikor, hogyan tűnt el − nem érdekli, volt itt grund is, lesz itt parkolóplatz is − egyelőre randihely. Hely, ahol pár hónappal később őt váratja J., majd G., újabb hónapok múltán. J. kocsival járt, és akkor még dugók sem igen voltak; G. meg itt lakott, szinte a sarkon. Várt Polgár boldogan, hát hogyne várt volna − mindkét esetben ő volt a kirúgandó, a majdan, igen rövidesen eltávolítandó fél.

A Kecskeméti utca túloldalán, íme, másik kis terecske, körülötte a házakon kőberakás, falfestmény mutatja, milyen is volt anno Pest város kijelölt határa. Ide Polgár mindig elhozta külföldi ismerőseit, de azokat alig érdekelte az ügy, minek: otthon, boldogabb sorsú országokban nem valami freskón, hanem eredeti valóságban láthatták szülővárosuk emlékeit, akár hat-hétszáz évre visszamenően.

A tér szélén ún. gomba, kis kávé- és piamérő bódé, volt ilyen a Marx téren éppúgy mint az Orczyn, a Blahán, a Kalefon, de ez itt különleges jelentőségű: éjjel-nappal nyitva. Kávét árult, igen jót - tanúság erre, hogy a mindentudó taxisok itt szobroztak virradatig, persze csak a kockások, lévén egyedüliek a piacon, később jött csak a Volán, és hol voltak még a maszekok! A gombát Polgárék is kultiválták, hajnali kettő

után, mikor bezárt a Pilvax, erre sétáltak, eldöntendő, tovább mennek-e, vagy elég volt aznapra. Ha újabb kiruccanások mellett döntöttek, ittak forró, pult alatti rummal bélelt kávét, merthogy hivatalosan csak Hubertust, vagy Mecsekit mérhetett a gombás.

Szemben a szép, Polgár-kedvenc református templom, mellette a csúnya, lepusztult biztosító-palota. Egyetlen biztosító lévén az országban (nem annyira szolgáltatóként, mint hatósági szerepben tetszelegve olykor), nem igazán törődött külsejével: mocskos volt, szürkére vedlett falú, a falban golyónyomok negyvennégy-negyvenötből meg ötvenhatból. Mellette tűzfal, elébb hatalmas vörös csillaggal ékített, majd pucér sokáig, utóbb fölkerült P. Ági mozaik-képe, az első nagyszabású (legalábbis honi mércével mérve) és sikeres (legalábbis honi mércével mérve) reklámkampány modelljéé. Gyönyörű nő volt, megfelelve a „dögös csaj" és a „szép úriasszony" oly nehezen és ritkán összeegyeztethető fogalmának. Helyzete előd és példa nélküli volt, könnyen félresikló pályán mozgott − lásd később, a kezdeti szépségkirálynő-balhékat. Ági elegáns volt, tartotta magát, és a távolságot − Polgár ezt a Reklámklubban tapasztalta meg, lévén ugyebár ő reklámfőnök, hivatalból tagja e jeles intézménynek, amelyet a nagyon okos és nagyon link H. Péter organizált, némi „szakmai programmal" indítva a klubesteket, hogy azok természetesen táncba, csajozás-hapsizásba, kis piálásba forduljanak.

Mára a mozaik eltűnt a falról, Polgár hallotta, a művész és Ági, aki közben kb. milliárdos lett, valahol máshol próbálnak helyet találni neki − a tűzfalnak szürkeüveg palota támaszkodik. Megújult mellette a biztosítóház is, most már valóban palota, a pénzt, a biztonságot sugározza; szemben, a két kis tér, a randizó meg a gombázó, árkáddal összekötve szállodának szolgál fundamentumul. Polgár itt nem hiányol semmit, üres tereket nem igazán szokott hiányolni − habár… AZ az érzés, az a bizsergető, hogy váratott és őt váratták, meg a hajnali alkoholgőzös világmegváltások a gomba pultjának támaszkodva: Polgár úgy reméli, hogy egykori hangulatai, mint megannyi Kőműves(íves?) Kelemenné, beépültek a szladi falaiba.

Grundokon, golyónyomok közt

1959. december 31., este nyolc óra.

Szemben, a nyáron tenisz-, ilyentájt jégpályán éppen kialudtak a fények: 1959. december 31, este nyolc óra (a pályákon pár év múlva *lakóház* épült). A Balzacba fordulnak, nem állnak meg a villamosmegállónál, most séta van, pedig apunak dolgozói-, Polgárnak − átlós vörös csíkkal − tanulóbérlet lapul a zsebében. Mindkettőjüké fehérbádog tokban, Apuén BSZKRT domborítás (Budapest Székesfőváros Közlekedési Részvénytársaság), a gyerekén FVKV (Fővárosi Villamos Vasút Községi Vállalat). Anyunak vehettek volna ötven fillérért egy vonaljegyet, de hát ezért az egy megállóért? Meg különben is, most séta van, és hát ki tudja, jön-e egyáltalán a tuja, a hármas, vagy az ötvenötös - bár ígérték a rádióban, tízig járnak majd. Elindulnak a Visegrádin.

Jobbra, a Gyöngyházban még mindig hiányzik néhány kockakő az úttestből, fene érti, hogyan fért itt be egyáltalán tank, tankok, amelyek kiszakították őket: keskeny utca ez.

Amúgy a Visegrádi tele Polgár osztálytársaival, itt mindjárt Dunaiék laknak, odébb meg jön a Bagolyvár. Gödörbe süllyedt, rosszul világított, földszintes mininyomortelep, a század legelejéről, hogy a francba maradhatott meg a langaléta bérházak között? Sötét emberek, sötét helyek lerakata (néhány esztendő múlva ide is *lakóház* került). Mellette Dunavölgyi bácsi műhelye, műhely? Pár négyzetméter az egész, benne mintha mindig pára lenne a kalapok gőzölésétől. Szemben még nincs tábla a KMP megalakulásának helyszínét jelezve, és természetesen nincs még múzeum sem, a KMP megalakulására emlékeztető. Balra grund, még háborús, a melletteházban cukrászda: a grundon később *lakóházat* húztak föl. A cukrászdából lett utóbb a Rigoletto presszó, az első galériázott vendéglátóhelyek egyike, és mindenképpen első a wurlitzert tekintve: az valami hihetetlen csoda volt. A Katona József sarkán megint bozótos, később park, még később *lakóház*, errefelé lakik H., meg az A. ikrek.

Itt a trafik, egy szál huszonötös égő a kirakatban, mindazonáltal Polgár röptiben még megszemléli a szipkát: negyvennyolc fillér, halványpiros kockás tölcsérbe csúsztatható szaru szívószál, végén alkalmatos peremmel, arra úgy jól rá lehet harapni. Polgár már rég elképzelte, hogy

a legközelebbi zsebpénzéből vesz egyet, és az apjától lopott Tervet ebből a csodából szívja majd: igencsak jampis lesz. Újabb préri, majdani *lakóház* helye, most még bódék: az egyikben málnaszörpöt árulnak függőlegesen rögzített üveghengerekből, a másikban könyvet, a harmadikban tejet, kakaót kannából, zsemlével, kiflivel, diós csigával. Már amikor, nem szilveszter este. Kinek? A Kresz Gézától idáig tán ha nyolc ember volt az utcán, az ablakokban fények, nem mindenütt.

A Körút sarkán balra kocsma, jobbra kocsma, a balikból később tükrös bisztró lett, a jobbikból mára panzió-szálló bejárat. Szemben cipőbolt és Ápisz. Mindkettő megmaradt mostanáig, csodaszámba menően. Polgár megint kirakathoz tapad, neki egy papír- és írószerbolt egész életében kedves hely volt, nemcsak addigi tizenkét évében, de a jelenig: az a rengeteg mindenféle, a sok füzet, ceruza, toll, radír és ezek összetéveszthetetlen, máshol kikeverhetetlen illata!

A házak fala fekete, portól, füsttől, koromtól, lángtól: rajtuk a világosabb golyónyomok három, a befeketültek tizennégy-tizenöt évesek.

Itt azért már többen vannak, de csak a járdán: családok, kisebb baráti társaságok igyekeznek valahova, egy-egy papírtrombita rikolt, franc tudja honnét szerezhették őket, talán még a békebeli békéből, merthogy most ilyesmit errefelé nem árulnak. Úttesten hömpölygő tömeg? Tűzijáték? Csillagszóró, petárdák, üvöltözés, ricsaj, sikongó hangkeltők, kereplők? Ugyan, azok egy utókor ezeste még elképzelhetetlen kellékei.

Átjárószerűség a Balaton utca felé, deszkával beszegezett kirakatok: balra lesz a Nirvána bár, később diszkó, Polgár törzshelyeinek egyike úgy tizenöt év múlva; jobbra majd a Berlin éttermet-sörözőt alakítják ki, az oldalutcában a mindközönségesen csak Kelet-Berlinnek nevezett borkóstoló-kocsmával; ez utóbbi zárva manapság, előbbi mindenféle amerikai söröket kínál angol cégér alatt. E házban is laknak ismerős srácok, szüleik Apunak valami kibogozhatatlanul távoli rokonai, később eltűntek ők is.

Megint átmennek a túloldalra, a Magyar Néphadsereg Színháza felé, ott csend.

Világítás erre se nagyon, csak a Körút közepén himbálja a szél azt a sajátosan budapesti bádogfödőt, amely valami százas erősségű izzót

véd hótól-esőtől; most körötte sápadt aura a ködszitálástól − ostornyeles neon? Higanygőz? Mi az?

A színház csendes, természetesen. A sarkon a kultúra két másik otthona: a Tanács mozi sötéten, naná, meg egy kocsma, a majdani Omnia presszó, mára ez is söröző − no ez akkor is, most is nyitva.

Elérkeznek a Marx térre, itt megállnak egy kicsit, körbenéznek. A Váci út felől bekattog a tér széléig egy villamos, a harminchármas, talán az utolsó aznapra. A Westend-ház mini szoba-konyháiból különböző zenék szűrődnek ki: − Nagyon élnek a lányok - − dörmögi Apu; Polgár csak évek után tudja-érti meg, hogy az az épület afféle garni volt akkor is, a háború előttről örökölve jellegét. Bérháznak nevezték, és ki sejti hogyan-miként, de a törpe szobákban többnyire különböző korú, profi nők bérelhettek szobát − maguknak és sokan másoknak (helyén ma parkoló és pláza, amatőr nőkkel, lányokkal).

A tér túlvégén, az Ilkovicsban és előtte kisebb tömeg, igen, ez már némileg hasonlított az évtizedek múlva tapasztalható állapotokhoz: az utcára kiszoruló piások hangoskodtak, énekeltek, jól érezték magukat; kurjongatások fenyegető üvöltésekkel tarkítva − a Polgár család szent borzadással nézte őket. Apu még emlékezett arra, hogy ő itt rendszeresen ebédelt, vacsorázott, amikor ez még korrekt, tisztességes gyorsétterem volt. Valóban gyors: különböző automata adagolókból jött az étel, főzelékek meg levesek − itt ma a Skála áruház meg MÁV irodák sötétülnek, előttük húzódik a felüljáró, ama nevezetes világépítészeti extrablama: első nekiveselkedésre nem értek össze középen a két oldalról induló hídelemek.

A Kádár utcába fordulva, a Sásdi, meg a Marikék háza előtt baktatva jutnak el a Kreszig, itt megint egy duplafunkciós sportpálya, most korcsolyázó, vastagon fellocsolva a hidegben a jó, mert ingyen vízzel − mára trafóház, *lakóház.* Pillantás a kis Borbély utcába: mondjuk úgy negyed évszázad múlva (amikor Kádár János az ország, Borbély Sándor meg a munkásőrség vezetője volt) Polgár, de még kb. tízmillió honfitársa se csodálkozott volna, ha eme férfiak halála esetén a két kis utca az ő nevüket kapja − ld. Székely utca = Székely Mihály utca, stb. Nem így lett.

Lassan tíz óra, most már egy lélek sem jár rajtuk kívül. Polgár lábujjai az átázott, vásott bakancsban üvöltve fájnak a hidegtől. Erre lakik Rigó

meg Delicsák − Polgárnak akkoriban rengeteg ismerőse volt −, vajon mit csinálnak? A Csanády-sarki kocsma (ma főzelék-kifőzde) bezzeg hangos, Ilkovicsos, majdani Körútas a hangulat: ihaj van, meg csuhaj − Polgárt Anyuék bemenekítik a házba. Mielőtt leeresztenék a redőnyt, Polgárnak úgy tetszik, hogy sré szemben, a hatalmas üres placcon (ma biztosítópalota és zárt parkolója), a cihatoll-tisztító, meg a bútorasztalos földszintes viskója mögött négyen lábtengóznak; csak azt nem érti, miként látják a labdát.

Fönnmaradhat, sokáig. A rádióban kabaré, Kazal és társai; Apu, Anyu nevet − Polgár velük derül, bár alig érti min, de olyan jó, mert olyan ritka, hogy ők hárman együtt nevetnek valamin, bármin. Kései második vacsora: egybesült fasírt és majonézes krumpli. Éjfélkor kap egy kortyintásnyi Promontor habzóbort.

Jó este volt.

Polgár Gyula mainapság december 31.-én már tízkor alszik. Igaz, dupla altatóval, de bedobja a szunyát: ő akkor szilveszterezik, amikor akar, neki ne szabja meg közmegegyezés, hogy mikor köszöntse az új évet − ha egyáltalán kedve lenne rá. Rühelli, szeretné eliminálni az egészet: elsején reggel éppúgy hatkor kel, mint máskor, és éppúgy lemegy félórát sétálni, mint más évek első napjának reggelén: ezzel emlékezik arra a kétórás kis bolyongásra ama szilveszteren. Ez így megy öt-hat esztendeje, amióta utoljára is elvált és ideszorult a lakótelepre. Meglehet, az idei volt az utolsó memento-séta: immár télen-nyáron idegsejt-sorvadástól fájó lábujjaihoz decibelekkel hajtott kocsiból petárdát vágnak, odébb friss hányásba lép, és szinte a fején landol egy, ablakból kidobott, másnapos sörös doboz.

Hacacáré

− Mert már megint hacacáréznak, folyton hacacáréznak! − ez Bazsi néni, a két-hároméves Polgárnak csak Bazsi, a hatalmas korkülönbség ellenére.

Bazsi a fölöttük lakó P.-ék takarítónője, mindenese; a ritkafogú vici szerint: cselédje. A kisklambó Polgár érzi, hogy ez csúnya szó, Anyuék mondják is; a többnyire részeg vici valamikor letámadta a jóval ötvenen túli Bazsit, aki keményen hárított, a szóbeszéd szerint sodrófával. A vici azóta nem mer a közelébe menni, de dühödt morgásainak állandó tárgyává lett. Bazsi: barát. Bár a házban akadnak Polgár-korabeli gyerekek, Bazsi az igazi haver, gyerek- és szülőpótló. Apu-Anyu egész nap dolgozik, és ugyan utóbbi otthon van, a Singer folyamatosan kattog, Anyu ilyenkor nem kedveli ha körötte sertepertél a gyerek. Bazsi viszont nem csupán megtűri őt takarítás, mosás közben, de folyvást vidáman trécsel vele, felnőttségeket mond. Polgár imádja ezeket a mosókonyha párájú, meglehetősen egyoldalú dumákat, hiszen ő többnyire csak hallgat, figyel. Bazsi ott is lakik P.-éknél, a cselédszobában (hoppá!), csak vasárnap utazik haza a testvéréhez, Tárnokra, hogy onnan hétfő reggelenként térjen vissza a nagyságos úrékhoz. A vonat most is pontosan jött, de a városon nehezen evickélt át, tömeg mindenütt: Világifjúsági Találkozó.

A késésért P.-ék letolták, Bazsi hát mérges, ami amúgy ritkaság, de azt így is elismeri, hogy egész érdekes volt a hacacáré, színes, nagy tömeg, sokszínű zászlók és sokszínű emberek: − Feketék mint a csokoládé! − Polgár ezt nem képes elképzelni sem.

Később ismét egy késés a méreg alapja: − Most meg a vonatokkal hacacáréznak! − morog Bazsi. Keményen levontak a fizetéséből, pedig arról igazán nem ő tehet, hogy a vasúton kitalálták a Békeút mozgalmat. Az amúgy is minden apró állomáson megálló szerelvény köré lelkes (?) kis tömeg gyűlt, ismét zászlók, meg énekek (Egy a jelszónk, a béke!) A mozdony tíz-tizenöt percig pöfékel potyán, aztán békeharc letudva, rövid nekiiramodás, és minden kezdődik elölről.

Apunak is lenne hacacáréja, de ő és társai kicselezik. Szerte az országban, gyárban, szántóföldön, iskolákban hajnalonta Szabad Nép félórákat tartanak, azaz fölolvassák a központi lap néhány cikkét, majd: − Tessék hozzászólni elvtársak! − és következik a vita. Vita. Hajaj… Apuék csele: lévén ők a pártlap kiadójának kistisztviselői, valamiként meggyőzik illetékeséket, ne már, hogy ilyesmikkel kelljen külön

foglalkozniuk, hiszen ők ugye hivatalból ismerik a szent újság minden sorát.

Polgár már hatéves, amikor először lát sárga embereket (a feketéket még akkor sem hiszi): koreai gyerekeket hoznak az óvodájukba. Egyendarócba öltöztetett, egyforma arcú, rémült szemű kölykök, játszanak (zakatolás − Egy a jelszónk, *tartós* béke!), persze csak a hosszas beszédek után. Polgárék „vágják" az olyan fogalmakat, hogy amerikai imperializmus, mocskos kolonialisták − bár értelmükről, jelentésükről halvány ándungjuk sincs.

Kisebb, házi hacacáré volt a lakógyűlés, mint olyan: a bérházak udvarán, többnyire a poroló mellett örökös emelvényt ácsoltak ócska deszkákból; a porolón még a háborúból maradt síndarab, akkor légiriadót kolompoltak rajta, most a szerencsétlen lakókat rángatták ki otthonaikból meglehetősen gyakran, hogy valaki illetékes (tömbbizalmi, vagy még nagyobb fejes) előadást tartson az amerikai imprilistákról, akiknek gyilkos keze betette a lábát a mocskos kolonisták segíccségével a béke útyába. A ház népe toporgott a hidegben, sugdolóztak, recepteket és értesüléseket cseréltek, míg a szónok vagy segédje rájuk nem dörrent: − Több komolyságot, eetársak!

Igazán komollyá ötvenkilencben vált egy hacacáré, legalábbis Polgár szülei rendesen megijedtek. Gyula épp Kerektóról jött haza, nyaralt a Nehézipari Minisztérium üdülőjében (protekció!), ott végre, végre! összebarátkozott egy sráccal, meg is állapodtak, hogy két nap múlva találkoznak a Szigeten, a Sportuszodában − bebaszott a gyermekparalízis. Anyuék szinte letépték a buszról a gyereket, minden meg volt szervezve, soron kívül kapott Sabin-cseppet, kiskanálból. Nem engedték gyerekek közé vagy két hétig, a sportuszodai találkozó passzé, akárcsak az a barátság − mindörökre.

Nagy hacacáré lett a mindenkori mezőgazdasági kiállítás. Ősszel tartották, a későbbi BNV helyén, kint a kőbányai bús mezőkön; díjnyertes marhák, aranyérmes disznók, daliás ménesek, gabonakötegek és csodakombájnok − az echte városi, mi több: újlipóciai srácokat nem igazán érdekelte, de tuti buli volt, tervezhető-kiszámítható, hivatalos lógás az iskolából, hiszen minden esztendőben kivonultak testületileg, a tanítás pedig egy teljes napra ugrott.

Hivatalosan lógtak hatvannégyben is, amikor KISZ-egyenruhába öltözve (kék ing, veres nyakkendő) kivezényelték őket sorfalat állni a pályaudvarra, ahol Hruscsovot fogadta Kádár János. A hacacárén természetesen az amerikai imperialistákról is szó esett, de nem

mocskoztak senkit-semmit és már elmaradt az Egy a jelszónk, a béke!. Apuéknál este vendégség volt, megállapították, hogy „ez a" Hruscsov „azért" „rendes" pacák. Az ébredező tudatú, bár teljesen apolitikus Polgár közbekotyogott: − Mér' azér'? K. bácsi ránézett: − Mert nem Sztálin. E három szó jelentését-jelentőségét Polgár csak jóval később fogta föl, aznap este ő éppen fázott, merthogy kurva hideg volt a pályaudvaron, nekik meg ugye egy szál ingben kellett ott strázsálniuk.

Hacacárénak minősítette, immár ifjú fölnőttként, azt a névadó ünnepséget, amelyre egy baráti házaspárt kísért el, mégpedig névadó-szülői minőségben. Tulajdonképpen ez is merő politika volt, leginkább a még akkor is, bár csendesebben folydogáló „antiklerikális küzdelem" jegyében: nehogy már keresztelőre vigyék e szocialista ifjak a még szocialistább és természetesen még ifjabb gyerekeiket. Az ünnepségen volt beszéd, a jövőről főleg, amely fényes és boldog leend, legalábbis a most nevet kapó apróságoknak − hacsak az amerikai imprilizmus el nem gáncsolja mindezt. Volt szavalat meg ének, aztán úttörők kisdobossá avatták a pár hónapos szerencséseket, szabályosan, dobpörgéssel, nyakkendővel, tisztelgéssel. Polgár amikor mostanában arról hallott, hogy a Magyar Gárda egyéves apróságokat is tagjául fogadott (szabályosan, dobpörgéssel, nyakkendővel, tisztelgéssel, beszédekkel a globális imperializmus ármánykodásai ellen, a szebb jövőről) − kevésbé képedt el-rémült meg, mint sokan mások. Hosszú távú memóriája ugyanis (dacára, hogy pusztította ahol-ahogy érte) kb. ép, habár, igaz, módfölött cinikus, naná:

− Nemigen akad újdonság e fene nagy magyar nap alatt.

Hajdani Helyek helyén

A Napoletana volt talán az első "nemzeti konyhás" vendéglő a városban. Polgár (nem lévén akkor sem gourmet, még kevésbé gourmand, ellenben meglehetős ivónak minősíttetett) korántsem a pastákért járt oda, hanem a chiantiért, amely valódi volt, ahogy Hemingwaynél meg van írva: háncs borította, gömbölyded palackban, elfogadható áron. A piros kockás abroszokkal fedett asztalok még egy "kerthelyiségbe" is kihúzódtak, vedlő tűzfalak vették körül a hangyányi teret: − Istenkém, mint Nápolyban! − suttogták a megilletődött pestiek, akik nem jártak, mert nem járhattak Nápolyban akkortájt. A Napoletana helyén lett elébb Fontana Áruház, ez legalább rímelt, utóbb jött a C&A, hurrá.

A Moszkva étteremhez már virtigli kerthelyiség társult: ménkű nagy, felcsavarható ponyva borult fölé, „élőzene" szólt, Tabányiéké. Polgár, bár táncolni nem tudott, jobb nőit szívesen vitte ide: a hely elegáns volt, ízlésének és pénztárcájának megfelelő. A Gorkij fasori villa később a munkásőrségé lett, még később − gondolni − valakik privatizálták, a kerítésen áttekintve egy ideig még látni lehetett két hatalmas vasoszlopot hátul: azok tartották valamikor az (időjárástól függően) nap- vagy esőernyőt a harmonikaszóra szvingelők fölé.

Volt ilyesmi a Duna Szállóban is, amelynek helyén előbb az Intercontinental Hotel lett, majd a Mariott Hotel, ám közben Intercontinental lett a Fórum − vagy valahogy ilyesformán. Polgár aránylag rendszeresen, többnyire N.P.-el, Sz.T.-al járt oda, amely aránylag és amely rendszeresség a fizetésnap körüli időket jelzi. Csendben borozgattak, Martinyékat (a bárban Beamter Bubiékat) hallgatták, afféle bemelegítésként, nyári kora estéken, mielőtt a komoly bevetésekre, vagyis valamelyik aktuális házibuliba indultak volna. A harmadik vagy negyedik üveg Egri Leánykánál tartottak, amikor kiderült: jó, ha összesen annyi pénzük van, hogy két palackot ki tudnak fizetni. Először haverokkal próbálkoztak: felhívták B.-t, aztán L.-t, jönnének segítségükre, de egyik sem volt elérhető, már útban lehettek a közös cél, T.-ék hábéje felé, pénz tehát nyista. Következtek a szülők, akik ugyan otthon voltak, de nem adtak. Nem. Kijelentették: nem. A srácok rendeltek még egy hétdecist, ha már balhé, legyen nagy és legalább kellő bódulatban érje őket. Közben teljesen besötétedett és

Polgár életében először, és úgy tűnik − legalábbis az azóta eltelt sok évtized bizonyítja − utoljára: lelépett a cehh elől. Simán átemelték magukat a beton virágládákból alkotott kerítés fölött; tíz-húsz métert békésen sétálgatva, ám reszketve tettek meg, majd eszeveszett futásba kezdtek, végig a korzón. A Roosevelt téren álltak meg kifulladva, félve, hátra-hátra lesve, rendőr vagy pincér közeleg-e, de nem. A cikis szégyentől és a futástól vöröslő fejjel néztek egymásra, aztán röhögni kezdtek, gusztustalanul ám felszabadultan, és P. így nyögte: − De hiszen akkor maradt egy valag pénzünk! Nem sokáig: azonnal eltapsolták a Greshamban, ami akkor étterem-presszó kombinát volt éppen − helyén ma az ország állítólag legcsodásabb szállója (az állítást ellenőriznie Polgárnak lehetetlen: tán már az épület megközelítése is pénzbe, rengetegbe kerül).

A Víg Matróz a Szent István körút és a Hegedűs Gyula utca sarkán egy kávéház helyén nyílott étteremként, illetve diszkónak. Ez utóbbi Polgár privát, legjobb barátai elől is titkolt, biztos helye volt: ha itt nem tudott felcsípni csajt, akkor sehol. Srégen, a Berlin étterem helyén sokáig üresen álltak a falak, talán még őrizve régi sült csülkök és korsó Radebergerek illatát − helyüket elfoglalta egy másik söröző, a korszakhoz híven amerikai csapoltakat kínálva. Följebb, a Luxor kávéházban, anno Polgár látta még a Kellér fivéreket, meg Benedek Tibort (nem a pólóst! a nagyapját!), meg sok gyönyörű nőt (azóta tudja: irodalmi- vagy hivatásos prostikat) − a helyén egy darabig valami Paprika-étteremhálózat reprezentánsa fungált, majd antikvitásbolt jött, ötletes tulaja mindent hasznosított: a valaha az étlapot takaró, rézből és üvegből készített vitrin listát fedett, a listán nevek, festőké, szobrászoké.

A Dunapark-kávéház is hosszú álomból ébredt, midőn ismét kávéház lett. Polgár akkoriban épp író kívánt lenni és az írósághoz kávéház szervesül, ez köztudott ugyebár. Letelepedett a galérián, füzetet, ceruzát rakott az asztalra, de mert az ihlet nem jött, megrendelte hát vodkaalakban. A galéria Polgár egyik esküvői partijának is teret adott. A kávéházat ezután bezárták, helyén évek után bútorszalon nyílt, majd az is kimúlt. A méretes ablakokat rondán foszlós csomagolópapírral ragasztották be, és amikor ismét fölfénylettek, no lám, örök körforgás? Megint kávéház.

Az Oktogonon egy gyorsetető terpeszkedik a November 7. tér Filatéliája helyén. Polgár hetente járt ide, kiegészítendő albumát: magyar bélyegeket kellett beragasztania a jókora oldalak előrenyomott kockáiba. Az új oldalak, az új bélyegek villámgyorsan apasztották amúgy is sovány zsebpénzét, az album egy idő után továbbfejlesztetlenül hánykódott a lakásban, huszonévesen már eladta volna, ígértek is szép pénzt − Anyu tiltakozott, lesz az még értékesebb is, vélte. Lehet, hogy az lett; kideríthetetlen: valamely költözködésnél elveszett.

Talán jobb is így.

Az egykori helyek helyén hiába van ma valami, bármi, akármi − Polgár egyikben sem találja helyét, és legföljebb azzal vigasztalhatja magát, hogy ha valamely tróger meg nem fújja az 52-es Néphadsereg Napja sorozatot, meg a budapesti úszó EB blokkját, a millpengős felülbélyegzetteket, akkor ma tuti milliomos lehetne.

Hangzavart? Azt!

Halk zümmögés, fölötte Apu hangja lebeg − diavetítés. Alul-fölül hengereket tartó, kis állványok a fekete készüléken, a földön kisebb, fekete doboz: a transzformátor. A fölső csavaróra helyezi az ember − nem Polgár, ő még kicsi, hanem többnyire Apu − a filmeket: olyan hat centi magas, két és fél centi átmérőjű, zöldes keménypapír hengerekben tárolva árulták, kettő-ötventől öt forintig, attól függ, fekete-fehér vagy színes a tekercs; árusították mindenhol: játékboltban, trafikban, Ápiszban. A készülék aránylag drága volt, születésnapjára kapta, talán a hatodikra? Éles, keskeny fénypászma vágódott a lepedőre, amelyet a ruhásszekrény ajtajára csippentettek olyképpen, hogy maga az ajtó szorította, szinte ölelte magához a vásznat. Szemben az egyik fotelben Polgár, a másikban, hozzá szorosan közel Apu, hogy középre állítva kényelmesen tekerhesse a masinát és felolvashassa a szöveget: most éppen a Grant kapitány gyermekeit. A dia-készítőnek egyszerű dolga volt: kivett képeket, állóvá merevítetteket az akkoriban futó szovjet filmváltozatból, némi szöveget biggyesztett alá, annyi. A vásznon hatalmas sas, kiterjesztett szárnyakkal, karmai között az egyik Grant-gyerek − Polgár remegett az izgalomtól, valahányszor csak látta.

Papírzizegés, -zörgés, -recsegés − jelmezbál. Óvodai buli, nagy esemény: óvónők, gyerekek és főleg szülők hetekig készültek rá. Legalábbis Polgáréknál. Míg a többiek elbattyogtak valamelyik jelmezkölcsönzőhöz (például a Városház utcai Postás-óvodához legközelebbihez, a Bécsi utcai maszkaboltba) addig Apu, Anyu kórusban vagy egyenként; halkabb majd zordabb hangon igyekeztek meggyőzni a gyereket, hogy a kölcsönzői közönséges tucatjelmez, neki egészen eredetit terveznek: rikkancs lesz, mintegy jelölve a postásságot, Apu szakmáját, a hírlapterjesztést, meg egyáltalán, így különleges az egész. Polgár ezt úgy-ahogy fölfogta, de azt még inkább tudta: a többieknek futja a kölcsönzőbeli színes holmikra, míg nekik barkácsolniuk kell. De főleg a szerep miatt szégyellte magát: még hogy az ő fejére csákót hajtogassanak papírból, a Szabad Népből, meg nőies konyhakötényt fabrikáljanak vászonra ragasztott különböző lapkivágásokból, hóna alá nehéz köteg makulatúrát gyömöszöljenek − és még ráadásul kiabáljon! Mármint hogy: − Itt az újság! Megjelent az újság! − mert ugye egy rikkancsnak ordibálnia kell, úgy lesz teljes a

jelmez és nyerő az ügybuzgalom, állították a szülők. Polgár gyűlölte a csirizszagot, amely áthatotta a köténytt; utálta a nehéz csomagot a kezében, meg ez a megalázó sápítozás − hát minek nézik őt?! A sok selyemruhás lovag között, kimonós gésák karéjában: kódisnak?

Faperdülés kartonlapon − társasjáték. Elég későn kapta az első, igazi, új, neki szánt bolti dobozt, éppoly primitív volt, mint bármelyik és egyforma, mint mindegyik. A kockával dobni kellett, a kartonlapra nyomott ábrákon bábuk mozogtak előre a kocka pontszámának megfelelően, időnként némi akadályok miatt vissza kellett lépni és az tökéletesen mindegy, hogy ló-, vagy éppen munkaversenyt imitált a játék: az ábra különbözött, a szöveg is, de a játékszabályok szinte ugyanazok. Végső soron állati unalmas, de muszáj kipróbálni, mert hát ha másnak van ilyen játéka rengeteg, akkor neki is kell: hisztizett érte − fölösleges erőkifejtés. Jobban élvezte a malmozást, amelyhez Apu rajzolt egy cipős doboz aljára megfelelő hálót; babszemek, eltérő színűek pótolták a valódi korongokat − ezt imádta, különösen mert időnként nyert, sőt, elég gyakran, és akkoriban esze ágában sem volt feltételezni, hogy hagyják győzni, Apu hagyja, má' mér' ne, hadd legyen valami öröme annak a kölyöknek.

Nyerítés, patkódobogás - az Állatkert. Ha jól emlékszik, a gyerekeket ingyen engedték be (a napokban hallott valami elképesztő, több száz forintos beugróról); bent a perec kilencven fillér, a málnaszörp automatából (guruló kiskocsi tetején két üveghenger, egyikben a málnasürítmény, másikban a szódavíz, a gépezet egybekotyvasztja őket) egy forint húsz, ám a lényeg, a ritka látogatások csúcspontja: a pónilovaglás − egy Kossuth-fejes ötforintosért, amely tíz percet ért. Mármint a kis, csipásszemű, fáradt, lógószőrű, barnás-fehéres póni tetején. Hatéves férfieszével mélán lenézte a visongató, félelmükben rinyáló kisebb srácokat, meg az idősebb lányokat; ő Winnetounak képzelte magát, mert Apu fölolvasott neki a May Károly-könyvből, amelyet még háború előttről őrzött: a magyar kiadáspolitika akkoriban a tiltott kategóriába sorolta ezen indiántörténeteket, állítván, hogy a felsőbbrendű fehér faj dicsőségét zengik − ó, irgalom atyja…

Nyekergő verklizene, meg fakó csattanások − Vidám Park. Ez még ritkább látogatás helyszíne, hogyisne, hiszen ide két forint a belépő, és minden, de minden pénzbe kerül! A céllövölde (sosem talált), a dozsem (így

mondta)! A nagy körhinta például, Polgár kedvence, egy kettesbe, és a gyereknek egy kör sosem elég. Mindig lovat választott, naná, majd beül valami, lányoknak való hintószerűségbe! A ló nem csak körbe forgott, együtt a ringlispíllel, de a törzsére szerelt rugóval előre, hátra lehetett rajta ringani, akárcsak, ha a póni hátán ülne, illetve dehogy azon! Ha lecsukja szemét és kizárja a nyekergő zenét, akkor prérin vágtat, bár nem tudja mi az, de Kardos Tomi, a másodikról megtanította neki a dalt: − *Mexikói préripusztán kavboj lovagol/ A seggében pávatoll és vígan így dalol* − hogy miként dalol, azt már elfelejtette, és természetesen vigyorog az altesti szónál, jól tudván, hogy ez tiltott, „csúnya beszéd", de itt majdcsak elnyomja a zene, a gyerekzsivaj meg a céllövöldék száraz légpuskacsattanása.

Harmonikaszó, kettő is, meg egy zongora, dob − utcabál. Ötvenkettő lehet, nagyon meleg nyári este, a hőség beszorul az utcák közé, itt, a Phőnix-ház sarkán is megreked, csak a táncolók kavarják-mozgatják, hatalmas, élő ventillátorként. A Csöpi presszó teraszán ül V.-ékkal gardírozva − ők Apuék barátai −, mert Apuék táncolnak. Táncolnak! Ez legalább annyira emlékezetes, mint az utcabál: Polgár sose látta őket táncolni, sem előbb, sem később. A ház árkádjai között kis dobogó, ott igyekszik a fent említett zenekar, majd szőke nő lép a mikrofonhoz: szélesen terül el szoknyája, a ruha szabadon hagyja vállait, az a piros pöttyös hófehér ruha! És a nő énekel: − *Szénát hordanak a szekerek, szekerek/ Én a bakon ülök teveled, teveled* − Polgár ezt nem igazán értette, teve húzza tán a szénásszekeret?

Fém kopog kövön, földön − túra. Többnyire a Hármashatár-hegyre mentek, a Kolosy térről gyalog, árkon, dombon, hegyen át, mert akkor árok volt, domb volt, hegy volt a mai luxusnegyed helyén. Hátukon zsák, kajának, plédnek. Turistabotja meg H. bácsinak volt, régi römi partner, ritkán csatlakozott hozzájuk, amikor meg ezzel a pálcával tette, körberöhögték: − H. grófhoz van szerencsénk? Merthogy a bot olyan arisztokratikus volt, szép, egyenes fából, alul elkeskenyedőre esztergálva, s hegyét kis fémkupak védte, markolata őzagancs, de a lényeg, a nemesi jelek magán a boton találhatók: háromszögletű meg kör alakú fém jelvényecskék, apartul fölszögecsezve, és rajtuk dombornyomással havasi gyopár, és hegyi kastély, meg a Mont Blanc csúcsa. Mindezt feliratok, körbeszaladó betűk övezik, lehetett olvasni, már akinek, merthogy a tizenöt-húsz biléta között a legtöbb idegen

nyelvű, francia meg német, bizonyítván, hogy valamikor tulajdonosa (vagyis H. bácsi, aki nem mindig volt bácsi, hanem úr, kis gumiüzemé, amelyet elébb árjásítottak, majd elvettek, utóbb visszaadtak, hogy negyvennyolcban végleg elvegyék) bejárta vele fél Európát, de az Alpokat mindenesetre − hát igen. De az valahogy röhejes: mit keres ez a pálca itt, a budai ösvényen, amelynek talajából időnként alattomos kődarabok csúcsai bukkannak elő, H. bácsi botja rájuk csapódik, fém csikordul-csúszik a kavicson, az öreg megbotlik − hiába, kicsivé lett embernek nem szabad súlyos emlékeket hordozó botra támaszkodnia.

Mozdonyzihálás, kerekek csattogása − vonat fut Gárdonyban. Polgár első függetlenedése: egyedül (egyedül? vagy harmincad magával) gyerektáborba küldik, a Velencei tóhoz − a szakszervezet organizálta. Ez jó, ez nagyon jó, mert az immár másodikat végzett Polgár új arcokat lát, meg őt is újnak látják a többiek, nincsenek előítéleteik egymással szemben, nem úgy, mint a suliban, ahol két év alatt a gyorsan és visszavonhatatlanul ítélkező gyerekgonoszság az egyik srácot focibeli ügyetlensége, a másikat valamely beszédhibája, a harmadikat kövérsége vagy éppen soványság miatt röhögi-gúnyolja-csúfolja. A tábor − voltaképpen csak néhány (emeletes) ágyat befogadó fabarakk − közvetlenül a sínek mellett épült, a vonatok mintha a priccseken dübörögnének keresztül, de ez is jó, a zaj, a vibrálás, a rezgés, ahogy az ágyak levezetik a föld, a töltés mozgását: bizsergetően izgalmas. Polgár sokat rezeg, hiszen az ötödik napon akkorát esik a tábor felé menet, mint egy télikabát, és a fehér murvával felszórt út egyik kavicsa mélyen belemar a térdébe. Odapillant, még látja, ahogy szétválik a bőr, alatta a fehéres zsírrétegen icipici piros pöttyök, amelyek egy másodperc alatt eltűnnek, eltüntetik a sebet is, merthogy azok a pici pöttyök elhasított hajszálerek, és most bőven buzog belőlük a vér. Polgárt orvoshoz viszik, összevarrják, beinjekciózzák, lefektetik − a hátralévő napokon egy, vonatok által rázott emeletes ágy jelenti neki a tábort.

Zongora, ütemesen csattogó két fadarab, női hang számol: egy-két-há', egy-két-há' − tánciskola. Ez már az általános végén lehetett, hatvanegyben talán? Lenin körúti, Kertész utcai, Haraszti féle, elegáns tánciskolák helyett ez itt, Angyalföld túlsó végén, a kerületi úttörőházban − tandíjmentes. Osz-posz: Megáll az idő. Fehér blúz, sötét szoknya a lányokon, sötét ruha a fiúkon, Polgáron is, persze kifordított, ráigazított darab, és vastag, nehéz posztó, de a srác nemcsak ettől izzad. Mert izzad, a

drukktól verejték csurog a hátán, hóna alatt, de főleg − és ez a legszörnyűbb − a tenyerén. Szörnyű, mert most azt mondja az a női hang, hogy meg kell fogni a szemben álló lány kezét, átölelni a derekát − mi lesz ebből? Ráadásul a lány nagyon csinos, sűrű fekete hajú, sűrű fekete nézésű; a fehér batisztot igencsak formálódó gömbölyűségek feszítik, Polgárnak mázlija van, hogy épp ezzel a lánnyal sorsolták össze: osztálytársai, meg a többi srác szerint − a legjobb nő az egész placcon". A zongora most valami klasszikust játszik, legalábbis Polgár annak véli, nem ért hozzá. A női hang kijelenti, miszerint ez most egy keringő, lépéseket magyaráz, erre kettő, arra három, itt forgás, amott belépés − Polgár nem hall semmit, megfullasztja az a fekete szempár, meg kezén az érzés: az átizzasztott blúzon át a lány forró bőre.

Pár éve valami fertőzéstől begyulladt a hallójárata, orvos haverja bevitte a kórházába, ott fülébe, orrába, torkába mindenféle műszert meg szerkentyűt dugtak, kenőcsöket és olajokat adagoltak, majd − Biztos, ami biztos! felkiáltással − elküldték egy szomszéd szobába, hangmentesen zárt kamrácskába, hallásvizsgálatra. Fülhallgatókat tettek rá, és jeleznie kellett, mikor hall jobb, vagy bal fülével valamiféle hangot. A prof bámult rá az egész után: − Uram, magának olyan éles füle van, mintha nem hatvan, de hatéves lenne! Polgár régen érezte magát olyan jól, mint akkor, másfél órás kínzás után.

Hanyatt esés üveges tótnak

Polgár Gyula tudja a teljes mondást is („Úgy hiányzott neki, mint üveges tótnak a hanyatt esés"), értelmét ösmeri, mi több, még találkozott is az említett mesterrel, anno, az ötvenes-hatvanas években: a derék iparos rendszeresen járta környéket, hátára hevederek rögzítették az ablakjavításhoz szükséges síküvegeket, tarisznyájában némi gitt. Tuti üzlet volt, mert a derék polgárok már akkor gyakorolták a megelőző karbantartás intézményét, amikor még nem is létezett TMK. A lakók ugyanis tudták-látták, hogy pl. az ablakaik üvegét rögzítő gitt időről-időre sivatagira szárad, reped, kihullik, előrevetítve az üveg hasonló sorsát. Nem akarván majdan üvegcseréppel elárasztani a lakást, rosszabb esetben a járdán éppen arra járót, rendszeresen meginvitálták a vándorüvegest (aki akkor már többnyire nem tuti tót volt), tegye a dolgát, vegye ki a csontkemény gittet, tegyen be frisset, drapposat, egyedi szagút. Aki meg nem volt előrelátó, és ablaka-ajtaja elszenvedte a törést, annak nem kellett ide-oda rohangálni, hóna alatt mondjuk egy ablakszárnnyal, csak körbeportyázott a szomszédos utcákban, és valahol föllelte a mestert, aki jött üstöllést. Fölmérte a kárt, a hiányzó üveget e méretre szabta azzal a kis, igen alkalmatos vágóizéjével, amelynek hangja igencsak sajátos volt: a gépfűrész felső regiszteri sivítása és a fába szorult farkú macska utolsó vonyításának kevercse. Az üveget ezután bepasszította a szilánkoktól, egyebektől megtisztított keretbe, gittet körbe, oszt: − Kézcsókom naccság, tíz forint lesz. Mára vándorüvegesék jószerint eltűntek. Egyenházak egyenszigeteléses egyenablakaiban nincs gitt, ha meg törik az ablak, irány a „szerviz", már amelyikben számlát is adnak, mert csak arra fizet a biztosító.

Ha fogát húzták-kezelték, ha magas lázzal feküdt – vagyis szinte egész kölökkorában − pépes kaját kellett ennie. Ami egy vicc volt. Polgár jószerint semmi nem evett, hírhedten pocsékul étkező gyerek volt, család és orvosok őrületbe kergetője, akkor punkt a pépeset falná? Csak tán nem spenótot? Viccelni tetszik? Anyu almát reszelt neki. Egyszerre hármat-négyet, azzal a kis üvegizével. Rücskös borda középen, körötte árok: a rücskök nyiszitolták a gyümölcsöt, az így keletkezett pépet-levet az árok tárolta. Mire Anyu kikaparta onnan, az eredetileg fehér gyümölcs megbarnult – ezt Polgár nem értette, de tetszett neki, és ami lényegesebb: ha nem is lelkesen, ám ezt a pempőt megette. Később, jóval kamaszkora után, egyszer ízlelőbimbói memórialemezéről

fölbukkant az az íz, rohant olyan reszelőizét venni, kapott is – műanyagból. Ebből a szerszámból pocsék gezemice bukkant-buggyant elő: Polgár kidobta. Pár hónapja egyik exneje, aki tanúja volt a műanyagos fiaskónak, lévén akkor még nem ex-, hanem ügyeletes nej, a Margit körút egyik kis üzletében fölfedezett, mi több: megvásárolt egy ÜVEG almareszelőt, sőt! Adott gyermekükkel elvitette exurához!!! Polgár szinte meghatódott e módfölött szokatlan gesztustól, és amikor kipróbálta a cuccot, már tényleg elérzékenyült: a pép – amire belefacsart pár cseppnyi friss citromot – isteni volt! Persze Polgár nem lenne Polgár, ha – mikor telefonon megköszönte az asszonynak a figyelmességet – hozzá nem teszi: − Ettől lett jó, a citromtól! A nej kiakadt: − Te ló, hol volt nektek, bárkinek, mondjuk ötvenegyben friss citromotok? Azzal lecsapta, de az exférj amúgy is elkussolt: ennek az átkozott némbernek igaza volt.

A Váci utcában, sré szemben a Városháza dísztermének helyt adó épülettel, évtizedek óta, még a háború előttről – modellbolt fungál. Polgár sráckorában igencsak szegényes volt a kirakata, csak néhány kopottas villanyvasúti kiskocsi, pár repgépmodell. Ám fönt, magasan, ott volt a csoda, amelyik fotografikus pontossággal véződött Polgár kb. hat-hét éves elméjébe (erre szükség volt, mert ez a táj kiesett későbbi sétáinak vonalaiból is). Egy palack, benne, értsünk szót: BENNE!, a méretes, ám palackhoz illően keskeny-vékony-szűk szájú üvegben! egy háromárbocos vitorlás hajó! Kompletten, minden a helyén, vitorlák, kötelek, ágyúk! Ilyen nincs is! Polgár hónapokig töprengett, érdeklődött, miként van a hogyan? Zavaros válaszokat kapott, a kérdezettek nem voltak épp palackmodellügyi szakemberek. Dékány András egyik tengerészkönyvében talált némi utalást kampókra, csipeszekre, no meg rendkívüli kézügyességre és végtelen türelemre – Polgár Gyulának egyik sem volt. Már felnőttként látott egy kisfilmet, miként is készül valójában az ilyen műremek, és mint annyiszor, mélységesen megdöbbent önmaga gyermekkori tervein: hogy a faszba merészelt ő kisklambóként még csak gondolni is egy ilyen csoda elkészítésére? Most azért utánanézett a dolgoknak, ismét: egy jobb, tehát nem „sorozatgyártott"; méretes, vagyis a gyerekkori emlékre hasonlító, sokárbocos, rengetegágyús kalózhajó többszázezerbe kóstál, van amelyik üti a milliót. Erről már végleg lemaradt.

De élőhalat sem rendel magának a Sirály restaurantban, pedig arra is elszántan készült. Hatalmas, csupaüveg haltartályokat, bennük

rengeteg, egymást „taposó", szinte kétségbe esve tátogó ponttyal látott már óvodásként a Lehelen, meg a Szent István kőrúton, a hentesnél, fönt, a Jászai Mari tér sarkán, főleg karácsony táján. Bugyborékolt a víz, állítólag oxigént engedtek bele; Polgár korabeli ellenvéleménye: szűk a hely, a halak kavarják a buborékokat tülekedésükben. Azután egyszer – ismerősi meghívásra – az akkor éppen Sirálynak nevezett vendéglőben ebédeltek, a Paulay Ede – Bajcsy sarkon. Hát mit lát a gyerek? Ott is haltartály van a kirakatban, abban is haltömegnyomor, node! Polgárt fölvilágosították: kiválaszthatja a neki tetsző állatot, és azt készítik el neki, rántva, roston, ahogy a kedves vendég óhajtja. Megkukult csudálkozásában. Nem tudta, ugratják-e, vagy halálosan komoly a dolog, a szó szoros, halhalálos értelmében. No majd! Egyszer! Ha fölnőtt lesz! Kipróbálja, de ki ám! Ez (is) elmaradt. Sirály nincs, kedve, ereje, pénze nincs. Azt hallja, állatvédők (azok is: hol voltak 50-60 éve, he?) kőkeményen, bojkottal fenyegetve tiltakoznak az egyik megalánc gyakorlata ellen, hogy ugyanis (a védők szerint) kevés vízbe sok halat raknak a boltosok, ez pedig vegytiszta állatkínzás, aszencségit! Megáék ellenkeznek, EU-szabványokra hivatkoznak, no hiszen! Méghogy EU! Ki nem szarja le?! Itt – szabvány ide, előírás oda − igenis fulladoznak a halak! Polgár Gyula, aki pedig sok mindennek minősíthető, de EU-ellenesnek tuti nem, nos ő eme hal+tartály+zsufi-ügyben hajlamos elküldeni az EU-t a 'zanyjába.

Hatvankilenc

Belépő

A melóhelyén már reggel kilenckor palack pukkant: − Jobb helyeken a pezsgő reggeli ital − nyilatkozott A. Laci.

Laci, megtért disszidens, évekig bolyongva Európában, tehát világfinak számít, ama jobb helyek ismerőjének. Polgár gyorsan végiglátogatta az irodákat, itt egy pohár, amott is − tízre, mire leért a Kisdómba, már megvolt az alap. K. is oda lógott ki, a főnök titkárnője, még utoljára megpróbálták egymást meggyőzni, hogy bár találkozniuk kéne kapcsolatuk első szilveszteréjszakáján, de hát nem lehet, nem, hiszen férjes asszony, ezt Polgárnak be kell látnia. Polgár belátta, szomorúságot tettetve bólogatott, és titkon örült, szemét alak, aki volt, mert még csak K. hiányzott volna ebből a szilveszterestéből, hiszen így sem tudja, miként fogja lerendezni a totális zűrzavart.

Visszament az irodába a táskájáért, hátulról vállon ragadta és maga felé pördítette K. T., alig egy hónapja kolléganője, nagyon magas, nagyon vékony, inas, csontos s ezért Polgár számára érdektelen lány. Érdektelenségét egy másodperc alatt elmulasztotta az az irgalmatlanul erőszakos csók, amelyet a lány kezdeményezett, olyan erővel szorítva Polgár nyakát, amelyet ki se nézett volna a cingár karokból; lám, megint egy jó csaj, mert a lány hirtelen az lett, hiába (ahogy macsóék szokták mondani): nincs rossz nő, csak kevés pia. − Mit csinálsz este? − kérdezte Polgár. A lánynak már volt programja: − Kár. − hazudta Polgár, mindazonáltal megállapodtak, hogy hajnali kettőkor találkoznak a Moszkva téren, az óránál, aztán majd meglátják, miként alakul. A viszontlátásig ittak még néhány pohár Talismánt.

Mire átért S.-hez, a téli utcán napsugár játszott, és fejében is sugaras gondolatok: lám-lám, ezek a nők, ezek a nők... S. munkahelyén Egri Leánykát bontottak, mint nyár, pontosabban augusztus óta mindig, amikoris a Múzeum lépcsőjén felváltva szívták az üvegből a bort, félelmüket kergetendő. S. tartalékos főhadnagy, kiválóan beszél angolul, mi van, ha *ezek* (és itt egy nagy ívet rajzolt karjával) beszipkázzák *oda* (észak felé mutató hüvelykujj), a katyvaszba. Sem hivatalos nevén, sem bevonulásként nem említették az *eseményeket*, nem is igen értették, Polgár legalábbis nem, neki fogalma sem volt politikáról, de félt, tulajdonképpen érthetetlenül, hiszen ő alkalmatlan mindenféle katonai szolgálatra, ám S., a stratéga, kikupálta: − Édesapám, ha az amcsik ezen berágnak, akkor megindulnak, és a

bombát nem érdekli, hogy te alkalmatlan vagy! Polgár eme eszmefuttatás hallatán mukkanni sem tudott, a nála jóval idősebb S. önmagát hűtötte le: − Habár az amcsik ötvenhatban sem mozdultak, most mi a frászért, holmi csehekért... Most tehát itták az Egri Leánykát, majd S. megkérte Polgárt, kísérné haza: − Miért ne? − vélte Polgár, és nekivágtak.

Az út borozókkal tarkított: két deci a Majakovszkij utca elején, újabb adag a kóserájban a Klauzál téren, majd Polyák pincéje következett, meg a Csengery utcai; szép túra, egészen az Orczy térig, ahol a sok vinkótól lehűlt gyomrukat kávé és Hubertus keverékével forrósították át. Polgár lakásig kísérte S.-t, megvigasztalta a mamát, a feleséget, a két gyereket: nincs semmi baj, legalábbis S.-el nincs, magáról nem igazán tudná ezt elmondani, elnézést kér.

Míg a ház előtt várt a taxira, a sarki Csemegébe beszaladva vett egy féldecis rumot, ledöntötte, a sofőr csak nézett rá, bölcs taxis mosollyal: − Na, ez is korán elkezdte.

Már négy óra lehetett, talán öt is, mire hazaért, sűrű sötét, Anyuék aggódtak persze, mint mindig, ám látván Polgár állapotát, csak annyit mondtak: − Feküdj le egy kicsit, kisfiam. Polgár ledőlt ruhástul, szeme égett, még alvás közben is.

Felkelt, zuhanyozott, borotválkozott, magába diktált nagy nehezen néhány Anyu-féle szendvicset, aznapi első kaját. Új cipője betöretlenül nyomta lábujját, dörzsölte hátul a sarkát. Fintorgását látva cimborája, F., a házmester házi törköllyel kínálta. Polgár bedobta, borzongott, belerekedt, és ettől pár percre kijózanodva megvilágosodott. Engedélyt kért telefonálni, felhívta V.-t, majd A.-t: − Elnézést, beteg vagyok, 39 fok, hallod a hangomon is, orvos már látott, beinjekciózott, de hiába, kipurcantam, nem tudok menni. A méltatlankodó reakciókat megelőzendő azonnal letette a kagylót, és mert pillanatnyi józansága elmúlt, már nem is számolt a következményekkel.

V. egyik korábbi munkahelyén vált kollégából szeretővé; értelmes, művelt, jódumájú csaj, szép szemekkel, mellekkel, de valami hihetetlen, időnként valóságos hisztériába csapó szenzibilitással, örökké forrponton − fárasztó már nagyon. A.-val rokonok hozták össze anakronisztikus bemutatkozási uzsonnán a svábhegyi házban; kakaó és kuglóf, altwien porcelán és ezüstkannák, cukortartók, úristen, 1968-ban! És A. tényleg lányregénybeli keresztény úrilány: szőke, kék szemű, hosszú combú, 18 évesen Chanel-kosztümben, alatta selyemkombiné − ezeket azért Polgár (úrilány ide, úrilány oda) lebűvölte róla pár hónap

alatt, de nem sok öröme volt benne: A.-t Polgár valamely elődje elrontotta, a lány unta az egészet, mielőbb túlesni rajta, menjünk bridzselni. V. is, A. is partnerként buliba várta Polgárt, mert az a szemét eleddig nem tudott dönteni, mindkettőnek elígérkezett, és most úgy vélte: bár sunyin, de megúszta a választást. Érezte ugyanis, hogy a majd' egy évnyi együtt járás után a közös szilveszterrel mintegy elkötelezi magát valamelyikük mellett, és annak beláthatatlan, azaz éppenséggel nagyon is kiszámítható következményei lesznek: leánykérés, vőlegénység, házasság − iszonyat, hiszen ő még alig 21, előtte az ÉLET!

Kért F. mestertől két pörköltkávészemet, szájbűzét oszlatandó, és nekivágott a városnak.

A bulit, ahol végül is kikötött, K. Zs. szervezte. Furcsa kapcsolat volt ez, bonyolult, Polgár tette azzá, pontosabban Polgár aljassága. A lány több volt, mint szép: egy szexbomba. Azaz a szex sajnos hiányzott belőle, és Polgárnak éppen ez volt a baja: − Öregem − mesélte-dicsekedte fűnek-fának −, az egy dolog, hogy nem dug, az istennek nem, de nem tudja megmagyarázni miért, egyáltalán: semmit nem tud megmagyarázni! Édes haverom, ez a nő olyan buta, mint a föld, amilyen gyönyörű, amilyen bomba, olyan buta.

Már az szemétség volt, hogy úton, útfélen kitárgyalta a lányt, de ahogy bánt vele... Hízelgett hiúságának, hogy amikor ide-oda elvitte, mindenütt megbámulták Zs.-t, és irigyen nézték Polgárt. A lány szinte alázatosan, némán toporgott mellette, szó nélkül, hiszen miről is szólhatna ilyen nagy ember társaságában, mint Polgár, aki beszélgetni persze nem is igazán akar, mert hiszen mindig csak *azt* akarná, *azt*, amit viszont ő, Zs. nem akar, nem és nem. Polgárnak szerencséjére volt hol és kivel (K., V., A.) levezetnie hormonjait, ezért hát mind ritkábban találkozott a lánnyal, majd egyszerűen elpasszolta. K. E., ez a pengeeszű, hiperokos srác teljesen bele volt zúgva Zs.-ba, epekedve nézte mindig, de barátja lévén Polgárnak, a nézésen túl sosem ment, illetve csak egyszer, amikor − ő is kissé beállítva − Polgárnak tett szerelmi vallomást, mondván: Polgárt úgysem érdekli ez a nő, csak szórakozik vele, pedig ő, mármint K., lehozná neki a csillagot is, de mindenesetre tanítaná, formálná, szerelmes társként. − Kérlek, parancsolj! − mondta grandezzával Polgár, amely nemeslelkűséget természetesen a megelőző szeszek váltották ki: − A tiéd! Másnap erről tájékoztatta Zs.-t is, igen, tájékoztatta, higgadtan, tényszerűen, érzelemmentesen: − K. szeret téged, én nem, próbáld meg. − A lány sírt, de megpróbálta, és szépen alakult a kapcsolatuk, K. hálás volt,

tulajdonképpen Zs. is, vidáman, boldogan néztek Polgárra. Ám abban föltámadt a szemétség? irigység? mindegy, a lényeg, hogy az Erzsébet sörözőben, hónapokkal a "szakítás" után megsimogatta a lány térdét, combját az asztal alatt, lesz-ami-lesz alapon. Hát az lett, hogy Zs. visszanyúlt, és amit korábban soha, most megmarkolta Polgárt, így tartották egymást percekig, míg ki nem rohantak a Körútra, be az első kapualjba, de *az* ekkor sem jött össze, a lány megint nem akarta, így hát Polgár megint elküldte, vissza K.-hoz, s az megbocsátott. Polgár még évtizedek után is utálta magát ezért a húzásért.

Zs.-ék Budán laktak, a Körszálló fölött, kétszintes villában az emeleten, afféle szolgálati lakásban: a szülők régi munkásmozgalmárok, és bár a papa meghalt, a mama most is nagyfőnök. A villa földszintjén K. elvtárs, polbiztag és KB-titkár. Polgárnak fogalma sem volt, hogy ez mekkora rang, egyáltalában mi ez, ismételjük: igencsak apolitikus volt, azt viszont borzasztóan irigyelte, hogy a KB-titkár pincéje vadonatúj könyvek ezreivel van telezsúfolva, mert (mint Zs. fölvilágosította) hivatalból járt neki valamennyi, Magyarországon megjelent könyvből egy tiszteletpéldány.

Az ajtóban Zs. félénk puszival fogadta, nem tudta, hogy most éppen csók, vagy puszi az adekvát, hiszen bent ott volt persze K. meg az egész társaság, vagy hatvanan, alig fértek a hatalmas szobákban. Polgár körbevigyorgott, megkereste az italosasztalt, azon akkoriban szinte ismeretlen piák: többféle skót whisky és francia konyak. A Black and White-hoz nyúlt, erről már hallott, üvegből kortyolt, hatalmasat − prüszkölni kezdett, minden elmosódott előtte. Érezte, hogy baj lesz, nagy baj: hiába, reggel kilenctől egyhuzamban szlopál, kaja jószerint semmi − a vécé felé botorkált. A klotyó zárva, rángatta a kilincset, bentről elzavarták, egyre jobban émelygett. Ismervén a járást, a fürdőszoba felé lódult, csempézett terem, a végében kertre szolgáló ablak − Polgár odarohant, feltépte, kihajolt és kiadott magából mindent. Csak egy percre könnyebbült meg, mert lentről éktelen káromkodás hallatszott, kiabálás majd lábdobogás közeledett föl a lépcsőn, csöngetés, dörömbölés. A K. elvtársat vigyázó kormányőrök érkeztek, mutatva a corpus delictit: Polgár − tisztesség ne essék szólván − pont telibe illette azt a pórázt, melynek egyik végén az őrkutya, másikán az őr rótta köreit a falak mentén. Némi ital-étel segítségével lefegyverezték a felbőszült közegeket, akiktől mindenki sokkal jobban megijedt, mint Polgár: tulajdonképpen fogalma sem volt a környező világról.

Le-föl sétálgatott, immáron egy nagy adag kávéval a kezében, Zs. aggódva figyelte, Polgár elhessegette: − Nincs semmi baj, rendben

vagyok. Az egyik szobában belépésekor elhallgattak: − Persze, ezek mindig elhallgatnak, ha én jövök − vélte részeg sértődéssel Polgár, meg is mondta nekik, azok furcsán néztek, hülyéskedni kezdtek, vicceket meséltek, de Polgár már nem is volt ott. Igen, ez a csapat valahány bulin összefutottak mindig megcsendesült érkeztekor, fogalma sem volt miért. Egyikük, L. valamikor leült vele hosszan beszélgetni, érdekes szempontból szidta a rendszert, elpuhultnak ítélve azt és sűrűn emlegette Maót. Polgár bólogatott, udvariasan, hiszen L. szorgalmasan töltött neki, és mert jó vodkája volt, megérte a figyelmet. Mindazonáltal válaszolni nemigen tudott, mert nem érdekelte az egész. Értsünk szót: Polgár huszonegy éves volt és nem foglalkoztatta *a rendszer*. Nem ez, az akkori, honi − semmilyen. Amíg lehetősége van bulizni, inni, csajozni, színházba-moziba járni, kirándulni, jó könyveket olvasni − szarik a világba. L. és társasága ezt valószínűleg nehezen fogta föl; Polgár évtizedek után jött rá, hogy meglehet: téglának nézték, rájuk állított spiclinek, rájuk, akiknek neve, fényképe húsz év múlva újságok címoldalán köszöntött az országra, bemutatván őket, mint a demokratikus ellenzék alapítóit, vezetőit.

Virslit evett, meg az eladdig ismeretlen kaviárt, lazacot. Zs. mamája szerezte, mint a szovjet pezsgőt is: Promontorral, Talismánnal kezdte, világfiságnak érezte, hogy sampanszkojéval fejezze be − be is fejezte. Féltizenkettőkor ütötte ki magát végleg, az éjféli koccintásra sem tudták helyrerázni, volt vagy hajnali három, amikor magához tért, körötte sűrű félhomály, benne a vendégsereg maradéka, immár párokba ölelve egymást. Polgár megkereste a kabátját, sálját, egyik kesztyűje hiányzott, a kertben a maradék fél párat a farkaskutyának dobta, az elrágódott rajta.

Elbattyogott a Fasorig, leintett egy taxit, egy kicsit meditált, vajon megálljon-e a Kalefon, az óránál, de hát ugyan, ennyi ideig nem vár K. T., ha egyáltalán ott volt, márpedig miért lett volna ott, miért?

Otthon Anyu persze még ébren: − Boldog újévet kisfiam, keresett valami V. és A. is. Hát persze, keresték; tételezzük fel róluk a legjobbat, csak azért, hogy egészsége iránt érdeklődjenek. Erre számítani kellett volna, de nem kalkulált ezzel, ostoba részeg állat, most azután teljes a lebukás. Elfogyott ereje a dolgon filózni; a spájzban talált egy üveg Kinizsit, altatónak gurította be, leszórta magáról a ruhákat, rámászott a megvetett ágyra: − Csak el ne felejtsem Apunak megköszönni − gondolta, és vagy húsz óráig ez volt az utolsó gondolata.

Mint utóbb kiderült, V. látványos rohamot produkált otthon, néhány Valériánát gyömöszölt a szájába, ügyelve persze, hogy azonnal

kikaparják onnan a család észnél maradt tagjai. Több hónapon át névtelen levelekkel, telefonokkal jelentette föl Polgárt mindenütt, pl. a főnökénél, mondván, a srác ócska alkoholista (a főnök viszont valóban az volt); a rendőrségnél, hogy disszidálni akar (Polgárnak akkortájt nem volt pénze, hogy utazzék, ergo a nem kért útlevelet nem is tagadhatták meg tőle). A. bátyja fölhívta, közlendő: ha Polgár fölbukkan a család közelében, szétverettetik a mocskos pofája − így mondta, szó szerint: szétverettetik.

Ekként indult 1969-be, amely évről, most, sok-sok esztendő után már bizton állíthatja (kemény italozásoknak, vad nőzéseknek régóta híján, megöregedve és megtöretve), hogy olyan csodálatos háromszázhatvanöt napja nem volt, nem lesz, nem nincs.

Tavasz

Ama emlékezetes szilveszter után A. a bátyjával közvetített fenyegetésekkel, V. pedig hónapokig tartó feljelentgetésekkel lépett ki Polgár életéből. A fiú e sok kalamajkát aránylag jól tűrte, hiszen mindennél lényegesebbnek érezte, hogy a két csajjal nem vergődik, kínlódik tovább. V. egymaga többeknek elég lett volna, hát még A.-val körítve; és végül is K.-val szerencsére megmaradt az egyértelmű kapcsolat. K. a főnök mindenható titkárnőjeként szabadon kezelte a cég kulcsait, és ezt a szabadságát szombat reggelre-délelőttre időzítette, amikor a kutya sem tartózkodott bent, ő viszont (tetemes túlmunkákra hivatkozva) eljöhetett otthonról, a férjtől. Ez Polgárnak nagyon megfelelt, azóta is dünnyögi olykor: − Nincs szebb a nappali szerelemnél. Egyedül voltak az egész épületben, az ablakon át kedvtelve szemlélte az irodai kanapén egybefonódó testüket a március eleji nap.

Nemileg ilyképpen leszedálva, esténként újabb bevetésekre indulhatott, haveri társaságban, mi több: nélkülözhetetlenül. Polgár ugyanis nem tudott táncolni, viszont (vagyis épp emiatt) tökéletesen alkalmas volt a "lekérő" szerepre. Nekiindultak P.-vel, T.-vel, L.-val az estének, például az Ifiparkba, vagy a Petőfi híd budai hídfőjénél álló koleszba, ahol az alagsorban a Futuráma játszott, egy odébb megbújt sarokban Brunnerék kisegyüttese, és míg Polgár gint ivott narancslével, haverjai bevetették magukat a tömegbe. Időnként visszatértek, kivették Polgár kezéből a poharat és rámutattak egy táncoló pár hölgytagjára: − Na, azt kérd le! Polgár engedelmesen odabattyogott, lekérte a hölgyet, fél perc múlva megjelent P. vagy T., vagy L., és visszavette a lányt − Polgár back to the pia. Ez esténként addig ismétlődött, míg ki-ki rá nem jött, hogy a T.

vagy a P. által kiszúrt csajnál nincs sok keresnivalója. E tényt némelyek belenyugvással, mások buli utáni gyepálások beígérésével vettek tudomásul: a bunyók többnyire elmaradtak, Polgárék valami hátsó lépcsőn léceltek le - a megharcolt csajokkal, naná.

Hétköznapjai is mind kényelmesebben teltek: ahogy kitapasztalta a kiadó, egyik első munkahelye működését, rájött a látszat fontosságára − később ezt a fölismerést mindenütt, már kezdettől átültette a gyakorlatba. Markírozni kellett a melót, lázas tevékenységet színlelni, pl. dúlva-fúlva rohangálni irodáról irodára, üvöltve, hogy neki már megint ki kell menni a városba, annak is a túlsó végére, mert az a hülye korrektor nem hozta be az anyagot, az a barom szerző elvesztette a forrásmunka-jegyzéket − kifogásai, ötletei számtalanok voltak, még ha nem is túl eredetiek: ezt csinálta mindenki. A házban többnyire tizennégyen-öten bóklásztak napközben a hatvan-hetven emberből. Lógott hát Polgár is, derekasan, moziba járt, vagy uszodába (soha ilyen tavaszt! Májusban kánikulai hőség fojtogatta a várost), haverokkal dumálni az Erzsébetben, vagy a korzó valamelyik, akkor még megfizethető presszójában.

A tavaszba forduló télről leginkább a fényes szelekre emlékszik, amelyek az utcán fújtak, meg a moziban. Történelmi ismeretek híján vajmi keveset értett a filmből, azt azonban érzékelte, hogy a mozidarab körül valami politikai-történelmi zűr lehet, hiszen eladdig egy filmről a magyar sajtó nem cikkezett annyit, évek alatt összesen, mint most, erről az egy Jancsó-opusról. Ő csak kedves veszprémi várát látta, az udvarán ide-oda kergetett, nyájként hullámzó tömeggel, amelyben örömmel fedezte föl némely, statisztaszerepet játszó, színművészeti főiskolás, régi haverját, egykori osztálytársát. Esténként színházba járt, sokat, és ez esetekben szinte előny volt, hogy partner nélkül érkezett: a jegyszedő nénik, a nézőtéri felügyelő, a pénztáros egy potyahelyet, -jegyet inkább tudott adni a látásból már mindegyikük számára ismerős ifjú színházrajongónak, mint egy párocskának. Gábor Miklósra emlékszik, mint III. Richárdra: − A Hamletje jobb volt − vélte, az überölhetetlen, látta is huszonvalahányszor: − Ahhoz képest ez a Richárd, hát ez nem az igazi − így Polgár, tenyérbe mászóan; mindazonáltal évek után kellemesen érintette, hogy könyvében maga a művész is feledhetőnek minősítette alakítását.

Más estéken Zs.-hoz ment föl. A lány és akkor még vőlegénye, későbbi férje, J. többek voltak neki, mint barátok: Polgár (meglehet, egyoldalúan) szinte testvérének érezte mindkettőt. Elviselték őt, hülyeségeit, nyavalygásait, okoskodásait, kapatos állapotát és

fölbukkanó partnernőit; bornírt dumáira okos válaszokat és tanácsokat adtak, ezek többnyire be is váltak − Polgár hálás volt és szerette őket. Élete során tán ha három-négy ilyen barátsága alakult, tartósak, immár mindhalálig − annyi elég is, doszt.

Egyszer buliba csöppent náluk (gyakori esemény, a szülők, papák-mamák ritka kivételeként, örültek a vendégsrácoknak), Polgár menetrendszerűen bekapott, és ráhajtott egy vékony, vöröses hajú lányra, szinte bebeszélve magának, hogy a csaj hasonlít D.-ra, akivel akkor már ugye fél éve, hogy vége volt, de hiányzott, piszkosul hiányzott. J. félrevonta: − Apám! Nézd már meg ezt a bulát, hát ez valami eszelősen ronda! Polgár elhessegette: − Ugyan, mit értesz te ehhez! − és randira hívta a lányt. Az szomorúan közölte, hogy másnap Nyíregyházára utazik, ott lesz három hétig, felügyelői állást vállalt egy napközis táborban, sorry. Polgár legyintett: − Nyíregyháza? Ott a helyünk! - kedvelte az efféle gesztusokat. Másnap felébredve persze már bánta az ügyet, de hát ideje volt, meg (már akkor is) szentnek tartotta ígéreteit. Ám Nyíregyháza messzi, az út hosszi, úgyhogy fölhívta G.-t, nincs-e kedve eljönni. G.-nek kedve, meg lehetősége is volt: egy országos cég lapjánál slapajkodott, a vállalat majd' mindenütt rendelkezett valamely telephellyel és munkatársának vasúti szabadjeggyel, így hát G. bármikor hajlandó és képes volt némi országjárásra. Reggel indultak, az expresszel, azonnal az étkezőkocsiba telepedve, megfrüstököltek, sörözgettek, de a nyíregyházi állomáson a vonatlépcsőről lelépő Polgár nem a piától tántorodott meg: Jóskának igaza volt, de mennyire. A lány csúnya volt. Megrendítően, helyrehozhatatlanul, menthetetlenül. Hiába volt tizenkilenc éves, fiatalsága sem segített, észrevétlen maradt; egy esztétikus pontot nem lehetett rajta látni: − Esetleg a könyöke − súgta vigyorogva G., ő hamarabb tért magához, még jó, nem neki kellett elvinnie a balhét. Nekiindultak a városnak, egyenesen a sóstói strandra, a tábor felé, és Polgárnak, ha szemétségről volt szó, akkoriban még gyorsan vágott az agya: − Tulajdonképpen csak az ígéretemet beváltani jöttem − fogalmazott fennkölten −, de tovább kell rohannunk, van egy közös munkánk G.-vel, még ma el kell érnünk Miskolcra. A csúnya lány némán nézett, s Polgár csak ekkor vette észre, hogy igenis van valami szép rajta: hatalmas, szomorú barna szemei. Ezek elfátyolosodtak, az arcon átfutott valami furcsa, szinte reflexszerű fintor: tudta ő, tudta előre, számított valamire, ilyesmire, nem először történhetett meg vele, beletörődően mosolygott, jelezve: − Ne hazudj, Polgár, nem érdemes, értek én mindent. Nyíregyházáról Miskolcra eljutni, kora délután, nem volt könnyű menet: személyvonatokon bumliztak, minden állomáson

megállva, néha valami buszra szálltak; a restikben, a pálinkákat vettek magukhoz és G.-ben volt annyi becsület, hogy nem cukkolta tovább Polgárt a szegény, csúnya lánnyal.

Belepottyant egy vetélkedőbe, a tévé szervezte, óvodáért folyt a verseny, budapesti kerületek között − hatalmas banzáj volt. Polgár az angyalföldieket segítette, kiestek, na ja, ahova ő, a pechvogel beteszi a lábát... Országos üggyé dagadt az egész, s akár a műkorcsolya-versenyekkor, kiürültek az utcák a vetélkedő napjain. Győzött a tizenegyedik kerület, a döntőben megverve a tizenkettediket, azok óvtak, balhéztak, mindezt egyenes adásban - nagy volt a kravál.

A győzelem örömére magnum áldomást szerveztek, fogadásnak becézték, Polgár is odakeveredett, ott találkozott K.-val, az egy-két buliból ismerős, hatalmas termetű jogász-hallgatóval, és annak karcsú, bűbájos (D., már megint!) nőjével, aki igen kedves volt Polgárhoz. Ő − mint megannyiszor, alkoholtól fűtött állapotában − a kedvességet túldimenzionálta, másként értelmezte, ezért ott helyben nekilátott simfölni K.-t, kaserolni önmagát és azonnal megléptetni a lányt. Az hökkenve nézett rá, érezhetően megijedt, megkereste K.-t, félősen hozzásimult: Polgár megint megúszott egy nagy verést. Aljasnak érezte magát, már akkor is, hát még pár hónap után, mikor megtudta: az a csupabáj, csupakecs lány meghalt, leukémia, pár hét alatt. Polgár besokallt, tulajdonképpen érthetetlenül − ki-mi néki Hekuba?

Pár napig szelíd fiú lett, még dolgozni is bement, aztán egyenesen haza, olvasni valamit (szomorítóul Csehovot, derítőül Mikszáthot), vagy sétált esténként hosszan: a Duna parton fel az Árpád-hídig, át a Szigetre, azon le, vissza Pestre, sarkonként váltogatva az utcákat hazafelé, éjféltájban. A vezeklő(?) sétáknak a hatóság vetett véget: egy este, befordulván a Pannónia utcába, rendőröket látott meg létrás melósokat. Az előbbiek gyors tovaslattyogásra ösztökélték Polgárt, az utóbbiak komor némasággal bütyköltek valamit a házak falán − Polgár csak két nap múlva tudta meg, hogy a Pannóniából Rajk László utca lett. Mégha Rajnák, az Ifipark rettegett, közutálatnak örvendő, mindenható főnöke: arról el tudta képzelni, hogy még életében utcát kap, amekkora gennyláda. De Rajk? Nem örült neki. Ellenérzésében nem volt semmi politikum, ismételjük sokadszor: szart ő a politikára, de miért veszik el tőle a Pannónia utcát? Ekkor tudta először megérteni az idősebbeket, akik Andrássy útnak mondták mindig a Népköztársaság útját és Királynak a Majakovszkijt − bőr alatti, érzék fölötti ragaszkodás ez valamihez; ésszel fölfoghatatlan, de hát ésszel a névváltoztatás is

magyarázhatatlan: húsz évvel kivégzése után utcanév-adományozással „rehabilitálni" egy törvénytelenül meggyilkoltat?

− Á, nem ismerem én ezt a világot - legyintett nyolcvanévesekhez méltó zsörtölődéssel a huszonkét esztendős, apolitikus Polgár.

Nyár

Ahogy júniusba fordult az év, Polgár folytatta, ahol abbahagyta: országjárással. Nagyon keveset látott hazájából eladdig, és az általános- meg a középiskolák kevés érdemének vallja máig, hogy tanévenként kétszer-háromszor elvitték a srácokat ide-oda, egy vagy több napra, gyakorlatilag ingyen, lévén, hogy a turistaházak ifjúsági kedvezményt adtak, a vasutak meg pláne: szinte ingyen fuvarozták a gyerekeket. Sok kimaradt neki az országból, mindmáig pótolhatatlanul, amit viszont látott, nos azok jellemzőek rá: ő nők után ment ide-oda.

Szegedre J.-t követte, aki fordítóként dolgozott a kiadóban, de tolmácsolást is vállalt; megint egy zűrös kapcsolat: az asszony különélve férjétől, ám valamiféle felemás módon, mert a hapsi időnként visszakönyörögte (legalábbis J. ezt állította) őt. További balhélehetőség: mi van, ha K. észreveszi az újabb munkahelyi románcot? Nem vette észre, legalábbis Polgár nem tudott róla; a Royal-presszóban, meg J. 500-as Fiatjában lezajlott találkozók sorának nem volt tanúja, nem buktak le sem férj, sem K., sem kollégák, sem ismerősök előtt, még a vadulásuktól bepárásodó kocsiablak is jó álca volt. Felnőttek vagyunk, állapították meg higgadtan, a "dolog" eljutott abba a stádiumába, hogy "perfektuálni" kell. J.-t tolmácsolni hívták egy szegedi kongresszusra, a Tiszában foglaltak neki szállást, Polgár odatelefonált, mázlija volt, akadt még üres szoba, vonaton ment a nő után. Vodkát ittak a bárban, majd J. szobájába mentek. Az asszony szép volt, szebb mint eladdig ruhában látszódott: kemény almamellek, lapos, feszes has, hosszú combok. Mindazonáltal az egész valahogy nem volt az igazi. Polgár, aki hajlamos önmagát vádolni mindig mindenért, ez esetben félig-meddig vétlennek tekinthető, J. ugyanis a szegedi út előtt egy-két nappal mondta el neki, hogy a férj (és más férfiak) többszöri megtapasztalása után úgy tűnik: neki nem sokat jelent "ez az egész", nincs benne öröme. Polgár felvágott: − Ne izgulj, kedves, bízd rám! − de persze belül már leblokkolt, soha nem volt ő akkora bika, hogy ilyen önbizalma legyen, egy nála idősebb nőt, több előd után, ő gyógyítana meg? Nem sikerült, nem sikerülhetett. Még találkoztak jó párszor, próbálkoztak is, hiába, pedig D. után J. volt az első, akibe Polgár szívesen beleszerelmesedett volna, akár konzekvenciákat − gyereket, természetesen házasságban −

vállalva. Szerette J. kedvességét, ösztönös női bölcsességét, a törékeny külső mögötti keménységét, ahogy élte nem könnyű életét. Hitt abban, hogy előbb-utóbb az ágyban is összecsiszolódnak, de ez sem sikerült − Judit talált egy másik tolmácsot, aki még Polgárnál is fiatalabb volt, ennek ellenére, vagy éppen ezért feltehetően Polgárnál ügyesebb, uram bocsá': méretesebb. Az asszony egy cédulával szakított, a pincérrel küldve be a Gellért szálló presszójában rá várakozó Polgárnak, a cetlin szöveg: *Most egy darabig ne keress, történt valami, szia.* Polgár jól berúgott, naná.

Ez egy hosszú piálás volt, egy hétig tartó, de azután szolidan pörgette napjait, "építette magát", például bevásárolt a könyvhéten. (Az ma is megfejthetetlen, mi a francból tellett neki akkoriban mindenre: piára, nőkre, könyvekre?) A Körképben békésen megfért egymás mellett Mészöly és Örkény, Csoóri és Moldova, Csurka és Mesterházi − Istenkém! Irodalom volt ez számára, élet, azaz politika nélkül. Megvette a Látogatót is: a Konrád-könyvet ménkű nyílt és rejtett felhajtás övezte, titokzatosság, és mert az egész város tudta, mennyi hivatalos vegzatúrán ment át az opus és szerzője, még az apolitikus Polgár is fölfogta ezt, bár a könyv nem igazán tetszett neki (sötét, nagyon sötét a kép, én, a huszonkét éves Polgár vidámságot akarok, bort és nőket).

Megnézte a Nagyítást: sokféle, többnyire magasztaló magyarázatot olvasott-hallott róla - mindhiába, ő nem értette. Megnézte a Black Comedy-t a Madáchban − ezt meg mindenki leszúrta, kommersznek ítélte, neki viszont tetszett, mert röhöghetett. Polgárnak akkortájt az ízlése meglehetősen vegyes volt.

Egy ideig elszórakozott − százezrekkel együtt − a kalauz nélküli villamos- és buszutazások adta előnyökön: becsületére legyen mondva a városlakóknak, nem sokan potyáztak, sőt, mintha igazolni akarnák, hogy ez egy felnőtt metropolisz, korrekten váltották meg és lyukasztgatták maguk a jegyüket a szürke egyenruhásoktól megfosztott járművökön.

A villamos már beledöcögött a nyárba, A NYÁRBA.

Polgár nagyon készült.

Ami pénze maradt (és, ismételjük, a fene tudja, miből, hogyan maradt) már hatvannyolc őszétől félrerakta, erre a nyárra. Egy haver lelevelezte − a hivatalos fizetővendég-szolgálati szervezés igencsak drága lévén − hogy Polgár, P., T. három hétre aránylag olcsón megcsípjenek egy füredi szobát, zuhanyzóval, klotyóval; mindennek díját már márciusban kifizették. Mikor a Déliben fölültek a vonatra, öt-ötezer forint volt a

zsebükben, három hétre − baromi nagy suska! Kipakoltak, lezuhanyoztak, majd át Kedvesbe. A híres cukrászda nem az eredeti helyén üzemelt (azt éppen tatarozták), egy másik kerthelyiségbe telepedett: széles, a Balatonra merőlegesen futó főút mellé. Mire odaértek, már szólt a zene, üres asztal sem akadt, csak amelynél két lány ült. Két nagyon csinos lány, németek. T. és P. táncolt velük, Polgár töltögetett nekik és meglepetésére nem a táncpartner T.-t, hanem őt részesítette előnyben és kegyeiben a csinosabbik, hosszú barna hajú németke. A lányok szinte a szomszédjukban laktak: − Egy az utunk! felkiáltással kísérték haza őket, immár csak P. meg Polgár. A lányok kedvesek voltak és természetesek, éppoly magától értetődően fogadták a szexet, mint a táncot, a pohár bort. Polgárnak ez az este módfelett emlékezetes maradt: kialakult az eladdig csak hazugnak vélt férfidumákból ismert párcsere. T. nyálát csorgatva, de jó barátként örülve haverjai sikereinek, részletes beszámolót kért és kapott.

Másnap visszatértek a Kedvesbe, a két német helyett két magyar lányt találtak ott, két ápolónőt a Szívkórházból. Mákjuk volt, három hétre előre letudtak minden nőgondot: a két lány ugyanis hajlamosnak és hajlandónak bizonyult, hogy másnaponként, tehát munkaszüneti napjaikon, találkozzanak és lefeküdjenek velük. Várva a másnapokat napoztak, sétáltak, elkutyagoltak például a Koloska-csárdába, akkortájt nyílt, volt vagy hét kilométerre, odafelé gyalogoltak, vissza (a sok bortól elnehezült lábbal) stoppolni kényszerültek − a többszöri rendőri ellenőrzés (minden stoppos gyanús!) ellenére: élvezték. Esténként a Vitorlásba ültek be, kint a parton, ahol egy-egy elejtett üvegpohár csörömpölésére a zenekar tust húzott, a több száz kölyök meg tapsolt.

A nővérkék becsempészték őket a nagy SZOT-szállóba, az Anna-bálra, ahol kereset-kiegészítésül felszolgáltak. Polgár félt, hogy kiszúrják világos, bár francia zakójában és kikergetik, de elvegyülhetett a tömegben. Időnként egy-egy megüresedett székre ült le, úgy rendelt ezt-azt, de nem érezte jól magát: procc volt körülötte a társaság, szélesre hízott bunkók ösztökélték estélyibe préselt, izzadt, verejtékező lányukat (kiknek többsége előtte nap még tán a háztájiban szorgoskodott, vagy a zöldséges papa üzletében pakolta a gyümölcsös rekeszeket), hogy táncoljanak, de inkább hapsizzanak, itt lehet partit találni. Akadt atya, aki Polgárra is így nézett, külföldinek vélvén a fiút, aki menten elbaktatott, át a nővérlányok által megmutatott zegzugos folyosókon azok szobájába, kényelmesen elheveredett az ágyon, partnernőjének simogatására ébredt − gyönyörű ébredés volt.

Huszonegyedikén, júliusban nem véletlenül estek poharak a földre a Vitorlásban: odavágta azokat mindenki, és szó nélkül fizették ki a végén az üvegáru költségét, hát hogyne! Késő este a zenekarvezető megszakította a mjuzikot, a mikrofonba jelentvén: Armstrong lelépett a Holdra. Őrjöngtek. (Pár évtizeddel később megint, amidőn mind többen állították, sőt bizonyítani is vélték a Holdon, vagyis a súlytalanságban lobogó lobogó képével, miszerint AZ a leszállás kamu volt, hollywoodi termék - Polgár kikérte magának: ha így is volt-van, maradék illúzióitól már csak ne fosszák meg, vazze!)

Két nap múlva megint, de akkor már dühükben: táncdalfesztivál. Jött Kovács Józsi, gejlül, cikisen, kimódoltan és a jónép tombolni kezdett, betombolta őt a döntőbe. Polgár ezt nem értette: miért nem világos mindenkinek, úgy, mint neki, hogy ez szörnyű, ez gennyes − naiv volt Polgár, fölöttébb, mint annyiszor. Később, jóval később, mikor háromszor is választhatott, immár szabadon (természetesen mindig rosszul), akkor jött rá a régi bölcselet igazságára: a népet sajnos nem lehet leváltani, legyen szó táncdalénekesről vagy demagóg politikusról.

Aztán megint strand, a pénzük nagyjából kitartott, precízen osztották be: ahogy fölszálltak a vonatra, még egy-egy üveg sörre is telt, azt menet közben, a lépcsőn állva itták meg, a szél tépte hajukat, ingüket; néztek vissza, Füred már nem látszott, csak a helyét képzelték maguk elé, a nyár képeit, a német lányokat, meg az ápolónőket és az üvegtörést − emlékül a töltéshez vágták a kiürült Radebergeres palackokat.

Ősz

A nyarat szorongás követte: T.-vel, P.-vel egymás fülébe ültették a bogarat, miszerint háromheti promiszkuitásuk nem mutatkozik-e meg valamilyen, a Bőr- és Nemibeteg-gondozó Intézetek második részlegére tartozó nyavalyában. Megúszták, mindazonáltal néhány hétig Polgár önmegtartóztatásban élt, a nemiek helyett intellektuális gyönyöröket élvezve, például színházba járt. A komámasszony hol a stukker? élménye maradandónak bizonyult, Inke, György László, és megsejdítette (anélkül, hogy pisztoly valaha is lett volna kezében) a fegyver jellemformáló hatalmát és a hatalom jellem(de)formálását. A Szerelmem, Elektrát természetesen Kálmán György miatt nézte végig. Nagy siker volt, és nemcsak Bessenyei, Berek Kati mián, hanem a kényesnek minősített politikai mondanivalóért: ahogy az újságok kritikáiból kihámozta (nagy vita volt, legalábbis a korabeli sajtóviszonyok között szokatlan paláver): az egész egy bazi nagy szimbólum, parabola ötvenhatról és az azt követő konszolidációról;

hogy meddig lehet elmenni a bűnösök megbüntetésében, stb. − Polgárnak nem is kissé túlpolitizált.

Közben hülyült, már-már profi társasági bohóccá avanzsált. Ezt így nem mondták a szemébe, tudta magától-magáról, még ha hitegette is olykor lelkét, hogy ő csak a társaság közepe, motorja − frászt volt az: bohóc volt, udvari. Nem kívánta ezt tőle senki, maga választotta forma volt, élvezte. Marhult, viccelődött, ugratott, monologizált − aránylag szellemesen, egy kissé mólés társaságban vakok között már ő volt a félszemű király. Játékokat vezényelt, primitíveket, de annál több benyögésre alkalmasakat és főleg: vetkőztetőseket. Egyszerűbb lett volna üveget pörgetni, de hát azt azért mégse, és ha a játékmester − Polgár, naná − formában volt, nagy röhögések, viháncolások közepette zajlott az egész. A zálogkiváltásnál is szükség volt rá: valamely megbüntetendő játékosnak olykor őt, a heccmajsztert kellett egy félreeső szobába vonszolnia, mintegy egész esti "munkája" honoráriumaként.

− Miért kell neked ezt csinálnod? Mit bohóckodsz itt? Ezeknek? − mondta Cs. Az F.-féle társaság tagja volt, többször összefutottak, de Polgár − hogy elcsépelt fordulattal éljünk − rá se merte emelni szemét. A lány abszolút mércével mérve is tökéletes volt: szabálytalanul szép, érdekes arcú, magas, karcsú, csodálatos alakú, és ráadásul, uramatyám, ráadásul értelmes, okos, olvasott, intelligens. Évekig külföldön élt külkeres szüleivel, beszélt vagy három nyelvet és némi, nem nagyképű, de megtapasztalt tudással nézte (talán picit felülről) ezt az itthoni vircsaftot. Fenti kérdészuhataga természetesen egy hajnalba nyúló buli kimúltával érte utol a sötét előszobában Polgárt, akinek hirtelenjében fogalma sem volt, miről van szó. A lány folytatta: − Miért játszod az agyad? Ráadásul hamisan? A kisujjadban több van, mint ezeknek! − Polgárnak ilyet még soha nem mondott senki. Senki, nemhogy egy ilyen csoda, egy ilyen földön járó tökély. Slágfertigsége cserbenhagyta, dadogott össze-vissza, miszerint hát, ugyan, dehogy bohóckodik, hadd érezzék jól magukat, tudja, hogy ezek nímandok, de mindegy, elvan ő így is. Cs. rezzenéstelen szemmel nézett rá, amolyan regénybeli, vesébe látó pillantással, és kíméletlenül cikizte, szidta, elemezte tovább a fiút. Az nem értette − végül is mit akar tőle ez a lány? Nem értette, mert ismételjük: ilyen hangon senki nem beszélt vele, meg különben is, be volt állítva, natürlich. Egy csöppet zavarban volt, meg hangyányit dühös is, mi az istent szórakozik vele ez a nő, így hát ráreccsent: − Hagyd ezt abba, jó? Ki az isten vagy te? Beledumálsz az életembe? −

Még nem − mondta a lány. − Találkozzunk holnap a Marx téren, a 33-as villamos végállomásánál, délután négy megfelel?

Hatvankilenc szeptembere, a Marx téren a villamos majdnem kifut a placcra, arany ősz, langyos szellő − mi kell még egy randihoz? Egy nő. Egy gyönyörű nő. Egy mellbevágóan gyönyörű nő, Cs., akit még meg sem pillantott, de tudta, hogy jön, mert emberek forogtak hátrafelé, maguk mögé nézve, nem engedve pillantásukkal a lányt. Halványkék-lila-aranysárga miniruha, szíjsaru és derékközépig lebontott, egyenes szálú, sötétszőke, valódi sötétszőke haj. És mosolygott. Tegnapi dühe, haragja mosollyá vált, és ez a mosoly Polgárt köszöntötte. Ő azonban lebénult. Totálisan, teljesen és örökké és végleg. A lány ugyanis − lásd ruháját és később elejtett néhány mondatát − afféle magyar hippi volt, konvenciótlan, külföldön már rég elfogadott jelenség, itthon megbámulni való, sőt megjegyzésekre okot adó: e délután például arcára, bal szeme alá tízfilléres nagyságú virágot rajzolt-festett magának. Csodás volt, kétségtelen, hiszen Cs.-hoz minden csodásan illett, de Polgár gyomra összeszorult: ez neki sok. Ő annál sokkal nyuszibb, kispolgáribb, minden nagypofájúsága ellenére, mintsem föl tudna vállalni (akárcsak egyetlen randi erejéig) egy ennyire sorból kilógó, normákat, kötöttségeket nem tűrő, feltűnősködő, sőt: feltűnő, kirívó teremtést. Fél órát sétáltak a Nagykörúton, általános sikert aratva, mármint a lány, és ami mondandójából Polgár füléhez eljutott, az módfölött hízelgő volt. Cs. ugyanis Polgár értelmi képességeit dicsérte és kifejtette rokonszenvét Polgár iránt. Hapsikám mintha víz alatt hallotta volna az egészet, zavart volt, ideges. Soha nővel ilyen gyáva nem volt, azóta sem: az a kis rajz, az a szörnyűmód feltűnő, ezért őt iszonyúan idegesítő apró virág a nyári barnaságot őrző arcon − Elviselhetetlen. Kitalált valami ürügyet, hogy leléphessen; berohant egy kocsmába, természetesen. Abba a társaságba többé nem ment, Cs. kétszer kereste telefonon a melóhelyén, letagadtatta magát, egyszer ő vette föl a kagylót, akkor elfoglaltságára hivatkozott. Ma, évtizedek után úgy érzi: volt szerelmes néhányszor nagyon, szerelemből nősült mindig, ám mégis, mégis − ha akkor el nem bassza a világot maga körül, a világ meghálálta volna neki.

Megint a mozik szedálták le, akkortájt minden magyar filmet megnézett, s mert elég sovány, kölyökképű volt (uram isten, daliás idők!) diákbérletet használt, két forint ötven filléreset, melyre két forintért adták akár a legjobb helyeket is némely moziban, feltéve, ha eleget tett a követelményeknek. A bérlet ugyanis meghatározta, hogy mely filmeket kötelező megnézni, ezt a mozik bélyeggel igazolták, de a

filmek éppen azok voltak, amelyeket Polgár amúgy is végigbámult volna, tehát pl. a magyar újhullám alkotásai. Azon az őszön látta a Feldobott követ, a Virágvasárnapot, a Szemüvegeseket, az Isten hozta, őrnagy urat, a Szeressétek Ódor Emiliát (akkoriban divat volt az ilyen bazi hosszú cím) − mára ezek klasszikusok, és Polgárban van némi büszkeség, mikor megjegyezi olykor: e klasszikusokat ő kölyökkorukból ismerte már. Hajlandó vizsgázni is némelyikből: − Na, hogyan intette nyugira az Imposztorokban Tomanek a kutyáit? Mi volt a vezényszó? − Gajdesz!

Csatangolt a városban, egyedül vagy haverokkal, röhögött a Baross téren, ahol az istennek nem akart elkészülni a felüljáró, amelyet különben utált, mert úgy vette észre, hogy keresztül fogja vágni az egész látványt a Keletitől ki a Rákóczi úton, a Kossuth Lajos utcán át a Dunáig − úgy is lett. Boltokba járt, vásárolt − pótolt. Pótolta korábbi szegénységének hiányosságait, például kesztyűt vett, finom bőrből a Váci utcai Aranypókban, szemben az Anna presszóval. Mellette kis suttogás indult, vibrálás a levegőben, oldalt nézett: Házy Erzsébet válogatott nyakkendők, zoknik között, amikor hozzálépett a csepegő mosolyú, bennfentességét villogtatni akaró eladónő: − Drága Darvas művésznő, mivel szolgálhatunk? − Darvas Ivánné, az önmaga jogán csodálatos szoprán őrjöngve rontott ki a boltból.

L. Zs. − bölcsészhallgató lévén − egy nagyhírű gimnáziumban lett pár hónapig gyakorló tanár. Néhány különösen értelmes tanítványát elhozta a társaságba, ahol Polgár − Cs. után rövid idővel, immár másodszor − ismét kiválasztatott. T.-nek olyan jótanuló feje volt: szemüveg, konszolidált frizura, amúgy tizennyolc évesen jóval többet mutató nő, akiből áradt a nőiesség, sőt, a nősténység − és a nem is oly szelíd őrület. Ő hívta magára Polgárt, és szinte megerőszakolta a srácot. Szinte, mert hagyta ő magát, már hogyne hagyta volna, még egyszer kihagyjon egy helyzetet, mint Cs-val? Kora ellenére a lány megdöbbentő volt, pár évvel később, nosztalgiázva a múlton, Polgár volt olyan szemét, hogy ízléstelenül emlékezzék férfitársaságban: − Én bizony hatvankilencben tanultam meg a hatvankilencest. Idáig rendben is lettek volna a dolgok, ha a lány, mint említettük, nem lett volna flúgos: mániás, egzaltált, túlfűtött, konfúz. Egyszerűbben: sok. Mindent túláradóan csinált, mondott, élt. Beszélt, beszélt, őrülten; rengeteget olvasott, rendszerezve (nem úgy, mint Polgár), tudása konvertálható volt, föl is vették később az egyetemre, simán. De mindenről megfellebbezhetetlen volt a véleménye, és sok véleménye volt nagyon sok mindenről − fárasztó. Szövege, élete tele extrémitással: vele minden

baj, bánat, zűr megtörtént: ilyen mennyiségű gond már röhögésre ingerel, komikus, de Polgár nem tudott röhögni. Menekült volna, midőn T. éppen azt ecsetelte, hogy ő nem is az apja (különben nagy képességű és magas pozíciójú tudós, pártember) lánya, hanem annak legádázabb szakmai konkurenséé, amiről persze apja tud, sőt nemcsak tud, de annak idején ő dugta a másik ürge ágyába a feleségét, mert akkor az a másik jobb pozícióban volt, és segíthette az ő pályáját. Hihetetlen és ízléstelen és gusztustalan, és mert T.-ből ömlött mindez, Polgár belefáradt. Belefáradt, de szokása ellenére nem szakított, nem szakíthatott. T.-nek ugyanis volt egy barátnője. Barátnője, osztálytársa, bizalmasa: G. Oszposz külalakra mint Cs., csak szelíd, őzikeszemű, -természetű.

Polgár az első látásra beleszeretett. Eddig azért ez hiányzott neki, ez a csak irodalomból ismert valami, az első látás. T.- val ezután jószerint csak azért járt, mert remélte, hogy előbb-utóbb ismét felbukkan mellette G., és akkor talán átválthat az egyik lányról az igazira. Találkoztak is, hármasban, mi több, a két lány egyszer följött érte a Bulcsú utcai lakásba, hogy együtt induljanak valamely színházba − Anyuék ledöbbentek. Ilyen még nem fordult elő: lányok jönnek egyszem fiúkhoz, amikor ők is otthon vannak, talán csak nem valami bemutatás céljából hozza őket ide a Gyuszika? Polgár hátán még ma is átfut a hideg. A váltás pedig sikerült, mert Polgár végül azért megmondta Teréznek: elég volt. Nem bírja, ende, fíne, konyec. T. sírt, megalázkodott, ez még rosszabbul esett Polgárnak, és méginkább bekeményített: elég volt. − És G.? kérdezte T. − Mi van vele? − így Polgár. − Ő tetszene, igaz? − Igen, tetszene, mit tetszene, tetszik. Ha tudni akarod, belé vagyok esve! − kiabált Polgár. T. elment, és másnap fölhívta Polgárt G. Ez is zűrös história volt, végső soron nem is túl ízléses: T. elrohant a barátnőjéhez és könyörgött neki: találkozzék, kezdjen járni Polgárral, így talán neki, T.-nek is jut még valami a krapekból.

És járni kezdtek, és minden olyan csodás lett, ahogy Polgár azt elképzelte, és szerelmes volt, D. után másodszor, és felejtett mind a nőt, lányt, asszonyt, aki életében '69 őszéig felbukkant.

Tél

Azok a hetek, hónapok összemosódtak, G. töltött be mindent, Polgár lebegett a valóság felett. Diadaljelvényként hordta körül a lányt valahány társaságában, és csendes büszkeséggel vette tudomásul a dicséreteket, a bókokat, amelyekkel még nők is adóztak G.-nak.

Értelmesebb barátai között volt néhány, aki félrevonta őt és ráparancsolt: − Most ne légy hülye, Polgár! Kapd össze magad, ne piálj, ne szórakozz! Ezt a csajt el ne told a háztól! Ily módon mindenki áldását adta rájuk, a szerelmesek iránti elnéző figyelemmel és megértéssel kezelték őket, amit Polgár nagyon élvezett, mert akkoriban még az a fajta ember volt, amelyik szereti megosztani örömét másokkal.

Túl sokat nem lehettek együtt, lévén a lány utolsó éves gimnazista, szigorú anyával, és keményen meg kellett küzdenie egy normális jegyért, korántsem lévén olyan előnyös helyzetben, mint például (hogy a legkézenfekvőbb összehasonlítást tegyük) T. Az a T. aki − bár összehozta őket − persze korántsem örült kettőjük egymásra találásának, sőt. Polgár szülei hetekig nem aludtak: éjféltájban, hajnali kettőkor, négykor megszólalt a telefon, a vonal végén senki, csak halk sóhaj, majd kattant a letett kagyló. T. volt, természetesen, aki megleste Polgárékat itt-ott, hozzájuk csapódott, pedig a pokolba kívánták, aztán amikor tudta, hogy G.-nek éppen tanulnia kell, szigorúan, órákig, akkor Polgárt találta meg valahol, az Erzsébet sörözőben vagy a Pilvaxban, és gyötörte a fiút, hogy lám, ő feláldozta önmagát G. és Polgár kedvéért. Igen, így mondta: feláldozta önmagát. Sírt, drámázott, öngyilkossággal fenyegetőzött, és Polgár − nos, Polgár megingott. Igyekezett ugyan magának hazudni, hogy csak azért feküdt le újra T.-vel, hogy elejét vegye valami nagy bajnak, de hát ez hanta volt, ocsmány és aljas, ahogy az már tőle megszokott. Mert tulajdonképpen Polgár büszke volt, nagyon is az, beképzelten, gusztustalanul: íme itt van neki G., aki úgy klasszis, ahogy van, de mellette T. is bármikor előhúzható egy-egy kóbor numerára.

Ilyen viharos, túlzsúfolt, még huszonkét évesen is fárasztó szerelmi élet közben szinte törvényszerű, hogy egy férfiember férfitársaságra is vágyik, férfiszórakozásra, férfias örömökre, vagyis: kártyára. Pókerőrület uralta a várost, nem utolsósorban Csurka darabjának köszönhetően: akkortájt mutatták be a Bálanyát. Istenem! Ott is Inke, meg Szilágyi Tibor, Keres, ahogy verik a blattot, és nem igazán érdekelt senkit, milyen iszonyatosan nagy dráma van itt kártyajáték ürügyén eljátszva. Nem, az embereket az ismeretlen(?) hazárdjáték mikéntje foglalkoztatta, és mindenütt zsugázni kezdtek, pókerezni: okos bridzselők, szelíd römizők, kanasztázók őrültek meg és súlyos pénzeket

áldozva verték a blattot füstös, piaszagú családi otthonokban − ez esetben az élet másolta a színházat.

Polgár is játszott, majd épp' ő maradt volna ki ilyesmiből?

Pocsék játékos volt.

Bár éppen akkoriban kezdett maszekolgatni, meglehetős pénzért, az kevés volt. Kártyára, pontosabban pókerre kevés. Pókerezni csak az üljön le, akinek elég pénze van. Ezt a szabályt Polgár nem ismerte, nem ismerhette, így hát őt ismerhették ki villámgyorsan játékostársai. Polgár ugyanis csak akkor licitált, ha tökéletes lapja volt. Nem ismerte a blöfföt, s ha mégis megpróbálkozott vele, seperc alatt kiderítették, hogy a blöff az blöff, vesztett, mint a huzat. Mindazonáltal élvezte a dolgot, és ha nem is annyira a játékot − merthogy közmondásos pechje itt is utolérte, ritkán kapott akár egy drillt is, flösről nem is beszélve − de tetszett neki az egész hangulata, a gomolygó füst az állólámpa alatt, a bankjegyek zizegése, a pohárcsendülés, az italcsobogás: férfias, kemény, határozott világ.

Segített G.-nek tanulni, már amennyit tudott: humán tárgyakat, irodalmat, történelmet; elmentek megnézni a Vonó Ignácot, Kiss Manyival, Garassal, Mensárossal, de elolvastatta a lánnyal a könyvet is, jobbnak tartván azt a darabnál. Ha nem találkoztak, órákig telefonozgattak, hatvan fillér volt a tarifa, korlátlan ideig dumálhattak ennyiért és ők dumáltak is, össze-vissza, amint az szerelmeséknél dukál, illik, szokás.

Szerelmeséknél?

Polgár kétségkívül az volt. Amennyire legalábbis huszonkét évesen azt meg lehet ítélni, ő szerelmesnek vélte magát. Ezt elmondta többször is a lánynak, bízva a szó, a kimondott érzelem mágiájában, varázserejében, bűvölő hatásában. Azt észre sem vette, hogy G. aránytalan. Mármint kifejezéseiben aránytalan. Mármint a szerelem kifejezésében aránytalan: tíz Polgár-féle szeretlekre jutott, ha jutott egy G. nyilatkozat.

Ebbe az egészbe persze nem fért már bele a meló a kiadóban, különösen K. miatt: szemtől szembe szakítani nem mervén, Polgár a drasztikus, bár gyáva megoldást választotta − kilépett a cégtől. Tette ezt egyik napról a másikra, óvatossága, cidrizése, a bizonytalantól való félelme ellenére, vaktában a semmibe. Egy darabig rettegve járt-kelt, mi lesz, ha

igazoltatják valahol, valamiért és elkapják, hiszen már negyedik hete nincs munkahelye: mikor kezdődik a közveszélyesség? Igen, kérem, közveszélyes munkakerülés mint büntetendő kategória, ilyen is volt ebben az országban. L. nyúlt utána, beszervezve őt saját cégéhez, oda is reklámfőnöknek, aranyélet és több pénz, mint a kiadónál.

A vállalat egy korábbi raktárát akkoriban alakították át afféle klubbá: a pincében ruhatár, két kis vécé, bárpult, apró stúdió-helyiség, benne két kitűnő magnóval, lemezjátszóval, meg egy nagyobb hodály, vadiúj bútorokkal. Az egészet tulajdonképpen különböző vállalati tanácskozásoknak, szb-üléseknek, a pártszervezetnek szánták − Polgár kisajátította. Színészeket hívott, főleg fiatal haverjait, meg zenekarokat, egy-két ifjú szociológust is, adnák elő művészetüket, tartanának előadásokat − utólag visszagondolva nem is voltak olyan rosszak azok az esték. Játszott a Muzsikás, meg Cseh Tamás, kifejtette véleményét K. L., meg L. L. − mára a politológia császárai.

G. itt nem járt.

Valami mély ösztönből erre a helyre nem vitte, nem engedte őt Polgár, franc tudja miért, csak utólag véli úgy: legalább egy helyet szeretett volna énje magának való része megtartani csak magának. Persze ráfázott az egészre. G. (mintha most rálelt volna arra az egy pontra, amelyen a lány kedvéért egyébként bármit megtevő, odaadó Polgár támadható) támadni kezdett. Eladdig ismeretlen fogalom volt kapcsolatukban a veszekedés, most megindult. A lány mindenáron le akart menni abba a pincébe, Polgár meg egyre inkább dafke, csak azért se engedte. Ostoba dolog volt ez, legalábbis részéről, merthogy G., amint lassan kiderült, szinte örült a veszekedéseknek. Örült, mert neki − utólagos okoskodás, persze, de azért még logikus − Polgár volt túl sok, túltengő, túláradó: a szerelemben a két fél nem egyforma mértékkel szeret. Polgár persze észre sem vette, hogy a klasszikus helyzetben van: jobb szeretni, mint szeretve lenni. A lány nyafogni kezdett ezen-azon, mintha nem kedvére való ételben turkálna, Polgár meg nem értett semmit, erőlködött, természetesen mind jobban, és ez mindinkább kárára vált.

December 22-én átslattyogtak az elkészült felüljárón, ott a Baross téren, engedték a népet, és Polgárnak jó szokása volt akkortájt, hogy minden, kedves városában új létesítményt felavatásakor megkeresett: a hordó

mögött sétált át az Erzsébet hídon, a protokoll utáni első szerelvénnyel utazott a metró-szakaszokon; ezt sem hagyhatta hát ki. G. unta, nem értette az egészet, mit neki város, ezen pedig Polgár sértődött meg, hiszen ő − akkor még! − szerette Budapestet. − Na, szevasz! − mondta a lánynak a Landler Jenő utca sarkán, és ami még sosem fordult elő: nem kísérte haza. Másnap csokorral és boyszolgálattal küldte el karácsonyi ajándékát (ez se volt egy akármi gesztus akkoriban), a lány fölhívta, megköszönte, egyszersmind közölte: sajnos ő nem tudja átadni a megbeszélt 25.-én az fiúnak szánt cuccot, mert kénytelen édesanyját ápolni, aki influenzás, stb.

Polgár elhitte.

Az influenza elhúzódott, legalábbis G. szerint, és Polgár egyedül szilveszterezett: végigpendlizte mindazon társaságot, ahol ősz-tél folyamán G.-vel fordult meg, mindenütt csodálkoztak, hol a lány, Polgár elmagyarázta az influenzát, néhányan kétkedően fölhúzták szemöldöküket − Polgár ezekkel soha többé nem állt szóba. Éjfélig egy kortyot sem ivott, akkor telefonált G.-nek, a lány sírt, ekkor mintha teljesen egy hőfokon szerették volna egymást, buékoltak, letették a kagylót, Polgár józanul ment haza.

Pár hét múlva G. kirúgta. Kirúgta, simán, egyszerűen, különösebb indoklás nélkül.

Mindazonáltal az Úr 1969. esztendeje Polgár emlékezetében ma is élete legkedvesebb, legszebb, legjobb évének tűnik.

Hetes út

Akinek kocsija volt, egy százasért(!) alaposan megtankolt valamelyik ritka (!!), kézi pumpás(!!!) benzinkútnál a három-négy-öt forint körüli naftából, azután kirándult. Legalábbis elindult a hetesen. Autós kirándulás és hetes út: egyetlen fogalomkör.

Vasárnap természetesen, hiszen szombaton az ember dolgozik, iskolába jár, ez alól még szegény Balla Imrus, Polgár utóbb rabbivá lett, általánosbeli osztálytársa is ritkán kapott felmentést (el is ment innét, meg is halt nemrég Kanadában − jó gyerek volt).

A hetes úton az első stáció nem azonos a céllal. Az lehetett a Velencei tó vagy a Balaton de mindenki megáll a Kamaraerdei halálkanyarnál, a vendéglátó-ipari egységnél. A kanyar neve máig érthető, merthogy a kanyar is megvan: a kilencven fokos hajlatot akkoriban az autósok-motorosok sűrűn kiegyenesítették hegynek is, völgynek is. Bent, a teraszon, a gyerek-Polgár szódavizet ivott, harminc fillér két deci, Vadász doktorék, a kocsitulajok és Apuék kávét: szimplát egyötvenért, vagy duplát (vigyázat: meglepetés!) háromért. Egy liter motalkó áráért. Ültek és nézték a panorámát; ez az egész erre lett kitalálva: ülni és nézni a panorámát − Polgárt egy életre megérintette. Nagyon remélte, hogy a keskeny Kreszből egy ilyen helyre költözik valamikor.

Aki nem a Panorámánál állt meg, az Fehérvárig bírta koffein nélkül. Az itteni presszóban, az út mentén, megállt mind, aki erre járt (nem túl sokan, lásd a honi gépkocsik számát a hatvanas évek legelején). Biztos volt neve is a cégnek, de mindenki csak úgy emlegette, hogy találkozzunk **A** presszónál Székesfehérváron; a hely fölbukkant néhány mozi-, később tévéfilmben, a cselekmény részeként, mint korjellemző rekvizit.

Itt az emberek elüldögéltek nyugisan, nem sietve, vasárnap van, autó van, kirándulás van; az utasok akár szeszt is magukhoz vettek, Zsiráf vagy Rocky Cellar sört, palackosat, esetleg Lánchíd brandyt, Marine gint, házi törkölyt. A sofőrök jó része sem volt éppen absztinens és ez akkor alig érdekelt bárki is.

Áthúztak a Velencei tó kis falucskáin, épp kezdődtek a telek-kialakítások. Telek? 50 négyszögöles minicellákat parcelláztak, a tulajok szája-lába egymásba ért, és mégis! Az ár elfogadható, ám a talpalatnyi földért nem csupán pénz, de paripa, pozíció, protekció kellett, nagy, sok. Mára az akkor kopár terep fás, bokros; az ősbirtokosok többsége halott, most unokáik lába ér a másik onoka szájába.

Az ínyencek a fehérvári szeszekkel a Mókus vendéglőhöz alapoztak. E hely is szerves tartozéka a hetesnek, Fehérvár után, de még Lepsény előtt: belsőség-oázis. Itt mindig volt tüdő, máj, vese, velő, no és pacal. Ha az egész országban máshol nem is, itt mindig. Pacal- és vesevelőhívők Mekkája, zarándokhelye; állítólag a később olajsejknyi vagyonú D.S. errefelé kezdte vendéglátós pályafutását. Itt többnyire csapolt sörök zártak, vagy fröccs: környékbeli, karcos, de legalább eredeti, szőlőből készült borból.

Aki könnyebb falatokra vágyott, annak maradt, immár a célban, a Fogas étterem, Siófokon. Nomen non est omen: fogas ritkán volt (lásd belsőség: elnyelte a tervgazdaság), de friss hal, meg békacomb állandóan.

A Balaton csak ezután következett, a kora délutánban. Ejtőzés a strandon, majd este a Matróz, ott éjszakai élet! mondén nagyvilág! Háromtagú tánczenekar, este tízig!

Visszafelé nincs megállás: hol? Zárva minden, meg egyáltalán - reggel meló.

Mire Polgár Gyulának saját kocsija lett, csak a sztrádán járt, mint mindenki. A forgalom hiánya eltüntette a Panorámát, a ház, mondják, valamely olimpiai bajnoké, mára semmi közplacc. A fehérvári presszó csak egy a sok közül, és bár van Mókus étterem Polgárdinál, de belsőség is van, akár a multis áruházláncok húsos pultjain, doszt. A Fogas meg a Matróz beleolvad a nagy balatoni vendéglátásba, jellegtelenné válva. Amúgy tök mindegy: Polgár immár megint autótalan, kávét nem szabad (vérnyomás), pacalt nem lehet (gyomorfekély), inni, leider, tilos (ennyi nyavalyával?). Különböző lakásai mindig szűk utcákban voltak, itt, a lakótelepen két parkolónyira tágult a tér, a panoráma egy ugyanolyan panelház. Mindazonáltal amikor Polgár megtudta, hogy szemben az egyik lakást kurvák bérlik, beszerzett egy „kitűnő" látcsövet (kínai piac, Fáy utca, ezernyolcszáz forint), azzal kukkolja kilátását, többnyire hiába: a lányokénak vélt ablakokon műanyag redőny.

A hetes azér' állandó száma a lottón.

Hímpipere

Az Újlipótváros egyes házaiba a háborút követően, hosszú szünet után, az ötvenes évek végén, a hatvanasok elején ismét a Margitszigetről érkezett a fürdővíz, amelyet mindközönségesen termálvíznek neveztek a boldog kevesek. A termálszerűség leginkább a szagban „nyilvánult meg": furcsa, kénes-sós-jódos, erős illat − egyik jellemző jellegzetessége ama luxus-szintűnek is minősíthető otthonoknak. A luxus megosztható: távolabb lakó, meleg vizet csak nagy fazékban, tűzhelyen, hetente egy-kétszer forraló rokonok, barátok, ismerősök invitáltattak meg egy-egy esti fürdőzésre, azám! Polgár ma hajlamos e tényt valami közösség, vagy közösségi szemlélet olyan, valószínűleg utolsó példájának hinni, amely azután eltűnt a „távhőszolgáltatás" meleg vízének legföljebb klórszagú párájában.

Valaha volt a borotvahajvágás, a férfifodrászat non plus ultrája, a sérómániások szinte elérhetetlen, hiszen tizenkét forintba kerülő hajkorona-formázása. Szinte, mert Polgár valamelyik haverja kiszaszerolta, hogy a Sziget utca és a Visegrádi sarkán, a fodrász tanműhelyben három forintért megcsinálják az ember fejét. Értsünk szót, felebarátim: háromért! Egy normál borbélyüzlet, normál, tehát szabvány, gépes-ollós, tarkón fejtetőig fölnyírt hajvágásának áráért! Semmi rizikó nem volt a dologban: a Mester az ilyen kényes műveleteket nem engedte át a Polgáréknál alig idősebb tanítványainak. Maga mosta, nedvesen vágta, és ami lényeg: szabályos, nyeles beretvával nyüstölte a tincsek végeit, majd az akkortájt még ritka kézi géppel szárította (főnözte!) a hajat, megfelelő, elvágólagos szögleteket alakítva ki a fürtökből. Polgár mostanában, ha túl soknak érzi haját, beül az üres, száraz fürdőkádba, előkapja szakállborotvagépét, beállítja a két centis fokozatot, és nekiesik saját fejének, meglehetős pénzt és kioktatással vegyített herce-hurcát (− Tisztelt uram, ebben a fodrászüzletben csak előre-jelentkezéssel dolgozunk!) spórolva magának. (A receptet esetleg követőknek: az üres, száraz kád a fontos! Abból porszívóval könnyedén kiszippanthatók a különben lefolyót dugaszoló, tőből metszett tincsek!)

Egykor volt a Budapest penge, valódi(?) svédacél(?), amelyet az Aputól kapott csoda-zsilettbe kellett tenni. A borotva csodasága technikai megoldásában rejlett: míg a többi típusnál a készülék fejét szétcsavarozva, két ívelt fémlapra kellett helyezni a pengét, addig Polgáré egy fordításra felül hosszában kettényílott, úgy bújtatta be a kékesszürke papírosból kihámozott, fényesen csillogó, hajszálvékony, középen lyukacsos magyar pengét. Jobbra − Wilkinsonra, valódi Gilette-re -− nem futotta rendszeresen, de amikor néha csomagból vásárolt, vagy a Tanti küldött, érzékeny bőre szinte hálásan feszült a valóban acélból való acél alá. Kezdetben pemzlizett, a Csanády és Váci út sarkán, a háztartási boltban vett ecsetet, Kék-Vörös borotvaszappant, olyan rudacska-formájút; ezt követte, már a borotvatörténelmi újkorban, a Barbon hab, majd villanymasinák: Remington, Braun. Ám kb. harmincöt évesen elunta a szőrözést: rövid szakállt növesztett, amelyet úgy tíznaponként megstuccol a fent említett Panasonickal.

A múlt néhány évének személyi higiéniájához elengedhetetlen volt a zöldalma szappan. Polgár apró tesztje, személyiségkontrollja: ha valaki ismeretlennel találkozik, férfival, előbb-utóbb valahogy megkérdezi: használt-e az illető zöldalma szappant? Ha nemleges a válasz, Polgárnak kész a véleménye: megbízhatatlan, mert hazudik az ipse. Azt a zöldalma szappant akkoriban mindenki használta, férfi, nő, hermafrodita és transz-szexuális. Egy fél ország megőrült érte, a másik fele meggazdagodott rajta, azaz csempészésén. A Nyugat felől érkező járművek: kocsik, vonatok, szárnyas vagy motoros hajók, sőt repülőgépek zöldalma illatban lebegtek át a határokon. Polgár úgy tartja, akkoriban érvényesült először a merő ellentmondás: piacgazdaság egy szocialista(?) országban. Merthogy amint nőtt a behozatal, úgy csökkentek a csempészárak, míg aztán a beinduló hazai gyártás termékei ott rohadtak meg a boltokban, raktárakban − a kutyának se kellettek, árleszállítva sem.

A mai tusfürdő-, fürdőhab-, stb. reklámokat látván Polgárnak a WU2 sampon, meg kis, úgy öt centis átmérőjű, fél centi vastag korongocskák jutnak az eszébe, ezüstpapírba csomagolva, tetejükön igénytelen címke: Fenyőillatú fürdővíz pezsgőtabletta (vagy Kék-Vörös illatú, vagy Caola-illatú). Két forint nyolcvan fillérért árulták; a nyolcéves Polgár egy felet

dobott a fürdővízbe, és gyönyörűséggel leste, mint olvad szét bugyborékolva, erdőillatot árasztva az az izé.

A férfiak egykoron egyen-Pitralontól bűzlöttek, majd Polgár fürdőszobapolcán férfidesodorok, -kölnik arzenálja sorakozott, természetesen azonos illatú és márkájú mindkét szerből, és volt vagy tízféléje, ajándék mind, naná, bár régvolt külföldi útjain, a repülőtéri vámmentesekben maradék aprópénzét hajlamos volt ilyenekre költeni. Nem akadt kedvenc kencéje, mindennap másikat szedett magára. E variabilitás kétségtelenül nem vallott jellemszilárdságra, ám kétségtelenebbül praktikus volt, hisz nem fogyott ki túl hamar valamelyik.

Mára maradt három üveg csodás Givanchy Gentleman-je, amely tény Polgár jelen anyagi, fizikai, mentális állapotában igencsak fontos szempont: legalább a hímpipere-fronton eddig nincs jelentős vesztesége.

Híradás a Híradóról

Halványuló emlék: Apu-Anyu a Híradó-moziban volt, és mesélik, hogy láttak orrszarvút, meg a francia Riviérát − hasonló fogalmak röpködnek a levegőben: a Híradó kisfilmjei nyitották a világot pesti százezreknek. A hét éves Polgár csak néz: Riviéra? Orrszarvú? Ez őt nem érdekli.

De később!

Polgár némely kortársa hajlamos úgy emlékezni, hogy gyerekségük, ifjúságuk idején minden és mindenki uniformizált volt: az élet, a tárgyak, az emberek. Polgár emlékszik unikumokra, bár megengedi: ezek a kivételt erősítő szabályok voltak.

Például a Híradó mozi, a Lenin körút és Dohány utca sarkán. (Később lett ugyan valami budai társa, áh, hitvány epigon, nem összehasonlítható.) Itt egész áldott nap és a hét minden napján vetítettek. Reggeltől estig. És folyamatosan.

Akkortájt minden moziban szigorú rendben kezdődtek az előadások, elébb csak délután, három alkalommal, majd (és ez már a hatvanas évek közepe) délelőtt is három, mindezt megfejelte később az éjszakai vetítés, úgy tizenegy tájban. A kezdésre pontosan kellett érkezni, − A későn jövők csak a Híradó- és a nagyfilm közti szünetben foglalhatják el helyeiket" − így szólt a tábla az előcsarnokban, a pénztár közelében. Az már megengedőbb, későbbi időszak szabadságélménye: ki-ki beülhetett egy vetítésre akár a film felénél, aztán eljöhetett a második fele, vagyis a következő előadás közepén. Ezt a lazaságot a multiplexek, mint a múltat, végképp eltörölték.

Így hát a Híradóba bármikor, bárki betelepedhetett. Kettő forintért, majd kettőötvenér'− mérték a jegyet; mintha hátul valami szeparáltabb páholysor is rémlene Polgárnak, oda tán négy forint volt a zsuga. Erősen lejtő nézőtér, a széksorok mindkét oldalán, lent a padlónál halványlila világítás, meg a jegyszedő nénik időnként fölbukkanó zseblámpája segített letelepedni. De erre alig volt szükség, a mozi ritkán telve, üres hely szinte állandóan, és mindenki oda ült, ahova akart, közelebb, távolabb a vászontól – már ha ott még nem foglalták le a székeket.

Márpedig lefoglalták sokszor, sokan. Nem feltétlenül mozirajongók, pláne nem kisfilm zabálók, merthogy a Híradóban ezeket lehetett látni: híradófilmet és kisfilmet, ma dokumentumfilmnek hívnánk,

megspékelve némi rajzfilmekkel − ezzel is utalunk a mozi nézőközönségének módfölött vegyes jellegére.

Beültek ide valódi híradórajongók, minden csütörtökön újították a Mokép heti híradóját, bevezetőként a Kádár címer, alákeverve a Rákóczi induló. Aztán jöttek a rajzfilmek − ezeknek stabil gyerekközönségük volt, egy bélást mindig össze tudott kaparni nekik anyu-apu és akár egyedül is elengedték ide a kisebb klambókat. Természet-mozik, termelési összeállítások, az acélöntés műhelytitkai, jószerint csak itt látható távoli tájak − ismeretterjesztés töményen, kisebb szünetekkel megszakítva, adj neki: itt most okul mindenki, ha beledöglik is.

Beesett ide eső elől máshova menekülni nem tudó járókelő − egy kávé, üvegpohárból, gyűrhető alukanállal (ezeken edzhetett az ifjú Uri) valamely presszóban három froncsi, plusz a jatt és kinézik az ember egy idő után. Jött ide lógós diák; némi átmeneti fedelet-meleget vágyó koldus és némi fedelet-meleget vágyó szerelmespár: ők ültek leghátra. Polgár saját tapasztalatból tudja: nem sokat láttak a vetítettekből. És nemcsak tinik fonódtak itt össze: „vén", huszonéves-harmincas párok, vélhetően (nem egymással) házasok, kimagyarázható szabadidő hiányában, a melóból, tán közös munkahelyről kiszökve, haveri kölcsönkecó nélkül.

A vetítés olcsó volt és hosszan tartó: bár hivatalosan csak egy órán át lehetett bent ülni, de ha nem volt túlságosan nagy tömeg a jegyszedő nénik nem sokat törődtek, ki mennyit mozizik, alszik, szeretkezik. No jó, ez utóbbiakra néha rászóltak, mármint kizárólag a nézők, ha ugyanis kissé hangosabbakká váltak. Mármint a szeretkezők.

Polgár minden célra használta a színes, tán kerámia domborművekkel díszített oszlopok közti teret - motívumok visszatértek a vászon körül. Fölösleges időt elütve híradózott, eső- és/vagy pia-áztattan ejtőzött, és hát igen, bújt ő is a leghátsó sorba meg az éppen adott csajba.

A Híradó mozi megszűnt. Fölöslegessé lett. Próbálkoztak dokumentum filmek vetítőjévé tenni – nem jött be. Híradók ezer tv-csatornán, naponta ezerszer. Nonfiction filmeknek (ma így nevezik őket), tájaknak, ösmeretterjesztésnek ott a Spektrum meg a Discovery, stb. Rövid művészfilmeket art kinókban (ma így nevezik) vetítenek. Aki meg piás, ázott, fáradt, hajléktalan, talán a szerelem űzi − menjen aluljárókba, a híd alá, vagy a jó büdös francba.

Hókotró, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor házat építtetett, ő meg a neje! Oké, főleg a neje.

Az ki nem található, mit kaptak Polgárék az asszony szüleitől az új házhoz, ajándékul. Egy hókotró gépet. Motoros volt, piros, olyan, mint egy fűnyíró masina, de ez havat kotort.

− A ház körül sok a viakolor, meg a kocsibeállót, a járdát is nektek kell pucolnotok, ráadásul ez saroktelek, jó lesz ez, higgyétek el az öregnek − győzködte Polgárt az após, nem felejtve elhinteni, miszerint ez a verkli nem két fillér. Azon nyomban összeszerelték − potyán. Azon a telén hó alig volt; ami kevés hullott, az is elolvadt pár óra alatt, Polgár örömére: néhány, gyerek- és kamaszkori, elvetélt próbálkozása meggyőzte, hogy ő nem egy nagy sportsman; most, idősödve már a mozgást, mint olyat rühellte, hát még az ilyen muszájfajtát.

A következő télen aztán szenvedett eleget. Totál megfeledkezve az előző évi ajándékról, lapátolt reggel elmenetkor, lapátolt hazajövet − csak karácsony előtt nem. Neje, aki a legkisebb családi nüanszokra is figyelt, idejében figyelmeztette férjét:

− Apukáék jönnek ebédre, ha kiszúrja, hogy nem használod a gépet, megint megsértődik, minden apróságon kiakad, hát még egy ilyen többtízezer forintoson.

Így hát december huszonötödikén Polgár lement a garázsba, előhúzta a szerkentyűt, ki a placcra, aztán − aztán semmi. Cibálhatta Polgár a berántó zsinórt, bizgerálhatta a gyertyát, kicserélhette a benzint a nem használt tavalyi helyett − hiába. A hókotró, a kanadai, az örök hóhoz szokott, még csak nem is köhintett.

Polgárt az érkező após a legnagyobb hólapátolásban találta, és ahogy a nej megjósolta, nem is kicsit indignálódva kérdte:

− A gép?

− Bedöglött, Apuka − mondta Polgár, széttárva karjait:

− Fogalmam sincs miért, tavaly még tökéletes volt − sumákolt. Após sértődötten gyanakodott, s ingerültsége nőtt, amint megpillantotta a gépet:

− Hát ez olyan, mint az új! Nem használod?

− Dehogynem Apuka, sőt: azért ilyen, mert nagyon szeretjük, pucoljuk, ápoljuk.

− Akkor miért nem működik?

− Fogalmam sincs.

Ekkor Apuka látott a hibakeresésnek − hiába. Az egész ebédre, délutánra rányomta bélyegét a malőr, megbántott, ingerült volt mindenki:

− Ünnep után azonnal mutasd meg egy szerelőnek! − búcsúzott após.

Polgár így tett. Szétszedte a gépet, hiszen összeszerelt állapotban nem fért a kocsiba; a csúszós utakon valahogy bevergődött a szakszervizhez, két mester percek alatt további alkatrészeire kapta szét a hókotrót, vakarták a fejüket:

− Ennek annyi. Pedig vadonatúj.

− Nem egészen − mondta Polgár és elmagyarázta a szitut.

− Az baj! − így az egyik mester, mire Polgár, folytatva a hókotró-ügyben immár másodszor is Hemingway-féle párbeszédet:

− Miért?

− Mert ha ezt tavaly kapta, akkor ennek bizony lejárt a garanciája. Megnézik a papírokat, stimmel.

− Akkor most mi van? − kérdezte Polgár.

− Alkatrészcsere, munkadíj, tizenháromezer forint.

− Micsodaaaa? − hörgött Polgár.

Ekkor kioktatták: ha a masinát a vásárlástól számított X napig visszavitte volna, kicserélik az egészet; ha egy éven belül reklamál, ingyenes az alkatrészváltás, de így, mindenről lekésve, ez bizony tizenháromezer. Számla is kell? Akkor tizenöt.

Polgár csak azért nem rúgta szét ott helyben a piros szörnyet, mert a karácsonyra kapott új surranója volt rajta, ami fél számmal kisebb volt és szorított a betyár mindenségit, szorított a dög.

Ma, rég kiűzetvén abból a kégliből, családból, Polgár Gyula a panelablakból kibámulva röhög a közös képviselő szerzeményén: ezen a járdakotrón már ülni is lehet, akár egy kis traktoron, oszt mégis percenként bedöglik.

Hol volt, hol nem volt

Volt nagy piff-puff időnként a Margitsziget északi csücskén, a Sztálin-híd által lemetszett kis háromszögletű térségen: agyaggalamb-lövészet. A híd kétarasznyi járdájáról (valamely tervezési hiba okán szűkült ilyen keskenyre, azért gyorsan kinevezték − semmi sem új a Nap alatt − kerékpárútnak), amelyen gyalogosoknak közlekedni tilos − ki nem szarta le? Polgár a korlátba csimpaszkodva figyelt, akár órákon át, a lendülő fegyverekre, a hozzá hasonló korú kissrác által felhúzott gépezetből kiszálló korongszerűségre. A szél időnként felé fújta a dörrenést, a lőporszagot. Furcsa, összehasonlíthatatlan, ma úgy mondaná: afféle macsós az illat, a hang. Mivel a fegyvertelen ritkán drukkol a puskásnak, Polgár is enyhe kárörömmel figyelte, ha az „agyaggalamb" érintetlenül zuhant a vízbe. Mikor sorozatban lőttek luftot odalenn, mindig akadt egy-két puskás, aki a kibiceket, a hídról bámészkodókat okolta kudarcáért, és hangos szóval kergette volna el őket, mondván: − Tünés! Ez itt életveszélyes! A hídi többség meg persze visszaüvöltött: − Akkor takarodjatok innét Ti a francba! És ha az a bigyó a fejére esik egy evezősnek, akkor mi van!?

Volt ugyanis rengeteg hajó a vízen. Sok-sok kajak, valamivel kevesebb kenu; számtalan túracsónak, tömve, az orrban és a kormányos mögött is gubbasztott egy-két gyerek; és hasította a vizet megannyi sporthajó, négyesek, nyolcasok, köztük arisztokraták: az egypárevezős szkiffek, karcsú nyílként. Indultak a Szigetről, a Rómairól, a Szúnyogról (alias Népsziget, évtizedekig kutya sem hívta úgy). Polgár apja, (aki társbérletben tulajdonolt egy ősöreg, évenként kétszer is felújítandó, átlakkozandó túracsónakot) hülyebarmozott az orra alatt, mikor a Szabad Népben sommásan úri sportnak, ezért „visszafejlesztendőnek" minősítették az evezést, a teniszt, a lovaglást, és − az agyaggalamb-lövészetet. Bár Apu akkor még kb. hithű volt, de azért ez neki is túlzásnak tűnt, és főleg logikátlannak: az evezés mindig is a csórók sportja volt, munkásegyesületeké; és ha az agyaggalamb-lövészet kvázi üldözendő, miért épp a város kellős közepén röpköd a sörét; a tenisz pedig? Hát az meg tényleg vicc.

Hiszen volt teniszpálya csak a Kresz Géza utcában négy, az egyik telep srég szemben Polgárék házával, a másik az utca végén; volt háló a Sziget és a Pozsonyi sarkán, meg a Szent István park mellett, és még egy-két grundon itt, a „klasszikus" Újlipótvárosban. Az kétségtelen, hogy a vörös salakon többnyire idős, és nemcsak Polgár gyerekszemével mérten koros urak és hölgyek játszottak elegáns fehér

ruhákban és még elegánsabb, mert mindig csendes, a vitákat is halkan intéző stílusban. Meglehet, ők voltak az urak? Vékony apanázsát némi labdaszedési honoráriummal kiegészítendő Polgár szívesen kódorgott a pályák környékén, titkon remélve, hogy talán játszani is meginvitálják, de hát kicsi volt, alig nagyobb az ütőknél, azaz rakettnél, mert csak így hívták a sporteszközt ezek a fehérbe vetkőzött bácsik és nénik, míg el nem tűntek, labdáikkal, a hálókkal, a kis öltözőbódékkal és − naná! − pályáikkal egyetemben. Mindezt itt lakóépület, ott hatalmas trafóház, másutt iskola fedte el, de volt, ahol az ideológiai harc abszolút győzelmet aratott: se pálya, se semmi. A mai napig grund, azaz mostanában őrzött(? ez kérdéses) és fizető (ez viszont tuti) parkoló.

Volt a játékosnak és labdaszedőnek mindenféle csemege. Az idő múlásával forradalmi változások rengették meg a gömbfagylalt-egyeduralmat. A Jégbüfében megjelent egy csodamasina: − Olasz krémfagylalt! − hirdette a felirat. A százméteres sorban türelmesen várakozók mannaként fogadták a kisasszony fogantyúrántása nyomán a gépből előtekergő, a tölcsérbe olyan ék alakú barázdákkal belecsurgó csokoládé-vaníliát: − Hát persze, ez olasz, ha nem mondanák, akkor is érezhető lenne, már a színe is más! Meglehet, tényleg más volt, bár az akkoriban már úgy-ahogy megindult turistaforgalom kiválasztottjai szerint Olaszországban a fagylaltot épphogy nem géppel, nem is adagolókanállal, hanem kis falapocskákkal kenik a tölcsérbe − ki a faszom hitte? Olaszországból jött ember azt mond, amit akar, különben is gyanús: hogy' jutott ki Olaszországba, he!? Miből!? Vagy milyen érdemek okán!? Ebben az országban még a fagylaltot is agyonpolitizálták, még jó, hogy nem minősítették stratégiai termékké.

Volt a hedonistáknak Meggyvér, meg Utas-üdítő. A gyümölcslének valóban meggy-íze volt, Polgár nagyon szerette, csak sok évtizeddel később ébredt fel benne a gyanú, hogy talán valami mesterséges ízétől lett valódi ízű-színű az a lötty. Az Utas-üdítőt restikben, meg vonatok büfé-kocsijaiban itta ki-ki, főleg a kamaszok, mert bár üdítőnek árulták a löttyöt, de a fáma és egyes jólértesültek szerint némi alkohol is szorult belé, így hát a tizennyolc éven aluliak e hazában mégsem Coca-Cola, hanem Utas-üdítő mámorban fetrengtek.

Volt más „begyűrűzése" is a „kapitalista fertőnek": a „tartalmatlan látványosság". Legszebb, mára klasszikussá legendásodott példájaként egy kitömött bálna vándorolt körbe ezen a kilencvenhárom-ezer négyzetkilométeren. Nemzeti ügy volt, a rádió (a Kossuth!) naponta jelezte, merre jár az a böhöm nagy dög. Felnőtt és gyerek egyaránt rohant megbámulni. Évtizedek múlva állítólag kiderült, hogy az az

állat: kémeszköz volt! Hossza, súlya megegyezett valamely, e tájon telepíthető, változtatható kilövőállású rakétáéval. A CIA-nak vagy más nyugati titkosszolgálat ügynökének különösebbet már nem is kellett tennie, hogy felderítse, mely magyarországi utak, hidak, átjárók bírják el a hadigépezetet. Egyszerűen meghallgatta reggelente a magyar állami, fő- és egyetlen rádiót, karosszékben, fűtött szobában, laza kényelemben, majd bejelölhette a térképen a lehetséges felvonulási útvonalat. A történet még igaz is lehet, de ha nem − jól van kitalálva.

Volt megannyi új rádiótípus. Keresőlapjukon a legszebb állomásnév: Hilversum. Ezekből amelyből nemcsak a bálna útját adagoló pesti adót lehetett követni, de (megfelelő antennával, különösen téli tiszta éjszakákon, az erős sercegés mögül is) elősejlett a tizenkilenc, negyvenegy, stb. hullámhosszokon „Soroksár". A Szabad Európa magyar adásának összes hullámsáv-számát mindenki tudta, betéve. A Luxi, a Radio Luxembourg zenéjét állandóan öntötték sok család megannyi kamaszának a Diadalok, Pacsirták, Budapestek − e többnyire bolgár koprodukcióban készült világvevők. Sőt: többfunkciós készülékek. Merthogy utóbb a hatalmas dobozok (a világvétel mellett és túl) erősítőként, valamint hangfalként funkcionáltak a jószerint minden középiskola, minden osztályában megalakult beatzenekarok gitárjaihoz. A sulik eldugott szertárai, pincéi próbateremmé váltak, órarenddel szabályozva, mikor melyik osztály bandája játszhat, és nem volt olyan család, családfő, amely, vagy aki megakadályozhatta volna csemetéjét a világvevő lefoglalásában, elszállításában, rendeltetésellenes használatában. Az osztályzenekarok házi versenyen vetélkedtek, Polgár iskolájának bajnokságára a Nemzeti Bank kultúrtermében adódott hely és lehetőség, valami szalagavató előtt, amely szalagavatón az Omega játszott, az Omega! És Benkőék nemcsak a zsűrit adták, de még a szerelésüket is, sajnos. Sajnos, mert a Pacsirtához szokott, amúgy sem éppen biztos kezű amatőrök jószerint egyetlen jó akkordot sem tudtak lejátszani a vécédeszkából készült lapgitárjukhoz szokott ujjaikkal eme csodálatos technikán.

Volt mindenféle díj is az ilyen versenyeken, meg ajándékok, például az érettségire. Évekig nem hiányozhatott közülük a subaszőnyeg. Készítése hihetetlen méretű népmozgalommá vált, talán éppen azért, mert spontán alakult, és az már más kérdés, hogy az elképesztő lelkesedést kihasználva hamarosan az egészre rátelepült a Hivatal, a hivatalosság: művházakban, népfrontklubokban subakészítő körök alakultak; tagjai a boltokban valami kedvezménnyel juthattak a fonálhoz. Az alkotásokon gombolyagot kergető macskák éppúgy

feltűntek, mint „absztrakt" minták, vagy sportegyesületek címerei, beatzenekarok emblémái, meg tájképek, például a Parlament kék alapon pirosban. Iszonyúak voltak, s ezen az sem változtatott, hogy jó ízlésű emberek is rendeltek, vettek a később már államilag gyártott termékből: a csóróbb pénztárcájúaknak egy-egy krémszínű darab a megfizethetetlen csergét helyettesítette a heverőre, az íróasztal elé terítve, vagy málladozó, átnedvesedő tapétájú értelmiségi albérlet falára függesztve − többnyire a beázást takarandó.

Volt speciális subaszőnyeg-kefe néhány speciális boltban és volt fésűkefe-öszvér − mindenhol. Kék, piros, zöld műanyagból készültek, háromsornyi fog fésűnek sok, hajkefének kevés. Nem volt neve, nem lehetett neve: − Egy olyan izét kérek! − mondták Polgárék és a trafikos, az illatszerboltos pontosan tudta, mit kérnek tőle. A hosszú nyéllel készülteket tulajdonképpen lányoknak szánták, de az ifjúság férfitagjai is előszeretettel vásárolták: megfelelően hegyes volt a nyél ahhoz, hogy adott esetben fegyverül szolgáljon kisebb-nagyobb iskolai, utcai csetepatékban. Az ügyet lerendezvén a nyél megfordíttatott, és a fésűkefe helyre rakta a hirig közben szétzilált hárit. Az ilyképpen megelégedett ifjú nadrágzsebéből előkapart egy műanyag szipkát (pirosat, kéket, zöldet, harmonizálót a fésűkefe színével), a szipkában fehér műanyag csövecske imitálta a cigarettát, amelynek végén némi pirosas-szürkés, ugyancsak műanyagból formált bevonat volt hivatva jelezni, hogy itt cigaretta parázslik. Mentolos vattadarabokkal kitömött belsejéből szippantgattak elégedetten a srácok, hiszen sikerült megbotránkozást kelteniük: ama felnőtt, aki ugyanis nem ismerte a fröccsöntő kisipar eme zseniális, mert a kamaszlelket tökéletesen értő termékét, bizton gondolhatta, hogy az a taknyos hét-nyolcéves kölyök cigarettázik. Felelősségtudattól eltelve, s ezért természetesen üvöltve rontott rá, hogy aztán a srác meg társai röhögésétől kísérve, morogva-káromkodva távozzék.

A felnőtt, és pusztán már csak ezért fontoskodó; mindig okosabb, mindig rendszabályokat állító társadalom efféle, ha mégannyira is szerény átverése olyan tiszta boldogságot szerzett Polgárnak és kortársai javának, amelyet akkor alig, sőt: azóta is csak igen ritkán élvezhettek.

Honthy az Állatkertben

Átbattyognak az Élmunkás hídon, balra végig a Rudas László utcán, kis jobbkanyar a Dózsa György úton és már ott is voltak: Állatkert. Polgár remeg az izgalomtól, Apu-Anyu alig tudja tartani, kirángatná kezeit a szülőkéből. Hát hogy a fenébe ne! Állatkert is, meg színház is! És vasárnap van, és süt a nap, és együtt vannak mind a hárman! Hosszú sor a bejáratnál, naná, fillérek a beugró, ahogy illik. Polgár csak egy futó pillantást vet kedvenceire, a vörös seggű majmokra, meg a csimpikre, amelyek utánozzák őt, de a lustán fekvő oroszlánokat is leszarja − neki most Csinn-bumm-cirkusz kell! Élőben, láthatóan! Nem csak a rádióból! És igen, már itt is van Bilicsi Tivadar, Keleti László meg a többiek, és bár lepusztult a színpad, szürkére redvesedtek a deszkái, a díszlet is minimális, de Szamóca Ábris ki van föstve vörösre, és bömböl és Bruhaha Kelemen röhög − gyönyörűség! Időnként fölrikkan a távolból valamelyik páva, olykor elefánt trombitálása is hangzik - a fölnőttek ilyenkor nevetnek, mert maga az állathang is komikus, hát még a komikusok ott föntt, akik komikusan reagálnak a váratlan hangokra. Vége van, túl korán, túl hamar − Polgár szomorú. Apu meséli, hogy esténként itt a Latyik is föllépnek, meg Honthy, Feleki, sőt ő valamikor koncerten is járt erre, Svéd Sándor énekelt: Polgár tesz a fölnőttek örömére, a kilencven filléres, sós-ropogós perece is (mert kétféle volt, a puha-sósat utálta) elfogyott.

Margitszigeti vasárnap, kora reggel indulnak, a Csanádyn végig, az átkelő hajó stégjéig. A kis monitorok kéménye fekete füstöt pöfékel, de amúgy makulátlanul tiszta minden, a gépházban a dugattyúk, csövek reze aranyként ragyog, vékony hártyát húz rajtuk az olaj, Polgár bámulná órákig, de öt perc, és már a túloldalon vannak. Szaporázzák lépteiket, a Palatínus még odébb, és ilyen hőségben nagy a tömeg, márpedig ők be akarnak jutni. A bejárat után szétválnak, Polgár apjával tart büszkén, a férfi öltözőbe, hiszen ő férfi, vagy mi a franc, kilenc évesen. Anyuval odakint találkoznak, a hullám-medence partján. Jól elvannak, zárásig. Akkor ismét öltöző, vissza a vasárnapi ünneplőbe, a bejárat előtti büfénél körözöttes zsömlye és bambi, azután séta, sötétedésig: színházkezdésig. János vitéz, Sárdyval, Pallóval, de abszolút hiányosan: hol vannak a lovak? Polgárnak lovakat ígértek!

Agyában hónapok óta eggyé váltak a fogalmak: ha majd nyáron elmennek a szabadtérire, a Szigetre, ott lovak lesznek a színpadon, és legyenek is, mert a János vitézt már látta az Operában, kétszer ugyanazt? És most tessék, itt van másodszor is ugyanaz, mert lovak sehol. Apu valami elháríthatatlan akadályról beszél, hogy a lovak a próbán megijedtek a lábaik dobogásának hangjától a deszkákon − Polgárt ez nem érdekli, az apja még azzal sem tudja földeríteni, hogy talán jobb is így, mert mi van, ha azok a lovak odanyomják a citromot az orruk alá. Polgár szerint csak nyomják, neki szabadtér lócitrom nélkül lószart sem ér - lóürülék-fixációja ekkor kezdődhetett.

Pár év múlva, amikor már haverokkal jár ide-oda, együtt fújjolnak, fütyülnek a többi nézővel, ha a Vörösmarty mozi gépésze úgy véli: szemerkél az eső, ő ilyenkor nem vetít. Ha mégis nekilát, és eljut a film feléig, már nyugodtan leállíthatja a műsort, mert a szabályok szerint ilyen esetben az előadás megtartottnak tekintendő − Polgárék őrjöngnek: bukták a négy forintjukat.

Amúgy az esővel-hóval-széllel mindenütt gond van. Siófokon, Földváron csakúgy, mint a Lágymányosi tónál: az időjárás viszontagságai pár szezon alatt hazavágják a vásznat, amely hiába feszül dacosan, már egy közepes szél is lobogtatja a miskulanciát, és persze rajta a képet, mindig a legizgalmasabb résznél, amikor ölnek vagy ölelnek. Évekkel később jön rá végre valaki zseni, hogy ahol lehet, egészéves betonfalat húznak a vászon helyére, azt akkurátusan beföstik fehér festékkel, adnak hozzá fekete keretet: jöhet eső, fújhat szél, a „vászon" áll, legföljebb vetítés nincs − okát lásd fentebb.

Polgár jóval később azért lát állatot a színpadon, Szegeden, az Aidában, tevét meg lovakat de addigra sznob lett, finnyás: adja el magát Verdi egyedül, ne holmi menazsériával. Akkorra már elkényelmesedik, a Városmajori Színpadon (Charlie nénje - Páger, Tolnay) hiába bérel három párnát is, a segge elgémberedik, a háta kificamodik a gyalázatos székeken. Ilyenek voltak, sőt, még szedett-vedettebbek Szentendrén is, az első játékokon, a Pikko herceg és Jutka Perzsinél, meg Goldoni Kávéházában; ám ennek így kellett lennie, így volt szép, romantikus, helyhez, szellemhez illő − később emelvények, elüzletesítés: Polgár kihagyja.

Az első kocsijával leautózik Martonvásárra, Ferencsik dirigálja az ötödiket, az első sorban Csanády, a zenekedvelő közlekedési miniszter, aki állítólag ukázba adta, hogy koncertek alatt a közelben elrobogó mozdonyok nem fütyülhetnek − diktatúra van ugyebár, kemény, komcsi diktatúra, hál istennek.

A Károlyi kertbe, pontosabban környékére már párosával jár: kamara- és nagyzenekari koncertek. A pianókat a való élet hangjai töltik, merőben más jellegű tartalommal: a jobb, mert eldugottabb bokrokból a szerelem édes neszei olykor szinte forte szólnak.

Az említettekből Pesten megmaradt a szigeti Színpad, meg a Városmajori, olykor a Károlyi, slussz, ám amúgy az ország tele nyári fesztivállal, „open air" játékkal − Polgárnak mindegyik túl távol van. De ha bármelyik az ablaka alatt lenne, akkor is messze érezné. Neki a Bem rakparti mozi kell, a régi, azóta beépített, a kerti és rakparti fák suhogásával, a Dunáról jött szúnyogokkal, a kocsiforgalom-mentes csenddel, meg azzal a régi lánnyal − hogy a francba hívták?

Hősök, sorozatban

Amikor hatvannégyben először lenyomták a Tenkes kapitányát, Polgár Gyula nem látta. Számos oka volt ennek, legelsőbben is (mint az anekdotabeli falu harangjának esetében): nem volt tévéjük. Ám valahogy a levegőben, készülék nélkül is terjedt az egész − Polgár, bár nem látta őket, de tudott Eke Mátéról, Buga Jakabról, meg hogy a labancok totálisan hülyék. N., akinél volt tévé, úgy mesélte, hogy még véletlenül sem ölnek meg senkit a tizenhárom rész alatt, azaz egyszer, véletlenül: verekedés közben egy kés a nyelével! áll a földbe, abba szerencsétlenül beleesik egy böszme labanc és annyi. Később, amikor a számtalan ismétlés során némely részbe betekintett, ezt a jelenetet nem találta Polgár, csak a kor (majdnem) legrosszabb színésznőjét (Krencsey Mariann) és (talán)legrosszabb színészét (Ungváry László). Zenthe Ferenc diadalmenete volt a sorozat, ami országos diadallá lett. Immár több mint négy évtizede mutogatják folyvást, szinte alapművé vált: Zenthe a szájával felemelt és kiivott egy poharat − és tette ugyanezt, ugyanő a Magyar Vándor című moziban is. No és megdalolták, és a blüettet orrba-szájba sugározták rádióban, strandokon, vurstlikban:

És akkor jött a Tenkes kapitánya,
Ő odacsap, hol sanyargatni lát,
És emiatt az ember úgy imádja,
Ezt az irtó klassz kapitányt.

Ott van már rég DVD-n, és most musicallé variálták a siklósi várban, Zenthe helyén Stohl Buci − más már nem is hiányozna Polgárnak.

***

− No és hogy hítták a kutyát a Négy páncélos mellett? − a kérdezett többnyire lefagy, Polgár meg triumfál: − Hát Gömböcnek, baszkikám! No, itt már azért lőttek böcsülettel, hullott mind a gaz labanc, azaz náci;irtásukban élenjárt egy tank, fedélzetén Gustlik, Janek, Grigorij meg a többiek; körülöttük szexis nők rádiósként, ápolónővérként. Csak egy fokkal volt kevésbé bárgyú, mint a Tenkes, idézet egy rész ismertetőjéből: „A páncélos létszáma a visszafoglalt Gdanskban egészül ki, amikor a furfangos öreg paraszt fia is hozzájuk kerül". A DVD-n, amelyen ez a szöveg szerepel, nagy bötükkel jelentik: a lemezen ott vannak a korabeli magyar cenzorok által kivágott jelenetek is. No, ez azért érdekelné Polgárt: mitől voltak a magyar forgalmazók pápábbak a

főrabbinál , cenzorabbak a lengyeleknél − de azért arra nem veszi sem a fáradtságot, sem a pénzt, hogy utánajárjon ennek. A kis szőke főszereplő srác, Janus Gajos elhízott rendőröket játszik a tévékben mostanában látható lengyel mozikban; a böhöm darab Gustlik, azaz Franciszek Pieczka nagy Wajda-filmek (Menyegző), meg kisebb magyar alkotások (Ördög vigye, Csoda Krakkóban) szereplőjeként bukkan elő időnként.

***

1968-ban a lengyelek ismét nagyot dobtak: tizennyolcat. Tizennyolc részes volt a Kockázat című sorozat, megint a második világháború, megint harc a gaz nácik ellen, ám most már ravaszabbul: a lengyel főkém, bizonyos Stanislaw Kolicki beépül az Abwerhbe Hans Kloss néven, aztán kavar, mint egy NDK turmixgép. A szép szőke herceg, azaz kapitány világsztár lett a világ keleti felén. Stanislaw Mikulski pendlizett-forgatott a szoctábor minden országában, nálunk főszerepelt A gyilkos a házban van című krímiféleségben, amely gyilkos Budapest tán legszebb lakóházában van-volt: a Pozsonyi út és a Szent István park sarkán. Aztán Mikulski focizott még a SZÚR-on is, és kisgyerekek dalolták a „Virágéknál ég a világ" dallamára:

"*Kloss kapitány az ágy alatt*

Kergeti a svábbogarat.

A svábbogár nagyon büdös,

Kloss kapitány nagyon dühös."

Kb. ez volt akkoriban Magyarországon a sztárság csúcsa.

***

Időrendben megint a magyarok jöttek: hatvannyolcban készült a Bors. Főrendezte Herskó János, egyes epizódokat Simó Sándor, Sándor Pál dirigált. Tehetségük nem takarhatta el a blődségeket és az alapszituáció sem változott: a kommunisták bátrak, ügyesek és hősi halált halnak, ellenfeleik a degeneráltságig ostobák. Eredetileg öt részes lett volna, de a városi legenda szerint az utolsó forgatási napon Bujtor meg Koncz úgy döntött, nem halnak meg a rájuk lőtt golyózáporban: szanzsén kilovagoltak a képből és napokra eltűntek. A filmet így kellett leadni, de hát két horthysta tiszt csak nem maradhat életben − folytatták (se non e vero, e bon trovato, ha nem is igaz, jól van kitalálva). Nagy szereposztás volt: Rajz János, Garas, Tordy és Gobbi Hilda mellett jó csajok is: Pécsi

Ildikó, Szegedi Erika, Almási Éva, Esztergályos Cecília, még virágkorukban. Az külön gyönyörűség volt, amikor Antal Imre oktatta Sztankayt, hogyan kell görögkatolikus módra keresztet vetni − Sztankayt, a görögkatolikus pap fiát… Ha Polgár kortársaival társalog, a dumálgatás szerves része az akár többször fölbukkanó: − Megcsíptük, Oszi! − Meg, Dezső bátyám! − párbeszéd. A vicc az, hogy ezt Polgár már visszahallotta tizen- és huszonévesektől is, mert állítólag nagy kultusza van ma a sorozatnak, és ha egy ilyen szöveg fönnmarad, az már maga az örökkévalóság.

Mint ahogy máig, sőt, valószínűleg soha többé nem lehet használni az „egy óra múlva itt vagyok!" mondatot, mivel az már szinte logó, védjegy. Ez volt a címe az 1971-ben forgatott sorozatnak, a sztori a régi: második világháború, ellenállók és fasiszták. Polgár hajlamos némi igazságot fölfedezni ama pesti bon mot-ban, miszerint: „Ha Magyarországon ennyi ellenálló, partizán lett volna, lófütyi sem jut a németeknek, nyilasoknak". Harsányi Gábor domborította a főhőst, a csellengő kis proliból öntudatos kommunistává váló srácot − nagy színésznek indult, ki tudja miért süllyedt el? És körötte óriások: Gobbi, naná, mint fő kommunista: neki legalább hihető, mert személyesen átélt volt. És a hamvas-bombázó Venczel Vera, és Márkus László, és Nagy Attila, Őze Lajos, Kállai Ferenc, Greguss, Bessenyei, Ajtay, hoppá! Az már más kérdés, hogy totál lemosta őket az ősepizódista Gyenge Árpád, mint Spillerkém, az utcaseprő. A név zseniális volt, akár a verőemberé, a brutális rendőré is: Katica. Csányi János játszta, a kiváló Wagner tenor, aki akkoriban számos filmben pofozott, verekedett: kigyúrt volt, izmos − hiánycikk a megannyi göthös színész közt.

***

A fenti sok hős közül (mert hősök voltak, úgy lettek megalkotva-elfogadva) egyedül Stirlitz standartenführer vette komolyan az ellenséget, aki-amely A tavasz tizenhét pillanata című, 1973-as szériában már nem volt együgyű, ellenkezőleg: ügyes és módfölött ravasz. Stirlitz az író, Julian Szemjonov által kitalált személy volt, aki − némi Sorgés meg Radó Sándoros beütéssel − leginkább egy bizonyos Willi Lehman nevű németre hasonlított: e „tisztafajú árja" már az 1920-as évektől a német kémelhárításban, rendőrségen majd a Gestaponál dolgozott; 1929-ben lett szovjet ágens, Breitembach fedőnéven − 1942-ben bukott le. A kilencvenes években egy nagy közvélemény kutatás alanyai Stirlitzet látták volna legszívesebben Oroszország elnökeként. A hallgatag, morc spiont Vjacseszlav Tyihonov, a Háború és béke Bondarcsuk rendezte monumentális filmváltozatának (1968)

Bolkonszkíj hercege (a King Vidor-féle, 1956-os hollywoodi giccsben: Mel Ferrer) formálta meg, hihetetlen hatással: amikor a deli kém fölbukkant a képernyőn, kihaltak a szovjet városok, szünetelt a bűnözés az utcákon, megnőtt az áram- és csökkent a vízfogyasztás. Ez nem vicc, ez tény: mindenki a tévé előtt dekkolt, a mindenkibe beleértve Brezsnyevet meg Andropovot, a KGB akkori főnökét: ez a cég volt a sorozat megrendelője. Polgár országában Stirlitz ezredes elérte a létező legmagasabb rangot − a sorozat narrátorára, narratív stílusára alapuló viccek hőse lett:

− *Levél − gondolta Stirlitz.*

− *Bejött − gondolta a bomba.*

− *Letartóztatom - gondolta Müller.*

− *Lelövöm - gondolta Stirlitz.*

− *Csütörtök − gondolta a pisztoly.*

Stirlitz bosszúsan vette észre a díszegyenruháján éktelenkedő nyálfoltot és − életében először − megrémült: − A rádiós köpött − gondolta.

Polgár Gyula pár éve konok tévébuzi, amcsi sorozatokra lőtte be magát. Vannak itt is, most is hősök bőven, de azt azért nem hiszi, hogy dr. House-t bárki megénekelné. Habár…

− Patkány! − üvöltött Apu.

A sajátos ízlésű Polgár hajlamos volt elbattyogni a Csanády-Váci sarokra, a háztartási boltba (jóval később Azúr, meg Higiénia neveken drogéria; még később, jó ideig: lehúzott redőnyök) pótolni **szag**-igényét. Itt oldalt fadobozokban porfestékek, élénk színűek meg halványabbak − dobozosról még nem hallott senki, és sokan maguk festették lakásukat. Üvegballonokban ammónia mosáshoz, tisztításhoz. A festék- és ammónia**szag**hoz társult még a petróleumé is: lámpákba, főzőkbe kínálták-vették − akkortájt mindennaposak voltak az áram-, meg gázszünetek.

Polgár meglakott meglehetős mennyiségű kéglit, többségük a harmincas-negyvenes évekbeli, úgynevezett Bauhaus-házban volt. Ezeket építtetők, építész-történészek, de leginkább (és szerencsére) maguk a lakók találták az elmúlt évtizedek legpraktikusabb, legjobb beosztású, legemberibb épületeinek. Kivéve a garzonokat. Majd minden ilyen típusú ház majd minden emeletén telepítettek egy-egy garzont, amely a nevében rejtett célt szolgálta: agglegényeknek, egyedülálló hölgyeknek adott otthont, vagy − nagyobb házakban − a nagyobb lakások módosabb tulajdonosait kiszolgáló személyzet valamely tagjának, szakácsnőnek, inasnak, hol mire volt épp szükség. Ez így jól is fungált az ismeretes történelmi eseményekig, az elképesztő lakáshiányig, amikor az egy személyre szánt egyetlen szobába hárman-négyen, komplett családok költöztek. Családok, amelyek − elődjeikkel ellentétben − otthon ettek. A garzonúr, a vénkisasszony, az inas maximum a reggeli teáját, lágy tojását készítette el az előszobai csöpp teakonyhában, közvetlenül a bejárati ajtó mellett, az apró villany- vagy gázrezsón, mellette egymedencés mosogató − mini háztartáshoz untig elég. Ám az új lakásfoglalók mindennek voltak nevezhetők, csak mininek és egyétkűnek nem. Reggel zsír ömlött a serpenyőbe, rá hagyma zubogott, tetejébe néhány tojás és mert a garzonlakásnak szellőzés, legalábbis ételszellőztetés nem igazán terveztetett − nyílott hát a közeli ajtó, sarkig. Nyílott reggel, rántotta**szag**ot ömlesztve a lépcsőházba, illetve az onnét nyíló többi lakásba. Nyílott délben, amikor

a hajnalról maradt zsírban kettes-kolbász sercegett (nevét áráról kapta, két forint tíz deka; hívták Fradi kolbásznak is, értsd: mindent bele! − - Polgár imádta. Bár ritka rossz evő volt, ezt a szörnyűséget bármikor szívesen megette, és ma hiába keresi ízét holmi lecsókolbásznak nevezett, legolcsóbb húsárú sütésekor, az nem az igazi, az messze van attól a kettestől, ami, meglehet, valóban azért volt olyan isteni, mert minden maradékot belekutyultak.) Az étel**bűz** elkísérte Polgárt megannyi otthonába, ám ha most meglátogatja valamely, bauhausos kéglijű haverját, éppen a **szag** hiányára figyel fel. A magyarázat kézenfekvő: a kis garzonokban sem nagy családok, sem szinglik nem élnek. Irodák, káefték, béték tanyái, ahonnan legföljebb csak friss kávé **illat**a szivárog kifelé.

A Kreszben pincefülke járt minden lakáshoz, olyikhoz kisebb, másikhoz nagyobb, a lakás alapterületével arányosan. Ez is okos húzás volt, hiszen nagyobb lakáshoz több tüzelő kellett, jelesül több fa. Polgáréknál tizenöt mázsa a szoba-hallba, P.-nél, a második emeleti sarokcsodába negyven − gázfűtés? központi? távhő? Ember, kilencszázötvenhármat írunk! A pince pince**szag**ú volt. Doh, csepegő vízcsövek, száradó fa, földes padló. Azután egyszercsak valami iszonyúan édeskés, tömény **bűz**: − Patkány! − üvöltött Apu, ahogy bandukoltak le Polgárral, kettesben hurcolva a még üres fáskosarat, felvágandó a következő pár napi adagot. No igen, ez egy darabig nem volt, mármint patkány. Egér itt-ott sercegett, de patkány? mégpedig ekkora? és mindenütt a bogyói − iszonyat. Anyu addig se ment le soha a pincébe − az egyetlen hely, ahol nem élte ki állandó rendcsinálási mániáját −, ezután már hallani sem akart róla, a patkány említésébe is belesápadt és hát mitagadás, Polgár sem volt egy hős. A ház férfilakói fölszerelkeztek botokkal, lapátokkal, egyik még egy kis légpuskával is: őrjárat indult, földeríteni a patkányfészket. De hát a patkány már csak olyan, hogy több fészke van, jól elrejtve, eredmény tehát semmi, legföljebb a bátorságot növelő pálinka (adományozó: O. bácsi a harmadikról) okozta kellemes bódulat. No meg a törköly**szag** némileg csillapította a patkány**bűz**t. Átmenetileg persze, míg meg nem jelent Bábolna, és ama kor ritkán sikeres vállalkozásai egyikeként valóban eltüntette a fővárosból a fenevadakat.

És merthogy nem volt távfűtés, így távmelegvíz sem; mosógép? az mi? − hát mosókonyhát használt a ház népe. Pontosan beosztotta a házbizalmi, kinek mikor, mennyi ideje van, aztán irány az apró, tűzfalakkal határolt udvar, annak mélyén a csöpp, csempézett szobácska, ahol mindig mintha gőz párállt volna, ahol mindig mintha forrásban bugyborékoló víz**szag** lett volna. Ez volt az alap**illat**, ehhez csatlakozott a kékítő szaga: a port kis zacskóból öntötték az, kádakba, mosóteknőkbe.. Polgár az istennek sem értette: ha ezt a vackot kékítőnek hívják, és valóban kék lesz tőle a víz, miért, hogy ettől fehérebb a ciha, a lepedő? Mások a trisóra esküdtek, a folyamat mindazonáltal ugyanaz volt: az ágyneműt kifeszítették a mosóteknő oldalára s előkerült a mosószappan (így, márkanév nélkül, féltégla alakú és méretű, majdnem barna színű, á kettő forint negyven fillér). A szappannal meg a cirok-mosókefével szinte dühödten nekiestek a vászonnak − a nagymosás haragos műveletként maradt meg Polgár emlékezetében, ráadásul jött a mángorló (természetesen kézzel tekert szerkentyű) csikorgó dübörgése. Az egésznek a **szag**a viszont a tisztaságé volt, a frissességé, szinte világító **szag**: a sötét kis konyhát, a sötét kis udvart a zsinórra feszített vakító fehér ágyneműk még ködös őszi délután is valahogy derűs-lebegőssé varázsolták.

Irodaszerek

Polgár Gyulának volt hobbija, szenvedélye ezer és egy, rövidebb-hosszabb idő után föladott kb. ezret, maradt az olvasás, zenehallgatás, ilyesmik, köztük a tulajdonképpen szégyellt, többé-kevésbé titkolt, mert gyerekesnek vélt őrülete: az író- és irodaszerek.

Legelsőbben egy szagra-illatra emlékezik, a Csanády utcai apró Ápiszéra. Szagot leírni lehetetlen. Egy ilyen boltét pláne. A ceruzák fájának, grafitjának ódőrje keveredett a radírgumikéval, a papírokéval, a füzetekével, a vízfestékekével, a zsírkrétákéval, a tintákéval − sorolhatatlan. Sorolhatatlan és csodálatos. Máig az orrában, agya megfelelő lebenyében őrzi.

A milliméterpapír zöld rácsozata. Valamire használták az iskolákban, nyilván, de hogy mire? Mintha pauszpapírt terített volna rá és úgy rajzolt valami mértani alakzatot? A pauszt egyébéként nem boltban vette, pontosabban nem ő vette: Anyunak kellett a munkájához, a nylonkendő festéshez, sok-sok négyzetméternyi. Annak még a hangja is sajátos volt, összetéveszthetetlen.

Volt vonalas füzete, meg kockás, amit hivatalosan négyzetrácsosnak neveztek − ötven fillér darabja. A segédvonalasért már hetvenet is elkértek azt első-másodikban kellett használni a „lelógó" betűkhöz, g-hez, ipszilonhoz, stb.; aztán ötödiktől az oroszhoz, azaz a cirill betűkhöz − ez egy forint tízbe kóstált.

A kedvence a kettő hetvenes, spirálos volt. Kockás meg vonalas szintén, de ezt az iskolákban tiltották, hiszen ha a nebuló kitépett egy lapot, nem maradt nyoma, és hát nyilván azért távolította el azt az oldalt, mert oda valami éktelen baromságot írt valaki: vagy a diák, vagy az erre reagáló tanár. Már felnőttként egyszer több tucatnyit vett, évekig azokba írogatott ezt-azt − elfogytak, eltűntek.

Hasonló sorsra jutottak a keményfedelű irkák, csak éppen angróban. Voltak nagyobbak, meg kisebbek, B-valahányasok − a nagybani eltűnés fordítása: ma már ezeket sem gyártják. Nem látott mostanában papírból készült mérőszalagot sem, amiből pedig minden diák nagyfogyasztó volt: az a kb. két és fél centi széles, méteres csík könnyen szakadt, pláne ha összegöngyölítve hozzávágta valaki a két padsorral odébb ülő ellensége fejéhez, óra alatt, míg a tanár sűrű krétaporral felhőzve (a kréta is Ápisz-árú!) valami kiismerhetetlen egyenletet rótt a kezdetben fekete, későbbi korokban zöld, de mindig mocskos táblára.

Tollszárat használtak, belé tollszem, azt tintába mártogatták, a zöldre mázolt padokon középen nyílás, abban oda passzoló kis üvegtégely: boldogabb időkben a pedellus tanítás után föltöltötte valamennyit. A boltban volt tollszár piros, zöld, vékony, vastagabb; volt tinta piros, zöld, kék, fekete − diák csak kéket használhatott. Ceruzából pedig csak 2B-set. Miért pont azt? Megfejthetetlen.

A demokrácia jegyében a rajzórákra csak hatdarabos színes ceruza készletet lehetett bevinni, pedig úgy ezerkilencszázhatvan táján föltűntek a tizenkettő-huszonnégy irónos dobozok is, de hogy vette volna ki magát, ha kiderül: akad szülő, akinek ilyenre is futja − maradt tehát a hatos kiszerelés.

Ócska radírjuk folyvást kettétört, morzsált; csodájára jártak egy-egy Cseszkóból magánimportált elefántos radírnak, pláne, ha az még appart kis tokban bújt meg.

A mártogatós után érkezett a töltőtoll, csak és kizárólag töltőtoll, hiába pacázott és mocskolt, golyóstoll? Tilos. Erre magyarázat? Nincs. Csurgatták a nyálukat a kirakatban bámulva a golyós micsodákat, és kemény kereskedésbe kezdtek egymással, ha valaki fölvillantott egy külföldi csodát, egy négyszínű golyóst! Négy bél van benne, öregem! Négy! Egyszerre! Hát ilyen nincs is!

Már gimnazista volt, amikor a golyóstilalom feloldatott, majd jött a Pax-korszak: a Parker elébb kínai, majd magyar koppintása. Meg a filctollak! Kezdetben csak kék, vastagon fogó, folyós, akár a töltő, azzal az előnnyel, hogy ennek festékét még nehezebb volt lepucolni az ujjakról, mint a tintát. Hát még ha indigót is használtak ugyanakkor! Lilává-kékké változott a szülők féltve óvott pipereszappana, majd a srácok arca a pofonoktól e tettük okán: VIM-el, súrolókefével dörzsölte Anyu Polgár Gyula kezeit − kettős üvöltés, Anyu a méregtől, Polgár a fájdalomtól.

Iskolákból kikerülvén továbbra is író- és irodaszerek között élt, merthogy íróasztalos ember lett és maradt. Lett neki például dátumbélyegzője. Hihetetlen, de ha akár egy kézírásos fecnire rányomtak egy ilyen, filléres, bárhol kapható szerkentyűből semmi mást, csak egy dátumot, az a fecni mintegy átlényegült, okmánnyá, dokumentummá, hivatalos irattá lett csak azért, mert volt rajta egy lila színű csík.

Lettek neki masinái is, hivatalbúl! Iratlyukasztó! Két pöttyöt vágott az A4-es papír oldalába, így lehetett lefűzni a keskeny fémpeckes, vagy a nagy, oldalt karikás dossziékba illetve iratmappákba. Szórakozásból,

vagy éppen szobatársai bosszantására bazi nagyokat csapott a szerkentyűre, az szólt mint az ágyú, ő meg, a hülye, égett mint a rejsztág: délután borogathatta bedagadt, sajgó tenyerét. Ugyanígy járt a tűzőgéppel is: eszelőseket ütött a nagy fémgombra, úgy vélvén, hogy akkor majd az a szögletes U alakú apró fém izécske akár tizenöt oldalt is összefog majd − fogott a lófaszt, tört a pöcök, repült a kütyüből a rugó, Polgár meg ment a vízcsaphoz, kézhűtésre.

Még aktív korában megélte a zseniális újdonságokat: a post-itet, a kapocskiszedő kis alkalmatosságot, a mindközönségesen bugyinak nevezett nylon dossziékat. Mi több: túlélte az egy időben forradalminak számító javítófestékeket, ami kiküszöbölte a radírozást! Kis ecsettel fehér festék az elütött szövegre, némi fújdogálás a száradáshoz és máris rá lehetett gépelni újra − jöttek a PC-k, javítófesték el a balfenéken, passzé.

Ha gigamegahipermarketekben jár, hosszan bóklászik az írószeres részlegen, a választék láttán néz, mint Manci a moziban, de mindez nem az igazi: hiányzik az az illat, az a bizonyos szag. Ezt keresve be-betért a néhány megmaradt írószerbolt egyikébe-másikába: az a szag onnan is eltűnt, az üzletek vegyeskereskedéssé váltak, plüss állatkák, förtelmes apró kerámiák, illat- és óvszerek, meg kurva vicces aranyköpések táblácskákon, autók végébe ragasztható papírcsíkokon: − Ne keresd a macskádat, itt van a kerék alatt.

Tintabuzi volt ugye Kosztolányi, minden írószerújdonságot (leginkább a pirosakat) lelkesen megvett Karinthy; precíz leltárt vezetett több száz noteszéről, több ezer ceruzájáról a mártírhalált halt rendező, Horváth Árpád. Így hát Polgár Gyula mára − kiokosodván − nem is szégyelli magát: társa e hobbiban-szerelemben megannyi közéleti nagyság és „névtelen" privát − egész jó brancs.

Itt nincs Amerika

A reggelek többnyire egyformák: fél nyolckor indulás otthonról, a tízórai-csomag gyors elsüllyesztése valamelyik pincenyílásban, találkozó N.-al a Balzac sarkán, aztán már ott is van: Az Iskola.

Hétköznapi, mindennapos, érdektelen. Iskolába járni, tanulni − ez végső soron foglalkozás, szakma egy gyereknek, monotónia, amelyet ritkán tör meg pozitív vagy negatív élmény: előbbiből Polgárnak kevés, utóbbiból túl sok jutott.

A ritka jó, a hétköznapokból kiemelkedő történések egyike, ha elmarad egy-két óra, ilyenkor − délelőtti tanítás esetén − már tizenegy, fél tizenkettő tájban el lehet tűnni, rohanás haza, lecsapni a táskát, motyót, hogy az ember azonnal induljon valami másra, valami kalandra − de hiába, pech van, persze, hogy megint pech van, miért ne lenne?

Merthogy reggel nem volt kenyér.

Sehol a környéken, sőt. Anyu még elkutyagolt a Gláznerhez is, ki a Körútra, de hiába: kenyér nyista. Ha Polgár mostanában erről mesél − nemigen mesél −, néznek rá ifjabb kvaterkázó társai: hogyhogy nem volt kenyér? A dolog felfoghatatlan mára, pedig akkor a kenyér vagy jött, vagy nem, néha egész nap nem, de azért ez ritka volt, előbb-utóbb csak felbukkant a szállítmány, mint most is. Anyu figyelt az ablakból, meg Glatter néni is beszólt, hogy a sarokra megjött az áru. Polgár épp akkor ért haza, továbbrohanását megakadályozta az anyai parancs: − Egy kilót hozzál, és magasat kérjél! Magasat. Abból a kenyérből. Abból a kenyérnek nevezett, keletlen, sületlen, a héja alatt szalonnás rétegekből „összeálló" valamiből. Szürkésbarna volt, savanykás. Polgár leszaladt, markában izzadt a három egyforintos, sorba állt, magasat kért, laposat kapott, visszament: − Miért ilyen laposat hoztál?! Hányszor mondjam, hogy magasat vegyél! − így Anyu, mire Polgár nemcsak gondolatban legyintett. Ezt persze némi szócsata követte, majd az ebédre hívó parancs, amit Polgár sohasem értett. Anyu tudhatná, hogy ő nem eszik. Nemhogy ebédet, de egyáltalán. Betegesen, kórosan étvágytalan volt, ha időnként megéhezett, az ünnepségszámba ment. Senki sem tudta (szülő, orvos, ő maga) miből él, mit éget a szervezete. Valahogy megvolt. Nem akadtak kedvenc ételei sem, amelyekre elcsábulhatott volna − esetleg a rántott hús, olykor, de hát arra meg nem csábították, lévén hiánycikk a karaj, comb. Csokoládéval tömték volna − hiába. A rejtély inkább az volt, honnét szereztek Anyuék csokoládét?

Hát honnan? Az Ikkából. Aznap Anyu borítékot húzott elő, pár perce hozta a postás, benne az utalvány a Tantitól, irány az Ikka, a Tüköry utcában. A sarkon fölszálltak a tizenötös buszra, majdnem házig vitte őket. Ott hosszú sor, mindig, de Polgárék ritkán várták végig. Aki sorban állt ugyanis, az válogatott. Válogatott az Ikka-csemegék között. A külföldről átutalt keményvalutáért a'la carte és menüt lehetett választani. A menü: különböző értékű, „központi" összeállítású csomagok. Bennük kávé, tea, csokoládé, rum (címkéjén dagadó izmú négerek vágják a nádat), kakaó, de még sima kristálycukor, rizs, liszt is: magyar termék − dollárért, fontért, márkáért. Volt öt-, tíz-, húsz-, mi több, ötven-, százdolláros csomag is, de akinek már száz dollárt küldtek, az nem a szabványból rendelt, hanem az étlapból-prospektusból. Aránylag jó papíron, némi illusztrációkkal hirdette a cég: mit árul és mennyiért. Árult cigarettától autóig mindent. Mármint amerikai cigarettától nyugatnémet autóig; ötven centtől ezer dollárig, sőt tovább: még lakást is választhatott a boldog kiválasztott. Na már persze, aki − ismételjük − beállt a sorba. A többség nem állt be. A többségnek nem cigaretta, nem kávé, vagy éppen kocsi kellett, hanem kápé. Forint. Azonnal. Az ügymenet egyszerű: áll két-három pasi a sarkon, az irodától illő távolságban, az ember odalép hozzájuk, azok megkérdezik mennyi, az ember mondja: tizenöt dollár vagy ötven, azok pedig leszámolják az érvényes feketepiaci árfolyamon a forintot. Az egész két-három percig tart, teljesen nyíltan, senki nem ideges, nem fél, pedig... Pedig néhány lépésre ott áll a rendőr, időnként több, olykor bőrkabátos alak is, lábán sárga, lyukacsos cipő... (Egyébként az Ikka ilyet is kínált, pont ilyet, az állítólagos ávós-csukát, kitűnő minőségű volt, ezért sokan vették, ezek aztán meglepődtek olykor, ha ávósnak nézték-vélték őket, „szimpla" Ikka-kuncsaftokat.)

Polgárék gyorsan túlestek a pénzváltáson, gyalog indultak tovább, részben spórolás okán, részben mert Anyu nem sűrűn szabadult ki otthonról, főleg amikor munkáért ment a Síp utcai háziipari szövetkezetbe − ám mert munkát alig kapott (azám, a létezőben, a teljes foglalkoztatottság idején), hát ritkán mozdult el a Körút-Pannónia utca-Csanády utca-Váci út négyszögéből. Kirakatokat néztek és sétáltak, na nem túl lassan, mert céljuk volt, általában nekik mindig volt valami céljuk, ha csak sétálni indultak is: most az Úttörő Áruházba tartottak.

Polgárt ambivalens élmények fűzték a Kossuth Lajos utcai épülethez. Mindenekelőtt egy szörnyűség: a fodrászat. Hároméves lehetett, amikor bevitték oda, és amint meglátta az ezüstösen csillogó szerszámokat: ollókat, púderes tégelyeket, a csattogó hajvágó kézi masinát, a hajszárító

búrákat − teljesen kiborult. A fém, a króm mi másra emlékeztetett volna egy vakarcs-korától nyavalyáskodó kölyköt, mint orvosra, orvosi rendelőre, vizsgálatokra, kínzásokra. Üvöltött, a fél áruház összeszaladt, a bömbölés eszkalációjából valami nagy bajra gondolván, véres tragédiára − holott csak az ollót próbálta fölemelni Polgár tarkójához a jobb sorsra érdemes borbélysegéd. A gyerek az idők során megkedvelte az áruházat, főleg a földszinti medence okán. Az maga volt a csoda! Hogy egy teremben, vagyis egy zárt helyen víz csobogjon, szökőkútból! Elképesztő! Márpedig a víz csobogott, szép kék medencébe, melyet még szebbé tett az alján egy térkép. Egy világtérkép. Kontinensek, kék vizek, víz alatt az egész Föld. Illetve nem az egész. Amerika nem szerepelt a térképen. Az nincs. New York, Washington helyén aranyhalak úszkáltak.

A bevásárlás (Polgárnak egy cipő) után irány haza; otthon utópróba − persze szűk a cipő, mindig szűk, Polgár ugyanis nem volt hajlandó annyit próbálni a boltokban, hogy megfelelőt találjanak: szégyenkezett, utálta, hogy most itt vele foglalkozva van, ezért az első surranóról, amelyet fölpréseltek lábára, kijelentette, hogy megfelelő. Anyu kihúzódott a konyhába, hadd tanuljon Polgár zavartalanul, de hát hogy' lehet tanulni, amikor Anyu odakint beszélget? Valaki mindig volt Anyunál: ő alig ment bárhova, de mert érdeklődő volt, kíváncsi, még inkább pletykára éhes − a fél környéket maga köré gyűjtötte. Házmesterek, szomszédok, utcaismerősök szaladtak föl pár percre, fél órára, és rettenetesen érdekes dolgokat mondtak. Polgár *ebből* tanult. Ebből tanult politikát, családi életet, társadalmat − többet okult, mint az ölébe vett könyvekből. Hallgatózott ugyanis, szemérmetlenül.

Anyu olykor bejött, többnyire ellenőrizni a gyereket, ilyenkor illatnak nyitott ajtót: birsalmasajtot csinált. Nem volt túl jó háziasszony szegény, de mert egyik remekének a birsalmasajtot tartotta, főzte rendszeresen. Akkoriban mintha mindenki birsalmasajtot készített volna. Egyszerű volt, olcsó volt, édesség volt. A hosszú, bordázott formákból kivett csemege − néha négy-öt darab is − ott rezgett majd' minden háztartás spájzában. Akadt − ínyenc, vagy éppen módosabb „cukrász" − aki diót is rakott bele. A rudak aztán körforgásba kezdtek: barát-, rokonlátogatóba mindenki vitt magával egyet „ezt kóstold meg, angyalom!" felkiáltással. A megajándékozott igyekezett mosolyogni, de közben a saját kamrájában lapuló barnás kocsonyákra gondolt: ki fogja ezt mind-mind megenni?

Mire a trécselők eltűntek, jószerint besötétedett, megérkezett Apu s első kérdése: − Mindent megtanultál!?

Mit lehet erre válaszolni? Hát természetesen, mindent megtanult. (Egész életében mindig, mindent megtanult. Mindent, amit nem írtak elő. Ami muszáj volt − azt soha, de ilyet persze egy apának nem szabad bevallani.) Felmondta tehát, hogy: − Zrínyi Ilona, a hős asszony, aki Zrínyi Miklós édesanyja... a Zrínyi Miklósé, a költőé... vagyis a vadkanosé, aki kirohant onnét, a Szigetvárból − ezekkel a Zrínyiekkel csak baj volt. Apu − ilyenkor elemében − nekilátott magyarázni, de Polgár persze nem hallgatott oda, tudta, hogy őrá se figyel apja. Szegény Apunak csak ürügy kellett, hogy végre olyasmiről beszélhessen, amit szeretett: a hivatali robot után történelemről, irodalomról. És mert magában monologizálni mégsem illik egy felnőtt embernek, hát partnernek, azaz tanítványnak képzelte fiát − az pedig nem törődött vele. Nem törődött az már semmivel. Egy hosszú nap után, amikor iskolába kellett menni meg bevásárolni, s utazni a messzi Belvárosba, onnan vissza, aztán imitálni a tanulást, nos ilyentájt, sötétedéskor, agya kikapcsolt, már csak a gyűjtemények foglalkoztatták.

A gyufacímke-gyűjtést még csak-csak magyarázta valami: a kis papír fecnikre rá lehetett fogni, hogy némi kulturális, ismeretterjesztő jelentőségük van, hasonlóan a bélyegekhez. Polgár máig emlékszik saját unikumára, egy sokdarabos sorozatra, amely a Szovjetunió valamennyi tagköztársaságának címerét és apró térképét ábrázolta. Na meg ott voltak a kínai Nagy Fal képei: részekre bontva, tizenöt, tizenhat darabra talán, egymás mellé kellett rakni, hogy kialakuljon egy körpanoráma − nem semmi. Meg a francia kastélyok, és a kelet-németországi Marx-Engels szobrok! Csupa okulás az élet.

Megmagyarázhatatlanabb a papírszalvéta-mánia, pláne fiúknál. Micsoda őrült ötlet indított küldeményeket kontinenseken átívelő útjukra? A világ ifjúsága, mint szociológiai minta, és a Világ Ifjúsága, mint folyóirat szokatlan módon talált egymásra: a lapban a Föld minden tájáról majdani cserepartnerek keresték egymást. Timbuktutól Oregonig, váltani timbuktui papírszalvétát oregonira. Értsünk világosan: egy timbuktui, eredeti célját tekintve egyszer használatos objektet egy oregoni hasonlóra. Illetve dehogy hasonlóra, épp a különbözőség volt a lényeg! Kiskockás vagy nagyrózsás. Nagyon színes vagy anyagában (fehérségében, zöldségében, sárgaságában) mintás. Egy- vagy többrétegű. Vékonyabb, vastagabb. Finomabb, vagy durvább papírú: − Figyúzd már ezt az olaszt! Apám, hisz ez csipke! Csipkeszalvéta, papírból! Óriási! Ki a fene gondolkozott el azon, miként lehet zsíros szájat-kezet megtörölni a (bár kétségtelenül szépen kistancolt, de végső soron mégiscsak) csupalyuk papírdarabkába?

Polgárt korán ágyba zavarták, de az alvás tekintetében Anyuék objektívak, a realitást felmérőek voltak. Mert hiába fekszik ágyba a gyerek nyolc órakor, miként azt a hagyomány diktálja, ha abban a szoba-hallban, azon a kb. negyven, egymásba nyíló négyzetméteren a felnőttek még élik az estet. Élik: beszélgetnek (ritkán), dolgoznak (gyakran: Apu maszekban gépel, Anyu selyemkendőt mintáz, büdös, mert nitrós festékkel); égnek a lámpák, és szól a rádió. Apu hallgatja: híreket Pestről és Münchenből, zenét Bécsből és színházat, például Miskolcról.

Kilenc óra, fél tíz: Polgár hunyt szemmel mímeli az alvást, a minimum harmincéves, zöld varázsszemes Philipsből suttog az a máig felejthetetlen női hang, megelevenítendő a színpadon történteket: − *Mása lép be... Az asztalhoz megy... Megigazítja a vázában a virágokat... Csak most veszi észre Versinyint... Ijedten rezzen össze...* Arra nem gondolt senki, hogy hosszú távon jó-e, ha egy nyolc éves srác Csehovval fejezi be napját. (Mostanra kiderült: nem jó.)

Ezidőtájt, egy másik évezred elejére, a címke-, szalvétagyűjtemények eltűntek a megannyi költözködés során; Ikka állítólag még mindig van, mint ahogy maszek valutások is, jóval számosabban, mint egykor. Az Úttörő Áruházat lebontották, medencéstül; színházi közvetítés jószerivel nincs a megsokszorozódott rádiókban, és arról a savanykás kenyérről kiderült: az volt ám a jó! az egészséges! Mert tele van rosttal, korpával, megkérik hát most az árát, piszkosul. Polgár némely kedvesével azért szakított, mert (nyomatékos kérése ellenére) jelenlétében festették körmüket, őt meg a szó szoros értelmében meghányatta az egykor a selyemkendőfestéket alkotó nitrolakk vagy -hígító bűze. Ahogy idősödik, igyekszik valamennyi napját apró örömökkel (néhány könyv, valamely film egy tévében, pár jó falat, korty pia) hétköziből mássá tenni, mert hát tulajdonképpen valóban ünnep minden egyes perc, amit megél, hiszen: él.

Úgy-ahogy, so-so.

Kádár-kori paraboladráma

Az érettségijére tanult. Pontosabban: *csak* az érettségijére tanult. Még pontosabban: *csak a matek-érettségijére* tanult.

Polgár iskolaundora − túl a mindenfajta kötöttség, fegyelem, órarend, percre beosztás, meg- és behatározottság ellen érzett, már-már beteges utálatán − leginkább abból eredeztethető, hogy nem tudott tanulni. Nem tanult meg tanulni. Tanulásra eszmélésekor − tehát másodikos-harmadikos éveiben − éppenséggel mással, jelesül önmaga betegségével, egy bizonyos tébécével volt elfoglalva, amely elfoglaltsága a szó szoros értelmében halálos volt. Kevesen múlott, és belepusztul, így hát csekély veszteségnek tűnt, hogy nem rögzültek benne azok a folyamatok, amelyek a tanulást, az elsajátítandó tananyag felfogását, feldolgozását, majd visszaadását könnyebbé tehetik. Szinte képtelen volt hosszú távra megjegyezni adatokat, anyagokat, szövegeket, képleteket; fölfoghatatlan maradt számára az orosz igeragozás, a kémiai elemek vegyértékeinek kapcsolata, a szinusz, a koszinusz; az a táblázat, amelyet alulról felülről oszlopok alkottak és hogyha felülről a harmadikat, balról a negyediket összevetette, akkor kijött valaminek a valamije, szorzata, osztása vagy éppen négyzete, gyöke − nem. Néhány verssort, Shakespeare-monológot megfogott agya, persze nem a kötelező olvasmányok, hanem azok közül, amelyek neki tetszettek és azok vajmi ritkán estek össze a megkívánttal.

Érettségi 1966: magyar irodalom és nyelvtan, matematika, orosz, történelem. E négyből rövid, ám analitikus töprengés után választotta ki a matematikát, mint ama tárgyat, amelyre felkészül. A döntés logikai menete, ad egy: magyarból nem lehet gond, bármennyire is eltérően ítélik meg eme témakört B. tanár úrral.

A legendás B.-val! Írók, költők, színészek, művészek, zsurnaliszták, politikusok; egy sor jelenlegi nagyság szeme elhomályosul − az igazi meghatódottságtól, elismeréstől, hálától − B.-ra emlékezve. Nem úgy persze Polgár. Naná, majd ő fog valakit elhomályosuló szemmel emlegetni, majd ő fog valamely tanárra tisztelettel emlékezni! Még hogy emlékezni! Hiszen az élő B.-t sem igen tisztelte, nem nagyon kedvelte, már csak dafke sem: ha mindenki tiszteli, kedveli (valószínűleg teljes joggal), ő csakazértsem. Persze akadt ideológiája is tiszteletlenségéhez. B.-nak sajátos módszerei voltak a tanításhoz, például számba se vette a tankönyvet (ami még jó is lehetett volna, ismerve azon évek tankönyveit), ám azt igencsak felrótta neki a kölök, hogy a tanár mindenek fölött saját (meglehet: kiváló) ízlését erőltette. Lediktálta

precízen a tankönyvpótló szövegeket diákjainak. A srácoknak még akkurátusabban, szépírással kellett átmásolniuk egy füzetbe a texteket, s fölmondani azokat és csakis azokat, meg csak azon idézeteket megtanulni, amelyeket B. választott, és kizárólag azokat az elemzéseket, csakis azokról a versekről, amelyeket B. diktált és jelölt ki. Az a B, aki bejelentette, hogy nála Balzacnál megállt az világirodalom, naná, hogy Polgár fölpattant, és XX. századi kedvenceit kezdte emlegetni; az a B., aki olyan házi feladatot adott, miszerint „a jövő órára megmondjátok, hogy Móricztól az Egyszer jóllakni című novella miért tetszik nektek jobban, mint az Éhség" − csak ez kellett Polgárnak, mi ez?! már azt is előre megszabja, hogy mi tessen nekem jobban?! És másnapra cumstrucc és csakazértis (még alaposabban, mint bármely B.-elemzés) ízekre szedte az Egyszer jóllaknit és hódolattal adózott az Éhségnek. B. becsületére legyen mondva: többnyire megadta az ötöst Polgárnak, de „ízlésterrorjából" nem engedett, és Polgárt inkább azzal büntette, hogy az önképzőköri elnökséget H.-ra bízta, akárcsak az iskolai újság szerkesztését. Ez kicsit fájt Polgárnak: akkoriban megjelentek írásai a Magyar Ifjúságban, az Ifjúsági Magazinban − B. ez ügyben valószínűleg igazságtalan volt, kicsinyesen az.

Ugorjunk, kettő: történelem. Arra sem készült, nem látta értelmét: nagyjából kiigazodott a megkívánt anyagban, sőt annál valamivel többet is tudott, leszámítva persze az évszámokat, azokból 48-49-en, 67-en, 19-en és 45-ön kívül nem jegyzett meg sokat, de úgy megközelítőleg „belőtte" a történéseket egy adott korba, évtizedbe − és mindig ki tudta dumálni magát.

Három: orosz. Mivel orosz tagozatra jártak és heti öt órában nyüstölték Tolsztoj és a Pravda nyelvét, kötelező volt érettségizniük is belőle. Ez esetben is a tanárra játszott Polgár: S. tanár úr kedvelte őt, ritka kivételként, Polgárt ugyanis *általában* nem kedvelték, nemhogy tanárok.

S. tökéletesen beleillett abba a tanári karba, amely azt az Angyalföld és Lipótváros határán álló gimnáziumot jellemezte. Már a névadó is! Nem volt, ma sincs hiteles, korabeli portréja - aki föstő, szobrász akarta: megföstötte, megszoborta úgy, ahogy akarta; mind a mai napig, ezernyi változatban. A diákok meg a tanárok megérdemelték egymást. A lipótvárosi úri gyerekek és az angyalföldi vagányok keverékéből álló tanulóifjúságot máshonnét kitúrt, kidobott, kirekesztett vagy éppen kikopott; tudásukból sokat megőrző, de keseredettségük miatt abból tovább adni többnyire ritkán tudó tanárok vették körül. Az angolt cambridge-i exprofesszor tanította, a budapesti egyetemről eszméi és gondolatai miatt kirúgva. Volt tanár, nem egy, aki ötvenhatosnak

minősíttetett. Volt, aki kiitta magát egy másik egyetemről; akadt négy-öt tárgyat − tegyük hozzá: diákok számára linknek minősülőket, mint például művészettörténet, pszichológia, stb. − ismerő és oktató, saját tudásába belehomályosult pedagógus. Volt a szomszédos gyárból áthelyezett művezető, aki az öt plusz egyes oktatási forma keretében esztergályozást próbált a srácok fejébe, kezébe verni; testnevelőnek egy hajdani katonatiszt, különböző atlétaszámok bajnoka, ülve a tornaszekrény tetején, minden közelébe igyekvőt megállítva, három lépés távolságot követelve, de azon túl is érződött szájából a szeszillat − és így tovább. S.-t egy nívós, belvárosi gimnáziumból vágták ide, de már az oda vezető útja is meredeken hanyatló volt. Az egykori vezérkari őrnagy − aki a kiugrási kísérlet körül bábáskodott, különgépen repülve az oroszokhoz − kemény sorsra ítéltetett: a kitelepítés után ama korábbi iskola némi rehabilitáció volt, osztályfőnökséget is kapott, de e bizalommal állítólag visszaélt, egyesek szerint a koedukált osztály hölgytagjai iránt mutatott a tanárihoz képest nagyobb érdeklődést, míg más okosok úgy tudták, hogy valamiféle informátorhálózatot szervezett az iskolában − zavaros ügy, zavaros idők. Itt, Polgáréknál már csak oroszt tanított, amelyet katonás fegyelemmel és kitartással tökéletesre tanult, de ami vajmi kevéssé érdekelte, és ha akadt bármi érdekes téma, szívesen beszélt, sőt beszélgetett róla − magyarul. A srácok ezt hamar felismerték és (mások között) Polgárnak osztották a feladatot: ha éppen nem nagyon fűlött a foguk a lágyítójeles kiejtés titkainak megfejtéséhez, őt biztatták, vágjon bele. A srácot nem is nagyon kellett ösztökélni, jelentkezés nélkül felállt: − Tanár úr, elnézést, mi a véleménye a tegnapi orosz-kínai jegyzékváltásról? − azzal leült, kész. S. magyarra váltott és kifejtette véleményét. Szeretett és tudott is politizálni, analizálni, eseményeket történelmi és társadalmi távlatokba helyezni. Az osztály egy részét nem érdekelte tovább a téma, lényeg az, hogy az orosz lekerült a napirendről, Polgár viszont egyre inkább érezte, számára fontosak ezek az eszmefuttatások; kérdezett, mi több: hozzáolvasott, előre készült, sőt, ismeretei birtokában vitatkozott. Talán emiatt, talán S. szórakozottsága okán, de négy év alatt összesen egyszer felelt, még elsőben, oroszról kellett magyarra fordítani, ezt úgy nagyjából még tudta: ha két-három szót megértett, akkor már hozzáköltött valamit, nem fordított, hanem fogalmazott, a maga szája íze szerint, de S. tetszésére. Ha dolgozatot írtak, ő is lemásolta azt, például L.-éről, mert L. az oroszt is tudta, mindent tudott, és ráadásul haver volt, a nem stréber, hanem jóindulatú, baráti eminensek ritka alfajából, aki tökéletesen természetesnek tartotta, hogy tőle másolja a fél osztály a dolgozatot.

Amikor egyszer S. kiment az óráról néhány percre, annyira elpimaszodtak, hogy szó szerint lemásolták L. munkáját. Polgár ezt azért röstellte, némely módosításokat eszközölt a Pravda-fordításban, két nap múlva S. az asztalra rakta a füzetcsomagot: − Minden disznó lemásolta az egészet L.-éről, bizonyítani persze nem tudom, ezért valamennyi ötös, kivéve Polgárét, aki ugyan önállóan dolgozott, de pocsékul, tehát hármas. Ez volt az igazi csapda, nem a huszonkettes, amelyet Polgár akkor még nem ismerhetett: ha föláll, és kikéri magának, miszerint ő is, igenis másolt − az karó, fa, elégtelen. Úgyhogy hallgatott, és tűrte a többiek röhögését.

S.-re lehet számítani, egy hármas kinéz a dologból.

Marad a matek.

Nem, az ilyen rövid terjedelemben nem vázolható, mennyire távol álltak egymástól ők: Polgár és a matematika. Ne is tegyünk rá kísérletet, maradjunk a ténynél: Polgár úgy döntött, egész egyszerűen bemagolja a huszonhét érettségi tételt. A négy év alatt vagy öt matematikatanár váltotta egymást osztályukban, míg az igazgatóhelyettes, ugyancsak matematikus, megelégelte ezt, negyedikben félévkor átvette a bandát, és úgy döntött, beléjük veri azt a rohadt négyéves anyagot, ha belegebednek, akkor is. Példátlanul szigorú, már-már röhejességig drákói módszereket dolgozott ki: fölíratott egy egyenletet a táblára, elkezdte az osztálynévsort az elején: − A., tudja a megoldást? A. fél másodperc gondolkodási időt kapott, már ülhetett is le, egy félelmetes vonalkával, strigulával neve mellett; jött B., állt fél másodpercig, ő is strigula, így tovább, egy ütemre vagy nyolcan, míg valamely eminens elkezdte a megoldást. Sokáig ő sem jutott, Strigula (hogy is nevezhették volna el másként?) már süvített: − Mi jön? Plusz? Mínusz? Mi?! Az eminens keze megrezdült, a kréta kettétört, és a krapek már iszkolhatott is a helyére − egy strigulával, természetesen. Újabb öt-hat ember következett, ki se mozdultak padjukból, aztán megint egy jeles matekos, ő addig a kérdésig vánszorgott: − Törtvonal lesz? Nem lesz?!!? Bénulás, helyrerohanás, strigula: három strigula adott ki egy elégtelent. Egy óra alatt volt, aki − például Polgár − hat-nyolc strigulát is összekapart, tehát több elégtelent: gyönyörű világ volt. Mindazonáltal év végére a huszonhét érettségi tétel precízen kidolgozva ott sorakozott mindannyiuk füzetében.

Az írásbeliek lényegtelenek voltak. Az irodalmat (József Attila) lekente, az oroszt és a matematikát lepuskázta, lemásolta, gondosan ügyelve némi hibára ez utóbbi kettőben, nehogy már kiderüljön a simlisség − rafinált volt Polgár, nagyon rafinált, akkor még legalábbis. Be is jött a

számítás: ötös magyar, négyes matek, négyes orosz. A szóbeliig hátralévő időt a huszonhét matektétel bevágására fordította. Úgy tanulta meg, mint más egy verset: szóról szóra, vesszőről vesszőre, számról számra, képletről képletre. Vizsgáztatta önmagát, és úton-útfélen elkapott valakit, kérdezze ki. Nagyon büszke volt magára − az utolsó előtti napig. Akkor, egy mindent feloldani szánt sörözésen kiderült: csak ő hitte azt, hogy huszonhét tétel van. Az bizony huszonnyolc volt. A többiek, a sörözgető osztálytársak nem is értették, hogyan veszíthette el a huszonnyolcadikat, és miként nem jött rá, hogy elveszítette: − Hát a parabola csúcsponti egyenlege, bazmeg. Az a tizenhatos! Nálad hol a tizenhatos? Bámulta Polgár a füzetét, ott tizenhatosként valami egészen más szerepelt; parabola csúcsponti egyenlete? Na nem. Ezt nem. Ezt már nem. Huszonnégy órám van hátra, ezt nem. Sörös az agyam, nem.

Magyarból indított, ráadásul mázlival: „A felszabadulás utáni magyar próza" - Polgár brillírozott. Folyamatokat elemzett, idézett, rohangált negyvenöt és hatvanhat között, harminc-negyven szerzőt, ötven-hatvan címet említve mintegy húsz-huszonöt percben, messze a megkívánt anyagon túl: a bizottság tagjai hátradőltek székükben, élvezték a dolgot, B. még büszke is volt, ez látszott rajta, Polgár pedig tudta, hogy tud, ez jólesett, ritkán adatott meg neki, megkönnyebbült. A nyelvtannal egy kis malőr történt: mondatot kellett volna elemeznie. A számtalan, cédulára írt idézet lefelé fordítva feküdt B. előtt, Polgár kihúzott egyet, fölolvasta, B. megkérdezte, mi van a cédula aljára írva, mármint hogy az olvasókönyv hányadik oldalán található az idézet. Polgár megmondta és hozzátette: − Ez Krúdy. B. fölpattant, kiabálva: − Honnét tudja?! − Polgár nem értette, mitől lett ilyen ingerült tanára, később tudta meg, hogy valami susmus volt az idézetek körül, F. − osztálytársa, aki elvállalta, hogy sokszorosítja a tételeket − hártyapapírra gépeltette anyjával azokat, és a sorszámokat jó sokszor átüttette, hadd látszódjék fonákról is. B. előző éjjel vette észre, valakivel újraíratta, de a gyanakvás benne maradt, itt történhet valami stikli: kitört hát, és éppen Polgárra. A srác állt, nézett, tényleg nem értette, miről van szó, mint ahogy az érettségiztetők elnöke sem: − Bizonyára megismerte, tanár úr, nem? − B. visszazökkent a székére, félmosolyra húzta száját, szemüvege fölül Polgárra, majd az elnöknőre nézett: − Hát igen, a legjobb magyarosom. Polgárt e kijelentés az előző négy év ismeretében kissé meghökkentette, de nem sok ideje maradt a csodálkozásra, villámgyorsan elemezte a Krúdy-idézetet, mármint alá- és mellérendeltség, igeidők, satöbbi szempontjából és ment a helyére − magyar: ötös.

Nem sokáig pihent, a matematikához szólították. Megint lapocskák, megint fejjel lefelé fordítva, csak most Strigula előtt. Polgár húzott, pillantást vetett a cédulára − mások mondták utólag: egy századmásodperc alatt lesápadt, majd elvörösödött és állítólag valami elképesztően elegáns mozdulattal ejtette vissza a papírt az asztalra. − Mi az? Mi van?! − rezzent össze Strigula máskor rezzenéstelen arca. − Sajnálom, tanár úr, nem megy.

Hát, hogy is mehetett volna? És hogyan lehetett volna Polgár − Polgár, ha nem a parabola csúcsponti egyenletét húzza ki?

A szabályok értelmében kaphatott másik tételt, de már mindegy volt, mint az is, hogy ezt a másikat tökéletesen fújta: ha elsőre kapja, tuti a jeles, de így (ez is előírás) maximum kettest érdemelt − á, a szar is le van szarva.

Osztályfőnöke, társai, a többi tanár a szünetben vigasztalták, csodálkoztak; ő eldadogta, hogy' is volt: − Csak az az egy, az a parabola, de a többi huszonhét, az okés… − ám valami furcsa ködben úszott minden, vattán át értek füléhez a hangok. O., a történelemtanár, átkarolta vállát, derűsen kérdezte: − Mi volna, ha ráadásul kikapnád a két világrendszer küzdelmét a második világháború után? − Bárcsak tanár úr, bárcsak…

Visszamentek a terembe, O. matatott a tételek között, az egyiket fél centivel kijjebb húzta, jelentőségteljesen Polgárra nézett. A fiú odament, húzott: „A két világrendszer küzdelme a második világháború után." Nemhogy küzdött az a két világrendszer Polgárnál, de harcolt, viaskodott, vetélkedett, és záporoztak a nevek, a helyek, az események és a megannyi összefüggésből áradt a derűs konklúzió: hát melyik világrendszer is győzedelmeskedhet 1966-ban, egy budapesti érettségin? Ez nem kérdés! A bizottság ismét frappírozva: ilyen alaposan még ők, a felnőttek!, a tanárok!! sem tudták volna küzdelembe hozni a két világot. - Jeles! - mondta O., de az a köd, az a rohadt köd még a jelest is homályba vonta. Polgár egyetlen pontot látott tisztán: nem a magyar-, vagy a történelem-brillírozás az ő sajátja, egyénisége, sorsa, hanem az a huszonnyolcból egy, az az egyetlenegy, a parabola csúcsponti egyenlete a végzete − az élete.

Orosz, végül. S.-nél is cédulák, Polgár húz: Jivo plánü na buduscseje. Na bazmeg. Tervei a jövőre. Egy ilyen parabola után miféle tervei lehetnek? Pláne, hogy az iménti sokk, a köd miatt mindent elfelejtett, amit oroszból valaha is sejtett, s egyetlen mondatot tudott kisajtolni agyából: − Ja hacsu büty zsurnalisztom. És bár akkor valóban újságíró

szeretett volna lenni, abban nem hitt, hogy ezek a szavak nyelvtanilag helyesek, ám valamiként halálosan biztos volt benne: S. nem fogja őt leállítani semmiképpen sem, az előzőek után különösen nem. Mindenesetre furcsán nézett rá, nem akarta elhinni, hogy Polgár itt befejezte, és Polgár úgy döntött: valamiképpen kihúzza a szarból a tanárát, mert az volt igazán abban. Erre ama pillanatban jött rá, ott és akkor: mivel itt senki nem tud oroszul S.-n kívül, neki, mármint S.-nek totális csőd, ha egy eladdig jelesnek, de legalábbis jónak elkönyvelt oroszosa egyetlen mondat után befejezi az érettségit. Igen, Polgár szinte megszánta a nála évtizedekkel idősebb férfit, és valami hablatyoló, összevissza szókeveréssel kilukadt oda, hogy ő azért akar zsurnaliszta lenni, hogy az emberekről írjon, mint Puskin. Na. Csak ezeket a szavakat volt nehéz összekaparni kitikkadt agyából, csak Puskinig kellett eljutnia. Ott már szilárd talajon állt, mert valamikor, talán másodikban, egy kivételes magolási rohamában, biztos felelésre számítva (nem következett be, eldumálták az órát, persze) bevágta Puskin négymondatos életrajzát - on ragyilszja iz dvorjanszkij szemü -, meg az Úznyik című vers néhány versszakát (szizsu za risotkoj v tyemnyice szüroj, stb.). Most tehát mondta. Jövőbeli tervei helyett elmondta Puskin életét és a Fogoly-t. S. törzstiszti esze vágott: elégedetten hátradőlt, mosolygott, bólogatott. A többiek csak annyit láttak, hallottak: a maturandus folyékonyan, hosszan, szépen hangsúlyozva beszél, nyilván igen árnyaltan fogalmaz, mert mintha valami rímek is kibukkannának a szövegből − nagyon tudhat ez a srác, hiába.

S. azért *annyira* nem hagyta magát átverni. Polgár négyest kapott oroszból. Két jeles, egy négyes, meg egy kettes − kevés. Egyetemi reményeitől elbúcsúzhatott: a parabola csúcspontján nem jutott túl, soha.

Kálmán, Latinovits meg a keléses hátú nő

Az Otthon! A Fészek! − Polgár családi- és olvasmánytörténeteinek kedvelt színhelyei, izgalmas emberek, érdekes történések, zsuga, sztorik, no és persze bennfentesség: Polgár (akkortájt) meglehetősen sznob lelkének módfelett tetsző ötvözete az örömöknek, vágyott hát utánuk, kamaszkorában pályája betetőzésének érezte, ha egyszer tagja lehetne zárt kluboknak.

A MÚOSZ-klubba bejutni nem volt nagy etvasz, jószerint csak annyit kellett mondani a portán, hogy ikszet vagy ipszilont keresi, kitalált vagy valódi újságírókat, mivelhogy újságíró-szövetségi tagsága nem volt Polgárnak. Jó indulóhely volt ez, olcsón mérték az italt, aránylag hamar el lehetett érni azt a kezdősebességet, amely kirepítette a városba, másfelé, a közeli Moszkva étterembe, vagy tovább, a túloldalra, a fiatal művészekhez.

Ezt nem szerette. Bár az ital itt is szinte bolti áron volt elérhető, ám sem a fiatalság, sem a művészség nem volt túlzott követelmény. Idős idültek párologtak, szinte látszott ahogy a bedöntött cseresznye a pólusaikon át keveredik a terem ódőrjével: a verejték-, az olcsó sör és kozmetikum-, a túlivás kiváltotta vizelet-, ürülék- és egyéb gyomorszármazék-szaggal. Polgárt gyakorta elzavarták, gyanította,hogy főleg azért, mert csak magának rendelt, így tehát valamilyen köztes állapot volt a lejmólók és a valóban fizetők között, amely utóbbi kategóriába azok tartoztak, akik frissen eladott festményüket, novellájukat íziben szesszé transzponálták, nagy köröket rendelve a jelenlevőknek. Olykor verekedés is kitört, ezt meg nagyon nem kedvelte Polgár, és csak húsz-huszonöt év múlva, szemérmes és természetesen kissé valóságmódosító visszaemlékezésekből következtetett, hogy az a bizonyos szakállas kötekedő, aki állandóan kiüttette magát, az mára jelentős író lett, cimborája meg bele is halt a sok kiütésbe: klub- és kortársai szerint − akik mostanra megfellebbezhetetlen ítéletű kritikussá nemesedtek − pótolhatatlan veszteségeként a magyar irodalomnak.

A Rátkaiba, még a Nagymező utcába, L. vitte le Polgárt, akkor éppen színművészetire járt a lány, aki több egyetemet is kipróbált, hogy öröklázadó egyéniségének megfelelő helyet találjon, végül szegénység-kutatással foglalkozott egy, a szegénységet tagadó ideológiájú országban: kemény ellenzékinek számított, sokszor meghurcolták, de még a rendszerváltozás előtt eltűnt Polgár látóköréből. Igen, ez a hely tetszett Polgárnak, nem volt akkora a tömeg, kellemes a zene, sejtelmes a félhomály és sok az ismerős arc − a házbeli színház igazgató-

konferansziéja éppen akkor futott át a pult előtt, mentében dobva be egy konyakot: − Mindjárt jövök! − kiáltotta a sarokban gubbasztó zeneszerzőnek. Ők is odatelepedtek, rendeltek, perceken belül mellejük ültek L. osztálytársai, ismerősei, az üveg bor egy pillanat alatt eltűnt. Polgár itt gazdagnak érezte magát, hiszen ezek csak egyetemisták, ő meg kemény kenyérkereső, újabb két üveggel rendelt, némileg megvásárolván ezzel a népszerűségét is. L. osztálytársnője (korán szétfolyó alkatú, kissé spicces lány) az új húsnak kijáró érdeklődéssel markolászta Polgár combjait, ami metódus nemcsak azért zavarta Polgárt mert túlzottan nyilvánosan történt, túl sokan látták (és ettől éppannyira sznob, mint gyáva lelke borsódzott), de a lány keze nyirkos, izzadt volt: átnedvesítette Polgár térdén a nadrágot. Új fiú érkezett, B. Laci, civilben külkeres, amúgy félprofi dobos, itt is játszott olykor, meg a Váci utcai tisztiházban, annak is persze a zártkörű klubjában, sokan ismerték, a társaság újabb asztalokat tolt össze, most már B. rendelt, Polgár fölállt, kószálni kezdett.

Bálványa ott ült az egyik legsötétebb oszlop mögött, egyedül, a hosszú, keskeny pamlagfélén sem jobbra, sem balra senki mellette. Amikor a történtek előtt jóval, évekkel korábban Polgár még némi színházi ambíciókat dédelgetett magában és rendezői szakra jelentkezett a főiskolára, az első rostán Hegedűs tanár úr az olvasmányai felől érdeklődött. Polgár fölsorolta a legutóbbi három-négy könyvet, amelyeket szokása szerint párhuzamosan olvasott. Hegedűs Géza néhány kérdést tett fel a tartalmukra vonatkozólag, mintegy ellenőrizve Polgárt, aztán megkérdezte, kivel játszatná ennek a könyvnek ezt a szereplőjét, annak a regénynek amazt az alakját − Polgár mindegyikre azt mondta: Kálmán Györggyel. A tanár úr bólogatott, tökéletesen egyetértett Polgárral − Kálmán György mindent el tud játszani. (Polgárt csak a második rostán rúgták ki, de akkor viharosan; az akkor fölvett nyolc srácból talán ha kettő-három él még ma is a pályán, mármint olyan értelemben él, hogy neve van, rendez, tehetségesnek ismerik, míg a maradék valahol elkallódott, szinkron-káeftéket vagy hakni-bétéket organizál.)

Tehát ott ült Kálmán György. Fehér Martinit ivott, megkezdett üveg állt az asztalán, maga elé nézett, megközelíthetetlenül. Olyan aura vette körül, amely átléphetetlen volt: nem zavarta a füst, a zaj, a zene, az italos kacagások, de az arra járók fürkész pillantása sem, a nők megvonagló csípője. Cigarettázott és időnként kortyolt poharából. Polgár állt a bárpult szélénél és figyelte, figyelte, ahogy mellette a pincérsrác is, aki − amint a pohár ürült − rohant, és újratöltött,

rajongással szemében, boldogan elmosolyodva, midőn a művész egy utánozhatatlan fejmozdulattal megköszönte munkáját. Az egész önmagában is valószínűtlen volt Polgárnak, ilyen közelről, így látni Őt, az pedig csak fokozta a jelenet hihetetlenségét, hogy a színész egy teljes üveg italt szopogatott, amely még ott, a klub olcsó árain sem volt két fillér.

Két színinövendék bukkant fel, kimért, katonás léptekkel odavonultak a magányos asztalhoz, szó nélkül vigyázzba vágták magukat és vártak. Érezhetően: ismétlődő, szertartásos aktus volt ez. Kálmán kettőt szívott még a cigarettájából, komótosan elnyomta, föltekintett: − Urak!? S a két növendék szabályosan szalutált, majd jelentett: felváltva és tömören elmondták, mi történt aznap a városban, mármint a város színházaiban, szórakozóhelyein, bulijain. Polgár ma már nem bírná visszaidézni a rövid sztorikat, nem is volt olyan sok, három perc után Kálmán bólintott: − Köszönöm, urak! - Polgár mellől a pincérfiú két üres pohárral rohant az asztalhoz, töltött a palackból, a két akadémista egyhajtásra ledöntötte az italt, engedélyt kért a távozásra és elvonult. Kálmán a fizető után intett, elvitelre rendelt egy újabb üveg olasz vermutot, szépen becsomagolva hozták, fizetett, eszelős borravalót hagyva, fölállt, vékony, törékeny alakja előtt megnyílt a tömeg, elcsendesedtek az ott állók, ismerősök köszöntek, Kálmán fejedelmien bólintott, és eltűnt. Asztala még hosszú percekig üresen árválkodott az immár tömött klubban, mintha az előbbiek tanúi nem akarták, nem merték volna megszentségteleníteni a helyet, de aztán újabb kuncsaftok jöttek, elrepült a varázslat.

A Fészekbe nagyjából saját jogán szerzett tagságit: talált néhány idősebb ajánlót, akik még emlékeztek nagybátyjára, meg akadt egy-két olyan képzőművész is, aki már tőle kapott megrendelést plakátra, prospektusra − Polgár akkor már nagy ember volt! reklámosztály vezető! Hajnaltájt legújabb csajával, főleg a friss szerzeménynek kijáró magamutogatással esett be a Kertész utcai bronzveretes kapun.

Aznap éjjel az emeleti presszóban Latinovits botladozott: gipszben a lába, a bokatörés okát ki-ki másként vélte magyarázni; a jó pestiek különböző, többnyire nőügyek okozta verekedésekről adtak beszámolót, míg a művész egy rossz színpadi mozdulatának írta le az esetet. Egy szál mankóval, a fotelek hátfalába támaszkodva bicebócázott ide-oda, szemei szesznedvesek, szép arca kissé puffadtan sápadt, szürkésfehér pulóvere egyik oldalán vörös folt, mintha vérezne, de nem, persze: vörösbor, a szagból ítélve legalábbis. A bokszokból szinte mindenki őt nézte, a később Színészkirálynak nevezett férfit, aki

Polgárék beléptekor épp befejezett egy monológot, valahogy olyképpen, hogy mindenki állat; barom, hülye állat! A mindenki alatt nemcsak a teremben ülők voltak értendők, természetesen, de kiengesztelni csak őket tudta ott helyben a művész, aki kézfeltartással kérte jelezni: ki mit iszik. Odabukdácsolt a pulthoz és föladta a rendelést: − Tíz cseresznye, hét vodka, hat konyak és most mindjárt fizetem, viszem. A kisasszony szó nélkül kezdte töltögetni a poharakat, a pincérifjonc számlát készített és végtelen udvariassággal ajánlotta föl, hogy majd széthordja a tálcáról az italokat. A művész rásüvített: − Mit gondolsz!? Azért mert nekem csak építészetből van egy vörös diplomám, talán nem tudok széthordani néhány vacak felest?! Én, a Gundel-gyerek?!? A pincér hátralép, a művész fölkapja, fölkapná a zsúfolásig rakott bádogtálcát, az kicsúszik remegő kezéből, poharak a földre. Csak kettő-három törött el, hála a vastag szőnyegnek: a színész egy pillanatra megtorpan, majd szó nélkül és valami elemi dühvel kezdi mankójával péppé zúzni a még ép, bár tartalma-vesztett üvegárut. Csend, csak a mankó suhogása, a beteg ember lihegése, az üveg csörömpölése hallatszik, majd már az sem. A művész újabb százasokat húz elő zsebéből, csak úgy belemarkolva, a pultra dobja, a mixernőre és a pincérre néz: − Még egyszer ugyanezt! És, egye fene, kihozhatod! Aztán leroskad az első üres székre, mankóját lába közé veszi, kezeivel átkulcsolja a bot markolatát, fejét ökleire hajtja - sír.

Amikor tavaly nyáron arra járt, úgy gondolta, megebédel a kertben, azaz udvaron, a híres Fészek-udvaron, ám amint arrafelé tartott, onnét befutott a terembe P., a Polgárral nagyjából egykorú színésznő, akivel ismerték is egymást, még a lány főiskolás korából, világszép nő volt, a fél ország szerelmes belé. Most itt rohan el Polgár mellett, és mentében sivít hátrafelé az ajtóban felbukkanó színészférjének: -− Egyszer ebben a kurva életben te is vehetnél egy kiló kenyeret, ki a fasz vagy te?! Polgár néz utána, a kertből bevágódó napfénypászmában látja a nő hátát a fenékig kivágott nyári ruhában: bőre szeplős, de nem az az ingerlően, Krúdysan szeplős, hanem egybefolyó barna pacnik tömege, és köztük, úgy a negyedik-ötödik csigolya táján, ronda vörös-sárga kelés, furunkulus, ragtapasz nyoma, a seben fertőtlenítő-porsárgás maradványai. Így tűnik el az asszony Polgár szeme elől, nyomában a férjjel, talán haza, de mindenképpen el a nyilvánosságból, mert bár a művész is emberből van, azért a nép, az istenadta, inkább Luciferként, Ványa bácsiként, Gertrudisként vagy Desdemonaként ismerje őket, ne gyarló, beteg, bomlott állapotukban, holmi − exkluzivitását, vonzerejét, titokzatosságát rég elhullajtott − művészklubban.

Karácsony ‘55

Az egy kicsit furcsa volt, hogy a Fodor előszobájában a szokásosnál kevesebb szülő várakozott.

Az előszoba szó szerint értendő: a Fodort, az újlipóciai gyerekek különtorna-termét, a Duna mozi és a Katona József utca között valószínűleg két nagy lakásból nyitották egybe. Hogy 1955-ben még Fodor volt-e hivatalosan, vagy már Spartacus − Polgár nem emlékszik. Mindenki csak Fodorként említette, jóval a háború előttről származott az intézmény. Merthogy intézmény volt, a szó fogalom értelmében. Itt nemcsak unalmas tornaórákat, bemelegítő gyakorlatokat izzadtak át a srácok, mint az iskolákban, de bokszkesztyűt kaptak! vívótőrt! ócskákat, lestrapáltakat, de a kölykök számára (köztük lányok is voltak!) az ilyen holmi akkortájt és abban az életkorban − maga a csoda. És itt nem cseszegették az ügyetleneket, sem az edző-oktatók, sem társaik, mármint a többi gyerek, mert azt az előbbiek nem engedték, mint ahogy versenyzőt sem akartak faragni senkiből: itt a mozgás a mozgásért tiszta elve győzött.

Polgár nem tudta, hogy került ide, nekik erre nem volt pénzük, elképzelhető, hogy valami barter-üzlet volt, Anyu valószínűleg ingyen varrt egy-két ruhát valamely Fodor-beli női vezetőnek. Kint tehát félig üres váró, huszonnegyedike van, a gyerekek tudják: osztálytársaiknál ez karácsony szent estéje, nekik s osztályos társaiknak fenyőünnep. Most mindenki fát díszít, csomagolja az ajándékokat, amelyekről nekik majd el kell hinniük, hogy valami különleges csoda folytán kerültek a fa alá. Polgárnak ez másért is nagy nap: egyedül jöhetett a Fodorig, sőt haza is így mehet, nyolc éves elmúlt, de ezt eddig csak két-három alkalommal engedélyezték neki.

Az esti utcák jószerint kihaltak (este? öt óra, ha lehet), otthon süteményillat és valami furcsa izgalom a levegőben, s megannyi váratlanság. Mert Anyu száján rúzs, az szokott otthoni kopott helyett új ruhát visel, jó szagút, és bár Apun az obligát köntöse, az alól fehér ing és nyakkendő villan ki. Ó, az a köntös! Polgár máig érzi ujjai bögyén textúráját, retináján színét, formáját. Vastag, meleg angol tweedből készült (azt persze, hogy angol, meg tweed csak később fogta fel igazi jelentőségében), színe vörösesbarna, Apu bokájáig ér. Korábban, mikor Polgár még kisgyerek volt, nem nagy, melák nyolcesztendős, csodás játékokra adott lehetőséget. A kisklambó szorosan Apu hátára lapult, aki így vette föl a köntöst, bementek a szobába, abba az egybe, és Anyu riadtságot színlelve kérdezte: − Hát a Gyuszi? Hol lehet szegény

gyerek? Ez, akkor annyira tetszett! megunhatatlan örömök forrása, jókedvé − mára, értsd: nyolc, 8 évesen! nevetséges, kisfiús ökörködés.

A szobában is új illat, a karácsony-fenyőfáé, ott árulják srégen szemben a házzal, a Kresz-közben, a nyáron tenisz-, télen jégpályaként szolgáló grundon. A fa apró, formátlanka, de kedves: Apu most vehette, az utolsó pillanatban, amikor már olcsóbb. A gyertyák ezerévesek; Polgár, amióta eszét tudja, ezeket látja a fán: vékonyak, most már szinte csak csonkok. A díszek: két ezüstszínű gömb évek óta gyűjtött sztaniolból formázva, vízfestékkel aranyozott diók, habcsók-karikák − házi készítésűek. Némi angyalhaj − megsárgult, törődött: öreg. Csúcsdísz nincs, Polgár azt sem tudta, mi az. Öt-hat csillagszóró − tízesével árulja a trafikos néni a Visegrádi és a Kádár utca sarkán, forint-tízért.

A fa alatt kisebb-nagyobb csomagokra csöpögnek a gyertyák. A csomagokban öröm. Kicsit késve ugyan, de Polgár megkapta azt a vízi pisztolyt, amelyre tavasz óta vágyik: áttetszően piros, a srácok szerint rakéta alakú, Apu Zeppelint formázónak nézi. Polgárnak teljesen mindegy, milyen a forma, mert az úgy jó, ahogy van, és tizenhétötvenért igencsak drága ajándéknak számít. Gyorsan megtölti, percek alatt vizes lesz a fa és környéke, Apu-Anyu korholása meglepően szelíd, máskor egy frász is elcsattanna. Vizes lesz két, celofánba csomagolt aprócska valami: az angliai Tanti küldeménye, a mágikus fogalom megtárgyiasult alakja: rágógumi. Ez elképesztő! Az egész iskola, az összes haver pár éve erről áradozik, ámuldozik − egyik se kóstolta még, csak hallott innen-onnan valami igazi amerikairól, igazi külföldiről, ami maga a csoda.

Polgár nem érzi annak. Ügyetlen ujjakkal bontja ki, rágja − hát ez nem jó. Polgár rosszallását a rágógumi (számára) kellemetlen íze és állaga váltja ki: száját, nyelvét csípi ez az egyre keményebb, mentolos valami, állkapcsa fáj a szokatlan megterheléstől. Kimegy a konyhába, és a spájzablakon át a lichthofba dobja az alig csócsált csodát.

Apunak egy vekker jut, kistányér méretű, súlyos és piros, hangja baromi erős és teljesen fölösleges: Apu (akárcsak később Polgár) önmagát ébreszti amikor akarja, hajnali háromkor vagy este nyolckor: a vekker így nagy időt ér meg, még a Bulcsúba is elkíséri a családot, aztán a hagyaték felszámolásakor tűnik el.

Anyu jénait kap. Jénait! Tál és ugyancsak tálként használható fedője. Jénai, hőálló edény ezerkilencszázötvenötben! Ezt csak Apu volt képes megszerezni. Honnan, hogyan? Anyu boldog kérdéseire Apu csak somolyog, lepöccenti nyakkendőjéről az odaesett cigarettahamut, mert

már nincsen rajta a köntös, öltönyben van: mikor volt Apu itthon, este öltönyben?! Máskor ilyentájt a feszesen hátra fésült, ritkuló, őszes haját leszorító neccben szokott üldögélni a foteljében, olvasva, örökösen olvasva, esetleg a rádióra figyelve, rejtvényt fejtve, de mindig csöndben, mogorva hallgatásban − Polgáréknál a családi beszélgetés ritka ünnep.

A vacsorára nem emlékszik, abban sem volt érdekelt, utált enni, mindent, még az igazi svájci csokoládét is, az IKKÁ-ból származót (Tüköry utca, külön oldalakat érdemlő), amely ott fehéredett meg a kis bárszekrényben, míg Apu ezerszer elmondta szellemesnek vélt nyögetét: - Gyuszikám, ha eszel csokoládét, kapsz csokoládét! A még ritkább kincs, a banán: ugyanaz pepitában, pedig Anyu sorba állt a Pesten kizárólag karácsonyra fölbukkanó gyümölcsért.

Polgár mostanság, ha véletlenül egy strandra téved, valóságos vízi géppisztolyokat lát a kisklambók kezében. A rágógumi - amely anno leginkább azért nem volt kapható, merthogy az ideológia az imperialisták fegyverének minősítette, ami tönkreteszi a jövőt építő szocialista emberpalánták fogait − ma fogorvosok jótanácsának tárgya: rágja az a kölyök, fluor van benne, meg mifranc. De csócsálják felnőttek is, némely vélemények szerint az amerikaiaknak azért nincs tokájuk, csak éles, markáns állkapcsuk, mert egész életükben rágtak, rágtak. A jénait valamely felesége vitte el, a köntös utódjai is elporladtak már, hajhálója nincs, nem volt, nem lesz. A fája kicsiny, cserepes, néhány díszt rak rá − csúcsot is! −, alája sok-sok csomagot pakol. Volt ő már nős ember, nemegyszer, van gyereke, unokája több: ők (gondosan elosztva az ünnepi ebédeket, vacsorákat) külön-külön jönnek − nem igazán kedvelik egymást.

Polgárt meg az egész untatja-fárasztja, az ajándékok sem adnak sok örömöt, ő ilyenkor inkább szomorú, mint ünnepi: karácsonyai, az igaziak, a régiek már csak benne élnek.

Kellékek, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor nemhogy filléres, de forintos gondjai sem voltak! Amikor rá, Polgár Gyulára státuszának megfelelő, törvénynél is erősebb íratlan szabályok vonatkoztak! Amikor senki a kapcsolatai közül nem böcsülte őt értékén, ha kivonta volna magát eme elvárások béklyójából.

Pedig Polgár gyűlölte mindet.

Merthogy valahány szempont külsőséges volt: egy menő üzletember megjelenéséről kialakított eszménynek kellett megfelelnie. Polgártól kellékeket vártak, azokkal igazolandó önmagát.

Névjegyét majd' akkora gonddal csináltatta, mint a jóval későbbi Amerikai Psycho figurái. Hosszan keresett, majd a Józsefváros egyik, közepesen lepusztult utcájában talált olyan mini nyomdát, ahol még ólommal dolgoztak: konzervatív betűtípust választott, kiskaptálisos változatát vésette be a nehéz, merített, piszkosfehér papírba. A névjegyek a szokásosnál nagyobbak voltak, szabvány tartókba nem fértek. És kellett belőlük egy évben vagy kétezer! Három variációt dolgozott ki. Az egyiken neve, rangja, munkahelyének címe, telefonja, faxa − ezt kapta az átlag. A másikon csak a név és a lakástelefon − a bizalmasabb és nem feltétlenül üzleti kapcsolatoknak. A harmadikon csupán a neve: ajándékcsokrok, -csomagok, -csekkek mellé; ha valami közlendője is volt, azt tollal írta rá.

Egy Mont Blanc Le Grand Platinussal.

Ez − mint neve jelzi − platinahegyű töltőtoll volt: vastag, nehéz, mégis elegáns, mert klasszikus vonalú darab. Polgárnak a toll tesztként is szolgált: aki szemében megpillantotta a felismerés szikráját, azaz aki tudta, mit, milyen minőséget, árat jelent a kis fehér, hócsillagra emlékeztető logó a toll kupakján, az − nos, az Polgár sajátos értékrendjében jobb embernek minősült.

Órája rézből készült.

Legalábbis ezt hitték avatatlanok, amatőrök. A Patek Philippe Wempe-n semmi különös nem volt: sima számlap, benne dátumablak, meg nappal-éjszaka kijelző; fekete bőrszíj. Belül, láthatatlanul, gyémántok, és bár tizennyolcas aranyból, de úgynevezett rózsaaranyból készült az egész, tokja vöröses, azaz rézszínű. Ha bárki megismerte a talminak

látszóban a valódit, Polgár kategorizálása szerint ugyancsak a fájinok szűk körébe tartozott.

Szemüvegkerete Rodenstock volt.

Ez viszont sárgaarany, dettó 18-as, akárcsak a szárán a hosszú, súlyos, nyakba akasztó lánc. Lencsék természetesen Zeisséktől; az egészet Zürichben csináltatta, szemorvosi, optimetrikusi, optikusi, hagyományos, számítógépes meg lézeres-mifrancos vizsgálatok után − egy szimpla, (akkor még) alig fél dioptriás okulárét.

Manikűröztette körmeit.

Sok férfi, megannyi macsó ezt gyűlölte − Polgár nem, sőt. Még Anyu mondta: − Tanuld meg, az emberek először mindig a szemedet meg a kezedet nézik. Polgár erről természetesen nem volt teljesen meggyőződve, de mert oly' kevés anyai tanácsot kapott, hát megböcsülte. Körmeit a hetente házhoz jövő manikűrösre bízta: szaru pattogott, bőr nyiszitálódott: − Magának, Polgár úr, igazán szép keze van. Hosszú, vékony, ilyenek az ujjai, a körmei is, ha látná a sok bunkót a gombáskarmú lapátmancsaikkal! Polgár olyankor valami elégedettséghez hasonlót érzett: körmeit a természettől kapta, ingyér'.

Mára se állása, se pénze. Névjegy? Kinek-minek? A Patekot rég eladta, a Mont Blanc-t is. Szemüvege (immár multifunkcionális, az olvasó-része 4.5 dioptriás) Ofotért-termék, leárazott keret, a legolcsóbb lencsékkel.

A körmeit meg maga vágja, kínai piacon vett csiptetőfélével: olyanok is.

Kémközpont a Kreszben

Polgár Gyula arra gondol, hogy nem tudja, mire gondoljon. Ilyesmi ritkán történik vele: nincs tisztában az érzéseivel.

Azt tudja, fölfogja mit lát. Egyértelmű, világos. Sz.A. fölhívta a figyelmét egy weboldalra, ő megnyitotta, és íme: egy térkép, részletes magyarázatokkal. *„Titkos lakások Budapesten"* – hogyaszongya: *„Egy nemrég előkerült levéltári dokumentum alapján fény derült a titkos ügynöki találkozóknak helyt adó fővárosi lakások és ingatlanok elhelyezkedésére. Mindez az egykori állambiztonság tevékenységének újabb dimenziójáról rántja le a leplet, egyszersmind érdekes adalékokkal szolgál Budapest >titkos történetéhez<".* **És a térképen, meg a szövegben:** ***Kresz Géza utca 38.*** *K(onspirált)-lakás BM III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség.* Hozzá a magyarázat: *„Konspirált lakás: az állambiztonsági szervek fedés alatt működtetett bérleménye volt, amelyet hálózati személyek, SZT (szigorúan titkos) állományú tisztek fogadására, operatív akciók lefolytatására, ellenséges objektumok, személyek időszakos megfigyelésére használtak. Az általános szabályozás szerint a megbízhatóbb, illetve fontosabb ügyekben dolgozó hálózati személyekkel találkoztak ilyen helyszíneken."*

Ez az ő szülőháza. Akkor is az, ha nem itt, hanem a Szabolcs utcai kórházban született. Tizenhét évig élt a Kreszben, ez rekord megszámlálhatatlan kéglijei sorában, egyikben sem lakott ennyit. No meg hát itt nőtt fel, itt élte át mindazt, ami egy ilyen felnövéssel jár. És most kiderül, hogy egy kémközpont közvetlen közelében lett csecsemőből kamasz.

Ez, ha akkor tud róla, kellemes borzongással töltötte volna el, de szépirodalmon, tehát kémsztorikon is nevelődött agya most is fantáziatúrára indul: mik történhettek ott? Bondok, Sorgék, Radók találkozói? Esetleg véres események? „− Te rohadt áruló! – kiáltott a kémelhárító, de Bond gyorsabb volt: a hangtompítós Beretta pukkanását elnyelte a rádió zenéje."

Ma viszont azt tudja: minden, ami az akkori korszak titkos ügyeiről szól, csakis gyanús, obskúrus lehet. Ehhez ő, az apolitikus fasz nemigen ért, sőt, zavaros számára az egész. Ha már muszáj véleményt alkotnia, leginkább úgy gondolja: a III/III-as listákat 1990-ben, azonnal a rendszerváltozáskor nyilvánosságra kellett volna hozni. Most már? El tudja képzelni: azokat az aktákat azóta megmanipulálták, ártatlanokat kevertek így gyanúba.

Itt persze némileg más a szitu, a házban a III/II-eseké, a kémelhárításé volt a kégli. Polgár Gyula erről viszont azt tartja: a kémkedés és a kémelhárítás a világ második legősibb mestersége, volt, van és lesz, a Föld minden országában, öröktől fogva és mindörökké.

Mindez akár a beletörődés érzésével is eltölthetné, de azért nem ilyen egyszerű az ügy.

Merthogy valami olyasmit is érzékel, hogy őt most így, utólag, valamiként mintha bekoszolták volna.

Hiszen melyik lakásban, melyik bérlő volt a spionüldöző? Ki volt az?

Gyötri agyát, de alig is emlékszik valakire: − Úgy éljek, még B. néni, az idős zongoratanárnő a legvalószínűbb, hiszen nála egész nap váltották a tanítványok, föltünés nélkül közlekedhetett kém és ellenkém! Kizárja az R. családot, meg G-éket is: házmesterek, egyszobás, udvari odúban, a földszinten – nem sanszos. Ha hisz a leírásnak, a lakásokat puszta megfigyelésre is használták, akkor pedig ő, az amatőr, valamelyik sarokkéglit választotta volna, ahonnan a Kresz meg a Csanády számos házára lehetett látni – fogalma sincs már, kik laktak ott. K. Tomiék még 57-ben leléptek; kiesnek Sz.-ék, akiket jól ismert, meg a P. família, a vívóbajnok srácukkal. T., az olimpikon birkózó, aki alig tudta behajtogatni magát a Topolinójába; a rokonszenves, halk szavú K., akkortájt kis újságíró, utóbb a Kádár-titkárság, a Népszabadság főnöke. Abban a házban volt földszint plusz 5 emelet, szintenként öt kéró – nem, képtelenség tovább szűrnie.

Még a saját szüleit is meggyanúsítja. Apunak gyerekkori cimborája volt B.A., a Rajk-féle kémelhárítás egyik, ha nem a legfőbb főnöke saját és társai letartóztatásáig, majd 56 után ismét, saját és néhány társa öngyilkosságáig. Sokkal többet nem tud róla Polgár Gyula, bár összejártak Bandi bácsiékkal – lehet, hogy az a kedves, nagydarab, tömött bajszú férfi ilyenkor a kellemeset összekötötte a hasznossal, és meglátogatta AMA kéglit is?

Reménytelen vállalkozásba kezd. Anyunak volt egy kis szürke füzete, régi, szinte rongyos, még 1941-ből. Akkor költöztek be a lakók a friss épületbe és Anyut bízták meg, vezessen valami ideiglenes nyilvántartásfélét, kell az a háborús viszonyok között, például kinek mennyi kenyérjegy jusson. Ezt Anyu szorgalmasan karban tartotta, a fene tudja miért, azután úgy 56 táján abbahagyta. Polgár most ezt az irkát kajtatja a lakásban, persze tudja, hiábavaló az egész: kismillió költözés után majd pont ez maradt volna meg? Nem is leli, emiatt meg bosszús lesz.

A házat mára szépen fölújították, megpucolták, szinte fehéren vakít és most látni igazán: a Bauhaus egyik kiemelkedő alkotása. A lakók 1964 óta kicserélődtek, a a kaputelefonon nincs ösmerős név, annál több az ügyvédi és más iroda. A sarokra, pont az ő egykori otthonuk alá emléktábla került az utca névadójáról: K. G. alapította a pesti mentőszolgálatot. A hajdan leredőnyözött, lezárt üzlethelyiségek most valódi üzletek, még egy kis borozó is nyílt – Polgár szívesen ellakna itt, pláne legfelül, ahol kisebb a zaj, a légszennyezés és egyáltalán: ott volt-van egy apró kis tetőtéri kégli.

Hoppá!

Kémcélra tán az a legalkalmasabb: a lift nem fut odáig, az egész környék is belátható!

Polgár úgy dönt, elvicceli az egészet. Hamis védekezés ez, hiszen tudja: az a ház mostantól más számára, mint eddig volt. Az a ház ezután azt mondhatná, Tóth Marival:

− Semmi más nem történt, minthogy én most már kompromittálva vagyok.

Ki az a Márkus László?

Megy *Gábor Miklós* fölfelé a lépcsőn, Füst Milán IV. Henrikjeként, megy a pápához, hihetnénk: legyőzetve − ám akkor Gábor visszatekint, le színpadi híveire és a nézőtériekre, ránk. Arcán, pillantásában mosoly-vigyor-grimasz: - *Rendben van, én most itt Canossát járok, erre kényszerültem, de hát belefér, istenkém, van ilyen. Csatát veszthettem, a háborút nem; leszek én még az, aki voltam.* Mindez volt talán egy pillanat, pár másodperc, egy hang, egy szó nélküli pillantás.

Köpönyegét rántja fejére Claudius-*Márkus László*, hinnénk: Hamlet kardja elől, de a színész ránk néz: - *Persze, tudom, ez a vékony rongy nem véd meg a fémtől, engem most itt megölnek, de minek lássam? Meg különben is: miért ölnek meg engem? Jó, e kölyök szerint vérnőszés volt, meg gyilkosság, szerintem szerelem, és különben is: legyen vége, essünk túl rajta, tényleg, nem is akarom már látni ezt az egész büdös világot.* Egy szót sem szól, „csak" néz, talán, ha két másodpercig.

Kálmán György − királya Básti-Lear, legjobb haverja Zsolt István, "holmi" focibíró − : −*És oly idő jön, aki még megéri, hogy fő divat lesz lábbal mendegélni. E jóslatot Merlin fogja tenni, mert én kora előtt élek.* Nem mondja ezt, de suttogja, leheli, ilyen pianissimo nincs is; mi ott, lent még pislogni sem merünk, nehogy szempillánk verdesése valami zajt csapjon, meg különben is: be vagyunk szarva, félünk, mit félünk? Rettegünk − úgy néz ránk ez a bolond színész, hogy évtizedekkel később színes, szélesvásznú, vériszamós thrillerek csak röhögtetni tudnak, a Borzalmat Kálmán mutatta meg, egyetlen pillantással.

Feleki Kamill, valami tévés blődliben, bravúrszámaként térden táncol ki a színpadról, vissza, meghajol, és néz: − *Öreg vagyok, mi? Vén, mi? Csinálja utánam bárki, ha tudja! Engem akartok ti, Ti! kiradírozni a színházból? Az életből!? Sajnállak titeket.* És meghajol, még egyszer, utoljára tán.

Polgár évekig hitte: fenti nevek hallatán mindazok, akik oly szerencsétlenek voltak, hogy e géniuszokat már nem láthatták, nos, ők esténként a párnájukat harapdálják kínjukban, mert nem láthatták e géniuszokat. A zsenik pillantásait, a zseniális pillanatokat. Azután egy országos lapban tévéműsorra bukkant, benne a Meztelen diplomatát

programozták, a címszereplőről rövid bemutatást közölve: *Márkus Lászlóét − az író, rendező, színházi szakíró, kritikusét, az Operaház hajdani igazgatójáét*… Na ja, őt köpte ki elsőnek a Google. Polgár őrjöngött, telefonálni akart a lapnak, vagy e-mailezni, levelet küldeni. Aztán lehiggadt:

− Hát vagyok én egy doktor Del Medico?

Maradt a fotelben, kezéből a földre hullott az újság, csöndesen elmosolyodott, s ült egy kicsit a félhomályban.

Laka talá afek etéz őkke l!

− a szlogen sajátos tagolását a szemközti kocsma Kresz Géza utcai frontjának szerkezete szabályozta: fal-kirakat-fal-kirakat. A valaha nyilván tűzvörös, az esztendők során sötétbarnára piszkolódott mondat volt az első, amelyet Polgár elolvasott, persze némi apui segédlettel. Nem motiválta ezt az elsőséget semmiféle politika, csupán az, hogy a szöveg majd' kiütötte a szemét, hiszen ott volt, földszinti ablakuktól úgy nyolc méterre, nem lehetett nem látni, és nem megtanulni elolvasni. Jelentését, meg a szótagolás helytelenségét Apu csak jóval később magyarázta el, mindazonáltal még mindig túl korán ahhoz, hogy Polgár (tán hatévesen?) tisztában legyen a feketézők fogalmával, nem összekeverve azt holmi kávéivókkal. A szöveg hatvannégy-hatvanötben még ott volt, habár a kocsma már rég cipészműhellyé vált, de az ilyes, még 45-48-ban kelt graffitik (és csak ezek, tehát a kurzus konformok, lásd még: *Éljen a Magyar Kommunista Párt!; MKP! MKP!*) - szerte a városban nyolcvannyolc-nyolvankilencig megszemlélhetők voltak, a sors(?) valahogy(?) ezeket (no meg az aránylag semleges tartalmú *Óvóhely, OH* vagy *Légópince* mázolásokat, a hozzájuk tartozó nyilakkal) megkímélte. A kocsma kirakata amúgy ritkán adott látnivalót: többnyire redőny fedte az üveget, ez mindkét világnak jobban tetszett, mármint a kintinek és a bentinek: a pultot támasztók nem érezték akváriumban piát tátogó állatoknak magukat; a járókelőknek pedig jólesett nem tudomásul venni, hogy van egy másik kontinens, a bentieké. Polgár a minap járt arra, se kocsma, se cipészműhely, se feketéző felirat − főzelékes van helyettük.

A Csanády utcában, három üzletre a kocsmától üldögélt az Ápisz. Üldögélt, mert valahogy olyan kicsi volt, szűk, sötét, és ilyen volt kirakata is, apró, szoros, világítatlan, de teli kincsekkel: kilenc forint hetven filléres keményfedelű spirálfüzet, különböző mennyiségű vízfestékkorongokat tartalmazó fémdobozok, és ecsetek, meg hetven filléres matricák (nem olyan könnyedén lehúzósak, mint a maiak, hanem ügyességgel s vízzel ledörzsölendők), és voltak klamnizók, gemkapocsdobozok, különböző méretű barna papírzacskók, mellettük

A Tízfilléres Rajzlap, úgy is, mint fogalom, mert a szabványméret-elnevezést nem ismerték, és a papír végül is tíz fillérbe került − most az üzlet cipőbolt, sőt, exkluzív (naná!) cipők shopja (naná!).

Maszek következett, az ugyancsak mindig redőnnyel fedett kirakatú zaci után (ma is ott van és így van ott, lerántott rolóval − oka e fedezéknek a szemérem, lásd fentebb, a kocsmánál: ne lássa a kint grasszáló a benti *kétezer-egy-aranygyűrért* tartalmú minidrámákat). A Cserey vitrinjében ilyen-olyan rádiókat lehetett látni, meg egyszer csak valami eladdig ismeretlen csodát, böhöm koffert, tetején két korongféleség − korai magnó; az üzlet most másé már, és mindenféle (naná!) bunkófonokat kínál.

Ment tovább, a Kossuth mozinál megnézte a képekről, mit játszanak most, és mit a jövő héten: Maximka, Királylány a feleségem, Gázolás − a premierek közül itt számára a Maximka volt a legelső: szovjet film, tengerészek megmentenek egy kis néger gyereket, akit természetesen amerikai kizsákmányolók akarnak kizsákmányolni − megannyi nagy kaland. Majd jött a Tulipános Fanfan; Polgár csodálta: − Mekkorákat vívnak, apám! − mire érettebb korosztálytársai megvetően morogtak: − Vívás, mi, kis hülye! A Lollobrigida melle, az igen. Méghogy vívás! A Gázolás pedig olyan sötét volt és nyomasztó, mert hát itt nem volt happy end − Polgár szerette a happy endet. Szeretné most is.

A mozi mellett cukrászda, egész jó fagyit mértek, kirakaton át is, korokat megelőzve. Polgárékhoz − leszámítva a Csanády utcai Napsugár presszót, ahol viszont Anyu összebalhézott a személyzettel, merthogy Polgár szerint savanyú volt az a torta, amit adtak neki − ez volt a legközelebbi, ahova egyedül elengedték, ha nem is holmi könnyed sétára: Polgáréknál még a fagylaltozásnak is oka volt. Ez esetben Polgár mandulája. Mármint a garatmandulája, amit négyszer (igen, sorry, négyszer!) vettek ki a Szabolcs utcában, de mindig visszanőtt, már miért ne nőtt volna vissza, pont neki ne? A mandulaműtétek utókínjainak szűnését az orvosilag javallt fagylaltevés gyorsította volna valamelyest és Polgár sietett siettetni, de hiába: garatmandulája most is van, és fagylaltot nem ezért eszik immár − szereti, pedig hizlal, a kurva életbe, ez is hizlal, no meg cukrosoknak erősen ellenjavallt.

Kiért a Körútra. A Nyugati oldalában, míg várt a zöld lámpára, megnézte a hirdetésekkel telezsúfolt, üveg fedte dobozokat a resti melletti kerítésen; volt ott minden: állás, albérlet, lakás, adok-veszek, meg egyéb. Az egyébben például nagy betűkkel: Kályhaátrakás. Azidőtájt cserépkályhával fűtött a város jó része, és a bazi monstrumokat időnként tapasztani, majd − amikor már a sokadik tapasztás is elöregedett, szétrepedezett, nem tartotta a meleget −átrakatni kellett. Polgárékhoz a Kondorosi bácsi járt, hol egyik, hol másik fiával, évente tapasztani, kétévente átrakni; már-már családtagnak számítottak. Aztán jött a kályhába szerelhető gázégő korszaka, ez isteni volt, kényelmes és tiszta, a Bulcsúban kettő működött, átfűtötte az egész lakást, míg Anyu újabb korszakot nem nyitott: a parapetekét. A konvektorok ott barnállottak az ablakok alatt és a cserépkályhákat könyörtelenül elbonttatták; elfoglaltak ugyanis egyenként vagy másfél négyzetmétert az összesen hatvan négyzetméteres lakásból: − Három négyzetmétert erre, ezekre, hasznavehetetlen sárga dögökre?! − így Anyu, naná. A Kondorosi-firmával ma csak hirdetésekben találkozik Polgár: díszkandallókat és igen, cserépkályhákat − egyedieket, különlegeseket − készítenek, olyan százhatvan négyzetméteres (dehogy házakba, ugyan! az bakfitty!) nappalikba.

A lámpa zöldre váltott, átbattyogott a túloldalra, a sportbolthoz. Ez persze mazochizmus volt: megszemlélni az M70-es, gyönyörű kék, szovjet túrabiciklit, ezerkétszázért - minek? Nemhogy ezerkétszázas biciklije nem lesz, de semmilyen se, megmondta Anyu, és nemcsak a pénz miatt, hanem a szülői rettegés okán: egy biciklivel csak eleshet, csak összetörheti magát a gyerek − felejtsük el. Polgár nem bírta elfelejteni, ráadásul az a bicikli évekig volt a kirakat nagy sztárja, majdnem akkora, mint a mellette kitámasztott Favorit, a csehszlovák, görbe kormányú versenybringa. Egyébiránt Polgár a mai napig nem tanult meg biciklizni, a boltot meg kirakatostul, bicajostul eltüntette a metróépítkezés.

Följebb, a Rudas László utca felé: játékbolt. Ennek kirakatában csak egyvalami érdekelte, reménytelenül, évekig: hol csak dobozokból kibukkanva, hol viszont apró terepasztalon és mozogva −

villanyvasutak. Kisebbek és nagyobbak, keskenyebb vagy szélesebb sínen szaladók − messze futók, az elérhetetlenségbe. Polgár egyetlen barátjánál, osztálytársánál, ismerősénél sem volt villanyvasút, legalábbis ő nem látott. Ennek több oka lehetett: más szülő is drágállotta a merklineket és társaikat; nem volt hely a zsúfolt, olykor társbérlettel súlyosbított lakásokban; vagy (elképzelhető, nagyon is elképzelhető) akadt otthon a játékok eme non plus ultrájából, de éppen a luxusjelleg miatt szekrények mélyére dugva, ritka ünnepen (karácsonykor, születésnapon) előszedve és felépítve, zárt ajtók és redőnyök mögött, rádiózenével tompítva a zakatolást − ne lássák, ne hallják, ne irigyeljék. Polgár egyáltalán nem csodálkozott, midőn kortársai szülővé válván az első adandó alkalommal, tehát a gyerek négy-ötéves korára meglepték a csemetét − frászt a csemetét! önmagukat! − egy terepasztallal, villanyvasúttal, és játszottak rajta órákig, napokig, hetekig, játszanak rajta a mai napig: unokáikkal immár. Ennek a korosztálynak sok pótolnivalója van.

Még följebb, az útkereszteződés után, a kapualjban maszek bőrdíszműves kirakata: retikülök, pénztárcák, briftasnik és − egy időben, két-három évig − sportszatyrok halmaza. A sportszatyor kúpalakú, kör alaprajzú; az alap mű- vagy valódi bőrből borított, ruganyos műanyag, ehhez varratik hozzá a skótmintás, (kizárólag skótmintás!) szatyor maga. Ez úgy hatvan-hetven centi magas, tetejét-nyílását ugyancsak bőr szegélyezi, azon rézkarikák övezte lyukak, amelyeken keresztül fut a szatyor száját összehúzó, vörös, vagy kék, vagy zöld, de mindenképpen harsány színű zsinór. Az ide bevarrt szíj köti össze az egészet az aljjal, e bőrpántnál fogva lehet a tatyót a vállra csapni, vagy éppen lóbálni, jobbra-balra, körözni vele, mutogatni: kilencvennyolc forintért mérték. Az eszelős (és kiselemistáknak való) háti-, majd a bumfordi aktatáskákat váltotta föl, belefért minden, iskolai taneszköz, könyv, füzet, még a tornaszerelés is; uzsonnazacskó és zsebkés, labda, fürdőgatya, kulcscsomó; egybehányva kincs és talmi − habár itt nem volt semmi sem talmi. Ami egy srác sportszatyrában van, az szükséges, az nélkülözhetetlen, főleg ha nem kötelező, tehát nem tankönyv, füzet, hanem pakli kártya, vetkőzős golyóstoll, redőnyös tolltartó tömve bélyeggel, jelvénnyel, csavarral, rugóval, esetleg P.Gy. 7. b. oszt.tan.-nak írt szerelmeslevéllel − Polgár jelenlegi, lestrapált

Samsonite-jának tartalma (iratok, igazolványok, zsebszámológép, tollak, feleslegessé lett névjegyei tartója, brifkó) dögunalom ezekhez képest.

Ha már idáig eljött, visszaváltott a Lenin körút páratlan oldalára, fölslattyogva az Aradi utcáig, a Merkur bolthoz: ott most egy P70-es terpeszkedett a kirakatban. NDK gyártmány, a Trabant elődje, legalábbis formájára (kocka) és anyagára (mű) nézvést. Itt mindig tömeg állt, nem annyira azt az egy szem autót bámulva, mint a sorszámlistát: az előjegyzés alapján mikorra számíthat a ritka szerencsés (és ritka jómódú) delikvens a kocsijára − két-három, vagy esetleg négy év múlva? A várakozók közös érdekük alapján egyívásúak, így hát könnyen szóba elegyedtek egymással a vadidegenek, a téma közös: a kocsi, az autó, a gépjármű, amelyért: − Az isten szerelmére, drága uram, beleadtam apait, anyait, küldött a bácsikám Torontóból is dohányt, és tessék, majd négy év múlva hozzájuthatok valamihez, egy ilyenhez! − a hangsúly és a mozdulat, amellyel az NDK járgányra mutat, leírhatatlan, bár közérthető.

Polgár a nyolcvanas évek legvégén sétált utoljára végig a Körúton kirakatokat nézve, ráérősen, T. Ervinnel dumálgatva. Az Majakovszkij király utcánál F.Gy. bukkant fel, ám meglátva T.-t, a Halló önki portálját kezdte nézni − előttenapokban szűnt meg KB-titkárkodása akkortájt megszűnt pártjában. T. ráköszönt, régi ismerős: − Miért fordulsz el, Gyuri? − F. arcán fura mosoly: − Nem akartalak kompromittálni… − Fasz vagy − sommázta T., de tovalépve azért odamorogta Polgárnak: − Na, ez is először gyalogol évek óta.

Polgár viszont mára szokott le a sétáról, így hát halvány fogalma sincs arról, mik vannak manapság egy kirakatban.

− És hogyan talált meg? − bambul Polgár Gyula. A kérdés hülye is, lényegtelen is, de hát a hívás fejbe vágta kissé.

Egy kedves hangú és modorú hölgy az imént azt mondta a telefonba, hogy valami monstre átépítés volt a Bulcsúban, pince? kazánház? alagsor?, és ott találtak egy zsákot, rajta: Polgár Gyula, meg egy telefonszám. Valaki a házból emlékezett még rá, egy negyed évszázad múltán is, mire a hívó − nem akarván kidobni a cuccot, hátha értékes, kinyitni sem, mert ahhoz Hatóság kellene − nyomozásba fogott, hosszú sztori, a lényeg: ugyan vinné el Polgár a motyóját.

Kicsit feszülten és nagyon kíváncsian bumlizott át másnap a városon; a hölgy élőben is igen kedves volt, áttestálta Polgárra a csomagot, kezdjen vele amit akar, csak innen tüntesse el. Nagy papírtatyó, vastag, réteges falú; a rányomtatott szövegből kiviláglik, hogy hajdan egykilós kristálycukor csomagokat tároltak benne. Polgár alig tudta megmozdítani, taxit fogott, egy kisebb vagyonért visszatűzött paneljébe, a cipekedéstől meg az izgalomtól izzadtan borította ki az egészet a padlóra, türelmetlenül.

Rögvest bepattan az agya.

Amikor előbb Apu, aztán Anyu nyolcvanötben elmentek, Polgár egy gyors lakáscsere reményében kiürítette a kéglit, amelyben kisebb-nagyobb megszakításokkal több mint húsz évet élt. Minden kirámolást rábízott Esztikére, a hajdani bejárónőre, csináljon amit akar, neki csak néhány szebb darab kellett: a hiányos porcelánkészlet, pár metszett pohár, két Gorka hamutartó, Apu ezüst cigarettatárcája meg a Scheiber-kép − slussz. Egyetlen délelőttöt töltött csak a lakásban, Esztike hüledezett, amikor minden kérdésére azt válaszolta: − Nem kell ! − s az asszony meg a testvére, sógornője zsákokba szórták évtizedek hordalékát. Ez itt megmaradt, a franc se tudja miként.

Hát van ebben minden.

A legnagyobb darab egy kopott zománcú vizeskanna, piros, pöttyös − Polgár már azt sem érti, hogyan férhetett el abban a hetvenkét négyzetméterben, de hát ez volt Anyu művészete-őrülete: mindent megtartani, mindent elrakni, jó lesz az még − valamikor, valamire.

A kannában zörög valami, a padlóra újabb adag bődület ömlik, a tetején egy Ambrus Kiry kislemez. Polgár néz ki a fejéből: hát ez hogy kerülhetett nemhogy ide, de egyáltalán: hozzájuk? Ő nem vette, szülei

sem valószínű − föloldhatatlan rejtély. Jó alakú, csinos fejű, sajátos hangú táncdalénekesnőre emlékszik Polgár, a hölgy persze nem Kiry volt eredetileg, hanem Margit; a Koncz-Kovács Kati-Zalatnay triász mellett működött, egy−két dallamfoszlányra még emlékszik Polgár. Úgy rémlik neki, hogy meglehetősen elhízott utóbb az a jó csaj, a rádióban vezetett könnyűzenei műsorokat, aztán eltűnt, de totálisan. Polgár kirázza a borítóból a lemezt, meghallgatná, de a korong nem az Ambrus Kiryé hanem a Szirmai Mártáé. Hát ez egy újabb őrület: mitől e csere, hogyan? Szirmai Márta ab start telt hölgy volt és abból a telt testből igen szép, telt, sötét hang áradt: jazz. Az első és tán utolsó igazán jó magyar jazz-énekesnő, még közismert is egy olyan országban, ahol a jazzt nem nagyon kedvelték. Amikor az Egy férfi és egy nő című, kedvelhető mozigiccset magyarra szinkronizálták, a dalokat is lefordították és Szirmai Márta búgta: Sabadabada, sabadabada.

Mint a Matrjoska babák: a vizesbödönben másik edény, egy narancsszínű termosz rejtezik. Az a békebeli fajta, olyan récés oldalú, évtizedekig ilyet gyártott az egész világ, míg meg nem jelentek az "eredeti, skót mintásak" − Kínából, na ja. Ennek itt a tetején tök ép a rácsavarható ivókupak, rendben a parafadugó is, a hőálló betét − hát az persze darabokban, furcsán sikáló hangokat adnak a repeszek. No ez megint echte Anyu. Törött termoszt elrakni − hihetetlen! És a törés vajon mikor volt? Mikor használt utoljára Anyu vagy Apu termoszt bármire? Tán a hatvanas évek elején, ameddig evezni jártak a Dunára − kávét vittek vagy levest? Misztikum, több mint negyvenéves, megfejthetetlen.

Fából esztergált kerekded izé, a tetején kurbli kar: borsőrlő. Ennek megörül Polgár, bár van borsőrlője, három is. Nem használja egyiket se, mert nagyok és/vagy ormótlanok; ő üveges borsot vesz a lakótelepi nagy boltban, és az az üveg nem csak tároló, de őrlő is. Polgárnál akár három évig kitart egy adag, ritkán főz, mire a fűszerhez nyúlna, már lejárt a szavatosság − de ez az apró vacak, ez tetszik neki, olyan alkalmatos, kézre álló.

Fanyél végén kis fémkorong, többször görbülő pereme éles: süti vágó. Sós süti vágó. Anyu nem volt egy nagy szakács-cukrász de a sós süteményei jók voltak: kellő mennyiségű köménymag a tetejükön és ropogósak maradtak egy hétig − tíz napig is akár, mindenesetre tovább, mint a mai előre gyártottak, −csomagoltak. Ez valami generális nass volt, a sósmogyoró hiánycikk, csipsz? ropi? Azok meg mik? Sós süteményt rágcsált az ország, ahogy nézte a tévében a táncdalfesztivált − Ambrus Kiry volt? Nem volt?

A sós rudakat műanyag tálon szervírozta Anyu, ezen itt, ni : baromi randa. Tán ólomkristály tálalóedényeket akartak utánozni föltalálói, a fene se érti, de bejött nekik. A műanyagkor kezdetén szinte státuszszimbólumnak számított, "jobb házaknál" kevélyen büszkélkedett vele a gazdasszony, nem értvén, nem érezvén, hogy ez nem csak mű, de művi, csinált − mint oly sok minden akkortájt. Apu meg Polgár beszerzett néhányat, különböző méretűeket, szögleteset, kereket, ajándékba − Anyu boldog volt, legalábbis egy darabig, míg Dunát nem lehetett rekeszteni ezekkel az ocsmányságokkal. Akkor a szekreterbe suvasztotta valamennyit és visszatért az egy szem porcelán tálcájához.

Sértetlen Sidolos üveg. Színültig tele. Polgár nem meri kinyitni, fene tudja mi lehet az a lötty, még az is elképzelhető, hogy tényleg Sidol, és ha valami gázt ereszt ki magából? Mint a korabeli háziasszonyok általában, Anyu is esküdött a Sidol mindenhatóságára, fényezésben utolérhetetlen, odasült zsírtól feketéllő serpenyőkhöz, vagy éppen alpakka evőeszközökhöz. Polgár emlékszik, voltak ilyenek is nekik, sorsukat lásd legelébb − Esztike. − Ha már azokat elvitte, miért maradt meg a tisztító? − morogja most maga elé Polgár, izzadtsága kezd fölszáradni, ragadósan és mocskosan: tapadósak a régi cuccok, még a lekötözött cukros zsákban is porosak lettek.

Drótok akadnak egymásba. Előbb a szobaantennát bogozza ki Polgár, ez már nem egy szál szalag, amit ide-oda feszegettek a nagyszobában; ez már olyan tetőantennát imitáló. Gyakorlatilag egyre ment, hiszen a kép futott, szellemképes volt, szemcsés évekig. Amint Polgár dolgozni és keresni kezdett, felszereltetett egy tetőizét. Volt ház, amelyiket tizenöt-húsz szerkezet fedett, belőlük drótok kígyóztak lefelé, a lakásokba. Ritka csúf látvány volt − kint: ki nem szarta le? Hisz' majdnem tökéletes lett a látvány − bent.

Az antennába huzal kapaszkodik, egyik végén konnektorcsatlakozó, a másikon hosszúkás henger: elektromos gáztűzhely gyújtó. No, erre világosan emlékszik Polgár Gyula, ezt is ő szerezte, de ami emlékezetesebb: az ő kezében lett zárlatos, rendesen megrázta a kezét-karját és lecsapta a biztosítékot az egész lakásban. Bevágta a szemetesbe, de mert most-ma itt szorongatja, hát tuti, hogy Anyu kikaparta onnan − Polgárban tehetetlen értetlenség, harag keveredik a sírásvággyal.

Aprócska fekete, tégla formájú izé − atyafasza! Egy homokóra, telefonhoz! Amikor az eladdig jószerint ingyenes hívásokért pénzt kezdtek szedni és három percben maximálták az aránylag még mindig

olcsó dumákat, az emberek mindenféle mérőeszközöket tettek működésbe, nehogy túllépjék az időt. Volt, aki vekkert állított be kábé pontosan, húzott föl; okos gyártók, kereskedők meg különböző méretű, de mindenképpen háromperces homokórákat hoztak forgalomba − tuti biznisz volt, íme a bizonyság. Polgár ezt is félrerakja, használni akarja, akárcsak a borsőrlőt. No nem, nem telefonáláshoz, hát kit hív ő? De szeretne végre egy igazi, tutkó háromperces lágytojást, pont háromperceset, az anyja szömit!

Az apróság mellett méretes fakeret, benne rézcsavarok. Igen, kétségtelen, ez egy teniszütő merevítő, egy raketté, de hogy a fenébe került a háztartásukba, a zsákba? Polgár egykor valóban próbálkozott teniszezéssel, naná, majd pont ezzel ne próbálkozott volna, de hát későn kezdte, sokra nem vitte. Az viszont tuti, hogy faütője nem volt, hát még rakettmerevítője! Még a Kreszben, ahol sré szemben a teniszpályán, hat-hétévesen labdát szedett a hosszú(fehér)nadrágos bácsiknak, igen, tán ott használtak ilyet, hogy aztán eltűnjenek a világából a merevítők bácsistól, pályástól − mindörökké.

Mindenféle papírok a padlón, egyre nagyobb a káosz, már-már abszurd, de totálisan. Villamos hetijegy! Ezer éves! Dolgozók hetijegye! Kifakult az egykori drappság, vajon kié volt? Az övé vagy Apué? Maga a jegy még anno, használatkor sem adott túl sok infót: alig lehetett eligazodni idők, busz- és villingerviszonylatok, miegymás közt. A hosszúkás slejfni most sem válaszol, de Polgár emlékszik, hogy 1966 októberében, amikor először állt fölnőttként munkába, nagyon büszke volt: a Marx téri jegyárus bódéban már nem gyerek-, hanem fölnőtt bérletet kért hiszen dolgozó lett, vagyis egyszeriben fölnőtt. Akkor legalábbis ezt gondolta-hitte; ma már tudja: ő sosem nőtt-nő fel.

Pedig elég sokat tett érte, például ivott, olykor keményen. Szörnyűségekkel kezdte, az utánzást utánozta. Magyar játékfilmeken akkoriban az értelmiségi elit vermutot ivott: Cinzanot, Martinit. Másolni igyekeztek az autentikusnak vélt külföldi módit (Antonioni, Fellini, itakdalse), Polgár meg őket kopírozta, persze kicsiben: ürmöst ivott, szörnyűt. Ma is beleborzong, s emlékszik arra is, mennyi márkás vermutot kapott később, "nagyemberként", ajándékba üzleti partnereitől, a dolláros boltból, ő meg adta a palackokat azonnal tovább. Ha csak rájuk nézett, majd' elokádta magát, mert hát korábban. Azoktól az iszonyatos ürmösöktől, többször is, hm, izé: "rosszul lett". Magyarán: kidobta a taccsot, a rókát, a belét.

A hetibérletnél is keskenyebb papírcsík bukkan elő: kajajegy. Ebédet kapott érte Apu vagy Polgár, de sanszosabb, hogy az utóbbi, hiszen

Apu nem hagyott volna veszni egy már befizetett akármit, nem kuporiságból, de fegyelemből legyűrte keményen az üzemi kosztot, rákkal a gyomrában is. Úgyhogy ez a papirosult kaja csak Polgáré lehetett − vajon melyik munkahelyén? Persze a lényeg szempontjából mindegy, hiszen az ilyen ebédek mindenhol egyformák voltak, az ételsor kéthetenként cserélődött, precízen be lehetett lőni, mikor lesz ismét zöldborsó leves grízes tésztával, vagy zsírban tocsogó, pörköltnek nevezett néhány mócsingdarab, nokedlivel. Azt sosem hitte volna Polgár, hogy utóbb, sokkal utóbb jóízűvé válnak emlékezetében azok a tésztadarabok, pedig hát mára azok lettek, merthogy ember készítette mind, és nem gép: lefagyasztva, becsomagolva. Értsünk szót: még az üzemi kajáldák, azok ellátói is maguk készítették a sült krumplit, a nokedlit, míg pár éve, mikor még járt étterembe, Polgár dühödten tapasztalta, hogy akár első osztályú etetőkben is fagyasztott köreteket löknek elé.

Polgár föltápászkodik a padlóról, nyög, egész teste zsibbadt a térdeléstől-guggolástól-kutakodástól. Hosszú volt a nap, még nem is evett. Sebtiben és fölületesen megmosakszik, majd vizet melegít teához, kenyeret pirít; kis lábast, három tojást vesz elő, régi−új borsőrlőjét föltölti a bolti üvegből, és a tálalópultra teszi az apró homokórát. Ma lágytojást vacsorázik, hármat, háromperceset, pohárból, alaposan megsózva-borsozva.

Eldől az ágyán a kuckójában. A nagyszobában a földön marad a sok bisz-basz: majd reggel visszahányja mind a zsákba és leviszi a kukába. Vélhetően végleg, habár...

Habár ilyen kísértetlomoknál − mit lehet tudni?

Visszajárnak-térnek, vazze!

Kiving, Neva

−Szivacskabát! − emelte föl figyelmeztetően mutatóujját a vámos Hegyeshalomnál, még kifelé menet, hatvannégyben, sorolván: Polgárék hazatérésekor mire figyel majd az obligát orkán, óra, harisnya, nyloning után. Polgárék megszeppenve és értetlenül bólogattak: eladdig soha nem hallottak szivacskabátról. Valószínűleg a fülketársak sem, hiszen a vámos távozásakor Polgárék kérdésére csak vonogatták a vállukat, míg az egyik úr kifejtette: − Szivacskabát... hát szivacsból van. Londonban megtapasztalták: nem volt igaza. Szivacs helyett műszivacsból volt az a − sötétbarna alapon fekete aprókockás zakó −, amelyet Polgárnak vettek. A vámnál visszafelé semmi gondja nem volt, itthon pedig sokkal több öröme, mint baja: egyedi darab volt az a jakó, az országban nem volt párja − nem elhanyagolható öröm és előny csajozásnál. A bajokat természetesen a szivacszakó természetellenessége adta: izzadt Polgár, baromian, a műanyag nem szellőzött (miért szellőzött volna, nem az a dolga egy műszivacsnak), de mert pehelykönnyű volt és unikum − Polgár hordta.

Rossz tapasztalatai ellenére később kikönyörgött magának egy szivacskabátot is, barnásat, olyan színbejátszót; kétféle fazonban árulták, raglánt és bevarrt ujjasat, a barnán kívül még zöldet, majd jóval később kéket. Ezek már korántsem voltak egyedi darabok, hordta boldog s boldogtalan − többnyire boldogtalan, hiszen izzadtak ebben is, kivétel nélkül mind, divatozó magyarok, izzadtak.

Meg a nyloningben. Először olasz filmeken láttak a fekete-fehérben is hófehér, a premier plánoknál jól kivehetően gyűrődésmentes gallérú csodákat, amelyek később néhány honi futballistán, színészen is föltűntek, azután nem volt megállás: beindult a csempészet, majd az import, sőt a hazai gyártás is − száz százalékos poliészter és egyéb észterek, mindközönségesen: *nájlonok*, megannyi pokol, forró, izzasztó pokol. Mert a gallér tényleg kemény volt, hófehér, akár maga az ing, de füllesztő: viselőjét önnön párájába fullasztó. És ráadásul a fehérség! Az a vakító! Négy-öt mosás után eltűnt, csontszínűre sárgult-sápadt. Élelmes magyar vegyiparosok kis zacskókat dobtak piacra, nyloning-fehérítőként, természetesen megkésve, a hullám lefutott, már csak téeszagronómusok meg tanácstitkárok hordták a *nájlont*, a magyart, melyen NEVA felirat hirdette: NEhogy VAsalni merjék, mert elolvad a hő hatására. Az originális rövidítéshez párosult egy másik is: KIVING − a kívül-hordandóságra figyelmeztetett a rövidujjas, kihajtott gallérú

nyári ünögbe varrt cetlin, valamely ökör vegye már észre, miszerint nem zsabós szmokinginget vett fel aznap.

Mindezekhez képest forradalmi volt a Fekete Tulipános ingek megjelenése, szokatlanul nagy és aránylag jól felépített reklámhadjárat közepette. Polgár sokáig, kihízásig őrzött-hordott egy kellemesen kék rövid ujjút meg egy barna csíkozású, krémszínű flanelt, pulóver alá, mert úgy nem látszott a később cikisnek minősített, hímzett fekete tulipán-logó a hasán. (Mindkettőt F.J.-től kapta, ajándékba. Polgár a csúcson, fénykorában, reklámfőnökként gyakran adott megbízást a tehetséges, kezdő fotósnak, némi haverság is alakult köztük, és amikor F.-et egy halom, neki túl nagy méretű inggel fizették ki valamely munkájáért, lepasszolt belőlük Polgárnak néhányat. Azután F. eltűnt valamiként, és mire előbukkant, Polgár sehol sem volt, nemhogy a csúcson, ahova F. villámgyorsan feljutott. Szemérmességét feladva Polgár egyszer megkereste némi munkáért, segítségért, amit F. meg is ígért, jót dumáltak a régi szép időkről, azután az egész valahogy elaludt és már nem is ébreszthető fel: F.J.-t négy géppisztoly-golyóval lemészárolták a Margit utcában.)

Polgárnak szürke, anyagában kockás nyloninge is volt, mint különlegesség, hozzá J. horgolt neki nyakkendőt, feketét természetesen, névnapi ajándéknak és némi szerelmi zálogul − perfektuálatlan, elhálatlan szerelem. Hozzá csomagból sötétszürke, sokgombos kötött kardigán: Polgár öltözéke kifejezetten elegánsnak lett volna mondható, ha... Ha az a nadrág...

Első új nadrágját úgy tizenhat éves kora körül kapta. Addig apjától örökölt, vagy − ismét és megint és újra − a csomagban küldötteket hordta, vagyis mindig másoktól levetett holmit. Ez kétségtelenül bántotta, de különösebben nem foglalkoztatta mindaddig, amíg a naci ki nem fényesedett. Márpedig kifényesedett hamar, hiszen használt volt eleve, és az iskolapad majdhogynem tökéletes fényesítő eszköz. Na mármost: felül szürke-fekete elegancia, alul fekete, ám seggénél tükörnek használható pantalló... Polgár (kezdő paranoiás, aki volt) gyakran úgy érezte, mindenki az ő gátyóját bámulja, a fényét, a kopottságát − a szegénységet. Ilyenkor ment a Csanády utcába, a trafik mellé a szabóhoz, aki elébb még csak egy százasért, később kettőért kifordította a ruhadarabot, így az ismét szolgált pár hónapig − a végső elrongyosodásig, vagy, szerencsésebb esetben, a kinövésig, hiszen Polgár kamasz volt, nyurguló.

Télen a sok fekete szerkót egy újabb borította: ugyancsak örökölt, ugyancsak csomagból származó de valódi angol szövetből készült,

kétsoros fekete télikabát. Volt vagy ötven kiló. Polgár úgy gondolta, ezt a szövetet az angolok súlyra árulják. Iszonyú nehéz volt, vállgörnyesztő, de kétségtelenül elegáns, szép darab, aránylag új is, elég méretes, évekig használta, már-már védjegye volt telente.

Újat csak cipőből kapott, azt nem tudott örökölni, hiszen végül is Apu lábmérete stabil volt, az övé meg növekedésben, így hát félévenként elzarándokoltak a Lenin körútra, a Szikra mozi melletti két cipőbolt valamelyikébe, és ilyenkor a legolcsóbb csukákból választhatott egyet magának. Ócska, régimódi, lejárt lábbelik voltak ezek, nem véletlenül mérték őket aránylag kevés pénzért. A család fizetőképessége és a divat egyetlenegyszer találkozott: száztíz forintért mértek egy „antilop-bőr" surranót. Úgy volt antilop, ahogy a szivacskabát szivacs: műtermék mindkettő, de mindegy, a tömegdivat lélektana megfejthetetlen − a fél ország ilyenben járt. Csak sötétbarna volt, előbb fűzős, utóbb bebújós kivitelben. Sokan (az értők, a tapasztaltabbak) egyszerre többet is vettek, ők ugyanis tudták, hogy az „antilop" néhány hét után elébb zsírosra fényesedik, majd deformálódik, végül elemeire bomlik, ám/és addig − izzaszt. Ez is izzaszt. Ez az ország akkoriban műanyag ruhadarabok izzadtságszagában úszott.

Érettségi öltönye sem volt. Mármint olyan igazi, alkalmi, sötét. Se kék, se fekete, se szürke. Ezt nem bánta különösebben, akkoriban még nem szeretett elvegyülni, inkább kiválni vágyott: zöldes barna terilén öltönyt hámozott ki a tanti küldte csomagból. Az ancúg − kivételesen − vadonatúj volt, mi több, passzolt is, és a fő poén: divatosnak minősült. Ferdék voltak ugyanis a zakózsebek. Ferdék és hajtókásak! Ferdék, hajtókásak és a jobboldali zakózseb fölött egy kisebb, ugyancsak hajtókás: célja ismeretlen, de nagyon menő. Hátul pedig... igen, hátul 2, azaz kettő darab slicc, avagy vágás, miszerint hasíték. És keskeny rever, azaz hajtóka, meg négy, magasan záródó gomb. A nadrág szálegyenes, s mivel a csöves még és már, a trapéz még nem lévén komilfó: Polgár öltönye tökéletes volt. Évekig hordta, kihízásig, elkopásig, divatból kimenésig. Halványsárga garbót viselt legszívesebben hozzá, és amikor mindezt kiegészítette egy jugoszláv gyártmányú, gombnyomásra nyíló, hosszú, fekete esernyővel (haver hozta kétszázért al-dunai Express-társashajóútról) nos, így felszerelkezve határozott elismerést aratott a Nashville Teens-koncerten, pedig ott aztán mindenki bedobott mindent, a virággyerek öltözéktől a csupasz felsőtestre felvitt frakkig.

Soha nem hordott teddy-bear kabátot, kivételesen nem pénzügyi, hanem ízlésbeli okokból: szinte hányingere támadt, valahányszor egy barna hímmedvébe botlott a Körúton. Merthogy ezt az eredetileg

nőknek szánt ruhadarabot férfiak is hordták, derekukat kackiás övvel elszorítva, amely nehéz műveletnek bizonyult, hiszen a teddys férfiak többsége idősebb, korpulensebb hapsi volt, aki pocakját, hát még a vastag műszőrmével burkoltat, nehezen tuszkolta be az Opel Kadet kormánya mögé. A kabát, a pocak, a kocsi a lázadozó Polgár számára a beérkezettség, a beilleszkedettség, a konformizmus manifesztálódása volt, s mint ilyen − gyűlölendő. És ha olykor a teddy-kabát hajtókája mögül megvillant a gyárilag(!) háromszögű csomóval ellátott gumis(!); a zöld vagy a kék anyagot aranyszálakkal csillámosító nyakkendő − nos, ettől Polgár kifeküdt: ez az ember, ez a *felnőtt*, ez a konszolidált állat még bunkó is.

Pár éve kínai edzőcipőt, kínai farmert, kínai inget, kínai pufidzsekit lát férfin, nőn; kínai-Adidas suhogó joggingot nyáron, eszkimómintás kínai műbársony háromnegyedes kabátot télen, és elvásott VOR-öltönyöket, Május 1. Ruhagyári szoknyákat meg turkálókból összeszedett-vedett holmikat − lepusztult ország lepusztult lakóinak lepusztult öltözékét. Az egész nem bántaná, istenkém, csak erre futja, maga is kínai piacon szerzi be cipőjét, de a színek, a formák, a topi ízléstelensége... Ráadásul amikor egy tévés-sorozat ilyenformán burkolt hapsijáról a végecím-listán odaírják: Öltöztette az YX-szalon − na, neee, ezen totál ki kell akadni.

Pár éve még játszott néha: bőrdzsekijében, farmerjában (unatkozó milliomos, aki megengedheti magának a lezserséget) bement a City valamely szuperelit férfibutikjába, Armani, Versace, Hugo Boss ruhák, ingek, nyakkendők, Gucci cipők között turkált. A szerepbe beleélve magát, ugráltatta az eladókat: − Mutasson már valami mást, könnyebbet, esetleg kasmírt! A szerencsétlenek pedig hordták elé többszázezer forintos öltönyöket, olyikat fölpróbálta, majd: − Nem ilyesmire gondoltam! − felkiáltással távozott, gondosan őrizve valamiféle fitymáló arckifejezést, hogy pár lépés után röhögni kezdjen.

Ment a Bécsi utcában, és röhögött. A szembejövők lazán elnéztek mellette: jelen időnkben nem ritka az őrült e tájon.

Kocsik, háttérben lószarral

Polgáréknak a legfontosabb lovas kocsi a postáé volt. A zöldre festett, zárt batár, bakján a kocsissal és a kézbesítővel, a Katona József utca felől kanyarodott a Kreszbe, ahol Polgárék felváltva várták. A konyhaablakba könyököltek, Anyu meg Polgár, és vártak hetekig.

Várták a csomagot, amelyet Anyu húga adott föl Angliában; pontosan megírta, mikor, ám a megérkezést nem lehetett kiszámítani: a csomag ugyan ideért egy-két hét alatt, de amíg a vám hajlandó volt foglalkozni vele − kiszámíthatatlanok voltak a fináncok. A feladástól számított két, két és fél hét múlva tehát Polgárék gubbasztottak az ablakban, nyakuk megmerevedett a jobbra tekintésben, és vártak, olykor három, olykor csak két hetet, máskor egy hónapot is.

A csomag a család igen csekély jövedelmének egyetlen, bár nem éppen méretes kiegészítője volt.

A tánti küldött divatjamúlt színű körömlakkot, púderkompaktokat, szemöldökceruzát, rúzsokat (Revlon!), na és persze az obligát nylonharisnyákat még füstszínűt is: − Látja Katikám, még füstszínű is van, hol kap ilyet ebben az országban!? Katika Anyu egyik törzskuncsaftja: vásárló kozmetikumra, harisnyára, használt ruhára, mert az is volt a csomagban, persze csak női. A környéken volt Anyunak nyolc-tíz állandó partnere, nagyjából méreteik szerint válogatott odakint a nagynéni a leárazásoknál, kiárusításoknál, handléknál, second hand shopokban. A csomag érkezése utáni napokban Polgáréknál nagy volt a forgalom, és a kis Gyuszika itt szerezte első szexuális tapasztalatait : a szoba-hallból kiűzetve a konyhába, bizony leskelődött, klasszikus módon, a kulcslyukon át. A tükör előtt öltöző-vetkőző nőket skubizta, akik huszonöt évestől a negyvenesig idejekorán kellő összehasonlítási alapot adtak a kölyöknek. A vásárból pénz került, abból pedig neki is jutott. Ha ehhez még hozzászámítjuk a kukkolás fülledt erotikáját − megérte a nyakmerevítő várakozás a lovas postásra.

A jeges ellenben a Váci útról kanyarodott a Csanádyba, éppen Polgárék ablaka alatt, a kiszélesedő járdán letáborozva. A hatalmas jegesember, egyik vállán elől-hátul hosszan lenyúló, vastag zsákvászonnal, először a „nagyvállalatokat" látta el: egy-egy egész táblát rántott ki csákányával,

vitte a Napsugár cukrászdába, mellette a henteshez, a közértbe a Visegrádi utcánál, és végül (de nem utolsósorban, mert a legtöbb táblát) a Kresz és Csanády sarkán, a kocsmába. Mikor mindezzel végzett, csípőjére tette kezét, fejét hátra vetette és utánozhatatlan artikulációval üvöltött: − *A jeges, a jeges, itt a jeges! A jeges, a jeges, itt a jeges!* Sok üvöltenivalója nem maradt, korábbi ténykedésének zörejei odagyűjtötték a környék kiskuncsaftjait: kezükben vödrökkel, lavórral várakoztak. A jegesember igazán most kezdte el csillogtatni művészetét: ötvenfilléres, egyforintos, kétforintos adagokat vágott le, ugyanazzal az akkurátus csákánnyal; a jéggerendákból lemetszett tömböket egy mozdulattal pottyantotta a különböző alkalmatosságokba. És közben beszélt. Folyvást beszélt, mindig az adott vevőnek megfelelő szöveggel: a háziasszonyokat a napi ebédről faggatta, a lányoknak kétértelműségeket harsogott, a kissrácokat a nagylányokkal ugratta − Polgár imádta őt, a jégvásárlás volt azon kevés házimunkák egyike, amelyekkel szívesen foglalatoskodott. Nemcsak a jeges hangját kedvelte, hanem azt a csusszanó-sikló zörgést is, ahogy fent, a konyhában beleengedte a jégkockát − mindig a legkisebb adagot, ötvenfilléreset, majd áremeléskor egyforintosat vett − a kopott festésű, bádogbélésű jégszekrénybe.

A tükeres (értsd: szenes-fás) kocsi az utcában Polgárékhoz jött legelsőként, aggodalmaskodó apja-anyja abban mindig megegyezett, hogy első a téli fölkészülés, sose lehet tudni. Már szeptember végén meghozatták a tizenöt mázsa fát. A két, széntől festett legény jókora háncskosarakban cipelte az árut a pincébe; nagy, hosszan elnyúló pince, minden lakáshoz kis rekeszekkel, bennük éppen elfért a fa, néhány ócska lom, a szánkó tavasszal-nyáron-ősszel; a bicikli télen. A tükeres kocsit nem szerette Polgár: mivel arra nem futotta, hogy a cserépkályhába megfelelő méretűre vagdaltassák a telepen a fát, Apu veselkedett neki, nem túl nagy ügyességgel, és a srácnak kellett fölcígölni az egy-két napra elegendő, fölhasogatott fűtenivalót. Polgár félt a sötét pincétől, ahol penészes rothadás bűze szitált, és a földszintre kanyargó szűk lépcsőn a nagy kosárral csak imbolyogni tudott, könyökét-térdét a falba verve, folytonosan megtelve glazúrokkal. Ráadásul a tükeres hapik morcosak voltak, olykor gorombák, kedvetlenek mindig: Polgár tudta az okát − a családnak nem igazán tellett borravalóra.

A szemetes kocsi zaja − a ló (fejlettebb, gazdagabb időkben már lovak) patkóinak, szerszámának csörgése; az ostorpattogás, a kerekek nyikorgása, a bádog felépítmény zörgése − csak némileg előzte meg a szállítmány ódörjét. Ez az évszak illetve a hőmérséklet függvényében változott. Hőséges nyári délelőttökön a befőzés maradékainak, értsd: barackhéjak, körtecsumák, cseresznyeszárak érlelt, mellbe vágó komposztillata dominált. Télen a hideg, a fagy, meg a Kresz és környéke fa- vagy szénfűtéses kályháiból kikerülő hamu szelíd, mármár kellemes füstillatúra csillapította a tulajdonképpen oly' természetes bűzt. A szemetes kocsira fogadást kötöttek Polgárék: kiszámíthatatlan volt ugyanis, mely napokon és mely irányból érkezik a köz tisztaságának tárgyiasult és mozgó jelképe. A sorrendet a szemetesek befolyásoltsága állapította meg: mondjuk a BOSCH üzemi étkezőjének főnöke vagy a Sörkert vezetője nyilvánvaló előnyben volt, jattal és természetbeni juttatásokkal, étellel-itallal alapozván cégük elsőbbségét. Polgárék józan szemetest nem igazán láttak, ezt a munkát pia nélkül nehéz elviselni. A házmesterek azért adtak pár forintot, hogy a kapu alatti ilyen-olyan ládákat ne nekik kelljen a járda szélére cipelniük: undorító, piszkos, szagos meló, és (nem lévén szemeteskocsisék kötelessége) megkérték az árát. Az alkalmatosságok, amelyekben egy-egy ház szemete összegyűlt, meglehetősen eltérőek voltak: itt fából eszkábált ládafféleség, amott bádoggal bélelt koporsóforma; a jellemzően körgangos, szoba-konyhás házaknál szakadozott háncskosár, némi makulatúrával − Szabad Nép, Népszava, Magyar Nemzet… − alapozva. A különböző céledényeket az érthetően nem túl elegáns szemeteslegények nagy zajjal továbbították járművükbe: ez afféle házforma volt, oldalt függőleges, teteje kissé ferde, mindez bádogból, pléhből. A felső lemezek zsanérra forogtak: a trógerek jöttek, fölnyitották e beöntőt, a fém eszelős dübörgéssel vágódott a túloldalra, hátról kosár lebillen, tartalma be, bádogtető vissza, hasonló hanggal − tulajdonképpen egyszerű művelet. A ló csendesen álldogált, időnként újabb adagot kevert az illatárba: ammóniákos citromot és iszonyú mennyiségű, elemezhetetlen és összetéveszthetetlen szagú folyadékot ürítve a kockakőre. (Utóbb Polgár holmi szemét arisztokratákról olvasott dühödt cikket, miszerint eme parazitáknak, a nép kizsákmányolóinak romlottságát, dekadenciáját mi sem jellemezte jobban, minthogy hajlamosak voltak étkezés utáni kávéjukat, konyakjukat, szivarjukat a kastély istállójában megterített asztaloknál

elfogyasztani, a lószarbűzben. Polgár csöppet sem találta elítélendőnek ezt, és később, amikor már ismerte a Hennessy, a Cohiba, a jávai kávé ízét-illatát-zamatát, tökéletesen indokolt, adekvát ínyencségnek minősítette grófék tetteit. Bár neki soha nem jött össze ilyen istállószeánsz, de el tudta képzelni az élvezetet: szesz-havanna-kapucsínóillat, finom ammónia háttérrel… az valami csoda lehet.)

Polgár akkoriban többi igazságra eszmélt. Például, hogy míg a lovak menet közben tudnak szarni, de nem tudnak hugyozni, úgy a férfiaknál ez épp fordítva van. A másik igazság a természet nagy körforgására oktatta ki, szemléletesen. A szemeteskocsi szállította el az utca mocskát is. Ide kerültek az utcaseprők munkájának „eredményei": a szürke ruhás, simléderes sapkás férfiak hosszú gallyseprűvel méretes, dobozforma lapátszerűségbe kaparták a koszt, port és csikkeket, no meg a lócitromot. Ez utóbbit külön rekeszbe öntötték a kocsin − a szelektív hulladékgyűjtés korai mintája. Ám miután a lovak újra indultak, ismét ürítettek, az utcaseprők kezdhették elölről − kezdet és vég örök ismétlődése, ugyebár. Filozofálgatásában a gyerek Polgár eljutott a harmadik konklúzióig, miszerint a lovakkal mocskosul ki van cseszve: ami kijön belőlük, azt húzhatják maguk után.

Polgár most, jóval az ezredforduló után odáig jutott, hogy utálja a postást: vagy számlát hoz, vagy rossz hírt. Van frizsidere és egy külön mélyhűtője is, bizony, és "jószigetelésű" panelben lakik: télen olykor huszonkét fokra is fölmelegszik otthona. A Tüker (később: Tüzép)helyébe lépő telep csak a város szélén van, telve építőanyaggal, csempével, fürdőkáddal, ilyesmikkel − tűzifa csak dísznek, kandallóba; szén? néhány kis kupac: − Kinek, uram, minek? Lovas kocsik, lovak, végtermékeik − mára sehol. Polgár arra gondolt, kegyeletből kinéz a lovira, de mire észbe kapott, pálya helyén pláza. Távolabb nem akar menni, fáradt ahhoz, meg különben is: Ő? Ott? A maga messzire sugárzó, fertőző pechjével? Ha nem fogadna is, ha csak rájuk pillantana - valamennyi paci már a startnál eltörné a lábát.

Könyvsorozatok

Csuk és Gek.

Gajdartól, egy füzetszerűség, két forintért, 1952-ből. Az ötévesen koraérett Polgár ezt böngészte, bizony, bevallandó: szép magyar mesék helyett szovjet gyerektörténetet. A füzet valamely sorozat része volt, ez tuti, színes rajzzal a borítón, de a széria többi tagját elfelejtette, mint az egész vállalkozás nevét is.

A pár évvel ezután induló *Ifjúsági Kiskönyvtárból* még ma is őriz jó néhány kötetet, például innen van meg neki a Pál utcai fiúk, A dunai hajós, a Beszélő köntös és a Kis prímás egy kötetben, és igen, újabb vallomás, újabb cikis dologról: Katajev: Távolban egy fehér vitorla, Gajdar: Timur és csapata − politikus korszak. Polgár csak óvatosan meri ma már elpötyögtetni néhol, hogy azért az a Gajdar, meg az a Katajev tudott írni. De mellettük ott volt és van Speyertől a Gimnazisták meg A hatodik osztály is, pár éve áradozott róluk a rádióban, meghatározó gyerekkori olvasmányként, G.M. színművész úr és K.M. író úr.

Az IK után a *Vidám Könyvek* következtek. Ez a széria ötvenötben kezdett, az első évben Mikszáth Kálmán Akli Miklósával, meg az Indul a bakterházzal, melynek negyedik kiadását birtokolja Polgár, már ezerkilencszáz-ötvenhétből, igen kérem, negyedik kiadás, és föltüntetve, hogy húszezer példányban jelent meg. Ha a korábbi három is „csak" ennyi volt, az összesen nyolcvanezer, és három forintért... Ne ragozzuk. Innét ismerte meg a Három embert egy csónakban, a Láthatatlan légiót, a Feltámadás Makucskán-t (Szabó Dezső! 1957-ben!), Münchhausen bárót, az Aruvimi erdő titkát − példányszám, ár: lásd, mint fent. Három forint és többszázezerszer, milliószor. Polgár tud ám mindent erről: "kultúra is árú", "piacgazdaság", "az állami szerepvállalás csökkenése", stb. − tud mindent, hiszen vizsgázott, többször is A kapitalizmus politikai gazdaságtanából. Az csak pár éve tűnt föl naiv agyának, hogy olyan tantárgy, miszerint A szocializmus politikai gazdaságtana − olyan nem volt.

Volt viszont az *Olcsó Könyvtár*. A drapp puhafedél csúnya volt, a papír szintén, gyenge, randa, de mindmáig kitart mindegyik, összességében a magyar és világirodalom. Áldassék a Szépirodalmi Könyvkiadó Jack Londonért, Heltaiért, Móriczért, Tolsztojért, Thackerayért, Gogolért,

Karinthyért, Gorkijért, Leacockért, Tersánszkyért, Bocaccioért, Maupassantért, Kleistért, Balzacért, Csehovért, Dumasért, Kosztolányiért, Shakespeareért, Kiplingért, Stendhalért, Eötvös Károlyért, Aranyért, Oscar Wildéért, Hasekért; áldassék évtizedeken át, amíg tartott ez a legendává nemesült, mert legendásan nemes vállalkozás.

Egy oly korban, egy olyan országban, melynek határait jószerint lezárták, az utazni kívánó ember, ha fizikailag nem is, de szellemileg úgy-ahogy átrepülhetett más tájakra. Kezdetben a Táncsics Kiadó segített neki az *Útikalandok*kal: Pesti tengerészek; Szép Párizs!; Kis pénzzel nagy utakon − a címek sokat sejtetők, és többnyire adták is, amit ígértek: Polgár például éppen az említett Párizs-rajz, Lindner László könyve nyomán szeretett bele látatlanul és tizenöt évesen a fény városába. Máig hálás a szerzőnek, kiadónak, hogy mikor élete első külföldi útján (kivételesen boldog szerencsés, aki akkor még volt), már 1964-ben Párizsban tölthetett két napot − nem csalódott az olvasmány és a valóság összevetésekor.

A Bibliotecha 57-58-ban indított a *Világjárók*kal, a munkát a Gondolat folytatta, évtizedekig. Ezek már szép, színes borítós munkák voltak, nem egy lakásban a vitrin üvegezett részének egyetlen díszeként, soha belejük sem lapozva, dekorációul. Közülük is őriz párat Polgár, kedvence Benedek Istvántól a Csavargás az Alpokban, egy időben hegymászó lett volna a könyv hatására, hegymászó! Ő, Polgár! A két ballábával, a vasággyal együtt negyvennyolc kilójával. Úgyhogy józanodván és idősödvén mással kezdett inkább foglalkozni (akárcsak Benedek professzor, aki orvoskönyvek, életrajzok, kultúrtörténetek után cikkeket írt, újságokba, szélsőjobbosokba, antiszemitákat. Polgár mindent megbocsátott neki, és nemcsak azért, mert egy öregember agyzavarának vélte a zavaros sorokat, de mert ilyenkor mindig belelapozott a koszlottá olvasott Csavargásba, és máris ott bivakolt a szerzővel a Matterhorn alján.)

Egyébiránt és nem utolsósorban tartozunk az igazságnak azzal, hogy a professzor e könyve valódi útleírás volt, míg számos, világjárónak álcázott szerzők − többnyire külországokban hosszabb időt töltött diákok, mázlista diplomás ösztöndíjasok, újságtudósítók − útleírás örvén olykor keményen politizáltak. Harcosan kidomborították, hogy a

távoli tájak csillogónak látszó felszíne alatt az ember megalázó kizsákmányolásán alapuló, kapitalista fertő tátong, amelyet csak messziről érdemes figyelni, csodálni pedig semmi esetre sem szabad, mert szép-szép mondjuk a Riói Cukorsüveg, no de az azok a brazil bádogvárosok! Az ellenkező oldalon pedig… Nos, egy moszkvai tudósító a metró freskóinak szépségeiről értekezett vagy nyolc oldalon át, színes fotókkal, ami azért ritkaságszámba ment.

Polgár valamikor szeretett dicsekedni, mit dicsekedni? Fölvágni azzal, hogy miközben korosztálytársai (leginkább természetesen a lányok) holmi Pöttyös meg Csíkos könyvekkel múlatták az időt, addig ő már hatvankettő, hatvanhárom táján „felnőtt irodalmat" forgatott.

Ugye ott voltak a „zsebesek" .A keskeny, zsebben elférő kincsek: a *Modern Könyvtár* és az *Európa Zsebkönyvek.* Bizton mondható, hogy kb. az egész kortárs világirodalmat idehozták; aki akarta, vehette, ehette.

Kb. - merthogy volt a KB-nek illetékes osztálya, amely bornírt módon némely külhoni (és hazai) mesterek egyes munkáit betiltotta; Polgár számára leginkább ebben nyilvánult meg a rendszer baromsága.

(Az persze más lapra tartozik − ez itt a más lap − , hogy

1. nem is volt olyan sok tiltott könyv, ez a rendszerváltás óta főleg a magyar szerzőkről bizonyosodott be; nemigen kerültek elő hajdan írt, a hatalom által íróasztalba zárt remekművek azokból a fiókokból;

2. néhány korszakos regényt leszámítva, a külföldi alkotások közül is leginkább a hm, közepesektől fosztatott meg a magyarul olvasó.)

Az Európa Könyvkiadó szinte egy időben három nagy sorozatot is futtatott, a *Világirodalom Klasszikusainak* zöld kötése megbízható foltként üldögél Polgár könyvespolcain, kötetenként harmincöt-negyven forintért vette apja; de még ennél is olcsóbbak voltak a *Világirodalom Remekei*, meg a *Milliók Könyve*, amelyeket előfizetésre árultak. Sorozatokat lehetett belőlük rendelni, a huszonhat forintos példányonkénti árnál is olcsóbban. Fürge és rámenős ügynökök százai − Apu kollégái − járták az országot és olykor bizony nem épp nemes eszközökkel palizták be a vevőket. Ne feledjük, a hatvanas évek elején, közepén járunk, ha már valakit beagitáltak a téeszbe, azt lazán rá lehetett venni néhány könyvre, mondván például: − Ha mást nem is, de ezeket, kedves gazduram, a kislánya, a kisfia boldogan fogja várni

születésnapra, karácsonyra, meg milyen szépen mutatnak majd itt, a stelázsin!

Az ügynökök között terjengő legendák − miszerint valaki másfél méter piros könyvet kért − gyakorta bizonyultak igaznak: még Polgár is találkozott ilyen vevővel hatvanhatban, rövid könyvesbolti eladóskodása során. Ma már csak remélni meri, hogy a kötetek egyáltalán ott vannak a stelázsin, még ha nem is olvasták el mindet, hiszen nemrég hallotta: a klasszikusok művei a könyvtárakból rendre eltűnnek, ellopják mindet, merthogy új kiadásukra senki nem vállalkozik, meg vevő sem akadna rájuk, több ezer forintokért.

És vajon hol vannak a huszadik századi mesterek, a Magvető *Világkönyvtár*ának sztárjai?! Kiskezicsókolom: átkos ide, átkos oda, szocialista kultúrpolitika vagy sem, de ez a cég Joycet adott, Moraviát, Beauvoirt, Lampedusát, Greent, Scott Fitzgeraldot, Camust, Faulknert, Böllt, Kerouacot, Kaffkát, Sartret, Goldingot, Abe Kobót, Garcia Marquezt, Lenzet, Beckettet, Grasst, Vargas Llosát, Henry Millert, Gombrowiczot − ez ám a névsor, csekélység.

Polgár a minap szelektált, legalább a duplikátumokat kiszűrte, vagy hét-nyolc könyvvel − Hemingway, Böll, Tolsztoj − állított be az antikváriumba. Még otthon összeadta az eredeti árakat: háromszázkilencven forint jött ki. A fiatal antikvárius derűsen, már-már boldog mohósággal szinte kitépte a nylonzacskóból a fakult fedelű remekeket:

− Ötezer megfelel?

Távhőszámlás idők jártak.

Megfelelt.

Különböző vasak

Polgár Gyula számára úgy tízéves koráig minden vas volt, ami mondjuk nem üveg, gumi, fa, tégla, beton meg a többi. Vas volt a réz, az alumínium, az acél, de még az arany is.

Minek következtében természetesen vas volt a hókaparóvas is, hiszen már a nevében is vas volt ugyebár − még hogy acél? Öntött valami? Kovácsolt izé? Az egy vas, vékony lemez, leverve a házak bejárata mellé, hogy a havas cipőjük talpát ott, azon és azzal tisztítsák meg a hóban haza térő lakók. Az ám, volt ilyen alkalmatosság szerte Újlipóciában, a ménkű bérházak előtt, beleszúrva a macska- vagy kockaköves, még csak néhol betonos-aszfaltos járdába. Amikor a hetvenes évek közepén házat építtettek, Polgárnak eszébe jutott az a régi, igen célszerűnek, alkalmatosnak ítélt vas, akart volna magának is, bejárta Pestet-Budát, de még vidéki ismerősöket is mozgósított − hiába: a boltosok jó része azt sem tudta, miről van szó. Végül persze megint a neje lépett, az ő praktikus neje, lenyámnyilázva Polgár Gyulát, kerített egy maszekot, díszkovácsot, az megalkotta a remeket, amit a burkolók elültettek a bejárati ajtóhoz − Polgár meg szívott, mint a torkos borz. Mert hogy ha havazott, a vas villámgyorsan eltűnt, és aki nem tudott róla − vendég, látogató, postás, díjbeszedő, gázóra leolvasó − többnyire megbotlott benne: akadtak komolyabb zúzódások is, és kit basztattak? Hát persze, hogy Polgár Gyulát.

Téli vas volt a korcsolya csatoló is. Polgár gyűlölte a korcsolyázni, egyáltalán: mívelni majd' minden sportot, de a télieket különösen rühellte. Ez megújuló panaszkodásainak folyamatos tárgya, unt sztorijai alapja máig.

Növekedvén természetesen előadta minden ez irányú keservét családja valamennyi tagjának is, szavai „értő" fülekre találtak: legnagyobb lányunokája nyáron sárkányhajózik, télen síel, snowboardozik, szánkózik, és természetesen korcsolyázik, röhögve nagyapján. Mi több: síoktató akar lenni, télisport-menedzser, a fene a gusztusát; lassan tizennyolc éves, pályaválasztása véglegesnek tűnik. Polgár örül, mert ez egy konvertálható meló, irány a pénzes nagyvilág; Polgár szomorkodik, mert ez a konvertálás Magyarországon érvénytelen, tehát a gyerek rövidesen eltűnik a szeme elől és Polgár bambán néz, esztendők óta: hogy a bús francba lehet szeretni a korcsolyázást? Mindenesetre eldöntötte, hogy amint tizennyolc éves lesz a gyerek, a kacatjai között őrzött kulcsot neki ajándékozza.

Számára vasak voltak a különböző formájú-méretű sütemény-pogácsa szaggatók is. A konyhaszekrény fiókjában volt ilyenből sok, kisebbek, nagyobbak, kör-, szív-, négyzet-, félhold alakúak, hihetetlen mennyiségben. Leginkább azért volt fölfoghatatlan e tömeg, mert Anyu ritkán sütött, néha sós süteményt, karácsonykor bejglit, és szenzációs volt a nőiszeszélye − fura, gondolja most Polgár, tényleg: hova tűnt a nőiszeszély? Cukrászdákban nincs, ismerősei, rokonai konyháin sem, pedig szerette, különösen a jól megsült habot a tetején. Annyi viszont bizonyos, hogy ehhez nem kellett semmiféle szaggató, mely tény csak növeli a homályt: mi a túrónak kellett Anyunak ennyi süteményvas.

Kurblis, nagy tölcséres gramofonjuk is volt, az ám! És ahhoz gramofontű, több tucatnyi! Korokat, csatákat, háborút, családokat túlélt darab − senki sem tudta, hogyan is került hozzájuk. A lemezek sercegtek, ahogy az már gramofonlemezekhez illik, de ezt Apu nem tudta elfogadni, mármint hogy ez a dolgok természetes velejárója, ezért időnként, csak általa ismert rendszer alapján, cserélgette a gramofontűket, állítván, hogy így rögvest szebb lesz, sercegésmentes a hang. Polgár szerint Saljapin is recsegett tovább (Gounod: Faust − Mephisto áriája), meg Gigli is sercegett tovább (Puccini: Turandot − Nessun dorma) meg Caruso is sercegett tovább (Verdi: Aida − Radames románca).

Akadtak vastálcák a kombinált szekrény „bár"-részében, a konyhában, a virágállványokon a cserepek alatt, a fürdőszobában kencék, fogkrémek, szájvizek tárolójaként − alumínium szörnyűségek. Egy időben a „magyar fehéraranynak" euforizált alumínium hihetetlen mennyiségű, méretű és (főleg!) mintázatú tálca alapanyaga volt. Minden képzeletet felülmúlóan rondák, giccsesek voltak és termettek mint a dudva, a vasdudva. Mint hajdan a konyhai hímzettvászon falibölcsességek, most ezeken kergettek gombolyagot macskák, dicsőítették a békét galambok, ötágú csillagok pompáztak különböző méretekben − reklám ajándékként nyomtak ilyeneket téeszek, gyárak, hivatalok, sportegyesületek, nőszövetségek: minden létező és létezhetetlen közösség.

Polgár Gyula az évek során lassan betömködte fémipari ismereteinek réseit, tudja mi a réz és a bronz, az arany és a platina, és ha gyerekkori hülyeségéért kiröhögnék, élből kérdezne vissza:

− Há' má' mér'? Ha van vasos szakszervezet meg vasos sportegyesület? És ha kigyúrt kopaszok zsír új vasról üvöltöznek az ablakom alatt, az vagy kocsit, vagy fegyvert jelent, vazze!

Kutya, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor kutyát is tarthatott!

Merthogy szilárdan hitte, meglehet tévesen, hogy kutyának hely kell, azaz kert, azaz gazdáinak kertes ház. Egyszer összejött.

Az igazsághoz tartozik, hogy a fő pénzcsináló az akkori neje volt. Ő gründolt egy kis bébi-butikot, meg közvetlenül mellette valami, presszónak nevezett piáldát, gebinben. Mindezt a 70-es évek közepétől. A nő zsenialitására jellemző, hogy a két bolt nem a „cityben", hanem egy lakótelepen volt − két aranybánya. Csodavillája volt, ami nem valahol Budán épült, bár futotta volna rá, hanem az akkor még nem annyira fölkapott Szentendrén, egy hatalmas, körpanorámás, ám jól eldugott telken (megint a nő rafkós észjárása) − ne legyen szem előtt.

Polgár Gyula akkortájt gyakran kiabálásra ébredt. Családtagjai ordibáltak: − Frici, Frici! Az anyád istenit! Frici, takarodj!

No persze, a kutya megint végigsöpört a házon.

Frici majdnem németjuhász volt, koráról pontos adatokat törzskönyv hiányában nem lehetett tudni, úgy kapták az ebet, előző, nevelő gazdája akkor másfél évesre saccolta. A nevelés: „alapfunkciókat" tanított az állatnak. Az hajdan tudott apportírozni, lábhoz ülni, feküdni, és − főleg − házat őrizni, de legalábbis jelezni az idegen közeledőt. Mind e tudásból jószerint nem maradt semmi. Frici nem apportírozott − igaz, nem is foglalkoztatták túl sűrűn e gyakorlattal. Frici nem jött lábhoz, nem feküdt parancsra − tény, ezekkel sem kínozták. Frici már nem is ugatott, legfeljebb ha a postás nagyon agresszívan (értsd: qrvára berúgva) érkezett a kertkapuhoz.

A környék igencsak csendes volt, ennek a háziak módfölött örültek, ezért jöttek ide, de hát a zsákutca ingerszegény, tehát untató környezet egy kutyának. Hiába a nagy kert, ha senki nem ért rá Fricit sétáltatni − mint ahogy apportíroztatni, gyakorlatoztatni sem, lásd fent. Mert hát nem ért rá senki, a család reggel elrohant, késő este rogyott haza; a kétségkívül egész nap otthon ülő, ám idős anyóstól meg nem volt elvárható kutyaügyi közreműködés. Frici piszkosul lusta lett − mindazonáltal közimádatnak örvendett.

Az unalmas kutyanapokat ritkán bontotta meg valami nagy kaland − a kutyának egy nyitott ajtó már azt jelentette. Polgárék háza domboldalba épült, az utcáról csak két szint volt látható, bent még további három a

föld fölött, meg a garázs, lent a pincében; mindezeket lépcső kötötte össze: egy szabvány ötemeletes háznak megfelelő, emberpróbáló mennyiségű. A háziak többnyire a garázson keresztül közlekedtek, a fölső ajtó a kertkapuval együtt a vendégeknek, meg a hivatalos embereknek − postás, díjbeszedő, stb. − szolgált. Ha ez az ajtó nyitva maradt − az volt Frici napja.

Ő ugyanis bejött.

Jött? Száguldott, le végig a lépcsőn rémülten, hiszen tudta, belenevelték (és ez a reflex kivételesen megtapadt), hogy a ház neki tiltott terület, a legfőbb tabu − és mégis. Valahányszor lehetősége adódott, megrohamozta a lépcsőházat, irama irtózatos volt, a félelem hajtotta, a büntetéstől, de fölvállalta azt, nem tudott ellenállni: e pár másodpercre még közelebb akart kerülni az emberekhez, a családjához, mintegy felmérve, hogy hol, miként élnek-laknak azok, miből is rekesztik őt ki.

Iramodása a lépcső aljáig tartott, ott szó szerint a sarokba szorult: nincs tovább út, csak ha valaki kinyitja a teraszajtót, garázskaput. Ennek elérésért, no meg a várt és tudott szidástól tartva, az állat nyüszített, keservesen; giccses szemei (reprodukálhatatlan, leírhatatlan a bennük tükröződő rajongás és letargia, meg a félelem és belenyugvás keveréke a mélybarna alapon) kissé elhomályosodtak, lapulva fogadta az szidalmazó ordítozást.

Csak Polgárt röhögte ki ilyenkor.

Az kiabálhatott feszt, rémes következményeket helyezve kilátásba: Frici nem iszkolt ki a nyíló ajtón, sőt: felderült a Polgár láttán, szinte nevetett, pacsira nyújtotta kezét − soha máskor-másnak nem tette. A kutya kutyába sem vette a férfit, aki ennek igencsak örült.

Polgár akkoriban Főnök volt − és nem szeretett Főnök lenni. Nem tudta megszokni, hogy tőle függenek, tőle tartanak emberek. Nem tudta elviselni, hogy szavait akár parancsnak vélheti bárki; és ha csak elsóhajtja magát, miért merevedik vigyázzba mindenki körülötte? Nem, ez Polgárnak, az egykori szolid bölcsésznek elviselhetetlen, megszokhatatlan volt − ezért is örült kutyájának: Frici ugyanis vigyoraival, kézfogásával, az utasítások negligálásával kinyilvánította, hogy neki Polgár nem Főnöke.

A kutya is ottmaradt a váláskor; azóta meghalt, tán tizenöt évesen. Polgár most panelban él − él? Lakik. Vegetál. Ide kutya nem fér.

Meg különben is: neki csak egy kutyája volt, a Frici. Aki nem gazdájának, hanem haverjának tekintette.

Leégések

Leégett Polgár a bűzbombájával is, persze. Látta, ahogy a többiek celluloid film-darabokat hengergettek össze, csomagoltak papírba, annak két végét összesodorták, majd meggyújtották: nagy füsttel és bűzzel járt az ügy. Polgár fölrohant a lakásba, előkapta valamelyik diafilmjét, oda se nézett, melyiket, a konyhába ügetett: papírt keresett, csavart, gyufát lopott, vissza az utcára: gyújtott − némi pislákoló füst, azt' slussz. No meg persze a röhögés, a kiröhögés. Ahogy a többiek kiröhögték. Máig nem tudja mit szúrt el. Lehet, hogy a diafilm, mint olyan volt alkalmatlan az ügyletre, amelyhez talán csak a valódi mozifilm felelhetett volna meg? Valószínűbb, hogy született-szokott ügyetlensége dominált: túl szorosan vagy túl lazán sodort, kétbalkezesen gyújtott − mindegy, leégett. Mármint Polgár.

Leégett, amikor a Sziget utcai fiúiskolából két társával átmasírozhattak az ugyanabban az épületben, de Kresz Géza utcai bejárattal rendelkező, valamint mindenféle létező és lehetetlen módon szeparált lányiskolába, meghívandó párhuzamos osztályukat valamiféle szolid táncdélután-szerűségre. Polgárnak kellett volna vinnie a szót, fene tudja miért épp esett rá a megtisztelő választás, amely mindazonáltal természetesen hiba volt: Polgár, szembenézve a megannyi csillogó, de számára inkább furcsa-gúnyos-somolygó lánytekintettel (szerinte minden lányszem ilyen, a fene tudja miért, de ilyen, legalábbis 50 éve) − dadogott. Oldalba bökte T.-t, elvégre annak mégiscsak van egy húga, egy lány ugyebár, tehát T. tud beszélni „ezekkel". Aztán persze T. dumált is, Polgár meg égett, újra leégett.

Leégett, amikor − már hetedikesek voltak − egy szintúgy hetedikes lányosztályt (Ó, szent tanügyi kísérlet! Ah, csoda! Ó, megmagyarázhatatlanság!) indítottak az ő épületükben. Egy lányosztályt! Az ő folyosójukon! Gondoljuk meg: egy lányosztály a közvetlen közelükben! És oda járt a G. meg a R.! Uramisten, de csodálatos csajok voltak! Hajtottak rájuk, mindahányan, legalábbis ahogy ők elgondolták a „ráhajtást" − az eredmény kétségtelen volt, eleve kiszámítható: e csajok szartak rájuk. Az egyik kis szűz (ez tuti! Ha nem − Polgár kardjába dől!) gyönyörűséget W., a későbbi zeneszerző-karmester-hangszerelő csípte ki magának (őt is elcsípték, pontosabban őket, félreérthetetlen helyzetben, egy hetedikes lány meg egy nyolcadikos srác!, elképesztő botrány lett, csak azért nem csapták ki mindkettőt, mert W. már amúgy is végzős volt, a lány meg, hát istenem − sok volt ott a fiatal tanár is...). Mindazonáltal ez esetben nemcsak

Polgár égett, hanem valamennyi évfolyam-, osztály- és osztályostársa (figyú: szójáték!).

Leégett a kiskamasz Polgár, midőn másként próbált magának valamilyen csajt szerezni. Ennek legbonyolultabb módját választotta, naná: levelező partnert kutatott. A Vaillant című (mint utóbb kiderült: a Francia Kommunista Párt által finanszírozott) angol nyelvű, színes, sűrűképes ifjúsági lap rendszeresen közölt levelezőpartner-címeket, olykor fotóval is. Polgár, szerény angoltudásában módfelett bízva, egy japán kislányt szúrt ki: aranyos volt a képen. A kapcsolat a második levélig tartott, midőn a kislány áradozni kezdett a West Side Story-ról, abból is a Maria-dalról, „is'n it wonderful?" − írta a kis ferdeszemű, onnét a távolból − és Polgár égett, mert fogalma nem volt, mi az a West Side Story.

Leégett Polgár a társgimnázium színjátszó körében is. Franc tudja, miért ment oda, igen, talán némi előzetest azért szeretett volna kapni a majdani színházrendezői pályából. A színjátszók, mintegy felvételi vizsgaként, kezébe nyomtak valami novellát, olvasná fel. Nem emlékszik mi volt az opus: olyan szarul „adott elő"; annyira érezte közben, hogy ő most pocsék; annyira zavarta K., meg E. jelenléte (K. mára az ország egyik vezető színésze, E. titokzatos forrásokból dolgozó filmrendező és producer), hogy nem is lehetett más az eredmény, mint a nagy leégés.

Leégett Polgár a Puskin utca és Rákóczi út sarkán, a Mézes Mackónak csak később elnevezett bisztróban, ahol az országban először működött turmixgép, nagyobb, mint a ma a háztartásokban használatosak: egyszerre hét-nyolc adagot pödört, sodort, forgatott. Polgárnak a karamellás volt a kedvence, azt viszont ritkán készítettek, kicsi volt rá a kereslet; Polgár olykor egy órát is várt, míg összegyűlt kellő számú karamell-rajongó. Ezalatt Anyu a Síp utcai Nemez és Rostfeldolgozó Háziipari Szövetkezetbe szállította az éppen elkészült munkáját, a készre festett vagy kontúrozott kendőket, és Polgár égett, valahányszor megkérdezte tőle valaki: mi a szar az a nemez-, vagy rostfeldolgozás ? Máig sem tudja, utánanézhetett volna, de minek, maradjon ez egyike a gyerekkor titkainak. Polgár égett itt, a bisztróban, a várakozás során is: mintha mindenki őt bámulná, ezt a csenevész, gizda kölyköt, aki ragaszkodik a maga francos karamelljéhez.

Leégett Polgár, mikor lebandukolt a Visegrádi utca elején a pincébe, az optikushoz, mert annyira tetszettek neki a kirakatban látott napszemüvegek: egybevágott műanyag az egész, a lencse és a nyél is, halványszürkétől a sötétbarnáig, köztük zöld, kék, megannyi árnyalat,

alul világosobb, fokozatosan sötétedett a lencse felső pereméig, egy műremek, egy csoda − tizenhat forintért. Polgár hetekig spórolt, hónapokig is talán, és mikor nagy büszkén kivágta a pultra a summát, az optikus szelíden csodálkozott: − Százhatvan az, fiacskám, nyilván nem láttad a nullát… A kor divatcsodája, mint megannyi társa, nem lett Polgáré.

Leégett Polgár a tizedik születésnapjára kapott Marklin játékkal, amelyet persze nem így hívtak, hogyisne, azért valószínűleg jogdíjat kellett volna fizetni, mármint az eredeti névért, meg valószínűleg annak tulajdonosa sem adta volna oda egy(sok) szocialista országnak. Így hát valami bonyolult neve volt a biszbasznak, talán Csavaros-elemes építőjáték?, de ez tulajdonképpen teljesen mindegy: a készlethez csatolt képes kezelési útmutatóból Polgár természetesen először a legnehezebbet, az elemmel hajtott kis autót kívánta felépíteni − totális égés! Örülhetett, ha a végén (szülői, sőt osztálytársi segédlettel, ami persze dupla leégés, hiszen egy D., egy S. amit tud, azt másnap az egész osztály tudja: − De nagy farok ez a Polgár, még hogy kisautót a Marklinből, ő!?). Egy taligát összeeszkábált − a készlet pedig eltűnt valamely szekrény mélyén, emlékét néhány hétig őrizte csak a gyerek csavaroktól és anyáktól kisebezett ujjbegye.

Leégett Polgár a magnójával is, amit hatvanhatban kapott a Tantitól, és ami nem is magnó volt, de ő ezt nem tudta: kis diktafon, könyvméretű, orsós, természetesen. Apró orsókkal, és olyan sebességgel, amely a beszédnek megfelelt, ám Polgár zenét akart volna rögzíteni, naná, a Szabad Európából meg a Luxiról − meg is tette, és volt olyan öntelt, hogy nem hallgatta vissza, hanem azonnal elrohant B.-hoz, a szokásos tíz-tizenkét fős bandába: − Ezt hallgassátok meg! Meghallgatták: egy merő nyávogás volt az egész − Polgár égett.

Leégett a minap is, amikor az utcán elébe tolt hirtelen valaki egy mikrofont, kamera lencséje csillant, és valami olyas kérdést hallott, hogy ugyan mi a kedvenc színe, virága − lebénult. Ha nem ilyen hirtelen a kérdés, akkor se tudna válaszolni baromságokra! Neki nincs kedvence! Neki nincsen **A** szép vagy **A** csúnya; **A** jó vagy **A** rossz.

Nincs e kategóriákban, de egyikben se, semelyikben sem kiemelkedően emlékezetes, lényeges: számára egyformán szar minden, széles e világon.

Légó, dorcó, stb.

Polgár paneltelepének szélén egykori gyár, az üzemcsarnokok lepusztulva, a hiányos ipari vágányok között méteres a gaz, csak egy raktár és egy irodaház dacol a körülményekkel, mindkettő úgy, ahogy fölújítva, átalakítva. Ahol a járdával találkoznak, falaikat ajtószerűségek szakítják meg sűrűn: a földtől pár centire, olyan száznegyvenszer nyolcvanasok, rajtuk irdatlan kilincs − a légópincék, miszerint óvóhelyek ablakai. Ilyenek voltak a Kreszben is, meg egyáltalán: megannyi házban, főleg a harmincas évek végén-negyvenesek elején épültekben. Rendelet írta elő? Fővárosi? Országos? Kiötlői, alkotói mindenesetre meglehetős politikai érzékről, sőt, előrelátásról tettek tanúbizonyságot: ha bizonyosan nem is tudták, nagy valószínűséggel sejtették, hogy itt háború lesz, megint, mégpedig nem akármilyen, de légicsapásos, sőt, a bombázásoknak determináló szerep jut a hadviselésben. Építtettek hát légópincéket. A Kreszben egyetlen bejárata volt, a fáspincéből, hasonló az ablakokhoz, vagy három centi vastag lemezből készült, a házbeli öregek szerint páncélból − meglehet. Bent még Polgár idejében is, tehát jóval a világégés után padok, körben a falak mellett, asztalok középen, a rácsos villanyburák alatt. Szürke volt minden és hideg, a falak nyirkosak. Mindezt megtapasztalni Polgárnak ritkán adatott, lévén az az irgalmatlan ajtó többnyire zárva, de amikor Glatter bácsiék, a házmester és felesége az előírásoknak megfelelően szellőztettek odalent, a kis srác is velük tarthatott − nem szerette, félt.

Ez itt, a lakótelepnél, most száraznak tűnik, fehérre festett falú: kínai bolt. Mióta a Fáy utcai piacot megszüntették, a józsefvárosi pedig baromi messze van, Polgár ide évente egyszer jár, tavaszi-nyári szerelését megújítani: gatyákat vesz, zoknikat, egy fekete meg egy sötétkék vászoncipőt − filmeken ilyenekben járnak az amerikai börtönök lakói, feketében a halálsoron élők. Vásárol egy vékony nadrágot is, többnyire keki színűt, egy szezont kibír: akár a többi cucc, ez sincs hosszabb időre kalibrálva.

Az egyik dexion-polcon kék és piros, magas szárú tornacsukák, megannyi Converse-klón, atyavilág, mekkora poén volt ez anno! A srácok főleg tornaórákon, de általában mindenkor; a felnőttek „szabadidős tevékenységkor” (e terminus technicus természetesen még

ismeretlen, és belefért a kertmívelés, szobaföstés, vagy pl. a biciklizés, piacozás, nyaralás is), tornacipőt hordtak, vászonból, barnát vagy kéket, e két színt gyártotta az egész béketábor. A dorcók büdösek voltak, gumiszagúak, egynyáriak dettó és egyesek teniszcipőnek merték nevezni, minősíteni s használni őket. Amikor fölbukkantak a kínai magas szárúak, amiket mindenki csak kosaras cipőnek hívott, az emberek megrohanták az üzleteket, főleg a srácok, és kivételesen az iskola sem tiltott, sőt. Elismerve, hogy ezek jobban fogják a bokát, kifejezetten buzdították a szülőket, vegyenek a srácoknak ilyet, a szülők meg vettek, bár drága volt, száztíz, míg a feleset negyven-ötven forintért utána vágták az embernek.

Az ember meg, iskolás, felnőtt (szabadidős tevékenység!) a tornacipőhöz mackót húzott, vagyis mackóruhát, pamutból készültet: bebújós felsőrész, fölhúzós nadrág, uniszex. Nőknek, férfiaknak egyaránt gumiszalag a nadrágszár, illetve a pulcsiujj végén, ezek buggyosan borultak csuklóra, bokára. Viselése szintén generális: még üdülőhelyi (Római, Balaton) zenés-táncos alkalmakon is hordták, elvégre nyaralás van, szabadidős tevékenység, és a tánc is az, nemde? Az anyag megmaradt, a szó szoros és történelmi léptékű értelmében is: itt, a kínaiban ugyanabból a kelméből készültek találhatóak. Immár melegítőnek, sőt, szabadidőruhának neveztetnek; no jó, gumiszalag nincs, mi több, a bebújóson kívül cipzáras is található − Polgár állandó otthoni viselete.

Az üzlet közepén felfújható fotel, műanyag, átlátszó, összehajtható és kiteríthető, ez utóbbi esetben gumimatracként szolgál, karosszék-formájúan állítólag főleg kerti medencés, vízespólós partik nélkülözhetetlen eszköze − már csak az a kérdés, merre van itt, a telepen kerti medence? Polgár annak idején egy ménkű nagy kerékbelsőt szerzett Apu barátjától, a Jókai utcai Hevesi gumistól; két helyen is foltozott volt, de profi munka: nem eresztette a levegőt és megtartotta a kamasz Polgárt a Dunán, Visegrádnál. Apuék cégének ott volt akkor üdülője, hatalmas hátsó kertje egészen a vízig húzódott, hol volt még parti út? Persze így (koranyári áradás) a folyó is följött, majd' a házig, szelíden: ebben tapicskált Polgár, erre a sekély vízre tette a gumikarikát, majd beleült, hétágra sütött a nap, elbóbiskolt − akkor még bárhol, bármikor, bármilyen helyzetben képes volt erre a kunsztra − iszonyú fájdalomra és saját hányására ébredt. Egész kamaszkorában

nem volt annyira rosszul, bőre vöröspecsenye, és a napszúrás napokig szédítette, okádtatta.

A pénztárnál kápéval fizet, az ezrest már megint összekeveri a tízezressel, ez most már mindig így lesz. Míg a mostani bankjegyekről jószerint semmit nem tud, világosan emlékszik a régi tízesen Petőfire elöl, hátul a szép tájban pipázgató juhászra (vagy kondás? Pásztor?). A húszason Dózsa Györggyel nézett farkasszemet, a hátoldalon egy akkori öttusázó bajnok félaktja, ma kigyúrtnak mondanák. Az ötvenesen Rákóczi, megfordítva labancok és kurucok csatáznak; a százason Kossuth apánk (az eredeti, nem A Reinkarnáció, bocs), háta mögött három ló vágtatva húz egy szekeret a kocsis ostora által ösztökélve, meg a közeli viharfelhők elől.

Egy példány e bankjegyből először tizennégy éves korában jutott Polgár Gyula maradéktalan és osztatlan birtokába. Nem emlékszik mire költötte, de hogy a művelet villámgyors volt, az hótziher.

Lehetett snúr, grafitért

Lehetett egykor gördeszkázni, csak persze nem így hívták: falemezdarabokat egyforma hosszúra fűrészeltek, keretre szögeltek, a keretre alul golyóscsapágyakat szereltek, négyet; közülük az első kettő mozgatható-irányítható volt, spárgával. Az a hang! az az utánozhatatlan sivítás!, ahogy robogott a jármű, rúgástól indítva, végig a Kresz Géza utcán; vagy dübörgött önmagától lejtősebb budai terepeken.

Lehetett tiszta grafit ceruzát kapni, csehszlovák gyártmányút, kívül fényes feketével burkolva, az egész ceruza maga egy tömb grafit, vastag, foltokat hagyó, akár a tintaceruza, amelyet sűrűn nyálaztak, csupán az összehasonlíthatatlan színhatás kedvéért, s amely papírt, tenyeret, ujjat egyaránt ellepett, majd utóbbiakról nadrágra, ingre került − kimoshatatlanul.

Lehetett krétadarabokat használni a strandokon, kint Csillaghegyen, az öltözőszekrény kis fekete táblácskájára felírni a jelszót meg a bilétaszámot; és lehetett a strand mindig kátrányszagú slózijában könnyíteni magán a kisklambónak − ha nem a vízben végezte az elvégzendőt.

Lehetett pénzt keresni snúrozással: tíz és húszfilléresek perdültek Polgárék kezében hol a járda és a házfal alkotta sarokra, hol − ügyesebb kamaszok, akik voltak − a járdára krétával fölhúzott (kréta! igen, a strandról) csíkra. Polgár Gyula e sportban meglepően ügyes volt: ritkaság.

Lehetett e pénzből később − igaz, nem sokkal, már úgy tizennégy, tizenöt évesen - felest inni a sarkon, a Kávés Katicában. Mert a feles az fél deci volt, nem úgy mint manapság: négy cent!!! − átverés, gyalázat, hát már azt sem mondhatja az ember, hogy kérek egy felest!?

Lehetett kanócot, meg ampulla benzint kapni az öngyújtóba, az elsőbe. Kilencven fillérért két darab pirosas-sárgás spárgaszerűséget, meg egyhúszért a kis üvegcsében benzint, azután rágyújtani egy Harmóniára, és így ülni a Szent István parkban, ahova nem csapódott le az autók benzingőze, lévén autó alig, és a park azt tette, amire teremtetett: hagyott játszadozni kisklambókat, ülni szerelmest, tanuló diákot, füstbe bámuló Polgár Gyulát.

Lehetett szerezni kétes értékű, de Polgárnak máig becses zenei „műveltséget" zongoristáktól, például V. Feritől, főleg a rózsadombi Miniatűrben (az ország egyik első gebinje, máig utánozhatatlan hangulatú presszó-bár; odajárt tout Pest. Az elmúlt évtizedekben bárki új arccal találkozott Polgár, seperc alatt kiderült: elvileg már Manyi nénitől is ismerhetik egymást, voltak ott mindketten gyakran). Több évtizedes slágerek, század eleji (mármint XX. század) kuplék, sanzonok; olykor ismert dallamok kifacsart, pikáns szövegekkel (*Ez történt Lellén* helyett *Szex történt Lellén*) − Polgár büszke erre a tudására.

Lehetett volna több is talán − Polgáréknak ennyi adatott és ők szerették ezt az ennyit.

Lenin meg a Méhkirálynő

Bár politikailag tán kényes, Polgár kénytelen bevallani, hogy első moziélménye a ma rossznevű, logóilag tiltott(!) Vörös Csillag filmszínházhoz fűződik, sőt, tetézve a bajt, a *Felejthetetlen 1919* című opushoz. A múltat be kell vallani, sőt, még azt is, hogy Polgárnak roppantul tetszett az egész, úgy gondolta, egy mozinak, A MOZINAK, amelyről addig csak hallott, ilyennek kell lennie: oszloposnak, hatalmas, széles márványlépcsősnek, bordó szőnyegesnek. És a film is legyen Olyan! Az eladdig csak (?) újságban, boltok kirakatában, az óvoda falán, a Visegrádi utcai rendelő, a Váci úti gyárak homlokzatán látott arcoknak itt meg kell elevenedniük! És lőn! Ott jött Lenin, meg Sztálin, és harcoltak, és lőttek − kell ennél több? Nem, EZ a mozi. Polgár (egész életében) többnyire csalódott előzetes elképzeléseiben, lett légyen szó bármiről, de ez esetben nem: a mozi olyan volt, amilyennek gondolta, és ő ettől boldog lett.

Eleinte a Boschba járt a legtöbbet, a Balzac utca sarkára. A terem hétköznapokon a szemközti üzem ebédlőjéül szolgált, vasárnap pedig filmeket vetítettek, régieket, már olyan értelemben, hogy körúti, városi „rendes" mozi (tehát nem vállalati, vagy falusi kultúrház) rég levette őket műsoráról. A képek rezegtek, ugráltak, hiányosak és karcosak voltak, a hang dettó; a vászon pici, de mit várhat az ember egy forint ötven fillérért? "Rohampáholy" volt: ezért a pénzért ki-ki oda ült, ahova akart. És (akkor még) ott volt az egész család, Anyu is, Apu is: ritka együttlét, ritka szórakozás.

Az Ipolyban varietét is adtak a háromforintos jegy mellé. A Híradó (Rákóczi-induló, naná!) után fölbukkant néhány, a rossz világítás miatt különösen erősen kifestett bohóc, meg egy kacskakezű bűvész. Polgár máig el nem tudja képzelni, mit csinálhatott ott az a két pali, aki SS-egyenruhában üvöltözött a színpadról, kellő rémületbe ejtve Polgárt és a hasonló korú kis kölyköket. Megfejthetetlen, miként került ez a produkció egy ötvenes-évekbeli varietébe, hogyan lehetett karikírozni (hiszen egy varietében más műfaj el nem mehetett) az SS-t? Mindazonáltal az iszonytató egyenruhások meg a Híradó között még bedobtak néhány reklámdiát, meg pár fújásnyit a biciklipumpához hasonlatos, de annál vastagabb csőből. Még hirdették is a mozi eme szolgáltatását: itt illatosított nézőtér van. A pacsulifröccs egyébként

ráfért a teremre, az mindig izzadság- meg lábszagú, azaz mozibüdös volt, úgy, ahogy az kell − és a permetezés is hozzátartozott az egészhez, amint az a nagykönyvben és Mándynál leíratott.

Később főleg a Szikrát meg a Kossuthot kultiválta, utóbbi akkoriban ronda nagy hodály volt, pocsék hangosítással, de széthúzható tetővel, ez nagyon tetszett neki, irigyelte az ott lakókat, akik nyaranta udvari ablakaikból ingyen mozizhattak - akár az elegáns Szikrában, vagy a bauhausos Dunában. Az eszébe sem jutott, hogy nem nagy öröm annyiszor megnézni ugyanazt, és mást sem igen lehet csinálni, hiszen a zaj, az bizony nem a terembe, hanem a tetőn át a légbe és a lakásokba hatolt. Élete első, tizenhat éven felülieknek szóló filmjét a Kossuthban látta (akkor még 16 év volt a felnőttkor kezdete a filmhatalmak szerint). Belógott, ravaszul, és tizenöt évesen, Marina Vladyt látta, mint *Méhkirálynő*-t! Nemrégiben újra megnézte egy barátjától kapott videón, és meggyőződött arról, hogy jól emlékezett: akkor sem értette, miért tizenhat éven felüli ez a film, sovány kis komédiácska, Marinának csak a háta látszódik pucéran, egy mai tizenhat éves körberöhögné, és még a kádéenpések is engednék vasárnap délelőtti előadásban, akár a közszolgálati egyesen. Mindegy, mindenesetre lehetett vele dicsekedni: − Én már voltam tizenhat éven felüli moziban.

A körúti csőmozikba többnyire belógott: ezek (Tanács, Mátra) vészkijárata a mellékutcára nyílt, szünetben kitárva, szellőztetés − ilyenkor surrantak be a srácok, guggolva, ha közel volt a jegyszedő, máskor délcegen kiegyenesedve, mint aki csak egy staubra ugrott ki.

A Puskinban elaludt. Ehhez persze kellett némi (némi? − úgy másfél-két liternyi) bor, amelyet előtte Toncsival gurítottak le, részben az Október 6. utcai borozóban, részben a Harmincad utcában, az angol követség mellett, majd a Gerlóczyban, szemben a tűzoltósággal. Toncsinak haza kellett már sietnie, a családjához, Polgárnak pedig volt két, elütni való órája, randevúiáig. Beült a Puskinba. Örök életére bocsánatot kérne a rég halott Zolnay Páltól, de a meleg, a bársonyszék az *Arc* első tíz perce alatt annyira elzsongította, hogy szomszédja könyökének rugdosására kellett ébrednie, délutáni másnaposan.

A Tanács, meg a Zrínyi a maguk csatorna-jellegével (lásd esmét Mándyt) inkább találka-, mint szórakozóhelynek minősíttettek Polgár rendszerében: a Tanács a lakás, a Zrínyi az Élet környékének (vagyis az

Erzsébet söröző-Kertész utca-Emke sarok által meghatározott terület) közepén helyezkedvén el, alkalmasnak bizonyultak megbúvásokra az utolsó sorban, az éppen soros Valakivel, amikor a környezet csak a Híradó utáni szünetig volt érdekes. Akkor ugyanis kigyúlt a villany, és addig felnőtt, komoly ember nem kezdett felnőtt, komolyabb akcióba. Maximum perecet evett (ó, azok a kilencvenfilléres perecek, a sós, meg az édesebb tésztájú, amelyek közül természetesen az előzőt ette Polgár és párja, a sósat, amely sohasem tudott ropogós lenni bár természetesen ezt kiabálta a pereces néni: − Ropogós a sós perec, sóóósapereeeec! A fenét. De éppen az volt a jó, az az íz, az a nyúlós, gumiszerű tészta − hasonlíthatatlan.) A perec kitartott a szünet végéig, a nagyfilm kezdetéig, mely nagyfilmből Polgár rendszerint nem sokat látott: szeme lehunyva, szája lefoglalva, akárcsak kezei, és fülébe is inkább csak lihegések jutottak el: − Ne! ne! Hagyd abba, itt mégsem lehet, jaj, istenem!... stb.

Mindazonáltal az ötvenes évek közepétől a nyolcvanasok elejéig nem igazán akad olyan, jelesebb film, amit ne látott volna és nemcsak mozikban, de filmklubokban, sőt: zártkörű vetítéseken; Látta, mint egy mohó bélyeg-gyűjtő, az összes magyart, a 8 és 1/2-t kb. kilencszer, meg mind a többit: fölsorolásukra sincs hely, nemhogy méltatásukra.

A minap mozijegyet talált egy kiselejtezendő, mert kihízott nadrág farzsebében: Kossuth, 1987. okt. 17. szombat, második előadás. Tehát valami őszi délelőtt, de mit játszhattak? Nem akar eszébe jutni, pedig fontos lenne: leszámítva két, a hangorkán, a beláthatatlan méretű vászon(?) miatt meggyűlölt multiplex-vetítést, mint olyat − akkor volt moziban utoljára.

Levelezés

TÁBORI POSTAI VÁLASZLEVELEZŐLAP.

Cím: **Polgár Péter ksm**. A tábori posta száma: **M 569**.

A feladó neve: **Polgár Péterné**, foglalkozása: **háztartásbeli**,címe: **Csáky u. 3**.

Háztartásbeli? Micsoda eufémizmus, húzza száját Polgár Gyula: állandó munka nélkül, otthon dolgozó varrónő volt Anyu, igaz, annak kiváló, szabász-vizsgával, az ám!

A címzett csapattestének, alakulatának megnevezése szigorúan tilos

1944. április 10.

Édes kis szívem. Talán megkapod ezen pár sort. Itt írom ezt a levelet Liliéknél, együtt szaladgáltunk ma a Síp utcában és bevásárolni. Kabátot küldök, igyekszem mindent elküldeni amire kérsz, csak az a baj, az utolsó pillanatban kaptam ez értesítést, hogy mit küldjek. Kis pofikám, hogy vagy, remélem komoly bajod nincsen. Hallom ukránbetegséged volt, küldök egy orvosságot ellene. Nagyon vártam a megígért ajándékot születésnapomra, de hallom, egyelőre erről le kell mondanom. Nagyon odavagyok, nem minthogyha számítottam volna rá, de gondoltam talán mégis megfordul egy kicsit a pechszériánk. Nagyon kérlek, ha módját ejted egy hosszú, kimerítő levelet írjál. Ne kérdezősködj idegen emberekről, hanem próbálj beszámolni magadról és környezetedről. Mi, Laci, Miki, ritkábban Misi feleségei összejövünk, ahogy egyiktekről, vagy másiktokról hírt hallunk. Mindnyájan jól, egészségesen vagyunk, csak egy bajom van, és az Te, mint Te is írod de nekem nem 100%, hanem ezerszázalékra. Élek csendben már amennyire lehetséges. Apu még itthon van. Orvosi vizsgálatom sajnos nagyon jó volt aránylag, úgy hogy nem ér semmit. A pert megindították okt. közepére van tárgyalás kitűzve. Péterfy is írt, hogy napok múlva majd újra megírja mikor lehet a könyvért érte menni. Kendével sajnos még nem tudtunk zöldágra menni, te kellenél ide aki a nyakára járnál én sajnos nem érek rá apu pedig..... Sietek befejezni mert már 3/4 5 és haza is kell menni. Édes szívem ne izgulj, minden rendben, élek dolgozom és nagyon nagyon várlak és imádlak rendületlenül. Kisapám vigyázz nagyon magadra, sokszor milliószor csókol Rózsi.

ui.: Édes szívem az ing ugyanott készült ahol Lacié.

Anyu kissé hadilábon állt a központozással, Anyu kissé önző volt ajándékügyben, és milyen idők lehetnek azok, amikor egy orvosi vizsgálat nagyon jó eredménye szinte tragédia? Milyen per 44 tavaszán? Milyen ingkészítés egy ksm-nek? Polgárnak csak kérdései vannak és csupán egyetlen válasza: − Nagypapa akkor még élt. De milyen jogon nevez valakit az ember nagypapának, amikor soha nem ismerte, mert nagypapa az ember születése előtt három évvel, fenti levlap elküldte után hat hónappal elindult Mauthausen felé...

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

1944. aug. 28.

Drága Szívem, értesítéseidet megkaptam és megnyugodtam. Örülök, hogy nem vagy egyedül és még udvarlóid is akadnak, akikre iszonyúan féltékeny vagyok...! Egészséges vagyok, csak nagyon-nagyon hiányzol! Remélem, hogy Isten segítségével egyszer viszontlátjuk egymást! Apuval mi van, hol dolgozik? Otthon lakik? A kikeresztelkedésedet helyeslem - már eljövendő gyerekünk (mert lesz, ugye!?) szempontjából is. Az enyémmel úgy látszik várnom kell leszerelésemig, mert itt nehézkesen menne. Lajcsi, Dodó Pesten dolgoznak? Mi hír Béláról? Mit mondott az orvosi vizsgálaton? Kérlek felelj ezekre a kérdéseimre. Második lapomat még nem kaptad talán meg, mert arra válasz még nem jött. Ismétlem, nekem semmi bajom, csak Te ne idegeskedj, és ne légy beteg. Ezt a lapot egyébként hegytetőn, erdőszélen írom, ahol a foglalkozásomat gyakorlom, lévén marhapásztor! Könnyebb mint egy cikket vagy novellát írni, de legalább egy marha talán értelmesebb, mint a novella vagy pláne írója! (Egyébként írtam én is, már alig várom, hogy felolvashassam, hogy megjelenjék!) Válaszolj mindenre, csókolom

Laci, Tibor jól vannak?

Csók P.

Laci akkor még jól volt, mert egyáltalán megvolt. Ő is, meg Dodó, a nagyreményű operaénekes is eltűnt fél éven belül, de ez más történet, nem az írogató Apué. Tényleg: − Írogatsz, Apu? Ne csináld, öreg, ne tépd magad − Polgár torka elszorul. Ő ismeri a jövőt, a pedáns hivatalnoki éveket, a robotolást a családért, a beteg Anyuért és érte, Polgárért, a kereset-

kiegészítésként vállalt éjszakai gépeléseket, mások írásainak másolását, amely kiölt Apuból mindent: esetleges tehetséget, de főleg a kedvet, az elszántságot, az életet.

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

1944. IX. 12.

Drága Szívem, a légó pincéjében írt lapodat is megkaptam. Remélem rövidesen viszontlátjuk egymást. Hogy mit jelentesz nekem, nem kell hangsúlyoznom. Lehet, hogy rövidesen jelentkeznek Nálad kisebb holmikért az én cédulámmal. A rend kedvéért újból közlöm - az utolsó fizetésem 170.- + 10 % =272.- volt és Rónától a suba alatt kapott 6 havi felmondás jár nekem mint önálló levelezőnek. 1932. VI. 15 léptem be, 12 év után jár 4 havi végkielégítés, összesen 10 havi fizetés. Írd meg mi van Veled, rövidesen kapsz hivatalos lapot és aki jelentkezik a holmikért levelet átadhatsz, pénz nem kell, élelmet nem lehet küldeni. Remélem Te is jól vagy, itt már hűvös van és sár. Megírhatod majd (de egyelőre ne írj ilyen rendes lapon, csak amit tőlem kapsz) Nagyon szeretlek! A Téged érdeklő új rendelet folytán mi lesz? Ezt is írd meg és mit mondott a Mabi-vizsgálat?

Imádlak és vigyázz magadra.

Csók P.

Suba alatt, Rónától? Apu bármit is suba alatt intézett volna? Képtelenség. Amikor Polgár első „jobb" munkahelyéről már az első héten déltájban hazament, Apu értelmében rosszul lett: − Lógsz? Az első napon lógsz?! Haláláig nem tudta, nem akarta fölfogni, mi az a kötetlen munkaidő. Nemhogy becsületes volt: hülye volt − Polgár dühös: magára, mert káromolja apját és apjára, mert tényleg a naivitásig tisztességes volt Polgár Péter és mire jutott vele? Kistisztviselőként nyugdíjba ment a hatvanas évek elején, és slussz, annyi.

TÁBORI POSTAI VÁLASZLEVELEZŐLAP

1944. IX. 20.

Édes Életem, szemrehányással kezdem ezt a lapot, ne csókoltass annyi embert és annyi érdektelen emberről ne kérdezősködj mikor olyan kevés fér egy lapra és a másik oldalára is írjál. Engem csak Te és csakis Te érdekelsz, mit csinálsz, hogy vagy, nem hiányzik semmid, mindened

megvan? Nem szenvedsz semmiben sem hiányt? Édes kis apám, nagyon köszönöm a jókívánságaidat és a csokrot, nagyon-nagyon jólesett. Nagyon egyedül éreztem magam és szomorú voltam. Az igért csomagot sajnos nem kaptam meg, pedig csak azt szerettem volna. Nem tudom lehet-e remény arra, hogy azt valaha is megkapom. Csak az tartja bennem az életet. Ezt a lapot a pincében írom. A tárgyalás október végén lesz. 14 P bélyegköltség és 10 % perköltség nyerés után. Bélát nem tudom hogy kutassam föl, pedig talán neki megvan a mentesítése, ami neked is jó. Mondd Te hiszel abban amit írtál? Egyelőre velem kapcsolatos dolog még nem történt meg, el vagyok mindenre készülve, de remélem nem lesz belőle semmi. Lili és a család jól van, hétfőn voltam náluk gratulálni. Lajcsinak hál istennek semmi baja, most úgy látszik haza jár esténként, ott is az egész család jól van. Jolival nem békültem ki, nem járok soha arra. Napokban volt itt Lola, egy szoknyát hozott. Itt is már elég hűvös van. Én egészséges vagyok, nem lehet most a legszebbeket mondani egészen, mert megint mindig fázom. Nem tudom elolvasni amit írok, de sokat akarok írni ezért kisbetűvel írok és ezért csúnya. Az orvosi vizsgálat sajnos nagyon jó. Marosi azóta sem jelentkezett, majd írok még neki. A Bori írt végre, hogy el van intézve és majd értesít, mikor lehet a könyvért menni. Munkám van egy kevés, nem kell aggódnod, itt minden rendben van, csak tőled jöjjön rendesen értesítés. Nagyon, nagyon szeretlek és várlak mindig, éjjel-nappal haza. Milliószor csókol

Rózsi

Még mindig az az orvosi vizsgálat. Meg Lola és Joli, akivel Anyu juszt se békül. Pedig már csak két hét és indul a menet a téglagyárból Lichtenwörth felé. Polgár nyolcvankilencben, ausztriai kóborlásakor megpillantotta a helységnévtáblát: Lichtenwörth. Nem ment tovább, elkanyarodott, kerülőt tett drága benzinnel, de nem ment az egykori láger közelébe.

LEVÉL, GÉPELVE

1948. dec. 2. csüt. délután

Drága Életem,

e pillanatban kaptam meg lev. lapodat, melyben írod, hogy de. 5-ig jelentkezned kell a körzetben. A körzet ott van a Visegrádi utcában, ahol egyszer vártál rám, mikor felszaladtam. Egyébként a kapu alatt ki van írva pontosan.

Verának nem volt joga elkérni a tagkönyvedet és nem értem, miért adtad oda? Ezt nyugodtan mondd meg neki. A tagkönyvet legfeljebb a felülvizsgáló bizottság kérheti el, ha okot talál rá. Egyébként azt írod, hogy 5-ig kell jelentkezni, ezt azt jelenti, hogy 5-én, tehát vasárnap is lehet még? Ezt tudd meg feltétlenül, mert ez esetben Veled megyek természetesen, bár nem hiszem, hogy beengednek ilyen vizsgálathoz. Mindenesetre közlöm a következőket:

Verának − ismétlem − nem volt jogában elkérni a tagkönyvedet, legfeljebb akkor, ha a Párttól hozott volna egy ilyen levelet. (Egyébként, ez esetben úgysem tud semmit csinálni, mert a most folyó felülvizsgálatok során mindenkinek személyesen kell megjelennie a bizottság előtt, tehát ő nem tud semmit sem elintézni, legfeljebb annyit megtehet és remélem meg is teszi, hogy előre megmondja, mi a helyzet Nálad.)

Mielőtt különböző kérdéseket tennének fel, hogy miért nem mégy pártnapokra, szemináriumra miért nem jársz, megmondod, hogy 1945 augusztusa óta másállapotban voltál, állandó orvosi kezelés alatt, állandóan feküdnöd kellett, sajnos eredmény nélkül, mert 1946 februárjában héthónapos koraszülésed volt, a gyerek meghalt, s utána újból hónapokig beteg voltál.

Nyugodtan, Szívem, egészen nyugodtan és őszintén mindent meg kell mondani. Utána pedig néhány hónapig, amíg újból másállapotba nem kerültél, dolgoztál (varrtál) és háztartást vezettél.

Gyuszika születése óta pedig − ezt, ha van nő a bizottságban − úgyis megérti, annyira leköt a gyerek, hogy tulajdonképpen orvosi rendeletre naponta néhány órát kellene pihenned, amire nem kerülhet sor, mert a gyerek minden percedet lefoglalja. A deportálásban szerzett tífuszból kifolyólag maradt fent ez az állandó gyengeséged, amihez hozzájárul még az anyagcserezavarod is. Tehát fizikai képtelenség, hogy látogasd a körzetet.

De! A férjed a Szabad Nép kiadójának osztályvezetője, az újságkiadó szakosztály titkára, szakszervezeti szemináriumvezető és előadó és a Hetilapok Szindikátusának alelnöke. Ő szokott Neked hetenként kétszer az aktuális politikai és gazdasági kérdésekről esténként beszélgetés formájában referálni. Megemlítheted, hogy Apukád 1919-ben a Mérnök Szakszervezet egyik vezetőségi tagja volt és akkori

működése miatt 1919-től kezdve semmiféle munkát az akkori reakciós kormánytól nem kapott.

Egyszóval nyugodtan szívem, ne idegeskedj. Talán el lehet intézni, hogy vasárnap menj fel, akkor Veled megyek, bár - ismétlem - nem valószínű, hogy a felülvizsgáló bizottsághoz engem is beengednének.

A legrosszabb esetben visszaminősítenek tagjelöltté, ha ez történik, nem szerencsétlenség, akkor majd még beszélünk a dologról. (Egyébként ezt is meg lehet fellebbezni.)

Imádlak Drágám és alig várom a percet, hogy már otthon legyek. Ma érkezett ide Krámer Gabi, emlékszel az a mísz, csúnya vénlány, az Újságnál volt, s ha jól emlékszem, Neked is varrt rövid ideig. Egy okkal több, hogy meneküljek innen,....

Csókollak Péter

Egy ksm és egy lágerlakó a szovjet (nem, nekik soha nem orosz) csapatokat felszabadítóként fogadta, a velük jött ideákat vakon hitte, mert nem volt más, nekik nem volt más. A Párt akkor nagybetűvel íródott nekik, nagyjából 56-ig. Hívők lettek, kis hivőcskék, nem váltak hitük főrendjeivé, hiába a hangzatos osztályvezetői cím: két kollégát jelentett és két évig tartott. No és Nagypapa, mint bolsi ellenálló! Tagkönyvelvétel! Visszaminősítés tagjelöltté! Atyavilág! És most már beteg az Anyu? Nincs sajnálatosan jó orvosi papír? Polgár most, ma, egy új évezredben már tud ostobán ironizálni, de azt is tudja, hogy akkor, 48-ban e két ember félt, újra félt, még akkor is, ha majd jön felmentőként az alelnök elvtárs-lovag! Fehér, szindikátusi paripán! Polgár röhög, mit tehetne mást kínjában. Még az sem hatja meg a cinikus állatját, hogy ő maga, személyesen a kis Gyuszika is mentőérv lett egyéves korára!

LEVÉL, GÉPELVE

1952. november 23.

Kisfiam,

egyet szögezzünk le: nem szeretek mást, nem csallak meg még futó kalanddal sem és nem érdekel más nő. Hogy azután elhiszed-e vagy sem - nem tudom. Az én lelkiismeretem tiszta.

Nem tudok és nem is akarok nagy szavakat használni, de egyet végy egyszersmindenkorra tudomásul: Te és a gyerek vagytok az én életem, életem értelme, elsősorban Te, aki nyolc év óta minden jóban-rosszban

mellettem voltál. Itt nincs vita, ha Te nem lennél, nem érdekelne semmi és senki.

Emlékszel rá, tavaly, mikor Lelléről hazajöttem, mind a ketten rájöttünk, hogy nem bírjuk egymás nélkül még kis ideig sem, azonnal meg is egyeztünk, hogy soha többé egyedül nyaralni nem utazom el. Nem is utaznék, holott orvosok ajánlották a teljes környezetváltozást és kikapcsolódást... Emlékszel, hogy annak idején viccelve mondtam, hogy bizony egyedül utazom két hétre a Mátrába. Erről persze most szó sincs, egyrészt, mert csak kéthetes szabadságot kapok, másrészt, pénz nincs rá, de legelsősorban: Nélküled nem mennék.

Igen, tavaly megígértem és meg is tartom, hogy nem megyek egyedül nyaralni, de nem hittem volna, hogy ez a 36 órás távollét Téged ennyire, ilyen alaptalanul és túlzottan felkavarna. Tegnap este első szavam volt, hogy még ilyen weekendre sem megyek többé egyedül, mert - bevallom férfiasan- rosszul éreztem magamat egyedül. Próba volt, nem sikerült, kész, nincs tovább, Nélküled egy lépést sem ezentúl, akárki, akármit mond.....

De kis csacsi vagy Szívem, ha azt írod, hogy az "emberek úgyis szeretnek házasságokat szétzúzni..." Nem bírom elrejteni mosolygásomat, hogy a Pufi, vagy a titkárnője, vagy Beregi, vagy Major azok, akik szét akarják zúzni az én házasságomat.... Ugye, Szívem, ezen most már Te is mosolyogsz? Pufi, mint aki "szétzúzza" a házasságokat?

Nagyon ideges lehetsz Drágám, belátom, csak az okát nem tudom. Csak túlidegességedre vezethetem vissza, hogy ezt a levelet megírtad nekem, mert sokkal, de sokkal inkább fájt nekem ez a levél, a Te csacsi gondolataid, mint Neked fájhatott az, hogy én lementem Boglárra - először és utoljára, amint ezt tegnap este mondtam.

Ami a "hülye" gondolataidat illeti - Te írtad ezt a jelzőt - ezt jó lesz kiverni a fejedből.

Értsd meg végre: sem hím, sem nőnemű élőlény nincs aki fontosabb lenne számomra, mint Te! Érted végre, Kisfiam? Véssd ezt a fejedbe!!!!!

De szeretnék valamit még megjegyezni: mi az, hogy "így lesz" az életünk? Mi az, hogy "nem érzem jól magamat otthon"? Hát mi vagyok én, kapcabetyár? Részegen járok haza éjszakánként? Nőkhöz járok, barátokhoz járok, iszom, kártyázom? Hol vagyok én, ha nem vagyok otthon? Nőknél, klubban vagy kávéházban? Vagy talán mégis

dolgozom? Hogy egyszer 36 órára elmentem, ezért ilyen levelet kell írni, hogy "kár volt Gyuszit világrahozni?" Ha valaki harmadik személy elolvasta volna leveledet, megesküdött volna arra, hogy én szántszándékkal elhanyagollak Téged, a gyereket, nem adok háztartási pénzt, minden szabad percemet - mert ugye annyi van? - lump barátokkal töltöm, akik el akarnak választani Tőled.....

Azt írod gondolkodjak a dolgokon? Min gondolkodjak? Hogy egyszer elmentem Boglárra weekendre és azonnal kijelentettem, hogy többé nem megyek egyedül? Ezért már azon kell gondolkodnom, hogy a feleségem seggberug és elhagy? Szép is lenne!

Nem, Drágám, nem gondolkodom a dolgon. Én nem is kaptam Tőled semmiféle levelet, igaz? Ebben maradunk. Gondolkodj Te a dolgon, hogy érdemes volt-e ilyen levelet írni? Imádsz, azt írod? Én is. Csak Téged, senki mást.

"Hülye gondolataidról írsz", melyeket ne vegyek fenyegetésnek. Nekem nem voltak hülye gondolataim, csak egyvalami jutott hirtelen eszembe és ezt azután igazán ne vedd fenyegetésnek, mert újból és újból írom: Senki más nem kell, csak te!!! - és ez a gondolat Anci házassága, akit azért hagyott ott a férje, mert elriasztotta tőle a barátait (a férfi barátait) soha egy pillanatig nem engedte meg a kikapcsolódást. Szóval figyelj ide, Te kis hülye, ismétlem, ez nem fenyegetőzés, mert én nem hagylak ott akkor sem, ha Te akarnád, érted? Csak vizsgáld más oldalról is a dolgokat, jó....?

Azt írod, hogy csinálhatnád a dolgot másképpen is? Miért? Mit akarsz tenni azért, mert én vettem magamnak azt a szörnyű merészséget és 36 órára egyedül hagytalak? Nőnél voltam? Megcsaltalak? Vagy azt hiszed, hogy meguntalak? Ha ilyen rémképeid vannak, Szívem, nem tudok mit tenni ellene. De, hogy rémképek, arról biztosíthatlak. Mást nem tudok mondani. Csak még egyet: szeretlek, nagyon szeretlek. P.

LEVÉL, KÉZÍRÁSSAL

1957. IX. 17. kedd reggel

Drága Szívem, csudát aludtam, minden orvosság nélkül. Az üdülő gyönyörű, belül minden fából, persze központi fűtés (fűtenek, mert kint 6 fok!) és állandó melegvíz. Ma reggelire kávé, amennyit akarsz, sok vaj, sonka és kenőmájas, kalács és kenyér. A dolog úgy néz ki, hogy a

szalámit és kolbászt érintetlenül viszem haza. Édes pofa vagy, hogy megint "elrejtettél" holmikat, de nincs uszoda, viszont a nyári alsónadrágnak sem veszem sok hasznát. Tegnap Krakkóban megnéztük a várat, csodálatos és felbecsülhetetlen értékek! 10 x 8 méteres selyem-gobelin, 600 éves! 500 éves bútorok, Leonardo kép, többszázéves selyemperzsák 10-10 méteres nagyságban. A Várban csináltam pár felvételt, de nem hiszem, hogy sikerültek, mert szokatlan és "túljó" a gép. Mi újság? Tudnál írni?

Zakopane, Zyrhla Polen

A mellékelt néhány lapot dobd be. Pénzt még nem kaptunk, de kölcsönkaptam és vettem két plédet á 75.- Persze nem gyapjú, de a nők akik segítettek vásárolni, azt mondták, hogy Pesten 150.- forint. Remélem a szín és minta - nem mertem egyedül választani - tetszeni fog. Nem volt nagy választék. Két damaszt (?) törülközőt is vettem á 8.- - ez olcsó. Több pénzt már nem tudtak adni, drukkolok, mert sem a Ferenczy-féle pénz nem ért még ide és a 200.- zsebpénzről sincs szó még.

Gyuszi! Remélem megtartod ígéreted és nem szekírozod mamit, segítesz neki, jó vagy, eszel rendesen és nógatás nélkül tanulsz.

Csókollak Mamikám, meg mindenkit, akivel beszélsz. Képeslapért le kell mennem a városba, legközelebb küldök.

Péter

Nocsak, Fater − vigyorog Polgár −, ilyen nagy franc voltál? A paksaméta utolsó két levele annyira egyértelmű: magyarázkodás, műfölháborodás − csajozott az Apu, nem vitás, nem is keveset. Mégsem lett volna annyira naiv? Annyira tiszta? De igen, az volt, meg egy kicsit csalódott, egy kicsit megkeseredett: nem ilyen lovat akart. És bár Polgár jól tudja: a "ló" − az bizony ő maga és anyja, de mégis: örül, hogy apjának akadt valami öröme, egy-két nő, esetleg több, na és?

Jól tetted, Apu, jól, nagyon jól, megérdemelted.

Maszekvilág

Polgár Gyula erős, személyes benyomásokon alapuló ellenérzésekkel fogadja jelenkorának azon megnyilvánulásait, miszerint anno a büdös bolsik elzabráltak mindent, kinyírták a magántulajdont meg a magántulajdonosokat, elkommunizáltak mindent mindenkitől: gyárat, földet, asszonyt. Nem tudja mindenkinek elmagyarázni, hogy bár kétségtelenül voltak szörnyűségek, és az államosítás, mint olyan, tagadhatatlan, ám maradtak maszekok (Kellér Dezső későbbi szóalkotása, a magán szektor rövidítése), merthogy a törvény engedélyezte a néhány alkalmazottat foglalkoztató műhelyek, boltok, szolgáltatók működését. Tette ezt jó okkal: ezek nélkül egyszerűen megbénult volna az ország.

Budapest tele volt maszekkal. Polgár tapasztalata: ki-ki rengetegre emlékszik, a memóriát az mindennapi élet terei határozzák meg − a lakás, a munkahely, az iskola, a mozgások határolják be azt a területet, ahonnét máig rémlenek mindenféle boltok, üzletek, műhelyek.

Polgárék földszinti lakása alatt az üzlethelyiség a már többször emlegetett P. úré volt sokáig, a homoszexuális műhímzőé és műstoppolóé: monogramokat varrt ágyneműkbe, zsebkendőkbe és szakadt ruhadarabokat preparált, tökéletesen, utólag észrevehetetlenül. Biztos ipar, biztos megélhetés: akkortájt nem lehetett kidobni holmi kis szakadásért valami nadrágot vagy szoknyát.

Mellette, a Csanády utcai fronton Mária, a virágos; Polgár egyik legelső munkaadója. Nagy alkalmakkor (értsd: jeles névnapok) annyi volt a kiszállítandó csokor, hogy Mária állandó futára nem győzte a melót, ezért bevonták Polgárt is, aki viszont utálta az egészet. A nagy pénz ugyanis nem az az egy-két forint volt, amit Mária adott csokronként, hanem az lett volna, amelyet a címzettek perkálnak ki. Ám Polgár csak becsöngetett a Marikhoz, Zsuzsikhoz, Katikhoz, Évákhoz, kezükbe nyomta a bokrétát és már spurizott is elfele. Magyarázta neki Apu, Anyu, Mária, hogy nyugi, ilyenkor várni kell, mert a fenti hölgyek rögtön hozzák az öt-tíz forintot, a borravalót, ami jár, ami az üzlet természetes része − Polgár ettől irtózott, a szó szoros értelmében kiverte a verejték, gyomra pörgött: ő nem szolga!

A környéken volt szemfelszedő vagy fél tucat. A nagyon ritka és ezért nagyon drága selyem illetve nylonharisnyákon dolgoztak, a szakadásokat gyógyították, a leszaladt szemeket gyűjtötték össze kis tűvel, ügyes kézzel, a módosabbak és későbbiek apró gépezettel − eredményt ld. műstoppolás. Ahogy az árú, vagyis a harisnya tömegcikké vált, a szemfelszedők eltünedeztek: már nem érte meg fizetni munkájukért, hiszen olcsó lett az a csíkos vagy csík nélküli pihekönnyűség. Mindazonáltal Polgár még ismert nőket, akik a szakadt harisnyát szépen párosítva, összehajtva fiók mélyére, dobozba pakolták, mondván: előbb-utóbb egyszerre leviszik őket megcsináltatni − nem vitték, soha.

A Sziget utcában dolgozott golyóstolltöltő kettő is, három forintért rakták tele tintával a már kiszáradt betéteket, mindenféle színű tintákkal − sorsuk ugyanaz, mint a szemfelszedőké: öt forintos golyóst nem érdemes háromért újra tölteni. Ritka kivétel: a Kossuth Lajos utcában, az Úttörő Áruház oldalán, közelítve a Felszabtérhez még ma is működik egy, persze kibővített tevékenységgel: árul is tollakat (J. É. szíves emlékeztetője).

Töltöttek gázt is, öngyújtókba, egyszer használatos, elvileg eldobható-eldobandó eszközökbe, legalábbis odaát, gazdagéknál, nyugati pazarlóknál a dobás volt a pazarló úzus. Mi, leleményes magyarok, megfúrtuk a tűzszerszám alját, szelepet nyomtunk belé, azután meg gázt, ami (Polgárnak fölfoghatatlanul) nem is gáz volt, hanem valami folyadék. Ez a szakma is eltűnt, okait lásd fent: nem csupán az álmok álma Ronsonok, de a hitványabb öngyújtók is eleve szelepesek lettek, amelyekhez mindenhol lehetett vásárolni töltőpalackokat, fölöslegessé téve az iparost.

Voltak suszterek, mert vásott cipőt sem dobunk el, ferde sarkút, lyukas talpút: azért van a Visegrádi-Csanády sarkon Matuszka bácsi, hogy irdatlan **vas** kapta**fája** segítségével gumisarkot ragasszon, flekket varrjon, vasat orra-sarokra: − El lesz ez a cipő a gyereken, nacsasszony, míg ki nem növi!

A Hegedűs Gyulában a könyvkötő máig működik: előbb Apu fűzette ott egybe régi Nyugat-példányait, majd Polgár az Új írásokat, Nagyvilágokat − elveszett mind. A Csanádyban faesztergályos, Anyu stoppolófáinak gyártója − elvesztek mind. A Visegrádiban, közel a

Victor Hugohoz, bútorasztalos, ő vágta ketté a család hatalmas, dupla ágyát − elveszett család is, ágy is.

Apunak még a háború előttről, majd a munkaszolgálatból volt ismerőse-cimborája Hevesi bácsi, az autógumis a Jókai utcában, aki a csekély autóforgalom idején is fungált. Polgár tőle kapott megsallerozott belsőket strandoláshoz, Hevesi bácsi fújta és javította focilabdáját, és cége a mai napig működik − hogy virágzik-e, azt csak az utódok, vagy tán az APEH tudja.

Fejfedőügyben ott volt M. bácsi, a kalapos a Bagolyvárnál, meg Pataki szűcs a Pozsonyi út elején, Apu kucsmáinak állandó beszerzési forrása; az öreg mester nemrég ment el, haláláig vitte a boltot, hogy most mi lesz...?

A Polgár által legtöbbször bejárt és így leginkább ismert területen, a Körút − Váci út − Csanády utca − Duna határolta városban szinte megszámlálhatatlan volt a cukrászda, maszek mind, akárcsak a sok női fodrász. Nyomatékosítandó, hogy női, mert jóval többen specializálódtak hölgyek frizuráira, mint férfiakéra, már csak a dolgok természetes rendje miatt is. Majd' mindegyiküknél volt manikűrös, naná, vele járt, és vagy három-négy kozmetikusra is emlékszik Polgár − ami tulajdonképpen csoda, hiszen az ilyen női helyeket gyerekfejjel elkerülte, szent borzadállyal. Koedukált pedikűrös máig is van a Wallenberg utcában: ha Polgár még arra lakna, oda járna, benőtt körmei kínját enyhítendő.

A Körúton, az Ápisz mellett optikus, ma is. Még valódi mester volt, maga csiszolta üvegből(!) a lencséket, műanyag, sorozatgyártású nem lévén. SZTK-keretbe rakta őket, volt kétféle: drótból, kerek (Lennon innen lopta), meg műszarúból: áttetsző libafos-sárga. Aki jobbat akart, hozott magával, otthonról, családból, ismerősöktől nem túl új, de kb. elfogadható küllemű szemüvegeket: lencsék kikapva, a keret kiváló.

A Herzen táján, az órás csak javíthatott, árusítani? Mit? Az állami boltok is jószerint üresek, az ott vett Ruhlákat (DDR), Poljotokat (USSR) viszont a vétel pillanatában javítani kellett: még véletlenül sem mutatták a pontos időt. A boltban ketyegés-lüktetés, a néhány fali-, álló,- asztali,- zseb-, karóra meg vekker zaja, és az érezhetően jobb napokat látott iparos, ajkán leírhatatlan, hiszen alig látható mosollyal nyújtja vissza az immár kb. precíz szerkentyűt: − Ennyit tudtam tenni,

de hát ez nem egy Schaffhausen... Polgár azóta szeretne egy Schaffhausent.

No meg a vegytisztítók! Patyolat ide, Patyolat oda, a Sziget utcait, szemben a sulival nem tudták lenyomni; kényes cuccait Polgár ma is oda viszi. Pár éve az NHL-hokibajnokság egyik menő csapatának csudás edzői kabátját, könnyű, kályhameleg darab, de igencsak sokféle anyagból (szarvasbőr a vállon, prém a kapucnin) − a mester helyrerakta, zseniálisan.

Szemben a lakással, ahol ma biztosító-parkoló betonja szürkül, tolltisztító volt, merthogy akkor a cihákat, párnákat tollal töltötték: fullasztottak, nehezek voltak, de melegek − sokan ma is esküsznek rá, ám hol van tolltisztító? Eltűnt Cserey rádiós is a Váci út sarkáról, („Rádiója recseg? Néma? Megjavítja önnél még ma − jótállással Cserei"), és ilyen kis rádiójavító már szintén kevés akad.

Nem úgy maszek orvos és fogorvos! Egyre többen gyógyítanak, van, aki negyvenöt óta folyamatosan, sőt még a háború előttről − nem, az egészségügy nem képzelhető el privátok nélkül, mélyen tisztelt hölgyek-urak!

Megvan még az ősi Kondorosi cég is: a Kreszben, Bulcsúban kétévente rakták át a cserépkályhát, mint a városban még ki tudja, hány helyen: szegény emberek általános fűtőeszközét. Ezzel foglalkoznak ma is, kályhákat, kandallókat építenek − inkább dísznek, inkább gazdagéknak.

És voltak, vannak kuriózumok: B. emlékeztette Polgárt például a Talányi család fémnyomóboltjára, az Izabella utcában, a most Új Magyar Színháznak nevezett egykori Nemzetivel szemben. Kirakatát Polgár is gyakran megbámulta késő tavasszal, kora ősszel egy-egy előadás szünetében levegőzve: elképesztő mennyiségű és variációjú lámpa, és ma is javítják mind, mindegyikhez van alkatrész, vagy ha nem, hát készítenek.

Ha már színház: a Nagymező utcaiak művészeinek némelyike is megengedhette magának Fleischer-inges remekeit. Csináltatott ing-gatya − kevesek privilégiuma volt, mer' hogy drága vót; például jobb maszekoknak telt a maszekingre. Polgár baromira szeretett volna egy angol puplinból készült, fehérgalléros-mandzsettás, világoskék csudát:

nem volt neki, nem is lesz már − nem Fleischeréken múlt-múlik. Ők voltak, vannak, a la Kondorosi.

Aztán a híresek-nevesek! Bozsik Cucu trikotázsa a Kígyó utcában! Molnár Gábor, a vak világutazó-író trafikja a Váci utca-Régiposta sarkon! Kovács Pál kardvívó-sampion presszója, a Quint, a Martinelli téren! Egyáltalán: a sok jeles sportoló gebinnek nevezett maszek vendéglátóhelyei, a presszók, borozók, bárok!

Úgy elvolt a város.

Polgárnak gyakran eszébe jut a Hóvirágünnep, Menzel egyik remeke, amelyikben az öreg piás − elnyúlva az almáskertben, egyik kezét tarkója alá téve, a másikkal a pimasz rovarokat hessegetve − mereng az égre, mondván:

− Hej, de szép is volna itt az élet... csak ezek a kurva darazsak ne lennének!

Márkinő

− Hat Andaikám, ahogy a kedves kuncsaft óhajtja: akarja mogo karácsonyi anekdot? Megkapja. Kissé hosszú, nem baj? És… hogy is dallja a jó Petúr? Keserű lesz. Meg name' csak azért, mert lassan közismert, hogy utálom a karácsonyokat.

Apunak − osz-posz mint nekem − negyvenes évei közeledtével rengeteg ismerőse, haverja, és (elég az) két valódi barátja volt: a Dodi meg a Palkó. E kapcsolat részletezése nem ide tartozik, csak két apró eleme: nagyjából egykorúak voltak és ugyanaz a hadkiegészítő vette számba őket. Így azután ugyanakkor, ugyanabba a muszos századba kerültek. Árkot ástak, spanyol-lovasokat állítgattak a T-34-esek ellen, Dodi közben még énekelt is: apja nyomdokán az Operaház nagyreményű tenoristája volt, a keret folyvást daloltatta. Akácos út, Százados úr sejehaj, stb. − Dodi egyszer megpróbálta a Nessun Dormát is: két puskatusütéssel értésére adták, hogy ez itt nem a Scala. A mínuszok nem használnak a hangszálaknak, az addig sem munkaerejéről híres Dodi elnémult, ilyen rabszolga meg minek: negyvenhárom karácsonyán rúgta az árokba egy magyar keretlegény, majd beleeresztett két golyót.

Apu és Palkó negyvennégy mikulása táján szöktek meg, toronyirányt, gyalog Pest felé. Aput karácsonykor fogta el kéjre-kényre-kedvre, privát rabnak a Vörös Hadsereg egy őrmesternője, aki egy hónap után rájött, hogy a legény már a málenkíjnél is málenkíjebb robotot sem bírja. Kegyes volt, nyilván Apu addigi szolgálataiért: nem lőtte agyon azzal a böhöm nagy, fatokját puskatussá átalakítható Mauserjével, sőt, hagyta lelépni az untauglichot.

Palkó nem volt ilyen mázlista, hadifogság, back to the USSR, a változatosság kedvéért árkokat betemetni, spanyol-lovasokat lebontani.

Negyvenhat karácsonyát azért már együtt ünnepelte a két család; az addigra, utólag! kikeresztelkedett szerencsétlen zsidócskák ugyan korábban sem tartották a vallást, de római katolikusként ekkor örvendtek először a Jézuska születésének. Némileg túl is spilázták: az aranykezű Palkó jászolt épített, aprócskát, de mérnöki pontosságút.

Nnna. Ha a fentiekben nincs elég karácsony, tehetsz egy szívességet. Szerintem még sok is van, de hát az utólagos beszámolók (by Apu &

Palkó) e tekintetben is egybehangzóak, elismerve persze eme egybeesések kissé valószínűtlen, már-már misztikus jellegét.

Hétköznapok, évek. Megszülettünk: én egyedül, Palkóéknál két srác, ritkuló találkozások, kirándulások, evezős túrák, születésnapi „zsúrok". Az idő telt, mert az a dolga, az én karácsonyi sztorim meg még csak most kezdődik, ráadásul messziről.

A Sziget utcai általánosba jártam − másik történet, hosszú és nem éppen felemelő-vidám-kedves, hogy nagyon szordínósan fogalmazzak. Ami most idetartozik, az építészeti illetve „ideológiai". A mostanában egyesek által pedagógusisten-példaként kezelt gróf Klebelsberg Kuno idején épült, KK elképzelései szerint, akár megannyi, egymásra gyanúsan hasonlító, mondhatni egyentársa. Sok közös vonásukat az ideológiai alaptörvény határozta meg: csak semmi koedukáció! Pfúj! (Furaság: KK és társai ily' irányú elmélete és gyakorlata nem is kicsit pásszolt egy bizonyos Dzsugasvili, egykor jónevű postarabló elképzeléseivel. A Generalisszimusz a NOSZF utáni koedukált rendszert abból a megfontolásból verte szét, miszerint a fiúknak minden gondolatukkal az elkerülhetetlenül bekövetkező világharcra kell koncentrálniok, nem vonhatja el marciális figyelmüket holmi gyévocska-csiripelés. Amúgy, ha így megy tovább ilyen lesz a H. Rózsa-modell is.)

Ez a KK-i elmélet ott, a Sziget utcában sajátos architektúrát öltött. Lévén az épület sarokház, az építész egyszerűt húzott: a fiú- és a lányoskolát ugyan egybe rántotta, a Sziget utcai front a fiúké, a másik a lányoké; de ÁTJÁRÁS PEDIG (egy földszinti, természetesen zárható kétszárnyú ajtót kivéve) NINCS! A lányoknál rekedt az orvosi rendelő (mert akkor még volt, majd' minden iskolában, majd' minden napon − és tartozunk az igazságnak: ezt is a Klebi forszírozta; ilyesmi viszont nincs Rózsánk programjában). Ezért ha valaki fiúcska-fiú-kiskamasz mondjuk összefosta magát, akkor csak tanári engedéllyel, némi osztálytársi támogatással és pedellusi felügyelettel rogyadozhatott át a dokihoz. Egy ilyen eset következtében kaptam két társammal igazgatói intőt: egyikünk nagyon rosszul lett, tanári engedély, pedellusi kíséret oké, de ez utóbbi, mire az orvos ellátta a gyereket, eltűnt, mi hármak felügyelet nélkül léptük át a demarkációs ajtót, bele az ott várakozó direktorba. A főtanerő nem hitte el orvosi magyarázatunkát, olyan erővel üvöltött, hogy kis híján mi, szanitécek is összeszartuk magunkat, és később hiába

igazolt bennünket tanár, orvos, pedellus, akkora igazgatói intőt kaptunk, hogy ihaj.

És ez még mindig csak a bevezetés volt. A szálak most kezdenek lassan összeérni.

Azokon a Palkó-srácokkal közös programokon egyszer csak föltűnt egy lány, távoli rokon.

Meglehet, ott volt korábban is, de én csupán akkor, tehát hetedikesként, tizennégy évesen vettem észre. Nem lehetett nem észrevenni. Szép volt. Nem makulátlan, nem gyönyörű, nem bombázó. Szép. Feketés-vöröses haj, kiismerhetetlen színű szemek: egyszer világos-, máskor sötétkék, sőt, időnként mélyzöld. Finom, nagyon finom, kétségtelenül sémita vonások, hozzájuk pisze orr és apró fülek. Magas volt, majdnem annyira, mint én, és sovány, pont úgy, mint én. Hiányzott róla minden, ami engem nőben mindmáig megfog, magyarán: deszka volt, de mégis. Valami izé áradt belőle − ma már tudom mi. Hihetetlen erotikus töltete volt ennek a gyereklánynak, ráadásul olvasott volt, kultúrált, zene- és festészetrajongó, és okos. Nagyon-nagyon okos.

Akkor este majd' négy órát csak egymással foglakoztunk, no, csak semmi szexre ne tessen gondolni! Akkoriban két tizenhárom éves gyerek gondolni gondolhatott rá, többségük legföljebb azt nem tudta, miről is gondolkodik. Mi is „csak" dumáltunk. De azt rengeteget, és mindenről, és egymás szavába vágva, mondatait befejezve-kiegészítve, egyre nagyobb elánnal fedezve föl így egymást. A többiek − már amennyire megállapíthattam, merthogy egy idő után észre sem vettem ottlétüket − elébb halkan frocliztak, később hangosabban csúfoltak minket, gyerekesen („Két szerelmes pár, mindig együtt jár"), azután elunták, magunkra hagytak.

Nem beszéltünk meg randit, én ahhoz hülye és gyáva voltam, „nő" meg ilyesmit nem kezdeményezhet. Nem volt telefonjuk, ezt is csak a Palkó-gyerekektől tudtam meg, mint a címét: a Palatinus-házakban laktak. Ezután hát sűrűn fölbukkantam arrafelé, „véletlenül" ott sétálgatva − hiába. Egyszerűbb lett volna megvárni amikor kijön a suliból, merthogy oda járt, a szomszéd épületbe, de ez elképzelhetetlen volt, legalább is nekem, ld. fent: hülye és gyáva voltam. Mentségem persze akadt, legalább önmagamnak: pont ellenkezőleg jártak tanításra, tehát amikor mi délelőtt, ők délután és fordítva, tehát az idő alkalmatlan, ugye. No

meg lányok mindig, szerintem azóta is minimum kettesével-hármasával közlekedtek állandóan, és hogy én, ÉÉÉÉN? odamenjek egy csivitelő bakfiscsapatnak akár a közelébe is? Nincs az az isten.

Teltek a hetek, kezdtem bedilizni, ez az állapot tarthatatlan, ezer tervet eszeltem ki egy árva kis találkozó összehozására, egyik vadabb volt, mint a másik, végül természetesen a legvadabbat választottam. Rajgyűlésen bedobtam: ez már mégis csak lehetetlen állapot, nem ismerjük a hasonkorú másik fél (értsd: lányok, csajok, NŐK) véleményét országról-világról, nosza, tartsunk egy közös rajgyűlést, ismerkedjünk, cseréljünk eszmét és tapasztalatot. Bár nem hittem benne nagyon, de a fiúk belelkesedtek, és az úttörővezető tanár sem tartotta Isten (bocs, mit is beszélek), tehát szocialista pedagógia, népi demokratikus szabályok ellen való elképzelésnek. Ezek után a dolgok fölpörögtek, immár nélkülem, én csak egy dologhoz ragaszkodtam: a testvér-rajt hívjuk meg. Ezt mindenki természetesnek vette, én meg keményen rejtett vigyorral dudorásztam magamban Figaróval: „A tervem sikerült". Mert, azt hiszem kitalálható, annak a rajnak volt a tagja Ő is. Az már csak hab volt a tortán, hogy a háromtagú delegációba, amely hivatva volt az időközben zenés-táncos ismerkedési estre változott eseményre meghívni a lányosztályt, belekerültem én is, mint ötletadó. Vazze: igazgatói és osztályfőnöki kísérettel vonultunk át, azon sem lettem volna meglepve, ha fölvirágozzák, -lobogózzák azt a kétszárnyú ajtót.

Többre ebből a protokolláris eseményből nem emlékszem, csak arra a furaszínű szempárra, amelyet az egész cécó alatt nézhettem, mert az meg engem nézett, ugyanazzal a mindentudással, mint amire emlékeztem.

Örömömet nem tudtam, de nem is akartam rejteni, büszke, "elsőcsajos" kiskamasz, aki voltam - és azok nem igazán diszkrét gentlemanok, ugye. Azonmód elmondtam két társamnak, akik továbbadták, amint az osztályunkba visszaértünk. Ott aztán egy másodperc alatt elfújták eufóriámat. Az egyik szemétbaromállat megszólalt, ugyanabban a házban lakott, mint Ö: − Az? De hát annak bajusza van! Poén akart lenni, irigykedő tán, és nem annyira a lányt bántó, mint engem, a nem túl közkedvelt srácot froclizó, apróság. Én csináltam belőle nagy kázust: − A kurva anyádnak, annak van bajusza! Kisebb bunyó, mondhatni mindennapos, szabvány, aprócska hirig következett, de végeérhetetlen

kálvária kezdődött: tudván-tudva, hogy ez engem bánt, és mert nem is tudtam megjátszani ennek ellenkezőjét − halálba szekíroztak. Amerre elmentem a folyosón, utcán, halkan-hangosan, egyesével vagy kisebb bandákba tömörülve nyomták: − Bajusz! Bajusz! Te is benne voltál, Andai, ne tagadd! Igaz, mi? No azért... Ez nem valami mindennapos kis zrika volt, ez szerintem kegyetlenség volt, szadizmus, Ráadásul ostoba, aljas hazugság.

Makulátlan-pihétlen volt az a gyönyörű arc.

A „bulit" december 23.-án tartották (figyú! Karácsony!) − nélkülem. Megbetegedtem. Ilyesmi zsenge ifjúságom végéig többször megtörtént velem: ha és amikor valami nagy eseményre készülődtem, mindig betartott a 'zisten. Belázasodtam egy évvel később is , amikor − mint az iskola úttörőcsapatának kiváló futárát − meghívtak a parlamenti fenyőfa ünnepélyre (karácsony!). Belázasodtam a gimnáziumi nyitóbálon, majd a szalagavatón. Ezek mind nem voltak játékban AHHOZ az estéhez képest. Némely jóakaróm jelentette, hogy Bajusz (már nem tiltakoztam, rájöttem: ha látják, hogy bosszantanak vele, annál inkább szövegelik) korán eltűnt, ezt a jövőre nézvést valamiért jó jelnek véltem.

Februárban aztán hőssé avattam magam. Ő délutános volt, a korán leszálló estében a Sziget utca és a Pozsonyi sarkán vártam, addigra eltűntek társnői is. Remegő gyomorral, inakkal, hanggal torpantam meg, úgy csinálva, természetesen, mintha éppen arra jártam volna, merő véletlenségből, naná. − Szevasz! − mondtam. − Szevasz! − mondta, olyan természetességgel, mint akik előtte nap találkoztak, vagy mintha várt volna erre szevaszra. Annyi. Minden elképzelt, sőt begyakorolt dumám kiesett az agyamból. Kettőt-hármat toporogtunk a járda hó-sár-latyakjában, azután megint úgy tettem, mint aki véletlenül járt arra és mán megyen is hazafelé: − Szevasz! − mondtam, és kikerülve őt, elmentem. Nem néztem hátra, de azzal áltattam magam évekig, hogy soká nézett utánam.

Már-még az utcán nekiláttam, azután otthon, a Kreszben még órákig bőgtem, keservesen, világvége hangulatban.

Nem találkoztunk hosszú-hosszú ideig. Kerültem a helyeket, ahol összefuthattunk volna, nem volt nehéz, Újlipócia remek kis kerülőutakat kínál ismerőinek. Tudtam róla, kezdetben sokat (Palkó-

srácok, mint hírforrás), azután jöttek más lányok. Öt vagy hat évvel később az Ez a Divat című lapot nyomta elém Anyu: − Te ezt nem ismered? Manöken lett, az egykori colos gebesoványból szuper elegáns nyúlánkság. Az arca és a szeme pedig… tán önmagától, tán a sminknek, tán a fotóretusnak köszönhetően szebb-érdekesebb mint valaha. Pár hónap múlva szintén Anyu újságolta (forrás: Palkó): Bajusz karácsonykor (naná) férjhez ment, egy franciához; itt, Pesten ismerkedtek meg, egy zártkörű bemutatón, a Rotschild Klárinál (Anyu mondhatta Klárinak, évtizedek óta ismerték egymást, mindketten ugyanabba a varrónőképzőbe jártak). A pasas kőgazdag (naná), diplomata (naná), arisztokrata (na neee!). − Isten éltesse! − gondoltam, de nem annyira könnyedén, mint ahogy az hangzik most és itt, neked ki-, és elmondva.

Hetvenöt telén, kora délelőtt jövök ki a Váci utcai csemegéstől (hideg sült császárhúst vettem tízóraira, almapaprikát, friss kenyeret), át a Vörösmarty téren, hazamentemben: ez akkor nekem korai időpont volt, valami előttenapi buli kettesben folytatódott. A csaj a Régiposta utcában lakott, én még a Bulcsúban; választott útvonal: kisföldalatti, a Vörösmarty utcától 76-os troli az Élmunkás Ferdinánd híd túlvégéig, onnan tuja: hármas, harminchármas, ötvenötös.

A Zserbóból feketepelerines nő lépett ki, csak a szemem sarkából érzékeltem, azután látom: mintha mindenki őt nézné. Nem csoda. A pelerin alól fekete-fehér kosztűm villant ki − szerintem Pest évek óta nem látott ilyen szépséget és eleganciát. Mintegy fél óra múlva megtudtam, hogy az a kosztüm Chanel akkori csúcsmodellje, amelyiket Robert Mapplethorpe, a világhíres botrány- és divatfotós mára ikonikussá vált felvételén Patti Smith, a kor egyik legmenőbb modellje viselt.

És megtudtam pediglen mindezt a pelerines hölgytől. Aki Ő volt. És Ő ismert fel, pedig vagy harminc kilóval voltam több, mint amikor hajdan találkoztunk.

Szebb és érdekesebb volt, mint valaha. Már-már bölcs.

A Zserbóba fordultunk vissza, a kajás zacsimat diszkréten egy utcai, kovácsolt vas szemetesbe suvasztottam (amely szemetesek szépek voltak, de minden kisebb almacsutka, összegyűrt villamosjegy, csikk rögvest kiesett belőlük, lévén a vas, az a kovácsolt meglehetős réseket

hagyott − jó idő eltelt, míg rájöttek illetékesék, hogy a kosarat kibéleljék dróthálóval).

Ez úgy fél tizenegykor volt. Ettünk libamájpástétomos molnárkát és ittunk sok konyakot. Este kilencig ültünk és dumáltunk. A témák fölidézhetetlenek − nem mintha nem emlékeznék mindenre. Bölcs volt és cinikus, lelkes és pesszimista, tiszta és rafinált, és úgy ismert engem, mint én magamat soha. Én még emberre, nőre, férfira, gyerekre nem voltam ennyire ráhangolódva. Ezt meg is mondtam neki. Ő: − Ez kölcsönös.

Nem volt ez szerelmes beszélgetés, de hét óra tájban megkértük egymás kezét, hogy fél nyolcra kölcsönösen lebeszéljük erről magunkat. Más, túlságosan más lett az életünk.

A kisföldalattin, a trolin azért csókolóztunk, eszelősen. Ha itthon volt, ugyanott lakott, mint hajdan, a Palatinus házakban. A szülőkkel: − Ne haragudj, nem tudlak behívni. A kapuban kezembe nyomott egy névjegyet: − Írj, hívj!

Az utcalámpánál egy párizsi meg egy londoni címet tudtam kisilabizálni: Neuilly és Hampstead − tán a két város, sőt, meglehet, Európa legelegánsabb városrészei. És a neve előtt: marquise. Márkinő. Őrgrófnő. Hát mégis. Bazmeg.

Bementem a házzal szembe, a Szamovár presszóba (mára söröző), le a mélyrészbe, a zongora mellé és mocskosul berúgtam, természetesen. Időnként alkalmi árusok zavartak meg, karácsonyfadíszeket kínáltak − december 23.-a volt. Megint. Naná.

Pár nap múlva hívott, úgy tettem, mintha megszakadt volna a vonal − ilyesmi technikai malőr akkoriban sűrű gyakorlat volt. Mikor kijózanodtam, föladtam mindkét címére egy-egy újévi üdvözlőlapot. Kétszer-háromszor írtunk egymásnak, hosszú leveleket, semmiségekről. Majd pár évig karácsonyi(!) kártya, oda-vissza. Ennyi.

Azóta sem láttam. Palkóék sehol, hírem sincs.

Mondtam már, hogy − leszámítva oly rövidke kiskölyök koromat, amikor jött a sok (sok? Qrva csórók voltunk) ajándék − utálom a karácsonyt? És a fenti anekdota csak egy, a sok riasztó ok között.

Megannyi ünnep

Névnapot nem tartottak, annyira azért nem asszimilálódtak, bár Anyu legalább egy csokor virágot elvárt, inkább a figyelem jeleként, mint ajándékul. Polgár persze ezt többnyire elfelejtette; a névnapokra − már felnőttként − munkatársai figyelmeztették, hiszen alig volt hét, hogy ne ittak volna valaki nevenapján. − Egy ilyen dátum pusztán casus bibendi − fogalmazott Polgár nagyképűen, a többiek csak nézték, s lefordították magyarra: − Iszunk a Laci egészségére, bazmeg, sajnálod tőlünk?! Polgár dehogy sajnálta, beszállt ő is, naná.

A születésnapokra − mint a többi csóró család − hónapokig gyűjtöttek. Amire év közben nem tellett, bár kellett (egy pár cipő, kukta-gyorsfőző, töltőtoll, miegymás) ekkor vásárolták meg. Polgárnak ebben is pechje volt, hiszen születésnapja és karácsony közel esett, így ajándékait kvázi megfelezve kapta: egy részüket november végén, másikát alig egy hónapra rá.

Mert a karácsonyt úgy-ahogy megünnepelték, bár egy idő után Polgár nélkül. Ő tizenévesen Sz.L.-al járta az utcákat: a Nyugati restijében kezdték, majd föl a Novhét térig, a Kékes nevű itatóba; onnét zegzugosan átvágva a keskeny utcákon a Garay térre tartottak, egy, csak piahabitüék előtt ismert apró bodegába, majd a Keletihez csámborogtak, tizenegy körül − e helyek ilyenkor is nyitva voltak, magányosokra, vagy hozzájuk hasonló ünneputálókra várva, adva nekik kocsmaszagot, meleget és vidámító szeszeket.

Március 15. − a hideg ünnepe. Polgár manapság csodálkozva olvassa, miszerint annak idején nem lehetett ünnepelni a negyvennyolcas forradalom dicső napjait. A fenét nem! Majd' befagyott a segge a nagy ünneplésbe! Meglehet, nem volt munkaszüneti nap, ám a suliba úttörő-egyenruhában kellett menni, amely egyenruha nem ismerte a hosszúnadrág fogalmát, pedig olykor mínuszok dübörögtek március idusán. Szembefúvó hóban nyomult az iskola felé, nekifeszülve a szélnek, fején sapka, testén télikabát, ám a kabát alatt lába combközépig csupasz és libabőrös. A tornateremben nem fértek el, mindenkit kitereltek az udvarra, ahol már a kabátot sem engedélyezték, és hiába voltak gondos szülők, akik a fehér úttörőing alá két-három pulóvert is fölaggattak a kisklambóra (aki ettől torzzá vált: derékon felül Gólem, alul meg a pipaszár lábak), kevesen úszták meg kiadós hűlés nélkül. Volt Nemzeti Dal, meg Himnusz (igaz: Internacionálé is) − ki nem szarta le? Ők fáztak, nem ünnepeltek.

Áprilisban többnyire már tavaszodott, tűrhetőbb az álldogálás az udvari falanxban, de a legklafább a másnap, a negyedikei díszszemle! Na nem, Polgár szülei sosem voltak olyan helyzetben, hogy meghívót kaphassanak a díszszemlére, de volt egy haver! Egy ismerős! Valaki, aki a Sztálin tér mellett, a Dózsa György útnak azon szakaszán lakott, amelyen eldübörögtek a tankok, ellovagoltak a huszárok, elcsattogtak a széles vörös sávval díszített sötétkék nadrágot viselő katonaiskolások, elzúgtak az oldalkocsis motorokba préselt golyószórósok! Polgár imádta.

Ma, felnőttként, viszolyogva (mit viszolyogva? gyűlölve) minden militáns megnyilatkozást, nem érti öt-hatéves kori önmagát: mit tudott imádni az egészben? − Hát az egészet − feleli. Ahogy a rosszul hangosított térségben dadogva száll a szó: − Vezérezredes-e-e-esss elvtá-tá-tá-ssss (azidőtájt a nótáskedvű Farkas Mihály: Bevonultam katonának/ Farkas Mihály honvédjának/ Farkas Mihály nem lett volna/ katona sem lettem volna/ csuhajja.), Bata-ta-ta-taaa Istvá-vá-ááán altábornagy, díszszemle-eeee parancsnok-nok-nok-nok jelentem, hogy a hazánk felszabadulásának nyolcadik évfordulójára rendezett díszszemlére a csapatok fölsorakoztak! − Jó napot elvtársak-sak-sak-sak! − Erőt, egészséget-get-get vezérezredes elvtá-tá-tá-tássss! És torz dübögésben, kaffogásban felhangzik a Rákóczi-induló. Polgár nem bírta tovább, leszaladt a lakásból és az előtte év karácsonyára a tantitól kapott Kodakjával bősz fotózásba kezdett: az ágyukat, a motorkerékpárokat fényképezte, míg apja halálsápadtan utol nem érte. Berángatta a kapu alá, lezavarva két irgalmatlan frászt, és üvöltötte: − Megőrültél!? Polgár csak ma sejti: az ötvenes évek elején a Magyar Néphadsereg fegyverzetét fotózni nem biztos, hogy a legszerencsésebb hobbi volt, s szinte hihetetlen, hogy ezeket a fotókat az állami bolt, ahova beadták a tekercset, előhívta, kidolgozta elkobzás, megsemmisítés, uram bocsá' följelentés helyett.

Kedvelte a május elsejéket is, bizony. Bármily hihetetlen, de Polgár, aki olykor tenyérbe mászó gőggel tartotta távol magát a "tömegektől", évente egyszer imádta őket. Ekkor még a csoszogást is szerette, az órákig tartó álldogálást, a csigalassú menetet a Hernád-Bethlen-Landler Jenő utcák környékén. Apu ilyenkor sokat nevetett, luftballont szerzett neki, a nyakába ültette fiát. Kevés volt a gyerek, jószerint mindenki Polgárral foglalkozott, még Apu zord főnökei is: s bár barackot nyomtak a fejére (ez fáj, ez hülyeség!), de aránylag érdekesen elbeszélgettek és érezte, hogy Apu büszke fia nagyjából értelmes feleleteire. Később, felnőtt fejjel is gyakran fölvonult, gyerekkori

élményeket keresve, és olykor meg is találta azokat: legfeljebb némileg módosultak. A luftballonnál több örömöt szerzett a néhány korsó sör menet közben és után, Apu főnökei helyett inkább örvendett saját kolléganőinek. Nem restelli: élvezte, ha a Damjanich utcai ház erkélyén álló, ily módon is magas pozíciójú elvtárs külön üdvözölte azt a céget, amelyhez tartoznia, neki, Polgárnak is szerencséje lehetett. Ilyenkor visítva éljenezték önmagukat − mára maradt a kérdés: miért?

Húsvét − steksz, dohány, lé! Korabeli kislányokhoz nem ment, ugyan: néhány undorítóan édes süteményért locsolkodjék Anyu kölnijével? Ám Anyunak nemcsak kölnije volt, de számtalan barátnője, ismerőse között két módosabb is akadt. Évközben Polgár épp csak eltűrte nedves-rúzsos puszijaikat, de húsvétkor! 58-59-ben! Az egyik néni a Fürstben lakott, a másik a Nádorban, a 15-ös busz háztól házig vitte és ő ment, de mennyire, hogy ment! Mennyi*re*? Inkább: mennyi*ért*? Egy-egy ötvenesért, azám! AKKOR egy százas, egyetlen napon! Elképesztő, hihetetlen összeg és − és elvették tőle!! Anyuék (megfelelve az iskola többször nyomatékosított jelzésének, miszerint az osztályok, őrsök takarékossági versenyben állnak) azonnal átváltatták a ménkű pénzt iskolai takarékbetétbe: keskeny, fehér, négy oldalas papír (VIGYÁZZ! EZ ÉRTÉK! HA ELVESZTED, ELVÉSZ A PÉNZED!), belül kis kockák rajza a különféle értékű spórbélyegeknek. Csak tanév végén adták vissza a gubát, némi kamattal és bár állítólag lehetett nyerni is, a focilabdától a bicikliig ezt-azt, Polgár soha a büdös életben, máig nem találkozott emberfiával, akinek kisorsoltak volna valamit is.

Augusztus 20. − a dinnye! Polgár életében ez az ünnep volt már alkotmányé, új kenyéré, Szent Istváné, mifrancé, de leginkább és mindig: a dinnyéé. Apu − akinek ekkor volt a születésnapja − rajongásig szerette a görögdinnyét. Ám hiába szerette, ha nem tellett rá. Nem futotta az ötvenfilléres kiló dinnyére, mondjuk 1952-ben. Ezért hát születésnapjára (olykor inkább a más ajándékok rovására, de) mindig kapott görögdinnyét, egy egészet, négy-ötkilósat, harsvöröset, feketemagosat, nem holmi ma divatos rózsaszínbelűt, sápadtzöld-héjút. Egyből bevágták (alapos, jégszekrénybeli hűtés után, persze) − az amúgy legendásan rosszevő Polgár is zabált.

Később jöttek a vállalati ünnepségek, amelyekből muszáj volt, úgymond, "kivennie részét": − Polgár elvtárs, hát ki segítene, ha nem maga, ilyen fiatal, jó kiállású ember! E segítségben szerepelt versmondás éppúgy, mint köszöntőbeszéd írása a főnök számára, vagy hóvirágcsokrok elhelyezése melókezdet előtt a kolleginák asztalán, a nemzetközi nőnap alkalmából. Meg amikor hordta − akkoriban egy

kereskedelmi vállalatnál lógott − a városba szerte, a boltokba a piros-zacskós Mikulás-csomagokat, benne az aranyozott faágacskát, a Balaton- és Sport-szeletet, a zizit, a fruttit.

Amit nagyon szeretett volna ünnepelni, az sosem sikerült. Stréberül güzült az úttörőcsapatban − őrsi krónikás volt! Csapatpostás volt! −, hogy eljuthasson a Parlamentbe, bekerülve a fenyőfa-ünnepségre meghívottak közé. Meg is kapta egyszer a díszes, vastag papírt, de a nagy örömbe-izgalomba és a mínusz tizenöt fokos hidegbe persze belebetegedett, lázasan feküdt otthon, mialatt jobbsorsú társai abban a szép nagy házban énekelték, hogy *Mint a mókus fenn a fán/ az úttörő oly vidám.* És ugyanígy járt, bár még magasabb lázzal, a szalagavató bálján is: kihagyta, ki kellett hagynia − azóta kétszer, ha volt bálban; utálja valahányat.

Akár az esküvőket, temetéseket. Ez is valami gyerekkori trauma lehet, oka is sejlik valahol az évtizedek mélyén: röhögés. Valamely temetésen lehettek (nem tudni kién) és Polgárra (nem tudni mitől) rátört a röhögés. Később, ha ilyen alkalmakra volt hivatalos, feszélyezettségében, zavarában, a kimódoltság iránt érzett ellenszenvében már maga kezdett nevettetni, a legnagyobb csendben elejtett ostoba megjegyzésével, vagy kommentálván a temetést végző pap, az esküvői ceremóniát levezető tanácsi alkalmazott szavait. Halk benyögéseket rögtönzött, többnyire sikeresen: a körötte állók is vigyorogtak, majd igyekeztek fapofát vágni, hogy később illetlenséggel, blaszfémiával vádolhassák Polgárt, akit nem szabad ilyen komoly-komor helyekre beengedni. Polgár e tiltásnak örült: esküvőre, temetésre évek óta nem jár.

Majd. A saját hamvasztására talán elmegy. Reméli, hogy akad majd a tömegben(?), aki benyög valamit, és lesznek, akik röhögnek − az lenne az igazán kedvére való ünnep.

Megszólítás, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor beosztottjai voltak, kocsija!

− Kézcsókom, Judit! − Jó reggelt, Polgár elvtárs! - Jó reggelt, János! − Jó reggelt, Polgár elvtárs! − Polgár hajdan titkárnőjét és az előszobában pakoló tehergépkocsi vezetőt köszöntötte így, és folyvást zavarban volt. Merthogy az szinte természetes, hogy ő keresztnevükön szólítja beosztottjait, ám azok vezetéknevén elvtársazzák őt. Esete nem volt egyedi, ha valami interjút, vagy vetélkedőt nézett a tévében, csevegést hallgatott a rádióban, a műsor- vagy játékvezető(nő) per István, per Magda, per stb. szólította a másikat, aki gondosan kerülte beszélgetőpartnere megnevezését − valamiféle magázódó csendőr pertu az egész. Volt benne némi leereszkedés a kérdezőtől, és túlzásba vitt megilletődöttség, tisztelet a kérdezettől.

Polgár a maga módján próbált segíteni az ügyön, oldani ezt a visszásságot, de kiderült, hogy az csak neki visszás. Ezerszer kérte munkatársait, akikkel magázódott: szólítsák Gyulának (bár utálta keresztnevét, de mit meg nem tett volna az alapvető demokratikus jogokért…). Nem sikerült. Inkább nem szólították meg sehogy, semhogy Gyulázzák. Polgár nem tudott belenyugodni ebbe, ezt a mizériát apró megalázásnak tekintette, márpedig ő aztán igazán senkit nem akart megbántani, -alázni: korrektebb pasinak tartotta magát annál.

Tartotta. Egy koraeste hazaigyekezve leintette a rendőrjárőr a Bartók Béla úton. Polgár illedelmesen megállt, még illedelmesebben leeresztette a kocsiablakot, várt. Egy fiatal rendőr jó estét kívánt, majd a kocsi papírjait, a személyi igazolványt kérte. Polgár átadta, a zsaru és hasonkorú társa kezdték vizsgálni a papírokat, Polgár várt. Lapozgattak rendőrék szorgalmasan, míg azután az első ismét fölbukkant az ablakban, nyájasan mosolygott és szólt: − Tudja miért állítottuk meg, Gyula? Polgár lebénult: − Mi az, hogy Gyula? Ki az, hogy Gyula? − azt hitte, rosszul hallott, ez valami tévedés: nem válaszolt. Hallgatása újra kérdésre ingerelte a hatóságot: − Nos, Gyula?

Polgár robbant. Ő harmincegy éves, érett férfi, egyetemet végzett, tizenéve keményen melózó, büntetlen előéletű, hasznos állampolgár, családapa, kis társadalma megbecsült, tisztelt tagja − hogy jön ahhoz egy húsz év körüli, pattanásos arcú taknyos, hogy legyulázza? Mért nem mindjárt Gyuszi?! Tudta ő, persze, hogy tudta: a kis rendőr csak a

gyakorlatba teszi át, amit a kiképzésen tanult, miszerint kapcsolatot kell kialakítani az autósokkal, emberit és erre a legegyszerűbb, mi több: legbarátságosabb mód a keresztnéven szólítás. Hát egy frászt!

Polgár nagyon fölkapta a vizet: − Na és magát, hogy hívják? István? Géza? − A rendőr sápadtan, rémülten állt, mit kekeckedik ez a krapek, aki tovább ordított: − Igazolja magát! Mindketten igazolják magukat! A két rendőr először meghökkent, aztán újra mosolyra derült arcuk, kihívóra, ironikusra: − Rendben. Elővették igazolványaikat, Polgár úgy tett mintha olvasna, de nem látott a pipától. − Meg van elégedve? − kérdezte az egyik tizedes, nem is burkolt gúnnyal. Polgár visszaadta a papírokat, s már tudta mi vár rá.

Lőn: izzókészlet? elsősegély-doboz? vontatókötél? elakadásjelző? Indexek, városi-távolsági fények, fék- és tolatólámpák, gumiabroncs rovátkáinak mélységvizsgálata − a szokásos. Közben állandóan beszélt a két rendőr, hangsúlyozott udvariassággal, Gyula elvtársnak szólítva megannyiszor Polgár Gyulát, aki tombolt magában. A járőr mindent rendben talált, kiderült: szokvány ellenőrzésen jártak erre, s hogy épp' Polgárt szúrták ki? Merő véletlen.

Az egész több mint egy óráig tartott, esti programjának (kivételesen: korai hazatérés, családi kör, móka, kacagás) lőttek, és hogy ezt az amúgy is roskadozó kapcsolat miként viseli el − Polgárnak fölállt a szőr a hátán. A házasság nem sokkal később valóban összeomlott és bár persze nem Polgár azesti, igazolt(!) késése miatt (volt neki igazolatlan, igazolhatatlan bőven, hajaj), akkor azért szerette volna, ha Gyula Gyula lenne a neve.

Ma meg képtelen megszokni az általános tegeződést. Szereti anyanyelve változatos megszólítási formáit, meg a decens árnyalatokat önözés és magázás közt; lesajnálja az angolszászokat, hogy nekik nem jutott ebből. Ő cikizi, mások majmolják őket: bolti fruska köszöntötte a minap sziázva. Polgár őrjöngött és örült, hogy már rég nincs kocsija: ha egy mai rendőr leállítaná: − Szióka, Gyulus, mizú! − hát a képébe mászna.

Miért nem alszik ez a Polgár?

Anyu egész nap dolgozott. Nappal házimunka: mosás, főzés takarítás−háztartási gépek nélkül; varrás a lábbal hajtós Singeren, hiszen ez a szakmája, sőt: szabász volt! Szalonokban! Egykor…

Akkorra − az ötvenes évek szinte cuzámmen, meg a hatvanasok eleje − e tudás saját (kevés) cuccának folyamatos, „divat szerinti" átalakítására, és Apu meg Polgár holmijának karbantartására korlátozódott. Nadrágok le-, fel-, be-, kiengedésére (Polgárnak mindig mindenből minimum két számmal nagyobbat vettek); stoppolásra: az egész család folyamatosan nyúzta zoknijait, s a lyukakat Anyu (ha lehet ilyet, ilyen profán témában mondani) varázslatosan, szépen és gyorsan tüntette el. Igen alkalmatos, gombaformájú stoppolófát használt. Minden Röltexben volt valami szar, de Anyu, a szakember, saját igényei szerint készíttetett magának egy „szalónbélit", speciálisat a Csanády utcai faesztergályosnál, ahol a 76-os troli jött a Szent István park felől, a Balaton cukrászdától nem messze, a pince- üzlet-műhelyben. Az újlipóciai házak majd' mindegyikébe terveztek az emberléptékben gondolkodó Bauhausosok üzletet, műhelyt, három-négy lépcsővel az utcaszint alá. Kicsiket, sötéteket, hidegeket, nedveseket, de mégis és máig (plázák ide, plázák oda) működőket; a hülye Polgár meg nem érti, hogy a manapság e környéken is fölhúzott, magukról Bauhaus-stílust hirdető új épületekből miért hiányoznak.

Tehát. A pénzkereső, tehát „igazi" meló csak a házi teendők végeztével, a gyereknevelés, az Apuval folytatott soros veszekedés befejezéskor kezdődhetett: este. Anyu az amúgy mindenes, leckéhez, zsugához, ebédhez, vacsorához, ritka vendégfogadáshoz egyaránt használt asztal mögül előhúzta a Deszkát. Kétszer kétméteres, e célra készült, baromi nehéz, tömör fa − Anyu áldotta volna a ma ezerszer átkozott fapótlékot, a pozdorjalemezt, mert az könnyű! Emberek: pilleség ahhoz a mázsás monstrumhoz mérve!!! Anyu ezen a dögön kontúrozott, ún. bedolgozóként a Nemez- és Rostfeldolgozó Háziipari Szövetkezetnek, nejlon- vagy selyemkendőket, darabját hetven fillérért, évtized múlva már forint huszár'. A személyijében is ez volt, Foglalkozása: *kontúrozó*; esetleges érdeklődőnek hosszan kellett magyarázni, mi is az.

A deszkán pauszpapír a sablonnal, erre rajzszeggel, gombostűvel kifeszítve a kendő. Anyu kezében kúpalakú, puhafalú kis tölcsérféle, kb. olyan, mint a kerámiákra mintát rajzoló biszbasz: felül nyitott, ott lehet utánatölteni az irtózatosan büdös kontúranyagot, amit Anyu, finoman nyomva a tölcsérkét, a sablon szerint fölvitt a kelmére. Így

alakultak, minta szerint, a határvonalak, amelyeket egy másik bedolgozó festékkel töltött meg: a benzin-aceton-kutyagumi alapú kontúrguzmi, immár megszáradva, megakadályozta, hogy a színek egybe csússzanak. (Bedolgozó rabszolga egyébként nehezen lehetett az ember: akik az ilyen melókról diszponáltak, tudták, hogy azok a szerencsétlenek egy része számkivetett, flepnis valamiért, antivilágbeli gonosz, deklasszált ellenség, „egyéb" származású; míg másik részük „csak" beteg, esetleg beteg családtagjukat ápoló, akiknek ezért tehát otthon kell maradniuk, ám élniük is kéne valamiként, gyalázatos robotból, éhbérért.)

A munkához fény kellett, erős. A lámpa folyvást Polgár szemébe világított, egy légtérben az egész család, szoba-hall, a százas izzó elől elbújni nem lehet. Anyu leült, megdöntötte a Deszkát az asztalon, szélét a hasának támasztotta, és nekilátott. Időnként fordított a Deszkán, hogy elérje a még megdolgozandó felületet. Úgy hajnali kettő felé már belenyögött e mozdulatokba meg a görnyedésbe: fájt, nagyon fájt feje, keze, karja, háta, de leginkább a lichtenwörth-i orvosi kísérletek során megszabdalt hasfala. A fénytől, bűztől éberen alvó Polgár a mégoly halk fájdalomhangoktól fölijedt, és nehezen szunyált tovább.

Ennek ezer éve; Polgár negyven esztendeje súlyos alvászavarokkal küzd, ám álmából fölébresztve is zseniálisan stoppol zoknit, azám! Csak hát minek: a sarki kínainál ötven forint a fuszekli, és ha kedve lenne betujázni a józsefvárosi piacra, egy húszasért megkapná, hatosával. Mi több, ott stoppológomba is van, talán.

Ám az ilyen hetedhét országos utazásokhoz Polgár már álmos, mindörökké.

Minden papsajt

− A gyereknek környezet- és levegőváltozás kell ! − kezdtek rá minden évben, úgy március-április tájban Polgár szülei, meg a többi mama-papa, szerte a fővárosban. Indokaik hanyagolhatók, mindazonáltal Polgár ellenérveit a hatalmi, azaz felmenői szó annulálta. Polgár Gyula úgy gondolta, neki nagyon is megfelel a környezete, pláne nyáron, a tervezett változtatás idején, amikoris végre vége, még ha oly' rövid ideig is, a tanításnak. Ekkor odahagyni a környezetet? A grundokat, az utcákat, a srácokat, a haverokat? Baromság. Az meg mi, hogy levegőváltozás? A levegő az levegő. (Mellesleg: az a budapesti levegő Polgárék környékén bizony szennyezett volt. Az akkor még minimális közlekedési gázokat „pótolták" a szénfűtéses kályhák ezrei, a szomszédos Nyugati pályaudvaron és az odatartó vasútvonalon pöfögő gőzmozdonyok, meg a közeli gyárak szűrő nélküli kéményeinek − kéményszűrő? Még a cigarettafilter sem ismert! − okádékai.)

A változást a módosabbaknak a Balaton vagy valamely hegyvidék adta; csóróéknál (no, nem a nyomorgóknál), így Polgáréknál is a Falu, mint olyan jelentette. Akkortájt megannyi vidéki település kisebb-nagyobb házai, precízebben: házigazdái fogadtak nyaranta pesti gyerekeket, kosztra-kvártélyra, pár napos, pár hetes, de akár egésznyaras kirajzásra. A családfő a téeszben vagy valamely környékbeli üzemben dolgozott, felesége otthon − akkor ez így volt természetes. Az akkor: ötvenhat előtt, de már a padláslesöprések után. Nyomor nincs, de pénz is alig, annak kiegészítésére jönnek a kisklambók, öttől tizenötévesig, koedukálva.

Polgárt Apu egyik munkatársa kommendálta be U. szabóékhoz, aholis a férj, akkortájt még igencsak ritka kétlakiként, nemcsak a háziipari szövetkezetben, de otthon is szabott-varrt; a feleségé volt a háztartás, beleértve a ház környékét is: hangyányi föld veteményesnek, meg tyúk-, sőt: disznóól, ilyesmik. A házban egy időben három-négy vendégkölyök, meg a „házikisasszony": tizenhárom év körüli, a népi írókkal szólván: bögyösödő.

Meglepő, de Polgár szeretett itt. Sőt, egy-két év múlva már kívánkozott is ide. Ennek magyarázatát, mai fejjel, a Másságban látja. Tényleg más volt a környezet, a levegő, de minden más is más volt. Az életmód, a homokos utcák, az éjszakai csend hangjai, a nappali fények. Mások voltak a gyerekek, előítélet nélküliek, és mások a felnőttek: ráérősebbek, kedvesebbek − bár a mai, meglehetősen pikírt Polgár néha hajlamos e kedvességet pénzen vettnek vélni, legalábbis házigazdáitól.

Mezítláb poroszkáltak az utcákon, léptük nyomán finom por zizegett. Papsajtot téptek az út menti árokban, sokat, és Polgár, a gyalázatos evő, kákabél Polgár marokszám tolta a fejébe az összehasonlíthatatlan ízű kis, zöld izéket. Cigánymeggyet szedtek, savanyú volt, összerántotta még a fogakat is. Akácvirággal közömbösítették: a fehéret jobban kedvelték a lilánál, korai gourmet-k, akik voltak. Lapulevelet téptek a konyhára, és félig nyersen zabálták − Polgár! Laput! Spenóttól-sóskától akkor is, ma is, már a gondolattól hányingert kap! Szedret szedtek-ettek, közülük viszont a bordós-lilást szerették jobban, mint a zöldes fehéret. Alkalmatos fűszálat kerestek és találtak, két hüvelykujjuk közé illesztve istenieket fütyültek velük. Így jeleztek egymásnak a templom mögötti, mélynek és hosszúnak vélt lövészárok bokrai közt, a háborúsdiban. Szalmatörekes, szaros tojást kaptak ki az ólból, a tojó megcsipkedte a kezüket irdatlan felháborodásában. A kakas valóban hajnalban kukorékolt, leszarták, aludtak tovább − akkor még tudtak. Este „petró"nál olvastak, majd ágyba bújtak: olykor ketten egybe, fejtől lábtól és természetesen a fiók versengtek, kivel alszik a házikisasszony − első, igen korai, és hálistennek nagyon kellemes szexuális gyakorlatok, már amennyire egy öt-tízéves srác (Polgár nyaralási életkora) erre alkalmas.

És mindenek − ház, szeder, kakaskodás − fölött ott lebegett a hízó (az óltól távoldóan csökkenő intenzitású) szaga. Disznóbűzű, nagy csönd volt, béke: már-már bukolikusan, giccsesen az.

Volt pedig mindez a Rousseau-i idill, a pásztorének, a Falu − itt a sarkon, Pesthidegkúton, hoppá!, a(z akkor) Dimitrov út elején, a templom környékén, ahol a mai százmilliós villák helyén viskók vagy éppen kis kukoricaföldek húzódtak meg. Minden srác tört tejeskukoricát, ették nyersen, ették fazékban főtten, ették nyársra húzottan parázson sütve - − Polgár, az echte városi polgár ma már vágyna oda, no nem Budapest II/A kerületébe, hanem egy olyan egykorvolt-sosemlesz Faluba, mezítlábalni az utcán, papsajtot ropogtatva az érzékek birodalmában, ahol illat van, íz és hang(talanság), örökkön örökké.

Mindenféle jegyek

Polgár legelső emlékei közé rémlik az a körömnyi, zöldesszürke kartonlapocska, amelyre vásárolni lehetett a Csanády utcai tejcsarnokban. Sejlik valami húsjegy is, már ötvenötből - vagy tán éppen ötvenhat után lett volna? Annyi bizonyos, hogy argentin marhát, bélszínt lehetett kapni érte-rajta: − Fagyasztott hús! Fitymálta mindenki, pedig ha belegondolunk, hogy a japán mellett állítólag az argentin marhák adják a legfinomabb, legnagyobb sztékeket...

De volt jegyrendszer az italboltoknak átkeresztelt kocsmákban is. Négyszög alakú bilétácskák, vékony papírból, más-más színűekből, rajta különböző számú és elhelyezésű csíkok, megkönnyítendő a pénztáros munkáját: más a pohár sörre (kettő-hetven), más a korsóra (négy-ötven), megint más az A-B-C likőrre. A likőr szó megtévesztő. „A" likőrnek minősült például a cseresznyepálinka is egykor − egykor, amikor még korántsem volt olyan divatos pia, mint pár évvel később. A „B" kategóriába sorolták pl. a kevertet, míg a szinte szégyellni való, mert nőiesnek tartott C likőrökhöz olyan, későbbi nagyágyú tartozott − a Mecseki, a Hubertus mellett − mint az Unicum: akkor a kutya sem itta.

Szolgáltak előre nyomott papirkák cukrászdákban, eszpresszókban is: más a szimplára (egy forint ötven fillér), más a duplára (három forint), más a pohár szódára (harminc fillér). Itt is ugyanazok a cetlikre adták a töményt, mint a kocsmákban, és egyéb hasonlóság is mutatkozott: az ártáblák egyforma, bordó üvegre, arany betűkkel készültek! Akár a Váci úti, a Kávés Katicához címzett, presszónak nevezett, de rossz talponálló szintű (merthogy voltak jó talponállók is) vendéglátó-ipari üzemegységben, akár a valóban különleges, mert igazi, békebeli cukrászdát idéző Különlegességiben, a Népköztársaság (Sztálin, Magyar Ifjúság, Andrássy, stb.) útján, vagy éppen a Dohány és Kertész utca sarkán nehezedő kocsmában leltek nekik helyet valamely falon. És ha az ár különbözött is az „osztályba sorolástól" függően, a masszív üveg, az aranyozás tartósságot ígért, és ígéretét be is tartotta: a piaárak évekig őrizték változatlanságukat a változhatatlannak tűnő világban.

A pultnál a kávésblokk alá egyforintost dugott az ember, abban a hitben, hogy a „kemény jegy" jobb kávét ad, a kávéshölgy szélesen

mosolyogva rántott egy nagyot a presszógép karján, eme fallikus szimbólumon, és ugyanazt a löttyöt adta, mint a sima blokkra.

A Gellértben más jegy szolgált fogasra, más szekrényre, más kabinra. Aki masszázst is akart, cédulkával gazdagodott, gyékényre, fürdőruhára, nyugágyra újabb és újabb cetli kellett, a víz, az izzadság hamar szétmállasztotta a gyenge minőségű papírt, különösen az olajozóba szólót: csokoládébarnára sült, deltás ifjú szórópisztollyal spriccelte a (főleg nő-) vendégekre a bergamottot, a megannyi szép test gusztustalanul csillogott a napon. Ez a jegyrendszer beválni tűnik: alig pár éve, midőn meszesedő nyakcsigolyáit ápolni ment a Gellértbe, Polgár a pénztártól ismét tucatnyi forma-nyomtatványocskával távozott: egyik a súlyfürdőre, másik a gőzre, harmadik a masszőrre, de kérhetett volna iszappakolásosat, meg kádfürdőset, meg nagykádas fürdőset is − hoppá, ez erotikát sejtet, jegyre mértet...

A ritka örömös napok közé tartozott Polgár életében, amikor apjával a Népstadionba mentek: nem annyira focira, mint atlétikára. Zatopeket, Iharost látta futni, meg Rózsavölgyit, Kovács Bütyököt és sokáig őrizte e versenyek jegyeit, azok emlékeztették őt apja mosolyára, a tömeg örömére, meg tetszett neki, hogy rá van nyomtatva a lapra a stadion sematikus rajza, benne hangyányi betűkkel a szektorok száma, neve: aggályos, bár ritka ronda folyóírásával mindig ráírta, mit is láttak akkor, milyen eredmények születtek. Világrekordokat őrzött.

Méretre legnagyobb jegy az operabérlet volt, az Erkel színházbeli: tízes számot viselt, szombatra szólt, az erkély utolsó előtti sorába, és Polgár vagy hat éven át járt oda, havonként egy szombat estén, apja-anyja drága, aranyos, kedves barátnőjével, T. Katóval, T. Pál és a T. György rokonával, zenerajongóval és -értővel: látta Svéd Sándort, Palló Imrét, Székely Mihályt, Gyurkovics Máriát, Radnai Györgyöt, meg a vendégszereplőket, Nyikolaj Gyjaurovot például − tudatosan mondjuk, hogy látta, mert akkor még nem annyira a zenét kedvelte az operákban, hanem a cselekményt, a mozgást, a színpadot. Később aztán, úgy harmadik gimnazista korában már az a havi egy szombat is másra kellett, akkor úgy vélte fontosabbra: bulikra, és ami ezzel együtt járt, a csajokra, a piára, a haverokra − egész akkori Életére.

Egy másik bérletet már csak örökölt. Anyuék a Vígszínházba jártak, ez már később volt, amikor már Polgár is adott haza némi pénzt, akkor

megengedhettek maguknak két, Jób Dánielről elnevezett bérletet, amely kezdetben még évadonként tíz előadást is adott, földszint hatodik sor, és a lényeg: hétfőn legyen, hétfőn, amikor nincs televízió.

Polgár a C likőrös unikumot ez idő tájt ha issza, otthon issza, sörét dettó, strandon, moziban évek óta nem volt, színházba ismerősei révén kap néha potyabelépőt, és operabérlet helyett beszerzett néhány tucat CD-t, ezeket már műgonddal válogatva: jeles előadókkal, kiváló tolmácsolásban hallgatja a zenét, azzal áltatva ritka vendégeit, hogy már meg tudja különböztetni egymástól a sok tenort.

Frászt.

Puskázik a CD-khez mellékelt ismertető bilétákról.

Mozimellek

− Jaj, drága főorvos asszony, amikor a kegyed fiús kebleit kibontotta a Gábor Miklós! − sóhajtott Polgár Gyula, elnézve a fáradt-beteg *Bánki Zsuzsát* a Szomszédokban.

− Fölnyögött akkor a mozi! Pontosabban az Egyetemi Színpad közönsége, amely a TIT József Attila Szabadegyeteme aktuális filmkurzusának tagjaként a 60-as évek elején csak e nagyszerű tanfolyamokon láthatott olyan filmeket, mint például a Jules és Jim, az Emberek a havason, vagy éppen a kebelbontós Valahol Európában. Polgár esküszik, hogy bár a közönség java a hozzá hasonló filmbuzikból verbuválódott, néhányan, főleg a vele egykorú kölykök e (jórészt tiltott) filmek, khm, erotikus jelenetei miatt váltak az előadások oly lelkes résztvevőivé.

No ne má'! Mintha Polgár nem lett volna hasonlóan elhúzódó szüzességű, elgyötört kiskamasz! Szexust tagadó politika, szexről tudomást venni nem merészelő társadalom, szigorúan szegregált lány- és fiúiskolák, álszemérmes szülők és oktatók; nemi felvilágosítás = dr. Hirschler Imre: A nők védelmében. Mára könyvtárnyi szociológiai, pedagógiai, pszichológiai, orvosi, filozófiai kötet tanúsítja: az akkor eszmélt, azidőtt szocializálódott generációk mindezidáig szenvednek pár- és közösségi kapcsolataik formázásakor, gyermekeik nevelésekor, egész életük alakításakor az "átkos" idők prűd sterilitásától.

Polgár ama kor gyermeke, akkor se, ma se más, mint megannyi (baj)társa. Járt hát mozikba, hm, erotikáért (is). Erotika? „Akció" jószerint semmi, de egy mély, csodálatos dekoltázs (*Felföldi Anikó* a Meztelen diplomatában), ágyékig alig érő, zárt blúz alól kibukkanó két, hihetetlenül szép comb (*Lehoczky Zsuzsa* a Foto Háberben) − remegtek a széksorok. Ezek után midőn *Pécsi Ildikó* az Isten őszi csillaga című, fekete-fehér, felejthető filmben feltárta felejthetetlen formáit (figyelem! falliteráció! bocs!) − huh! Polgár ma is hátborzong a minőségi ugrást hozó korszak kezdetére emlékezve.

Tordai Teri az Esős vasárnapban, az Egy magyar nábob-ban! Várkonyi életművész fittyet hányt korszellemre, meg irodalmi klasszikusok tabuira. Még A kőszívű ember fiaiba is becsempészett egy vadító képsort, a meggyalázott *Nádassy Myrtillt*, meggyalázotthoz illő, tehát

félmeztelen testtel: - Színesben, szélesvásznon, hapsikám! Vagy *Béres Ilona* (Szent János fejevétele)! E jelenetek az idők során eltűntek; a fáma úgy tartja, hogy élelmes mozigépészek vágták ki őket a tekercsekből, tuti vevőkörük rendelésére, egyszersmind a kötelező olvasmányok megfilmesített változatait tanítványaikkal megtekinteni kötelezett pájdagógák és pájdagóguszok megkönnyebbülésére.

Moór Mariannát a Sodrásban csodálták Polgárék, *Halász Juditot* a Szerelmesfilm eksztázisában, majd a Nápolyt látni és... című vígjátékfélében. Ó, a Szindbád! *Szegedi Erika, Andai Györgyi,* és a többi gyönyörű nő! És a leányinternátusos filmek: a Hangyaboly, ugyancsak Andai Györgyivel; a Szeressétek Ódor Emíliát! megannyi álombakfisa. Ez utóbbiak kissé sokan is voltak már, akár Jancsó meztelen madonnái − egy-két akt: szépség, izgalom; többtucat: érdektelen tömeg.

Polgárék Sztankayt irigyelték a Szép magyar komédiában *Széles Annáért*, *Gyöngyössy Katalinért*; Osztert a Stafétában *Bencze Ilonáért*; Kernt a Sárika drágámban *Bodnár Erikáért, Margitai Ágiért*; Juhász Jácintot a Makrában *Bánsági Ildikóért, Csomós Mariért*. Utóbbi a srácok szerint a 141 perc-ben döntetlenre hozta a meccset a sampion *Sáfár Anikóval*: − Apuskám, ott minden be volt dobva!

Akkortájt zsurnalisztai sztereotípia volt megkérdezni szép színésznőktől: −Aktot vállalna-e filmen? A választ sablonnal írták: − Az öncélú meztelenkedést elítélem, de ha az alkotás művészi mondanivalója úgy kívánja, természetesen vállalom. Az alkotás művészi mondanivalója természetesen mindig úgy kívánta, máig alkalmatos magyarázatot adva ezzel mondjuk *Sunyovszky Szilvia* számára, ha esetleg jelen, konzervatív hívei megkérdeznék: − Egy ilyen derék magyar asszony miért pucérkodott a Fekete gyémántokban?

Az idő múlt, fenti filmek időközben elvesztették kamaszoktató jellegüket, ám Polgárék később is szívesen gyönyörködtek *Hernádi Judit* friss testében (Holnap lesz fácán), *Bordán Irénében* (Talpuk alatt fütyül a szél), *Udvaros Dorottyáéban* (A nagy generáció), *Kiss Mariéban* (Egy erkölcsös éjszaka), *Frajt Editében* (Meztelenül). A kamerák mind többet mutattak, majd bekövetkezett a háromdimenziós forradalom: *Peremartoni Krisztina* a Víg színpadán, pacekba. Ahogy az isten teremtette, nagytotálban, emelvényen, fényárban, fölmagasztosult

térhatásban, vagyis személyesen: büszkén, diadalmas mosollyal − a haja, s nem blúza ért ágyékig, és csak hátul.

Említett filmeket a tévékben hál'istennek még a 12-es karikával sem csúfítanák el most; a 18-as sárgaság anális vagy animális pornóért jár. Fiúk-lányok a szüleik videóiból tanultakat tizennégy-tizenöt évesen a gyakorlatban alkalmazzák; a szex nem tabu, és remélhetően soha többé nem lesz az.

Polgár valahogy úgy képzeli, sőt: abban bízik, abban hisz, azt reméli, hogy mind a fenti csodanő mikor ma szembesül akkori önmagával − büszke. Merthogy büszke lehet, nagyon is az lehet valamennyi a szépségére, és amiért − nos, hát amiért megváltói lettek megannyi sóvár kölyöknek.

Mindazonáltal egy kérdés megválaszol(hat)atlan: − Mi jutott filmekből Polgár kortársNŐINEK?

Néhány első

Első operalátogatásakor ötéves volt és az első sorban ültek! Azaz ő egy idő után felállt, annyira megbűvölte a János vitéz zenéje, hogy a karmester mögé slattyogva vezényelni kezdett, vagyis lóbálta karjait, míg Anyuék kétségbeesve helyére nem rángatták. János vitézt Sárdy János adta,

Első színdarabja a Csárdáskirálynő volt, természetesen itt is óriásokkal, **A** Honthyval, **A** Felekivel, jegye nem volt, úgy engedte be, némi borravaló ellenében, a jegyszedő néni. Anyu és a Tanti mellett, a páholy korlátján üldögélt, mely páholy természetesen piros bársonnyal volt bevonva, puhán, melegen − ma is érzi fenekén a perem nyomását.

Első olvasmánya − leszámítva a szemközti házra festett politikai jelszavakat − valószínűleg ugyancsak politikus opus lehetett: Apu rendes szokása volt, hogy a gyereket az ölébe ültette, midőn délutánonként hazatérve napilapját, természetesen a Szabad Népet olvasgatta. Egy idő után hangosan tette mindezt, olykor rábökve egy-egy betűre, megadva annak jelentését − Polgár szinte észrevétlenül csöppent az olvasás és a politika kellős közepébe. Ez utóbbiból egy szót sem értett, akkor se, most se.

Első rádiós emléke a Szív küldi, abban is a minden alkalommal leadott zümmögő kórus (Puccini: Pillangókisasszony), meg Feleki-Glauziusz bácsi dala (Kerekes: Állami Áruház). Ezeket minden vasárnap nyomatták; Polgár sokáig hitte, hogy valóban ez volt a kívánság, a szív által küldött dallam, míg évekkel később föl nem világosították: szűk lista állt a zenei szerkesztők rendelkezésére, gondosan kiadagolva benne a komolyzene (a zümmögés mellett kalapácsolás, vagyis a Carmen cigánykórusa), meg a magyar nóta, a tánczene. Küldhetett Katika Dombóvárra bármit szüleinek: ha a helyzet úgy alakult, Anyu, Apu azt kapta, amit szerkesztőnek muszáj volt adnia.

Az első valódi csókját egy kézilabdás lánytól kapta, zálogkiváltás ürügyén. B. Judit tartott szülői felügyelettel kis bulit, mely szülők közül akkor már csak a mama élt: a férjet először negyvenöt előtt, majd negyvenkilencben, majd ötvenhétben ültették le, mindannyiszor mint kommunistát − az utolsó sittet nem élte túl. Az egész születésnapi zsúrnak a lényege persze a zálogosjáték volt, annak is a kiváltási része: Polgár a közösség utasítására, kissé remegő gyomorral és térdekkel indult a konyhába az izmos lábú, zömök lány után, aki kétségtelenül

jóval nagyobb tapasztalata birtokában jóindulattal és örömmel osztotta meg tudását a fiúval.

Első valódi randiját Z. Zsuzsa adta, korban meglehetősen későn, Polgár tizenhat, a lány tizenöt éves lehetett. Ez persze nem jelenti azt, hogy eladdig nem találkozott volna lányokkal, de hát az amolyan véletlenforma összejövés volt, a könyvtárban, valamelyik havernál, ismerősnél, szórakozóhelyen, egyáltalán: társaságban, ahol ugyan félrevonultak és beszélgettek és csókolóztak, meg minden (nem sok minden), de első, időpontra megbeszélt, csak kettejükre tartozó találkozása Z. Zsuzsával volt. A Tanács körúton, a Wesselényi utca sarkán várta az egykori gettó valamely keskeny utcájának sötét házából érkező lányt, késő tavaszi-kora nyári délután. Zsuzsa zöld bársonyruhában érkezett, amely ugyan kiválóan passzolt gyönyörű vörös hajához, annál kevésbé a koradélutáni időponthoz és a lány alakjához: a mély dekoltázs felül bizony lötyögött, ráncokat vetett, Polgár számára kissé kiábrándítóan, hiszen ő a férfiaknak a mellbolond kategóriájába tartozott és tartozik (más kasztok: fenék- illetve lábpártiak). A Toldi moziba mentek, nem emlékszik mit néztek meg, aztán átsétáltak az Egyetemi Színpadra valami avantgárdnak vélt pantomimcsoport előadására meg amatőrfilmversenyre − intellektuális randi volt módfelett, annyi szent. Valamely presszóban kávéztak a környéken, felnőttesen és halálos komolysággal kielemezve a látottakat, majd hazakísérte a lányt, telefonhívást ígérve − egy évig nem látta, nem akarta látni, mert hát azok a domborulatok bizony nagyon hiányoztak neki. Mikor aztán véletlenül összefutottak, Polgár álla leesett: az az egy esztendő éppen elegendő volt arra, hogy a lány kitöltse a ruhát mindenhol, gyönyörű alakja fenségesen vonult Polgár felé, aki természetesen villámgyorsan megpróbált újra ráhajtani, de immár hiába: a leendő férj megelőzte. A leendő férj, aki előtt állítólag azóta sem lehet Polgárnak akárcsak a nevét is megemlíteni − ki tudja, miért pipa rá ennyire.

Az első − fogalmazzunk így − igazi nője tizennyolc éves korában került. Mai szemmel nézvést ez is meglehetősen kései történés, de akkoriban a jó átlaghoz tartozott. Anyuék Hajdúszoboszlóra mentek, a Béke üdülőbe, gyógyfürdőzni, amely lehetőséget valamiképpen Apu meglehetősen gyakran kibulizta, és ilyenkor Polgárnál buli volt. A Bulcsú utcai kégliben harmincan-negyvenen szorongtak, köztük H. Kati, a Polgár agyában csak „csepeli lányként" rögzült csaj, akit egy leányfalui kiránduláson ismert meg, aholis az esti vad matatásban az addig ismeretlen bige Polgár fülébe súgott egy csepeli telefonszámot.

Egész este azt memorizálta, még a piálást is abbahagyta, ki ne ejtse emlékezete a hat számjegyet, amelyeket hétfőn feltárcsázva randevúzni kezdtek, találkozgatni, egyre előbbre haladva, és a nő erre az estére, erre a bulira ígérte a beteljesítést. Nem jött össze: ama bizonyos biológiai törvények, amelyet a mai reklámnyelv nehéz napoknak nevez... Némi smárolás után a lány elment, Polgár rászállt K. Juditra, gimnáziumi évfolyamtársa húgára, de *odáig* vele se jutott el, ismét váltott: G. Anikó következett, persze hiába, hiszen a bulin ott volt K. Gyula is, aki a feromonok/ösztrogének/tesztoszteronok olyan tömegét árasztotta magából, hogy a nők fénytől megbabonázott rovarként sodródtak hozzá, még szólnia sem kellett, különösen nem Anikónak, akiről köztudott volt, hogy imádja *azt,* nem véletlenül próbálkozott nála Polgár most. Itt is pléhre csúszván már beletörődött, hogy ma sem jön össze, mikor jön össze egyáltalán? A nagyobbik szobában Anikót és Gyulát, a személyzetiben egy másik párt magára hagyva, bevonult saját lakrészébe, ahol (nem akart hinni szemének-kezének-szájának) Cs. Julit találta az ágyában, már levetkőzve. Felfigyelt ő a lányra korábban is, de mástól, fent említettektől várta a megváltást. Juli minden igyekezete ellenére Polgár ügyetlenkedett, túl nagy volt a várakozás, de azért valami úgy-ahogy összejött: kevesebb a vártnál, több a reméltnél. Mindenesetre módfelett megkönnyebbült, ezen is túl van, és valóban: mintha valami rossz gát dőlt volna le, attól kezdve (nem dicsekvés, Polgár gyűlöli a hímhencegést, meg különben is úgy véli, hogy másoknak több jutott a jóból) nos, attól kezdve beindult az üzem.

Első szerelme mindezek után alakult: nagy belezúgás volt, amilyen csak az első lehet. D. karcsú a törékenységig, vékony tündéralak, keskeny macskaarc, és éppoly bájos is, mint egy cica: Polgár csak simogatta, dédelgette volna, akár egy életen át. Ám a macska független és öntörvényű fajta, csak akkor és attól kér cirógatást, akihez és amikor neki van kedve: D.-nek Polgárhoz csak pár hónapig volt. Közben, Polgáréval párhuzamosan más ölekbe is belegömbölyödött, ott dorombolt s nem értette, miért nem érti ezt Polgár. Egy képet felidézve − a lány lenge selyemben, miniben libben felé a Váci úti villamosmegállóból, hátulról átsüt ruháján, de még mintha csontjain is a napfény − Polgárt boldogságos meleg önti el most, évtizedek után.

Első (és utolsó) gyűlölete (Lampedusa: "Nem szabad gyűlölni, csak az örökkévalóságot") a második munkahelyén robbant. A könyvesbolt főnöknőjével (régi munkásmozgalmár, aki a könyvet csak mint árucikket ismerte, de úgy se nagyon) a nagyképű Polgár természetesen folytonosan éreztette irodalmi, műveltségi fölényét, amire persze

ráfázott. Lehetett ő okos, de szép aligha, midőn főnöknője hajnali négyre kiküldte a csepeli szabadkikötőbe, hogy mint kocsikísérő hozza be onnét a bolt fűtésére szolgáló szenet. Több hasonló húzása után egyszer a vásárlók előtt kezdett el üvölteni a fiúval, annak − máig sem érti, hogyan − elborult az agya, a pult alá nyúlt, előhúzta a mintegy negyven centi hosszú, hat-hét centi széles pengéjű kést, a macsetét, amelyet amúgy a csomagolópapír felvágására használtak, és megindult a sápadó nő felé. Úgy fogták le, vagy négy vevő. Kétségkívül kárörömére szolgált, hogy kilépése után kiderült: a boltnak elképesztő a leltárhiánya, a főnökasszony síbolt. Csekély vigasza volt, midőn az ügy kivizsgálásakor felvilágosították: nem kellett volna tűrnie holmi kocsikísérői szerepet. Hiába, akkor már késő volt, és ha úgy véljük, hogy Polgár gyávasága ezek után, hasonló esetekben eltűnt, hát természetesen tévedünk, de nagyot.

Először az első munkahelyén keresett pénzből jutott el külföldre szülők nélkül. Két haverjával indult Lengyelországba, naná, mint minden korabeli akkortájt. Bumliztak vonaton és autóstoppal, föl egészen Sopotig, ahol napokig rósejbnit és sült kolbászt ettek, az ottani srácokéhoz képest jelentős pénzüket inkább rengeteg üveg Badacsonyi Kéknyelű bevásárlására fordítva. A piát készséggel megosztották a strandon a lengyel srácokkal és főleg a csajokkal, akiknek sajátos szerelése permanens ajzottságban tartotta Polgárt: fürdőruhanadrágot hordtak alul, ám gyönyörűen csipkés selyem-melltartókat fölül. Az egyik, Glywvicéből odarándult szőkeséggel hamar közös nevezőre és sötét part menti fövenyre jutottak. A túra majdnem tökéletes volt, majdnem, merthogy megszakadt barátsága két társával, pedig eladdig azt hitte, ez a kapcsolat kipróbált, sokat átélt ügy. Az összeveszésért − amilyen marha − magát tette felelőssé: úgy vélte, hogy T. és P. azért orrolt meg rá, mert akarva-akaratlanul éreztette velük némi nyelvtudása és korábbi külföldi útjai adta tapasztalatait, s ezt ők fölényeskedésnek ítélték.

Első kocsija megvásárlásakor H. Gyurival mentek a Merkur-telepre, mert Gyuri valamikor taxizott is, Polgár viszont annyira hülye volt a gépjárművekhez, hogy pár évvel korábban éppen Gyuritól kérdezte meg annak Trabantjában: − Miért kell taposnod állandóan azt az izét? − mutatott a gázpedálra. Hiába az előzőleg beszerezni vélt protekció, hiába Gyuri szakértelme, a vadiúj Skoda sebváltója az átadórész és a telepkapu között szétesett, naná, majd nem Polgár első kocsija fog így járni.

Ott van, mondjuk, ötvenhárom

Polgár Gyula elhűlve figyel némely, írónak, filmesnek, művésznek álcázott memóriasampionokat, akik akár kisdedkorukról is aprólékos részletességgel képesek beszámolni: − No most vagy én vagyok retardált, vagy ezek hantáznak, de piszkosul. És mert magamagát hajlamos afféle félhivatásos emlékezőnek tekinteni, az utóbbi változatot preferálja.

Mi ragadt meg kiben-kiben mondjuk ötvenháromból?

Polgár közvetlen ismerősei közül például G., a nyugdíjas MÁV-góré, maga a két lábon járó 6:3. Már-már azt sejteti, hogy kint, a Wembley-ben, személyesen, élőben, a helyszínen látta a meccset, hétéves duci kisklambó, aki volt, szemüvege egyik lencséje leukoplaszttal beragasztva. Van cikk- és fotógyűjteménye, szalagon- kazettán-CD-n a Szepesi féle közvetítés; VHS-en, DVD-n a BBC pár éve előkerült filmje − G. azt mondja, hogy ma már csak havonta egyszer-kétszer nézi-hallgatja ezeket: hogy nem rogyik rá az ég a nyavalyás hantására! Polgár viszont nem emlékszik a meccsre. Azaz a meccsre igen, hiszen maga is olvasott, hallgatott, nézett mindenfélét AZÓTA, de a világ sűrű kincséért nem jut eszébe, hogy akkor, azon az ötvenhármas napon rádió közelben lett volna. Pedig erre alkalom adódott akkortájt, még a vezetékes rádiókat sem sercegtették éberék, és az ország különböző közterein hangszórókat szereltek mindenféle oszlopra, köröttük embertömeg. Polgárnak az a másfél-két óra − sűrű homály. Ezt, tehát a jelenidejűséget nem oszlatja utólagos könyv-, diafilm-, dokumentumözön: számára egy nagy büdös fekete lyuk az egész. Erre nem büszke, mindazonáltal kétségtelen, hogy amikor esetleg szóba kerül az ügy itt-ott, és ő bevallja ezt a hiányosságát, néhányan úgy néznek rá, mintha beteg, de minimum zombi lenne.

Ha már sport: abban az évben adták át a Népstadiont, amely tényhez és aktushoz − Polgár úgy véli − neki személyes köze van: Apu (no persze társadalmi munkában, abszolút önkéntesen) talicskázott, lapátolt az építkezésen. Soha nem mondta, de érezni lehetett, hogy reméli, ezen tettéért némi elismerésben részesül, jelesül: kap egy jegyet a megnyitóra (amelyet, nohdacu, a születésnapján rendeztek). Szegény Apu. Szegény naiv Apu. Hozzá hasonló önkéntes tróger volt kismillió, és bár közülük

néhányan kaptak meghívót a nyitó banzájra, őket − véli most, a történelem némi ismeretében Polgár − nyilván olyan szempontok alapján választották, amelyeknek Apu, a postatisztviselő nem felelhetett meg: nem volt munkás, nem volt paraszt, nem volt haladó értelmiségi: − Túró a füledbe, Polgár elvtárs!

Egy film képei aránylag tisztán villannak föl. Az év monstre mozija: Föltámadott a tenger. Haverem! Ott volt Kossuth meg Petőfi! Meg az egész március 15! Meg kardoztak és lőttek! Vegytiszta lelkesedés volt ez az akkor még ártatlan Polgártól, akinek lobogását évtizedekkel később nem a sematizmus, a történelemhamisítás lohasztotta le, hanem inkább az öregedés-tapasztalás okozta fásultság, meg némi cinizmus: hogy a búsba' lehetett a szikár- izmos-magas Görbe Jánossal játszatni csenevész- göthös Petőfi Sándort?

Gyerekként természetesen nem tudatosan volt apolitikus, hanem érdektelenségből. Mi a frász érdekelné a politikából egy hat-hétéves kölyköt? Mindazonáltal az Életből nem szakadhatott ki, és az az élet ötvenháromban (ahogy ma mondani szokás) hihetetlenül átpolitizált volt. Meglehet, egy-két esztendővel később vagy előbb, de Polgár hallott a rádióban, meg olvasott az olvasásgyakorlásul Aputól kapott Szabad Népben munkás leveleket, olvasói leveleket, meg mindenféle közösségi leveleket, amelyek a kor, a korszak, a korszakos vezetők dicsőségét zengték − és ez teljesen természetes volt számára. Hiszen ebben nőtt fel, könyörgök! Nem értette, nem elemezte, nem érdekelte, de hát az egész körülfonta, bebugyolálta természetes közeggé lett. Élelmiszer fejadagok? Köszönő levél Rákosi pajtásnak? Hát persze, hiszen ő a legjobb bácsi, azaz a legjobbiknak a legjobb tanítványa!

Ezért hát természetes volt az is, amikor körötte sírtak az emberek. Nem egy, nem kettő − tömegek. Meghalt Sztálin. Hogy Anyu meg Apu sírt, az egy dolog. De ahogy a srácocska lement az utcára a neki engedélyezett szűk körzetben sétálni, látta: az ablakokon fekete zászlókat lógattak ki az emberek, mások pedig, vélhetően vadidegenek, a járdán egymásra borulva bőgtek. Polgár ma már tudja: a kemény agymosás gyors eredményeket adhat. Ez, bármilyen szar ügy is, akceptálandó. Arra azonban letenné a nagyesküt, hogy azok az emberek nem parancsra sírtak, nem ukázra tették ki (percekkel a gyászhír bejelentése után) a fekete zászlót. Később „természetesen"

beindult a gépezet, a nyílt direktívák sora, de Polgár emlékezetében az az első néhány perc máig spontánnak tűnik, ráadásul őszintének – hájszen ha másér' nem, de ő adta a 70.es trolit, nem…?.

Polgár mostanság, sok-sok évtizeddel ötvenhárom után így fantáziál: történelemkönyvet csak a kort megélt embereknek szabadna írniuk. Amire emlékeznek (többen, részletesen) − az már történelem. Amire nem − az nincs. Ostobácska elképzeléseit Napoleonnal próbálja igazolni; a nyavalyás kis korzikai félistennek mindenre volt valami nyögete:

− A történelem nem más, mint egyezményes mese.

Papíralapú Google Earth

Amikor pár éve Polgár Gyula először látta meg a Google Earth-t, elébb helyre rakta leesett állát, majd fölmordult: − De hiszen ilyesmim nekem már ezer éve volt!

Kevés reménnyel ugyan, de föltúrta a lakást, és lám, csoda: az egyik fiók mélyén, megannyi költözést túlélve, ott lapult a Térkép. Kifakulva, sárgásra színeződve, porosan-rongyosan, hiányosan, de ott volt. Budapest belvárosának térhatású térképe, úgy a hatvanas évek elejéről-közepéről. Hazai ötlet volt? Koppintás? Már akkor sem kideríthető, de tény: nagy geg. A város utcáit, pontosabban épületeit fölrajzolták térképszerűen, mintha fentről nézte volna valaki az egészet: neves épületek és névtelen bérházak; terek, szobrok − csuda. Polgár legott többet is vett, külföldi ismerőseinek küldte szét, büszkélkedett akkor még szeretett városával.

Természetesen az ismerős helyeket kereste először, a Kresz még rajta volt, a Bulcsú is, naná;Budából sok hiányzott, részben a szerkesztés, részben az idő okán: valamikor, valaki egy háromtenyérnyi darabot letépett számos Dunán túli kerületből.

Az OTI megmaradt, a Mező Imre úton; a rajzon a nevezetes torony, amit pár évvel később, állítólag statikai okokból, lebontottak, mondván: életveszélyes. Ezt sokan akkor sem hitték, ma meg a városvédők tuti nem engednék. Polgár az épület pincéjében járt gyakran, itt készítették a lúdtalpbetétjét, évente újat: máig érzi lábfejein a meleg gipszpólyát, ahogy lassan lehűl, megdermed, mintájául szolgálván a bőrrel borított, fényesacél, cipőbe helyezendő gyógyászati segédeszköznek. Sokkal később az emeleteken is akadt valami dolga, társadalombiztosítási papírok vagy ilyesmik − elképesztő tömeg, fülledtség, veszekedés: Polgár otthagyta, egy ügyvédre bízta az ügyintézést, inkább fizetett, semhogy bedilizzen.

Amarra a Szépművészeti meg a Műcsarnok. Előbbibe sűrűn, utóbbiba alkalmanként járt, merthogy másként nem is lehetett, hiszen itt alkalmi kiállítások voltak, többnyire ifjabb-idősebb magyar képzőművészek alkotásaiból és Polgár akkor még offé volt kortársaiból, legyenek festők, szobrászok, írók, filmrendezők. Az épületeket, a környéket, a teret, a királyszobrokat sosem szerette, álhistorikus díszletnek, turistalátványosságnak vélte. Mára kissé megszelídült: meglehet, giccs az egész, de hát város-szimbólumnak azóta se, több mint száz éve nem

építettek szebbet-jobbat. Hacsak nem a mucsai-soroksári zöldalma-tortát, amit Nemzeti Színháznak mernek nevezni.

A térképen még ott a Duna Szálló, amelyet belülről sosem látott, ám a kerthelyiség! A híres-neves Duna-kert (a kötőjel fontos: az intézmény nem tévesztendő össze a Dunapark kávéházzal, a Szent István parkban). Zenés-táncos hely akkortájt még volt Pesten-Budán számos, mindegyiknek saját(os) hangulata, remek zenészekkel, itt például Beamter Bubi xilofonozott, és rengeteg volt a facér lány! Polgár szokott szerepét hozta: iszogatott, míg barátai - N. Peti, Sz. Tibi, Sz. Laci, Sz. Jóska, meg a többiek − csajoztak, időnként megbízva Polgárt: kérje vissza új táncpartnerétől a kiszemelt bigét. A szálló helyén ma szálló, első neve Intercontinental volt valaha, szerfölött korszerűnek, szépnek minősített épület − Polgár irtózott a hátsó frontjától: az Apáczai Csere János utcai homlokzat mint egy irdatlan börtönfal, a fegyházérzetet csak erősítette az iromba kapu, amelyen teherautók jártak ki-be, vélhetően logisztikai céllal. A környéket gyakran lezárták: konferenciáik idején (feledve-feladva a Gellért szállót) itt laktak és tárgyaltak a KGST, a Varsói Szerződés vezetői; a városi legenda golyóbiztos ablaküvegekről, titkos tárgyalószobákról regélt.

Ha már szálló, ha már csajozás: a térképről hiányzik a Rózsadombnak az a része, ahol a Hotel Ifjúság nőtt ki a földből. Itt héderelteK a Béketáborból érkező szerencsésebb/szerencsétlenebb ifjúsági turista csoportok. Szerencsések, mert a pechesebbeknek lepusztult diákszállók jutottak; szerencsétlenebbek, mert ez a szladi jószerint börtön volt. Elegáns börtön, de mégiscsak az. Az épület előtti, akkor még csak turistabuszokkal megrakott téren esténként kiéhezett, kóbor magyar ifjak gyülekeztek, cseh, bolgár, vagy éppen román, keletnémet húsokra vágyva (fene a gusztusukat) − hiába. Az ide telepített lányokat-fiúkat elképesztő házirend védte-alázta: kilenc után a kapun se be, se ki. A hatalmas üvegfelületeken át jól látszódott, amint az estére táncteremmé alakított kajáldában kamasz-spinék lassúztak − egymással; mások kézjelekkel kommunikáltak a téren nyálukat csurgató magyar srácokkal. O tempora, o szocialista mores!

Valahogy megmaradt a csudatérképnek az óbudai kisamfiteátrumot rajzoló darabja. E romokat aránylag későn fedezte föl Polgár, nem úgy mint a másik kavicshalmazt, az aquincumit. Oda általánosban, gimnáziumban szinte minden évben elvitték őket, tanulmány kirándulás!, önmagában remek, hiszen lógás, de hát annyiszor ugyanaz, mitagadás, unalmas. Olykor tanári engedéllyel számháborúzni kezdtek az ókövek között, azaz kezdtek volna, de perceken belül megjelent az

obligát csősz, aki még a tanárnál is erősebb hatalomnak bizonyult: úgy kivágta őket, mint a macskát szarni. Az óbudait először filmen látta tulajdonképpen, a Hannibál tanár úrban, a zseniális Szabó Ernővel − később dolgozott errefelé, de úgy emlékszik, soha nem tette lábát a térbe.

Ó igen, a Lánchíd budai hídfője is ott van, berajzolva a virágokból formált vörös csillag, de a későbbi szobornak még nyoma sincs. A nulla kilométert jelző szobornak, Borsos Miklós művének, amely akkor is, ma is, folyamatosan botránykő: ostoba emberek hülye prüdériája okán. Polgár sokáig nem értette, mi ez a zűr, amikor meg elmagyarázták neki, tovább értetlenkedett. Ő ugyanis AZT rombusz alakúnak vélte, közepén vonal, széleiről sugárszerűen szétágazó csíkok, ahogy AZT minden jobb férfiklotyó falára fölkarcolták, -festették, -rajzolták, szerte az országban. Ovális? Ma már könnyen pofázik akár egy tizen aluli ifjonc is, miszerint naná, hogy AZ ovális, mindenesetre ahhoz AZ inkább hasonlít, mint holmi rombuszhoz. Igen, könnyű nekik, mert a bárhol, bármikor, bárkinek elérhető nudifotókon, -videókon AZ ma már eredeti naturájában látható − rejtőztető, hm, bozontok nélkül. Borsos nagyot alkotott: igazat és szépet. Lehet, hogy ez valóban AZ, igen, és akkor mi van? Hiszen AZ − mindeneknek szent kiindulópontja, életeké is, utaké is, kilométereké is: mirákulum.

Mai lakhelyét hiába keresi Polgár Gyula: lakótelepeket nem mutat a mappa.

Na ja, ebben is különb, mint a Google Earth.

Pár évtized hordaléka

Polgár Gyula íróasztala impozáns darab, méretes, ráterpeszkedik az egész, egyszál szobára. A barna, dióra pácolt, antiknak mondható bútort első nagyobb zsetonjából vásárolta, és habár az ismerős ódondász becsülettel bevallotta, hogy nem tiszta stílusú munka, mindazonáltal brutálisan levágta Polgárt, akinek akkor az a harmincötezer módfelett húzós volt. Ez az íróasztal maga a rendezett(?) káosz.

Az asztal lapján laptop, jegyzetfüzetek és egy automata vérnyomásmérő. Mellette bőrtokban napszemüveg, Porsche Design, kisebb vagyon, sohasem használja, állandó szemüveges, aki lett: progresszív lencsékkel, közelre-távolra. Karóra kettő is, Citizen meg Seiko; amikor vette őket, tutinak tartotta, ma tudja: a japán nem menő, a Rolex vagy a Patek, Cartier az igazi − darabjuk 1 és 11 között, millában. És ehhez jön még a csodás és valószínűleg igaz reklámduma: „Valójában egy Patek Philippe soha nincs a tulajdonában. Ön csupán gondját viseli a következő generáció számára." („You never actually own a Patek Philippe. You merely look after it for the next generation.")

Fekete névjegytartók, vagy tíz darab egymás tetején, állandó leborulással fenyegetve, amúgy teljesen fölöslegesen, hiszen az ott tárolt ismereteket a számítógép is őrzi, meg a telefonos PDA-ja − szülinapi ajándék, a nagyobbik lányától (később megtudta: a gyerek ingyér' kapta, a cégétől, de van neki másik, hát továbbpasszolta az apjának, amivel nem is lenne semmi baj, de miért éreztette, hogy ez egy drága ketyere − hajaj).

Két zárolajozó, kocsiajtóhoz, ki tudja, hogy' kerültek ide, autója jó (jó? Rossz, qrva rossz) ideje nincs. Bőr íróeszköz tartó, papírvágó késsel, két tollal, tintapatronokkal; bianco lottószelvények. Néhány régi meghívó, gyászjelentés − Polgár irtózik tőlük, temetésre nem jár, évtizedek óta, a sajátjára sem akar elmenni.

Pár prospektus meg egy idézés: tanúnak, ismeretlen két fószer bírósági perére, valami gyökér kavar. Gemkapcsos doboz, tartalma félig kiborulva; harminc éve, a szentendrei búcsúban vásárolt, háncsból font, mára megszürkült, bebarnult kosárka: filctollak, ragasztós tubusok, ollók tárolója. Réz íróasztallámpa, régi, a bútorhoz illő; előtte négy dobozban ezeréves névjegyei, merthogy valamikor, boldogult „üzletember" korában más kellett magánhasználatra, más hivatalos megbeszélésekre, megint más (csak a nevét jelző) ajándék névnapi

bonbonhoz, csokorba tűzéshez, vagy suskával bélelt borítékba − anno a saját bőrén tanulta meg önmaga protokollját.

Elemlámpa, Varta típusú; mini világvevő rádió, akkora, mint egy cigarettásdoboz, Sony gyártmány, nagyon penge, de mára nélkülözhető: Polgár rövidéletű híréhsége eltűnt, politikára nem vadászik, sőt, gyűlöli. Svájci bicska, ménkű vastag, tele soha semmire nem alkalmazott biszbaszokkal; kínai festett fatálcában aprópénz, kulcsok, mobiltelefonhoz fülhallgató és egy árva szem dió. Két könyvtámaszték között a restancia: el nem olvasott Updike, Körkép, meg néhány krimi.

A bal felső fiókban műanyag táska: dugig Polgár mindenféle igazolványával, a munkakönyvétől a diplomáig, de még általános iskolai ellenőrzők, gimnáziumi értesítő is lapul benne, no meg, igen, ki nem szarja le? Vörös könyvecskék, ja. Dossziéban borítékok, bélyegek, feladóvevények. Másik tartóban iratmásolatok: kópiák Polgár személyijéről, jogsijáról, különböző igazolványairól, ha brifkóját elveszítené. Egykorvolt háza egykorvolt garázsának távirányítója, elfelejtette átadni az új tulajnak; sárga kocsitető-villogó, egy időben, amikor közműveknél píároskodott, gyakran használta. Volt rá engedélye is, és ő élvezte, hogy eltűnnek előle a kocsik, lehúzódnak − ma már szégyellené. Alatta, a fiókba csak úgy behányva, rendcsinálásra várva immár sok éve, elképesztő mennyiségű fénykép és magánlevél (nagy a család! Ha csak a név- és szülnapokat, ünnepeket számoljuk, ömlik a képeslap, boríték) két dossziéba gyűrve, mozdíthatatlan súllyal. Köztük kacatok, rég eltűnt kütyük használati utasításai, garanciapapírjai − Polgár néz ki a fejéből: hogy a búsba− nem dobta még ki mind?

A középső fiókban plecsnik, 70-es, 80-as évekbeli kitüntetések kiváló munkáért, egyebekért. Két, tönkrement zsebszámológép, és tucatnyi, ki tudja, hova illeszthető kulcs; két autóstáska, puha meg keményebb bőrből, immár használatlanságra ítélt, mert fölösleges holmik. Jobb felső fiók: autóatlaszok, 10-12 éves határidőnaplók; három darab, egyszer használatos fényképezőgép, lejárt uszodabérlet. Két diktafon, az egyik normál-, a másik mikrokazettás, rég nem használtak: mire? Minek? A diktafonokhoz meg minden egyebekhez különféle elemek, akkuk, hálózati adapterek; egy kimúlt mobiltelefon, megcsináltatni drágább lett volna, mint újat venni.

A jobb alsóban lapul őselőd, egy régi telefonkészülék, tárcsázós, ma már sehol nem használható, bár nagyon szeretné: imádja a hangját, a csöngőét − ez nem holmi digitális dallamimitáció.

Fia zsebpénzért rinyált pár hónapja. Polgár odaadta neki az órákat, diktafonokat, meg a lakás más helyén fellelhető, használt, de használatlan ezt-azt, adja el, övé a pénz. A kölyök telefonált, a Seikoért ezerötszázat kínáltak a Király utcai műszaki handlék, a diktafonok darabjáért ötszázat − hazarendelte a srácot, ne má', hogy szívassák, ennyit neki is megér.

Polgár tudja, de legalábbis ösmerni véli saját végét. Ha tovább is így él, előbb-utóbb jön egy szívattak, vagy a guta üti meg és ez teljesen rendben van, vele jár, elfogadta. Utolsó, kalimpáló mozdulataival még magára borítja majd a fél íróasztalt, és megszólal dadogva a régóta néma mobil:

− *Üdvözlöm, Polgár Gyula voltam, kérem hagyjon üzenetet, pillanatnyilag nem vagyok elérhető… pillanatnyilag… pillanatnyilag…*

***

Polgár hajnalban kávéval vagy teával indít, semmit sem reggelizik. Ebédet egy főzőcégtől hozat, vacsorája némi felvágott, vajas kenyér.

Lakótelepihez képest hatalmas konyhája van. A beépített szekrénysor bejárat melletti felső rekeszében mindenféle tortaformák, tepsik, műanyag citromfacsaró, papírtörülköző; feljebb asztalterítők. Alul tönkrement táskarádió, két üres szifonpatronos doboz, használhatatlan szifon, krumplinyomó, borospalack-hűtő, meg olyan összecsukható dróthálószerűség, amelybe nyers krumplit kell rakni, úgy bele a forró olajba. Befőttesüveg fedelek, műanyag tojástartó alsó része, zacskókban lejárt gyógyszerek.

Jönnek a hűtőgépek, fölül a normál, alul a fagyasztó, kb. üresen, aztán indul a munkalap. Elején grillsütő, az a barna, ormótlan, még NDK-gyártmány, de szuperál, grillcsirkének isteni; tetején melegszendvics készítő és elektromos konzervnyitó, mellette használatlan, mert használhatatlan, állandóan büdös olajszagot árasztó fritőz; ennek gyümölcsfacsaró masina támaszkodik − Polgár egy időben méregtelenítésre adta szervezetét. A mikrohullámú mellett kenyérpirító, majd kávéfőző, elektromos vízmelegítő, teához; a tűzhely következik, fölül gázos, alul elektromos: mindent tud, de Polgár még az óráját, mármint a gépét sem tudja beállítani. Nagy sótartó, mellette fűszerállvány: kakukkfű, oregano, curry, őrölt gyömbér, bazsalikom − a kukoricaolaj, a Garam Masala mibenlétéről Polgárnak fogalma sincs, ezer évesek, utolsó nejétől. Krómállványon krómbiszbaszok, nyelesek: merőkanál, habverő, pecsenyevilla − ragyognak a használatlanságtól. Virágváza, gyümölcsállványon alma, citrom. Egykor libamájjal telt,

mára üresen álldogáló kerámiaedény, szintén üres műanyag, lecsavarható fedelű üdítőkiöntő.

A mosogató mögött négy, különböző méretű műanyag tálca simul a falhoz, odébb ugyanezek fényes alpakkából, köztük fehér, olyan redőnyös kenyértartó, de benne nem kenyér, hanem a tizenkét személyes, hiánytalan evőeszköz készlet, szigorúan vendégeknek − akik több éve nincsenek. A doboz tetején újabb fűszeres edények, só, bors, paprika, őrölt parmezán, tengeri só, fűszervarázs, kínai ötfűszer, meg egy doboz fogpiszkáló. Mellette még egy, ezeréves kávéfőző. Arrébb, kis háncskosárban, két doboz tik-tak, törött szemüveg, törött golyóstoll, törött cégbélyegző, sehova nem illő kulcsok, üres Diclofenacos doboz, némi gyógyfű maradék, doboz gyufa. A falra szerelve állványka: nylon- és alufóliának, papírtörülközőnek. A munkalap alatti első fiókban különböző papírszalvéták, alatta detto, némi fogpiszkálókkal vegyítve, lejjebb háztartási fólia, gyufásdoboz, gyertya, szigetelő szalag, indiai füstölő kellemetlen konyhaszagok ellen (melyek ugyebár nincsenek), egy doboz mélyhűtő zacskó. Mellette szingli edények: jénaiból, porcelánból, üvegből, kristályból − egyenként vásároltak vagy készletből megmaradottak. Odébb lábasok, ahány annyiféle, serpenyők, kávékiöntők, fazekak, két háztartási robotgép, meg egy harmincévesnek tűnő kuktafőző. Nagyjából ugyanez a szomszédban, megspékelve húsdarálóval, kukoricapattogtató géppel; a fiókban konyharuhák. Az első evőeszköztartóban irgalmatlan mennyiségű, mindenféle célra alkalmas kés, aztán kanalak, villák − olyikból négy, másikból öt egyforma: négy-öt készlet maradványai. Van itt merőkanál, két hosszú szárú koktél-keverő, sörnyitók. Alatta az öt éve vásárolt, szép főző-sütőedények a − Te mindenre gondolsz! − típusból: tökéletesen új állapotban.

Másik polcsor, a felsőben hagymaleszorító tű, két sajtvágó, pogácsaszaggatók, fagylaltos kanál, tortakrém kenő, merítő kanalak, tízvalahány dugóhúzó és sörnyitó; négy teafű-lógató készség, az a gömbölyű, hálós fajta − amúgy Polgár csak zacskós teát iszik, van is itt vagy fél tucat doboz, köztük gyógyteák is. Lejjebb tojásszeletelő, fenőkő újabb késekhez, alatta húsklopfoló, meg fa húsvágó deszka, nagy gyümölcs- és burgonyareszelő, újabb krumplinyomó, ezúttal műanyagból, szűrők, tölcsérek, két húsvágó bárd. Ételmérleg, két, drótfonatos üveg: shéker és jégkocka-tartó, ezeket Polgár még az egykorvolt Csehszlovákiában vette; mögöttük, alattuk kristály- s metszett üvegek: gyümölcs és salátástál. Három teflon serpenyő, répa-, alma-, gyökérhámozók, csirkedaraboló-olló, fém pezsgősüveg-záró,

befőttes-gumik, magnókazetta, ceruzacsonk, edényfogó kesztyű, használt buszjegy, papírdarab telefonszámmal − kié? Mié?

A mosogató alatt szemétkosár, körülötte üres italos és befőttes üvegek, kísérőül ásványvizes palackok; eszelős számú nylon bevásárló szatyor − adják a Tescók, Corák feszt. Újabb fiók, ép és kiégett villanykörték, T-dugók, meg parafák. Itt is gyertya, gyufa − három éve nem volt rövidzárlat, áramszünet, de mégis. Alatta a szekrényajtó szinte kirobban a mikró edények tömegétől: különböző méretűek, formájúak, és az, hogy itt vannak, egy konyhaszekrényben, tehát nem rendeltetett helyükön, a mélyhűtőben, kajákkal telve − sok mindent elárul Polgár korábban vázolt étkezési szokásairól. A mosogató feletti szekrény edénycsepegtetős, mellette a polcon vitamintabletták, különleges sófélék.

Üveges szekrényben barna, majdnem hiánytalan étkészlet, mellette jóval hiányosabb, jóval egyszerűbb, fehér porcelán. Ugyanilyen a poharakat és csészéket tartalmazó rekesz, ahol kávésibrikből van három, de aljból öt, a másik fajtából fordított a helyzet. Három porcelán teásbögre, odébb másik három, vastag kerámiából, fölöttük két fagylaltos kehely, alpakkából. Arrébb poharak, a vizesekből két fajta is, aránylag jó mennyiségben, de már a különböző egyebek, köztük vörös- és fehérborosak, pezsgősek, sörösek, konyakosak, whiskysek, likőrösek maximum két-három darabos leltárt mutatnak, az üveg gyümölcslé-kancsók illetve salátaöntet-tartók száma öt, fajtája öt. Van két jókora, kanalas mustártartó − sose használva; ugyancsak szép, üveg-fém kombinációjú só- és bors szóró: sorsát ldmf.

Időnként, éjjelente, mintha zörgés, morajlás hallatszana a konyha felől. Polgár Gyula nem csodálkozik, tudja: a használatlan és/vagy használhatatlan tárgyak morgolódnak, érik a fölöslegesek forradalma. Polgár úgy gondolja: mielőtt elérné a hamvasztót, egy este bevonul majd a konyhába, magára zárja az ajtót, és (amiként Bretschneider detektív fölzabáltatta enmagát saját kutyái által, amelyeket amúgy Svejk úrtól vásárolt) leül a csempére, gyors halált remélve: essen nyakának a motoros kenyérvágó kés, és ne valami csorba, rozsdás húsvágó bárd kezdje nyiszitelni lábujjait.

Park

Volt a városban tér számos, park is néhány, de Polgárnak csak egy, az egyetlen, az örök.

Kezdjük ott, hogy nem is ott kezdődött, ahol ma.

A Csanády utca a Sallai Imrénél végződött, mindkét oldalán jókora tereppel, amelyet nevezhetünk akár parknak is már: volt egy-két pad, de persze azért többnyire gyom, tarlóvá égett fűcsomók, homokbuckák a hatvanas évek elejéig, midőn jobbról is, balról is fölhúztak egy-egy házat, jól elcseszve a környék és a környezet klasszikus Bauhaus stílusát. Az építkezést máig tartó skizofrénia követte: a két háztömböt éppúgy nevezik Csanády utcainak, mint Szent István parkinak.

A park, a klasszikus elrendezésében, a Fürst Sándor utcától indult a vízpartig. Aránylag szimmetrikusan ültetett cserjék, vezetett utak, telepített sövények, alattuk kavics-zúzalék vagy fű, fölöttük megannyi fa a Pozsonyi útig. Ez kb. semleges terep volt, kisebb és nagyobb gyerekek egyaránt megfértek itt, tolókocsiban, vagy labdát, mi több, még karikát is kergetve: az ötvenes évek elejét írjuk, a karika, a diaboló, a jojó, a similabda (hmmm) még fel-feltűnik egy-egy kézben, de főleg nagymamák, nagypapák oktatják a mágikus cselekedetekre az apróbbakat. A játszóeszközök időnként kiszaladnak az úttestre, utánuk a gyerekek − semmi gond: a két oldalsó kis utcában autó állva sem, nemhogy gépkocsiforgalom. Hinták lánccsörgése, libikókák tompa dubbanása, sikoltások kisebb balesetek nyomán − errefelé jókat lehet esni, és nagyjából kockázat nélkül: a sarkon a patika, benne jód, gézpólya, állandó készenlétben.

A még igazibb park a Pozsonyi út túloldalán indult-kezdődött. Az ember átkelt a kockaköveken, itt már óvatosabbnak kellett lenni, no nem az autók miatt, azok erre sem léteztek, ám a tizenötös villamos rég kiselejtezésre szorult kocsijai időnként megbokrosodtak, dacolva szétesőkullemükkel hirtelen robogni kezdtek, majd' tizenöt-húsz kilométeres sebességgel; csikorgás, kerekeké és szülői fogaké: − Miért hajt, mint az állat! Egy játszótér kellős közepén! − mert a jámborok az utat is a játszótér részének, a park nélkülözhetetlen elemének vélték, és egy park az park, nem holmi villamos pálya.

Ez a hely mindig Újlipócia központja volt. Az már több mint várostörténeti kérdés, vajh' miért éppen Szent Istvánról nyerte nevét még a boldogtalan békében: az első, a szent, a keresztény király nevét intésül, buzdításul, vagy éppen provokáció okán adományozták eme „rossz" pedigréjű környék kellős közepébe? És hogy-hogy megőrizhette e nevet máig, tehát Polgár gyerekkorában is, midőn éppenséggel egy szent, egy király nem volt teljesen adekvát (majd' azt mondtuk: kóser) a rezsimmel, amely máshol bornírt módon irtotta-változtatta a szentek, uralkodók emlékét őrző város-, utca-, térneveket.

Errefelé lakni rang volt, akár a régieknek (értsd: háború előttről megmaradtaknak), akár a később betelepedetteknek (értsd: a rezsim középszintűjeinek, akiknek rózsadombi, szabadság-hegyi lakás már nem jutott). A park fiatalabbak-idősebbek vitafóruma, itt nincsenek hallgatózó falak; a park pletykák fészke, ahol külföldre szakadtak leveleit lehet ismertetni; a park bemutatóhely, ahol a legújabb (1951-es) nyári kartonruha, csomagban kapott nylonharisnya látható; a park labdatér, ahol focizni, fejelni, egyérintőzni lehet: fehér krétával húzott lábtengópályák az úttesteken, köztük ugróiskolák aszfaltra karcolt hálói.

Tehát a Pozsonyi út túloldala.

Polgárnak máig (és az egész városban) ez *A* park. Nagy terület, szépen megkülönböztethető territóriumokkal. Bal sarkában, tehát a Margit-híd felőli szakaszon békés nyugalom: párok üldögélnek, nappal egymás kezét, sötétedés után egyebét fogva; másutt idősebb férfiak vagy hölgyek tereferélnek, előttük a sétányon peripatetikus órát tart az Oxfordban végzett hajdani búza-nagykereskedő, aki itt lakik a Balzac sarkán, de ha angoltudását azért az óránként öt forintért otthon osztaná meg tanítványaival, bizton akadna szomszéd, vagy valamelyik társbérlő, aki íziben feljelentené. Mindenütt sakkozó, malmozó, dominózó bácsik: egynemű, férfias játékok, a padokon sehol egy hölgy.

Centrumban a medence.

Valódi medence, valódi vízzel a város kellős közepén, kerítés nélkül, bárki lábat áztathat benne, sőt: meztelen csöppségek locspocsolnak a nekik köldökig érő hűsben, amelyet a sarkokból vízköpők táplálnak. A három-négyévesek apró hajókat terelgetnek maguk előtt, míg kisebb testvéreik a parton, a fehér, otromba formájú, nagykerekű

gyerekkocsiból bámulnak, csörgőt szorongatva. Évekkel később, amikor a medence rég kiszáradt betonjának széttöredezett rései közül mindenféle fű meg csalán bújt elő, Polgár szebb nyári estéken vízszagot érzett, és nem a közeli Dunáét, hanem azét a medencéét, a régiét, úgy ezerkilencszáz-negyvenkilencből.

A medencén túl kamaszok és bakfisok, tíz és tizennégy év között, szigorúan különvált csoportokban, egymásra oldalazva lesve, lapos pillantásokkal. Kerülgetik egymást, furcsa gyerekdürgés. A „csajozás" legmagasabb foka, midőn T. odaszalad húga egyik osztálytársnőjéhez és megrántja annak copfját: a lány sikít, T. visszarohan, Polgárra vigyorog, ő most már nagyfiú, férfi, lám, "nőzik". A lányok úgy csinálnak, mintha észre sem vették volna az iménti atrocitást, hiába, ők meg sem látják az ilyen, velük egykorú kisklambókat.

Le-föl hullámzik a nép, félő-illedelmesen megfordulva a szobor előtt. Feketére zöldült fém, embermagasságú férfialak, fején lebernyegféle, egyesek szerint valamely szerzet tagja, a reálisabbak a hely szelleméhez jobban illőnek tartják, ha hórukkmunkást vélnek benne fölfedezni, hiszen alig száz méterre, lent a rakparton, élő másai pakolják az uszályokba a bálákat, dobozokat, és fejüket-hátukat zsák, darócszövet borítja, védendő őket szénportól, tűzifa-karcolástól. Mindenesetre fura figura, vidékről érkezők (A. közlése) megkérdezték: − Ki ez az azesz pónem?

A medence előtt két pergola és egy WC.

Az egyik, a baloldali épületben beton pingpongasztal, ezeréves lehet, töredezett sarkok, háló semmi, de hát a mezítelen (vagyis csupasz fa-), vagy esetleg (micsoda csoda!) parafaütőkkel felszerelteknek így is megfelel − püfölik a kaucsuklabdát hajnaltól napestig. A játék demokratikus, forgóssal állapítják meg, melyik két srác játszhat egy szettet, annak végeztével ők kiszállnak, ismét forgás, ismét egy parti − még Polgárra is sor került nagy ritkán, világcsoda, az ő gömbérzékével...

A jobboldali pergolában nincs demokrácia, sőt, ha mindenáron politikai terminus technikusokat akarunk alkalmazni, arrafelé kemény diktatúra járja: F. és csapata.

F. aránylag kistermetű, zömök gyerek, valamikor játszott egy gyerekfilmben, talán innét tekintélye, amely utólag visszagondolva karizmatikusnak is nevezhető. Ez a tizenkét-tizenhárom éves kis kölyök nála évekkel és tízkilókkal nehezebb srácokat parancsnokolt, és azok szó nélkül tűrték terrorját, mit tűrték? kéjjel engedelmeskedtek neki. F. meg kéjjel teli parancsokat osztogatott, módfelett egyszerűeket: aki arra jár, azt meg kell verni. Megy N. meg M., valami focitémába merülve, így feledkezvén el F.-ék láthatatlan, de mindenki által pontosan ismert demarkációs vonaláról, mennek, egyszer csak eléjük toppan vagy tíz melák, középütt a csöpp F.: − Na, adjatok egy bélást! N.-nek meg M.-nek persze egy vasa sincs, futnának már, de hátul is vagy öt jampi, szivacstalpú cipőben − örülhet a két óvatlan, ha öt-hat frásszal megússza. Esetleg van náluk két forint? Az sem biztos váltságdíj. Ha F.-nek éppen olyan napja van, a két forintot is elveszi és a gyepát is kiosztatja. Polgár mindig ismerte a határait: sajátját és F.-ét is. A szabályt erősítendő kivételként őt sosem rugdosták meg.

A klotyó. A zöld villamos. A slózi. Archetípusa volt valamennyi kortársának: magas sövénytől övezve, magányosan állt, zöldre mázolva pergő, hámló festékkel, és a bimbózó fák illatát is legyőzte kátránybűze. Tipikus volt a vécés néni is: mintha télen-nyáron egyformán öltözött volna, fején kendő, mellén-hasán kötény, az alatt meg köpeny; a kendők élénkszínűek, a köpenyek fakókékek, az egész valahogy olyan szürkés, mint előtte a dobozfedél, kekszes dobozé, amelybe a női szakasz látogatói húsz fillért voltak kötelesek dobálni. Nem volt nagy a forgalom: aki nőneműre, kortól függetlenül, rájött a szükség, hazaszaladt, hiszen itt mindenki a környéken lakott; a srácok pedig nyugisan elvonultak valamely bokorba, akár a szobor háta mögé, akár egy kicsit túl, mármint a parkon túl, ahol a Pozsonyi úti utolsó ház és a templom között préri volt, dzsungel, odébb néhány földbe rogyott házzal, amelyek oldalfalát gerendák támasztották − ki nem szarta le? Leszarták nyugodtan, zavartalanul, szemérmetlenül: senki nem járt erre rajtuk kívül.

Esetleg a csősz.

Simlédéres sapka, kockás ing, merev viharkabát, hózentrágeres zöld lódennadrág, kunkori orrú bakancs, valamint a megkülönböztető jelek: szögben végződő hegyű bot és vörös karszalag, rajta a felirat: Parkőr.

Dehogy csősz, az már tán a Pál utcai fiúk idején kiveszett. Parkőr. Hangulatemberek voltak és különbözőek. Egyik csendben ült valamely sarokban és békésen iszogatott; a másik vértolult fejjel üvöltözött mindenre és mindenkire, labdákat lyukasztott ki a botjával, fenyegetőzve rohant egy, csak általa ismert vétségét elkövető kiskölyök után; a harmadik éppenséggel hamiskásan udvarolt egy ifiasszonynak, aki magát és gyermekeit napoztatta a szélmentes zugban. Két-három csősz mindig kóborolt errefelé, böcsületes állás volt ez akkortájt, állami szolgálat: nagy klánt alkottak ők, Margitszigetiek és Ligetiek, Bakács tériek vagy Állatkertiek. Polgár a parkból megismert vénembereken általánosított: lehettek durvák vagy kedélyesek, mindegy − ők voltak a Hatalom.

Kis felnőttként csajozva a Dunapark kávézójának emeletére járt, meg sötét bokrú padokra, még később, korosodó pocakosként kocogott itt néhány héten át, míg a kutyaszar a lábán és a kocsikból áradó szén-monoxid bűze le nem űzte a rakpartra (majd ezt is abbahagyta, mint jószerint mindent, amibe belekezdett: − Na bumm, kis pocak, korral jár). Melegítője ujjával letörölte a verejtéket homlokáról, elbattyogott az ivókúthoz: a placc közepén, méteres oszlopon fehér porcelánból lavórféleség, közepén kosaras csobogó; ha megnyomja az ember a kart az oldalán, a csobogás megemelkedik, kis szökőkút: a legjobb ízű víz a világon.

A parkot pár éve fölújították. Bilikék a kerítés, van vagy másfél méter magas − kerítés? *ebben* a parkban!? Bent színes műanyag csúszókák meg mászókák, fű is sarjadzik − csak *A* park nincs.

Vagy ha van is - nem *olyan*.

Pestbudai etetők

Polgár Gyula egyre kevésbé érti, milyen srófra jár az agya.

Ő, a gyerekként gyalázatosan rossz evő; ő, aki még tizenkilenc évesen sem volt ötven kiló; ő, akinek szülei belebetegedtek a gyerek krónikus étvágytalanságába, illetve annak feloldásába; ő, most, túl a hatvanon és a mázsán: nem csak gyerekkori ételekről álmodik, de rissz-rossz alvása közben még különböző, kajabeszerzési helyek színes képe is bevillan fejébe.

A legkorábbi kép: Bazsival a Fény utcai piacon. Lehetett hároméves, Bazsi, a fönti szomszéd bejárónője-mindenese szinte pótanya: Anyu ritkán vásárol, nem ér rá, nem szeret, nem is ért hozzá, Bazsi ellenben viszi magával mindenhova a kölyköt. A Lehel természetesen sokkal közelebb lenne, ide, a szinte misztikus Budára úgy kerültek, hogy Bazsi falubélije itt árul, és valami különösen szép, no meg olcsó portékát ígért az asszonynak. Hogy ezt a vásárlást miért nem tudta Bazsi meg a földi otthon, Tárnokon elintézni, ahova a nő minden hétvégére hazamegy, arról csak évtizedek múltán kombinál Polgár: az öreg, hiszen vagy negyvenéves Bazsi és a szomszéd tán nem csupán vevő-eladói kapcsolatban voltak. Annyit Anyu is, Bazsi is elmagyarázott a gyereknek, hogy ez úri piac, drága piac, merthogy erre úri népek laknak − uramisten! Ezerkilencszázötvenben!

Az tény, Polgár is megállapította pár év múlva, hogy például a

Lehel olcsóbb, és egyáltalán, a piacok árai között nagy az eltérés, tizenöt-negyven százalék is lehet a különbség, ami persze nehezen érhető tetten ha mondjuk görögdinnyéről van szó, amelynek kilója ötven fillér. A Lehelen őstermelők ülnek földre tett batyuikon, előttük zsákdarabokra kiterítve a portéka: zöldség, gyümölcs. A bódésorban csak az isten tartja a lelket, ezeréves kalyibák, köztük hullámzik a tömeg, itt mindig tömeg van, zaj, piszok, rothadó gyümölcsök bűze. (De a többi is hasonló, a Garay még lepusztultabb − ma, a helyén fölhúzott, vegyes profilú épületben 140 milka egy kégli. 140 guriga! 140! Ott!) Polgár csak jóval később szerette meg a Lehelt, amikor itt lakott a sarkon: hajnali mólés hazatérésekkor főtt fejhúst evett, gyógysört ivott hozzá; de olykor be is vásárolt Anyu helyett, aki akkor már jószerint ki sem mozdult a lakásból. Sajnálta a Lehelt amikor eltűnt, a mostani csarnokot csak építészetileg tudja elfogadni, no meg belátásból: AZ a piac, ÚGY nem működhetett tovább, na ja, a higiénia, mint olyan. És nem tudja elfogadni, hogy ez már nem piac, ez csarnok. És van gyros,

meg sült kolbász, halak, grillzöldség, de főtt fejhús? Reménytelen. Hírlik, az egyik baromfisnál szenzációs a libatöpörtyű, pénteken kell menni, akkor friss − Polgár sír: zsír!

A Nagycsarnokban tán egyszer-kétszer járt gyerekként, osz-posz a korabeli Lehel, csak éppen lefedve: zaj, bűz, üvöltözés beszorulva a mocskos, galambszaros tetőgerendák alá; árusok kiszorulva az utcára (és nagyjából ilyen volt a Hold utcai, a Klauzál téri is, csak kisebben). Az ott, a hajdani Dimitrov téren szép lett, nagyon, amikor felújították, Polgárt leginkább az Iparművészeti Múzeumra emlékezteti, profán hasonlóság: zabálás, etetés és fennkölt művészet, de hát kábé ezt hívják életnek.

Voltak tejbüfék, például a Lucullus: magas székeken ülték körül a bárpultszerűséget az emberek; tejet, kakaót ittak, kefírt, joghurtot kanalaztak; zsemlét, stanglit ropogtattak; pozsonyi kiflin, túrós batyun, lekváros buktán élvezkedtek − Polgár őrjöng: cukor!

A „pékárura" (így nevezték, nevezik hivatalice) kenyérboltok szakosodtak, figyelem: nem pékségek! Az más, ott helyben sütöttek mindent, például a Gláznernél a Szent István körúton; a kenyérboltokba máshonnét hozták az árut, amely az úton kiszáradt, megpuhult, megszikkadt. Polgár szerette a mai látványpékségeket, még azok fölfújt, csak két óráig ropogós zsemléit is, de főleg a rengetegféle kenyeret ette, amíg ehette − a kurva életbe: szénhidrát!

Ahol minden kaját lehetett kapni, már ami nem volt hiánycikk, azt élelmiszerboltnak hívták, majd közértnek − Polgár ma dühöng vagy röhög, hangulata szerint, amikor valamely rosszul fordított könyvben közértet emlegetnek mondjuk Amerikában, Angliában, Németországban. A közért az csak és kizárólag magyar! Tessék élelmiszerboltot fordítani, vagy vegyeskereskedést, netán szatócsüzletet, de közértet?! Azokban pulttól pultig járt az ember, itt felvágottat vett, ott lisztet, amott sót, cukrot mindegyikről blokkokat kapott, kifizette a pénztárnál, aztán vissza a pultokhoz, ismét sorban állni − az önkiszolgálók szinte megváltást jelentettek.

A névadók zavarban voltak, hogyan is nevezzék az efféle bevásárló helyeket. A Thalmann utcai lakótelepen, ahol tán az első ilyen üzlet megnyílt, azt írták ki: Önkiszolgálók Boltja. Később, máshol, a felirat Önkiszolgáló üzletre változott, az emberek önkinek hívták, míg generálisan elfogadottá nem vált az ABC − ám persze megmaradt mindmáig a közért elnevezés. Nagy kaland volt a bejáratnál fölmarkolni a fémhálós kosarakat, bolyongani az állványok között,

levenni, megguszẗalni aztán visszarakni ezt-azt − Polgár, ha ideologizálna, úgy vélné: ez az egész valami apró szabadságélmény volt. Mindazonáltal az önkikben is kisasszonyok mérték a felvágottat, a túrót meg a többi, akkor még előrecsomagolatlan kaját, és ha az ember kért tíz deka párizsit, két forint hetven fillérért, akkor tuti, hogy megkérdezték: lehet két dekával több? Ez az egész kérdés, a fölépítése, a háttere, echte magyar volt! Lehet-e? Nem, majd bárki is visszavágat két dekát. És sosem volt kevesebb egy vagy két dekával, mindig több! Ez már valami kereskedelmi művészet, sőt bűvészkedés volt, örök harc eladó és vevő közt, amelyben természetesen mindig az eladó győzött, csak ő győzhetett.

Az etetők fejlődéstörténeti csúcsa, Koh-i-noor gyémántja az önkiszolgáló étterem lett. Először a közgáz egyetemen (Marx Károly) nyitottak ilyet, mintegy zárt körben próbálgatván, mi sül ki ebből, azután hirtelen az egész város megtelt velük. Polgár szinte elérzékenyül amikor eszébe jutnak azok a ragacsos, girbe-gurba alumínium tálcák, meggörbült alumínium kanalak, villák, sok-sok korabeli Uri Geller alkotásai. Ragadt az a girbe-gurba, alumínium pult is, amelyen végigcsúsztatták a tálcákat; ragadtak a tálcára helyezett, immár kajával föltöltött műanyag tányérok; orbitális ételszag szorult mindenhova, beleette magát a kajálók ruhájába, hajába − de jó volt! Az ínyencek tudták, hol s mi a legjobb, hogy a Váci úton, a Kossuth mozi mellett isteni a töltött káposzta, a Tejvendéglőben a Marx téren a nagy tészták (máglyarakás, vargabéles, hollandi kocka, stíriai metélt) szenzációsak, hogy a Dagály utcában mindig van valami belsőség, máj, pejsli, pacal. Meg tudták azt is, hogy sehol, SEHOL sem szabad fasírtot, brassóit, hortobágyi palacsintát kérni, mert azokat többnyire jól megfűszerezett, „másodlagos frissességű" húsból készítik.

Polgár Gyula ma nyugdíjas: vendéglőre nem telik. Jó pár nyavalyával küzd: jóízűt nem kajálhat. Ezért hát a jelen etetőkről − piacokról, boltokról, éttermekről − jószerint fogalma sincs. De a Rámpa vendéglő rántott-húsának íze (többször ebédeltek ott: közel volt, olcsó volt, tűrhető volt) máig a szájában, régi, sajátos gépelésű étlapja az íróasztalában.

Piák

Aszfaltkátrányt olvasztó nyári vasárnap délelőtt olykor Apu leküldte a másfél literes üvegkancsóval szembe, a kocsmába, két korsó *sörért*, méresse bele: − De hab ne legyen rajta! − mindig lett, csapos-szokás, megváltoztathatatlan. Az alkalom ritka volt, szinte ünnepi: Apu ugyan valószínűleg kedvelte a sört, de hát hét forint húsz, két korsóért!? Polgár is kapott belőle, talán kétujjnyit, nem ízlett, keserű volt, csak hát később... Később túlzottan megkedvelte; kóboroltak a haverokkal szerte a városban, be-betérve egy-egy kocsmába − üveges sör akkoriban alig, többnyire természetesen hiánycikk; de különben is: a csapolt olcsóbb és jobb. Egy idő után azt is tudták már, hol verik éppen frissen a hordót, az Ipoly, az Akácfa, a Katona József krimóiban. Konszolidáltabb helyeken − presszókban, vendéglőkben, immár nem hímtársaságban − Kőbányai meg Kinizsi volt kapható, no már amikor, és ritkán jól behűtve; mindegy, itták. A palackosok közül még legjobban a Családit kedvelték, a csatos üvegűt, a másfél litereset, de hát az csak pult alól jött, vagy sorban állás után − macerás. Hatvanhat-hatvanhét táján az örökös hiányt pótlandó importsörök érkeztek: a lengyel táncost ihatatlannak vélték, élvezték viszont az egyiptomit, friss volt, könnyű, aránylag olcsó, csak éppen ritkán kapható, nagyobb közértekben soha, kisebb Csemegékben, például a Guszev utca és a József Attila sarkán még be is hűtötték, onnét vitték föl az irodába, aztán adj neki. Megkóstolták a Zsiráfot is, a Rocky Cellárt, no meg a Bakot − jók voltak, de hát megfizethetetlenek. Merthogy akkor már (és még) mennyiség *is* kellett, illetve *főleg* mennyiség...

A szülők, a felnőttek korábban *gin-fizzt* ittak, szilveszter, ritka vendégség idején; az alapanyag a kék-fehér-piros címkéjű Marine Dry gin, a magyar fenyőpárlat − no, olyan is. A háziasszonyok versenyeztek, melyikük tud szebb cukorperemet fölvinni a mustárospoharakra, igen, többnyire azokra, hiszen a szerviz több mint hiányos, jó, ha két-három ólomkristályt hagyott meg a háború, meg az egyéb események. Polgár haverjaival maguk kotyvasztotta borzalmat ivott: egy srác Újvidékről rendszeresen hozott tiszta szeszt, ahhoz kettőhetvenért vettek az Éjjel-Nappaliban (mely egy ideig valóban éjjel-nappal nyitva állt, ott, az Emkével szemben) gin-aromát, vízzel keverték − olcsó volt és igencsak hatásos.

A piaiparban volt annyi tisztesség, hogy a Lánchidat és Cabinetet (tán szót fogadva a nemzetközi szabványnak) nem nevezték konyaknak, csak *brandynak*, de konyaknak itta mindenki, már aki itta: Polgárék nem

szerették, mert karcos volt, savanykás. Utóbb, évek múltán, amikor *valódi* konyakhoz jutott, Martellhez!, − nos akkor úgy vélte, ő megszenvedett ezért, megérdemli: aki magyar konyakon nőtt fel, előre megbűnhődte a jövendőt.

Szerettek volna *whiskyt* is inni, elvégre azidőtájt mintha minden könyv, film arról szólt volna, de hol? Hol kapható és főleg: mi pénzért? Egyszer csak fölbukkant egy jóformájú üveg, Club 69-nek nevezték, állítólag licenc alapján gyártott whisky volt − nem ízlett. És mert nem ízlett, és mert taknyos kölykök voltak (szexuális felvilágosítás, nemi tapasztalatok és pornófilmek adta okosság nélkül) nemigen értették, miért kuncognak, megpillantván a címkét, az erre járó külföldiek, és viszik haza tucatszám. Hja kérem, Club is, meg 69 is; ez *nekik* egyértelmű volt: hamburgi, amszterdami piroslámpás negyedeket idéző - skóték erre célozták meg a WAT 69-et, de hát mi túltettünk még rajtuk is, hiszen ez Club, nem holmi értelmetlen(?) WAT.

Filmeken látták, magyarokon is, a Martinit meg a Cinzanót − ezeket pótlandó ittak magyar *vermutot,* Márka volt a neve, negyvenöt-valahányért : sok. Előkerült az almavermut, tizenötnegyvenért, három ultizó srác két üvegtől tökéletesen helyrejött és illúziókeltő volt a látvány is: az olajosan csillámló, bordós lé tetején aranysárga citromszelet − akárha Gassman itta volna az Előzésben.

Az almavodkát, almabort azért már ők is kihagyták, ennyire mélyre nem lehet süllyedni! Elvégre amíg van Szemeltrizling! *Fröccsbor v*olt, a mai kannás pancsokkal ellentétben szőlőből készült, még ha nem is szemeltből; tizenöthatvan egy fémkupakos, literes üveg − sok fogyott egy estén. Az ernyős állólámpa halvány fényt vet a kis dohányzóasztalra, azon hamutartó, rengeteg csikk, cigarettás doboz, és mindenki előtt egy üveg szemelt. Mindig, mindenki előtt. Ha kiürült, hoztak újat, a Visegrádi és a Gogol sarkán álló közértből, vagy a Váci úti Kávés Katicából, ahol utcán át nem is kértek felárat(!). Akkor már némelyikük három-négy-öt literre volt kalibrálva.

Ritka ünnepre (születésnapra, szilveszterre) habzóbort vettek, Promontort. Tapasztalatlanságuk, szemelt rizlinggel tönkretett ízlelőbimbóik nem tudtak különbséget tenni pezsgő és evalami között − szerették. Ezzel már be lehetett állítani buliba, mármint lányos „zsúrra", ahol a szülők is otthonmaradtak; az egész olyan illedelmes volt, annyira jólnevelt: habzóbor és papa meg mama, miközben a sötét előszobában, vagy egy konyhasarokban (ahova − Hozok egy kis süteményt! − felkiáltással osont ki a házikisasszony, másfél-két percre) estek egymásnak a párok, hogy azután nyálazva, izzadva, összemarkolt

ruhákkal térjenek vissza a szülői társaságba, amely szülők Mecsekit szopogattak. *Mecsekit!, vagy Hubertust*! − löttyök, férfiatlan löttyök, habár egy fokkal azért jobbak a házilag gyártott tojáslikőröknél: mindenütt tojáslikőr volt, minden házban, főleg a lányosoknál; húsvéti szörnyűségek.

A dánok, akikkel (mint maga is pavilon-vezető! Azám!) a városligeti BNV-n ismerkedett meg, bemutató buszukkal járták a világot: a buszban rádiótelefonok, CB-k; ahol éppen vásár volt, oda ruccantak át, letelepedtek, kipakolták a kerti székeket, asztalt. Pesten mind emellé hatalmas jégtáblát vettek, hosszában fölállítva ásták be a murvás földbe, tetejére literes fütyülős *barack* került, a palack önsúlyától süllyedt derékig az olvadó jégoszlopba. A dánok négyen voltak, két idősebb (legalábbis Polgárnak az, hiszen lehettek vagy negyven évesek), meg két fiatalabb, ez utóbbiak szinte sohasem láthatók: − Dugnak! − mutatta nemzetközileg elfogadott mozdulattal és megvetőleg legyintve az idősebbik generáció. Kifejtették: bármilyen ragyogó nő jönne oda (és jöttek, a vásár tele volt jobbnál jobb nővel, fél-, vagy egészen profi kurvákkal, buktak a külföldiekre, hatvannyolcban ritka valutásokra) akkor ők inkább a barackpálinkát választják. Polgár ezt *akkoriban* még nem értette.

Aztán jött a *cseresznye* divatja. Polgárék büszkék voltak rá, hogy megelőzték korukat, korán rákaptak, akkor, midőn még az valódi volt, gyümölcsből főzött; később az ipar egyszerűen képtelen volt kielégíteni a megnövekedett igényeket (hogy hivatalosan szóljunk), így hát kutyultak azok is, a szeszgyárak nagyüzemileg keverték az alkoholt az aromával, és a feketecímkés cserkó így már elegendő mennyiségben várta rajongóit.

Később, de még az Unicum-kor előtt jött máig tartó szezonja a *vodkának*, válogatottan jó lengyel és szovjet piák érkeztek az importtal. A bölényfüves lengyelt nem kedvelték, a Wyborovát igen, nagyon is, aztán persze a Sztolicsnaját, a Moszkovszkaját, a dögerős Krepkáját; imádták, és ráadásul megvolt az a ritka örömük, hogy (ezúttal, kivételesen, de) kenterbe verik a Nyugatot: míg azok egy vagyont képesek kifizetni érte, lám nekik, csóró magyaroknak negyvenöt (utóbb ötvenöt) forintjuk azért mindig akad erre.

Olykor fölbukkantak *extrém* dolgok, például az albán Raki rushi című iszonyat: smirglierejű és borzalmas ízű; aztán hazatérő turistáktól kis üveg Gordon gin, hazai szénsavas(!) jaffával keverve − hogy lehetett azt a remek angol piát így elbarmolni?

Még utóbb, közelítve a piatörténelmi újkor felé, megjelentek magyar változatai egyéb neves, jeles *koktéloknak,* melyeknek nevét akkor ugyan nem, de jelességüket iziben megtapasztalták: vodka a paradicsomlébe, tetejére kis bors; meg (midőn a Coca megdolgozta a magyar piacot, hogy azután a Pepsi kaszáljon) rum a Colába. Bár a Bloody Maryből kimaradt a Worcestershire meg a Tabasco, a zellersóról nem is szólva, hiszen ezeknek hírét sem hallotta senki; no és a Cuba Libre sem volt forsriftos *fehér* rum és elegendő jégkocka nélkül, nos, mindeme hiányok ellenére úgy vélelmezhetjük, hogy kicsinykét e piákkal *is* próbálták magukat világpolgárrá képzelni és képezni - az utóbbi nem sikerült.

Polgár persze mára, mint mindenben, piában is lecsitult: hetenként egyszer, ha iszik valami keveset, aperitifnek, szombati ebéd előtt: némi sört, vagy egy-két pohár fehérbort, netán ujjnyi whiskyt. Már rég nem a mennyiség, hanem a minőség számít: a bor házi, valódi (nagy szó manapság, mármint a valódiság); a sör Budweiser vagy Pilsner Urquell (amióta nincs Csehszlovákia, eszelősen drágák), a whisky 20 éves single malt, (persze ajándék, hol volna neki erre húszezer forintja?). Eddigi életében egyszer − és most már majdnem bizonyosan utoljára − ivott Mumm Cordon Rouge-t, Dom Perignon-t. Kár volt. Kár volt megtudni, hogy milyen egy *igazi* pezsgő, ha soha többé nem ízlelheti, ha tudván, milyen italremekek vannak, be kell érnie halvány másolatukkal.

Keresve régi ízeket, időnként, aszfaltolvasztó hőségben, csapolt sört inna, de a legócskább bodegában is kétszáznál - kétszázötvennél indul a sörgép: szegény Apu, az ő hét forint húsz fillérjével... Hová küldené most a csapos a másfél literes üvegkancsóval?

Polgár a törvényszéken

Polgár Gyula alig múlt tizenöt éves, amikor 1963-ban már megjárta a Fővárosi Bíróságot. Szép számú utálói elszomorítására hozzá kell tenni: a Markóban nem vádlottként, még csak nem is tanúként, hanem egyszerű nézőként volt a kiskamasz; amúgy később sem akadt személyét igénylő dolga a bírósággal: üzleti ügyeinek balhéit, de még válópereit is ügyvédek intézték.

Történt pedig, hogy Budapesten öt évvel korábban fölbukkant egy szélhámos, aki nem csak fényesen egzisztált, de óriási nyilvánosságot kapott, ami bizony évtizedek óta nem volt szokásban, hiszen az épülő kommunizmusban-szocializmusban nincs bűnözés, ugyebár.

Egy Jezsek-Józsika Ferenc nevű úr (isteni név!), foglalkozására nézvést papucskészítő (ez sem rossz!) azt állította, hogy ő Nemecsek Ernő. De nem csak állította ezt, hanem − francba a papucsokkal − ez lett a szakmája. Tisztesnek ugyan nem mondható, de pénzkereső hivatása. A méretes, nagy darab pasi (Nemecsek ugyebár nyiszlett kis szőke volt) egyszerűen adta el magát. Fölmutatott egy (mint utóbb kiderült: általa gyártott) gittegyleti pecsétet, azután nekivágott: úttörőcsapatoknak kínálta önmagát. Iskolaigazgatók, úttörővezetők mind-mind bedőltek, a srácoknak meg tetszett: íme, egy megelevenedett alak az utált kötelező olvasmányokból.

Elárasztották a vénembert: ugyan mesélne már emlékeiből. Jezsek-Józsika szívesen hantázott, főleg miután a tanácstól egy főbérleti lakást kapott (na hol? Naná, hogy a Pál utcában). A kéglit azzal a kétségbevonhatatlan ténnyel kunyizta ki, hogy addigi társbérletében mégsem zavarhatja a többi lakót a gyerekhaddal.

Azok pedig sűrűn jöttek, tessen megkapaszkodni: külföldről is. A Pál utcai fiúk ugyanis világhírű volt, van, lesz. A kis látogatók kis ajándékokkal kedveskedtek a kis-nagy Nemecseknek: például kacsákkal, libákkal. A hapi később főállású Nemecsek lett, az Úttörőáruház alkalmazta, hogy dedikálja a Molnár-regényt − Jezsek-Józsika még rátett egy lapáttal: kemény három forintokat kasszírozott az aláírását kérőktől.

A bomba ezerkilencszázhatvankettő decemberében robbant, midőn Hollós Korvin Lajos egy, az Élet és irodalomban megjelenő glosszájában

tényekkel támasztotta alá, hogy Jezsek mester nem lehet Nemecsek. (Hollós Korvinról annyit érdemes tudni, hogy A Vöröstorony kincse című ifjúsági regénye akkortájt hatalmas siker volt, novellagyűjteménye, az Óbudai búcsú ma is jó olvasmány; ő maga meggyőződéses kommunista volt, hitében semmi sem ingatta meg, pedig a párt előbb ezerkilencszázharminchatban majd ezerkilencszáznegyvenkilencben is kizárta.)

Ezek után jött a per, amit az ál Nemecsek indított. Ilyet se látott még Pest évtizedek óta! Tömegek tolongtak a Markó utcában! Az ezerkilencszázhatvanhárom márciusában kezdődő ügy bírái rendesen égették a vén csalót, aki bár szinte szóról szóra fújta a regényt, de nem ismerte a szereplők igazi nevét és természetesen Molnár Ferencet sem, márpedig ő a saját gimnáziumi társait tette könyvének modelljeiül. Jezsek úr akkoriban ráadásul pólyás volt, nem sanszos, hogy a grundon harcolt volna e szerelésben − amúgy a grundot a paslag születésekor már rég beépítették. Arról már nem is beszélve, hogy irodalomtörténészeken kívül Molnár Erzsébet, az író testvére is kifejtette: Nemeseket bratyója Feiks Jenőről, festőről, grafikusról, gyermekkori barátjáról mintázta, aki viszont évtizedekkel korábban − itt az adatok eltérőek: 19-ben? 38-ban? Spanyolnáthában? Tuberkulózisban? − meghalt.

Polgár az egészbe úgy került, hogy akkor még élő Béla nagybátyja sokadik feleségének közeli barátnője volt Hollós Korvin Lajosné, aki a belépőjegyet is szerezte (mert az is kellett ám!) a nagy szcénára. Polgár élvezte a tárgyalóterem hangulatát, a habitüék kommentárjait, de leginkább azt, miként cáfolják meg az ál-Nemecsek minden ostobaságát. Félreértés ne essék, Polgár nem volt túlzottan rosszindulatú, kárörvendő, ám az kétségtelenül nagyon tetszett neki, hogy egy felnőttről, ismételjük: felnőttről kiderül, hogy hazudik. Addigi világában ugyanis axióma volt: aki nála pár évvel korosabb, annak ab start igaza és igazsága van. Most itt meg lebőgetik ezt a vén barmot − hát ez maga a gyönyör!

A pert Nemecsek pajtás elvesztette, mármint hivatalosan, de a nagyobb vesztes Hollós Korvin volt, természetesen: − Dögöljön meg a szemetje, megfosztott minket egy hőstől! − szólt a jónép.

Polgárnak mindezt egy újabb botrány juttatta eszébe, amikoris a Molnár-örökösök minden tiltakozása ellenére egy totálisan megváltoztatott, átírt, hamis Pál utcai fiúkat raktak filmre valami olaszok. Azon már csak röhögni tudott, hogy egy elaggott, ám jó kapcsolatrendszerű magyar zsurnaliszta (azaz: egy vén fasz) megdicsérte az itáliai mozisokat, milyen hűen adták vissza a képeken a huszadik század legelejének lepusztult Józsefvárosát. Igen ám, de akkor azok a házak nem lepusztultak, de vadonatújak voltak, merthogy (azidőtájt, még) épült a város, mi több, a grundot sem a vörösingesek, hanem valaki akkori beruházó foglalta el, bérházépítés okán.

-- nem is hallottunk olyan kifejezésről, hogy környezetbarát, nekünk csak földrajzóránk volt, az aktuális tanár mindig két három hatalmas, hurkába göngyölített térképpel a hóna alatt botladozott be az osztályba, mert akkor nem voltak szaktantermek, akkor nem a srácok, hanem a tanerők bumliztak − ezt a dumát részletesen megmagyarázza jerome k. jerome a három ember egy csónakban című zsenialitásában, és a nevében a k. klapkát jelent, a szülei a komáromi várvédő iránti tiszteletből adták neki, a könyveit meg az a komlós János fordította, aki ávós is volt, újságíró is volt, konferanszié is volt, a mikroszkóp igazgatója is volt, alkoholista is volt −

-- sok művész itta akkortájt is halálba magát, soós imre például, nekem tetszett a parasztfilmekben, de nem volt igazi rómeó − meg a többi mélyről jött zseni, a horváth teri, a szirtes ádám, a molnár tibor − ki hallott, mai fiatalok róluk − a szirtest az úri muriban láttam, osztálykirándulás volt, a nemzeti színház akkor éppen a nagymező utcába települt, és szirtes, mint vezérparaszt, nekikezdett egy lityis üvegnek, lehet, hogy tényleg bor volt benne, a felénél látszódott, hogy ezt egyhajtásra issza ki, mi meg menet közben vastapsolni kezdtünk, hajrázásként, mint manapság atlétikai versenyeken, távolugráskor −

-- ott voltam, amikor a népstadionban a kis kovács, a bütyök lefutotta a ruszki kucot, és azt mindenki politikai hőstettnek vélte − meg láttam ott iharost világrekordot hajtani, nem tudom, mióta nincs magyar világcsúcs atlétikában, de más sportágban is alig − iharos benzinkutas lett, cikkeztek róla, hova süllyedt, nem értettem, mér' süllyedés, degeszre kereste magát a jattból, a fél város autósai nagy kerülőket tettek, csak hogy nála tankolhassanak, és utána dicsekedhessenek ezzel, mert iharosék valódi teljesítménnyel lettek, lehettek volna sztárok, celebek, de ki tette volna őket azzá, bulvármédia hál' istennek sehol−

-- amikor beindult az esti hírlap, pártukáz volt, hogy a lapnak könnyedebb témákkal is szabad, sőt kell foglalkoznia, magyarul: bulvárral? Kérdezték a kijelölt lapvezetők, no nem elvtársak, azt hagyjuk meg az imprilistáknak, de hát mégis bulváros lett picit, amihez persze senki kinevezett zsurnaliszta nem értett, hát becsempésztek régieket, istenkém, egy kellér andor olvasószerkesztett, meg írt zseniális tárcákat ott--

− nekem máig három akkoriban tollat forgató a példa, miként kell jó ritmusú, az élőbeszédet újrateremtő módon vetni a betűt: a kellér andor, a karinthy cini meg a békés istván − az első kettőről még csak-csak hallani ma is, de pista bácsiról legföljebb annyit, hogy ő volt a b. testvérek, a rita, az itala meg az andrás apja, pedig írt-szerkesztett, a legmaradandóbb nekem az új magyar anekdotakincs meg a legújabb magyar anekdotakincs, ezeket ezerszer olvastam, mert olvastatták magukat --

− tényleg, mér' nem állít össze valaki egy kötetet mai anekdotákból, de igazi emberekről-helyzetekből, nem győzikékből vagy tüncikből -- ezt láttam gyesznósajtot reklámozni, az anyja szömit, és tulajdonképpen hálásnak kellene lennem neki, mert én már akkoriban évek óta nem ettem, mert nem találtam a boltokban disznósajtot, és most kiderült, hogy van ezerféle, köztük jók is, porcogósak, meg a közelben nyílt egy kis hentes, ott hétfőnként baromi jó pörc van, friss, omlós-ropogós −-

-- majdnem olyan jó, mint amilyet kissrác koromban érden ettem, akkor oda csaptak ki nyárra apuék, pesthidegkút, érd, ilyenekre futotta, a balatonnál vagy a híres bánkon, jobb helyeken nem voltak ismerősök --

-- és ott egy szomszéd néni megkérdezte, milyen vallású vagyok, és én azt mondtam, amit apuék mondtak, hogy ilyenkor mondjak, hogy római katolikus, mert én tényleg az vagyok, meg is mutatták a keresztlevelemet a bazilika pecsétjével, csak azt nem értettem, honnan tudják, hogy ezt megkérdik valakik tőlem, de hát tessék, ez a néni megkérdezte, és mutatta a karját, azon kék, tetovált számok, és én valahogyan-valahonnan sejtettem, hogy az mit jelent, és a néni azt mondta, neki nyugodtan megmondhatom az igazat, és erre én elszaladtam, és még ma is látom a néni szemében a szomorúságot, pont úgy nézett, mint húsz évvel később az ápoló a péterffyben, amikor a műtét után tolt a kerekes ágyon a kórterem felé a folyosón és azt kérdezte: unzere?, és én nem feleltem, tettem mintha még kába lennék, és ezekért máig szégyellem magam --

-- szegény heinétől kérdezték a betegágyán, hogy van, hát hogyan lehetnék: öreg vagyok, beteg és zsidó --

-- ömlenek a szúnyogok, sápítozik a nép, irtást követel, mi annak idején sátoros evezőstúrákon, spicckerülésen, a velencei tónál, a balcsin csak káromkodtunk, mint jancsónál, anyád! A szúnyogok, csak persze mi is

le is kurváztuk a dögöket, nohdacu éppen a szúnyog szigeten sörözve, este, kertvendéglőcske, fingunk nem volt bármiféle nagybani irtási módszerről, kicsiben csak csapkodtuk magunkat, nem voltak riasztókencék, vagy -gyertyák, -sprék, de a dögök nem döglöttek eléggé --

-- azért mondok dögöket, mert máig keverem a bogár-rovar relációt, melyik a nagyobb halmaz, képtelen vagyok megjegyezni, hogy minden bogár rovar, de nem minden rovar bogár, és ezt nem lehet városigyerekségre kenni, ez bemagolható, persze a legjobb azt a nagy büdös természetet tanulmányozni, vagy legalább biosz órán figyelni, én barom, nekem akkoriban abszolút közömbösek voltak bogarak, füvek, fák, no ezt is nagyon bánom, csak felnőtt, sőt, későközépkorú fejjel jöttem rá, hogy mindez valami elképesztően csudás valami −− sráckoromban csak a virágokat tudtam úgy-ahogy, erdőn mezőn volt számos, de oda ugye nem jártam, a virágosoknál is hiánygazdálkodás ment, ha volt valami, mondjuk tulipán, akkor jószerint csak tulipán volt, az üzletekben a mai választék töredéke, és persze szigorúan évszakfüggően, orgona januári zimában? elképzelni sem tudtuk, pedig nekem a fehér orgona máig a kedvencem, ha lehet egy férfinak virágkedvence, májusi randikra, már amelyikre, azt vittem, lopottat persze, az úgy illik, különben nem szaroztam bukétákkal, na ne má', hogy végigszambázzak a kőrúton valami selyempapírba nyomott erdővel, akkor még más virágcsomagoló anyag nem volt, de az igaz, el kell ösmerni, a csajok örültek, és nem akadt olyan bige, aki, ha fölbukkant mondjuk az erzsébet sörözőben az obligát virágárusnő, a még obligátabb vörös rózsáival, hát mind a nő, a legkékharisnyább is pirulva borzongani kezdett, esküszöm: kis orgazmusuk volt, ha rendeltem egy bukétát --

-- lilaorgona majd' minden grundon nőtt, fehér már kevesebb helyen, pedig volt grund bőven, foghíjak a város közepén, mára tán az összes beépítve, kicseszett drága irodák, lakások, aranyárban mérik a telkeket, ahol valaha akác is nőtt, néhol szépernői lila ákác: virágnyíláskor a bűzös környék megváltozott, varázsillata lett, és mi ezt is loptuk, nem csajoknak,de magunknak: ettük a fürtöket, máig a számban a friss, hars virág íze, semmivel nem keverhető, az akácméz tökre más, különben is: méz egy diabéteszesnek? na ne csinyázd mán'! --

-- meg különbséget tudtam tenni borostyán és vadszőlő közt, még pesten is akadtak házak, ahol a falakra kívül borostyán kúszott, szélesen, vastagon, évtizedek óta, fura-ritka zöld felület a városban, budán persze több volt, arisztokratikus pasaréti, rózsadombi villákon, a vadszőlő meg ugyancsak a grundokon, a környező tűzfalakon kúszott sokemeletes magasságba, színt, hangulatot adtak és szűrték a város egyre ocsmányabb levegőjét --

-- hárs-, tölgy-, dió-, gesztenyefa, ezeket azért fölismertem, de már a gyümölcsfákat csak akkor, ha rajtuk van mag a gyümölcs, no és persze ott voltak a fenyők! ahogy gőzmozdony elérte a balatont, szabadinál a víz hatalmas fenyők közt bukkant fel, csak bámultuk a koromtól könnyezve, mára mindenhol fenyő, meg tuja, gyorsan növő örökzöldek a pár éve még csupasz prérin, a luxusvillák köré, szerte az országban, megtanultam a szakszót: tájidegen, amikor nekem, pontosabban nekünk, még pontosabban az akkori, kőgazdag nejem őnagyságának kertes ház építése jutott, abban kivételesen meg tudtunk egyezni, hogy nálunk az „igazi" fák lesznek többségben, nyár, nyír, gesztenye, dió, tölgy, és majd húsz-harminc év múlva, megvénülve egymás mellett szépecskén, leülünk valamelyik lombja alá, kettecskén, bús öregek − két év múlva elváltunk, ha nagyritkán meglátogatom azt a boszorkányt, kizárólag a nála élő kisonokám miatt, merthogy annak a szülei is elváltak, naná, szóval csak akkor látom a terebélyes fakoronákat, no és végig, minden létező felületen a borostyánt, az elveszett édent --

-- ezt is elcsesztem, cseszd meg--

-- na ne má**', ez a kojak, ismétlik?, de ez nem az inke hangja, így a felével rosszabb, anno hogy' leste a fél ország, egy amcsi krimi, bődület, és a golyófejű savalas, meg fürtöske, akit az öccse játszott** és azok a gyönyörű öltönyei, meg a nyalókák a szájában, vagy azok a cigarillok, amiket annak idején vékony, hosszú, barna papírba csomagolt cigarettának néztünk, és amikor megjelent a dollárosboltokban a more, ami tökre ilyen volt, összeadtunk öten haverok pár, feketén szerzett dezsőt, és vettünk egy kartonnal, mert ugye dobozra nem adták, így viszont mindegyikünknek jutott két pakli, én csak kivételes alkalmakkor szívtam, nagy bulikon, nagy csajok becserkészésekor, ami persze azzal a veszéllyel járt, hogy mindenkit meg kellett kínálni, de amikor a magyar dohányipar fölébredt és piacra dobott valami hasonlót, hát kiköptünk, barna volt ugyan a papír, de

sárga a szűrő, és maga a staub is borzalmas volt, én évtizedek óta nem bagózom, egy-két éve naponta egy szálat elszívok, kerestem more-t, sehol, egy haverom hozott külföldről, isteni volt, hozott megint, abból minden negyedik-ötödik szívhatatlan, büdös, finánclábas, megnézem jobban, hát ukránok gyártják, a jó morva életbe, ennek az emléknek is annyi --

-- az én kissrác koromban zsúrok voltak a hasonkorú lányok-fiúk születésnapján, szépen fölöltöztettek mindenkit a szüleink, kis ajándékot vittünk, kaptunk limonádét vagy kakaót, tortát, kuglófot, és én voltam már akkor is minden jó elrontója, a tésztára azt mondtam, miasz-miasz-kuglófasz?, a kiscsajok vihogtak, pláne amikor fölolvastam a svejkből, az olcsókönyvtári kiadás két kötete volt nálam, hogy miként teljesítette svejk minden kívánságát lukas főhadnagy babájának, de a legnagyobb balhé abból jött, hogy mint mindenki, én is beleírtam az össze lány emlékkönyvébe, akkor minden bakfisnak volt ilyen, bordó vagy kék műbőrbe kötve, kis lakatocskával zárhatók, képekkel meg sok klapanciával, rímekkel kívánt mindeni mindenkinek mindenféle boldogságot,

S ha majd minden álmod
Valósággá válik,
Akkor se feledd el:
"Légy jó mindhalálig!"

én persze valami rögtönzött kétértelműséget költöttem, ott helyben, de ahelyett, hogy méltányolták volna a teljesítményemet, a szülők azonnal kitépték azt az oldalt a könyvből, engem meg elzavartak, és mire hazaértem, már telefonáltak apuéknak, és kaptam a pofámra, rendesen --

-- tulajdonképpen csuda volt, hogy el tudták olvasni,, mert már akkor is iszonyú randa volt a kézírásom, ezért nem kaptam évekig jelest magyarból, csak egy frászt a tanítótól, amikor azon kijelentésére, miszerint a macskakaparásom elolvasásához nagyító kellene, erre előhúztam egy tenyérnyi, nyeles lencsét, bélyeggyűjtésre használtam, de jó volt gaztettekre is, nyári napokon pókhálókat égettem ki vele, tudósi érdeklődéssel figyelve, miként perzselődnek-pöndörödnek össze a szálak, amelyek pedig a természet ritka tökéletes alkotásai --

-- ehhez persze erős nap kellett, kánikula, amit nem szerettem, hiszen izzadtam de a lábujjaim fáztak, orvoshoz vittek, nem talált semmit, azt mondta, majd kinövi, de nem nőttem, később keringési zavarra gyanakodtak, nem az volt, érszűkületre, köszvényre, egyik sem, míg azután, amikor már brutálisan fájt, örökösen görcsbe rándult mindkét lábfejem, vádlim, na, akkor kiderült, hogy félig-meddig elrohadtak a lábamban az idegsejtek, nem gyógyítható, csak a fájdalom enyhíthető, járni alig tudok, mert a bokáim triplára duzzadtak, talpaim nem érzik a talajt, botom van, a kurva istenit, egy house doki, aki bírok lenni --

-- pedig jól szolgáltak a virgácsaim régtől, amikor tizenkét-tizenhárom éves kissrácként bandában „csajoztunk", vagyis kettesben, hármasban, te is ott voltál néha, és az a csajozás annyit tett, hogy nyomába szegődtünk két-három, hasonkorú kislánynak és mentünk a nyomukban, amit persze ők, az áldott kis bestiák, azonnal kiszúrtak, bár soha nem néztek hát, arra a nőknek soha nincs szükségük, mi meg mentünk utánuk, néha irdatlan távokat tetettek meg velünk, például a Madách tértől a Szent István parkig, mi meg ökörségeket mondunk, jó hangosan, hogy meghallják, és persze meg is hallották, vihogtak, sutyorogtak --

-- de bírták a lábaim szólóban is, edzésben voltak, úszás, póló, egy gyönyörű májusi délutánon, hát mikor máskor, a csasziban nyomtam az adagot, több ezer méter mellúszás, lábtempózás, taposás, a felemelt kezekben labda, és akkor érzem, hogy néznek, világosbarna haja volt, egybefürdőruha, még nedvesen tapadt rá, tökéletesen kirajzolva tizenhárom-tizennégy éves tökéletes alakját, azt hittem tévedek, de nem, engem nézett, más nem is volt a közelben, az edző a medence másik végén kétkapuzott a csapattal, a csapattal, amibe soha nem kerültem be, de azért kunsztokat tudtam a labdával, most elővezettem a tudományom, a lány mosolyogni kezdett, a hideg vízben is kivert a forróság, és pont akkor indult az öltözöbe, amikor én befejeztem az edzést, és kint megvártam, és persze látta,, hogy ott vagyok, elindult lassan, sétálva, én öt-hat méterrel mögötte, végig a margit híd budai végébe, azt hittem ott száll valami járműre, de nem, jobbra fordult, neki a mártírok útjának, azután föl a bimbó úton, akkor már azért éreztem az inaimat, befordult egy kertkapun, és akkor egy másodpercre megtorpant, visszanézett, futottam pár métert és lihegve mondtam, minden hétfőn, szerdán, pénteken kettőtől ott edzek, olyan volt mint egy fogorvosi rendelés közlése, bement a villába, hétfőn persze nem jött,

szerdán, pénteken sem, a rákövetkező hét egyik napján sem, pedig én ott voltam akkor már reggeltől zárásig, egyszer elindultam a bimbó út felé, persze villamossal, busszal, de nem találtam a házat, és ha megtalálom? akkor mit teszek? semmit, soha életemben, tehát később, nagy macsóként sem szólítottam le senki nőt az utcán, gyáva voltam és romantikus: regényekből, filmekből tudtam, hogy a lányok is megszólíthatnak engem, persze sosem tették, nekem meg mostanában visszatérő álmom, hogy várok egy padon a régi csaszi régi medencéje mellett a régi fák árnyékában, nyitástól zárásig, tizennégy évesen, és akkor megjelenik egy karósovány, bibircsókos boszorka, rám villantja mind a négy fogát: − hát hétfő van, eljöttem --

-- ebben a baromi hőségben szinte érzem, hogy az agyam, az a kocsonyás anyag lassan forrni kezd, bugyborékol, mint a lekvár a befőző lábasban, belefészkeli magát egy régi dallamfoszlány, halandzsa szöveggel: ó szerenella-szinyorína bella-de elragadó --

-- mi a túrót jelent a szerenella, évtizedek óta nem jövök rá, hatvanegyben kezdték vetíteni a napfény a jégen című filmet, és persze nekem a forróságban jég kell, és jeges környezetű volt az a bárgyú történetecske is, egy jégrevüs csajt titkos hódoló üldözi rózsáival, férje pedig megőrül a féltékenységtől, a másik jeges bula meg lebukik a nagynénjei előtt, hogy tanulás helyett táncolni jár, ilyesmik, a befejezés merő véletlenségből hepiend, és a féltékeny férj a bessenyei volt, aki összebunyózott a szendrő józseffel, és fölbukkant a kiskabos, alfonzó, de még a nagyasszonyok: tőkés anna, lukács margit is, a nagynéniket meg a kiss manyi-mezey mária-psota irén trió játszta fergetegesen, ahogy ma mondanák, ma a bulvármédia egyetlen jelzője: fergeteges, és ez a három istenáldotta zseni is énekelt, egy liftben táncolva, hogy: nékem csak budapest kell-hol az ember-kora reggel-szívesen kel, ennek legalább volt értelme --

-- ami persze igazságtalanság, mármint hogy csak rájuk emlékszik az ember, pedig voltak ott, hiszen főleg nekik-róluk szólt a mozi, jeges hölgyek és urak is, a rákosi kati adta a főszerepet, meg táncolt a jégen a botond gyöngyi, az albert istván, a csakó györgy, a későbbi bajnok, krisztina apja és edzője, no meg jurek eszter, máig jégdáma, nagy kavarónak mondják, akkoriban mind műkori válogatott, sokszoros magyar sampion, még ötvenkilencben velük és társaikkal gründolták össze a magyar jégrevüt, a német imre lefedette a sportcsarnok udvarát,

ott voltak az edzések-próbák-előadások, befagyott az ember segge, de már akkor is voltak bőven koribuzik, megtöltötték azt kietlen hodályt, a német imre meg nagy fej volt, kalapácsvetésben olimpiai bajnok, a fia, a miklós pedig gerelyhajításban, vajon a családban megy-e tovább ez a sportvonal --

-- a film után nem sokkal, talán hatvanötben megszűnt a jégrevü, azt mondják állandóvá lettek a balhék, féltékenység, ilyesmi, a végére mindenki összeveszett mindenkivel, elhúztak a világ négy tájába, ezt már a jégszínház sem élte túl, évtizedekig semmi, nem mintha nekem annyira hiányoztak volna, azután hallottam, indul az új, de akadozva, újabb balhék, ezúttal a hellyel nem volt szerencséjük, ők úgy mondják: elkergették mindenhonnan a társulatot, a mindenhonnan szerint a jegesek nem tartották be a szerződéseket, zavaros kulimász, az új fejlemény, hogy most tájolnak, meg valahol a récsei garázs környékén nyomják a diótörőt, ami biztos csudibájos, meg széééééép --

-- de hol van a zenéje a fényes szabolcsétól: ó szerenella-szinyorína bella − mi a halálfasza az a szerenella?!?!

-- vazze, azt álmodtam, hogy könyvhét van, én meg tizenkilenc évesen segítek a boltban az ünnepi kirakatot rendezni, plakátok, zászlócskák, slájfnik a kötetekre, körkép, rivalda, szép versek, hogy most akkor ezek ötven százalékkal olcsóbbak, azután amikor megébredtem, hallom a rádióból, hogy frankón könyvhét van --

-- nekem az első két munkahelyem könyvesboltban volt, elvileg eladóként, gyakorlatilag trógeroltam napi nyolc órát, az ötven kilómmal sok-sok mázsa könyvet, minden áldott? átkozott nap, mert nem igaz, hogy az idő megszépíti az emlékeket, az igazán szemét dolgok beléd égnek, nekem sok ilyenem van, ott tapasztaltam meg például először, mi az a kontraszelekció, persze fogalmam sem volt akkor, hogy így nevezik, csak azt éltem meg nap mint nap, hogy egy félanalfabéta, ám állítólag munkásmozgalmi némber aláz percenként, hatvanhárom évem alatt két embert gyűlöltem, fehérizzásig, mert a gyűlölet nagyon ritka valami nálam, azt ki kell érdemelni --

-- azért volt sok jó is, néhány kedves cimbora, szegény B.Tibi, vagy K. Jóska, akivel máig haverok vagyunk, meg a nők, a kolléganők, akadt, aki csak vad smárolásba-tapizásba ment bele, mással hatalmas rahedliken, vagyis a rendbe rakott könyvhegyeken szeretkeztünk a

raktárban, és minden helyen szinte mindig ittunk, nekem a pia sokszor segített, akkoriban ködbevontam vele az agyamat, hogy ne lássam-érezzem a sok bornírtságot, megaláztatást, a nem-a-helyemen-levés gyötrelmeit --

-- no persze ha alkalom is adódott, ünnep, könyvhét, akkor lett casus bibendi is, prémiumokkal megtámasztva, és a város különböző pontjain fölállított sátrak közelében tuti volt valami itató, én a vígszínház előtti pavilonoknál buzgólkodtam, ott csupa haver és gyönyörű lányok működtek, osztálytársak a könyves suliból, oda is helybejöttek a csodált kortárs írók, egy déry, egy örkény, egy karinthy, csekélység, és nekem mindenki dedikált, évekig tele volt a polcom olyan kötetekkel, amelyekben ott feszült, hogy például polgár gyulának szeretettel illyés gyula, és akkor még dicsekedtem ezekkel a civileknek, úgy állítva be, mintha derék régi cimborák lettünk volna az öreggel, de mára alig maradt ilyen csudám, a válások, a költözések ugye --

-- meg volt könyvsorsjáték, azt hiszem évente kétszer, könyvhét meg karácsony táján, vehettél pár forintért kis szelvényeket, amelyekkel rádiót, tévét, skoda 1000 mb-t!!! lehetett nyerni, a nyeretlen jegyeket meg levásárolhattad könyvért, a sorsolás meg nagy buli volt, az operettszínházban, hatalmas esztrád, amikor menő volt a szalvétagyűjtés, a psotának volt egy dala, hogy „papírszalvétát kérek, mert esztet gyűjtöm én", és a műsorban elénekelte, közben könyves szalvétákat osztott a közönségnek, dedikált is, majd széttépték, mármint őt, nem a szalvétát, és az egész könyvhétnek valóban volt valami ünnepisége, valami eltérés a hétköznapoktól, és az emberek rengeteg könyvet vettek, mert szerettek olvasni és egy kötet nem került egy húszasba sem, és imádták az írókat, minden sztárolás, celebség nélkül, meg nem volt, mint ma, több ezer kiadó, több ezer könyvvel, és nem csak azért akarta mind, hogy valamennyi kötete a könyvhétre jelenjen meg, mert az ingyen reklám, és nem ölték egymást a kurva drága helyekért a vörösmarty téren, mert ez az ár nem számít, ha egy hétköznapi regény háromezer forint --

-- az amúgy is olcsó könyveket évente egyszer-kétszer még olcsóbban adták, fél áron, persze csak az egy bizonyos dátumig megjelenteket, apró stemplim volt, amellyel a könyvek utolsó lapját kellett megbillogoznom, hogy holmi csaló ne vihesse be egy másik üzletbe, teljes áron kicserélni valami másra, vagy eladni az antikváriumban, ahol

az eredeti árból kalkulálták a vételit, de azzal az én kis stemplimmel magam csaltam, haveroknak-barátoknak-csajoknak a legújabb könyvekbe is belenyomtam, így fél áron vagy még olcsóbban vásárolhattak, és nem szégyelltem magam ezért, hiszen a két szememmel láttam, hogyan lopnak ki a főnök meg a helyettese, a pénztáros szinte naponta nem könyvet, de készpénzt!!! a kasszából, és már nem voltam ott, amikor lebuktak, majdnem egy milla volt a hiányuk, egy milla, hatvannyolcban!!!, de semmi bűnügy, a mozgalmi múlt segített --

-- akkoriban volt egy kunsztom, sétáltunk a kőrúton, minden könyvesboltnál megállva, hátat fordítottam a kirakatnak, a társaság címeket sorolt, én meg vágtam a kötet árát, ez még egyszerűbb volt, de bemondtak egy számot, teszem azt huszonhat, és én fölsoroltam minden huszonhat forintos könyvet, no ez jó volt, erre jó emlékezni --

-- látom a táblát a sztrádán: lepsény, mondom a srácnak, aki lefuvarozott a másik gyerek kéglijébe: itt még megvolt, az meg néz ki a fejéből, nem érti, magyarázom: salamon béla, fingja nincs, ki az, és még ugyanabból a jelenetből van az is, hogy én régi motoros vagyok, az meg a keleti lászló nyögete volt, ezek egyiket sem ismerik, a dumákat sem, és nekünk sok ilyen volt, még a szüleinktől örökölve, olvassak vagy lőjek?!, vigyáz malvin, jön a kanyar, és mindnek tudtuk a jelentését, értelmezését, beleszőttük valahányat a köznapi beszédünkbe, mint később a megcsíptük dezsőt --

-- és akkor elmentünk az északi partnak, tihany, épp itt forgatta a dezsőző oszi azt a filmjét, amelyről a minap valami ifjonc azt írta, hogy abban volt az első, már-már amcsi mozikba illő autósüldözés meg profin kivitelezett karambol, ami ugye egy vicc, mert az a karambol az alsó út egyik kanyarjában még véletlenül sem volt profi, ott valamit elmértek, elszámítottak, ezért valódiban csattantak a kocsik ripityára, persze újraforgatni nem volt lé, ezért a jelenet végére bevágták a kovács istvánt, mintha éppen kitámolyogna a roncsból --

-- parasztmerciken száguldoztak a vásznon a zsaruk, vagyis ezerötös zsigán, miszerint zsigulin, ladán, az volt a legnagyobb, legerősebb kocsi a merkurnál, agyonkrómozott orral, kurva drágán, az ilyen-olyan alsóbb főnököknek ez volt a szolgálati kocsija, tán innen a mercizés, és maszekba többnyire bunkónak vélt gazdagék vették, téeszelnökök például, azért a paraszt, meg persze vastagon irigységből, majd

mindmáig átokból, mert ma is járnak velük, főleg cigányok, a csóróbb lomizók, amikor nálunk, a lakótelepen lomtalanítás van, ezek jelennek meg először, már hajnalban kiválogatják a nekik kellő cuccot, mostanában főleg fémet --

-- az akkori feleségemnek, annak ká gazdag kának viszont valódi mercije volt, és időnként sofőrnek használt, nem szerettem azt a batárt, nagy volt, nem éreztem szélét-hosszát, de azért az nagy poén volt, amikor döcögtem a százkilencvenessel a körúti dugóban, harmincöt fokos hőségben, öltönyben, nyakkendőben, zárt ablakokkal, a többi kocsiból meg bámultak, egy atlétatrikós, kövér pacák, verejtékben úszva könyökölt a trabantjában, és a szó szoros értelmében leesett az álla, amikor meglátott, azután halántékába forgatott mutatóujjával jelezte, hogy mi a véleménye az elmeállapotomról, pedig én csak élveztem az itthon akkor szinte nem ismert autóklímát és kiröhögtem őt, a kis köcsögöt --

-- ami kifejezés a mai értelmében akkor még ismeretlen volt, elképesztő, hogy a szleng, argó is milyen gyorsan változik, és a régiek mára ismeretlenek, az újak meg néha kifejezetten szemléletesek, szellemesek, például gyökér, kispályás, húzós, néz ki a fejéből, penge, sasol, parázik, kavar, nyomul, pörög, vegyél vissza, durva, arc, király, süti, szívás, beindul, húzz bőrt a fogadra, ne túráztass, lehidal, benga, húzz el, tök, teljesen rendbe' van, benyomva, bejön nekem, megvan?, vetted?, fogod?, brutális, ász, dobok egy hátast, zseton, csóka, cimbi, vazze!, bameg!, lazíts, eszik mint állat, csúcs, ne stresszelj, leszakad a pofám, bekattan, alsó hangon, és ez mind semmi, van egy blog, a szleng.blog a neten, na az csúcs, olyan szövegek, hogy kifekszel --

-- mert a nyelv folyvást változik, ami természetes, de azért én nem vagyok egy nádasdy ádám, hogy annyira megengedő legyek, és már akkor, hajdan kapartam a falat, ha valaki akit használt ami helyett, bant ba helyett, ha olyasmiket hallottam, hogy bonyolít, meg: munkát végez, intézkedéseket tett, és mindez mára teljesen természetes lett, írásban is, írástudóktól is, mint az is, hogy: a ruhát, fuvart, a berendezéseket b i z t o s í t o t t a, bazmeg, az állami biztosító, az biztosít, meg a rendőrség a helyszínt, ahol agyonváglak ezért biztosítottért, te szemét, rohadék, bunkó, paraszt, mocsadék − köcsög! --

-- az persze orbitális baromság, hogy ilyen időjárás, özönvíz, tornádó nem volt még, meg hogy közeledik a végítélet, a 'zisten lesújt,--

-- de az mondjuk tény, hogy én, aki legalább a múltra úgy-ahogy emlékezem, bár azt elfelejtem, miért, hova indultam a szobámból tíz másodperce, szóval nekem csak egy ilyesmi rémlik, amikor még a kreszben laktunk, volt egy jégeső, nyilván azért maradt meg bennem, mert ez volt az első, amit láthattam, mert szép volt, igen, minden esetleges szörnyűsége ellenére, mert másnap mondták a suliban a vidéki rokonokkal büszkélkedők, hogy ezt-azt tönkretett a jég, erről persze hallgatott a rádió, szóval szép volt, ahogy a macskakövek közti résekben megmaradt pár percre a jég, egy nagy négyzetháló lett az úttest, szürke négyzetek, fehérrel körítve --

-- vidékre alig jutottam el kissrác koromban, igazi vidékre, nem pesthidegkútra, vagy érdre, ahova kicsaptak nyárra, hiszen azok belelógtak már akkor is budába, de egyszer elvitt az ella néni, apu ismerőse szajolba, ahol a fia a vonat alá vetette magát, amikor a muszos századot arra hajtották, és az ella néni havonta lebumlizott a temetőbe, közben sok ismerőst szerzett a faluban, és egyszer engem is magával vitt, és teletömtem magam egressel, miből következően majd' összeszartam magam, kerestem a vécét, kiröhögtek, hogy itt csak budi van, fingom nem volt, mi az, azután megtudtam, és ha nem kellett volna amúgy is szarnom, hát akkor most beszartam volna, mert félelmes volt az a sötét ott bent, a hatalmas lyuk, amiből − szentül hittem − kinyúlik valami kar, ha ráülök és beránt a bűzbe, mert ott nekem iszonyatos volt a bűz, meg a nagy, zöld legyek, darazsak; sok-sok évvel később pimaszul, de valódi érdeklődéssel-értetlenséggel megkérdeztem örkénytől, hogy a francba szerethet üldögélni a tót meg az őrnagy a budiban, órákig a bűzben, sötétben, örkény rám nézett, szeme sem rezdült, és azt mondta: − nem tudom --

-- a darazsakat, méheket nagyon utáltam, utálom máig, mert valamelyikbe, nem tudom: darázs volt-e vagy méh, szóval beleléptem egy ilyen izébe, fura, de a helyre, időpontra, körülményekre nem emlékszem, csak logikai következtetés, hogy valami nyári ügy lehetett, mér' másért lettem volna mezítláb, darazsas-méhes területen, de azt a kibaszott fájdalmat máig érzem, azt mondják, az ember talpában rengeteg idegvégződés van, hát ezt tanúsíthatom, és az akkor még lúdtalpas, tehát lapos talpamra − ez borzalmas: lúdtalpas talp −, szóval oda zsemlényi pukli nőtt, szinte görögtem rajta, ha ráálltam, persze csak mert egy pillanatra elfeledkeztem magamról és ráálltam én állat --

-- és anyu azzal akarta újra meg újra belém nyomni a spenótot, tökfőzeléket, zöldbabot, hogy ezek mind frissek, a bazsi néni hozta vidékről, én utáltam mind, nem ízlettek, és nem értettem, miért ilyenekkel akarnak tömni engem, aki amúgy is gyalázatosan rossz evő vagyok, hát akkor ezeket pláne nem eszem, és gancegál, hogy ez a szar most friss, vidéki, vagy régi, bolti, no de én legalább megkóstoltam ezeket, úgy döntöttem el, hogy nem ízlenek, mit össze nyűglődtem a srácaimmal, meg mostanában az unokáimmal, hogy nem mondják valami ételre, hogy nem eszik, hogy nem szeretik, ha még soha nem is kóstolták, ez őrület, a világot csak akkor és úgy lehet gyűlölni vagy szeretni, ha elébb belekóstoltál, vastagon --

-- és budi meg darázs-méh, meg főzelékek, sokáig ezek jelentették nekem a „vidéket", és én ezért sokáig nem szerettem a vidéket, most persze boldogan élnék ott, legalább is ezzel áltatom magam, mert tudom, hogy én helyfüggetlenül érzem magam ha nem is boldogtalannak, de szarul, elcseszettnek --

-- valami reklám molinót intéztem egy válogatott focimeccsre, a stadionba, valami, akkor nagy cégnek, kemény pénzeket fizettem, akkor még nem ismertük a szponzor szónak ezt a jelentését, ez még a hetvenes évek eleje, és engem, a pénzembert elképesztő reverenciával fogadtak, díszlányok, a majdani hoszteszek, két szoba a főépületben, csurig vadidegen emberekkel, akik zabálták, vedelték a potyakaját, potyapiát, ami csak nekik volt potya, hiszen az én cégem fizette ezt is, és egy idő után azt mondták, ideje beülni a díszpáholyba, és akkor végigsétáltam a népstadionon, keresztbe a füvön, reflektorfényben, valami esti meccs volt, már rég elfelejtettem, kik játszottak, nézett vagy nyolcvanezer ember és kevésszer éreztem annyira ambivalensen magam, mint akkor, mert arra gondoltam, itt most mindenki azt találgatja, ki lehet ez a kiválasztott, de arra is gondoltam, hogy ez iszonyú, így a fényben, nyolcvanezer szempár előtt, majd' beszartam --

-- gyerekkorom kedvenc könyveit kutatom mindenféle valódi és online antikváriumokban évek óta, látom, ugyanazokat sokan keresik, olykor versenylicit van egy-egy kötetért, lassan mind megvan, amit akartam, és lassan kiderül, mind csalódás, a budai négylevelű, a kaland a szamócában, ami ráadásul lányregény, meg a diákszázad becsülete mind-mind avétos, stílusuk gügyögős, vagy olyan, ahogy a felnőtt elképzeli, miként beszélnek a srácok, akiknek nevei is mind

szabályosak, tizenkettőegytucat, ezért hiteltelenek, és humoruk, szellemeskedésük, amelyeken annyit röhögtem, mára döbbenetesen csirizállagú, a cselekmény pedig, istenkém, a kornak megfelelően vonalas, didaktikus, és mi nemhogy ezeken nőttünk föl, de ezek tetszettek is nekünk, no persze addig, míg érettnek nem találtattunk jókaira, és utána a többi igazira, valódi írók valódi könyveire, vajon most ki ír ifjúsági regényt? miről? kiknek? és az egész olyan volt, mint amikor, bár tudod, hogy nem kéne, de mégis találkozol egykori szerelmeddel, és már az első pillanatban szidod magad őrjöngve, hogy én egy gyönyörű, kedves, okos lányt vártam, ki ez a boszorkánygonosz, káráló, bűnranda, ostoba picsa, és vajon azok, akikkel a szó szoros értelmében versenyeztem azért a szar könyvért, ugyanilyen kiábrándultak? --

-- fodrásznál voltam, végre találtam egy srácot a környéken, máig nem szeretem, ha hölgyek nyírják a hajamat, ez hülyeség is a gyerekkorból jön, a csanády utcai üzletben csak férfiak dolgoztak, az kérem egy férfias hely volt, mint minden férfi fodrászat, merthogy társasági hely volt mind, ahová kora reggel, melóba menetel közben beültek az urak beretváltatni, meg népsportot olvasni, meg dumálni fociról, politikáról, nőkről, és akkor egyszerre megjelent ott egy lány, tizenéves tanuló, és összedőlt a világ: sokan kiakadtak, bejelentették, hogy ide többé a lábukat be nem teszik, és mit képzel már ez a világ, ezentúl kis ribik tapenolják meglett férfiak szőrét, és a kislány a sarokban bőgött, és szivi úr, aki öt éves korom óta vágta a hajam, akkor még a lakáson, mert a boltot szétordítottam a félelemtől, tehát szivi úr a régi ösmeretség okán megkért, hadd segítsen neki a csaj, míg ő nyír engem, belementem, mást nem tehettem, szivi úrnak én nem mondhattam nemet, ő látott engem bőgni, de többé nem mentem oda, és egyre távolabb kellett vándorolnom, hogy találjak férfi férfifodrászt, míg azután kifogytak-kihaltak, az üzletekben csak és kizárólag nők dolgoznak, és én, aki imádom a nőket, azt változatlanul nem szeretem, ha a hajamat vágják, ez az ellenszenv megmagyarázhatatlan; már külön férfifodrászat sincs, habár most mondták, hogy siófokon már akad, persze ott is női a személyzet, és ez a srác itt a szomszédban nyári frizurát vágott nekem, rövidet, és mert előtte napoztam, hát vörös foltok bukkantak elő a hajam alól, kopaszfoltok, az isten bassza meg, szemüvegem van, protézisem: szemem, fogam cserbenhagyott, pedig hatvan éven át

ápoltam őket, költöttem rájuk, és most a hajam is megunta a szolgálatot, ez gyalázat --

-- okos kiskölök voltam, túl okos, persze inkább okoskodó, tenyérbe mászóan az, egy echte azesz pónem, már ötévesen írtam és sajnos olvastam, mert vegyesen faltam ami elém került, és már az óvodai lazácska időbeosztást, tehát rendet sem bírtam, nem akartam volna iskolába járni, elveszteni azt az addigi viszonylagos szabadságomat, az iskola sem szeretett engem, még ha kábé jeles is lettem az általánosban végig, de a fegyelmet, a megszabott életrendet máig rühellem, ám nem csak ezért szenvedtem minden iskolában --

-- mivel ugye olyan kis mindentudócska voltam, hát nem tanultam, és eleinte ezzel nem is volt gond, csak utóbb derült ki, hogy nem tanultam meg tanulni, a módszerét, a forszát, a folyamatát, így később, amikor már okos alig lehettem, szép meg sose is voltam, akkor csak üres magolásra, biflázásra, a szöveg értelmezhetetlen bevágására voltam alkalmas, már amennyire, mert gyűlöltem, hogy erre kell a drága időmet pazarolnom, amikor sokkal értelmesebb dolgokhoz volna rá szükségem, no meg tudtam, hogy mindazt, amit ma betömködök a fejembe, azt másnap, de legkésőbb a feleltetés, a dolgozatírás utáni percben kis is ejtem onnan, szinte véglegesen, foszlányok, ha maradtak --

-- számolni meg? mára jószerint csak az alapműveletekre vagyok képes, és ez az iskolákban sem volt másként, magolhattam, járhattam korrepetálásokra, csak a dolgozatpuskázások, a súgás, a pedagógusi kegy ajándékozott meg egy-egy közepessel, és vagy negyven évvel később magyarázták el nekem, hogy van egy diszkalkulia nevű izé, a diszgráfiához hasonló, míg azoknak írási-olvasási gondjuk van, én mindenféle, matematikai gondolkodást igénylő akármitől begörcsölök, az IQ-teszteken csak azért nem bukom el totálisan, mert a műveltségi kérdésekre nagyjából válaszolok, ám amikor olyanok jönnek, hogy folytassam: milyen idom, szám következik, akkor nekem annyi, és imádom a totál szövevényes thriller-mozikat, éppen azért, mert elsőre egy fingot sem értek belőlük, többször kell megnéznem, hogy földerengjen valami --

-- kémiából talán ezért nem értettem a vegyérték kötődéseket vagy miket, fizikában is vannak ilyesmik, ami persze mára nagyjából lényegtelen, de az már nagy gáz, hogy az elképesztő lustaságom

mellett ez a diszizé erősen gátolt a nyelvtanulásban, márpedig ha valamit nagyon bánok, ha valami nagyon hiányzik az a nyelvismeret hiánya, de hát egyszerűen elvesztem a nyelvtani szabályokban, igeidőkben, hím- és nőnemekben, pedig mindezek kábé logikusak, de hát nekem éppen ez a logikám nincs, nem volt soha, és ez persze magam mentése is, de nem csak az, én már nem hazudok senkinek, magamnak meg pláne nem --

-- ami máig nyomaszt, hogy apuék, a nagyon csórók, mindig összekapartak pénzt nyelvórákra, nyelvtanárokra, fogyasztottam belőlük sokat, gy. bácsi, a pannóniai utcai, udvari albérletében a club- meg a luxor-kávéház legfrissebb pletykáit mesélte, angolul, ez érdekes volt, de otthagytam őt, mert a gangon hozzá menet el kellett haladnom f. lakása előtt, f. volt az a lány, akinél először, de persze az életemben nem utoljára impotensnek bizonyultam, és jártam egy fiatal pacákhoz, valahol a felszab tér környékén, nagyon elegáns, csupa műkinccsel felszerelt-berendezett lakás, ott mindig nyitva volt egy másik szobára a szárnyas ajtó, odaát hatalmas selyemernyős állólámpa alatt, nagy fülesfotelben olvasgatott egy szőke, tanáromhoz hasonló korú fiatalember, és egyszer megpillantottam őket, azt hitték, még a klotyón vagyok, amint vadul csókolóztak, megdermedtem, a legközelebbi órám már elmaradt, csöngettem, nem nyitottak ajtót, apunak telefonon azt mondta tanaram, hogy neki nincs ideje ilyen lusta diákra, mint én, amiben igaza volt, de azért… --

-- p. néni, a sallaiban baromi nagy anglomán volt, amilyen én lettem később, az angol követség könyvtárába járt állandóan, angol kosztümöket hordott, tagja volt számos angliai könyvklubnak, öntötték neki a könyveket, ingyért, merthogy nyomorult kommunista országban él, amúgy szerintem, persze ez utólagos okoskodás, tuti figyelték őt valakik, gyanús elem lehetett, és egy szombat délben becsöngetett a kreszbe egy angol pacák, életünkben nem láttuk, kiderült, hogy a tanti küldött vele egy kis pakkot, de a jöttéről tájékoztató levél valahol elkeveredett, behívtuk, leültettük, azután csak vigyorogtunk egymásra, más nyelven egyikünk sem beszélt, akkor apu zseni lett, fölhívta p. nénit, pénzt ígért neki, azonnal átjött, megmentette a helyzetet, fordított, tolmácsolt, meghívtuk mindkettőjüket másnap ebédre, kézen fogva érkeztek, a pacák p. néninél aludt, beszarás, két ilyen vén ember − lehettek úgy negyven évesek, p. nénihez sem járhattam többé, minden nyelvtanulási próbálkozásomat a szex vágta haza --

-- meg amit ugyancsak nagyon bánok, gépelni sem tanultam meg soha rendesen, gyorsan, pedig arra minden adott volt, apu gépíróbajnok volt a barcsayban, később abból élt, otthon is volt egy-két gépe, föl is ajánlotta, hogy megtanít, addig halogattam, míg megvonta a vállát, te tudod, mondta, azután megtudtam, kínlódom évtizedek óta két ujjal, pedig az egyik feleségem is baromi jól gépelt, és az unokáim mind bajnokok hozzám képest, az msn, meg a csetelés miatt, hiába: minden hülyeségben van valami jó --

-- **nálunk, egy sarokra a teleptől már a kertváros kezdődik, földszintes házak, némelyikben ilyen-olyan bolt, még dvd-kölcsönző is, az egyik ilyen kis üzletecske, parányi órás--műhely, a minap végleg lehúzta a rolót, a kifejezés szó szerinti és átvitt értelmében is,** meghalt az idősecske mester, akihez elemet cseréltetni vittem olykor a seikomat, akkor elbeszélgettünk mindig és néha megengedte, hogy kiéljem gyerekkori vágyamat: lehúzhattam a rolót, a hullámos, fémből készült szerkentyűt, amely műveletnek forsza van ám, úgy kell beakasztani a megfelelően kialakított lyukba a megfelelően kialakított redőnyhúzó megfelelően kialakított kampóját, hogy az ki ne pattanjon onnan, mert akkor úgy járhat az ember, mint hrabalnál: curukkolhat hátrafelé, míg hanyatt nem esik, legázolva közben mindent és mindenkit, de ha ügyes vagy, egyetlen rántással lezúdíthatod az éktelenül dübörgő vashengert, és én ügyes voltam ebben, ebben legalább ügyes voltam, de ennek vége, hol találok én még valakit, aki ezt a csudás munkát átengedi nekem, meg hol találok még ilyen rolót, ma kurblizzák őket, vagy pláne motor hajtja a kirakatüveg mögé, érted baszki? mögé! telepített, lyukacsos rácsfélét, amely nyílván arra szolgál, hogy zárás után is szemlélgethessék az arra sétálók a kirakatba tett cuccokat, de hát azokat meg esténként kiveszik onnan! és nem csupán órákat, ékszereket, milliós értékeket, de minden kacatot is, üres mobiltelefonos dobozokat hagynak kint, és ménkű betűkkel kiírják, hogy azok csak üres dobozok, de a rács mégis kell, mert üres dobozokért is betörtek már kirakatot --

-- vajon ki hiszi el, mai tizen-huszon-harmincévesek, hogy nekünk jószerint csak petőfi volt a költő, másról nem hallottunk, mást nem tanítottak, másnak nem volt kifüggesztve a képe mindenütt, meg a szöveg, hogy lobogónk petőfi, és egy-két ady meg józsef attila, a proletár fiú verse, a mama, slussz, de ezek is alig, mert a szerzőik nem voltak elég kóserek, lefeketedtek, kurvázó-szifiliszes-istenes az egyik, osztályáruló, elmebeteg a másik, nem mintha petőfi teljesen komplett

lett volna, de hát akkor ő bolsevik költőnek számított, már a centenáriumán kisajátították a pünkt akkor választásokat nyert kommunisták, révai, horváth márton, a főideológusok, és azután nyomták szegényt orrba-szájba, anyám tyúkja már óvodában, tisza, föltámadott a tenger, mifranc, persze akció-reakció: már évtizedekkel ezelőtt hiába keresték petőfit berek kati meg hofi, az ország, a népnek fingja nem volt, ki az, ezt azért nem érdemelte, van néhány jó verse, persze az eldugottak közt, a boldog keveseknek --

-- és az is alig fogható föl ezeknek, hogy valaha a gyümölcsnek volt íze, a baracknak barack, a cseresznyének cseresznye, mert gyümölcs is volt, előző nap a fáról szedett, ha más kaja nem is mindig, de gyümölcs doszt, csak nálunk, a kresz mellett, száz méter sugarú körben volt három zöldséges, maszek is, és pár lépésre a lehel, a paradicsom-paradicsom, a gyümölcseldorádó, cseresznyéből a germerizét imádtam, azt a nagy szeműt, harsogóst, volt gurulós málna, mézédes, szörpnek meg zabálni, savanykás-édes egres habnak meg nyersen tömni a szádba, a ribizlit szárastul faltam, a körtét még féléretten, keményen szerettem, a szeder falun feketén-vörösen pottyant le a az utcára kihajló ágakról eléd, vihetted ingyér', jutott is, maradt is, most már évek óta alig kapni semmit, elverte a jég, kifagyasztotta tél, kiégette a nyár, csak azt tudnám mit, mert tízezer szám kivágták a fákat, bokrokat, mert állítólag nem kifizetődő a gyümölcs, jönnek dömpingárakon a külföldiek, tetszetősen csomagolva, élénk színekkel − reggel hazaviszed, délután ennéd, de a fele már elrohadt, és a maradékot is öntöd utána a szemétbe, mert annak a kurva spanyol baracknak, holland ribizlinek semmi, de semmi íze, és az élelmes? csaló, gazember! zöldségesek azzal hirdetik a cuccukat, hogy az hazai, hát lófaszt, ők a hűtőraktárakból, nagykeráron veszik a külföldi szart, amit amúgy előbb-utóbb nem is hazaiként passzolnak tovább, de nemzetinek nevezik majd, ebben a fenenagy nemzetesdiben --

-- no meg az sem hihető gyerekeinknek, unokáinknak, hogy a mi anyáink a rengeteg, isteni gyümölcsöt maguk „dolgozták fel", befőztek, szörpöket, sűrített leveket csináltak, nyaranta minden ablak tárva-nyitva, és az utcákat vastagon elborította lekvárnak készülő barack, a szörppé váló málna, ribizli illata, a savanyúnak készülő uborka, csalamádé szaga,mikor minek volt szezonja, a paradicsomé mindig, és engem szalajtottak a csanádyba, az ápiszhoz celofánért, befőzőgumiért, a háztartásiba vagy a közértbe szalicilért, ezeket mára csak a lexikonok

ösmerik, mi meg ujjal kapartuk ki a lábosokból a még meleg maradékot, szegény anyunak sosem sikerült úgy igazán semmi, bebarnult mindig minden befőttje és valahogy egyenízük lett, kivéve a rumos meggynek, azt bezzeg ettem, de főleg ittam: a levét, hiszen az mégiscsak rumos, az anyja köcsögit! de a többi ott maradt fölcímkézve, akkurátus rendben a következő nyárig a spájz polcain--

-- spájz? kis lyuk, amit ma nem kis eufemizmussal kamrának neveznek a lakáshirdetésekben, mit tudják, ezek, mi az az igazi kamra, amit én is csak kamasz koromban láttam először, vidéken, naná: újlipóciában valahogy nem teremnek sűrűn az olyan méretes, hűs helyek, ahol nemcsak kisasszonyos befőttek, gyerekes szörpikék üvegjei állnak glédában, de a sarokban zsírosbödönök, némelyikben ménkű sült húsok; cukor, liszt zsákszám, és a tető alól különféle szalonnahasábok, kolbászerdők, csülkök, sonkák, sódarok, paprika- és fokhagymafüzérek lógnak büszkén, más hordóban savanyú káposzta, és a múló-haladó időnek csak annyi engedményt tesznek a háziak, hogy a különféle üvegeket nem sztaniollal-gumival zárják, hanem olyan csavaros izékkel − fene egye az ilyen modern kori kórságokat --

-- vazze, ezek azt sem tudják értelmezni, hogy az oroszok már a spájzban vannak! --

Polgár sánta ördöge

Polgár álmában agya varázsszőnyegként működik, kóborol a múltban, és mint Lesage-nál A sánta ördög a házakét, úgy emelgeti tetejét elfeledett tárgyak, helyek, események, emberek emlékeinek, szabályozhatatlanul kóborol, idő-tértől függetlenül, most a Petőfi Sándor utcában jár, az elején, ahova a Postás-óvodából keveredhettek Anyuval, késő tavasz vagy kora ősz, vakít a nap, a kirakatokat redőny védi a forróságtól, fénytől, az úttest közepén, kis dobogóján a rendőr a járókelőket terelgeti, hogy jóval később, már a zebrás korszakban bukkanjon fel ismét, beváltva Apu-Anyu korai fenyegetését, miszerint ha Polgár nem vigyáz magára, akkor fölírja a rendőr, rásípol a sarokról, szigorúan magához inti, megrója, hogy mért lépett bele a sárgába, adatait kéri, bevési kis noteszébe, ez persze így túl konkrét, a szülői fenyegetés pedig általános, Polgár minden szabálytalankodására vonatkozik, rossz magatartásra, hanyag házimunkára, számtanból hármasra, és ha egy rendőr fölír, akkor nincs Műjég, hiszen büntetni kell a gyereket, akinek ez nem büntetés, hiszen utálja a jeget, a korcsolyát, de különösen a városligeti Műjeget, mert messze van, felügyelettel mehet csak oda, márpedig ő elmúlt már tíz, körberöhögik ha nem egyedül megy ide-oda, hiszen rég elmúlt az az idő, amikor Apu nyakában ülve indultak a Népstadiont építeni, mármint Apu és kollégái, meg sok ezer ügyetlen civil, ásni, talicskázni, habár, vigyorog A sárga ördög, Apunak ebben volt tapasztalata, keserű, még a muszból, amely fogalmat Polgár akkor még nem értette, a muszáj rövidítésének vélte, mint például, hogy muszáj fogorvoshoz rohanni, Szabó Hanna nénihez, a Szentkirályi utcába, úgy 1955 lehetett, kihulló tejfogai helyén az újak egy része már eleve tropa, fúrni kell és tömni, a fúrógép sivításától Polgár fölnyög álmában, fájdalom, hiszen injekció nincs, a fúró meg lassú, és a porló fog bűzétől A sánta ördög is orrát fintorgatja, aztán kis megnyugvás, majd fémes csikorgások, amint az alkalmatos műszerből amalgámot nyom a fogüregbe Hanna néni, ez már jó, mert közel a tortúra vége, és Polgár látja, amint Anyu egy borítékot csúsztat a fogorvos zsebébe, ismeri a boríték tartalmát, egy százas, búzakalászos címerrel, A sánta ördög fölvillantja a többi bankót, a címerek metamorfózisát, hogy aztán érmévé varázsolja a papírt, de már lebeg is tovább, igen, ez egy presszó, sőt, mindjárt kettő, az egyik a Szabadság szállóé a Baross téren, a másik a Gellértbeli, mindkettő új, mindkettőben korán megtelepedett Polgár, a Szabadságból bulikra indulván P.-el, T.-al meg L.-al, J.-al, a Gellértbe pedig randikra jár, de egyik szállóban sem jutna szobához, még ha lenne is rá pénze, vágya, de nem lehet, mert

Magyarországon magyar állampolgár a lakhelyén nem kaphat szállodai szobát, ha mondjuk egy pesti polgárelvtárs vidékre utazik, előre kell foglaltatnia, igazolva, hogy hivatalos kiküldetésben jár ott, persze a jatt, amit ekkor még borravalónak hívnak, mindenütt ad megoldást, azaz szobakulcsot, és a szobák többnyire szerény berendezésűek, még a vadiúj Szabadságban is, de a paplanok mindenütt tükrösek, mármint huzatuk tükrös, közepükön ovális nagy lyuk, nem az az egybeszabott, gombolós, mint civiléknél, akik csak később ismerik fel, hogy gombolni bonyolultabb mint bújtatni, de A sánta ördögnek most nem kell paplan, forróságot önt az aszfalt, Polgárék autót stoppolnak, ez már a hatvanas évek, a stopot tiltja szabály és erkölcs, aki stoppol, az veszélyes, minimum huligán, de lehet rablógyilkos is, ez nem Lengyelország, amelyre a srácok áhítattal gondolnak, hisz ott igazolványt is kapnak a stoposok és megjutalmazhatják az őket szállító autósokat, bevált-elfogadott rendszer, míg itt, akinek nincs pénze, az ne utazzék se buszon, se hajón, se vonaton, viszont ha van, az utóbbiban üljön étkezőkocsiba, nehogy már a sokórás úton Miskolcig pia nélkül maradjon Polgár és csapata, a büfékocsi snassz, itt viszont damaszt az abrosz, ezüst az eszcájg, csillognak a poharak, bennük vérvöröslik a vér, az Egri Bikavér, színes címkéjű, szőlőből Egerben készült, és amikor a célban félmátósan lekászálódnak, P. fölnyög, fönt hagyta a kalapját, a fülke puhahálós kalaptartójában, rohan vissza, de a cucc már eltűnt, természetesen, A sánta ördög röhög, − Nem tesz semmit, gyapjúkalap! − üvöltik P. elkeseredett képébe Polgárék a reklámszlogent, amelyet Tompa Sándor, közismert és általános nevén Tompa Pufi tett nevezetessé és minden alkalomra használhatóvá, egy korszak legjobb Csörgheő Csulija, uram isten, micsoda figurák játszottak akkor a színpadokon még epizódszerepekben is, köztük a főleg versmondók, egy Ascher Oszkár, ahogy rekedtes hangján Babitsot szaval, vagy egy Horváth Ferenc ízes magyarsággal József Attilát, egy Jancsó Adrienn népballadákat...

A sánta ördög gyönyörködik − Polgár meg fölébred.

Polgár, a Trapperes

Polgár Gyula, még ha névtelenül is, de úgy szegről-végről halhatatlan, és ő rühelli ezt, mint a mosott szart.

A ruhaneműt kóvbojnadrágnak nevezték, és mértékadó körök (értsd: szülők, rendszerideológusok) szerint csak a jampik viselték. Volt ekkor az ötvenes évek vége, hatvanasok legeleje. A cucc itthon, vászonból készült, sötétkékből, vékonyból, mint akkortájt a női halásznadrágok. És pont úgy, mint azokat, e "macsó" viseletet is fehércérnás tűzések díszítették a varrásoknál, a zsebek környékén − baromi ronda volt. Ám mivel a közhiedelem szerint ilyenben jártak a kóvbojok, az amerikai kóvbojok − ez kellett mindenkinek, hát, hogy a francba ne, amerikai divat, amerikai származék, a szentségit! És jampiruházat ide, jampiruházat oda, tömve voltak velük a ruházati boltok, még az Úttörő Áruház is, amely aztán igazán ideologikus hely volt, lásd a csupán már a nevét.

Polgár azt a mai napig nem tudja, miként lett a jeansből, ami a világ minden nyelvén jeans, itt, Magyarországon farmer. Valahogy így alakult. Népköltés. Amikor a Tanti Angliából sok év után először jött látogatóba, 1962-ben, megkérdezte Polgárt, mit hozzon neki ajándékba. A srác habozás nélkül írta: kóvbojnadrágot. Ezt a Tanti persze nem értette. Aránylag hosszú levélváltás során tisztázták, hogy Polgár egy jeanst szeretne, mégpedig Levi's-t: ezt az egyetlen márkát ismerte. A Tanti hozott is egyet. Egy Lewi-t. Vagyis egy klónt. Amiként Lee helyett hozhatott volna Ly-t is. Ráadásul turkálóban vette, naná. És az a Lewi − tűzött volt, fehér cérnával! És Polgárnak még hálásnak is kellett lennie!

Amint a Tanti hazautazott, Polgár valamelyik szekrény aljába vágta a gatyót, amelynek további sorsa ismeretlen.

Ekkor már tombolt a farmerőrület. Nem csak itt, de az egész világon. Divathóbortnak indult, mára úgy tűnik, az emberiség kultúrtörténetének legmaradandóbb ruhadarabja lett. Elvileg módfelett demokratikus viselet, hordja csóró és milliárdos, kanálispucoláshoz éppúgy fölvehető mint − szmokingzakóval, habos inggel, propellernyakival − az angol királynő fogadására. No persze az ott hordott farmer esetleg arany szállal hímzett, gyémántokkal kivert.

Itthon farmer természetesen nem volt kapható. A hiány oka kettős: ideológiai és anyagi. Egy szocialista ország ifjai nem járhatnak ilyenben − akadtak helyek, rendezvények, iskolák, színházak, ahol tiltott viselet volt. Az anyagi ok: no ne már, hogy erre költsük az ország kicsiny devizakészletét!

És mégis: lassan mindenki farmert hordott.

Kiment a kis csempész dugott dollárokkal Lengyelbe, ott a Pevexnél 180-200 forintnyi dezsőért adtak egy Wranglert, fölmarkolt ötöt-hatot, méret nem számít, mindegyikre volt kuncsaft itthon - 1800-2000 forintért. Mások Jugóból magánimportáltak és a Tangón valamit mindig lehetett kapni. Super Riffle! Jordan! Polgár egy ilyet újított be, "beépített", barna, fonott bőrövvel, barna fonott bőrdíszítésekkel a zsebeken − ma tök kúlnak minősítenék. Ez hatvanhétben lehetett, Polgár vasággyal együtt sem volt hatvan kiló, csontjai átütöttek a bőrén. Hatvankilencre fölszedett egy tízest, teljes ruhatárcsere − a Jordan-t jó áron passzolta tovább, hiszen addigra kellően betörte a vastag szövetet, mosta szinte naponta, még amúgy nedvesen vette föl, hogy önnön combjain, sípcsontján dörzsölgesse smirglivel, vagy, ha úgy adódott, a Dunánál: homokkal, kaviccsal.

Épp egy ruházati cégnél dolgozott akkoriban, a Jordan pótlásául a minimális nagyker-keretből szereztek neki egy Lee-t, hozzá indiai géz-, avagy gyolcsing − a csajok deszkát pisiltek a gyönyörűségtől (remélte legalábbis Polgár).

Pár évre rá maga is csempésszé lett, Madridból fél tucat nadrágot hozott, csakis Levi's-t, önmagának egy khaki színűt, ami akkor a menők között is a legmenőbb volt. A repülőjegy árát duplán nyerte vissza az ügyleten.

A hiány tartósnak bizonyult, bár az állami import lassan fölébredt, hiszen rájöttek okosék, hogy bármilyen kicsi is a devizatartalék, ilyen cserearányok mellett meg lehet sokszorozni. Így hát lett néhány üzletben desszortált, vagyis csak egy-két méretben kapható, pár száz "valódi" farmer, amit aztán percek alatt szétkapkodtak − az ország menthetetlenül telhetetlen volt.

Polgár Gyulát ekkortájt már épp egy szocialista gyáróriás alkalmazta, egy könnyűipari fellegvár. Főnöke okos, ravasz, nagy szakértelmű,

többdiplomás, egykori Ford ösztöndíjas; KB-tagként megfelelő lobbierővel − amúgy elviselhetetlen természettel. Hosszas és kiváló szervezőmunka után ő kezdett el farmerszövetet gyártatni. Polgár, aki reklámszakiként azért nagyjából szerette tudni, mit is kell eladnia, akkor sok mindent megtanult a farmerekről. Hogy az nem vastag, hanem nehéz szövet, négyzetméterenként 450 grammot nyom, vagyis 12.5 - 13 unciát; hogy a szövetnek van lánciránya és a legfontosabb a valódi indigó festés: minden más színezés úgy fos, ahogy van.

A vezérigazgató még a konfekcionálást is megszervezte, sőt a kereskedést is − bár ezek még odébb voltak. Mindenekelőtt a cuccot be kellett dobni a piacra. Ebben Polgárnak komoly szerepet szánt, és ő − ritkaság! − lelkesen vállalta ezt: látta benne a fantáziát. Sokat dolgozott különböző reklámterveken, -kampányokon, egyre újabbakat készítve − a vezérigazgatónak ugyanis egyik sem felelt meg. A vezér azon vezetők közé tartozott, akik úgy gondolták-gondolják, hogy csak az van jól megcsinálva, amit ők csinálnak meg. Mindenbe beleszólt. Egy több ezer embert foglalkoztató, többszázmilliós forgalmú vállalat élén a szó szoros értelmében szarságokkal töltötte az idejét: milyen klotyópapír kerüljön a központi iroda elnöki emeletének illemhelyeibe. A legnagyobb vitájuk Polgárral az új termék elnevezése körül alakult ki, lévén alapvető a nézetkülönbségük. A vezér úgy vélte, az új szövet neve az lesz, ami: farmerszövet. Polgár márkanévért harcolt, először csak azért, hogy egyáltalában legyen. Amikor ezt átverte a vezér ellenállásán, akkor jött a még nagyobb borzalom: mi is legyen ez a név? Polgár úgy másfél százat írt össze, a vezér mind a másfél százat kivágta. Polgár − akkor még! − makacs is volt, hiú is, saját szakmájában császár, ismerte saját értékeit: nem engedett, végül megállapodtak.

Trapper lett a szövet neve.

Ekkor már a cég magasabb vezetői is beszálltak a buliba, és bár tudták, hogy ha a vezér elfogadta Polgár névjavaslatát, azon nem lehet változtatni, azért igyekeztek bizonyítani hozzáértésüket, egyáltalán: létüket, hiszem miért fizetnék őket, miért lennének igazgatók, vezérigazgató-helyettesek ha nem pofáznának bele mindenbe. Egyikük aggálya: − Trippernek fogják hívni! − Az a jó! − örvendezett Polgár: − Ha egy termék nevét kifacsarják, az azt jelenti, hogy ismerik!

A BNV-n szándékoztak előrukkolni a szövettel. Akkortájt számos cég erre bazírozott, újdonságait, legyen az bármi, ekkor mutatta be, hiszen ide koncentrálódott akkor a sajtófigyelem, no meg a főnököké, a legnagyobbaké, akiket nyitáskor hosszú sleppel övezve vezettek végig a csarnokokon. Egy külön grémium ilyentájt osztogatta a Kiváló Árú címet, az nagy elismerésnek számított, no meg hát a tömeg sem volt lebecsülendő, a látogatók, akiknek a BNV − *Esemény* volt, nem is akármilyen, hiszen olyan cuccokat láthattak itt, amelyeket aztán soha többé, mivelhogy a legérdekesebbek azért a külföldiek standjai voltak.

Polgáré lett a cég standja is. Neki kellett koncepciót kialakítania, terveztetnie, kiviteleztetnie. A vezért korábbról ismerő kollégái figyelmeztették: ebbe minden elődje belebukott. A vezérnek ugyanis semmi sem felelt meg, soha. Polgár fölényesen vonogatta a vállát, úgy vélte, kitalálta a csodaszert: minden fázist részletesen leírt, naponta akár többször átküldte a nagyfőnöknek jelentéseit és csak akkor lépett tovább, amikor az a kekec pasi jóváhagyóan aláírta a dokumentumokat. Nem volt egy négyzetcenti, amire ne kért és kapott volna engedélyt. Nem volt egy négyzetcenti, amit ne az engedély alapján alakíttatott volna ki. Büszke volt önmagára. Önteltsége csúcsra járt, mikor a stand elkészült − egy teljes nappal a nyitás előtt! Aki kicsit is járatos az ilyen kiállítások építésében, az tudja: elöl már engedik be a nézőket, amikor hátul még kopácsolnak valamin, az utolsó pillanat után. Huszonnégy órával előbb elkészülni?! Hihetetlen teljesítmény, ami Polgárnak elég sokba került: saját zsebből fizetett ugyanis munkavezetőnek, ácsnak, segédmelósnak, grafikusnak, kirakatrendezőnek elképesztő mennyiségű piát.

Eljött a nyitás napja és Polgár legnagyobb truvájának ideje. Volt egy ötlete, ami kivételesen azonnal megtetszett a főnöknek is: ne tűnjék úgy, hogy a Trapper nevet „államilag" találták ki, hirdessenek ötletpályázatot, mi is legyen a márka. A szavazatokat a standon elhelyezett dobozokba lehetett benyomni és magas díj várt a győztesre: pár száz forint.

Értsünk szót: ez itt egy átverés volt, még ha aprócska is. Egy előre eldöntött valamit utólag legalizáltak − mint oly sokszor a történelemben. Polgárnak csak azért kellett imádkoznia, hogy akadjon valaki, aki valóban a Trapper nevet találja megfelelőnek. Mindenesetre

azért bebiztosította magát: ha a kiállítás látogatói között nincs ilyen zseni, akkor az egyik urnába dobja a haverja haverjának édesanyja által kitöltött cédulát, pontos névvel és címmel, no meg a névjavaslattal: Trapper. Erre a (második) csalásra nem volt szükség: úgy a harmadik estén, mikor napi szokás szerint kinyitották a dobozokat, az egyik cetlin ott díszlett a név − ám Polgár ennek már nem tudott örülni.

Ő ugyanis három nappal korábban fölmondott.

Merthogy egy órával a hivatalos nyitás előtt megérkezett a vezér és stande-pityere szarnak minősítette az egész standot. Azt, amelynek minden négyzetcentiméterét ő hagyta jóvá.

Akkoriban kicsi öröm volt fölmondani, elég súlyos következményekkel járt a bejegyzés a munkakönyvben: „felmondás a dolgozó részéről" − évi rendes szabadság csökkentése, bérmaximalizálás, ilyesmik. De Polgár még őszinte ember volt, ordított, toporzékolt és abban a szent pillanatban elhúzott: kedvelte az ilyen gesztusokat. (Meg aztán könnyen lehetett nagy pofájú nagylegény: voltak korábbról állásajánlatai; a jogszabályok kijátszhatók; mellékstátuszai, alkalmi megbízásai megmaradtak.) Hangyányi bosszú: hóna alá vágta a Trapper-kampány minden papírját a rengeteg zseniális ötletével (pl.: reklámfilm, alig tizenöt másodperces; Alfonso improvizál valamit, szöveg: − Idefigyeljenek emberek! Ezek Trapper farmerek!). Polgár úgy vélte, ezek az ő szellemi termékei, azt csinál velük, amit akar − de hát ez persze nem volt igaz, hiszen ezért kapta fizetését: amit termelt, az a gyáré. Mindegy: a kutya sem keresett rajta soha semmit. Már csak kritikus kívülállóként szemlélte az akkoriban hihetetlen összegért lenyomott promotálást: elképesztően zavaros, eklektikus, összefüggéstelen volt szakmailag, de még a vízcsapból is Trapper folyt − Polgár akkor bukott ki, amikor az Erkel Színház függönyére is egy bazi nagy Trapper hirdetés került.

A márka is, a gatya is befutott: bár itthon (a közítélet szerint) csak a bunkók hordták, de több millió darabbal elárasztották az egész Béketábort, ám ott még ez is kevés volt. A SZU-ban egyetlen darabért egy bomba nőt lehetett szerezni a turistaút idejére. A Népköztársaság útján, a Trapper bolt előtt mindig állt két-három turistabusz − Inturiszt, Balkanturiszt, Cedok − : utasaik bent gyilkolták egymást.

A nadrág (a Tisza-cipővel!) egy korszak, egy életérzés, egy kultúra kvázijelképévé lett a világ keleti részén (*Tripper farmer drága kincs!/ Jó ha van, de jobb, ha nincs*) − és e szimbólumnak Polgár Gyula volt a titkos keresztapja.

A cucc itthon aránylag korán eltűnt, aztán a rendszerváltás után elvesztek a KGST országok is, mint vevők, oszt kész, vége, konyec. A vezér még miniszter is volt egy darabig, de már évek óta nem hallott felőle Polgár, ám nem félti: okos, ügyes a faszi, tuti multimilliomos most, nyilván. Pár esztendeje egy maszek újra gyártani kezdte a nadrágot, brazil anyagból; a Fő utcában árulta, vett belőle állítólag Raul Castro is. Polgár Gyula 2008 augusztusában mentette el a számítógépére az MTI-hírt: „A Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács elfogadta a hetvenes években a Trapper márkájú farmerek gyártásáról ismertté vált X.Y vállalat végelszámolását."

Polgár sosem hordott Trappert. Új világmárkák jöttek-maradtak-eltűntek; tele farmerrel a magyar ugar is, kapni másfél ezertől másfél százezerig. Ő most, csóró nyugdíjasként is Levi's-ben jár, kizárólag 501-esben, a gombos-sliccűben − már ha kimozdul otthonról. És még ma is szégyelli magát, hiszen részt vett egy átverésben, országos bundában, levajazott buliban, blöffben, amellyel azt akarták elhitetni 1978-ban, hogy a nép, az istenadta, a gatyáját maga körösztölheti el, a zannya szömit.

Polgáros, szomorú nincseink

Nincs többé kenyereslány: a nyakában a jókora tálcát tartó heveder, fején fehér bóbita, hasán-ölén fehér csipkés kötény, testén fekete, mindig fekete ruha és a tálcán kenyér, harminc fillér darabja, meg például mignon, egy forint-tízért, puncsos, csokis és kis alkalmatos fogószerűség, olyan ollóhoz hasonló, lapos alpakkalemez öleli át, emeli ki, helyezi papírszalvétára a kiválasztott szeletet. Kis tálkába hullik az aprópénz, vissza sose kér senki, ez éppoly evidens, mint az, hogy a kenyereslány mindenhol gyönyörű; most megfordul, és Polgár akkor, ott, ötévesen, a Nyugati azóta mcdonaldosodott restijében tanulta, érezte, tapasztalta, jegyezte meg egy életre, hogy a valóban szép nő igenis ring: hullámzik, hajlik rajta-benne minden.

Nincs többé újságkézbesítő, mármint olyan, aki föllíftezik, de felvonó híján akár föl is caplat az ötödikre, és bedobja a Szabad Népet, a Népsportot, a Tartós Békéért − Népi Demokráciáért című(!) kötelező olvasmányt; bedobja a lakásba, az előfizetőhöz, aki ezért fizet elő, ezért a lakáshoz szállításért, de majd szép csendben belenyugszik, mint oly sok másba, hogy itt is átverték. Az előfizetés ez idő szerint jó, ha házhoz szállítást jelent; jó, ha ki-ki megtalálja a kapu alatti levélszekrényében a prenumerált zsurnált, amelynek időnkénti eltűnése nem feltétlenül a kihordó, hanem valamelyik hírre szomjas, ám száraz zsebű, kisnyugdíjas lakótárs lelkiismeretét terheli − ha terheli.

Nincs többé persze házmester sem, legfeljebb házfelügyelő, sőt tömbházfelügyelő, sőt közös képviselő, mint egy ranglétrán: őrmester, törzsőrmester, főtörzsőrmester, marsall. Nincs tehát az a házmester, aki minden áldott nap(!) a lakásajtó elől(!) vitte el a szemetet, amely cselekedetet minden érdekelt − maga a mester, a lakó, a mestert alkalmazó házkezelőség − a világ legtermészetesebb dolgának tartott, hiszen az is volt: a Laci bácsik, Mari nénik erre (is) voltak, ezért (is) tartották, ezért (is) fizették őket. A rend, az elvileg a kizsákmányolás minden formája ellen fellépő rend nemcsak tűrte, de támogatta az ügyletet, merthogy nem kizsákmányolásnak vélte, hanem annak, ami: munkának. A rendszer lassan változott, fokozatosan, adagolva: először csak egy közös gyűjtő jelent meg emeletenként, azokkal Glatter bácsi este hét óra körül lefelé haladva leliftezett a földszintre, áttöltve ott tartalmukat az akkor nem kukának nevezett, sőt nem is kuka formájú, hanem szemetesládához illően szemetesláda alakú, bádoggal bélelt fatárolókba. Most a lakótelepen, ahol Polgárnak élet(?)térül(?) adatik másfél szoba, már klasszikus kuka sincs: irdatlanul nagy és bűzlő, zöld,

kerekes műanyag tankba − vagy mellé, többnyire mellé − szórja ki-ki önnön hulladékát.

Nincs többé kalimpász, ahogy Polgár nevezte − hatévesen még ilyen lírai névadóhajlamokat felvillantva − a forgalmat irányító rendőröket. Ezek is valami különös hierarchiába rendeződtek: a Körúton,a Marx téren még csak egyszerű, zebracsíkos, tán ha harminc centiméter magas, hatvanszor hatvanas dobogón kalimpált, fütyörészett, forgolódott a fehér egyensapkás, könyékig érő fehér kesztyűt viselő rendőr, csak kezeivel, lendületből fordulva, hajolva, balettozva terelve a (kör)forgalmat. Feljebb haladva, a November 7.-e téren, már másfél méteres betonoszlopra ültetett, henger formájú, magas üvegkalickában posztolt a kalimpász, aki tulajdonképpen nem is volt kalimpász, hiszen a több-kevesebb rendszerességgel működő lámpák vezérelték a forgalmat, és a zsaru odafönt közreműködő segítőből kezdett kötözködő felügyelővé válni. Sípolt, fütyörészett sárgából bemozduló gyalogosra, zöldre nem azonnal induló buszosra, vagy csak az elképzelt egyenestől − zebra nem volt − eltérően, kissé srégen botladozóra. A kalimpász a csúcsra az Emkénél jutott: volt egy tornya az étteremmel szemben, de fölötte is! Ez a kabin szinte a falból nyúlt ki, benne hangosanbeszélő is volt, azzal dörgött a zsaru a renitenskedőkre, akik nem az általa nyomogatott gombokkal irányított közlekedési lámpák parancsainak megfelelően viselkedtek. A füttyszóra előbújt társa (valamelyik szeglet mögött lapult eladdig, jó magyar hekus-szokás szerint), és „fölírta" a renitenskedőt.

Nincs többé fülke az Emke fölött, mert nincs Emke sem. Abban az országban, ahol évtizedeken át Erdély tabu volt, ez az egy hely mindvégig őrizte, mit őrizte? hirdette az Erdély nevet. Szándékosan hagyták ott „illetékesék"? Vagy olyan korlátoltak voltak, hogy nem tudták, mit takar az Emke betűszó? Ez ma már jószerint kideríthetetlen, csak az biztos, hogy eltűnt a név is. Legnagyobb dicsőségére a váltóknak valami Chicago sörözőt villogtak a neonbetűk, amikor Polgár Gyula legutóbb (hat éve tán?) arra járt.

Pornó

Bikovné, a nagyon csinos, fiatal Bikovné hirtelen odalépett az egyik padhoz, annak fiókjából kikapta a sebtében begyömöszölt papírköteget. A4-es áttetsző másolólapok, sűrűn, színén-visszáján telegépelve, úgy harminc-negyven oldal. Polgárnak már volt alkalma átfutni a tornaterem klotyójában, boldog felmentett, aki volt. Olvasás közben úgy érezte, hogy minden csöpp vére egyetlen helyre összpontosul: tízéves testének akkortájt fölfedezett központjába.

A lapokon kisregény? novella? − nem csupán a műfaj, de a tartalom is kérdéses, hiszen a pornó kifejezést nemigen ismerték, no meg így, utólag (és legalább e területen némi bölcsességet fölhalmozva), Polgár úgy véli, az az elkobzott mű alig volt több A LÉNYEGET tekintve, mint egy mai füzetes leányregény. Mindazonáltal elképzelhetetlen izgalmat váltott ki a negyvenvalahány kiskamasz közt, pontosabban azon szerencsések agyában-testében, akiknek alkalmuk volt beletekinteni az orosztanárnő által elkobzottakba. A szünetben lázasan tárgyalták az eseményeket, megpróbálták fölidézni-összerakni, mit is olvastak, nem igazán sikerült, így hát csendes kéjjel és fölfoghatatlan féltékenységgel fantáziálgattak: − Hű, öregem, most majd elolvassa a Bikovné, és mit csinálhat otthon a Bikovval!?

Ez volt az a kérdés, amire senki nem tudott válaszolni. Merthogy fogalmuk sem volt, mit csinál férfi nővel. Hogyan? Hol? Miként? Mivel?

No persze voltak okosok, az „öregek", a tizenhárom, tizennégy évesek, akik fölényesen oktatgatták a kis pisiseket, ám szavaikban túlzott tudást nem igazán lehetett volna felfedezni alapos elemzéssel, de hát alapos elemzés? Szegény klambók örültek, ha hallottak valamit.

Szexuális felvilágosítás? Az ötvenes évek elején-közepén, a szegregált, „csak fiú − csak leány"-iskolákban? Hiszen a koedukáció Sztálin szerint (ld. Joszif Visszarionovics Sztálin Összegyűjtött Művei, Szikra, 1952) szabotázs: ha a fiúk figyelmét holmi lányok elvonják a kommunizmus építése adta feladataikról, ugyan milyen katonái lesznek a békeharcnak? Biológiaórán, már nyolcadikban , a bibe-porzó-méhecske legendáriumig jutottak.

Nekik, Polgáréknak, a sok éhes kölöknek viszont csak és kizárólag az kellett volna: hogyan, miként, kivel, mivel?

Ötvennyolcban kisebb botránnyal indult egy sorozat. Gondoljunk bele: könyvsorozat botrányt kavarjon a kádári konszolidáció kezdetén? Ráadásul ifjúsági ügyben? Megjelent ugyanis a *Fiúk Évkönyve* meg a *Lányok Évkönyve*. Az „éjszakai szégyenteljes dolgokról" közöltek egy-egy cikket. Az idézett szavak már az Évkönyvek vonatkozó cikkeiben is idézőjelesen szerepeltek, mintegy elhatárolva magukat tőlük, még pontosabban: magyarázatot kísérelve adni rájuk. Fiúknak a kamaszkori magömlés okait írták körül, a lányoknak a menstruációét. Ismételjük: ezerkilencszáz-ötvennyolcban. A negyediken lakó Farkasné indulatos levél kíséretében küldte vissza a kiadónak a szép terjedelmű munkát: az ő lányát ne rontsák meg szégyenteljes dolgokkal − a kislány (fél évvel idősebb Polgárnál) kuncogva vitatta meg a ház-, illetve környékbeli tizenegy-két évesekkel a témát. A kiadó meglepő karakánságról adott számot: az évkönyvek még évekig megjelentek, Polgár addig gyűjtötte azokat, míg némi hely- és főleg pénzhiány okán az antikvárba vándoroltatta mindet. G. bölcsebb volt, sokáig, legalábbis a nyolcvanas évek elejéig, utolsó találkozásukig még ott virítottak polcain, Polgár nem kis irigységére. Próbálta elkunyerálni, pénzt is kínált, de még kölcsönbe sem sikerült megszereznie, pedig imádta volna: precíz kordokumentumok.

Amikor, szintén 1958-ban kijött Hirschler Imre: A nők védelmében című könyve, Polgár nem sejtette, hogy ez egy forradalmi mű. Hosszú évtizedek óta először szólt valaki magyar nyelven, könyvben a szexualitásról, a női-férfi nemi szervekről, egyáltalán: a nők testéről, a szülés élettani folyamatáról, és még inkább: a szexuális kultúráról. A könyv borítóján Rodin szobra, amelyet belül így kereszteltek el: *A tavasz ébredése* − pedig az *A csók* volt, akkori gyerekszemmel módfölött erotikus, felnőttként, a mából visszatekintve viszont farizeus, álszent baromságnak tetszik az átkeresztelés. A könyv kismillió kiadást ért el, többszázezer példányban: nagy siker volt, megérdemelten.

Polgárékat viszont abszolút nem érdekelte.

Ki nem szarja le a nemi ösztön jelentőségét, a születésszabályozást, a változás korát? Voltak persze ígéretesebb címek is, mint például a szerelmi előjáték, a kielégülés, a szeretkezés módja, az érintkezés tartama, de mindez kissé elkenve, nem sok "konkrétummal": a lényeg,

könyörgök, a LÉNYEG! mármint, hogy miként, hogyan, mit, hova − az itt sem volt leírva, fehéren-feketén, egyértelműen.

Maradtak a röhécselő kamaszok mindent néven nevező megbeszélései, amelyekből legalább annyi kiderült, hogy kinek mije van, mit hova, de az még mindig rejtély maradt: hogyan? Miként?

Akkor előkerültek a fotók. Titkos csatornákon jöttek, darabjuk 1-2 forint - ld. még Gothár-Beremányi: Megáll az idő. Fekete-fehér, rosszul exponált, gyalázatosan előhívott és nagyított, hatszor négyes kis képecskék, szemcsések, túlzottan kontrasztosak; nehezen kivehető a miként és a hogyan. Mindazonáltal több, mint valami képes újságbeli, ősi festményrepró, szoborfotó, amelyeken egy félig kivillanó női mell nyomasztó éjszakákat okozott − már ha a kiskrapek nem esett a közkedvelt Herr Onán bűnébe. Többnyire: esett. (Akadt, aki még a Svejk olvastakor is: némely tizenkét-tizennégy évest még a faszolni, faszoltak szavak is görcsbe rángatták… Polgárnak szótárral kellett bizonyítania haverjainak, hogy EZ a faszolás nem AZ a faszolás.)

Amikor tíz év után, hatvannyolcban megjelent dr. Fritz Kahn A szerelem iskolája című kötete, Polgárék már túl voltak az alapokon. Mindazonáltal e kötetben is a hogyant és mikéntet keresték, és nem igazán törődtek a férfi és női lélek struktúrájával, vagy az intuitív gondolkodással, vagy a tipikusan női intellektussal, vagy a semmittevés képességével, a nő emancipációjával − ilyen alcímekkel volt tele az opus. Azon meg kifejezetten röhögtek, hogy a szerző szerint egy igazán szép szeretkezéshez (ezt Kahn írta így: szeretkezés − Polgárék nevén nevezték) gyertyafény, illatosító, kandallótűz és előtte egy medvebőr igényeltetik. Angyalföldi szoba-konyhában, vagy frissen épült panelben kandalló, medvebőr − beszarás!

Polgárnak máig meggyőződése, hogy korosztálya gyalázatos válási statisztikája nem utolsósorban a szexuális ismeretek hiányának „köszönhető". Elhúzódó szüzességű társai rohantak nősülni, tizennyolc-, tizenkilenc-, húszévesen, csakhogy nőhöz jussanak, dehogy nőhöz, egy lyukhoz, egy meleg lyukhoz − és akkor még finoman fogalmazunk. Persze a lány sem volt sokkal tapasztaltabb, és a kétszer mínuszból ez esetekben nem lett plusz, sőt: abortuszok, válások, öngyilkosságok jöttek.

Azután beütött az akceleráció, az őszintébb élet, a kitáruló világ − ezeket Polgár némi szkepticizmussal kezeli. És/de megjelent − aminek viszont Polgár egyértelműen örül − a pornó IS. A valódinak örvend, nem holmi szofterotikus, homályos fátylaknak, mindent sejtető, de semmit sem feltáró kameraállásoknak. Szerinte igenis látszódjék: miként, hogyan, mit, hova. És az igazi pornón bizony ott van mindez; megtudható mi az elő- meg utójáték, mi a „lényeg": hogy mennyi gyönyörűség van ebben az egészben.

Nem mintha Polgár nem tudná (kb.) mindazt, amit itt lát, de hát ehhez neki évek, évtizedek kellettek (mindig visszamaradott volt korához képest), míg srácai percek alatt, internetről, vagy egy DVD-ből „felvilágosodnak". És nem csak a fiúk, hanem a lányok is: talán kevesebb lesz a családi tragédia.

Polgár eddigi életében folyvást hülyén naiv volt. Hogy a maiak felvilágosultak? Semmi „faszolni"? A minap olvasói levelet lelt egy női magazinban:

„Van egy harminckét éves barátnőm, partner nélkül él, sokszor csalódott. A múlt héten végre bevallotta, hogy két éve rendszeresen önkielégítést végez. Amikor Frankfurtban járt, vett egy műpéniszt. Azt mondja, neki ez már elég, nem is akar pasit látni. Újabban engem is rá akar venni, hogy kipróbáljam. Már majdnem rászántam magam. Több kérdésem is van: a barátnőm nem lesz ettől leszbikus? Ha én is kipróbálom, lehet, hogy ketten leszünk azok?"

Portanapló

Polgár Gyula az ezerkilencszázhetvenes évek végén, egyik válása után darab ideig egy külkercég garzonházában húzódott meg, nem kevés protekcióval. Csak hálni járt haza, arra az a 29 négyzetméteres, gyengén bútorozott odú remekül megfelelt. Voltak portások, sok köztük az exzsaru. A nap huszonnégy órájában a lakók rendelkezésére álltak: átvették azok postáját, üzeneteit; fogadták, eligazították vendégeiket; hívtak víz-, villany-, tévészerelőt, mikor mi kellett; intéztek bizalmas ügyeket. No és figyeltek. Figyeltek és jelentettek − naplót vezettek az általuk fontosnak ítélt eseményekről. Súgtak tehát: gondnoknak vagy talán a ház tulajdonosainak, esetleg a Hatalomnak.

Távoztakor Polgár lazán megfújta a vaskos füzetet, azután nekem adta. Neveket monogramokkal helyettesítettem, unalmas ismétlődéseket elhagytam; ami maradt, az bötű- és gondolathű − ez utóbbiakat értékükön illik kezelni. Mindenesetre: adalékok egy korról.

január 08. Három üzenet átadva. Egyéb jelenteni való esemény nem történt. Iroda kulcs átadva.

január 10. 112, 233, 236, 238 szobának posta átadva. 124. sz. üzenet átadva. Jelenteni való esemény nem történt.

január 12. V. úrnak irodakulcs kiadva. 18.30 adta le. V. úr kérdőíveket hagyott itt, a kollégák részére kitöltés végett. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

01. 13. Szolgálati időm alatt esemény nem történt. Üzenetek átadva.

01. 16. 314 lakónak tartalék kulcs kiadva, sajátját hivatalban hagyta. 3 tétel átadva, váltómnak. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

01. 17. Szolgálati időm alatt esemény nem történt.

01. 18. 134-es szobába butorszállítás közben a folyosón egy lámpa eltörött. 134 szoba kulcsát 132 V. Gabriella leadta azt K. Szilviának átadtam. I. em. vill.óra kulcsát Zs. Sándornak kiadtam még nem hozta vissza. Más jelenteni való esemény nem történt.

01. 20. V. úrral a számlákat alá irattam, 1 db-ot nem írt alá, mert azt ő maga állította ki, kéri, másik tag aláírását. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

01. 23. Szolgálati időm alatt jelenteni való esemény nem történt.

01. 27. A szemetesektől a csekket megkaptam, azt Imre bácsinak átadtam. Jelenteni való esemény nem történt.

02. 01. Fizetésem felvettem boriték, a könyvben. Villanyszámlás 03-án jön a pénzért házé 22.902 Ft. Vizesek is leolvasták az órát szla. könyvben. 123. sz. lakó bútorokat rakott a III. raktárba. F. Éva részére 11.000 Ft jön érte. Közös helyiségek, irodakulcsát átadtam. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

02. 04. Közös helyiségek kulcsait átadtam. Jelenteni való esemény nem történt.

02. 09. Szolgálatom alatt a 134. sz. lakója 1 db éjjeli szekrényt a 3. raktárba helyeztük el, 1 db. létra náluk van. Közös helyiségek kulcsai átadva. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

02. 10. Közös h. kulcsait átadtam. A 123. sz-ban a festők dolgoznak. Ma a burkolók is jönnek. K. Imre névre kulcs kiadható. Éjjel 03.58-kor két férfi (BM alkalmazottak) érkezett. Meglátogatnánk B. Zsófit mondták, csengessenek fel neki. Nem csengettem fel. Azt mondták telefonáltak neki és felmennek elbúcsuzni. Dörömböltek az ajtaján és a szomszéd lakót felébresztették, aki ide szólt, hogy hangoskodnak. Kb. tíz perc múlva eltávoztak.

02.13. Sz-i kulcsokat átadtam. Szolgálatom alatt esemény nem történt. Fűtés egy időre lecsökkent. (A 117. sz. lakójától) 25.000 Ft-ot átadtam.

02.15. Szolgálatom alatt a 331. szobába ismét 23.45-kor idegenek jöttek, kulcsuk volt. Térvilágítás hiányos. Közös helyiségek kulcsait átadtam. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

02. 16. A hagyományos mosógép vízzel való feltöltésére szolgáló zuhanycső lassan folyik. Megnéztem. Valószínű a főcsapot jobban ki kell nyitni és nagyobb lesz a nyomás. Kulcsok közül a mosókonyha kulcsa a 315 lakónál van. Esemény nem történt. A 215 sz-ban T. Peggy (Piroska) lakik péntekig. Beszél magyarul.

03. 22. A közös helyiségek kulcsait átadtam. A 216-os lakásba 1.30-kor fel kellett szólni, hogy halkítsák le magukat. Egyéb esemény nem történt.

04. 13. Szolgálatom átadásakor, a közös helyiségek kulcsait átadtam. Szomszédból egy drb létrát áthoztak. Kertészek szorgalmasan dolgoztak, délután ellenőrizték őket. Ilcsi délután személyes holmijait elvitte. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

04. 15. A nagyterem kulcsa nem lett leadva. Vagy a takarítónők, vagy D. Ernő (a sérült) lakónál van. Javaslom a külső kapu megvilágítását, mert nem látni, hogy ki akar bejönni és a rács megmozdul. Más jelentősebb nem történt.

04. 23. Szolgálat alatt du. bírálat ért, mert a 334.sz. szoba tartalékkulcsát nem adtam ki K.nénak V. Krisztina telefonutasítására sem. Este az ugyanott élő Sz. Erik elbocsájtással fenyegetett, ha összetévesztem ezt a házat egy munkásszállóval.Más különösebb nem történt. Szolgálat átadva.

05. 19. 3 db vill.számlát 128, 233, 238, valamint a közös helyiségek kulcsait átatam. Jelenteni való esemény nem történt.

05. 21. 1 db vill.számlát (128. lakás) és a közös helyiségek kulcsait átadtam. Este jelentették, hogy délután óta nincs melegvíz. K. Károly bejött és megjavította. Este 10.00 óta van melegvíz.Más jelenteni való esemény nem történt.(Éjszakai ellenőrzés során kiderült, hogy a II. em. társalgó-folyosó ablak úrja nyitott volt.)

05. 23. 1 db vill.számlát (128.sz lakás) és a közös helyiségek kulcsait átadtam. 234. sz. S. Imre Édesapjának borítékban 30.000, harmincezer forintot átadtam. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

05. 25. A 128.sz. lakás villanyszámláját és a közös helyiségek kulcsait átadtam. B. Monika a fiókjában (133) üzenetet hagyott ügyintézője részére míg távol volt. V. János (222) csomagot hagyott D. Mihály részére. Az illető számára nincs idehaza. Különösebb esemény nem történt.

06.05. Az elmult éjszaka a 218. és 233. lakás lakóinak gépkocsijait feltörték. A rendőrség reggel 7-kor lett értesítve. A 226-os lakás 102 forintja (villsz.) váltómnak átadva. S. Imre Édesapjának 21.200 azaz huszonegyezerkettőszáz forintot a portán hagyott, ami szintén átadva.Más jelenteni való esemény nem történt.

06. 14. A szemétdij számláját este a gondnokságra leadtam az üzenetekkel együtt. A 333-as nem fizetett, számláját átadtam. Sz. Stefániának (elutazott) express távirata van a postakönyv ben. K. Éva beszélt a gondnoknővel (311). A II. emeleti folyosó abalaka megint nyitva maradt.A fentieket és a közös helyiségek kulcsait átadtam.

06. 22. Telefonszerelő itt volt de hétfőn is ujra jön, mert a II. emeleten az elosztó blokkban alkatrészt kell cserélni. K. Gábor (213) piros kocsijáról a szél a védő nylont lefújta. Hogy az éjszakára jelzett vihar ne tegyen

benne kárt behoztam a portára. A jelzés ki van írva. A közös helyiségek kulcsait átadtam. Más jelenteni való nem történt.

07. 08. A villanyszámlák közül megmaradt a 125, 232, 238 számúak. A postakönyvben aláírással kell átadni a 224. számu (P. Géza) számlát. A kapu még mindig kézzel csukódik (nem mindenki csukja-nyitja finoman). Budapesten csak egy elektroműszerész van. K. Lászlóné sem nem fizetett sem a kulcsokat nem adta át. A felszólításra azt válaszolta, hogy ő ezt V. úrral intézi el. Az épületben aludt 5.52-kor távozott. (121?) szobában. A mosókonyhán belül a kerékpár tároló zárva van. Kulcsa felírva a többi mellett. Közös helyiségek kulcsait átadtam. Szolgálati beosztás még mindig nem kész!

07. 12. A szemetes számlát meghozták, hétfő délután jönnek a pénzért. A Zs.- éknak (134) üzenet van a postafiókban. B. Zsófia öccse fél napot itt volt a 317-ben ÁLLitólag engedélyéről mindenkinek tudni kellett. A német lakók (222) vasárnap 18.-kor fizetnek. Telefonon lebeszélve. A görög lánynak szóló üzenet szombatra szólt. A közös helyiségek kulcsait átadtam. J. Ernő távozott. Más jelenteni való nincs. A ház létrája bezárva a takarító raktárba.

07. 28. A 137. szoba hölgylakója telefonálást kért, kifizeti mondta. 18.32-től 19.03-ig telefonált össze-vissza, de a fizetési felhívást hallatlanná tette. Kulcsokat és szolgálatot átadtam.

08.04. A villanyszámlák közül fizetett a 123, 128, 131, 237, 323, 337 sz. szobák fizettek. A pénz 5000.- Ft váltópénzzel együtt 9882.- forint. A csatolt jegyzék szerinti címletekben. Hátramaradt a 126, 226, 228, 232, 238, 318 sz. szoba számlája.Valószínüleg dél körül v. később K. Károlyné kocsiját (felülről v. oldalról) maró folyadékkal leöntötték. A rendőrség a többszöri hívás ellenére nem jelent meg. Állítólag 2-án reggel 8.00-kor teszi tiszteletét.Az építkezés változatlanul folyik. (114, 214). A kulcsokat és a szolgálatot átadtam.

08. 09. Esemény nem történt. Kulcsok átadva.

08. 21. I. úr a sitt nagy részét a parkolóból elvitte. Amit itt hagyott: "....tegyük a kukába"Cz. Krisztina 22.15-kor adta le a mosókonyha kulcsait. Tény, hogy 22-ig mosni fog, azt bejelentette.Az "orvosi" szobában tetőfedők vannak. Kulcsai a 114-es fiókban. A raktárkulcsokat kérem átadni. Közös helyiség kulcsait átadtam. H. Edina (124) elutazott.

08. 25. H. Vilmos, Sz. Ibolya a 331-es szoba kulcsait átvette. A fenti nyilatkozatra azért volt szükség, mert H. Vilmos szerződést lobogtatva nagy hangon követelte a lakáskulcsot. Sz. Stefánia az elekt.szobából

elkérte a kis létrát 7.15-kor de még nem adta vissza. Ugyanő - hála az esőnek - csendes búcsút rendezett, melyet 24.00 után befejeztettem, ill, kértem, hogy a többi lakóra való tekintettel fejezzék be. A földszinti teremben nagyjából rendet hagytak.211. szobából 5-kor elutaztak.Kulcsokat és a szolgálatot átadtam.

08. 30. Metszóollót átadtam. 118. szobába beköltöztek 3 db kulcsot átadtam 228 szobából költöztek 2 db ágybetét, nagy faasztal, fotelt vittek el. Közös helyiségek kulcsait, orvosi szoba, garázs kulcsait átadtam. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

09. 06. Legtöbb gondot O. úr okozta. Jöttek telefonon és személyesen. Eltanácsoltam őket, még O. urat is.A 324-be I. úr fia hozott lakókat apjára való hivatkozással. Leellenőriztem telefonon. A villanyóra állása: 03104,6 A két hölgy neve: Gy. Edina és L. Ivett. A 138. lakói elutaztak. Kulcsuk a 138. fiókban van öntözés miatt.A 324-es kulcsa a fiókjában.Kulcsok átadva.

09. 11. Szolgálati időm alatt esemény nem történt.

09. 13. A 213. lakás kulcsát kiadtam. Közös helyiségek kulcsait a mosókonyhai kivételével átadtam.Szolgálati időm alatt három alkalommal lettem kioktatva.1./ 23h után telefon. A 315 szobából kérem B. Erikát. Rákérdezek a telefonálóra, nem gondolja, hogy a késői telefon kellemetlen lesz a hölgynek? De kérem, abban a lakásban én lakom és a barátnőmet nem fogja zavarni a késői hívás. O.K.2./ Délután itt volt (317) B. Zsófi öccse. Panaszkodott, hogy du. 4 órakor találkát beszéltek meg, de Zsófit hiába várta egy órán keresztül, nem ment el. Mivel egyik szolgálatom alatt a fiu délelőtt jött és felébresztettem, utasított, hogy ha bármikor jön az öccse, nem fogadja. Akkor történt, hogy lejött ide és itt veszekedtek a portán, majd az öccse fenyegető levelet írt neki, amit a fotel mellett elvesztett. Hajnalban a szokásos időben megjelent és rám förmedt, hogy milyen aljas módon viselkedtem az öccsével! Szó szerint azt mondtam neki: biztos azért nem ment el a randira mert nem akart magával találkozni. Ha jól emlékszem a múltkor is itt előttem veszekedtek. Üzenetet hagyott Zsófinak, de úgy lerohant engem, nem engedett szóhoz jutni! Felszáguldott és fenyegetőzött. 1/2 4-kor lefeküdtem. A 325 lakói reggel 4-kor ébresztettek. Fél 5 órakor egy rövid jelzést kaptam. Vártam, hogy újra csengessen. Végre újra csengetett. Doktor akárki jött a P. úrhoz. Kérdezte hanyas szobában lakik. Megmondtam neki a szoba számát, de már nem mertem érdeklődni miért zavarják ilyen korán. P. úr nem nyitott ajtót pedig a kutyája hangosan ugatott.Végül megunták és én bátorkodtam megkérdezni, nem túl korai ez a látogatás? P. úr biztos mélyen alszik. Erre

felháborodva kérdezi tőlem! Maga azt sem tudja, hogy P. úr öngyilkosságot követett el? Én orvosként jöttem hozzá. Sértődötten eltávoztak. Délután itt járt a Zsuzsa a János is egy idegen férfire várt este, akivel később együtt taxival mentek el. Semmiről nem tájékoztattak!Tisztelettel kérem közvetlen felettesemet munkaköri leírás formájában szíveskedjen tájékoztatni arról, hogy a ház lakóival és azok vendégeivel szemben milyen kérdéseket tehetek fel?Köszönettel: B. Géza

09. 14. 223. sz. lakóját 19.40, mentővel elszállították hozzátartozói. Közös helyiségek kulcsait átadtam. Mosóhelyiség kulcsa nincs itt. Egyéb jelenteni való esemény nem történt.

09. 21. A 332. sz. lakásba beköltöztek, de csak részben, mert lehet, hogy nem az lesz a végleges. A kulcsot leadták. Borítékban a fiókban.B. Monika 133. nem adta még vissza a porszívót (tisztán) és a kis létrát. A füzetbe be van írva.Gábor Csaba vezérletével többen sóhajtoztak a fűtés hiánya miatt. A kapuban 2 órát állt egy üres mentő nem lehetett sem kimenni se bejöni. Más különösebb nem történt.

10. 01. Kérem a legközelebbi vezetőségi ülésen megemlíteni, hogy Gy. Gabriellát (137.) valamilyen formában figyelmeztessék, hogy nem egyedül van a házban és az éjszakát ne tévessze össze a nappallal.Különösebb más nem történt.Szolgálatot és kulcsokat átadtam.

10. 06. Cz. Krisztina (211) megint 22.40-ig mosott. 20-kor szinte kizavarta a hivatalosan beírt mosót.A 233-as szoba által befizetett 15000 forintot váltótársamnak átadtam.V.-né részére késő este csomagot hoztak, reggeli átadásra.H. Vilmos úrnak (331) a telefonon üzenő lapot hagytak mert nem tudtak bemenni.Más különösebb nem történt.

10. 16. Szolgálat átvétele után 8.00 körül észrevettem, hogy valami tócsa van a fszt-i folyosón. Kinyitva az irodát, a kis konyhában már állt a víz. A 137. lakó felől állandó zúgás jött, bekopogtam és azt mondta, hogy nála nem folyik. (Mint később kiderült, akkor már nem.)Közben 9-kor cca. 1.5 órás áramszünet volt. A gondnok segítségével és a karbantartó műszaki beavatkozásával a problémát sikerült megoldani.I. úr utasítására - mivel Gy. Gabriella közben távozott és pótkulcs nincs - a lakásba be kellett menni és így a zárat kicserélni. Gy. Gabriella este mikor hazajött két új kulcsot kapott.V. János a 335. sz. szoba kulcsát a gondnokság részére leadta, a levélfiókban van.Áramszünet alatt G. Csaba 325. mind a portással mind az Elmüvel ismét minősíthetetlen

hangon beszélt. (Mint mindig, ha azt hiszi, hogy ő valaki.)Közös helyiségek kulcsai átadva.

10. 28. Az üzenetet (leírva) és a vasalót kérem a gondnoknőnek átadni.Este 28 és 22 óra között pánikszerű őrségváltás történt a 233-as lakásban. A távozás után a lakásba égve hagyták a villanyt. Kikapcsoltam az automatát a villanyóránál.V. Ferencné mindenét ellopták - kulcsait is - így a K.-nénál hagyott kulcsával ment be. Azt állította, hogy két kulcsa asztalosmunkák miatt a gondnokságon van.A gondnokság vasalója a kulcsos szekrényben.Más nem történt.Kovácsné 6.15-kor hurcokodni kezdett a 121-ből.

11. 02. 1./ A 226-os új lakója jelentkezett, a kulcsot átadtam, a beköltözést megkezdték. 2./ 19.20-kor jelezték, hogy a II. em. 227 és 228-as lakás közt a mennyezetről folyik a víz. Fölmentünk a III-re, a 328 és 327-es lakást ellenőriztük, a 328-as lakója azt közölte nála nincs vízfolyás. A 327-es lakásba bemenni nem tudtunk, azért az oda vezető hideg, meleg vizet elzártuk. Később a vízfolyás megszűnt. A 327-es lakóját értesítettük megérkezése után, megállapítottuk, hogy ott nincs semmi rendellenesség. A két csap elzárása után a vízfolyás teljesen megszűnt. 327-es lakója pótkulcsot adott le, amit borítékba helyezés után a helyére tettem. Más különös esemény nem történt.

11. 11. 232. kulcsa leadva, szombaton jönnek érte a parkettások. 316-os pótkulcs a borítékba visszarakva. A közös helyiségek kulcsai és a szolgáalt átadva. Jelenteni való esemény nem történt.

A mai nappal felmondtam, igy minden kollégámnak sok szerencsét és boldogságot kívánok, a fizetésemért kedden jövök.

Protokoll, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor nem csupán piszkosul jól keresett, de „fontos ember" volt! Bizalmas cégügyek titoktartó ösmerője, sőt: intézője! Például az újévi protokoll tótum-faktuma!

− A francba, már megint itt vannak! − nyög Polgár Gyula kollégája. Polgár úgy tesz, mintha nem hallaná, ezt is meg kellett tanulnia az elmúlt hónapokban, amióta főnök: mikor hasznosabb, ha valamit észre sem vesz. Korábban pattogott volna: − Mi az, hogy a francba, mi az, hogy már megint? Eltelt egy év, és már ikszer elmondtam, mennyire fontos ez!

December eleje van és megérkeztek az újévi üdvözlő lapok. Mármint azok, amelyeket Polgár cége, precízebben: főnökei küldenek kapcsolataiknak. Ez utóbbiak címlistáját gondosabban őrzik és aktualizálják (minden változást azonnal módosítva, lett légyen bármi alakulás az illető cég nevében, vezetőjénél, címénél, elérhetőségénél) mint a CIA, vagy a KGB, meg minden hárombötüs intézmény a maguk adattárait.

Tulajdonképpen Polgár sem szereti az év végi üdvözlőkártyázást, de míg mások is zsugáznak, ő, pontosabban cége sem maradhat ki az össznépi banzájból: − Ez kell a marketingünkhöz! − csitítaná kollégáját, ha, ugyebár, meghallotta volna pikírtkedését.

Polgárnak még némi szerencséje is van: ösmeretsége lévén egy gyorsnyomdában (névjegyek, esküvői meghívók, partecédulák), önköltségi áron, mondhatni ingyen kapja cége a cuccot − csak a Posta kaszál a bóton, nagyot.

Mindazonáltal Polgár, mint mindig, úgy véli: ha már muszáj, legyen jó amit csinál, ezért különleges üdvözlőkártyákat készíttet. Két éve szerződést kötött egy képzőművészeti gimnáziummal, annak tanárai kijelölnek öt tehetséges srácot, csináljanak üdvözlőkártya-terveket. Polgár az egyszemélyes zsűri, a srácnak apró reklámajándékokat, kulcstartót, ilyesmit ad a nyertes pályamunkáért, az iskolához elküld egy tmk-brigádot tornatermet fösteni, mint afféle szocialista mecénás.

A kártyaterveztetés, zsűrizés, nyomtatás Polgár feladata, még élvezné is, ha nem lenne az, ami most következik, s amelyért kollégája is morog: a postázás. Kézzel címzik a borítékokat, úgy tanulták, hogy az az elegáns ilyenkor. Polgár aláírat mindenkivel minden kártyát (a cég

postázója ezekről nem is tud, nem tudhat, ez üzleti titok, aszencségit!), aztán jön a borítékba gyömöszkölés, ragasztás, felbélyegzés −egy hétig túlórázik a gárda.

Kis szünet után ismét pluszmeló: jönnek vissza a jókívánságok. Ekkor pontosan könyvelni kell: ki volt az, akinek Polgárék küldtek de nem reagált; ki az, akinek Polgárék nem küldtek, de az küldött (neki gyorsan indul a pótlevél, és természetesen bekerül a listába) − így szórakozgatnak december közepéig, miközben dúl az év végi csúcsforgalom a cégnél s amúgy is teljes a diliház.

− Ha még suskát küldenénk, az volna a píár… − csendesülő a kolléga morgása; Polgár persze hallja, de megint hallgat.

Havonta 8-9 borítékot töm ki ezzel-azzal: leginkább társasutazási papírokkal, x. elvtárs és neje részére, egy hét London vagy Párizs. Tulajdonképpen elegáns, bár olyik egyenként is jóval többe van, mint amibe az év végi teljes protokoll-cirkusz kerül.

A bélelt kopertákat Polgár személyesen kézbesíti: főnökei előzőleg kódolt telefonokat indítottak a címzetteknek. Ezekről Polgárnak persze nem lenne szabad tudnia, de ő memorizál: tavaly még csak 3-4 címe volt, reméli, jövőre 10-12 lesz. A számok növekedése ugyanis azt jelenti: nőtt ösmeretségi köre, vagyis (később azt mondták: informális) kapcsolatai mennyisége-minősége.

− Nehogy már te taníts engem marketingre! − pillant ifjú munkatársára és randán röhög magában.

Azóta elkussolt. Tudása, ismeretségei, kapcsolatai átváltásához fasz volt. Most balekként, hülyén dobja majd föl a pacskert.

Prózai óda egy söröző́höz

Az Erzsébet söröző, a Lenin körúton több volt, mint az otthona, már csak azért is, mert otthon jószerint alig tartózkodott, míg a Bözsiben 1962 és 78 között gyakorlatilag mindig.

A vakációkat leszámítva nem volt olyan hét, hogy kétszer-háromszor be ne ment volna, de többnyire naponta ott volt, órákig. Ez volt a lakása (megesett, hogy hazamenni ideje nem lévén, a pincérhaverok öltözőjében zuhanyozott, borotválkozott); ez volt a munkahelye, hiszen (ellentétben sűrűn változó irodáival) itt valóban dolgozott, hivatalos levelezését vagy éppen reklámszövegeit ihlette e hely, némely, akkoriban korszakosnak vélt és itt-ott, rádióban, hetilapoknál szívesen fogadott könyvkritikáját pláne, és főleg: mindig elérhette, aki − akár éppen melóügyben − akarta. Ha mégse, akkor − ugyancsak a srácok jóvoltából − levelet, telefonüzenetet lehetett számára hagyni, és az ügyleteket a fiúk jó titkárként kezelték: volt telefonhívás, amelyről tudták, hogy le kell tagadni Polgárt, nem is látták, hónapok óta; és akadt telefonáló, persze nőnemű, akitől Polgár felhatalmazása alapján és nevében kértek elnézést, s könyörögtek, hogy ugyan jöjjön már le.

Polgár e korszakában is gyűlölte és nem ismerte el az alá- s fölérendeltségi viszonyokat: azok a pincérek számára nem felszolgálók, hanem több mint haverok voltak, mégha olyikkal évtizedeken át magázódó kapcsolatban is állt. (Kekeckedő vénemberként morogja meg manapság, amikor egy boltban, étteremben standepityere letegezi egymást vevő és eladó, vendég és pincér, szia-szia, holott esetleg súlyos korkülönbség van a két fél között. Polgár ósdi, maradi, hülye konvenciókat értékelő, vén köcsög.)

Itt neki előjogai voltak.

Ha csak egyetlen asztal volt szabad, Reserve táblával díszítetten, ő akkor odaült. Odaült, és ha úgy akarta, mást nem engedtek mellé. Egy összeültetős korban! Hasonló privilégiummal ehelyütt csak Harangozó Gyula, a csodálatos balettművész bírt, a Polgárnál évtizedekkel idősebb törzsvendég, aki azonban a pincérfiúk ajánlására engedélyt adott Polgárnak a letelepedésre. Polgár firkálgatott valamit, közben iszogatva, a mester csak iszogatott, majd mikor távozott, háromórányi némaság elteltével odaszólt a fiúnak: − Maga máskor is mellém ülhet, maga csendes ember.

Olykor hülyéskedtek, kínos tréfák. Kisfröccsözgetve haverjaival, nem engedték, hogy a kétdecis, nyúlánk poharakat visszavigyék, míg a

jókora box nagy, csupasz faasztalának kétharmadát be nem fedte az üvegáru és Laci főúr (felszólításukra: térdre rogyva) könyörögte vissza azokat, merthogy a többi vendégnek már nem volt miben pikoló sört, spriccert kimérni.

Néha a fiúk Polgárt a konyhán át a Kürt utca felé menekítették ki, némely ideges csajok, vagy azok féltékeny barátai elől, esetleg nemkívánatos üzletfelet látva, akinek Polgár épp azzal az összeggel tartozott, amely pénzt itt váltott át ital- és ételneműekre.

Többnyire töpipogit vagy sült krumplit evett (tartárral), de ha volt pénze! Akkor a szakácsok neki specialitásokat adtak, és felvilágosítást is. Specialitásokat: velős csontot és valódi bélszínből készült tatárbifszteket, meg sajtos-tojássárgájás-füstöltsonkás keverékkel megtöltött, összegöngyölített majd kirántott borjúszeletet; és felvilágosítást: ismeretlen helyen, lehet az akár osztályon felüli étterem is, soha ne egyen brassói aprópecsenyét, darált húsból készült akármit, vagdaltat vagy Hortobágyi palacsintát, mert ezek alapanyagát nagy valószínűséggel kissé romlott hús adja, melynek ízét-bűzét a megannyi fűszerrel próbálják elverni.

Az egész egy nagy család volt, hogy közhelyesen szóljunk. Polgár minden ügyéről tudott valamely pincérsrác: tanúi voltak szakításnak, vagy éppen az első, természetesen ide szervezett randevúnak. Más srácok veszkedéssé-verekedéssé fajuló vita végén védték, a szó szoros értelmében testükkel a gizdáskodó Polgárt. A környék mozijaiba, színházaiba jegyet szereztek, az akkori taxiínséges időkben bármikor fölhajtottak egy kocsit neki és tudták hova megy, miért, kihez, mint ahogy azt is: annál a valakinél hogyan állnak éppen Polgár dolgai.

Ennek megfelelően Polgár is tudott mindent hét-nyolc ember családi életéről, gyerekei sorsáról, na meg a vendéglátó ipari vállalat packázásairól, az anyagbeszerzés körüli fifikákról (ama korban néha még egy virtigli söröző is nehezen jutott hordós sörhöz, kenni kellett a sörgyárat, vagy a vállalat központjának illetékesét, azám!). Tudta, hogyan került ide egy új főnök: − Protekciója van, édesapám, mint egy ház, akkora, féléves gyakorlata sincs, és már idetették, mert itt nagy a jatt! − Jatt? A górénak? − kérdezett vissza Polgár. − Persze, összedobjuk éjszaka, számláláskor, és mindenki: a főnök, a szakács, a pikolófiú, de még a vécés néni is kap belőle.

Ha kettesben akart maradni valakivel, akkor az első terem bal utolsó, kicsi boxába ültek, az iroda mellé; nagyobb társaságának a belső helyiség bal egyes, legnagyobb asztala járt. A „kerthelyiséget” nem

kedvelte, mert bár ponyva fedte, de mégiscsak egy körgangos lakóház udvarának egy részét foglalta el, és Polgárnak állandóan az a kényszerképzete volt, hogy a negyedik, ötödik emeletről egy eladdig bámészkodó irigy beleköp a sörébe.

A söröző volt Polgár életében A Hely. Ide barátja-barátnője, akivel szakított, nem tehette be a lábát többé.

Polgár néha úgy érezte, hogy az idejárók őt már valami nélkülözhetetlen berendezési tárgynak, bútordarabnak tekintik. Másfél évtized után összefutott Párizsban egy ismerős arccal, és az fél perc alatt kiderítette, hogy ők az Erzsébet sörözőből ismerik egymást.

Az idill véget ért, fokozatosan, szinte észrevétlenül.

Elébb Polgárnak lett oly számos a dolga, hogy egyre ritkábban jutott le oda. Oda, ahova mind kevésbé volt kedve is lemenni, mert új idők új raja lepte el a csehót, amely addigra már valóban szinte csehóvá züllött. Torzonborz, mosdatlan, nemcsak italtól mámoros, módfelett hangos és meglehetősen kétes fazonok gyűjtőhelyévé vált Polgár alaphelye: másod- és harmadosztályú rockbandák meg sleppjeik vették át a terepet. Az új hangulathoz új modorú és habitusú pincérek kellettek: erősek, kemények, könyörtelenek. Amikorra pedig ez a garnitúra is eltűnt, s a hely újra konszolidálódott − nos addigra Polgár is konszolidálódott, túlságosan is.

Polgár kispolgár lett, otthonülő, aki, ha nagyritkán vendéglőbe megy, olyan helyet választ, ahol abrosz van, gyertyafény, finom eszcájg. A városban ma már ezernyi a söröző, a pub, amelyek − legyünk őszinték − tényleg inkább megfelelnek e fogalomnak, mint az a hajdani, a rég megszűnt, az Erzsébethez címzett, de a fene essen belé: Polgárnak **A** Söröző már csak az marad, rendületlenül.

Reaktor és mandarin

Olvasom ám, hogyaszongya: „Megkezdődött a Magyar Tudományos Akadémia KFKI Atomenergia Kutatóintézete (AEKI) által üzemeltetett csillebérci reaktor átállítása kisdúsítású fűtőelemekkel történő üzemelésre." Olvasom, és Polgár Gyulát látom, azt a lekonyuló, majdnem bőgő arcát, tán '61-ből, osztálykiránduláson, Csillebérc környékén.

Aznap már másodszor cukkolt föl minket, mi meg őt. Született tehetsége volt mindkettőhöz, lévén nagyképű, okoskodó, mindent tudó, mindent jobban tudó, mindenbe belepofázó, ráadásul kétbalkezes, két ballábas, semmilyen játékra, sportra nem alkalmas. Ezt a kis sétát is alig bírta, hálásan roskadt le a tízórai-ebédhez.

Szokás szerint szétterítettünk a földön egy pokrócot, arra mindenki kirakta az otthonról hozott kaját. Nagyjából egyforma: egyformán szegényes menü volt mindegyikünké. Zsíros-, vagy vajas kenyér, egy kis párizsi, bácskai, kettes kolbász, kettőhetvenes szalonna; desszertként pár szem alma, néhány Sport-szelet.

Polgár négy narancsot tálalt föl. Négyet! Narancsot! Ha nagy ritkán fölbukkant a boltokban e déligyümölcs, tömegverekedés tört ki érte, egy-egy vevő maximum két-három darabot kaphatott, méregdrágán. Egész családok osztoztak egyetlen szemen, pár gerezd jutott mindenkinek. Itt meg most egyszerre négy sárga gömbölyűség! Persze, ha szétosztjuk, most sem jut több senkinek egy apró darabnál, de mégiscsak négy narancs! Ezt nyilván Polgár Angliában élő Tantija hozta, tudtuk: pár napja érkezett. − A rohadt életbe, ennek van valami angliai Tantija is! Még mije van?

Ez persze igazságtalanság volt, hiszen tudtuk: Polgárék épp olyan csórók mint mi mind. De mégis. Mit játssza az agyát megint? Négy narancs!

A gyümölcsnek fura íze volt. Nem lévén narancsszakértők, úgy véltük: megromlott. Többen is szóltak: − De szar íze van ennek a szarnak! Mire Polgár kijelentette: − Ez nem narancs, ez mandarin!

Hogy mi?!?! Rendben, sokan hallottunk már mandarinról, meg banánról, de egyiket se láttuk, kóstoltuk soha. Mi az, hogy mandarin?

Ez a kis nyavalyás át akar verni bennünket. A megrohadt narancsát így akarja védeni. Cukkolni kezdtük, naná. Vissza akart vágni: − Kisebb mint a narancs, meg magja sincs; ez mandarin!

Ezt meg kéne verni. − Mag nélküli gyümölcs, mi? Akkor hogyan terjesztik tovább? Semmiféle biológiai ismeretekkel nem rendelkezvén, el nem tudtunk képzelni más termesztési módot: a magot bedugják a földbe, passz.

A hangulat egyre fenyegetőbb lett, Polgár képe elkeskenyült, ami maga volt a csoda: hihetetlenül beesett, sovány arca volt amúgy is. Szemeiben könnyek jelentek meg, a komoly balhét Sz. anyuka (a három kísérő egyike) közbelépése akadályozta meg. Ő ugyanis Polgárnak adott igazat, miszerint ez a szar valóban mandarin. Muszáj volt elhinnünk, Sz. anyuka fölnőtt volt, öreg (lehetett vagy negyvenvalahány éves), élt abban a korban, amikor még mindennapos volt a mandarin, a narancs, a banán.

Elkussoltunk volna, ha az a nyikhaj nem vág most meg diadalmas, arrogáns pofát: tenyérbe mászó volt, mint korábban, mint mindig.

Aztán rátett egy lapáttal.

Tovább indulva hosszú kerítés mellett kutyagoltunk, mögötte nagy épület, az osztályfőnök elmondta mi az, hosszú neve volt, nem tudtuk megjegyezni (Központi Fizikai Kutató Intézet). Ekkor az a kis hülye megint megszólalt, mintha kiegészítené a tanárt: − Itt van az atomreaktor.

Hogy mi?!?! Előbb mandarin, most meg atomizé?

Ahogy biológiáról, úgy a fizikáról sem volt fingunk. Atom! Az egy bomba, egy ménkű nagy bomba! Azzal fenyegetik a világbékét az amerikai imperialisták! És akkor az itt van?! Magyarországon?! Budapesten?! Egy budai kiránduló ösvény mellett?! Hát ez a Polgár teljesen hülye, fogja már végre be a pofáját!

A továbbiakat lásd mint fent: cukkolás részünkről, bőgéshatár részéről − ezúttal az osztályfőnök mentette meg: − Igen, itt tényleg van egy atomreaktor. Próbálta megmagyarázni mi is az, de egy kukkot sem értettünk belőle, meg nem is hittük igazán: egy tanár is lehet hülye, most mit védi ezt a kis pöcsöst? Mindazonáltal el kellett fogadnunk

állítását, és nem csak azért, mert ő volt az ofő, de mert ő utálta legjobban Polgár Gyulát, ugyanazért mint mi: a kiállhatatlan lénye miatt. Ha tehát ő igazat ad a gyereknek, akkor az az atomizé valóban létezik itt.

A kirándulás további eseményeire nem emlékszem, úgy rémlik, mintha nagy csönd lett volna, végig, le a Moszkva térig. Ott fölszálltunk a hatosra, ki a Margit-híd pesti hídfőjénél, ki a Visegrádi utcánál lépett le, szétszéledtünk.

Azóta valahányszor a KFKI-ról, a kísérleti atomreaktorról hallottam-olvastam, mindig az a nap jutott eszembe, és persze az a szerencsétlen Polgár. Ha meg ő az eszembe jut, naponta többször, akkor összeszorul a gyomrom: szégyellem magam s szánom őt.

Rigolyák

− *Ez abszurdum! Ez egyszerűen abszurdum! Nem létezik, hogy ez megint páratlan! Egy páros nem lehet páratlan! Hova szórtad el?! Hova szórtátok el?!* − ez Apu.

Dühös, mi több, őrjöng. Ebből tudható a szomszéd szobában vagy a lépcsőházban tartózkodók, meg a másik lakásban, B. néni zongoratanítványai számára is, hogy csak valami apróságról lehet szó. Apu csak apróságokért őrjöngött, üvöltött − már ha nem Polgár magaviseletéről, tanulmányi eredményéről volt szó. Most azonban (véletlenül) nem egy flegma visszaszólás, matematika-kettes, osztályfőnöki intő magaviseletből az üvöltés tárgya. Nem. Apu megint átszámolta azokat a kis izéket. Azokat a lapocokat. Azokat a „halcsontból" készült biszbaszokat. Inggallér-merevítőket, na. Három-négy milliméter szélesek, fél milliméter vastagok, öt-hat-hét centi hosszúak, törtfehérek, sárgásabbak: ingek gallérjának sarkába varrott kis résekbe kellett belecsusszantani őket, ügyesen, hogy az a gallér álljon, keményen, feszesen, hangyányi ránc nélkül. A peckeket elcsúsztatható fedelű, lapos, régi, kicsi bádog gyógyszeres-dobozkában tárolta Apu éjjeliszekrénye felső fiókjában. Este elővette őket, kettőt akkurátusan elhelyezett a másnap felveendő ingbe és aztán számolt: megvan-e mind a sok apró szar. Sohasem volt meg. Ez valami misztikum lehetett, de a hetenként-havonként megejtett számoláskor sohasem volt páros számú gallérmerevítő a dobozban. Márpedig ez abszurdum, tényleg: ha kettőt vesz ki az ember a használt ingből, akkor ugyebár nem lehet a dobozban tizenhárom, vagy kilenc, esetleg hét. Mert nem elég, hogy a merevítők párjukat vesztették, de fogyatkoztak is. Apu nem véletlenül üvöltözött először egyes, majd többes számban: az egyes Anyunak szólt, mert kétségtelen, hogy csak ő pártalaníthatta a halcsontokat, midőn mosás előtt kicibálta azokat az ingből (mire Anyu replikája, nem kevésbé emelt hangon: − *Igen, mosáskor, mert nekem kell kipiszkálni őket, miért nem tudod akkor kivenni, amikor leveszed azt a nyavalyás ingedet!*). A többes szám pár év múlva, a kamaszodó Polgárt illette, aki természetesen az atyai dobozkára járt rá, midőn saját ingének gallérját kívánta forsriftossá tenni − ne feledjük, ez még a keménygallérú nyloning-korszak előtti idő. Vagyis az a kor, amikor szép gallérú ing még, halcsont-merevítő viszont már nem kapható. Saját, vagy harmincdarabos készletét az ősidőkben szerezte be Apu, ám a kollekció fogyott, mind veszedelmesebben, utánpótlás pedig nem volt. Ugyan melyik boltban árultak volna ilyesmit? Amikor már csak három pár maradt, Apu nyakába vette a várost, sőt leveleket írt vidéki

régi ismerősöknek, de Angliába, sőt Amerikába is, az akkor még élő rokonoknak: neki gallérmerevítő kell. A tengerentúlról érkezett sorok közül nem is volt túl nehéz kiolvasni a szánalmat: ennek a szerencsétlen balféknek pünkt gallérmerevítő kell. Azután valaki súgott: a Dohány utcánál, egy maszek fűzőkészítőnél − ez hogy' nem jutott előbb az eszébe! − a mídermaradékból százszámra csinálnak ilyesmit, tíz fillér darabja. Apu elrohant, vett harminc párral − halálakor mind ott volt a helyén, az éjjeliszekrényben, a gyógyszeres dobozban: a vásárlás utáni hónapokban ugyanis beköszöntött a gyárilag örökre keményített gallérú ingek ideje.

− *Azt a sűrű csíkosat... Illetve nem... Inkább ezt az izéset: apró mintásat... Nem, az a nagyvirágos nem jó... A hullámos? Nem is tudom... Nem, ezt én így nem tudom megállapítani, eldönteni... Húzzon belőle ide mintákat, mindegyikből! És próbáljuk meg ezüsttel, meg egy olyan kicsit sötétebb drappal* − ez meg Anyu. Ő csendes, mert elszorul a torka, már majdnem sír: döntenie kell ugyanis. Miután a szobafal csak halványsárga lehetett, évtizedeken át, valamiféle megkerülhetetlen szabályként, a mintának változnia kellett. A hengerelt mintának. Anyu csak és kizárólag hengerelt mintás falat tudott elképzelni maga körül. Halványsárga falat, ezüst, vagy egy kicsit drappos mintával. Kétévenként. A festők imádták és megőrültek tőle. Imádták, hiszen nemcsak kétévenként jelentett biztos kuncsaftot nekik (jószerivel fölöslegesen, hiszen két év alatt mit piszkolódhat egy fal?), de mert Anyu szakértő volt. Mármint hengerlésben. Ismerte a hengerek fajtáit, készítésük módját, a különböző színű, vastagságú, fajtájú gumik tulajdonságait − egyenrangúként tárgyalt a szakemberekkel. Akik megőrültek, mert a választás... A felelősség, hiszen két évre szól a döntés! Anyu napokig pepecselt, válogatott, elszánta magát, aztán visszatáncolt, napokig zongorázott a pemzlisek idegein, hogy aztán az utolsó választását a festés kezdetekor megváltoztassa, és mégse ezt a hullámosat, hanem amazt az apró mintásat válassza. Lett tehát az apró mintás ezüsttel, az egész lakásban; kosz előtte, kosz utána, fölfordulás napokig − majd a sírós verdikt: − *Nem jó, megint nem jó, a hullámos kellett volna*.

− *Nem kapni! Sehol, az egész városban nem kapni! Azt mondják, hogy már nem gyártják, de ez hihetetlen! Abszurdum!* − persze, ez megint Apu, ő abszurdumozik, ismét egy időszámítást zárva: a tégla alakú, leporellós vécépapír-tömbök korát. − *Mi ez a hengerféleség? Hogyan is van ez? Hol kezdődik? És főleg: hogy' a fenébe lehet ezt berakni egy tégla alakú fatartóba? Mi az, hogy csak ezt gyártják? Hogy' lehet az? Nyolcvan évig, száz évig, amióta a water-closetet föltalálták, jó volt a tégla alakú is? Most jönnek ezzel a gurigával, de minek? Kinek? Nekem ugyan nem!* − döntött Apu, *és* ismét

loholni kezdett, nagy konkvisztádor: Kispestre jutott el, meg Nagytéténybe, petróleumszagú háztartási boltok legalsó polcairól bányásztatta elő az utolsó kötegeket, egyötvenért a kicsik, kettőharmincért a nagyok darabját. Kevésszer érezte ennyire tapinthatóan az idők változását, mint ekkor; az altesti higiénia karbantartásának ilyen drasztikus módosítását érthetetlennek és értelmetlennek tartotta, s szinte szimbolikussá nagyította: azt a kort ő már nem értheti, amely széles szerpentinekkel váltja föl a becsületes téglát. Ezek után már nem is volt meglepve, midőn azt a gurigát olykor hetekig nem lehetett kapni sehol, önnön igazát vélte bizonyítottnak látni: − *Ja, kérem, azzal a régivel ilyen sohasem fordult elő, azt mindig lehetett kapni, az jó volt!* − ámította magát.

− *PR! Persze, hogy PR, mi más lehetne? Polgár Rozália, ez az én nevem, PR a monogramom, azt kell hímezni az ágyneműkre. Igen, a tiédre is, Gyuszi, meg Apuéra is, miért, mit gondoltál? PP-t, vagy PGy-t? Jegyezd meg egyszer s mindenkorra: a háztartásban az ágynemű női dolog, a nagypárna-, a kispárna-, a paplanhuzatra az asszony monogramját kell tenni* − ez ismét Anyu. A monogram-magyarázatot az istennek nem akarta megérteni Polgár. Anyu lánykori neve után a monogramja SzR, akkor miért a PR? Eleje Apu, vége Anyu? Nem, nem talált semmiféle logikát ebben, meg egyáltalán: miért kell nekünk monogram minden ágyneműnkre? Egybefonódó gót betűkkel, meg mindenféle díszekkel: az a PR, minek? Fehér cihán rózsaszín, rózsaszínen fehér, halványzöldön sötétzöld − mi a frásznak? A család szegény. Polgár ezt nemcsak hallja, de nap, mint nap megtapasztalja, és akkor tessék: Anyu szinte havonta vásárol egy ágyneműgarnitúrát, nyilván az innen-onnan, esetleg éppen Polgár kárára lecsípett pénzből, és ilyen baromságokat vesz. Leszakad alattuk a kombinált szekrény alsó része, el sem férnek szinte. Nehezek, mint a kő, ezt Polgár tapasztalatból tudja, hiszen neki kell valahány új szerzeményt lecipelnie az épp lakásuk alatti üzlethelyiségbe, a műhímzőhöz. Az egész olyan furcsa: Anyu őt küldi le ide, ugyanakkor állandóan hozzáteszi: − *Leadod és azonnal visszajössz, érted! Ott nem maradsz, egy percre sem, érted?! P. bácsival szóba sem állsz, érted?!* Érti, persze, de mégsem: ha neki kell levinnie, miért kell visszarohannia? És miért nem válthat egy szót sem P. bácsival? Az különben sem állna szóba vele: fésült bajuszú, szépen hullámos hajú férfi, mindig ül mellette a boltban egy-két, hozzá hasonló küllemű fiatalember, Polgárnál öt-hat évvel idősebbek, mosolyognak egymásra, és beszélgetnek, cigarettáznak. P. bácsi nem is műhímez, csak övé a bolt; valahol hátul zörgetnek valakik két hímző-varrógépet, és ő mindig csak itt ül, egy-két fiúval, és mosolyog és cigarettázik és beszélgetnek. Ahhoz

évtizedek kellenek, hogy Polgár átérezze: Anyunak az ágynemű, a monogramos ágynemű egy valaha élt kor, gyerekkorának vászonná manifesztálódott emléke volt, a szülői házé, a szolid polgári otthoné, ahol az ágynemű mennyisége és a monogram minősége mennyiséget és minőséget jelzett: a szelíd jómódét, amelyben Anyunak soha nem volt része később − az ágynemű pótlék lett és emlékeztető. Azt pedig, hogy P. bácsi homokos, mint a Szahara, R., a házmestersrác fedte föl Polgárnak, részletesen − Polgár okult.

− *Ez a Bébitől van, ez meg a Medvétől, ez a kettő meg a Szalaitól. Nem rosszak, kétségkívül nem rosszak* − ismét Apu, előtte mignonok. Apu édesszájú volt, de a nagy desszert-masszívumokon (máglyarakás, stíriai metélt, hollandi kocka, rakott palacsinta) kívül csak a mignonok érdekelték. Azokból is kizárólag a csokoládésak. Puncsos, marcipános, mogyorós − ugyan, nem érdekes, ehetetlen kotyvalékok, egyenízűek: − *Mit vársz egy forint tíz fillérért?* A Csanády utcai Napsugárban, meg a Kossuth mozi melletti másik állami cukrászdában furcsa szabályok éltek: mignont csak vegyesen adtak. Vagyis ha Apu kért hármat vagy négyet, hiába mondta, hogy neki csak csokis kell: − *Ne válogasson a vendég! Csak vegyesen adjuk a mignont, hogyisne, hiszen mindenki csak csokisat akar, akkor mi lenne a többivel!* Apuban − sok egyéb, sokkal jelentősebb ügy helyett − az ilyen kis apróságok rombolták a rendszerbe vetett hitet. Merthogy a maszekok természetesen azt osztották, amit rendelt, maszek pedig volt bőven. Fene tudja miért, de a magáncukrászdákat megkímélte valahogy a kor, a rendszer. Ha mignonra vágyott, Apu elsétált a Gyöngyház utcával szembeni kis maszekhoz, vagy tovább, a Balzac sarkára, esetleg onnét a Gergely Győzőbe, vagy éppen a Pozsonyi útra, a Herzen sarkára, a Bébihez. Neki csokis mignon kellett, csak csokis, és csak mignon, nem Tátra-csúcs! amelyből bárhol bármennyit kaphatott volna, hiszen a Tátra-csúcs nem vegyesen készül, a Tátra-csúcs csak csoki és tulajdonképpen egy megnagyobbított mignon, háromharmincért, de hát: − *Az Tátra-csúcs, és nem mignon!* − márpedig Apu a mignont szerette.

− *Itt van minden felírva, várjatok! Hogy is van ez? Az a számtanfüzet, igen, ide négy négyzetrácsnyi margó kell. Ez lesz az irodalom, igen, a tanár úr a jobb fölső sarokba akarja a címkét, rendben. Nézzük tovább, ne oda tedd, mit csinálsz?! Most ezt miért csináltad? Miért kellett azt oda húzni?! Itt nem az van leírva!* − így Apu, Anyu meg Polgár. Szeptember eleje van és ők adjusztálnak: iskolai füzeteket kötnek a kék papírba, ragasztják arra a piros-fehér címkét, rakják ceruzával vagy tollal a margókat. Kezük mocskos: a vignetta (á 1 fillér, tízesével adták, holott elvileg kettőt is lehetett volna kérni, a lyukas kétfilléres hivatalos váltó- és

vásárlópénznek minősíttetett) ragasztója ujjuk pórusaiba tapasztja a silány borítópapír kék festékét. A munkához mindhárman kellenek, más családnál is valahányan napokig ezen melóznak, ezen a pedagógiai eszementségen. Az egy dolog, hogy a füzeteket be kell kötni (a könyveket is), így megy ez már az ókor óta, de hogy ki mit akar? Mármint melyik tanár hogyan kívánja viszontlátni tantárgya füzetét, könyvét − azt Polgárral aggályosan fölíratták a suliban. A számtantanár négy négyzetrácsnyi margót követel minden oldal mind a két oldalán; az irodalomfüzetben a lapok külső szélére kívántatik, az éltől másfél centis távolságban, ceruzával húzott margó; a földrajztanár a címkét a füzet illetve a könyv borítójának jobb felső sarkába kéri; a töritanárnak meg nem felel meg az egyencsomagban kapott füzet, neki gyorsíró füzetet kell beszerezni, mondván, hogy a szöveget a szélesebb sorokba, míg a dátumokat, piros ceruzával!, a keskenyebbekbe kell majd írni − őrület, ezerszer is őrület!

Polgár negyedikes volt. Míg apja, anyja gallérmerevítő-ügyi, monogramrendszeri és megannyi más rigolyáit mára, sok évtized esztendő elteltével érteni, sőt, megérteni véli, addig a margó- és vignetta-variációkra visszaemlékezve csak bornírtságot, csökött lelkű minicézárok bizarr énkifejezését érzi − jelenig hatóan.

Rokon

Anyu édesanyjának, vagyis Polgár nagyanyjának volt egy testvére, annak meg egy fia, tehát Anyu és húga unokabátyja, s mint ilyen, Rokona Polgárnak, aki óvodás volt, amikor Anyu egy vasárnap, aztán sok-sok vasárnap hosszú útra vitte, már-már kalandra, át Budára, ami akkortájt Újlipóciából, egy hat-hétéves gyereknek valódi túrát jelentett térben is, időben is, 2-3 órát, a hármasról átszállás a hatosra, arról a Moszkva téren az ötvenhatosra, zörgő rácsajtók, összecsapódó bőrfogantyúk, sárga-barna falécekből az ülések, mentek, mentek, hosszan döcögött a tuja, leszálláskor még gyalogoltak is egy kicsit, fölfelé, egy valaha szebb napokat látott ház szuterénjébe, itt laktak Karcsi bácsiék, a Rokon szülei, nagyon örültek anyunak, hát még Polgárnak, teával kínálták, amit a gyerek undorral kiköpött, keserű, mert az a tea eredeti volt, Lipton, Anyu húga küldte Angliából, de Polgár az óvodai „kondérteához" szokott, amit irdatlan lábosban főztek, alig látott néhány tealevelet, cukrot tettek bele, meg citrompótlót, de úgy volt jó, az volt az igazi, és Anyu közben kipakolta amit hozott, hosszan elálló sütiket készített, édeseket, sósakat, linzert, birsalmasajtot, miegymást, a kisöregek ennek még inkább örültek, szinte mohón estek az apróságoknak, porcelánban szervíroztak mindent, de Polgár hamar otthagyta őket, ki a kertbe, nagyon élvezte, hogy az teljesen egy szintben van a szuterén ablakaival, ezt módfelett romantikusnak vélte, majdan ilyenben szeretett volna ő is élni, és valószínűleg csak utólag érzi, érzi bele azokba az apró helyiségekbe a nyáron is hideget, a nedvességet, a dohszagot, és a túrák egy idő után sűrűsödtek, ahogy Karcsi bácsiék mind szomorúbbakká váltak, merthogy Klári, a menyük, az nem jött, egyre ritkábban jött, Polgár halk vitákat kapott el Apu és Anyu között, szidták Klárit (Polgárnak, akkor: Klári NÉNI), szégyellje magát, ennyire nem törődik az apósával, anyósával, ez az ócsárlás akkor vált hangossá és kapcsolatmegszakítóvá, amikor Anyunak még hosszabb kirándulásra kellett indulnia mert a két idős, fáradt, beteg embert a szuterénből kiköltöztették Gödöllőre, a lepusztult kastély lepattant szeretetotthonába, hatalmas termekbe, elválasztva őket egymástól, állítólag Klári intézkedett így, mondván, ő nem tudja ellátni apósát, anyósát, a gödöllői túráknak a halál, a halálok vetettek véget és eztán a Rokonról többnyire akkor beszéltek, amikor látogatóba hazajött Anyu

húga, ilyenkor sokat nevettek, felelevenítve a Rokon csínyjeit: állandóan ugratta őket, a lányokat, vidámkodott, viccelt, mint általában, merthogy kedves fiú volt, aki ismerte, az rajongta, és bebattyogott első munkanapján a Vas utcai iskolába, a nála jóval termetesebb diákok megkérdezték, hogy mit akarsz itt, öcsi, és ennek a vékonydongájú, gyerekképű Rokon nagyon örült, mondhatni boldog volt és Polgár a negyedik gimiben, amikor az országos tanulmányi versenyen irodalomból az egyik feladat címe az volt, hogy „Egy lezárt kritikusi életmű", úgy vélte, megpróbál így, lazán, kényelmesen bejutni a bölcsészkarra, hiszen a verseny első tíz helyezettjének ott a helye, ezért innen-onnan, könyvtárból, levéltárból összelopkodott egy-két adatot, elemzésrészletet, kritikát, méltatást, esszédarabot, amelyeket a Rokonról írtak, ezt úgy, ahogy egybepofozta, Apu legépelte, Polgár pedig nekiindult, hogy bemutassa művét ama Klárinak, miközben magának bevallotta, lusta franc, aki már akkor is volt, hogy abban reménykedik, a Klári majd jól megírja helyette az egészet, hát hiszen ki írhatná meg jobban, mint a nő, az özvegy, állítólag maga is irodalmár; és az özvegy elolvasta öt perc alatt az egészet, ám írásra nem támadt kedve, felháborodásra annál inkább, kikérte magának és a világtörténelemnek, hogy az ő urát annak Rokona „gyalázza", vagyis hogy Polgár miket mert leírni, az ő férjét, a Rokont csak dicséret illetheti meg, nem ciki-miki-bírálat, hiszen a Rokon a parnasszusi istenek közé tartozik, zsenije, lelke, élete-halála okán, és bár Polgár dadogott valamit, hogy ezt ő csak idézi, másoktól, az özvegy még dühösebben legyintett: a mások ráadásul felnőttek, úgy merészelnek gyalázkodni, neked még megbocsátható, te taknyos kölyök vagy, Polgár ezen megsértődött, Klári (neki immár nem néni!) nála is elvágta magát, akkor meg pláne, mikor kiderült: a lángoló özvegy jóval ura, a Rokon halála után született gyerekét a Rokonról nevezte el, így annak fényében fürödhetett a srác, csórikám, aki pedig magától is sokra vihette volna: öngyilkos lett az ifjú tudós, talán éppen a nem-apa, de Rokon nyomasztó emléke miatt is, ami tényleg nem lehetett könnyű teher, hiszen a Rokont rajongta a fél ország, utóbb a hivatalosság is föloldotta kalodáját, ahova polgárisága, szellemtörténészi szemlélete miatt vetették, majd még utcát is elneveztek róla, arrafelé, ahol az a szuterén volt és akkor Apu a maga száraz, ritka humorával megjegyezte, hogy végre, nem lesz gondom, mit mondjak róla, mi is volt, író, irodalomtörténész, kritikus, tanár, most mondhatom: a róla elnevezett utca föltalálója, de Apu azt már

nem érte meg, hogy a Rokon nevét kapta több intézmény, és újabb művei kerültek elő az ismeretlenségből, ráadásul egyik regénye (amelyet amúgy Polgár nem kedvel, ellentétben a novellákkal, az irodalomtörténetekkel, a színdarabokkal) most vált világhírűvé, most, keletkezése után hetven, alkotója halálát követően hatvanvalahány évvel lett topon megannyi ország bestseller listáin, és így immár nem csupán a magyar-, de a világ-irodalomtörténet része, ám ezt előzőek közül csak Polgár tudja immár, a hatvanéves rokkantnyugdíjas, és csak őt érdekli, vajon lesz-e, aki megírja e történeteket; Polgárt, a nagy túlélőt, aki anglomán, mint a Rokon meg alteregója, Bátky János, és kivonulna a világból, akár az Earl of Gwynedd, és magát titkon bölcsésznek, vagyis a fölösleges tudományok doktorának tartja, mint a Rokon, a drága, szelíd zseni, akit mindenki **Tónikának** hívott, mert mindenki szerette.

Kivéve tán azokat, akik elpusztították, megölték, meggyilkolták, halálba kergették Balfon, 1945. január 27-én.

Scheiber − szarér'-hugyér'

Az persze természetes, hogy Polgárnak vagyona sosem volt.

Miből? Örökség? Kitől? Anyuéktól? Polgár hazaadott keresményéből spóroltak össze néhány ezer forintnyi takarékbetétkönyvre valót, dugták előle és maguk elől is, a legszükségesebbeken kívül semmit sem vásárolva − a könyvecske ott lapult észrevétlenül, haláluk után hetekig, elköltözésig a cihák között. Rokontól? Polgárnak égen-földön senki fölmenője. Munkából? Mikor napi tizenöt-tizenhat órákat melózott, aránylag jól is keresve, összekapart egy kéglire, meg egy Skoda 105-re valót. Nem, Polgár nem egy vagyonteremtő alkat, ám kincsei! Azok voltak, számosak! Na jó, igaz, csak számára jelentettek valamit, és az is jellemző, miként bánt velük: az évek, a költözések során a megannyi, kizárólag neki fontos tárgy jó része eltűnt, szétmállott az időben.

Például a kendője. A próbaidős nyakkendője. A kisdobosok kék és az úttörők piros háromszöget formázó kravátlija közt volt némi átmenet, a piros szegélyű kék, amelyet addig kellett hordani a kisdobos sorból kivénült klambónak, amíg némi feladatok teljesítése − Kilián(?) próba, számtanjegy-javítás, papírgyűjtés, öreg néni átkísérése az úttesten − után alkalmassá nem vált az úttörőesküre, és az akkor átadott tűzpiros csodára. Az átmeneti, kvázi gyakornoki időt és jelképet még anno eltörölték, Polgárnak mégis sokáig megvolt ez az ereklye: megbecsülte, hiszen dolgozott miatta, érte.

A vegyészdobozt használtan kapta, természetesen, hiszen oly ritkán jutott ő valódi, csak neki szóló játékhoz, ajándékhoz. A fadoboz kis állványain némely vegyszeres üvegfiola már üresen koccant; hiányozott sok pipetta, kémcső, kis kanálka, mérőedény; de működött az aprócska Bunsen-égő, és a mellékelt használati utasítás alapján gyönyörű dolgokat lehet varázsolni. Ama dokumentum persze többet akart: ismeretet terjeszteni, kémiait, ezért holmi vegyértékeket, meg kapcsolódási pontokat emlegetett − Polgár leszarta. Neki untig elég volt a történés: ha abból a zöld üvegcséből beletesz a keverőedénybe, s áttölt rá a sárga porból, akkor az egész füstölni, bugyborékolni kezd, és lila ködben párolog. Összekevert mindent mindennel, kész csoda, hogy nem robbant valami, de büdös, az lett, irgalmatlan: Apu büntetésből elzárta valahová a dobozt. Polgár egy darabig kereste, aztán vagy tíz

évvel később, két költözködés között a Bulcsúban találta meg − az ampullák kiszáradva, a füzetecske olvashatatlanná porladva.

Sokáig őrzött egy harmincöt milliméteres filmszalag-darabot, kb. háromméterest, úgy vágta le, még az általánosban, a tekercs végéről, mikor az osztályból a szertárba kellett visszavinnie. A film oktatófilm volt (mi mást vetíthettek volna akkoriban egy iskolában; leginkább univerzális pótlékként, akár földrajz- vagy történelemórán is, ha valamely tanerő helyettesíthetetlenül megbetegedett?) az acélöntésről. Nem volt olyan év, általánosban sem, gimnáziumban sem, mikor ezt le ne pergették volna és nemcsak náluk: más iskolákban is ezt nyomatták állandóan − valószínűleg ez volt az egyetemes történelem oktatófilmjeinek legjobbika, kategóriájának sokszoros Oscar-díjasa. A fekete-fehér filmen izzott, csillogott, szikrákat hányt a kohóból kiömlő acélfolyam és közben fortissimo szólt az Új világ-szimfónia. Kép és zene Eizenstein-i egységbe olvadt − a szovjet filmrendező örült volna, Dvorák kevésbé. Azóta ha koncerten, rádióban hallja az Új világot, Polgár agyában mindig acél hömpölyög és ettől valamiképpen röhögnie kell, pedig az a zene nem is olyan rossz.

Nem voltak rosszak a hetvennyolcas fordulatú bakelitlemezei sem. A Beethoven szimfóniák, amelyek nyolc-tíz darabra fértek csak rá; a Schubert-dalok és a Chopin-mazurkák; ismeretlen vagy világhírű előadók; nevesincs lemezgyártók, meg His Master's Voice korongok. Ez utóbbiak egyikén Saljapin énekelte Mephisto rondóját a Faustból, a másik oldalon pedig − naná − az Ehej uhnyem. Ezek ma nemcsak Polgár számára jelentenének kincset, hanem kemény forintokat adnának érte gyűjtők. De hát eltűntek, a bazi nehéz, sötétbarnára pácolt, koporsó formájú és nagyságú zenegéppel együtt, melyet Apuék kéz alatt vettek: a Kresz Géza utca elején kínálta valaki, számukra akkor egy vagyonért, végső soron fillérekért. Három fordulaton játszott, Apu boldog volt: − Mikrobarázdást is tud! − ez volt akkoriban a harminchármas és negyvenötös fordulatszámúak bevett elnevezése. A lemezeket úgy adták, a masinával együtt; a Bulcsú kiürítésekor vesztek el, véglegesen.

De mikor veszhetett el az az 1954-es könyv? Gimnáziumi padjában találta, valószínűleg az estisek hagyták ott − maga volt a csoda. Utólagos érdeklődése nyomán úgy tűnik, túltett ama nevezetes, Rákosi

Mátyás 60. születésnapjára összeállított köteten is. Volt ebben minden, ami giccs és sematika: kottával az induló, miszerint:

Bevonultam katonának

Farkas Mihály honvédjának.

Farkas Mihály nem lett volna

Katona sem lettem volna

Éljen, éljen a nemzet!

Egy vers(?) részletére máig emlékszik:

Tiéd a béke és a békekölcsön,/ Teérted jegyeztem én/ kislányom, hogy boldog légy e Földön/ Rákosinkkal népünk elején!

Mekkora sikereket aratott különböző társaságokban, midőn a hangulat apadtakor ezt kaparta elő, s felolvasott néhány sort innét-onnét! Pár perc múlva mindenki dőlt a röhögéstől.

Hasonló funkciót szánt a Mao-könyvecskének is. Nem győzzük elégszer hangsúlyozni: Polgár akkoriban sem volt politikus alkat, ám néhány Mao-idézetet hallva jól szórakozott, és bár úgy értesült, hogy ez nem épp' engedélyezett gyümölcs, egyszerűen bemasírozott az Új Kína hírügynökséghez a Gorkij fasori irodájukba s előadta kérését, miszerint egy magyar nyelvű Mao-idézet gyűjteményre vágyik. Az őt fogadó két férfi egymásra nézett, leültették, teával kínálták és mosolyogtak. Idáig még rendben is lett volna az ügy, de kérdeztek is: ugyan, minek egy magyar tizenévesnek a Nagy Kormányos opusza? Kérdésre Polgár nem volt felkészülve, elvörösödött, a hátáról csurgott a verejték, majd valamit összekapart rémült feje: − Egy ilyen kis országban tudni kell, mit mond egy akkora birodalom, mint Kína. A két ürge még szélesebben mosolygott, elégedetten hátradőlt a fehér vászonnal bevont fotelekben, befejezték a teát, Polgár balra el a kis könyvecskével, amelyből, ugye, társasági tréfa lett, mindaddig…

Mindaddig, míg D. megkérte Polgárt: adná oda pár órára a kéglit (Anyuék Hajdúszoboszlón) D. legjobb barátnőjének, M.-nak és fiújának, A.-nak, a nagyreményű filmrendező-tanoncnak. Polgár odaadta a kulcsot (mit meg nem adott volna ő D.-nek, vagy D.

kedvéért), és lement nézni haverjai kosárlabdaedzését. Hazatérvén borospalackjait kiürítve, hamutartóját csikkekkel telve, ágyhuzatát összegyűrve találta − ahogy az már kégli-kölcsönadásokkor szinte illik: ő is ilyen nyomokat hagyott maga után különböző lakásokban. Három nap múlva vette észre, hogy eltűnt a kis piros könyv, és minden jel egyértelmű volt: A. fújta meg a kincset. Nem is dühös volt, inkább szomorú: hát már D. is átveri? Szegény Polgár! Ha D. csak ennyire, csak így, csak Mao-könyvileg verte volna át… Mindazonáltal később, midőn A.-ból nagy generációja közepes rendezője lett, valahány filmjét meglátta, még a kritikusoknál is kevesebbre értékelte: egy Mao-könyv-tolvaj neki ne csináljon filmeket.

Megmaradt viszont a Steinbeck-kötete, az Érik a gyümölcs, amelynek harmadik oldalán az író aláírása díszeleg. Órákig állt sorba érte a Lenin körúton, az Európa könyvesboltnál, szemben a Royallal, együtt magafajta irodalombuzik százaival. Bent a Nobel-díjas önmagában is csoda: egy amerikai író Pesten! És csoda a kezében az írószerszám: széles-vastag-feketén fogó toll. Nem is annyira az aláírást magát, hanem a külalakját csodálták még évekig, találgatván mi ez a szerkentyű, hiszen a filctollnak a neve is ismeretlen volt.

Az általános iskolai történelem-atlasza még két éve megvolt, most hiába dúlta föl érte az egész lakást: ez is a megfejthetetlen eltűnések közé tartozik, köddé vált? Pedig most már nem tanulási segédeszköz, hanem ínyencség lett volna: hol is húzta meg egy 1955-ös történelmi térképtár egyes országok határait; milyen színnel és miként rajzolta bele az előrenyomuló Vörös Hadsereg átfogó hadműveleteit, Budapest vagy Berlin ostromát; korábbi korok, például a Tanácsköztársaság küzdelmeit? Merről is jöhettek akkor a románok? Egyáltalán: románoknak voltak-e rajzolva, festve?

Festve. Hajaj.

A lakásban egyetlen valódi, pénzügyileg is mérhető érték volt: fekete keretben, üveglap alatt ***A*** kép, szemébe húzott kalapos férfi portréja, a manusz előtt italos üvegek sora, az egész zöldben-kékben tartva − egy valódi **Scheiber Hugó**. Ezt Apuék mindig így mondták: − Ez egy valódi Scheiber Hugó! − és mindközönségesen *A* Scheiber-ként emlegették, fogalommá avatva-változtatva a konkrét tárgyat, a képet. Bármilyen csórók voltak, nem adták el soha, pedig biztatta őket Bélától kezdve

mindenki: − Mi a francnak ebbe a családba egy Scheiber? A válasz mindenkor: − Mindegy, ne szóljatok bele, ez a miénk, egy valódi Scheiber! Ragaszkodtak hozzá, de nem csak művészetszeretetből, inkább talán rettegve-félve valami igazán, végérvényesen menthetetlen helyzettől, történéstől, amikor muszáj lesz árúba bocsátani ***A*** Scheibert.

Anyuék megőrizték, Polgár elkótyavetyélte.

Mikor Anyuék elmentek, végleg, tudta: képtelen akár egy-két hónapig is megmaradni a Bulcsú utcai lakásban. Protekciót keresett-kapott, és elcserélte a kéglit. A másik valamivel nagyobb volt, ráfizetésre volt szükség, meg fölújítani is kellett, berendezni − nem maradt egy fillérje sem, csak ***A*** Scheiber. Ma is látja maga előtt a becsüs arcát a Néphadsereg utcai bizóban: pókerpofát igyekszik vágni, rezzenéstelent, de ahogy' tartja maga felé a képet, szemében mohó a vágy, és ott a káröröm, meg az aljasság: ez egy Scheiber, ezt én most megszerzem, és átverem a krapekot, de mennyire, hogy átverem: − Tizenötezer, ennyit tudok érte adni. Polgár elfogadta, közben tudván tudta, hogy a becsüs még aznap minimum háromszoros áron passzolja tovább ***A*** Scheibert valamely haverjának, aki aukcióra viszi, ott tízszeres pénzt kaszál − és volt mindez 1985-ben. Az a Scheiber jelenleg sokmilliót ér, azóta még nagyobb ugyanis a divatja, keletje − de most már Polgár sem adná el, bár ma is nagy a córesz, de nem, ezt soha, a világ sűrű kincséért sem − maradna otthon, díszhelyen a nagyobbik szobában, hiszen tulajdonképpen a kép nem az övé: ez Apuék valódi Scheibere.

És ki tudja, nem *most* jön-e valami igazán, végérvényesen menthetetlen helyzet, történés?

Setét kamrák

Polgár Gyulának gyerek-, majd kiskamasz korában volt hobbija, fölös számban. A legtovább a fotózás tartott, még majdani foglalkozásának-hivatásának is el tudta képzelni, de hát tizenöt körül megjelentek a lányok, darab ideig őket fényképezte, aztán izgalmasabb, közös feladataik adódtak.

A Tanti még ötvenötben hozott Angliából egy Kodakot. Kompakt gép, csak egy gombot kell lenyomni, kész a kép. Polgár ritka nagy örömeinek egyike volt ez, őrjöngött a boldogságtól, és kattintgatott, kattintgatott − aztán stop, megállj, halt! Kifogyott a film. Nem csupán a gépből, nemcsak a tartalékoknak szolgáló zacskóból, de mindenhonnan. A gép ugyanis angol volt. Angol filmre dolgozott. Angol méretű filmre. Ilyesmit csak nagyritkán importált a magyar külkereskedelem. Polgár, bár nem szokta, és azóta sem szívesen teszi, de ekkor könyörögni kezdett. Megrázó levelekkel ostromolta a Tantit, hogy neki **ez** kell, a filmek; a fotózás, mint olyan, neki már az élete, könyörög, kér, nagyon szépen filmet, filmet, filmet.

Akkoriban az országban a Pajtás fotóapparát volt a gyerekek hő vágya: ormótlan, nagy, nehéz gép, ama Kodakkal össze sem hasonlítható − de működő! Merthogy ebbe filmet mindig lehetett kapni, Fortét, Agfát. Polgár, amíg tehette, a kis Kodakkal mindent fotózott: családot, utcát, haverokat, persze nem sokáig: ötvenhat tavaszán fölkerült a Szabadság hegyre, a tüdőszanatóriumba, és kisebb gondja is nagyobb lett a fényképezésnél. Amikor ötvenhét telén visszaengedték, darab ideig ki sem mozdulhatott a lakásból, nemhogy fotótúrákra járjon.

A Kodak porosodott, Polgár komolyabb gépekre vágyott, reménytelenül: azok az árak… Akkori zsebpénzét több évig kellett volna gyűjtenie, míg benevezhet egy kisfilmes masinára. A sors kivételesen kegyes volt hozzá: Apuék ismerőse, orosz tolmács a honvédségnél, friss fényképezőgépet újított magának a SZU-ban járva, és baráti áron, kilencszáz forintért eladta Polgáréknak az ő Zorkij C-jét. *Cé*nek mondták, pedig *esz*nek kellett volna, hiszen cirill betűkkel préselték rá a nevet, és ott a cé ugyebár esz − na nem, ezt már mindenki leszarta.

Kisfilmes, tehát huszonnégyszer harminchatos gép, egy az egyben koppintás. A Leica-nak volt a csúcsmodellje, a németek fejlesztették ki ezt a lapos, mert kihúzható optikájú műremeket, amelyet aztán (tételezzük fel a legtörvényesebb módot: jóvátétel fejében) a szovjetek

gyártottak, mármint a második világégés után. Nem tudták elrontani az echte német kasznit, remekül működött, precízen; de beburkolták valami bivalyvastag tokba, ami még évek után is árasztotta a bőrszagot, talán éppen egy bivalyét; használaton kívül sűrűn becsomagolva kellett valahova eldugni, nehogy az egész lakást beborítsa az ódőr.

Polgár szerelmes volt a masinájába. Vitte ide-oda, városba, vidékre, társaságba, kirándulásra, színházba, kiállításra, és csak fotózott, nyomta a gombot, egyfajta extázisban, évekig. Úttörőéknél volt fotószakkör, sötétkamrával; maga laborált: imádott mindent itt, ahogy a vöröses fényben kibontakozik a papíron a kép − misztikum! Kikerülve az általánosból kihuppant a laborból is, de akadt osz-posz ugyanilyen Apu munkahelyén, a Magyar Könyv Kereskedelmi Vállalatnál, a Népköztársaság útján.

Ami a képeket illeti − amatőrök voltak. Az átlagosnál csak annyiban különbek, hogy a mennyiség időnként minőségbe csapott. Időnként, nagyon ritkán. Polgár érezte ezt, de ahelyett (naná), hogy magában kereste volna a gondot, magyarán az érzék, a tehetség hiányát − új gépet akart. A Szmena, egy kategóriával a Zorkij alatt, nem játszik. Számításba jöhet a Zenit vagy a Fed, szovjetek dettó. Ezek voltak anyagilag elérhető közelségben, árukat hetente ellenőrizte a November 7-e téri Ofotértnél, ahol volt Exa, Exacta, Praktina és persze Praktika Six is, istenkém, a vágyak netovábbja, egy nagyfilmes, tükörreflexes NDK csoda - − megfizethetetlen. Hasonlónak bizonyult a BÁV műszaki boltjának kínálata is: ott, a Tanács körúton, srég szemben a Filmmúzeummal, az átjáróház mellett (majdani helyére, vagyis a Wesselényi utca sarkára jóval később költöztek) az akkortájt fölbukkanó japán gépek (Mamyák, Asahi Pentaxok), hát még a csúcsok csúcsa, egy Rolleiflex, amit Polgár a bennfentesek tolvajnyelvén csak Rollinak nevezett. Franc sem érti, hogy' volt ideje hetenként, tíznaponként ide is elmászkálni, szemet legeltetni, vágyakozni?

Eladta a Cét, eladott mindent, ami csak érték és mozdítható: megvette a Fedet. Ennek már nem kihúzható, de stabil, formás optikája volt, nagyobb illetve kisebb blendék, nagyobb illetve kisebb zársebességek − Polgár ezzel sem lett riporter, művész. Nem volt érzéke, szeme a pillanat megragadásához.

Valaki tanácsára színesre váltott, színes diára, és tájakat fényképezett. Ezek bejöttek. Utazott ide-oda, és amíg tellett, kifejezetten szép diákat készített − az akkoriban kapható, „hivatalos" képes levelezőlapoknál jóval különbeket. E jól induló, sokat ígérő tevékenységét is a pénzhiány blokkolta, természetesen: Forte, vagy Orwo (a Rossznémetek

visszaperelték, -szerezték a Jónémetektől az Agfa nevet), színes, diára alkalmas film (ha volt! hiánygazdaság!) ára nem fehér embernek való.

Az anyagi csőd természetszerűleg következett. Csajozni meg csajokat fotózni − külön-külön is, de pláne együtt: krőzusi passziók. (Egy képet sokáig őrzött, kivételesen tényleg nagyon jó volt, fekete-fehér: G. premier plánja, félprofil, a Moszkva étterem kerthelyiségében, a háttér elmosódott, a lány gyönyörű arcán a napvédő ponyván átszűrődő délutáni fények reflexei; G. amúgy pár hónap múlva dobta a fotográfust és hol van már a Moszkva?) Polgár maradt a csajozásnál.

A diák évekig megvoltak, a papírképek előbb tűntek el, valamely költözés során. A különböző házasságaiból született gyerekeknek mind megmutatta a maradt képeket, vetített nekik, csendben reménykedve, hogy részben a fényképezést, részben az országjárást, a pannon tájakat megkedvelik − pedagógiáját nem tudja ellenőrizni, az anyáktól elvált, így a srácoktól távol került.

Persze azok is tőle.

Tavaly, a születésnapjára közösen vettek neki egy kis Samsung digitális kamerát, akkora az egész, mint egy cigarettás doboz, üzemeltetése olcsó, nem kell film, kidolgozás, labor, mifranc: − Apa, időd van, tered van, miért ne fotóznál? És boldogok voltak ötletükért.

Polgár örömöt színlelt, belül fortyogott: no ne má'! Neki, a profinak induló fotósnak egy ilyen agyonautomatizált fémdarab? Bár igaz, tény: olyan minőségű képeket készít, amilyeneket ő tán soha, de azokat legalább ő baszta el a háztól, saját kezűleg! Ő állított rosszul blendét, zársebességet, ő mért rosszul fényt, távolságot − kudarcai örömeitől is megfosztanák?

Meg hát mit? Mit fényképezne? Hol? Kiket?

Nyugdíjasként, tennivalói megfogyatkozván, fáradtan, olykor betegen igyekszik mind kevesebbet kimozdulni lakásából, lehetőleg nem túl messzire. Fotótúrák? Motívumkeresés? Fölmegy a netre, és olyan képeket talál, hogy összeszarja magát a gyönyörűségtől − no meg az irigységtől.

Elképesztően ügyetlenkedett, saját lábaiban elbotlott, egy egyenest nem volt képes rúgni. Ha még csak ballábas lett volna!

Egy igazi, jó balog játékos minden szintű-rangú focicsapatban kincs. Neki azonban nem bal-, hanem botlába volt, és mindjárt kettő. Állandóan csúfolták, zrikálták ezért, azaz ezért *is*; Polgár Gyula valami − felnőttől hallott − hülyeséggel válaszolt, miszerint ő nem ügyetlen, csak éppen hiányzik a gömbérzéke: kiröhögték.

Időnként, ha végleg nem voltak elegen a társak, megtették kapusnak, mi több: kapufának. Pesthidegkúton, nyaraláskor, a fiúk nem akarták saját ruháikkal megjelölni a sáros földön a kaput, az egyik rongykupac helyére odaállították Polgárt. H. Tóni, a környék mindenes-csavargója (munkahelye nem volt, de minden házi melót elvállalt, koszt-kvártély-némi forintokért) úgy tíz méterről rázuhintotta a meglehetősen formátlan, mert agyonhasznált bőrt, az természetesen Polgár pofáját találta telibe − gyerek összecsuklott. Mire föleszmélt, aggodalmas arcokat látott maga körül, mindenki beszart, tán valami nagy baj történt, ő meg élvezve, hogy egy pillanatig az érdeklődés középpontjába kerülhetett, hogy aggódnak érte, hogy egyáltalán törődnek vele − rájátszott egy kicsit a dologra, újra lehunyva szemeit, az ájulást immár tettetve hallgatta a sajnálkozó szavakat.

Pedig mi mindent megtett, hogy befogadják!

Bár tudatában volt esetlenségének, alkalmatlanságának, mégis: egy valódi focilabdát kért ajándékba karácsonyra az angliai Tantitól. Megkapta, gyönyörű volt: aranysárga és összetéveszthetetlenül csodálatos illatú, bőrszagú. A Jókai utcában, H. gumisnál fújatta föl, aki Apu haverja volt még a közös munkaszolgálat előttről, és M. bácsi, osztálytársa apja (egykori focista és edző, akkortájt igen csóró kalapos kisiparos) nagy szakértelemmel befűzte a bőrszíjakat, merthogy az a laszti még szíjas volt, egyáltalán nem lévén szelepes változat. Polgár a szerzeményét végigpattogtatta a Kádár, a Visegrádi, majd a Sziget utcán, úgy fordulva Kreszbe, hadd lássa mindenki: aki fociügyben számít (S. Péter, a kisebbik M., a N. meg a T.) arra lakott.

Inkább ne tette volna.

Megint kiröhögték, sőt, a röhögésbe (nem is olyan apró) gyerekgyűlölet vegyült: mit akar ez a balfék, ennek persze jut ilyen labda, valódi ötös, bezzeg nekünk, akik értünk hozzá, gumiszarokkal kell bíbelődnünk.

Aztán egyszer bevették − az akkori rettegést ma is érzi. Hazafelé ment az iskolából, amikor a lábtengózók − a Balzac után, a Kresz Géza kis beszögellésénél, a teniszpályák előtt − odahívták. Hárman voltak, a szokásos brancs, társaikkal együtt később galerinek minősítették volna őket, Polgárnál jóval idősebb nagykamaszok, állandóan az utcán lébecolók, hangoskodók, felnőttekben is félelmet keltők. Megkérték − megkérték? utasították! − Polgárt, hogy amíg nem jön negyedik haverjuk, álljon be. Polgár reszketni kezdett. Mindenekelőtt azért, mert itt aztán perceken belül kiderül, amit ezek még nem tudnak, hiszen nem figyeltek eddig rá, a kis pöcsösre, hogy ugyanis tényleg nem ért nem a lábtengóhoz, de egyáltalán, semmi labdaügyhöz. Ebből nyilvánvalóan verés lesz, nem is akármilyen. A lebőgéstől és az azt követő hirigtől érzett félelem mögött, ha csak halványan is, de meghúzódott egy harmadik beszarás is: Anyu. Vagyis amit tőle fog kapni: mi a frászt állt össze mindenféle utcakölyökkel, és különben is, hogy' mert elkésni otthonról?!

Mázlija volt: a másik pár nyitott, partnere egy gyönyörű rúgással pontot szerzett, a labda messzire gurult, és mire visszahozták, megjelent a hiányzó negyedik − Polgár békében (békésen?) elbocsátatott.

Viszont drukkolt.

Nagy szurkoló volt, érzelmi és tudományos alapon.

Érzelmileg: csakazértis Vasas-hívővé lett, merthogy mindenki a környéken vagy MTK-s vagy FTC-s volt. Neki, örökös ellenzék, cumstrucc és csakazértis: Szentmihályi, Sárosi, Bundzsák, Berendi, meg Szilágyi II. volt a menő.

Kiskorától járt meccsre, a Népstadionba Apuval, más ismerősökkel. A gyerekjegyhez is kicsi volt, úgy lógatták be. Akkoriban még élvezte a tömeget, minden tömeget, hát még ezt itt, ahogy hömpölygnek a Keletitől a Verseny utcán végig, szotyihéjban gázolva. Kint volt a 7:1-en, őrjöngve örült, mint a tízezrek körötte. Azután egy széplaki nyaraláson hallgatta a rádióban a berni gyászt, együtt bőgött a többiekkel − ennyi felnőttet együtt ekkor látott másodszor sírni. Az első alkalom ötvenháromban volt, igen, és ne tessen ma mán' letagadni: Magyarországon is emberek százezrei siratták a generalisszimuszt; sokan őszintén.

Hetedikben - mintha akkor már ismerte volna a mondást, miszerint aki nem tudja, az tanítja - úgy döntött: edző lesz. Ezt a Pozsonyi úti templom háta mögött, a nagy préri egyik sarkában jelentette be a rendszeresen ott focizó osztálytársainak, akik − ki tudja miért, talán a

megdöbbenéstől szólni sem tudván − beleegyeztek, hogy ő, aki ugatja a focit, ezentúl tanítsa azt nekik, nekik! Akik között nagy egyesületek kölyökcsapatainak tagjai is akadtak.

Felkészült.

A Bajcsy Zsilinszky út és a Lengyel Gyula utca sarkán, a Toldi mozi melletti könyvesboltban hetekig megspórolt pénzét az utolsó fillérig elköltve megvette Csanády Árpád: *Labdarúgás - edzésmódszerek* című könyvét. Hazavitte és tanult. Polgár! Tanult! Maga akaratából, maga választotta tárgyat, de tanult! Elképesztő!Jegyzeteket készített, edzésterveket dolgozott ki: erőnlétieket meg stratégiaiakat, taktikaiakat, támadó- és védőfigurációkat, külön kapusprogramot − mai szemmel is megbecsülendő, mi energiát fektetett az egészbe.

Sőt!

Anyu valami titokzatos barátnői csatornáján át fillérekért szerzett vagy húsz, akkor dressznek nevezett pólót; a vásárba beszállt a többi szülő is, gatyának megfelelt az iskolai tornaórákon kötelező fekete "glott": virtigli egyenszerelést kapott hát Polgár edző csapata − nem semmi!

A megbeszélt időben kivonult a grundra, addig és azóta is ritkán tapasztalható önbizalommal, s előadta magát. Sípot vett a szájába (valódi bírósípot, tizennégyötvenért vásárolta az akkor sportboltként szolgáló New York kávéházban), és megmozgatta a legényeket. Bizony: bemelegítő futást és tornagyakorlatokat végeztetett velük, meg labdavezetést, passzolgatást rendelt el, és természetesnek vette, hogy (ki tudja miért, de) a többiek hallgatnak rá, sőt: zokszó nélkül végrehajtják az Edző úr utasításait. Azaz sejtette valahol a tudata mélyén az engedelmeskedés okait: a majdani dicsőséget sugalló egyendressz és az a külhonból jött csoda, az a valódi bőr labda, amelyet a gimnasztikáztatás során végig a hóna alatt szorongatott.

Háromnegyed óra után engedélyezte csak a kétkapuzást, persze általa megadott sémák szerint: szélsőjáték forszírozása, élénk kontrák, védekezésben esetleg precíz lestaktika − ekkor tört ki a parasztlázadás. Mintha álmukból ocsúdtak volna, a fiúk röhögni kezdtek, lazán elzavarták Polgárt, és játszottak a srác angol ötösével kedvük szerint, leszarva holmi edzőt. Polgár sértődötten állt a pálya szélén, megjelent M. bácsi, egy pillanat alatt fölmérte a helyzetet, és Polgár csak ma tudja, mily bölcs volt akkor az excsatár (értsd: csatahős), hogy megsimogatta a kissrác fejét: − Jól csináltad, egész jól, de ezeknek még csak a játék kell, nem holmi edzés. Bekiabált a játszóknak: − Polgár lesz mostantól a bíró, és aki vitatkozik vele, azt hazazavarom! Nem vitatkozott senki, Polgár

sípolgatott, a többiek többnyire engedelmeskedtek − végül is jól zárult a nap, melyet nem követett másik, mivelhogy legközelebb hiába ajánlkozott bíróul, a srácok elkergették a sunyiba: M. bácsi nem volt jelen.

Huszonévesen már nem járt ki a pályákra sem, a tévéből figyelte a focit, majd annak romlásával arányosan mind kevesebbet nézte a magyar meccseket, ma már egyikre sem kíváncsi, merthogy miként lehet kíváncsi az ember arra, ami nincs is. Mi több: a nemzetközi derbik sem érdeklik, erre neki nincs másfél-két órája. Ami belefér: 2-3 perces összefoglalók, gyorsan, emberek, pörögjünk, nem érek rá, NEM ÉREK RÁ!!! - így P. Gy., az időmilliomos nyugdíjas.

Kor(os)társaival, ha olykor összefut, látja: némelyiken időnként gipsz feszül, lábon vagy karon, és nyílt törésekről, ínműtétekről beszélnek, de nem fájdalommal, nekikeseredve, ugyan! Büszkén, boldogan. Meglett családapák, befutott üzletemberek, nagypraxisú ügyvédek, bankvezérek, hatvan és a halál között, s mindenféle ulibuli csapatokat verbuválnak maguknak, megszállottan zargatják a labdát, meló után-előtt-helyett, olykor éjjel tizenegykor, merthogy télidőben akkorra jutott valahol egy fedett hely, többnyire lábszagú, lepusztult iskolai tornaterem, a világ végén. Az öreg csontok törnek, az inak szakadnak, de nem érdekes, a lényeg a mozgás, a játék, a hülyéskedés, a baráti zrika, és főleg: az együttlét öröme.

Polgár az évek során semmivel sem lett ügyesebb, így hát persze most is, ebből is kihagyják, akárcsak kölyökként, és ez a kimaradásra ítéltetés immár életfogytos.

Sport a la Polgár − Korcsolya

Télen is kell a mozgás! − mondta Anyu, amely felszólításban-kijelentésben leginkább az *is* szócska volt különös: Polgár ugyanis nyáron sem nagyon mozgott, ősszel sem, tavasszal sem. Mozgás alatt természetesen sporttevékenység értendő, ám Polgár mindennemű sportban olyannyira tehetségtelen volt, hogy az ragozhatatlan. Miért kellene hát éppen télen, dübörgő mínuszokban mozognia?

Merthogy akkoriban még nagyon dübörögtek a mínuszok.

Vagy az ózon még nem volt lyukas, vagy a Föld fölmelegedése ismeretlen fogalom, de tény: az ötvenes évek végén, a hatvanasok elején e kis hazában természetesek voltak az olyan, sőt még olyanabb, mert hidegebb telek, mint amilyeneket ugyanez a kis ország mára nem ismer. Most már-már rajkiniak a mondatok: − Na persze, akkor még, ugye, volt nyár, tél, és azok a mínuszok... ! − de Rajkin ide vagy oda, akkoriban valóban mínusz tíznél kezdődött a hideg. Kezdődött és tartott hetekig, hónapokig s egészen mínusz húszig.

Na mármost: ilyen időben mi a francnak kellene neki mozognia? Precízebben körülhatárolva: korcsolyáznia, hiszen az adódott a legkézenfekvőbb megoldásként, mert a Kresz végén, a Kádár utca sarkán, a nyáron teniszpályaként funkcionáló telket két slaggal föllocsolták, és adj neki. Volt a környéken más ilyen pálya is, nem egy: fönt, a Sziget utca végén (helyén iskola), no meg lejjebb, a Pannónia utcában (helyén iskola), és egy teljesen bekerítetlen, teljesen ingyenes, szinte magától kialakított, mert a környékbeliek által fellocsolt csúszkálda fönt, a Duna parton, a templom mellett − ma privatizációs hivatal meg bankszékház: csúszós terepek.

Természetesen Polgár a Kresz-Kádárba járt, miként az osztályból mindenki, és ahol minden adott volt, hogy egy életre meggyűlölje a korcsolyázást.

Először is a szerelése. Melegen öltözött, eszelős mennyiségű pulóver; a mackónadrág alatt egy másik, fején idétlenül kötött sapka, lábán két zokni − egyik sem Fila darab.

A fő gondok a lábnál kezdődtek. Apu szerzett valahol egy bakancsot. Általában Polgáréknál így mentek a dolgok: nemigen vásároltak, valahonnét jutott, szereztek, kaptak; hol ruhát, hol bakancsot, hol korcsolyát − ez esetben mindent. A bakancs valamikor túrabakancs volt, barna, színe itt-ott lekopott, és darabonként nyomott vagy három

kilót. A fűző lyukait belülről szakadozott nyelv próbálta eltakarni, kevés eredménnyel: a hó és a jéglé nyugodtan becsorgott arra a bizonyos két zoknira.

Ám a hideg latyak nemcsak innét támadott, segített a korcsolya is.

Égiek, az a korcsolya!

Az egy dolog, hogy csatolós volt. Azaz lett volna: a csatoló részek karmai itt-ott elvástak, elkoptak, máshol ellenkezőleg: kiélesedtek és ahogy kapaszkodni igyekeztek az avítt bakancsba, széttépték annak talprétegeit, sarokrészét, szabad folyást engedve a befolyni valóknak. Ezzel szemben viszont megvolt az az előnyük, hogy egyáltalán nem tartották a korcsolyát a bakancson. Ezért hát szíjakat is kellett alkalmazni, kettőt, hármat: lábfejre, bokára rögzíteni azt a szörnyűséget, amelyet korcsolyának mertek nevezni.

Gömbölyű-kunkori volt az orra.

Ezt úgy tessék elképzelni, ugyebár, hogy az él fölszaladt a magasba, visszakanyarodott, tett egy valamikor elegánsnak vélt kunkort, valahogy olyformán, mint egy püspökbot. Emellett ez is volt darabonként úgy másfél kiló, és rozsdás és életlen.

Polgár úgy nézett ki, mint egy madárijesztő. Egy korcsolyás madárijesztő.

A társai persze nem hagyták ki a ziccert. Miért pont ezt hagyták volna ki? Ha igaz a mondás, miszerint az ember a legkegyetlenebb állat, akkor a gyerekemberre milyen igazság illik? És ha a megjelenésén szórakoztak minden egyes alkalommal, előszeretettel, akár félórákon, órákon át, miért ne röhögtek volna Polgár mozgásán?

Polgárnak ugyanis nem volt mozgása. Polgár ugyanis nem tudott korcsolyázni. Polgár ugyanis soha nem tanult meg korcsolyázni. Odáig még eljutott, hogy ne essen percenként seggre-hasra, két-három métert is haladt előre, de akkor vagy elcsuklott a lába, vagy leesett a korcsolyája.

Keze, arca fázott, teste sajgott, a lábáról pedig ne is beszéljünk, nincs miről beszélni: nem volt lába, eltűnt, nem érezte egyiket sem, nincs.

Tartozunk az igazságnak, hogy mások is voltak csatolóssal, de micsoda különbség: azok vadonatúj, csillogó eszközök, míg az övé ez a kunkori roncs... De hát a többségnek cipőre fixen rögzített korcsolya jutott, mi több, S. Péternek igazi hokikori (− Odafigyúzz, apám, igazi hokikori!), és ráadásul S. Péter tudott is korcsolyázni, mi az, hogy tudott?

száguldott, forgolódott, spriccelőseket fékezett − és élenjárt Polgár gyalázásában.

A melegedőbe próbált időnként behúzódni, hiába: a szülők, a korcsolya-csatoló bácsi kikergették onnét, minek foglalja a helyet abban a szűk kis fabódéban, ahol pedig érdekes volt az élet, egyszer például Ruttkai Éva jelent meg, kislányát kísérve, osz-posz, mint bármely szülő: − Odass, a Ruttkai! Nahát, egy Ruttkai, és korcsolyázni hozza a gyerekét, ide!!! hááát ez csuda! És érdekesebb volt hallgatni a várakozó szülők csevegését, meg kifigyelni, ahogy a forintért árult teába a zsebükből-retiküljükből-táskájukból elővett üvegből rumot töltöttek, az üveg címkéjén hatalmas vitorlás hajó, a melegedőben isteni illat...

Kint meg az a kurva hideg.

Polgárnak a mai napig, akár plusz huszonöt-harminc fokban is jéghideg a lába és hiába magyarázzák neki orvosai, hogy ez bizony a diabetes okozta idegsejt-romlás, neki meggyőződése, hogy akkor, ötvenkilenc-hatvanban ítéltetett örök dermedésre lábának valamennyi ujja. Amikor később, a nagy műkorcsolyaláz idején a fél ország bekéredzkedett a másik félhez, amelyiknek tévéje volt, hogy Protapopovékban gyönyörködjék − akkor Polgár fázott. Fázott a Nagy-testvéreknél meg Sallay-Regőczyéknél, csak a Witt-lánytól nem fázott: az föl tudta volna őt melegíteni, meg különben is, akkor már volt külön szobája, ahova elbujdoshatott a dermesztő hideget árasztó készülék elől.

Sport a la Polgár − Póló

Polgár egy időben vízilabdával is próbálkozott, magyarul pólóval.

T. szólt neki, aki már akkor két hónapja járt a Császárba edzésre, jöjjön le vele, ha van kedve. Polgár nem igazán tudta mire vélni az invitációt. T. nem sokszor hívta őt bárhová is, később derült ki, hogy tulajdonképpen a szülők beszéltek össze, és azért T.-nek is jól jött egy nímand, aki alkalmas arra, hogy az uszodába vezető út unalmát enyhítse, és még alkalmasabb arra, hogy az ő, mármint T. képességét hangsúlyozza, értve ezalatt, hogy T. tehetséges volt, spíler, profi, ám minden tehetség, spílerség, profizmus jobban érvényesül, ha mellette egy tehetségtelen, ügyetlen, amatőr vergődik. Ez utóbbi volt Polgár, naná.

Az edző megkérdezte, mit tud, Polgár mondta, úszni, az edző kérdezte, hogyan, Polgár mondta, mellen, az edző fintorgott, Polgár pedig úszott. Az nagyjából tudvalevő, hogy a pólóban gyorson úsznak, Polgár további léte tehát már a kezdetekkor determinálódott. Úszott. Mellen úszott. Mellen úszott hetenként háromszor. Mellen úszott hetenként háromszor, hat-hétezer métert. Mellen úszott hetenként háromszor hat-hétezer métert vagy a Császárban vagy a Sportuszodában, de mindig a nyitottban, és mindig télen. Mintha nyáron is tél lett volna, legalábbis most így emlékszik rá: ő úszik, a víz tizennyolc, tizenkilenc fokos, a levegő mínusz három, mínusz öt, tíz, este van, sötét, mikor máskor edzhetnének kölyökcsapat tagjai, a vízben három-négy méterre, ha ellátni a gomolygó párapamacsoktól, és ő úszik, úszik. A többiek pólóztak.

A többiek pólóztak, a többieknek volt tűzvörös egyesületi fürdőköpenyük, volt számozott pólósapkájuk, volt sportköri igazolványuk, volt labdájuk, több is, gyakorlatoztak, formációkat próbálgattak, kétkapuztak − Polgár úszott. Hónapok teltek el, míg meg merte kérdezni Gyula bá't, vele ugyan mi lesz? − Kapus leszel − mondta Gyula bá' −, arra jó a mellúszás, erősítsd a lábtempódat! Azzal elvonult. Polgár tehát úszott, erősítette a lábtempóját, korábban járt le az uszodába, amikor még a felnőttek gyakoroltak, figyelte, mit csinálnak a kapusok, azután utánozni próbálta őket, némi sikerrel:

olykor köldökig is ki tudott emelkedni a vízből, karjait szétfeszítve, két-három másodpercig tartva így magát − nagyon büszke volt.

Azután egy este − természetesen tél volt, pára, mínuszok, stb., lásd, mint fent − a partról beszólt Gyula bá': − Polgár, a kapuba! Véletlen volt persze, Z., az „igazi" kapus, az állandó kapus valamiért nem jött el, tartaléka, a nagyobbik H. az egyik kapuba állt, de a másik így is üres maradt volna, ha az a szerencsétlen, nyápic Polgár… − szóval betették. A csapatba. A csapatba! Játszani! Őt, aki jószerével még labdát sem látott addig közelről, másfél év alatt.

Aztán meglátta, egészen közelről.

Két perce taposhatta a vizet, amikor a ködből fölbukkant T.: lóbált, Polgár kiemelkedett, T. eleresztette a labdát, Polgár kepeckedett és az a baromi erős, dögnehéz, vizes bőrgolyó úgy vágta oda nyújtózkodó kezének három ujját a felső kapufához, hogy két körmét azonnal belepotyogtatta a vízbe.

Hősleg viselkedett, megjátszott eleganciával: arcán némi grimasszal (amely a fájdalomnak éppúgy betudható volt, mint a csinált fölényességnek) odaúszott a partra, Gyula bá nem is láthatta tulajdonképpen mi történt, csak most sápadt el egy kicsit, látva a véres ujjakat, és hallva Polgárt: − Gyula bá', nekem ennyi elég volt.

Többé nem látták edzésen, mégis minden héten háromszor elment edzésre. Otthon ugyanis nem merte bevallani, hogy kész, befejezte. Elindult hát minden héten, hétfőn, szerdán és pénteken félnégy körül, négyre éppen odaért a Bem moziba. Azért éppen oda, hogy ha ne adj' isten, az út irányát figyelnék szülei, láthassák, hogy ő bizony a Császár felé tart. Bement a moziba: volt film, amit háromszor, négyszer is látott, az előadás végén lebaktatott a klotyóba a kanyargós lépcsőn, ott benedvesítette fürdőgatyáját, -cipőjét, a törülközőt, és ment haza, hat óra, félhét tájban oda is ért. Soha nem bukott le, csinálta pedig vagy két évig, azután bokros tanulnivalóira hivatkozással legálisan is befejezte sportolói pályafutását.

Mindazonáltal a mai napig egyetlen sporteseményt képes élvezni, nézni, mi több, szakértően kommentálni a tv előtt. Az idő természetesen szépít, és messziről jött ember azt mond, amit akar: − Együtt játszottunk − bökött állával egykor Csapó, Faragó felé, és társasága tiszteletteljesen

hallgatta, milyen véres dráma törte ketté diadalmasnak induló sportkarrierjét, mert sztorijaiban természetesen már bajnoki mérkőzéseket játszott, sőt, az ifjúsági válogatott is szemet vetett rá.

Mostanában a fent említett Faragó Tamás aszondta a pólóról, hogy rém unalmas és balkáni sport.

Ha a Balaton mélyvizében lubickolva (no, ilyesmi legutóbb vagy tíz éve volt) közelébe keveredik egy labda, Polgár Gyula marokra fogja, limbálja, tapos, olykor sikerül köldökig kiemelkednie, és úgy hajítja vissza a golyót − a kis srácok meg nem értik, mit szórakozik ez a vén fasz.

Sport a la Polgár − Úszás

Hurok, hosszú kötélre csatlakoztatva, a kötél végén pózna, annak végén vörösre égett, kövér pacák, fehér atlétatrikóban, fehér nadrágban és üvölt: − Kéztempó! Lábtempó! Kéztempó! Lábtempó! Polgár a hurokban fuldoklik.

Úszásképzésének ez már sokadik állomása, sokadik uszodában, ez talán éppen a Dagály, igen, egészen biztosan a Dagály, emlékszik, ahogy a hármas villamos megállójától még hosszan gyalogoltak a Duna-part felé. Sokadik nyár, sokadik kísérlet: Anyu, aki valaha − állítólag, vagyis önmaga állítása szerint, amely állításokat jobb volt némi kétkedéssel fogadni − versenyszerűen úszott, ragaszkodott ahhoz, hogy Polgár kövesse őt, és minimum országos bajnok legyen. Ennek legelső akadályát csupán az képezte, hogy Polgár képtelen volt megtanulni úszni. A margitszigeti Sportuszoda kismedencéjében csoportosan, több gyerekkel együtt vagy pár száz méterrel feljebb, a Palán csakis vele foglalkoztak, nem kevés pénzért, ezt anyja többször el is mondta neki: − Fiacskám, erre spórolok, és képtelen vagy megtanulni? Polgár nem igazán volt tisztában a pénz és az úszástudás közötti kapcsolattal, ily módon téve tanúbizonyságát alig tízéves korára érett bölcsességének, amelyet később a nagy filozófus, H. Géza fejlesztett a „Tud úszni? És ha megfizetem?" alaptörvényéig.

Anyu otthon hasra fektette egy széken, úgy mutogatta a kartempót-lábtempót, mellúszásban persze, gondolván az a legegyszerűbb, legalábbis Anyunak ez volt e legegyszerűbb, annak idején ebben versenyzett(?) − Polgár évtizedekkel később tudta meg, hogy ez a legkomplikáltabb úszásnem. Anyu varrt Polgárnak pompásan passzoló fecskegatyákat, elöl széles fehér csíkkal, oldalt három lifegő madzag-kötelékkel. Vett neki úszós bélyeget, pontosabban Aput küldte el a November 7.- téri filatéliához, természetesen most sem felejtvén el hozzá tenni, milyen drága egy-egy ilyen bélyeg − mindegy: Anyu mindent megtett, ő legalábbis azt hitte, hogy mindent.

A Római parti Béke strand és uszoda úgy a harmincas években épülhetett. Csak semmi cicoma, bejáratnál jegykezelés apró bódéban, jobbra női öltöző, balra férfi; vasfogasokra aggatandó a ruha, a cipő, krétával ráírva a biléta száma, amely bilétát a pénztáros-jegykezelő-

ruhatáros-úszómester egyszemélyes intézménye osztogatta. Az uszoda végén kis faajtó, átjárás a Béke étterembe, a Római-part legkedvesebb, legalábbis Polgár által leginkább szeretett kisvendéglőjébe. Zöldre festett apácarácsokra fölfutó vadszőlő alkotta a bokszokat, bennük zöldre festett vasasztal, zöld fabordás ülőkéjű székek, piros-kockás abrosz − ahogy klasszikus kertvendéglőben dukál. A választék szerény, ám Polgár számára ez amúgy sem érdekes: hírhedetten rossz evő, csontsovány, ám a kukorica! A bokszok között le-fel sétált egy bácsi, nyakában hevederen hatalmas tálca, hófehér vászonnal letakarva, és a vászon alatt gőzölgő főtt-kukoricacsövek. Azon nagyon kevés ételek egyike, amelyeket Polgár akkoriban hajlandó volt magához venni, mit, hogy hajlandó volt? Imádta. Ráadásul ez amolyan igazi, különleges, csak itt kapható kukorica volt: tarka. A sárga szemek között feketék, sötétbarnák, ettől aztán az íze is másnak tűnt.

A kukorica volt a prémium.

A közeli Postás-üdülőből az uszodába átsétálva Anyu kijelentette: ha Polgár félórát gyakorol, tanulgatja az úszást, kap egy cső csemegét.

Az uszodának messze földön hírhedetten hideg volt a vize, ám Polgár nemcsak a hőmérséklettől, hanem a félelemtől is fázott. Polgárnak víziszonya volt, miért víziszonya ne lett volna, iszonyodott ő szinte mindentől-mindenkitől, akkor is, később is. A sekély vízben Anyu letérdelt, a hasra fektetett Polgárt a víz tetejére emelte és nekikezdett: − Kéztempó! Lábtempó! Kéztempó! Lábtempó! Polgár kapálózott, behunyt szemmel, fejét, amennyire csak tudta, magasan fölfelé tartva: kéztempó, lábtempó, kéztempó, lábtempó − azután kukorica.

Ez így ment két hétig.

Akkor egy délelőtt Anyu belökte Polgárt a mélybe. Először ugyan azt mondta, a gyerek véletlenül csúszott meg, és ő nemhogy lökni, de elkapni akarta Polgárt, később azonban határozottan állította: mindez eltervezett ügylet volt, most vagy soha, ha a srác nem evickél ki, abbahagyja a nyúzbálását, kész, elég. A srác, a szerencsétlen, kievickélt.

Élete kevés diadalmas napjainak egyikét élte akkor.

Később egész elfogadható mellúszó-stílust vett föl, volt időszak, amikor pólós reményeket dédelgetett, és képes volt több ezer méter leúszására is, egyhuzamban. Idősödvén immár maga vélte: kell a mozgás! és

egyedül vagy valamelyik barátjával-barátnőjével, többé kevésbé rendszeresen lejárt a Szigetre vagy a Dagályba, végül a lakótelepe szélén, egy iskola tanmedencéjében kötött ki. Azt heti pár órára kinyitották az ún. nagy*közönségnek*, amely társulat egy része Polgárnak meglehetősen *közönséges*nek tűnt: pl. piásan, sőt, pezsgőspalackokkal a kezükben üvöltöztek néhányan a brűgölőben (kis medence, térdig érő, meleg vizzel - dagonyázó).

Ekkoriban Polgár már örült, ha három-négy hosszt le tud úszni, igaz, azt nagyon szépen, elegánsan, megérezte, ha nézik: bemutatózott. A show után lassan libegett a létra felé, mintha levezetne, pedig frászt: lihegését, a megerőltetéstől zakatoló szívdobbanását próbálta eltüntetni azon a rövid kis úton, nehogy a parton nézgelődők elhízott puhánynak tartsák.

Pedig az volt, visszavonhatatlanul.

Szar- és más szagok

A liláspiros ragálycédula jószerint le se került Polgárék ajtajáról. Ott virított kisebb-nagyobb megszakításokkal esztendőkig, kicsi öröm egy gyereknek: sok fájdalom és bezártság. Hónapokat, éveket vett el életéből a megannyi kórság, és e veszteségeket aligha pótolhatta, midőn később üzemorvosnál, sorozáson, kórházi vagy ambuláns anamnézisek felvételekor a nővér, az írnok kérdésére, miszerint milyen gyermekbetegségei voltak, szinte gőgösen vágta oda: - Minden. Nehezen hitték, ő meg flegmán ismételte: igen, kérem, valamennyi: azok vállat vontak és strigulát az összes rovathoz.

A bajokat többnyire Silfen doktor bácsi diagnosztizálta és kezelte. A mindig gyógyszerillatú kopaszodó öregúr a háziorvosok hajdani és jelenlegi hivatalos korszaka között is megmaradt (igaz, valószínűleg csak kevesek számára) családi doktornak. Többnyire a Csanády és Visegrádi utca sarkán található lakás-rendelőjében fogadta Polgárt, már amikor az járóképes volt; ott tapasztotta a gyerek bőréhez furcsa műszerét: rövid, úgy tizenöt centiméteres rézcső, egyik végén a fül-, másikon a testhez nyomott hallgató gumikorongjai. Az ódon eszköz passzolt a vaskos, öregségtől repedt bőrű fotelekhez, kerevethez, nem illett volna ide holmi kétfülbe dugható, gumicsöves orvosi szerszám. Silfen doktor kezeléseiben is hagyománytisztelő volt: priznicet, izzasztó teákat alkalmazott legtöbbször, és erre gyakran akadt alkalma, hiszen Polgár a szellőtől is megfázott. Erősítőül vasbort itattak vele, meg csukamájolajat nyelettek − volna. Na, ezt nem. A piát még csak-csak, de ezt a szörnyűszagú, undorító állagú kenceszerűséget?! Soha. Természetesen soha ne mond, hogy soha: Anyuék szereztek Apu amerikai orvostestvérétől valami extrakülönleges dolgot, az 1950-es évek legelején külföldi gyógyszert! A csukamájolaj az amerikai technológiának köszönhetően nem nyúlós gezemiceformában, hanem borsónyi, áttetsző, gömbölyű kapszulákban érkezett, se íze, se bűze(!), csak le kellett nyelni.

A hajlamot a megfázásra − mint minden rosszat − örökölte, ezt speciel Aputól: sötétbe forduló délutánokra emlékszik, mellkasán, fején hideg vizes borogatás, míg Apu egy fejére borított lepedő alatt nyög, köhög, krákog. A lepedő alatt kis lavórban kamillatea gőzölög: Apu inhalál. A kamilla tömény, sűrű ódörjét évtizedek múltán is érezni véli.

Mint a kvarclámpáét. A csukamájolajos, vasboros prevencióhoz hozzátartozott az óvodabeli kvarcolás is; egyszerre két gyerek ülhetett a lilás fényű lámpa elé, szemükre gumiszalaggal sötét üvegkorongokat húztak, és orrukat kitöltötte az égő ózon illata: igen, az véletlenül kellemes volt.

Mivel az úgynevezett sors obligát könyvében az volt megírva, hogy Polgárnak holmi gyereknyavalyák mellett igazán beteggé kellett lennie, hát összeszedett egy tébécét. Annyira szegények nem voltak, lakásuk sem volt oly' gyatra, hogy a házi körülmények okozták volna a kórt, gyaníthatóan megfertőződött valahol; így jutott tüdőszanatóriumba ötvenhat tavaszán, hosszú-hosszú hónapokig. Ez külön téma, máshol elmesélendő, itt annyi jelzendő: a szani fertőtlenítőiből, gyógyszereiből, pállott ágyneműiből, műszersterilizálóiból, fő- és mellékhelyiségeiből, konyháiból, hiányos kövezetű folyosóiból áradó aroma keveredett a betegek testnedveinek, gyomor-, vese-, bélműködésének; a látogatók ázott lódenjének, rántott csirke zsírjának szagával − leírhatatlan koktél.

Polgár elment minden évben az osztállyal a kötelező orvosi vizsgálatra is, valahova Újpestre, ott vért vettek tőlük, meg röntgen is akadt olykor, de többnyire csak megmustrálták valamennyiüket, alsógatyás fiútömeget − itt az oroszlánszag dominált, mely tudvalévőleg az izzadtság, a láb-, valamint a mosdatlanság szagának összetéveszthetetlen, csak itt, meg férfisportolók öltözőiben fellelhető kevercse. Nyolcadikban alaposabb volt a dolog, a kopogtatásos sztetoszkópia, az ízületvizsgálat, a fejforma kitapintása, a szemhéj le-felhúzása után (közben?) a doktor úr belenyúlt a srácok gatyájába, s így mondta ki a verdiktet, a korpusz, valamint a pénisz megszemlélése után. Az előzőre: *alultáplált*, az utóbbira: *közepesen fejlett*. Többnyire mindenkinek közepesen fejlett volt, de az a néhány, akinek jól fejlettet tapogattak, kéjjel röhögte a többit.

A pesti tanintézetek némelyikében volt saját, persze többnyire csak félállású, hetenként egy-két napon néhány óráig rendelő iskolaorvos is. A Sziget utcai doki az épület lányok számára elszeparált traktusában fungált, a földszinten: furcsa, más földrész, ennek megfelelően különös légkörrel − a NŐK! illatával. A rendelő felkereséséhez valódi baj, vagy jó szimuláló képesség kellett (Polgárnak jutott mindkettő), ellenesetben nemcsak lógási szándékot róhattak föl a nebulónak, hanem még

szigorúbban büntetendő, hiszen vélhetőleg szexuális indíttatású kalandozást is. Az indíttatás megítélése kissé túlzó. Az egész kirándulás inkább volt gyomorszorítóan izgatott érdeklődés egy ismeretlen rassz, faj, népcsoport - a lányok titokzatos, hiszen elzárt világa iránt, mint valami nemi vágy (ne feledjük, az akkori 13-14 évesek túlnyomó többsége jóval később érett, mint a maiak).

Az egészségügy (mint olyan) rendszeres kapcsolatot tartott az állam polgáraival a tüdőgondozóba invitáló évenkénti idézés által. Polgár ide úgy járt, mint valamiféle törzsvendég: kéthavonta, később negyed-, félévente s ráadásul örömmel, mert lógni lehetett az iskolából. Egy volt tébécést rendszeresen kellett ellenőrizni, meg hát itt, az akkoriban lepusztult, nyáladzó vakolattal és nyáladzó öregemberekkel telt, korhadást, elmúlást lehelő falak közt állították ki számára minden szeptemberben a papírt, igazolandó a kórelőzményt, amely igazolás nélkülözhetetlen volt a felmentéshez. Mármint a testnevelés című tárgyból.

Polgár - nyilván éppen a nyavalyák miatt kiesett hónapok, évek miatt, meg csontvázsoványsága okán kétbalkezesnek, és -lábasnak minősíttetett. Egy bukfencre sem tellett tőle, nemhogy átugrani a svédszekrényt! Fölmászni a kötélen! Tanár és diákja úgy vélte: jobb, ha felhagynak egymással. Így történt ez évekig, míg valahogy (a nyolcadik előtt éppen) elfelejtették beszerezni a papírt. Mire fölocsúdtak, Polgár bukásra állt.

Testnevelésből.

Nem semmi: egy elégtelen nem igazán tett volna jót a továbbtanulásnak, így hát kétségbeesésében Polgár fölmutatta a talpát. Jobb lábán, saroktájon, akkor már pár éve jókora vadhús nőtt, befelé, mogyoró nagyságúra tapintotta, nem fájt, nem volt érdekes, legalábbis eladdig nem. Most viszont!… Most viszont tökéletesen bevált.

Elbaktattak Apuval a Lőportár utcába, a bőr és nemi beteg gondozóba. Merthogy az ott volt, és együtt volt, mint mindenütt ebben a szép magyar egészségügyben. Valódi kurvákra meg szakadt fazonokra emlékszik Polgár, és furcsállja: bár akkor nem igazán tudta, kicsoda-micsoda egy kurva (mi az, hogy nem igazán? egyáltalán nem tudta!), de mégis. Mégis tökéletesen biztos volt abban, hogy ezek a nők ott, ezek bizony nem vadhúsukat jöttek kioperáltatni, ezek a nők *olyan* nők. Ez

valószínűleg olyan ősi tudás, amely génjeinkben kódolt - fejtegette néhány évtizeddel később egy pszichológus komája; legyintettek, röhögtek. A vadhúst kiszedték, pontosabban: kiégették. Kapott a talpába néhány Lidocaint, ez rohadt volt, vastag injekciós tű a talpba, és utána fájdalom ugyan semmi, de az izzóra hevített égetőműszer nyomán az a bűz…

Az égő hús bűze…

Később olvasott erről, túl sokat is, és máig úgy véli: aki égő emberi hús említésekor *tudja,* hogy az mit jelent − annak annyi.

Mindazonáltal a dolog bejött.

Miután bekötözött lábbal, kezében cipőjével kibotorkált a vigyorgó váróteremből (− Ennek a kiskölyöknek aztán cifra egy kankója lehet, mi? Belesántult! Korán kezdi! − Polgár remélte, ilyeneket gondoltak a profik), Apu bement a zárójelentéssel a suliba, ahol némi huzavona után (a tornatanár berágott, veszni látván egy tantörténeti ritkaságot, testnevelésből elvágott nyolcadikost) felmentették a hátralévő néhány hónapra.

Ekkoriban már három foga hiányzott, naná, hogy ez is örökség, Anyunak voltak ilyen szörnyű fogai. Polgárnak még a tejfogaival is meggyűlt a baja, a szó szoros értelmében. Egy simán meglazult kölyökfog eltávolítását követően úgy meggyűlt a seb, hogy a srác feje duplájára dagadt. A gyulladás okozta genny, váladék penetráns szaggal csúszott fölfelé koponyájában, a szeme tájára. A váladzó seb íze-bűze mellé eszelős fájdalmai voltak és negyven fokon felüli láza. Mikor a Szentkirályi utcában a műtőbe feküdt, szemsebész is állt ott, hiszen rámehetett Polgár látása. Utólag úgy véli: ezen nem is csodálkozott volna különösebben, hiszen ki hagyná ott a szemét egy szimpla tejfoghúzáskor, ha nem ő?

Mindezt követte pár év múlva a fogszabályozás; már csak az hiányzott. A Szabadság tér mellett, a Beloiannisz utcában működött a gyermekrészleg, ahol középkori tortúrákkal várták a serdületlen ifjúságot. Polgár kiálló felső, ám befelé forduló alsófogsorát olyképpen próbálták egymáshoz közelíteni, hogy először is hátsó fogaira ormótlan fémkarikát húztak, alulra, felülre, összesen négyet. Az abroncsok belevágtak, -martak az ínybe, a szájpadlásba, de ez még csak a kezdet.

Mintha nem lenne elég e borzadály, a karikákra kis horgokat forrasztottak: ezek oldalt tépték a száját véresre. És mivel az emberi(?), orvosi(?) leleményesség(?) határtalan, a jobb alsó-fölső meg a bal alsó-fölső horgocskákat icipici gumiszalaggal szorították egymáshoz, így feszítvén meg azt a fémgyűrűkre szerelt, milliméteres átmérőjű acéldrótot, amely felül befelé, alul kifelé nyomta-húzta a fogsort.

Jól nevelt (azaz frászt jól nevelt: engedelmességre, tűrésre dresszírozott) kölyök volt; hónapokig viselte ezt az irtózatot, amelytől csak a másik szabadította meg: Anyuék félelme a gyerek éhenhalásától. Polgár amúgy sem evett, most meg aztán pláne nem; a sebesült ínyhús rothadása elegyült az üres gyomor okozta szájszaggal − levetették a szerkentyűt.

Az évek során Polgár alultápláltból túltáplált lett, időnkénti fogyókúrái ellenére. Az első hidat mostanában csináltatta, jobb felől sokáig csak az ínyével rágott. Mindig lekopogja: megfázásai eltűntek és eddig a különböző influenza-járványokat is megúszta. A közepesen fejlettség − hááát... A franc tudja. Mivel rég elmúltak azon idők, midőn a srácok összehasonlították egymás méreteit, hát többnyire úgy véli (persze partner- és barátnői, szerelmei, feleségei véleményére is figyelve), hogy ami van, azzal most már elvan.

Ja, amúgy beteglátogatóba, pláne kórházba nem megy, képtelen elmenni, gát zuhan-emelkedik elé, hiába, na: orra tökéletes, és idegei-emlékezete hűen őrzik a múltban megszenvedett betegségszagokat.

Szatyornyi kincs

Már azt hiszi, üres az íróasztalfiók, amelyet kipakol, amikor megakad a keze valamiben. A bútor régi, antik darab, fiókjai nem húzhatók ki teljesen, hogy csak úgy kiborítsa őket, tehát markolászgat − most éppen a legsarkában valami síkosat tapint, recsegő a hang: egy nylon szatyor. Vagy nylontáska, reklámszütyő, olyan narancsos-sárgás színű, fekete nyomással: Csepeli Centrum Áruház; zsírosan tapad rajta a por.

Reklámszatyor! Még nevet sem tudtak adni neki anno, igaz, még ma sem precíz a kifejezés, de akkor! Mikor először mehetett egy-két napos felderítő útra Bécsig százezrével a nép, ott a Mariahilferen, meg a Kärntneren, a magyar boltokban magától értetődő természetességgel pakolták a megannyi szajrét műanyagtáskákba, olykor nagyobb örömet szerezve a csomagolóanyaggal, mint a becsomagolt tárggyal. Ez teljesen ismeretlen dolog volt, egy másik világ üzenete, egy másik kultúráé, túl a fogyasztásin; egy gazdagé, egyszersmind praktikusé. És ráadásul ingyen volt! Itthon kivették belőle a bécsi cuccot, gondosan kisimították a megannyi színű, feliratú szatyrot, hogy aztán ezzel-azzal teletömve, közértből, piacról jövet-menet apró státuszszimbólumként lóbálhassák. Ez itt, amit most Polgár bontogat, az egyik első hazai termék, de persze miért lenne olyan, mint a bécsi: anyaga is más, vastag, merev, és főleg − pénzbe került. Legalábbis többnyire, nem kalkulálták bele az árba, kalkulálni? ilyesmit? tervgazdaságban csomagolóanyagot? Nonszensz.

Könnyű ez a szatyor, de valami zörög benne, mi lehet? Egyáltalán hogy kerül ide, hiszen ezt a fiókot öt évvel ezelőtt egyszer már kiürítette, lomtalanított, ez meg úgy ránézésre is vagy húszéves darab. Bontogatja, keze tapad a mocsoktól, valami kigurul, fémesen cseng a parkettán: szinte hártyavékony, éles peremű, torz ellipszis alakú, szürkés fémdarab. Igen, ez valamikor egy tantusz volt. A villamosok - a hármas, az ötvenötös, meg a tizenkettes, a tizennégyes a Váci útról kilencvenfokos szögben kanyarodtak a Balzacba, onnét ugyanilyen élesen a Visegrádiba aztán a Kádár utcánál ismét bal kanyar, végállomás. A játékra mindegyik kanyar alkalmas volt, de csak elvileg. A Váci-Balzac sarok túlzottan forgalmas, a Boschoz teherautók hordták az árut, hórukkmunkások mindenütt; a végállomás táján, meg az indulásnál megannyi hivatalos személy, kalauzok, villamosvezetők, forgalomirányítók, ellenőrök, nem beszélve a még több emberről, a le-

felszálló utasok rengetegéről. Az ideális helyszín tehát a Balzac és Visegrádi sarok. Persze inkább a Balzac, a Kresz Géza felé, nehogy bárki közbe avatkozhasson. Bárki, például, egy arra járó felnőtt, vagy éppenséggel a villamosvezető, habár nem valószínű, hogy a megállóhoz közeledve, ha mégannyira lelassít is, észrevegye Azt. Azt a tíz vagy húszfillérest, esetleg tantuszt, lyukas kétfillérest, amelyet időnként − nyári délelőtt, nagy unalmukban − a sínre tettek. Lopakodva, óvatosan körültekintve, nehogy az előbb említettek bármelyike, a járókelők megakadályozzák a csodát, ami számukra volt csak az, kívülállónak nyilván marhaság, sőt veszélyes játék: - Mert mi van édes fiam hogyha megbotlasz és épp a villamos alá esel? Pedig hol van az a villamos, még csak most kanyarodik az utcába, és jön, jön, lassít ugyan, de jön és most igen, szinte hallják, pedig képtelenség a nagy zajban, ahogy az érme felsikít, a jármű tova, ők meg rohannak, hogy felkapják a szétlapult fémet, ami még meleg, sőt forró, ez a pillanat, ez a tizedmásodperc, amíg tapintják a szétlapított tüzet − ezért volt minden. Megérte. A végeredményt persze titkolni kellett, nem volt szülő, aki akármilyen aprópénzt ne tartott volna nagy értéknek, amelyet ily módon elpocsékolni!?Olvadt a szurok a síneket övező kockakövek közt, ahogy mezítlábra húzott vékonytalpú szandáljukkal szaladtak vissza a hűs kapualjba, várva az újabb tujára.

A szatyorból leírhatatlan formájú fekete műanyag gurul ki: egy sebváltógomb. Egy Skoda sebváltógomb. Egy autósboltban vásárolt Skoda sebváltógomb. Mert amikor az emberek sokévi várakozás után megkapták kocsijukat, először a szervizbe mentek. Először és azonnal. Azokat a, Merkur telepről kijött kocsikat ugyanis mindenekelőtt helyre kellett hozni, hiszen vadonatújak voltak. Vadonatújak, tehát összegányoltak, Polgár első Skodájának a sebváltója még a szervizbe vezető úton szétesett, másoknak a benzingombája fulladt ki, a harmadiknak a futóműve nem volt beállítva − a szervizesek arattak. Ez be volt kalkulálva a vételárba, pontosabban már eleve tudta mindenki: nem elég a vételár, azonnal rá kell tenni még egy-két ezrest (uramatyám, egy-két ezresből egy teljes kocsiátnézést, javítást kihoztak!). Míg a szervizben bütykölték a járgányt, a friss tulaj bement a legelső autósboltba, hogy egyéni legyen, Mármint az autója. Az autósboltokban, persze a maszekoknál, nem csak Trabant fékpofát, Dácia féltengelyt, Skoda AC-pumpát, Zsiguli elosztófejet árultak,

hanem megannyi apró baromságot, amellyel ki-ki valamiképpen föltuningolta − mármint ízlése és ítélete szerint − azt az egyenverdát. Volt aki hőmérőt vett, más pepita-csíkos „rally” öntapadós szalagot, meg prémbojtos kulcstartót, üléshuzatot természetesen, bólogató kutyát hátra, bakelitből ezüstre fújt dísztárcsát, pozdorjalemezből kivágott és "faerezetű"-tapétával meg műanyaggal borított kardánbokszot sok tároló hellyel, például magnókazettának. Némelyik ilyenhez műbőr szoknyácskát applikáltak, így húzták rá a sebváltókarra meg a kardántengelyre, és ha kiegészítették mindezt egy ilyen marokba simuló, valóban jobb fogású sebváltógombbal, már teljesen olyan lett az a Skoda 105-ös, mint egy Ferrari. A műanyag gombon megizzadt kezüket a kormányvédő műszőrmébe törölték, úgy rohantak új horizontok felé, hatvannal a sztráda érdi emelkedőjén, vagyis a félsztrádáén, mert csak annyi volt, évekig.

Ez meg egy kis lapos papírdoboz-maradvány, üres C-filmes tasak. Atyavilág, az volt a szám! A C-film, a csoda, a fogamzásgátlás non plusz ultrája! Tabletta még jószerint sehol, ami van, azt beszerezni macerás, ráadásul hamar kiderült: nem is túl egészséges egyik sem; a gumi meg, ugye zokniban lábat mosni − AIDS-nek semmi híre, boldog békeidők; és akkor jött, szinte reklámhadjárattal, de mindenesetre a vízcsapból is hangzóan, ösztönös vagy átgondolt marketingmunkával? fene tudja, de jött a megváltó csoda, a C-film, ami minden problémát megold ugye, bárhol kapható, fillérekért, és abszolút megbízható, kényelmes, higiénikus, egyszerűen csoda, na. Furcsaság: senki nem szégyellte venni, nem úgy, mint az óvszert, vagy a pirulát; ezért ki-ki, még a fiúk is, lásd e mellékelt példát, szinte pökhendien kérték a patikákban, büszkén, bátran − biztonságban vélvén magukat. Biztonságban? Egyesek szerint soha annyi abortusz, de szülés sem volt, mint azon néhány évben, míg ebben a marhaságban hittek Polgárék.

Nagy színes Halászbástya csúszik ki a zacskóból a fotó közepén egy lyuk: jé, tényleg, ilyen is volt! Hangos levelezőlap! Ára tizenkét forint, borítékkal együtt. Qualiton gyártmány, ám ki tudja milyen, honnét való ötlet, mindenesetre nagy: távolba szakadt rokonok, ismerősök karácsonyi, születésnapi üdvözletét le lehetett ezzel tudni. Sőt: azzal a tudattal letudni, hogy nem holmi hitvány anzikszot küldünk, hanem Valamit, ami ott nincs, ami ráadásul még értékes is, még ha szerényen is az, de mindenesetre viszonzása a küldeményeknek, a csomagoknak, az

Ikka-utalványoknak, vagyis valamiféle büszke öntudatot sugárzott ez a bóvli − a zenén kívül. Merthogy ez volt az értelme: egyik oldalára üdvözlő szöveget írt az itthon maradt szerencsétlen. A másik oldalon a Halászbástyát látni, a Duna-kanyart, a Mátyás templomot, a Hősök terét, vagy a szegedi Dómteret, a debreceni Nagytemplomot, és persze a hortobágyi kilenclyukú hidat, gémeskúttal vagy anélkül, és a Balatont, Tihannyal vagy csak vitorlással; színesben, ordító színesben, technicolor a köbön. És mindez (s ez a csúcs): szól! A Hazám, hazámot zengi, vagy a Jöjjön ki Óbudára dallamát, magyar nótát és (elvétve) népdalt; Eisemannt, Kálmán Imrét, Ábrahám Pált és Lehárt, mindent, amivel meg lehet bőgetni a kintit. A honvágydalt − Oly távol, messze van hazám, ó csak még, még egyszer láthatnám − nem publikálták, azt úgy hatvan táján betiltották. A lemezdolog működött volna, ha a boríték nem lett volna szabványtalanul, mármint világszabványtalanul nagy, és ezért hiába hirdette rajta többnyelvű felirat, hogy isten őrizz összehajtani, derék ausztrál vagy kanadai postások könyörtelenül kettétörték a búsborongás hangjait.

Ez meg egy cigarettakínáló. Alján a préselt felirat: Made in DDR. Tényleg, olyan német ízlés: összecsukva szabályos téglaalak, harmonikaszerűen nyílik, nyolc kis tálca alakul ki, cigaretta nagyságúak: jobb helyeken mind a nyolc rekeszbe másféle cigarettát tettek a háziak. Egyik rekesz fehér, a fölötte lévő fekete, aztán megint fehér, megint fekete, bakelit az egész, csúnya − Anyu nagyon szerette. Apu már rég nem dohányzott, Polgár rég elköltözött, vendégek rég jártak náluk, de Anyu minden nap letörölte a dohányzóasztalra tett dobozt, olykor kinyitotta, büszkén megtekintve: igen, mind a nyolc dobozban különféle a szívni való − arra nem gondolt szegény, hogy ha volna kit megkínálnia, az igencsak rosszul járna: évek alatt kiszáradt, porrá vált a cigarettapapír mögött a dohány.

Kés. Famarkolatú, vagy tizenöt centis pengéjű. Hogy ezt mennyit kereste! Nyolcévesen kapta B. Zolitól, pesthidegkúti nyaralótársától. Csereügylet volt, de arra nem emlékszik, hogy mit adott érte, nyilván mindenét, annyira imádta ezt a kést. Már hogy is ne! Egyik oldalán a véset: Jamboree-találkozó, a másikon: Made in Finnland. Egy cserkészkés. Egy valódi cserkészkés. Egy valódi finn cserkészkés. Most is éles, pedig vagy negyven éve nem köszörülték; a penge fokánál mindkét oldalon elkeskenyedő mélyedés: − Ez, apám, a vércsatorna! −

mondta Zoli. Vércsatorna! A szó maga is pompás, hát még az eszköz! Évekig használta, ceruzát faragott vele meg tábortűzhöz nyársat és papírt vágott meg zsineget. Dobálta kirándulásokon fába, úgy négy-öt méterről; szerette ha magánál tarthatja, mintha valami biztonságot adott volna az neki, a gyáva fattyúnak, akinek azóta is mindig volt valami kése, svájci is meg rugós, fene tudja, mitől e harcias vonzódás, ez a macsóság, hiszen egész habitusától teljesen idegen − állítólag férfigénekben kódolt üzenet, ősi valami, a férfi fegyverre vágyik, mindig. Most úgy gondolja, elviszi egy köszörűshöz, sőt, valahol újrafényezteti, és a famarkolatot is lecsiszoltatja, belakkozza, sötétbarnára pácoltatja - persze csak papírvágó késnek, borítékot nyitni: Polgár csöndes ember immár.

A szatyrot meg kivágja a kukába, kell a francnak, ma már egy valaha negyven filléres kiflit is műanyag zacskóba vágnak a közértben, azaz a minishopban − bele van kalkulálva az aranyárba.

Szégyen, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor nyugati kocsival járt, 1979-ben! Opel Kadett, egykettes, kétajtós lépcsőshátú, bilikék! Igaz, használtan vette, NSZK wirman-import, de annyi Skoda után − kéj!

Sietett volna parkoló kocsijához Polgár Gyula a Szerb utcában, gyalogosan. A járdát jószerint teljesen elfoglalták a kocsik, toporogva kerülgették őket az emberek, Polgár is szlalomozott. A templom rácskapuja előtt egy krapek, mintha megérezte volna közele tét, hátranézett, aztán utat adott. Polgár meglepődött, nem szokás az ilyesmi ezen a tájon, és megköszönte a gesztust. Odaért a kocsihoz, minden oké, kápászkodik befelé, aktatáska az anyósülésre, kormányvédő le - szöszmötölt, amikor kopogtak ablakon. Az iménti udvarias férfi volt, olyan ötven körüli, kötöttsatyós;szakállában ősz szálak, rovátkolt arc. Polgár már tekerte is le az üveget, és hallotta, amit nem várt: − Uram, ha pár zsemlére, disznósajtra valót kaphatnék, igen megszorultam…

Polgár Gyula többszörösen szégyellte magát.

Mindenek előtt saját meghökkenése miatt: ilyesmi van? Itt? Most? Ebben a politikai rendszerben? És ha van, mert hát van, itt látható-hallható, akkor ő miért nem tudott eddig róla? Hol él ő?

Észre kellett volna vennie azt a satyót, azt az elhanyagolt szakállt. Jó-jó, gyanús volt az udvariasság, amely íme magyarázatot nyert: egy kéregetőtől természetes lehet egy ilyen gesztus, hiszen valószínűleg nem annyira előzékenységből, mint félelemből fakadt: ki tudja, ki jön hátulról? A rend őre? És milyen lendülettől, indulattól kergetve?

Polgár szégyenkezett „ánblok" is: saját anyagi lehetőségeit összemérve másokéval, permanens volt akkortájt a lelkiismeret furdalása valamivel jobb helyzete okán. És szégyellte, hogy nem tud mindenkin segíteni, és szégyellte, hogy ezért aztán senkin nem segít.

Szégyellte amit akkor tett: farzsebében volt a pénz, az ülésen kényelmetlenül forgolódott, jobb kezét csúsztatta a nadrágba, és igyekezett kikaparni a bankjegyek alól az aprót, hiszen mégse vehette elő mindet, hogy abból keresgéljen, az még cikibb. A kutakodás

eredménye úgy tíz forintnyi érme lett − ezeket nyomta a férfi kezébe. Az illőn megköszönte, és Polgár rátett saját szégyenére, mert − mintegy provokálva önmagát − hazudott: − Elnézést, csak ennyi van.

Az üzlet megköttetett. Hiszen ez üzlet volt. Nem adakozás. Nem könyöradomány. A férfi teljesített: félreállt, előreengedte a siető Polgár Gyulát, aki ezt megköszönte, de az üzlet így még csak félig ment teljesedésbe. A másik része, hát igen, az a fizetés lett. Az ilyen gesztus egy köszönömmel nem intézhető el. Az ügy ekként vált kerekké: elengedés, köszönet **ÉS** fizetés.

Polgár kitolatott, elindult, és tulajdonképpen ekkor szégyellte el magát a legmélyebben: fogalma sem volt, mennyi két pár zsemle meg némi felvágott ára.

Mára − autótlan kisnyugdíjas, aki lett − megtanulta.

Szereeess!! Ószereeess!

Szereeess!! Ószereeess! Itt az óóószereees! Ruhát-cipőt-használtholmit-mindentveszek!

Képzett zenész ma is lekottázhatná e szavak dallamát, Polgár segítene, tökéletesen emlékszik rá, dúdolgatja is olykor. Minimum két irdatlan batyu alatt görnyedt a kezdetben többnyire férfihandlé, a szakma később nőiesedett el, de korszerűsödött is: kis kocsit húzott vagy tolt végig a Kresz Géza utcán a néni. És tényleg mindent megvett: az ablakból lekiabáltak neki, ő fölcammogott, megalkudott, fizetett és távozott. Mindent megvett, mert alig volt eladnivaló. Az emberek a tönkremenetelig hordták, használták holmijaikat, és ha már a suszter, a foltozó szabó, az asztalos, a drótostót sem segített, csak akkor folyamodtak a handléhoz. Az tisztes üzletember, -asszony volt, s mert beosztották egymás közt a várost, személyes ismerősökké váltak egy-egy környéken.

Polgárék foltozó szabója vagy a szomszédban működő kis műhely tulajdonosa-segédje-inasa-mindenese volt, vagy Anyu, esetleg Edit néni egy távoli ismerőse, koros, hófehér hajú, makulátlan eleganciájú kis emberke, aki házhoz jött, kifordítani nadrágot, szoknyát; fölhajtani, vagy leereszteni azokat, koptatót varrva a pantalló aljára és sohasem feledve el megjegyezni: − Na látják, kérem, a cigányszabó is szabó! − Polgár gyerekkorában tisztázta magában a romakérdést: szerette a szabó bácsit.

Ha elunta magát, fölkerekedett, elsétált a Balzac és a Hegedűs Gyula sarkára, nézni a köszörűst. Levizsgázhatott volna, hányféle olló, kés létezik, melyik alatt miként, milyen színben, méretben hányja a szikrát a köszörűkő − megannyi csillagszóró. Az őskorban − ötvenes évek eleje, közepe − mindennap ott görnyedt a mester lábbal hajtott gépezete mellett az utcán, télen és nyáron, azután már csak kétnaponként, majd eltűnt: hja, kérem, az életszínvonal nőtt, jobb minőségű konyhai szerszámok kerültek.

Bóklászása kivezette a Kőrútra, nasikeresőben. Nyáron főtt kukoricát, télen pattogatottat és sült gesztenyét árultak, a Nyugatitól a Margit hídig három-négy helyen is; egy cső kukorica egy bélás, fél liter pattogatott, vagy öt darab gesztenye egy froncsi − évekig. A Nyugati-

resti helyén azóta gyorsetető van, akárcsak a Margit-hídnál − azok a pokrócba-kendőbe bugyolált, levágott ujjú kötött kesztyűt hordó gesztenyés mámik netán McDonald'sék korai kémei, piackutatói voltak, kifürkészendő: hol ennének valamit a jó pestiek?

A vattacukor már ritkább csemege volt, a hűvösvölgyi villamos-végállomásnál állt és forgatta forró, kellemes illatot ontó gépezetét a fehérköpenyes-sapkás tulaj, télen-nyáron, állandó és biztos vevőkörre építve. A Hűvösvölgybe kijutni akkoriban ugyanis még kirándulás volt, program, a sínpárak váltója hosszabb-rövidebb séták kiindulópontja, vagy csak helyben bámulásé; a végállomás melletti rövid lejtőn évekig állt, mi több: olykor működött is egy fedett csarnokba burkolt mozgólépcső, a megkezdett majd leállított metróépítkezés egyik felszínen is látható jele, bemutató az aranykorból, ami majd eljövend, amikor meredeken indul fölfelé és önmagától jár az élet.

Siófokon, a barométer mellett ücsörgött nyaranta a grafikus: szénnel gyorsportrékat, -karikatúrákat rögtönzött egy tízesért, húszasért − előtte hosszú sorban álltak a delikvensek, egyszer Polgár is. Évekig hitte: korai maszek, saját zsebre dolgozó grafikus volt Faragó művész úr, aki megörökítette őt, ménkű orrát, kiálló fogait − de a nemrég előkerült, töredezett, besárgult lapon bélyegző: Idegenforgalmi Hivatal, Siófok, Balaton. Polgár egy ideig csodálkozott, miből él meg annyi utcai portretista a világ minden városában, meg itt, a Vörösmarty téren − de aztán megtudta az áraikat... Mindegy, kedveli őket Pesten, Párizsban, Rómában; percekig el tud bámészkodni, ha találnak egy kuncsaftot, de ő soha, sehol rá nem beszélhető a modellkedésre: neki elég volt évtizedekkel ezelőtt.

A város jobb kocsmái mellett többnyire mindig akadt egy-egy torzonborz alak, a koldulást törvényileg tiltó korban önálló mesterséget talált nímolista: a tűzkőárus. Míg a trafikokban a bélyegnagyságú zacskóba rejtett tűzkő párja, állami zárjeggyel ellátva, kilencven fillér volt, addig az alkalmi árus egy szemért kért egy forintot, és meg is kapta. Nem koldult, és nemcsak a törvény miatt: ő szolgáltatott, és erre büszke volt. Az, hogy dupla áron? Na és? Ez hallgatólagos megegyezés a kocsmából távozók és közte, miként az is, hogy a vásárlók többsége soha nem használta az árút, öngyújtója sem lévén. Adtak és kaptak, korrekt üzlet. A vevő nem volt erkölcsprédikátor, álcázott

egészségnevelő: tökéletesen tudta, hogy az a forint − néhány társával szaporodván − rövidesen rummá cseppfolyósodik.

Ószeres helyett újságban hirdető, mindenféle vásárlást ígérő, de csak antikvitásokra bukó hiénák vannak; a piezzo-elektronikus öngyújtók korában ki a francnak kell? A minap Polgár köszörűst keresett, kiélesítendő húsdarálója elkopott vágóéleit, és valaki vígan újságolta: van megint vándorköszörűs, ott szorgoskodik a Lehel-piac sarkán, sorok várnak rá (újabb korjelző: nem telik teflonbevonatú, lézerélű, soha el nem kopó csodakonyhakésre). Minit Úr országszerte qrva jól megél cipőjavításból, dacára a filléres kínai csukáknak. A forintos, platnin pattogatott kukoricából pop-corn lett, egy vagyonért gépben sütik; vattacukorért a Vidám Parkhoz, vagy valamely búcsúba kell vándorolni − és hova tűnt a tót vándorbádogos, utcát ébresztő kajabálásával?

Előbb-utóbb, akár a köszörűs, előkerül, mert igény lesz rá és kiálthatja majd:

− Dróóótoznyi! Fóóótoznyi! Dróóótoznyi! Fóóóótoznyi!

Szerepjáték

Polgár Gyula kapott egy rakat képet a régi Pestről, a régi Budáról, a századfordulósról, értve: a XIX. és a XX. századiról. (Polgár időnként kiakad, hogy a számítógépes adatkitöltések miatt eltűntek a római számok, már nincs XIII. kerület csak 13., és előbb-utóbb XIV. Lajost is 14. Lajosnak írják − mind szegényebb a világ.)

Játszik a képekkel Polgár és mert egyikükön korabeli drótostót, hát most ő, Polgár Gyula lesz Franyó maga. Április van, majd egy hónapja jön − gyalogszerrel, hogyan másként − kis, szepességi falujából. Az út még így, kutyagolva sem tartana ilyen soká, de hát útközben is akad munka a falvakban, városokban: sok a törött edény, és Franyó, kinek hátán ott az egész műhelye, dolgozik az út során, olykor pár piculáért, máskor kosztért-kvártélyért.

A székesfővárosbeli szállása a Tabánban van, immáron harmadik éve várja őt Pohánka korcsmáros (aki földi, de már rég itt él) istállójában egy zug. A szalmához zsákot is kapott; minden holmija − beretva, fotográfia az asszonyról meg a gyerekekről, ilyesmik − megfér egy polcon. A ház semmiben nem különbözik a környékbeliektől, a dimbes-dombos meredek utcákon eső idején sár zuhog lefelé, de ha szép az idő, márpedig ilyenkor már többnyire szép, vasárnaponként megtelik a sok kiskocsma apró kertje − csak Krúdy urat nem látni, aki csak a magányos kocsmázást kedveli, olykor napokig elüldögélve, szót sem ejtve: Franyó házigazdája sokat tudna mesélni.

Ma Franyó is búcsút vesz a kapufától, neki is vasárnapja van, szétnéz Pesten, nem járt arra még, adott elég munkát Buda. Azért alkalmatos műhelyét a hátára kanyarítja, bár félti az ünneplő öltönyt, ünneplő? tán húsz éve volt új, a menyegzőjén. A szerszámok meg azért kellenek, mert hozzánőttek. Amióta az eszét tudja, dolgozik és vándorol, vándorol és dolgozik − ha vasárnap, hát vasárnap. Azt erősen eltökéli, ő maga nem kopog be szokása szerint sehova: − Drótozni, fótozni? Ha valaki megállítja, hát Isten neki.

A Lánchídon bandukol át, hídpénzt nem fizet, Tabánbeli szomszédja a vámszedő, majd legközelebb lekvittelik egymással valamely vasfazék repedésének eltüntetésekor. Hanem itt már megtorlódik a forgalom, zajosabb, mozgalmasabb a környék, nemhogy a csendes-békés

Tabánhoz, de a budai dombokhoz képest is: sok az ember, a kocsi, lovas meg lovatlan, az ám! Franyó emlékszik, hogy' megijedt amikor először látott automobilt − ma már tapasztalt világjáró, ösmeri őket. A Dunán alul egy gőzhajó iszonytatosan nehéz uszályokat húz, a pesti rakpart felé lavíroznak, hozzák a városnak a búzát, szenet − vasárnapjuk ezeknek sincs.

A híd végétől jobbra sétál Franyó, nagy tér fogadja, a sokat vándorlók nyugalmával kérdezi az egyik szembejövőt, merre is jár ő most: Vörösmarty tér. Középen bérkocsik, rengeteg, homokba hullik a lócitrom, a lovak feje zabos zsákban vagy vizes vödörben, köröttük kocsisok, lovászgyerekek, hohó! Hát az ott a szembeszomszédék Gyurkája! Tavaly együtt jöttek le, a gyerek itt maradt, mesterséget tanulni − ez nem sikerült, kiderül a beszélgetésükből. Hadar össze-vissza a fiú, Franyó nem szokott ennyi beszédhez, szédül a feje, vizet kér a lótifutivá lett gyerektől, aztán hirtelen ötlet: ő ma mégsem dolgozik, még ha rátalálnának, akkor sem. Azt mondja erre a Gyurka, majd ő elrekkenti Franyó bá szerszámait a maga szállásán, itt van az Magyar Királyhoz címzett Szálloda pincéjében, amely hotelkombinátban szintén „dolgozik" a kamasz: alkalmi tróger, futár, tüzifiú (fát vág a konyhában), vizesnyolcas (alkalmatos edényből szép, nyolcas alakban vizet locsol a szálló előtti járdára, lekötendő az örökös port, homokot).

Franyó csak most néz körül a téren, a Gyurka gyerek bennfentes leereszkedéssel mutatja, mi micsoda. − Az a vasházacska? Az nem ház, Franyó bá, ott kell lemenni a földalatti vasúthoz. És mert Franyó értetlenkedik, a gyerek megrángatja a férfi kabátja ujját, a legjobb magyarázat maga a látvány − átcaplatnak a cifra kis épülethez. Rézkorlát vezet lefelé a lépcsőnél, lent kétszárnyú üvegajtó, amögött fehér meg bordó csempével borított falak, hát ilyet még nem látott tán a a király sem! A sínek ösmerősebbek, ült Franyó már vasúton, de ez a zaj, ami most közeledik riasztó, remeg minden, Franyó a falhoz tapad. Beszáguldanak a sárga vagonok, alig van ideje szemrevételezni őket, bőr fogantyúk lógnak a plafonjukról, sárga meg barna lécekből vannak az ülések − ahogy jött, tovarobog a csoda.

Visszatérve a térre Franyó hunyorog, szédül is kissé, ezt meg szégyelli a gyerek előtt, hát gyorsan elköszön, másnap reggel úgyis találkoznak,

majd visszajön a holmijáért. Széles úton ballag, megmondta a Gyurka, ez vezet a Városligetbe, arról meg még Budán is tudja mindenki, hogy az valami csuda. Franyó, mi tagadás, fél egy kicsit: hatalmasak a házak! Még ráomlanak! Odahaza ilyen nincs, de még Budán is kevés, itt meg sorban állnak, szorosan, három, négyemeletesek, húha! Ha csak egyetlen ház minden második lakásában akadna fótozni való, egy nap alatt annyit keresne, mint Budán egész héten! Ezen el kell majd töprengenie, nem ellensége ő a saját pénzének.

Az út végén megint nagy tér, itt sok a szobor, lovasok egy oszlop körül, tudakozódik: a hét vezér. Egy szalmakalapos úriember nevet a képébe: − Ezeknek adta el a ti Szvatoplukotok egy árva lóért ezt az országot. Franyó bólint, biztos így van: sem Szvatoplukról, sem valami vezérekről nem hallott eddig.

Odébb víz csillog, erről tudja, ez a Városligeti tó. Letelepszik a partján a fövenybe, nem mintha fáradt lenne, neki ennyi út semmiség, de már azt nem hagyná el, hogy megáztassa lábait a vízben. Leveszi hát a sokat élt bakancsot, a friss, vasárnapi kapcát, aztán csak ül ott a nagy darab ember: kezeivel a háta mögött kitámasztja magát, lába térdig a vízben − ez valami nagyon jó.

Arra riad, hogy elaludt. Egy rendőr ébresztgeti, nem éppen finoman: a kardja végével böködi az alvót, csúcsos sisakján a lemenő nap fénye verődik vissza, amint nem is olyan apró rúgásokkal gyorsítja Franyó távozását. Sötétedik lassan, odébb fények gyúlnak, zene hangzik, az biztos az Ős Budavár, erről is hallott már, magafajták közül is járnak arra, mármint iparosok, cselédlányok: − Ott aztán lehet mulatni! − kacsint rá sokat sejtetően Janó a régi cimbora, akinél azon este meghál.

Sokáig beszélgetnek egy gyertya mellett, otthoni dolgokról meg itteniekről, a mai napról, a nagy kirándulásról − Janó persze mindent tud, mindent jobban tud, hiába, ő már hosszú évek óta itt él, a nagyvárosban, most éppen egy fatelep őrzője. Kicsit szomorú, merthogy ezt az igen jó állását (van itt még egy kis kalyibája is, ahol lakhat-alhat) bizony hamarosan elveszti, a telekre nagy házat húznak, így lesz teljes a Pál utcai épületsor. Az új házak lakói őt, Janót sem kedvelik nagyon: miért foglalja el egy tót a magyar munkás helyét? Ó, Franyó ismeri az ilyesmit, ennyi év után sem tudja megszokni, hogy nem csak gyerekek,

de felnőttek is ráüvöltenek az utcán: − Drótoznyi, fótoznyi! Mindig krumplit zabányi!

És mindketten hallották már a rigmust:

Legyen úgy ahogyan régen vót!/Süvegelje meg a magyart ruszin, oláh, tót!

Polgárnak vannak fölösen képei a harmincas évek elejének Budapestjéről is, legközelebb bankvezért játszana, olyan filmbélit (− Ez a Szűcs nem a mi Szűcsünk! A mi Szűcsünk nem ez a Szűcs!). Ezt tehetné úgy az évtized végéig, az első, majd a második zsidótörvényig, az árjásításig és tovább, amikor a szerencsésebbjét Amerikába, a pechesebbjét a halálba kergették, mondván:

Legyen úgy ahogyan régen vót!/Süvegelje meg a magyart cigány, zsidó, tót!

Amely rigmus ma, az újabb század fordulóján enyhe, szelíd-szolid szövegnek minősíthető.

Szesztilalom

Polgár Gyula, mikor még piásnak számított, csórónak is minősült. E két ok miatt eminens érdeke volt olcsó itatókat földerítenie városszerte. Haverjai (oh, az olyannyira áhított újságírószakma jelesei), később a munkája (ah, a bontakozó reklámbiznisz mindenhatósága) juttatták be a Sajtóháznak, vagy még a hetvenes évek elején is Szabad Nép székháznak nevezett épületbe, azaz a Hírlapkiadó Vállalat központjába, a Blaha Lujza téren.

A házat a negyvenes években téglajegyekből, tehát közadakozásból húzták föl. Korábban a Szabad Népé volt, ennek kiadójában tökölődött szegény Apu a terjesztési ügyekkel. Aztán ezt az objektumot is államosították. „A hatalom egyik kihelyezett tagozata volt, egy toldott épület, nem is volt nagyon használható" − ezt jóval később olvasta Polgár valahol, korábban mit sem tudott ilyen ügyekről. Őt csak a földszint, annak is egy sarka érdekelte.

A büfé. A bolti árakkal működő, de a kocsmákénál (többnyire) szordínósabb környezetű-hangulatú büfé.

Ide Polgár kezdetben belógott, nem volt nagy etvasz, az „örök" nyugdíjas öregapók; ha (ritkán) rákérdeztek, hova-hova, Polgár benyomta egy, a ház valamely szerkesztőségében dolgozó haverja nevét, akivel ugye a büfében van találkozója. − De hát Z. elvtárs nincs is itt! − akadékoskodott (még ritkábban) egy éberebb agg. − Hát persze, hogy nincs, azért várom a büfében − válaszolta Polgár végtelen türelemmel, mintha beteghez szólna. Később valóban itt intézte ügyeit a kiadó hirdetési részlegének munkatársaival.

A büfét Bálint-műveknek nevezték a beavatottabbak az üzemeltető-pultos-csapos-pincér nyomán. Polgár máig nem tudja, az illető vezeték-, vagy utóneve lett-e a cégér, a pasira sem emlékszik nagyon, annyira sűrűn nem járt oda.

Ám egy, később történeti-történelmi jelentőségűvé lett eseménykor éppen ott konyakozott.

Vékony, alacsony férfi lépett a helyiségbe, azaz nem lépett: megdermedt az ajtóban, mintha a dohányfüst, a piaszag, a vitazaj falként tornyosulna előtte. Amint megmozdult, amerre lépett elcsendesült a brájzli.

Polgárnak ivótársa mormogta a fülébe: ez X. elvtárs, a cég egyik erős embere, pártvezető, szakszervezeti főmufti. Az ürge gyomorfekélyesekre valló arcán őszinte döbbenet, amelynek (meglepetése csitultával) hangot is adott: − Itt alkoholt mérnek?! − kérdezte és állította egyszerre.

A folytatásról Polgár már csak hallomásból értesült. A naiv X. (− Naiv? Lószart! Apám, az a mandró évek óta a házban dolgozott, de addig valamelyik titkárnője hozott neki ezt-azt a büféből!) azonnal intézkedett, írásban: a Bálint-művekben pia stop, csekáj, tilos.

Tisztázzunk valamit. Amióta világ a világ, az emberek isznak. Otthon, mindenféle vendéglátó üzemben, munkahelyen is, akár, még ha tiltják is, naná. Az újságírók (állítólag) emberek, tehát isznak. Nem mindegyik, nem is a többség, de jó részük − mint az egész társadalomban, bárhol a világon. A nagyobb kiadók (és még ezernyi más intézményé, szerte az országban) büféi csak megfelelni próbáltak egy valós igénynek, ráadásul olcsón. Ahol nem, ott ki-ki az íróasztalába rejtett palackból szlopált (ez volt a jobbik eset, mert legalább a helyén volt az illető, elérhetően), vagy a környékbeli piáldák forgalmát növelte (szar ügy: jóval drágább az előző módoknál, meg hát ha az ember egyszer ki-, eljött a munkahelyéről, minek is menne vissza, ha itt oly jó a társaság?)

A Sajtóházban az akcióra reakció jött: ez már csak így működik.

A jelentős bevételcsökkenéstől igencsak szomorú Bálint mesterhez belépett egy nap az addig tán külföldön? szabin? tanyázó K.B., nyomában kis sleppjével. K. B., akkor éppen főszerkesztő (annak is remek, ritkaság!), az MSZMP KB, a budapesti PB-tagja; korábban valódi illegális kommunista, sőt: fegyveres antifasiszta; nem mellékesen Köpe Bálint mintája, Déry Felelet-jében. Ritka értelmes, böcsületes, életigenlő (óriási bridzses − hoppá, a proli, mi?) pasas. Kérte a konyakját. Bálint jelentette az előzményeket.

X. volt akkora potentát, no meg a munkahelyi alkoholizálás tilalma is olyan erős, c hogy még a viharedzett K. B. se szálljon nyílt harcba. Előhívta hát konspirációs énjét. Attól kezdve a Hírlapkiadó büféje Al Capone-i helyeket idézett, az amerikai prohibíció fílingje lengte át. Aki inni akart, az nyomatékosan jó! teát-kávét! kért. Kapott teás-, kávéscsészében konyakot, rumot, cseresznyét.

X. időnként inspiciált. Sikertelenül. Ha más nem, a portások átszóltak telefonon: riadó! Minden csésze, még a valóban kávét tartalmazó is − eltűnt.

Már akié. K.B. helyettese, L.L. − az esetnek már Polgár is szemtanúja volt − X. érkeztekor nemhogy eldugta volna piáját, de decensen (és kurva pimaszul), eltartva kisujját a teáscsészétől, odaszólt a jó Bálintnak a konyak fölül: − Azért egy tea legyen forró, de minimum meleg. Ez még csak nem is langyos!

X. látogatásai megszűntek, a szesztilalom lassan elillant, majd K. is, L. is, meg mind a többiek; Népszabadság ki, Magyar Fórum be. Mára az épületet is lebontották, úgy tetszik, ez a Blaha Lujza téri házak sorsa, csak az az ocsmány fémdoboz, amit Corvin áruháznak mernek nevezni, na igen, az marad. Meg a tér, mint a város egyik legrandább placca, erős versenyben a Kaleffal. Polgárt mindez már nem érdekli, de:

− Mi lehet Bálinttal?

Szex, szilveszter, szoba-konyha

avagy: legek, sohák

Az első válását, még a hetvenes évek közepén, nagyon szépen akarták megoldani az asszonnyal, amúgy fiatal entellektüelek módjára, a „mi-ugyebár-nem-balhézunk-annál-értelmesebbek vagyunk" - szlogennel. A részletes megbeszélések után kialakult a menetrend: Polgár még otthon tölti a karácsonyt, leginkább a gyerek miatt, aztán a két ünnep közt elhúz, viszi a kis cuccát, ruhák, személyes tárgyak, néhány könyv − vagyis mindaz, amire az asszony később sem tart(hat) majd igényt, az ügyvédnél, a bíróságon, a „vagyon" felosztásakor.

A karácsonyt Polgár Gyula mindig nehezen tűrte, az akkori a **leg**szarabbak közé sorolható, három napig vigyorogni, eszet játszani, gyereknek hazudni: − Apu most egy pár napra, egy-két hétre elutazik.

Huszonhetedikén reggel bepakolt a Skodába, odahagyta a budai villalakást és visszahúzott Újlipóciába, szülőfalujába, egy Visegrádi utcai, gangos ház szoba-konyhájába. Átmeneti megoldás: az addig ott lakó fiatalok, Polgár haverjának a haverjai, kaptak egy szövetkezeti kétszobást valamely panelben; a régit, a hátsó lépcső mellettit harminc nap múlva kellett leadniuk a tanácsnak, addig Polgár befészkelhette magát ide, ingyér'.

A szoba-konyha olyan volt mint a Nagykönyvben. Iszonyatos. Mármint az elkényeztetett, mert valamiféle kényelemhez, vagyis inkább alapvetésekhez (víz, villany, WC, ilyesmik) szokott Polgárnak.

A folyosóról bejárás közvetlen a konyhába. Üvegajtó; mögötte hervatag gáztűzhely, vagy ötvenéves; falikút, mint a lakás egyetlen vízvételi helye (Polgár számára vizelési hely is…). Odébb a tipikus, 1930-as évekbeli konyhaszekrény: sokszor újrafestett, fehér; alul tárolók, középen üveges polcok, jobbra-balra megint tárolók. Az asztal, a két szék fölé középen vacak kis lámpa lóg. A falikút és a konyhaszekrény között, szintén üveges ajtó a szobába − hohó, az a szoba! Az ajtóval szemben ménkű ágy, mellette tükrös izé, mint a hármas oltárok, fésülködő asztalka? Két Panni fotel, egy cserépkályha, „modern" csillár égők nélkül, no és csipke mindenütt − atyavilág, kik lehettek az előző bérlők, a Polgárral egykorú fiatalok?

Rögvest levetette magát az ágyra, mint a kégli számára **leg**lényegesebb bútordarabjára − kipróbálva a rugózását (szar, gödrös), mintegy birtokba vette azt, célszerszámként.

Merthogy ő itt dugni fog.

Sokat, sokakkal, változatosan és főleg: nyugalomban.

Az a házasság ugyanis leginkább azért ment gajra, mert az asszony féltékeny volt. No jó, azért, mert az asszony joggal volt féltékeny. No, még jó-bb: Polgár kefélt-dugott-szeretkezett, ahol, amikor, akivel csak lehetett; mintha az az intézmény, a Házasság nevű, csak egy háttérszolgáltató lenne − ő folytatta legényéletét. Akadtak persze egyéb gondjaik is egymással, bőven, de a felesége a nőket tolerálta a **leg**kevésbé és Polgár alig is fogta fel, miért.

A szoba-konyha fölavatását szilveszterre tervezte, a Nagyon Buta, Ám Gyönyörű Manökennel − a továbbiakban **NBM**. Meló során ismerte meg, cége minden reklámanyagán a csajt szerepeltette − tehette, ő volt a reklámfőnök. Nem „kvitteltette" a lányt, nem volt ebben semmi „korrupció": a nő megérdemelte a szereplést, hiszen gyönyörű volt.

És buta.

Hihetetlenül, fölfoghatatlanul, megmagyarázhatatlanul buta. Nem csupán a minimális műveltség (kézcsókom: mi az?), de az alapvető intelligencia(?) is hiányzott belőle, és még a női, ösztönös rafinériákat sem ismerte. Tán retardált volt kissé? Tudja fene, Polgár most, túl a hatvanon, szinte elégedetten állapítja meg: övé volt az elmúlt évtizedek **leg**butább nője a városban. Merthogy övé volt, azaz lett, mármint fizikailag-nemileg.

Szilveszter este a Kiskakukkba mentek, a Pozsonyi útra, aránylag közel a kéglihez, de biztos távolságba Polgár minden ismerősétől. Senkivel sem akart találkozni, hallgatni a válási mantrákat. Senkivel sem akart találkozni, mert nem akarta, hogy meghallják, miket mond NBM. Azon a gyönyörű szájon, ha egyáltalán kijött valami szó, az csak ostobaság lehetett. Dugta a csajt Polgár, a szó nem szexuális, de fizikai értelmében: dugdosta a környezete elől. Mi tagadás, szégyellte, pedig az ilyen küllemű nőkkel lehet ám villogni, hajaj!

NBM szellemi képességeire jellemző, hogy mindebből (szégyenből, Polgár-féle önmarcangból, az aljas dugdosásból) semmit sem vett észre.

Az étteremben, mint mindig, isteni volt a kaja, és, mint mindig, Polgár számára gyűlöletes a cigányzene kaja közben, mert az a muzsika iváshoz való, dínomhoz meg dánomhoz − piás-mulatós zsidó, aki bírt lenni mind gyakrabban; tán soha nem ismert nagyapja nyomán.

Pezsgő éjfélkor, korhelyleves, aztán egy kis mártózás a kőrúti nyüzsiben, majd irány Horány, vagyis a válás utáni, tehát feleség-féltékenység-balhémentes kégli, gyorsan. Ilyenkor a férfiembert már rég nem a feje, hanem (bizony ám!) a farka vezérli: mielőbb ágyba!

Az íratlan férfi-biblia, a közhelyes férfi-dekameron, a férfi-szóbeszéd, férfi-szájhagyomány alaptétele (bocsánat, drága hölgyeim): minél butuskább (beh geil kifejezés!) a nő, annál jobban szeretkezik. NBM élből és életből cáfolt. Polgár az elkövetkezendő hosszú órákból **két** dologra-fogalomra emlékszik kristálytisztán.

Egy: előtte és azóta ilyen makulátlan bőrű nővel nem volt dolga; sehol egy anyajegy, egy folt, heg, de még egy szeplő sem;combjain és köztük apró arany pihék, lentebb selyem: borotva? Gyanta? Fazonigazítás? Mi az?. (Ez ciki volt később: Polgár kiszerelmesedett, olykor lekonyult „hibás" bőrű csodáktól; neki még a sztár-libácskák fotóin is akad riasztó pötty bőven).

Kettő: előtte-azóta ilyen, khm, amatőr nővel nem volt dolga. Nem, nem frigid volt, csak (csaaak?!?!) a szexhez is buta. Polgár soha nem szeretett aktus közben túl sokat beszélni; mozdulatokkal, érintésekkel kommunikált, de most kénytelen volt szinte parancsokat osztogatni: − Ide tedd a kezed! Oda a lábad! A szád! Most fordulj meg! Arra! Most vissza! Az egy dolog, hogy NBM buzgón és jókedvűen engedelmeskedett, de kezdeményezés semmi, inkább csodálkozás: ilyenek is vannak!?

Ne tévedjünk. Polgár sosem minősült lepedőakrobatának, de ehhez a csajhoz képest… Maga volt az eleven, két lábon járó Káma-sutra.

A szex-tor-túra másnap délig tartott, akkor NBM el balra (tán taxit fogott? Ott, a mély Visegrádiban? Nyilván. Szép volt. Nagyon szép. Minden taxi mindig megállt neki. Hamarost artista lett, unterwomen, névtelen senki-semmi, feleségként egy vándorcirkuszban).

Polgár aludt másodikán reggelig. Akkor rájött, hogy hát igen, szarni is kellene, amire a falikút alkalmatlan; meg zuhanyozni, amire szintén. Jószerint ki sem csomagolt motyóját lecipelte a Skodába: kóboroljunk egy kicsit. Ment a szürke városon körbe, mindenütt még mindig hó- és szerpentin-maradványok, szétrepedt trombiták, piásüvegek cserepei.

Elgurult az akkortájt nyílt Domus előtt, bevillant a szoba-konyha berendezése, „bútorai". Megborzongott − és visszatért a nejéhez. Az szó nélkül fogadta, már nem volt szava semmihez: minek-miért? Nagyiéknál a gyerek, s amikor megjött, legalább az ő világa rendben maradt: az ő Apuja, ahogy ígérte, otthon van.

Polgár pár hét alatt fölhajtott egy garzont valamely külkercég vendégházában, ott héderelt majd' egy évig.

NBM-el **soha** többé nem találkozott, szoba-konyhában **soha** többé nem lakott.

Pedig van ma is, rengeteg, s boldog ma is, akinek jut ilyen.

És tán ez a **leg**borzasztóbb.

Szófosó

Polgár Gyula kiszaszerolt valami olcsó telefonos díjszabást; délutánonként, hétvégeken ingyenes. A leglehetetlenebb időpontokban fölcsörget, se bú, se bá, és csak fossa a szót:

− Te, ugye ott az általánosban, a Szigetben végig ugyanabban a teremben voltunk, semmi vándorlás, szakszobák meg ilyesmi, és olajos hajópadló volt a borítás, nem tudom milyen olajjal kenték be a nyári meg téli szünetben a deszkákat, de büdös volt, és ha eltaknyoltál mocskos lett mindened, ha a kezeddel fogtad föl a zuhanást, akkor meg szálka is ment bele, úgy kepeckedtél vissza a padba, ami olyan volt mint a Nyilas Misi korában, egybeépülve a ferde, lejtős írórész, meg az ülések, ezt is felújították nyaranta, mindig zöldre festették, de a zománc nem tudta eltakarni a korábbi srácok bevéseséit, HÜJE, meg szívek, meg monogramok, és elsőbe' állandóan ragadt az egész, mert mindenféle rajzokat meg kivágásokat köllött beragasztani a füzetekbe, mégpedig csirizzel, amit ott, helyben mi kotyvasztottunk a hat-hét éves, ügyetlen kezeinkkel vízből, lisztből, és én csak azt nem értem, hogy a búsba fértünk el ezekben a kis szar padokban, mert oké, elsőben még lötyögtünk bennük, de hát nyolcadikban?, az egyik unokám tizennégy éves, száznyolcvankilenc centi, negyvenhetes a lába, rendben, akceleráció, mi nem voltunk ekkora laklik, de mégis .

− Meg az is tuti, hogy nyolc éven át vaskályhával fűtöttek, hozta T. bácsi a szenet, és az állati jó volt, ha óra közben, mert ugye mindenhova nem jutott el a szünetekben, és ennél csak az volt a jobb, amikor szénszünet volt, tanítás nyista, egy télen többször is, nem értettük miért, utólag olvastam, hogy a gyárakba, a hadiüzemekbe kellett a fűtőanyag, mi meg, iskolások, le voltunk szarva, hálistennek, és olykor csináltunk magunknak is szünetet, mert a vaskályha átizzott tetejére apró radírdarabokat tettünk és azok olyan baromi büdösen olvadtak, hogy a tanító kizavart bennünket a teremből, és maga futott legelől.

− És neked volt zöld lódenkabátod?, mert most rengetegszer olvasom, hogy az egyenruha volt, de nálunk a családban senki sem hordta, idén a télen láttam egyet, nem is olyan ronda, meg a Mamut egyik butikjában is volt egy, eredeti Rascher Loden gyártmány, ugyanaz a zöld szín, csak éppen könnyű mint a pihe, fölpróbáltam, kályhameleg, fingom sincs miből csinálhatták, persze kétszázezerért akár aranyból is.

− Meg azt sem értem, mér' volt minden zöld, ez is biztos valami tervgazdaságos ügy lehetett, irányt vettek a zöld festékre, vagy az volt a legolcsóbb, ahhoz volt alapanyag, mert a padokon kívül zöld volt a HÉV is, a helyi érdekű vasút, ami tulajdonképpen villamos volt, és zöld volt a zöld villamos is, a nyilvános slózi, belül a falakon szintén olaj, kátránnyal vegyítve, nem tudtál olyan büdöset szarni, hogy a klotyó ne lett volna büdösebb, a Jászai Mari téren meg a Szent István parkban.

− Aztán a piaci hordárok? azok a manusok, akik nagy, kétkerekű targoncaszerűségen hordták a cuccot, mindenfélét, nálunk a Kreszben leginkább krumplit, gyümölcsöt a zöldséges boltokba a Lehelről, fából volt az egész tákolmány, vassal körülpántolva, a hátuljára másik deszkát szögeltek, merőlegesen a lapra, a pasi megemelte a kocsit, a két fogantyújánál, meg keresztülvetett a mellén egy széles bőrszíjat, ami a kocsihoz volt erősítve, úgy feszült bele, mint a riksakulik, így vízszintes volt az egész, de ha megállt valahol, akkor hátrabillent az az izé, és ha nincs ott a merőleges deszka, akkor minden kiborul, és az ürgéknek mind szürke cájgruhájuk volt, s a görögdinnyének, amit trógeroltak, ötven fillér volt kilója, és az is zöld volt, naná.

− A zöldséges boltok fölött napernyő volt, meg minden bolt fölött napernyő volt, fakult, megereszkedett ponyvából, tavasztól reggelenként kitekerték, este behúzták, így védték az árut a naptól, a kifakulástól, később láttam a Körúton boltokat, amelyek kirakatait belülről beragasztották sárga celofánszerűséggel, az mindig gyűrött volt, és csak sokkal, de sokkal később jöttek a hő- meg fényálló üvegek, de a ponyvák, ha behúzva is, meg a vasrolók, olyan redőnyfélék ma is rengeteg bolton ott vannak, amíg a portált át nem építik, maradnak, és a zöldségesnél mindig locsolták a kirakott árut, hogy csillogjon, mintha friss lenne, pedig kevés árú volt és nem ért rá megöregedni, mert fölvásároltuk, és a boltos, vagy a fia, lánya volt a vizesnyolcas is, ugyanazzal a kannából nagy nyolcasokban öntötték ki a vizet a járdára, a por ellen.

− Amikor a Tánti úgy kilencszázhatvanban küldött egy Ikka-utalványt, akkor az Anyu egy olyan csomagot választott a Tüköry utcában, színes prospektusból, tizenöt dollárosat, amiben szárított datolya volt, meg rizs, tearum meg holland kakaó, és abból főzött nekem, de azt nagyon utáltam, nekem máig azok a tejivós kakaók az igaziak, ahol negyven fillér volt egy sóskifli, és ugyanennyit kértek érte a kocsmákban is,

pikoló, meg pohár sör mellé baromi jó volt egy-egy, korsóhoz minimum kettő, vagy óriáskifli, forintért, meg még annál is óriásabb, egy bélásért, de azt már csak pékségekben csinálták, emberes adag volt, és a tejivókban, például az Anker-köznél persze túrót is adtak, kupacokból kimérve, tehént meg juhot, és vajat, emlékszel: nem előre csomagoltat, hanem úgy vágták le egy bazi tömbből, öt-, tíz dekát, de sosem találták el, mindig "lehet egy kicsivel több?" volt, sosem "lehet egy kicsit kevesebb?".

− Ja igen, az Ankerről jut eszembe, nem messze onnan, a Népköztársaság elején, az Opera oldalán volt egy írógépszalon, és amikor az Apu Remingtonja már annyira lerobbant, hogy senki nem vállalta a javítását, ott vettem neki egy egész kicsi, német elektromos gépet, a nevére nem emlékszem, de az is zöld volt, és az Apu akkor ezzel keresett kis pénzt a nyugdíja mellé, mindenféle gépeléseket vállalt, meg az én cuccaimat is mindig ő írta, én meg nem tudok normálisan gépelni, csak pötyögök két ujjal, és a gondolataim mindig megelőzik az írást.

− Te voltál építőtáborban?, mert én sosem, ez már persze a Hanság utáni időszak volt, gyümölcsszedés,és a srácok nagyon szidták, mert kurva meleg volt, a sátrakban pláne, meg jóval kevesebbet fizettek, mint amit ígértek, de leginkább az volt a szemétség, hogy koedukált táborokról volt szó, és állítom, ezért ment a többség, akár fiú, akár lány, de aztán ott kiderült, hogy csajok sehol, igen, vazze, minket már kamaszkorunkban átvertek mindig, majd hívlak −

Azzal annyi. Haveroktól tudom, egy nap többeket fölhív, s nyomja, nyomja. K. szerint, aki orvos és pszichiáter, így menekül az őrület elől. − Én egy depresszionista művész vagyok! Ez Polgár egyik nyögete. Ám művésznek nem minősíthető, depressziót orvos nem állapított meg, ő is váltig tagadja, mindazonáltal most többen úgy érezzük, haverjai, hogy jelenleg éppen „up” van, mert csak telefonál, telefonál, telefonál:

− Te találkoztál nálunk az Esztikével? Ő a Bulcsúba jött, segíteni Anyunak, akkor már némileg konszolidálódtunk, amiben az is játszott, hogy sok pénzt adtam haza. Esztike takarítónő volt, de csinált mindent: mosott, főzött, bevásárolt, meg fölborította Anyu ezer éves szokásait. Például leállította a VIM-ről. Anyu, nyilván mert még az ő anyja háztartásából ismerte, húszas, harmincas évek, mindenre VIM-et használt, azt a sárga, hengeres dobozút, súrolta vele a kádat, a csempét,

a konyhai kőpadlót, meg persze a sütő-, főzőedényeit − pusztult is minden rendesen a durva szemcséktől. Esztike kivágta, arra nem emlékszem, hogy mit hozott helyette, de például bevezette a Rapidot, "gyorsmosásra", bármit jelentsen is az, hogy gyorsmosás.

− Meg kezdtek Tükör ablaktisztítót használni, a korábbi ecetes víz-újságpapír metódus helyett. Én is ezzel pucoltam a kocsim üvegét, magát a Skodát meg Autonet samponnal, ami az üvegre nem volt teljesen frankó, ezért kellett az a vörös flakon is, meg akkor még lehetett szerezni valódi szarvasbőrt, aránylag olcsón.

− Apu meg olyan hülye kerek dobozból tisztította a cipőjét, pasztásdoboz, oldalán valami elfordítható fémbütyök nyitotta-csukta elvileg, én hülyére kínlódtam magam vele, ha nem vágtam el az ujjam, már sikerélményem volt, aztán jött a krémező kefe, utána a pucoló rongy, a suvick-kefe − utáltam, időpocsékolás. Apu olykor megszánt, helyrepofozta az én csukáimat is, meg tömött belejük fa!!! sámfát, volt neki rengeteg, aztán amikor meghalt és kitakarítottam a Bulcsút, kidobtam mind a nehéz fát, persze most már bánom, cipőim egymás hegyén hátán a szekrény aljában, tépik, szakítják, mocskolják egymást.

− Anyu még korábban, a Kreszben eredetileg parázsos-faszenes vasalót használt, persze parazsa nem volt, ezért begyújtotta a gázt, azon melegítette azt a kurva nehéz fekete böhömséget. Tényleg, ott a konyhában sok régi cucc volt, egy öntöttvas mérlegre is emlékszem; Anyu nem volt jó szakács, de néhány süteménye, például a nőiszeszély, vagy a zserbó messze földön híres, és az ezekhez szükséges alapanyagokat aggályosan porciózta ki, a mérleghez tartozó kis rézsúlyokkal, azok egy fadobozban voltak, kétdekástól a tízesig, méretre fúrt, süllyesztett lyukakban üldögéltek a skatulyában.

− A pincerekeszünkön, meg a Rómain, a csónakházi szekrényünkön TUTO-lakat lógott, egy fogpiszkálóval ki lehetett volna nyitni, de hát más nem volt, és mit talált volna a betörő? A Rómain persze sok a kacat, evezős élethez minden kellhet, Technokol ragasztó is, tehát ha a betörő egyben szipuzó is, akkor azért jól jár. A jégakkukkal úgy, magukban, hűtőláda nélkül nem sokra ment volna, meg különben is, az eredetileg tizenhat forint tíz filléres kis zacskókat lenyomták tízre, elvinni pitiség. Evezőséknél örök gond a kajahűtés meg a -melegítés is, az utóbbit szolgálta megannyi, különböző méretű termosz, az egyikben kávét

vittek magukkal a túrákra, a másikban levest hoztak a Béke strand vendéglőjéből, a harmadikban fagyit, ugyanonnan.

Ekkor kinyomom a gombot és üzenetrögzítőre állítom a gépet: ha Polgár szól bele ezután, én föl nem veszem, az hétszentségatyaisten! A módszer nem vált be. Polgárt nem érdekli, reagál-e a hívott, ő monologizál, bele a rögzítő digitális memóriájába; nem őrült beszéd, és tán van is benne rendszer, de fárasztó, qrvára az:

− Ott a Kreszben még csak hetenként egyszer, majd kétszer volt melegvíz, mármint fürdéshez, minden egyébhez úgy kellett melegíteni, ezért nagy beruházás volt az a vízmelegítő, minden értelemben gázos, amelyet teljes titokban szerelt föl a Glatter házmester meg egy haverja, mert a gázművek nem engedélyezte volna, kicsi a légtér, a fürdőszoba tényleg mini volt, utólag ugyan balhéztak, de jóváhagyták.

− És azért jöttek ide világsztárok is, Te ott voltál az Armstrong-koncerten a Népstadionban? Az még akkor komplett volt, nem esett szét atomjaira, és százezer ember hallgatta-nézte azt az istenáldotta zsenit, habár azt hiszem, inkább nézte, merthogy a hangosítás akkoriban még hihetetlenül szar volt, nekem mákom lett, elég közel ülhettem hozzájuk. Baromi jó volt, csak az dühített, hogy a tömeg a Hello Dollyt értékelte a legjobban, akkor persze tomboltak, slágerré züllött musical darab, pedig Satchmoék főleg valódi dzsesszt nyomtak, de a nép azt nem vette annyira. No jó, mert hát nem ismerte, de akkor minek jött ki? Sznobok mind? Vagy „csak" imádtak fehérek közt egy nem-európait? Nigger, nigger, ciki, de hát ámerikai, bazmeg!

− Mindenütt sok volt a bunkó. És akadt, aki fennen is hirdette ezt, frankón, tényleg fennen, a feje tetején: emlékszel azokra a bőrkalapokra?! Téeszelnök-kalapnak hívták, pedig nem csak Mucsán viselték. Tulajdonképpen jó cucc volt, mert aki ilyet vett magára, arról kábé belőhető volt, messziről, ismeretlenül, mekkora farok.

− Az ilyenek jártak vállalati kocsikon, A-meg-valami-betű, és három szám, tudhattad, hogy itt jön a hatalom, jelzi a rendszám. A Warsavát a Pobedáról koppintották, azt meg állítólag valamely Volvóról, lehet, ezt is Jaltában pacsizták le? A szabadalmak, találmányok „alkalmazását"? A Volga volt csak „saját", szovjet fejlesztés, no az olyan is volt, orrán valami ugró szarvasszerűség, beszarás, mintha egy Rollsot látnál, mi? Aztán ezt letervezték róla, szerintem azért, mert mindenütt lelopták,

letörték a kis szobrot, és akkor hogyan nézett volna ki egy zsarukocsi: meglopva, lepusztítva? És mit fogyasztott az a dög! Zabálta a benzint öregem, zabálta! Igaz, azok a benzinárak...

− Volt az iskolarádió, tudod egy barna doboz az ajtó vagy a tábla fölött. Egyszer, minden előzmény nélkül, valami tavaszi reggel benyomták, hogy most a tanítás abbamarad, megyünk kirándulni, azt hittük, megint a K. barmul, de nem, és máig nem értem miért, mi történhetett? Bombariadó? Akkor? Mindenesetre elmentünk a hatossal a Moszkva térre, onnan ötvenhatossal a Fogasig, azzal föl végig, mindenki élvezte, én utáltam, túl sokat hurcolásztak erre a Tüdőszanatóriumba.

Újabb trükkel próbálkozom, ezt kapd ki Polgár Gyula: faxra állítom a szerkentyűt, azt a torz fütyülést próbáld ledumálni! Nem használt. Kiderült, Polgár telefondíj-csomagja olyan, hogy bizonyos mobilszámokat is igen kedvezményesen hívhat este. Ez cseszett be igazán. Nem elég, hogy teledumálja sokunk fejét, de most nekem este 11-kor kezdi lökni:

− A Csajkát persze szintén lopták valahonnan, valami amerikai kocsit másoltak vele, az volt a csúcsmodell, miniszteréknek, KB titkároknak. Faszikám! Tegnap láttam egyet, beszarás, gyönyörű állapotban, csak úgy ragyogott, veterán kocsinak számít, többe kerül, mint számos vadiúj verda, és ez még a Volgánál is többet zabál, és hol vannak az akkori benzinárak, és kié lehet? Ilyen hülye miniszter azért ma talán nincs, de pártfőnök is kevés.

− Egyébként kissrác koromban sínautót szerettem volna, hiszen mi a kocsikat alig ismertük, még mint fogalmat sem, de sínautót láttam a Nyugatiban, azután a Déliben, és az nyilvánvaló volt, hogy ezzel a speciális Pobedával, sőt! Pobedával sokkal kényelmesebben, gyorsabban lehetne vasutazni, akár a Balcsira, akár Debrecenbe, mindegy, az nagy tutiság volt.

− Hetvenkettőben aztán álomkocsik is voltak, amikor a Burton-Taylor féle buliba idejött a fél világ, Bécsből már Mercikkel, BMW-kel, Bentley-kel − nem volt ám semmi! De az egész... Mint amikor a fehér ember megjelenik a sötét dzsungelben, a vadak közt, mutogatja magát és üveggyöngyöket oszt a megtiszteltetéstől vigyorgó, csóró bennszülötteknek; majd' kihánytam a belem.

− Akkortájt kezdtem vásárolni Anyunak mindenféle cuccot, grillsütőt például, NDK-sat, röhögni fogsz: máig megvan, egész csirkét lehet vele

forgatni, meg nyárson saslikot; zörög, füstöl, de működik. Az elődjét, a melegszendvics-masinát már kidobtam, nem bírta a strapát, pedig fasza volt. Az a General Electric kenyérpirító is rég gajra ment, amellyel Anyu a fogyókúrájához fölszeletelt zsemlét sütötte, olykor kormosra. Kivágtam az összes régi, lusta hajszárítót is, mármint azért lusta, mert alig volt bennük szufla, és mert akkoriban ugye hosszú hajam volt, mint neked is, mint mindenkinek, egy óráig tartott, míg megszáradt, nekem meg az ilyenekre nem volt időm, hát hozattam egy haverral nyugatnémetből egy profi ketyerét, fújt mint számum, hat perc, slussz.

− És vazze, tudod mennyi volt az áramszámlánk? Ha kétszáz forint fölé ment, már valami nagyon nem stimmelt! Naná. Kisült, hogy Apu öreg rádiója időnként megbolondul, valamiért megkergeti a villanyórát, pedig az nem akármilyen rádió volt: annak idején még hallgatási engedélyt is kapott, azám! Mindazonáltal csak a Kossuthot fogta; jut eszembe: a Kossuth híd! Megvan? Ott ment a Parlament és a Batthyány tér között. Elsőnek épült a háború után a Manci, a ponton, azt szétszedték, és jött Gerő, a hídverő, összecsapták a Kossuthot − aztán szétszedték a hidat is, Gerőt is. És azt a szerencsétlen, hátba lőtt Osztapenkót is! Mér' kellett lebontani?

− Itt mindig mindent szétszednek, elbontanak, megváltoztatnak! Rendben, a Király utcát még át tudom venni a Majakovszkijból, meg az Andrássy út is okés, Anyuék mindig így nevezték, de már a Gorkij fasor nekem sose lesz Városligeti, és a Marx tér sem Nyugati − nyugat? itt? A Balkán végén?

− Amúgy nem tudod, hogy hívják azt az utcát, ahonnét a negyvenhetes meg a negyvenkilences kijött a Zrínyi nyomda előtt a Bajcsyra?

Tudom, de nem mondom. Nézze meg egy térképen. Apró bosszú, de bitang jó érzés. Megsértődött kicsit, darab ideig nem beszélte tele a búrám. Nem volt módja telebeszélni. Ha megláttam a kijelzőn, hogy ő hív, gombnyomás: „Hívás elutasítva". Erre variált, nem mutatja a kütyüm, hogy ő a hívó. Csöngetés: „Ismeretlen szám" − föl kell venni, hátha nem ő, hátha fontos. Túrót. Polgár Gyula folytatja, mintha abba sem hagyta volna:

− Egyszer, ötvenét elején, valami nagy dübörgést hallottunk, Anyuék megrémültek, hogy itt a MUK, tudod, ez volt a jelszó: Márciusban Újra Kezdjük, és Anyuék nem akartak lövöldözést, és az a dübörgés tulajdonképpen harci zaj volt, munkásőrök masíroztak végig a Csanádyn, kikanyarodva a Vácira. Ezt akkortájt megismételték párszor,

erőfitogtatás, persze, meg demonstráció, tulajdonképpen marhaság, hiszen a tömeg csak akkor veszélyes, ha van ellensége.

− Igen, ez már politika, de hát mi egy átpolitizált korban nőttünk föl, bár nemigen vettünk róla tudomást, de az belénk tolakodott, folyvást. Emlékszel, mennyi politikai plakát volt szerte a városban? Ovisként, kisiskolásként ezekből tanultunk olvasni, úgy éljek! Ezért nekem máig a legtutibb poszter az Aranypóké, tudod: csak egy gyönyörű segg, hatalmasra nagyítva − lényegre törni, na!

− Azt sem tudom fölfogni, hogy anno, az ötvenes években, miért érte meg a Közértnek tejet házhoz szállítani, itt Budapesten, nem valahol az USA-ban, hanem például mifelénk. Akár egyetlen üveget is kihoztak, emeletre, ajtó elé! Most próbáltam ilyesmit, megaláncok némelyike vállalja, de csak orbitális tételeket, hihetetlen szállítási költséggel.

− A múltkor meg azon filóztam, hogy mi miért mindig a Balaton déli partjára mentünk, ha mentük? Mér' csak ott volt számunkra SZOT üdülő vagy vállalati? Az északira csupán kirándultunk, hajóval Badacsonyba berúgni, vagy keskeny, billegő komppal Tihanyba. Lehet, hogy a déli part a proliké, mint Pest, az északi pedig az arisztokratáké, mint Buda?

− Három éve nem volt nálunk áramszünet, erre tegnap beszart az egész ház, és sehol se találtam a zseblámpámat, veszek egyet ma, de milyet? Én ehhez nem értek és annyiféle van, hogy totál megkavar; annak idején volt a laposelemes, fekete doboz, és slussz, azzal elvoltunk. A hátán volt valami fémdrótféle, úgy lehetett föllógatni mondjuk a pincében, az elemet meg a Sokol rádiókra gumizták, baromi hülyén nézett ki, a két elem alatt eltörpült a rádió, és máig sincs fingom se, hogy ezt azér' csinálta a sok állatja, mert nem lehetett kapni megfelelő, kilencvoltos téglaelemet, vagy mert így volt olcsóbb − −

Föladtam. Nyomjad, öreg, nyomjad Polgár. A mobilba füldugót csatoltam, szabad mindkét kezem: netelek, míg dumál, vagy az erkélyen virágokat locsolok, esetleg töltök egy pohár lónyálat − bár ennyi szöveghez, elviseléséhez valami ütősebb kellene.

Sztálin a kombinátban

Persze kombiná*L*t volt a neve, kombinált szekrény, de hát Polgár gyereknyelve belebotlott a mássalhangzó-torlódásba. A kombinát, mint olyan, része egy garnitúrának, amit Anyuék házasságkötésükkor vettek-kaptak összedobott rokoni és saját pénzből, tehát úgy negyven táján készült, s állott pedig egy dupla ágyból, az ágy fejtámlájára illesztett könyvespolcból, két fotelből, két éjjeli- és egy ruhásszekrényből, no meg a kombinátból. Valamennyi fényes barnára pácolt-lakkozott, masszív, nehézfa alkotmány. A kombinát felső harmadában két eltolható üveglap mögött a *vitrin*; a középső osztatban balra kis ajtó nyitott utat a *„bár"*hoz; mellette lehajtható, íróasztalul is szolgáló falap fedte a *szekretert*, alul a *fehér-* és *ágyneműs polcok* rendszere. Ahogy Polgár emlékszik, az ötvenes évek elején szinte minden ismerősüknél, barátjuknál, szomszédjuknál akadt ilyes bútor.

A vitrinben rengeteg apróságon csillant a tolóablak visszfénye: két vastag, metszett üvegtálcán, korai Kovács Margit figurán, sok nipp-giccsen, egy bordóarany, antik porcelán kávéskészlet pár darabján − alattuk megannyi horgolt csipke. A hátsó polcon könyvek, Lenin és Sztálin pár műve sötétbarnában, és a Nagy összeesküvés, mellettük Diznai Viktortól a Szovjetunió ma, meg Mód Aladár opusza: 400 év küzdelem az önálló Magyarországért, ilyenek. A könyvek idehelyezésében némi ravasz taktika nyilvánult meg: bárki **olyan** érdeklődőnek Apu elmondhatta, hogy lám, míg a léha szépirodalom szerte-szana hever a lakásban, milyen becsben, üveglap védelmében tartja a kötelező olvasmányokat. A nem olyanoknak, a **mieinknek** nem kellett magyarázkodni: hasonló volt a kép náluk is, és a Polgár lakásban e köteteket jótékonyan takarták az előttük halmozódó tárgyak.

Például egy porcelánkutya. Herendi, ma is gyártják, vagy huszonöt-harminc centi hosszan nyúlik el egy szép, szürkés-fehér eb, nagy valószínűséggel agár, hosszú orra arisztokratikusan szimatol, és a nyakában kis réztábla: Apunak ajánlották munkatársai még hatvanegyben, amikor elment a hírlapirodától. Gondoljunk bele! Nem a főnökei adták, muszájból, hanem a munkatársai, mindennapjainak részesei dobták rá össze a pénzt, valószínűleg szeretetből. Kistisztviselők ajándékozták egy másik kistisztviselőnek, aki − mondjuk − annyiban vált csak ki tőlük, hogy csoportvezetőnek nevezték. Apu

pedig igazán nem volt egy vezető típus, s talán csak azért érdemelte ki a titulust, amiért Polgár is csodálta: az ország több mint háromezerkétszáz településének valamennyiéről tudta hol, mely megye, mely járásában, azon belül merre találtatik. Vágta mindezt fejből − tudását később leginkább csak keresztrejtvények fejtésekor alkalmazhatta.

Mintegy a kutyához simulva ott hevert a Főnökség egyszeri elismerése is: vörös műbőr-dobozában egy Kiváló Dolgozó plecsni, ezt már a könyvterjesztőnél kapta Apu, milyen boldog volt, szegény. Hitte, hogy valóban az ő kiváló munkáját ismerték el. Hitte ezt, mint oly sok mást (lásd pl. alább), naivan, pillanatig sem feltételezve, amit Polgár az első hosszabb ideig tartó munkahelyén hamar megtapasztalt, hogy ugyanis ilyen plecsnit minden április 4-én, május 1-én, augusztus 20-án, november 7-én osztogatnak; a cég összlétszámának öt-tíz százaléka kaphatott, tehát előbb-utóbb mindenki sorra került, mindenki megkapta az ordót, a halvány rézláncon függő bakelit vörös csillagot, középen a címerrel − melyet akkoriban senki nem nevezett Kádár-címernek, a címer az címer, slussz.

Arrébb külországi szuvenírek. A hatvanas évek elején, midőn megindult a turistaforgalom (legalábbis a szocialista országokba, bordó útlevéllel), Cseszkó felderítése után az Aranypart volt a fő cél, az Aranypart!! Mintha Eldorádót emlegették volna, vagy manapság egy jacht-túrát a Bora-Borán, olyan csodának rémlett az idő tájt Várna és környéke, amelyet a bátrak (Románián át!) autóval, a módosabbak repülővel, a többség kétnapos vonatúttal keresett meg. Ott arany és Eldorádó helyett többnyire betonsiló-szállókat, gyomorrontó menüket és guggolós-pottyantós klotyókat találtak, de mindegy: a tenger feledtetett mindent, a tenger és a külföld, a nem-otthon-lét. Persze hazagondolóban gondoskodni kellett ajándékról, apró-cseprőről, a honban rekedt rokonságnak, barátoknak. Vásárolt hát mindenki, természetesen ugyanazt: rózsaolajat. Kisebb-nagyobb, piros-zöld mintákkal díszített fatokban hozták a fiolákat, amelyeket a megajándékozott (többnyire tettetett boldogsággal) megköszönt, megszemlélt, de − ha volt csöppnyi józan esze − soha ki nem nyitott; elhelyezte valahova, ez esetben a vitrinbe: sorakozott egymás mellett vagy nyolc.

Amott ezüst cigarettatárca hevert, belevésve egy dátum, meg hogy: *Erzsitől*. Tehát nem Anyutól. Apu az első feleségétől kapta a dóznit; az asszony neve, miként az alig egy évig tartó házasság ténye maga is nihtfordemkind téma, hulla-a-szekrényben típusú tabu volt a családban.

Akadt néhány „Polgár-antikvitás" is: Anyu a világ sűrű kincséért sem vált volna meg például a gyerek vastag, vörös fonott zsinóron lógó úttörősípjától, amelynek fehér műanyagján rikított az úttörőcímer a piros-fehér-zöld, háromszögű lobogóban lobogó tábortűzzel, a síp másik oldalán pedig Morse-jelek, amelyek közül senki nem tudott mást megjegyezni, mint az S.O.S-t, naná.

A vanilia-csokoládé-kávé illatú „bár"-ban régi pohárszervizek maradékai: vékony falú üvegek, különböző méretűek, egy-egy fajtából jó, ha három-négy akadt, hja kérem, az ostrom… Egy polcon, alattuk, historice újabb szerzemények, illetve ajándékok: két kávés- meg egy teáskészlet − ritkán használtak, vendégeknek tartogatottak. Középen famarkolatú fémállványon két, nyelével egymásba bújtatott üveggömb tornyosult: kávéfőző, törökkávéfőző ama korból, midőn még nem jelentek meg a villany-, vagy gáz-működtette házi presszómasinák. Az alsó gömbbe vizet töltöttek, a felsőbe jó esetben kávét, de többnyire a kék-sárga csomagból kiadagolt cikóriát. Alul a spirituszégő lila fényben hevíti a vizet, abból valamilyen módon kávé lesz: komisz, karcos, zaccos. A készüléket palackok vették körül; különböző, obskúrus színű, állagú és illatú likőrfélék, házi készítmények, ajándékok, persze évekig érintetlenül ott dekkolók, merthogy Apu, Anyu semmit nem ivott, Polgár pedig − jóval később − mindent, csak ezeket nem.

Na és a szekreter! Polgár papírszagú kedvenc titkos túrkáló helye, tele kinccsel meg limlommal. Akkor még a limlomok közé sorolta a rengeteg hivatalos papírt: bizonyítványokat, okleveleket, anyakönyvi kivonatokat; meg a kismillió fotót és a regiszteres füzeteket, bennük a ház lakóinak névsorával. Mert Anyu a házbizalmi-helyettes írnoka volt, az ám! E füzetekbe minden lakó nevét, születési évét, anyja nevét neki kellett följegyeznie, neki, aki gyűlölte az írást, az okmányokat, így hát jószerivel Apu „könyvelt".

Sok dolga nem akadt, a ház lakói hatvanötig, elköltözésükig alig változtak: egy csere volt, amikor odaköltözött a birkózóbajnok, meg két, nem tudni minek nevezhető esemény, midőn ötvenhétben, a két

kivándorló család − ménkű nagy deszkaládáikra, melyekbe elszállítandó és elszállítható javaikat csomagolták, máig emlékszik Polgár: ott tornyosultak a földszinti előtérben. Az elmentek helyére jöttek valakik; miképpen jöttek? Kiutalással? Foglalással? Virmanolással? − a füzetekből ez nem derült ki.

A szekreter egy másik rekeszében üres, fehér lapok, alul kis, piros postakürttel, Apu miniszter-papírnak nevezte, Polgár csak később jött rá, hogy ez bizony nem az, ez tucatholmi, de mindig volt belőle, akárcsak a kék légiposta boríték-kombinációból; ez nagyon tetszett a gyereknek: praktikusan egybeszerkesztve a kopertából kibontható papír − zseniális.

Jókora helyet foglaltak el Polgár kedvencei, a békekölcsön-kötvények. Sápadt rózsaszín, halványkék, világoszöld vastag, jófogású papírok, rajtuk cirkalmas vonalak és irgalmatlan összegek: száz, kétszázötven, ötszáz forint; sőt, atyavilág: volt ezres, meg ötezres is néhány darab − mibe került mindez? Természetesen a hiten, az ügybe vetett hiten kívül? Utólag okoskodva: Polgár szülei messze az élen járók között lehettek, túljegyezték magukat, egy egész élet várható keresetén is túl. Mindezt tökéletes ellentmondás övezte: a nyerésben nem hittek. Mármint abban, hogy kihúzzák a kötvényeket az időnként megtartott sorsoláson: − Áá! − legyintett Apu. − Minket? Soha! − de azért szorgalmasan böngészték a Szabad Nép megfelelő rovatát. Velük született és fokozatosan táplálódó szkepticizmusukat ritkán cáfolták a hasábok: kétszer nyertek száz, egyszer kétszázötven forintot − az események emléke máig él Polgárban, csak azt felejtette el, mire is költhették azt a rengeteg vagyont.

Némi eligazítást adhatnának a blokkok, Anyu ugyanis félretett minden számlát. Az önkiszolgáló rendszer ismeretlen lévén, akkoriban minden boltban, áruházban a pultnál választott a vevő, lett légyen szó tíz deka, két forint hetven filléres párizsiról, vagy száz forintos frottírköpenyről. Az eladó kartárs ilyenkor keskeny, rózsaszín alapon vörössel vagy feketével nyomott, lila indigós blokktömbbe véste fel az összeget, letépte a felső példányt: − Tessék a kasszához menni! Ott az árat egy ívre vezették fel, még akkor is, ha működött a kézzel ütött-tekert pénztárgép. Ilyen blokkokból volt Anyunak párszáz, összevissza, rendetlen kupacban, kiismerhetetlen céllal. Hacsak nem az volt a cél, mint Anyunál mindig: a gyűjtés maga. Anyu konokul és permanensen

gyűjtött, mert gyűjteni kell, mert ne dobjunk ki semmit, mert ne vesszen el semmi − hiszen elveszett már egyszer minden: volt errefelé ugyanis pár háború meg miegymás. Sok miegymás.

A kombinát hatvanötben még megvolt, mikor a Kreszből elköltöztek; megvolt nyolcvanötig, midőn a Bulcsúban radikális takarítást rendezett: nem akarta, hogy ócska tárgyak emlékeztessék az akkor elment Apura, Anyura. Amikor az alsó, polcos részből nylonzsákba tűrte a sok foltozott inget, foszladozó alsóneműt, hártyára kopott lepedőt, hirtelen kis szürke könyvecske esett a padlóra: takarékbetét, ötezervalahányszáz forintról. A bejegyzések 1966 októberében kezdődtek, vagyis Polgár munkába állása után egy hónappal, mikortól hazaadogatta keresménye javát; a befizetett összegek eleinte ötven-száz forintok, csak később, majd' tizenöt év után érték el a négyszáz-ötszáz forintos szintet. Anyu spórolt, nyilván lecsípve mindenütt, ahonnan csak lehetett, majd a füzetkét eldugta, mint mindent és − és elfeledkezett róla.

Polgár azóta hurcolkodott ezerszer. A nagy lomtalanítást túlélt, megőrzött tárgyak jó része − cáfolván az anyagmegmaradás elvét − eltűnt, felszívódott, köddé vált. Na jó, a Kovács Margitot ő adta el, nagyon meg volt szorulva, de mi lett a békekölcsönkötvényekkel? Mivel úgy nagyjából béke van, lehet, hogy ez éppen annak a néhányezer forintnyi papírnak köszönhető? Az ezüst tárcából egy ötvössel kimaratta a nevet-dátumot; a bordóarany kávéskészlet-torzó ott billeg egyik könyvespolcán, szűken fér, harmada kilóg, de hiába: Polgárnak nincs kombinátja, nem volt még a legvadabb szekrénysor-kultusz idején sem − és most már nem is lesz.

"Sztár az, akinek integet a prosztó"

Melis, Gordon, Dajka, Páger, Jávor, Bánhidy, Mádi Szabó, Mezey, Neményi, Petrik, Radnai, Ilosfalvy, Szőnyi, Rátonyi, Gáti, Kovács, Somogyvári, Csákányi, Kazal

Polgár Gyula a zsebében jól elférő, fényes, sötétbarna műanyag borítású noteszt Béla nagybátyjától kapta. Volt ekkor pedig 1957, a srác tizedik születésnapja, olcsó ajándék, később lett kincs. Merthogy Béla azt mondta, Gyuszi már nem gyerek, igaz, nem is fölnőtt, de éppen e korban illik elkezdeni gyűjteni, mégpedig autogramot. Ehhez persze el kellett magyaráznia, mi is az az autogram. Béla, az egykori író, színész, rendező nem volt nagy pedagógus, de ez az ajándéka beütött. Polgár ugyanis már akkor nagyon szerette a színházat, az operát. Úgy hitte, szeretete kimutatására a legalkalmasabb, ha a színészektől, énekesektől elkéri autogramjukat. Ezzel föloldott egy görcsöt: eladdig ugyanis utáltfélt kérni, ám ez a fajta kérés nem egyoldalú, számára megalázó ügylet volt, mert úgy találta, hogy az a művész igenis legyen megtisztelve, ha ő, a kölök, ott toporog a téli hidegben a Nagymező utca és környéke kiskapui előtt-alatt, órákig, egy-egy aláírásért. Össze is szedett vagy hetvenet.

A notesz megvan, fedele repedezett, egykor fehér lapjai valamitől pinkes-lilás-rózsaszínűek, ám a nevek! Zseniké és korrekt iparosoké. És amit fölidéznek!

Habár... Polgár fél, kihalnak azok, akik még emlékeznek.

Melis György. A magyarul legszebben beszélő-éneklő baritonista. Polgárnak ő A Don Giovanni, A Posa márki. Ha nem ide, nem akkor születik – a Ha-val kezdődő mondatoknak nincs értelmük persze, de Polgár szerint a Metropolitanben, a Scalaban szék nem maradt volna szárazon Melis hangjától, alakításától. 2008-ban volt nyolcvanöt éves, élne ezer esztendeig.

Gordon Zsuzsa. Egy a sok, egyszerepes színésznő közül. Tehetsége, szépsége, alkata sokkal többre predesztinálta volna, mégis mindmáig egyetlen alakítására emlékszik igazán, aki egyáltalán emlékszik rá: az üldözött zsidó lány a Budapesti tavaszban. Ráadásul mozidarab, nem is színház – vajon miért e sors?

Dajka Margit. Ma minden egykori társa, kollégája, rajongója úgy emlékezik, öröktől ismert és elismert csoda volt. Túrót. Játszott magyar blődliket és világirodalmi remekeket, csodásan, és mégis: Huszárik

közvetítésével "fedezte föl" a publikum, már nem éppen fiatalon, a Szindbádban, mint Majmunkát. És bár összevethetetlen, Polgárnak legalább annyira kedves és jelentős emléke Dajka a Fekete macska című tévéőrületben. Ha bárki elolvassa szerepei listáját és még nem lágyult meg teljesen az agya, színpadi- és mozicsodák villannak be – nem volt párja a világon.

Páger Antal. Amikor az aláírást meglátta, Anyu kiborult. Nagyon nem szerette Págert. Nem lehetett meggyőzni a színész nagyságáról, mert Anyu nem felejtett. Szerinte Páger nem megtévedt, hanem bűnös volt. Anyut napokig nem lehetett megnyugtatni, amikor Págert hazatérte után egyik első szerepében meglátta a Víg színpadán: a művész egy szovjet őrnagyot játszott. Anyu kiborult: – Vörös csillag! Ennek a sapkáján! Vörös csillag! Az autogramot meg egyszerűen letagadta: – Ezt biztos a Bélával írattad bele, csak azért, hogy engem cukkoljatok. Béla ugyanis elismerte a színész tehetségét, kuncogott Anyu indulatán és némi rokoni ugratás sem állt tőle távol. Amikor a könyvecske pár éve ismét előkerült, Polgár meg akarta keresni valamely színész barátját, aki ismerhette Páger aláírását, döntse el, valódi-e az autogram – aztán ez valahogy elmaradt.

Jávor Pál.

Túl a csúcson, de teljes dicsben. Ettől a szignótól viszont Anyu boldog lett, különösen mikor összevetette Págerével: – Istenem, a Jávor Pali! Lehet, hogy nem olyan nagy színész, mint szerintetek az a gazember, de ez egy tisztességes művész, üldözött volt és nem üldöző, mint egyesek!

Bánhidy László. Az örök parasztszínész, a hihetetlenül hiteles Matula bácsi, minden színészparodista alapfigurája, a Tersánszkyra hajazó kobold. Piás kobold. Mint odaát Dean Martin: az amerikai sztárnak csak olyan szerepeket írtak, amelyekben szinte folyamatosan kapaszkodhatott egy teli pohárba. Laci bácsi kismester volt, mint oly sokan a magyar színháztörténelemben, Szentpéterytől (igen, a tintásüveges) Sugár Károlyig.

Mádi Szabó Gábor. Népfi, dettó. Ízes beszéd, daliás alkat, kissé túl daliás is: a törékeny, nyomorék Vak Bottyánhoz képest mindenképpen az: a kuruc generálist adta a Rákóczi hadnagyában. Aztán téeszelnököket, párttitkárokat, gyárigazgatókat. Meg egy lumpenprolit. Polgár ki nem ejtené a száján a Zsírtáltos nevét, de annak egykori írói képességeit sosem vonta kétségbe, és amit Mádi Szabó a Házmestersiratóban produkált – nos, az a darabra is rávert pár kört.

Mezey Mária. Nagyasszony és kurtizán. Háború előtti filmjeinek két szerepköre. Utóbb ilyen filmek nem készültek. Mezey fölöslegessé lett, elvonult Sárospatakta, egy romos toronyban játszotta a környékbelieknek a várúrnőt. Aztán visszatért, ez már az ötvenes évek második fele, és attól kezdve minden műfajban játszott mindent, lemosva mindenkit. Öregen, betegen fölvette hófehér halotti leplét, elment a veszprémi tévétalálkozóra, elmondott egy imát-verset – az idő megállt, ő meg nem sokkal később meghalt.

Neményi Lili. Pályáját széphangú operistaként fejezte be, előkelően; élve, de nem visszaélve nimbuszával: Horváth Árpádnak, a nácik által meggyilkolt zseniális rendezőnek volt az özvegye. A jó színházi nép persze kaján összekacsintással és illő szókimondással regélte pályakezdését, amikoris Mimi (nem szerep! Becenév!) vidéki dalitársulatok szubrettjeként bizony cipőjéből itatta a főispánt, főkapitányt, a főföldbirtokost – az előzményeket és az utózmányokat ki-ki elképzelheti.

Petrik József. Örök gyerekfigura. Hangja, arca kamasz-szerepeket játszatott vele egész életében, és amikor megjelenése már illúzióromboló lett volna tizenhat éves srácnak, maradt minden hangjátékok és szinkronok kölyke. Nem örült ennek, ki örült volna? Rendezett, olyan átlagosakat, aztán fiatalon belepusztult örök fiatalságába.

Radnai György. Istenkém, ennyi csodálatos bariton egy helyen, egyszerre mint az ötvenes-hatvanas évek pesti Operaházában! Melis, Svéd, Radnai, Maleczky meg a többi – és ezek a szemét zeneszerzők rendszerint csak egy, no jó, ritkán két bariton szerepet írnak egy operába. Radnai buffo volt, vígoperista, meg nótaénekes – igen, kezicsókolom, hajdan nem a Fásy-mulatóból is kikopottak, de a legnagyobbak daloltak, lemezen, rádióban, hozzájuk méltó színvonalon, amely teljesítményt Polgár elismerte, bár a műfajt utálta.

Ilosfalvy Róbert. Tenorból is ki voltunk stafírozva! Réti, Simándy meg Ilosfalvy, a kettétört pályájával. Nagy pletykadömping volt, hogy állítólag ő vitte el a balhét gázoló felesége, Házy Erzsébet helyett; a tenort lecsukták, a szoprán elvált, irány Kálmán György és Darvas Iván – ha nem is igaz, de jól van kitalálva. A börtön után Ilosfalvy külföldre szerződhetett, az okosok ebben igazolni vélték magukat: – Hát persze, hogy kiengedték, valamit adniuk kellett, cserébe a sittért. Akik hallották kint, azt mondják, hangja fátyolos lett. Börtöndoh.

Szőnyi Olga. Egy korban, amikor az operaénekesnők hangnemtől függetlenül úgy száztíz kilónál kezdődtek, megjelent egy fekete, magas, bomba alakú nő, ráadásul előszeretettel nadrágszerepekben. Domborított is szépen mint Hunyadi Mátyás, vagy a fiúnak vetkőzött Leonora (Fidelio), vagy Octavian a Rózsalovagban – Polgárra összművészeti hatást gyakorolt: hang és forma egységét.

Rátonyi Róbert. A vérprofi. Tele manírral, modorossággal, hiúsággal (táncos komikusként feketére festette haját, hogy másnap a valódi őszen alakítson prózában). Csinált mindent: játszott, írt, tévés ismeretterjesztett, korát megelőzve. Mint az igazi erőemberek, nem játszott rá nyögéssel a produkcióra, hogy „Hú, látják milyen baromi nehezet cipelek én itt" – könnyedén, sétapálcaként forgatta a súlyzókat. Polgár tisztelte, de nem kedvelte.

Gáti József. Előadóművész és művészpedagógus, no és a róla elnevezett Oszkár föltalálója. Csak egy-két filmben, pár színdarab epizódszerepében látta őt Polgár, de hallotta, milyen zseniális tanár volt az a csúnya küllemű, csodás hangú öregember, merthogy Gáti valószínűleg már gyerekként öreg volt. A Jónás könyvét úgy nem mondta, nem mondja és nem is fogja, mint Gáti tanár úr.

Kovács Károly. Amikortól Horthy Miklós fölbukkanhatott színpadon, tévében, filmvásznon, attól kezdve ő játszotta a kormányzót. A lovastengerész nagy anglomán volt, Kovács viszont gentleman. A nők, az ételek, az italok ismerője és kedvelője, minden rábízott figura megbízható formálója, főszerepet ritkán kapott – nem kevesellte, az életet imádta.

Somogyvári Rudolf. Itt egy időben minden művész életébe (is) bebaszott a történelem. Az orosz fogságban nőt domborított ez az elképesztően férfias férfi Gyárfás Miklós alkalmi darabjában. Akkor és ott még legalább játszhatott, hazatérve már nem: lazán összekutyulta őt a bürokrácia. Akadt ugyanis korábban egy vitéz Somogyvári nevű, igencsak gyengécske író, aki, ahogy akkoriban mondták, meglehetősen exponálta magát némi nyilas eszmék mellett, el is futott az országból. A színészt összekeverték az íróval. Szilenciuma évekig és addig tartott, míg a katonás alkatú Rudi (Becenév! Nem szerep!) be nem masírozott valamiként egy fő-fő emberhez (az anekdotázók eltérnek, ki Farkas Mihályt, ki Rákosit emlegeti), összecsapta sarkát és elmagyarázta a tévedések vígjátékát: az ő böcsületes, eredeti neve Skoda, Skoda Rudolf! Attól kezdve játszhatott és játszott is mindent, és nagy volt színészként, emberként – lásd, pontosabban halld Presser Pici (se nem szerep, se nem becenév. Fogalom.) ide vágó gyönyörű dalát.

Csákányi László. Egy szentimentálisan csöpögő dalocskával (Doktor Úr! A maga szíve sose fáj?) ismertebb volt, mint megannyi, babérkoszorúval felkent, klasszikusok sorát eljátszó pályatársa. Ő viszont klasszikusokra, de legalábbis „komoly" szerepekre vágyott, ehelyett duetteket, Hacsek-Sajót, kabarétréfákat kapott. Volt köztük jobb is, rosszabb is, ő egyiket sem „dobta", mindegyikben nagyot alakított. Szomorú bohóc volt: – Csúnya vagyok, reménytelenül, nem lehet rám osztani normális szerepet – mondta, némi igazsággal, bár az ember látta Michel Simont, erős francia filmekben: szépségversenyüket úgy kábé döntetlenre lehetett volna kihozni.

Kazal László. Anyu emlékezett rá, mint szőke, vékony lokálénekesre. Korpulens, kopasz komikus lett. A Kazal-Kibédi-Kabos triász vezetője. Egyforma, súlyos sebeket hordozók, mélységesen keserűk, mert hát mélységesen ismerték az életet. Hogy' játszott részeget! Pedig nem volt könnyű dolga, belefutott mondjuk Agárdi Gábor meg Csákányi, komplett kocsmai portrésor, a szalonspiccestől az idültig.

Polgár aláírásainak tulajdonosai nem voltak sztárok. Csak művészek. Nem csápoltak színpaduk előtt, nem tépték le ruháikat a rajongók, senki nem nevezte őket celebnek. Polgár kissé bizonytalan ítéletében, de úgy tartja, hogy a mai rajongók tulajdonképpen kompenzálnak: mivel valódi kapcsolatok kiépítésére (ilyen képességek hiányában) alkalmatlanok, hát kijelölnek maguknak néhány figurát, akikért aztán megőrülhetnek, mert sztárnak tarthatják őket. Polgár Gyula e tekintetben osztja (sőt: szorozza...) az elterjedt véleményt:

„Magyarországon sztár az, akinek integet a prosztó."

Tavaszi huzat

Itt mindig húz a cúg.

A Kresz saroklakás, földszinti. Egyik oldalán szabadon ömlik a szellő, szél, vihar a Dunától, át és túl az Élmunkás téren. Ez jó is, meg természetes is. Ám az ablakkeretek nem illeszkednek, gyors, romeltakarító tatarozás utániak: a rossz minőségű és kiszáradt gitt között rezegnek az üvegek, az ablakszárnyak nem záródnak, a fa vetemedett, nem is illeszkedik a falhoz precízen. A bejárati ajtó ugyanez pepitában, az előszobából a hallba vezető szintén.

Itt mindig zúg a cúg.

A kettős ablakok közé békebeli, lószőr-belű, steppelt zsákvászon-huzatú, hosszúkás téglaformájú párnákat gyömöszöl Anyu, jószerint ősztől tavasz végéig. Reménytelen. A hitványan tapasztott egy szem cserépkályha alig őrzi a mindig nedves fa tűzének melegét; a szoba-hall hőmérséklete télen ritkán megy húsz fok fölé − fáznak mind a hárman. Később két lakásában is hasonló körülményeket talált Polgár Gyula, keresett szigetelőpárnát, kapott is, persze nem lószőrt, hanem málló szivacsot − ugyanannyit értek, mint a Kresz-beliek: szart se.

Itt mindig húz a cúg.

Voltak karnisok is, nehéz ablakfüggönyöknek, de még az ajtók fölött is, ide valami durva posztók kerültek, örökösen porszagúak, randák. Mai luxusvillákba pillantott be Polgár Gyula: mély bársonyból, sűrű redőkben omlanak alá díszfüggönyök, üvegezett ajtók, teraszbejáratok körül − csak dísz, funkciótalan.

Itt mindig zúg a cúg.

A fal és a keret közötti réseket papír tömíti a függönyök jótékony takarásában; többnyire újságok, Szabad Nép, ilyesmi, de Polgár egyszer kiráncigált a „szigetelésből" egy rég elveszett-keresett, keményebb kartont: fogazatmérőt, a bélyegeihez. Akkor már rendszeres körúti portyáján (tizenkét éves, független férfiú) másnap vett egy újat a nagy Filatéliában, a November 7-e téren, és ha már ott járt, elgyönyörködött a legújabb csodákban − uram atyám, hova keveredhetett mára a bélyeggyűjteménye?

Itt mindig húz a cúg.

Tavasz van, napos, de még hűvös, az ablakok zárva, ám a réseken befújja a huzat az összetéveszthetetlen hangokat: megérkezett a vurstli

a sörkertbe. A nemrég elolvadt hótól sáros a vörös salak ott, a Csanády és a Váci út sarkán. Május végéig a céllövöldéé, a hajóhintáé, a többi lepusztult vásári mulatságé a placc. Ahol később vörös kockás abroszú asztalokra masszív kriglik kerülnek, ott most Polgár durrogtat légpuskából, öt lövés egy forint, és ha eltalál egy papírpálcát, övé lehet a rátűzött „értékes nyeremény" − gumimackó, plüsskutya, aprócskák, pár forintosak. Polgár bármelyiknek örülne, nem értékükért, hasznukért, hanem dicsőségből: íme, ő itt a mesterlövész, Old Firehand (ejtsd: old firehand) méltó utóda. Sosem talált. Senki sem talált. Mindenki tudja, hogy a légpuskák eleve úgy vannak beállítva, hogy csak véletlenül találjanak el valamit, mégis mindenki lövöldözik, gyerekek és felnőttek, többnyire hímek. A bunda, az átverés senkit sem zavar, recseg a zene, a hajóhintában pár éves csöppségek visítoznak a félelem teli gyönyörűségtől.

Itt mindig zúg a cúg.

A Csanádyra szolgáló ablak szárnyai közül Polgár egy reggel kiszedi a párnát, helyére itatóspapírok kerülnek − van a délelőttnek egy háromnegyed órája, amikor ide süt a nap, és az üvegházhatás (?) segít Polgárnak. Mert persze megint kicsúszott a házi feladatból, miszerint tavaszi virágokat és friss leveleket kell lepréselniük, finoman megszárítaniuk. A giz-gazokat keskeny csíkokra vágott, barnás papírragasztó szalaggal rögzíti az itatósokra, hogy aztán este, természetesen még csak félig szikkadtan, az Aputól kapott átütő papírral borítsa őket, kiterítve az egész cugehőrt a parkettára. Beborítják az egész harmincvalahány négyzetmétert, rajtuk présül-nehezékül Lenin meg Sztálin összes műveinek sötétbarna borítású kötetei − a súlyos eszmék alól kikandikáló vadvirág szárát lágyan rezegteti a padlófelszíni huzat.

Itt mindig húz a cúg.

Mostani ablakain nincs duplaszárny, de amúgy minden ugyanolyan: megvetemedett, mert frissen vágott fából készült nyílászárók; rések a fal között, hiszen a fa nem illeszkedik a betonhoz, ez már ugye a panel sajátja. Tetetett föl ide is karnisokat Polgár, rájuk szélfogó függönyt − megunta mocskukat, cserélgetésüket. Húsz foknál itt sincs több soha − szarik rá és bele, rezignáltan: neki itt már mindig, mindenhol húz és zúg a cúg.

Ez egy ilyen ország.

TBC

− Kell ez? Kit érdekel? Az emberek nem szeretnek betegségekről hallani, ha csak nem a sajátjukról szól a fabula. Különben is, többször dumáltunk az én kis tbc-mről, igaz, csak rövideket, töredékeket, de te, szemét Andai, azokat is megírtad. Összefoglalni, kiegészíteni? A sztori maga elintézhető két-három oldalon, de már az előzményei, és főleg a következményei! Állati hosszúra sikerülne, a mai olvasó lusta ennyi dumát befogadni. Az emlékezet pedig valami baromi cseles dolog. Azokról az évekről, hónapokról elég sokat őriz a memóriám, de jóval kevesebbet, mint akár pár éve, és a megmaradtakban sem vagyok már biztos: valóban úgy történtek? Mi esett ki? Mi az, amit akarva-akaratlanul hozzáköltöttem, és ezeket a hantákat már nem tudom a valóságtól szétnyálazni? Annyi bizonyos, hogy csak az elmúlt egy-két évben, amikor sajnos akadt időm bőven, túlságosan is bőven, és a megengedhetőnél jóval többet foglalkoztam magammal, jöttem rá: azok a hónapok, ezerkilencszázötvenöt és ötvenhét között, szóval jórészt azok determinálták az egész életemet. Kínokkal teli előzmények után vegyél ki egy amúgy is anyás-apás gyereket a szokott környezetéből, rakd egy másikba, ahova nem illeszthető, ahol senkije, semmije; küldj rá halálos betegséget, némi polgárháborút, azután, ha túléli, ne csodálkozz, hogy soha a büdös életében nem lesz egy könnyű ember.

Baromi sokat betegeskedtem gyerekkoromban. Állandóan nátha, megfázás, influenza − te, faszikám, mond, ismertük egyáltalán akkor, az ötvenes évek elején ezt a szót? Hozzá csontsovány voltam, ha napra álltam, átsütött rajtam. Amikor utóbb, még felnőtt koromban is kérdezték orvosék, milyen gyerekkori fertőző betegségem volt, röviden tudtam válaszolni: skarlátot kivéve minden. Elkerekedő szemüket látva, még büszke is voltam e teljesítményemre. Az egyik bakafántoskodott: miért nem látszik a karján a himlőoltás? Tudod, egymás alatt az a két, ráncosodó kör a bőrön; mint ma már tudom: akár egy golyónyom, lövésé. Hát mit tudtam én? Csak arra emlékeztem, hogy anno meg is büntettek e hiány miatt: az éves orvosi iskolaorvosi szemléken, valahol kint Újpesten, újra és újra nekem estek azokkal rémes szikefélékkel: keresztet, ikszet vágtak a bőrömbe, abba a himlő elleni valamit, szérum? vakcina? tököm tudja, miszar, de kurvára fájt. Voltak nekem ilyen visszatérő konfliktusaim az egészségüggyel: a garatmandulámat négyszer vették ki, mindig visszanőtt, most is van, de ebben a korban ki

nem szarja le. Azok is eszelősen fájtak, de legalább olyankor kaptam fagyit, bőven − enni utáltam, de a fagyi… a fagyi az más.

Hogy miért feküdtem szinte állandóan valami nyavalyával otthon? Mi volt az a szó szerint beteges sovány ság? Azt hiszem, a gének. A vér. Idős géneket, öreg vért örököltem a szüleimtől. Úgynevezett kései gyerek voltam, mert akkoriban nem volt természetes, hogy emberek negyvenen túl hoznak össze a kisklambót. Erre sem a társadalom, sem az orvostudomány nem volt fölkészülve akkor, és az emberanyag sem volt igazán megfelelő, szemben a mai negyvenes-ötvenes-hatvanas szülőkkel, akik jól, sőt megfelelően táplálkozva, sportolva, egészségtudatosan élnek. Az én szüleim munkaszolgálatban és koncentrációs táborokban gyakorolták a wellnest.

Jártunk mi mindenféle orvoshoz, bőrgyógyásztól urológusig, szívspecialistától tüdősig − semmi; csak az a kis pénzecske, amiért Apuék hullára melózták magukat, fehér köpenyek zsebébe vándorolt, folyvást. A betegeskedés tehát megszokott, alapállapot volt.

Ami természetesen szar ügy, de egyszersmind jó is. Lóghattam a suliból. És ez, betegségtől függetlenül, vándorünnep volt. Én ugyanis utáltam az iskolát. Akkor is, később is. Nem csupán és nem elsősorban azért, mert éppen a sok kiesett idő miatt nem tanultam meg tanulni. De egyszerűen nem fogtam fel, hogy ezt miért kell, amikor annyi jobb, érdekesebb dolog is van a világon! Ám még ez is semmi! Hát miféle eljárás az, hogy reggel nyolctól délután kettőig bezárnak engem egy randa épületbe, és ott csengőszóra, percre beosztva kell ÉLNEM! Már egyáltalán: miként lehet ezt életnek nevezni? Az ilyen drill pszichésen kiakasztott ki, fizikálisa megbetegített, még felnőtten is, bár akkor csak rövid ideig: huszonegy évesen nyugdíjamig sikerült kötetlen munkaidejű melókat szereznem, és ezzel a kötetlenséggel nagyon is éltem. Biztosra mondom, minden túlzás nélkül: ha ez nem így alakul, már rég bediliztem volna, a szó szoros értelmében. A másik hátránya a sok lógásnak: sem a tanagyagot nem tudtam követni, sem a közösséget, az osztályt, a társaimat, képtelen lévén velük együtt lenni, játszani, dumálni − kirekedtem. Először, de nem utoljára.

Ötvenöt végén Anyu kiszúrta, hogy állandó hőemelkedésem van. Nem vészes, harminchét-egy, -kettő − mindegy, újabb körtúra tucatnyi orvosemberhez. Nem találtak semmit, naná. Hogy engem megint megtortúráztak e tucatnyi helyen − na bumm, és akkor mi van? A beteg

kussoljon. A beteg tűrjön. A beteg örüljön, hogy él − még ha csak, sőt és pláne nyolc éves. Ötvenhat márciusában némileg hörögve-harákolva kezdtem szedni a levegőt. − Nem vészes, apró hörghurut − így a dokik, újabb röntgeneket követően (mellékesen: engem öt és tizenöt éves korom között annyi radioaktív sugárzás ért, amúgy merő jóindulatból, hogy szerintem világítottam a setétben − hogy a később esztendők dózisairól ne is beszéljek. Két lábon járó Csernobil, aki voltam).

A tavaszi szünetre szokás szerint kicsaptak a „jó levegőre", Urbán szabóhoz, Pesthidegkútra, ami akkor még valóban jó levegőjű falucska volt. Ott komolyan nekiláttam hörögni. Bármely horrorfilmben alkalmaztak volna. A helyi körzeti orvos aszondta: − Szamárköhögés, mire én aszondtam: − Olyanom már volt; megrántotta a vállát, én is megrántottam a vállam, mentem vissza a templomkertbe ipi-apacsozni. Amikor Anyuék vasárnap jöttek látogatni, majd elájultak. Összecsomagolták a cuccomat meg engem, taxival(!!!) haza, onnan telefonáltak Ida néninek a lakására (Dr. Hoffmann Ida, a magyar tüdőgyógyászat, különösen a gyerekkori TBC-k iskolateremtő, nemzetközi hírű tudósa, régi családi haver, a Szabadság-hegyi Állami Gyermek Tüdőszanatórium főnöke, áldassék az emléke, aki korábban is foglalkozott velem). Ő odatartatta a telefonkagylót a tüdőmhöz, majd csak annyit mondott: − Azonnal hozzátok, azonnal! − és lecsapta.

Itt álljunk meg, csatoljunk vissza. Ennek a fenti és a most következő pár mondatnak, azaz a történéseknek volt-van valóságalapjuk, nem is kevés. Ám hogy a sztori az évtizedek során kerekedett, gömbölyödött; színes SZTORIVÁ, csattanós anekdotává serdült, azaz változott nem csupán a magam, de a szemtanúk, a résztvevők színesítő elmondásai okán és következtében − nos, az hótziher.

A szaniba érkezést (taxi!!!) követő eseményeket tehát már illő kétkedéssel idézem fel. Annyi biztos, hogy nagy sürgés-forgás fogadott (vasárnap!). Ida néni beöltözve, határozott hangon, de nem éppen derűs állapotban utasította folyamatosan a (mint utóbb kiderült: szokatlanul nagyszámú) orvos-ápoló-műtős seregletet. Engem villámgyorsan elragadott ez a sok ember a szüleimtől, már csak arra éledtem, hogy röntgeneznek, megint, elképedt mondatokat, szavakat suttogva. A következő kép: anyapucéran, homlokomat, karjaimat, lábaimat, törzsemet leszíjazva fekszem valami ágyon, felettem vakító lámpák, fényükben féltucatnyi fehérálarcos fej − azután jöttek a kínok.

Amennyire akkor és utóbb megtudtam: valahol-valahogy összeszedtem egy tbc-t.

Ez az utcán vagy az iskolában történhetett. A lakásunk kicsi volt ugyan, de jutott nekem egy kb. külön szoba (azaz a szoba-hallból a hall, összecsukható üvegajtóval leválasztva a szobától): A kégli tiszta volt, száraz, kellően fűtött, stb., nem éppen egy bacitanya. A „sima", a „szabvány" tüdőbajtól naná, hogy eltérően, ez az én szörnyem a nyirokrendszeremet támadta meg (tessék utánanézni szakkönyvekben, guglin, mi az a nyirokrendszer. Nekem az elmúlt évtizedekben erre nem volt erőm. Mint ahogy precízebb, szakszerűbb magyarázatot adni a fentiekre és a következőkre se). Szóval ezt a nyirokrendszert szánzsén hazavágta a tébé, némi korai jelzéseket ugyan adva (hőemelkedések, ugye, meg a „hörghurut"), de meglehetősen alattomosan, amúgy gyilkolva.

Merthogy majdnem kinyírt, a szenccségit.

A nyirok, ez az amúgy békés váladék, miután rendszerét elpusztította a kór, szépen elkezdett felgyűlni a tüdőmben, és − a közlekedőedények elve szerint; na miket tudok, he?) a légcsövemben. Mire fölszáguldottak velem azon a vasárnap a szaniba, már a torkomnál-gégémnél állt a trutyi. Órákon múlt, hogy nem fulladtam bele saját magamba.

És fenti bekezdésben nincs semmi fantáziálás.

Megműtöttek akkor − azután még hétszer. HÉTSZER! Belső műtétemény volt, vér és seb nélküli − iszonyatos. Először nem volt érkezésem részletesen megfigyelni, milyen inkvizíciónak vetnek alá, a többi hét alkalom viszont már annyira kitanított, hogy tán magam is elvégeztem volna a beavatkozást valakin.

A beteg torkát, garatát, mindent ott felül a szájban, légutakat, miegymást ezer és egy injekcióval, bogyóval, kenettel előkezelik. Kapsz szert hányás, öklendezés, nyálképződés, fájdalom, mifranc ellen. Amikor azt hiszik (mert nem tudhatják tutira, azt csak te tudhatod), hogy sikerült fájdalommentesre zsibbasztaniuk (sosem sikerült, esküszöm!) lenyomnak a torkodon át a légcsövedbe (tehát ösmételjük: a lég- és nem holmi nyelőcsőbe, az bakfitty) egy bronchoszkópnak nevezett ujjnyi vastag fémcsövet. Ebbe elébb egy másik fémcsövet dugnak, a végén tükörrel, minilámpával. Ezt a periszkópot le-föl nyuzbálják − leírhatatlan. Imígyen fölmérve tüdőd és csatolt részei

állapotját, a tükrös csövet kiveszik és helyébe appart kis gumislagot tuszkolnak. Ennek kinti végén, értsd: a szájadnál valami szivattyúszerűség csapolja a nyirkot. A trutyit. Hogy minél alaposabb munkát végezzenek, ezúttal a gumicsövet húzzák-vonják, és igaz, egy másik csőben, de az ilyenkor csak fölnagyítja a rémségeket.

Egy kései gondolat + egy „anekdot".

Nem értettem, miért nem lehetett ezt az egészet altatásban lezavarni? (A múlt idő sem biztos: lehet, ma sem altatnak.) Erre se kerestem választ, csak saccolok: 1. egy kiskölöknél az altatás komoly károkat is okozhat, szívben, agyban, miegymásban. 2. akkoriban, tehát ötvenhatban a magyar orvosok nem voltak erre fölkészülve, mert 3. nem jutottak hozzá, azaz ez a qrva ország nem jutott megfelelő szerekhez − ld. még: hidegháború.

Sok-sok évvel később, a drága, nagy tudású, szuperművelt, kortárs műgyűjtőnek sem utolsó dr. Magyary-Kossa Béla volt a fogorvosom. Kezeléseim alkalmanként sokáig tartottak, mert minimum plusz félórát eldumáltunk könyvekről, lemezekről, legújabb képeiről. Kamasz voltam, de felnőttnek tekintett − nagyon kedveltem. Egyszer azt mondta, most ecsetelnie kell, valamiért valamit. Oda sem figyeltem, csak amikor már késő volt. Akkor vettem észre az ecsetelő oldat sajátságos, gyönyörű, mással össze nem téveszthető, áttetsző kék színét és éreztem meg förtelmes, mással össze nem téveszthető bűzét. Tán valami éter-izé lehetett? Faszom tuggya, bocs. Nem volt időm sikkantani sem, jött az avval a lével átitatott vatta, bele a számba. A dokit tizedmásodperc alatt telibe okádtam, de jutott asszisztens-nejének, no meg a méregdrága gépezetnek. Arra a folyadékra akkor már emlékeztem a szaniból: valami zsibbasztószerűség, de bizonyos páciensek (mint én, naná) rosszul reagálnak rá, értsd: vomitálnak tőle, üstöllést. Ezt (is) megelőzendő adják azt a bizonyos hányás elleni injekciót, a sok között. Magyary-Kossa volt olyan gentleman, hogy még ő mentegetőzött a tönkrehányt rendelője közepén, mocskos köpenyben (miközben gyönyörű felesége egy másik szobában zokogott): neki meg kellett volna kérdenie, nincs-e ellenemre az az izé. Mindezek után új fogorvost kerestem, nem volt pofám többé a Karinthy Frigyes úti rendelőbe lépni.

Back to the TBC.

Ida néni akkor, az első alkalommal sem kockáztatott. A műtőben összegyűlt sok fehér alak közt volt tüdősebész, aneszteziológus is. Ha ugyanis a hagyományos módszer (mert a fent leírt rémség hagyománnyá nemesült!) nem válik be, fölmetszenek, mint egy gyesznót a torba', gigától ágyékig, úgy férkőzendő hozzá az én drága kis pájslimhoz. Erre végül is nem volt szükség, leszedtek az asztalról, eltolókocsiztak valami ágyhoz, egy kórterembe − onnét aztán nem távoztam kilenc hónapig.

Nem tudtam, ma sem tudom, mert nem akarom tudni, mivel-hogyan kezeltek-gyógyítottak. Nem akarok tudni semmit azokról a dolgokról. Talán magam is kielemezhetném ennek okát, de ezt sem akarom. Ma már hiába is akarnám: a saját papírjaim, a leletek, zárójelentések rég eltűntek; a szani dokumentumai dettó: csak nem őriznek ötvenhatból kórlapokat? Mikor már a szanatórium sem az ami volt: legutóbb bezárásáról hallottam. Nem ellenőriztem, de nem lennék meglepve: hatalmas, csodálatos telek a Márton-hegyen − sok milliárdot érhet.

Úgy tűnik, mintha a többszöri, eszelős nyirokcsapoláson kívül és mellett a fektetés, az egész napi fektetés a friss ájeren, kint, az ágyakkal zsúfolt, fedett teraszon; hűvösebb időben fejbúbig plédekbe gyömöszölve − nos ez volt a gyógymód. Rémlik valami időnkénti tabletta, még ritkábban egy-egy szuri − akkor sem, ma sem tudom, miket nyomtak belém. Orvoshaverok mondták utóbb: „köszönhetően" a politikai helyzetnek, itthon majd' minden orvoslás a háború előtti állapotokat tükrözte, mivel új eljárás, gyógyszer nemigen bírt átjönni a vasfüggönyön.

A kóterem tizenkét ágyas volt, jobbra-balra hat-hat gyerek, középen a hosszú kajaasztal − ez szolgált minden másra is: tanulásra, levélírásra, játékra. Korösszetétel: ötévestől tizenötig. Ez nem jó, tapasztalatból mondom.

És most megint pszichologizálok egyet. A kisgyerek alapvetően gonosz kis állatfajta. Ha észreveszi társában a gyengeséget, ha meg nem is öli, de egy életre megsebzi. Pláne, ha ő maga is sebzett, beteg. Eleve adott egy valóságos rangsor: az idősebbek a főnökök. Közéjük tartozni lehetetlen, hiszen visszaverik, ha kell: szó szerint, a „betolakodókat". Valami nagyon különlegeset kell tudni a fiatalabbaknak, hogy akár csak megközelítsék az olimposzi isteneket. A különlegesség lehet elképesztő seggnyalás, sőt, szolgaság felvállalása − akkor még ismeretlen volt a

szó, hogy csicska. Maguk közelébe engedték azt is aki folyamatosan adott nekik valamit: otthonról kapott kaját, különleges írószereket, képeslapokat, olvasnivalót. A magam nyolc évével nem szerettem a folyamatos megaláztatásokat, veréseket és sajátos módon próbáltam megúszni azokat: meséltem.

A korábbi sok betegeskedésnek akkoriban volt egy (mint utóbb kiderült: szart sem érő, sőt) hozadéka. Rengeteget olvastam. Lassabban persze, mint pár év múlva, de még mindig sokkal gyorsabban, mit kortársaim. Elolvastam mindent, ami a kezembe került, mohón, fáradhatatlanul és természetesen kuszán, rendszer nélkül. Mindmáig így olvasok, ezért az a rengeteg, abszolút fölösleges, zavaros „tudás" az agyamban. Amíg csak elmeséltem egy-egy könyvet itt-ott, például a szanatóriumban, addig jó volt a sorom. Ám amikor azt hittem, végre elfoglaltam az engem megillető helyet az iskolai osztály, a kórterem hierarchiájában, nagyot estem, pofára. Mert kezdtem okosságokat mondani. Könyvből szedett ismereteket fölböfögni. Kérve kéretlenül. Fitogtattam magam. Tenyérbe mászóan. Bele is másztam azokba a tenyerekbe. Gúnyoltak − állandóan, vertek − olykor. No most. Fekszik egy beteg kiskölyök a világtól, szokott környezetétől, családjától elzárva, betegen. Sőt, ha úgy tetszik: halálos betegen. A doktorok (mesélték Anyuék) soha nem mondták, hogy nyugi, nincs több veszély, inkább azt zsolozsmázták komor pofával: még mindig nem lehet biztosat tudni. És akkor ezt a (mondjuk: objektív) állapotot a kor- és kórtársak megfejelik veréssel, csúfolással, ilyesmikkel: kicsi öröm. Mi tagadás: jellem-, de minimum lélektorzító. Bevallom.

Hogy ismétlem magam? Siránkozom? Sajnáltatom magam? Még az is lehet, Andai, hogy igazad van. Szerintem ugyan nem, de mindegy: szarok a véleményedre. Nyavalygok, mert most jólesik. És különben is: te akartad.

Ami mármost megint a címbeli tárgyat, tehát a TBC-t illeti − elvoltunk egymással. Jártam oskolába: kihelyezett tagozat, minden osztály egy teremben, mint Móránál − nem tanultam semmit, azt hiszem, de kaptam később bizonyítványt, örömöt az ürömben: nem kellett újrajárnom az osztályt. Rajzoltam leveleket írtam (borzasztó hibákkal!). Matricáztam (ez nem volt olyan egyszerű, mint ma, ha létezik még ilyesmi: vízbe kellett áztatni a képecskéket, onnan a szükségesnél nem később és nem elébb kivenni, lecsöpögtetni, de nem túl szárazra,

fölsimítani a papírra, ügyelve, nehogy fölhólyagosodjék. Komoly, összetett, koncentrációt és kézügyességet igénylő művelet, nekem ritkán sikerült, naná). Egy idő után nem hörögtem, a hőemelkedéses napok is ritkultak − az illetékesek lazítottak az ágyhoz kötöttségen: ami akkor jött, az felhőtlenül jó volt. Az óriási parkban baromi jókat lehetett játszani. Magamfajta városi-aszfalti-bérházi kölyöknek minden új volt. A sok fa, a bokrok, a mögöttük szinte föllelhetetlen isteni búvóhelyek! Teljesen véletlenül fény derült egy érthetetlen képességemre: jó „hadvezérnek" bizonyultam. Mivel máig meggyőződéses anti-militaristának vélem-tartom magam, valószínűsítem, hogy a könyvek hozták ki belőlem a hadistratégát. Mégpedig sikereset! Csapatom sorra nyerte a harci játékokat, számháborúkat, ezért irányítói, vagyis főnöki képességem megkérdőjelezhetetlenné vált. Abban a pár órában, amíg a harcok tartottak, a szani gyermekelitje is elfogadott vezérül − hogy azután este, megint valami ostoba vita során-után ismét kiközösítsenek.

Nem emlékszem minden kórházi beszámolók leglényegesebbjére: a kajára. Rémlik a reggeli: nagy kondérban behozott, tetején bőrösödő meleg tej − mindig utáltam. Tízórai, uzsonna: zsíros kenyér, megszórva pirospaprikával. Az asztalon viaszosvászon, azon két kancsó, állandóan: az egyikben víz, a másikban az a csodálatos, máig keresett ízű, hektószám főzött „tea": cukor- és citrompótlóval. A három-, négyhetente engedélyezett szülői látogatások a többségnek a hazai kosztot jelentette. Én, a kaját akkor is, ott is utáló különutas, csak Anyu rántott húsára voltam vevő, legendás nőiszeszélyét bedobtam a közösbe − pár napig megváltva ezzel a nyugalmamat. Azt, hogy miért ilyen ritka a látogatás, a kor szellemének (uramisten! korszellem ebben is, itt is!) megfelelően magyarázták: a vidéki hozzátartozók nem tudnak (értsd: nem telik nekik) sűrűbben följönni, hát legyen egyenlőség, hiszen a kommunizmusban mindenki egyenlő. Ó, hogy basznátok volna szájba a Zanyátok! − persze ezt csak most írom-mondom, kétezer-tizenkettőben.

Aztán jött, ami jött, ami nem is annyira az én nyugalmamat zavarta meg (alig is értettem valamit az egészből), hanem az egész szanatóriumét, a városét, az országét.

Semmit nem tudtunk. Éltünk a magunk Varázshegyén, akadt, aki már évek óta. Amúgy miért, hogyan is tudhattunk volna, mi történik ötvenhatban. Bekerítettségünk miatt nemhogy szemtanúk nem

lehettünk, de érdektelenségünk (má' mér'? mijaz a politika?), gyerekvoltunk okán szinte kortársak sem.

És azért ezt is gondoljátok meg, kedvesim!

Fekszel betegen hónapok-évek óta egy helyen, amelyről azt gondolod, hogy teljesen izolál a külvilágtól (ami tulajdonképpen a családot, a szülőket, testvéreket jelenti); majd beledöglesz ebbe az elszakítottságba, a honvágyba, amely még korábbi, rövidke, hajszálon függő életed legpocsékabb napjait, eseményeit, embereit is szépé, jóvá varázsolja már. És akkor kiderül, hogy a szarnál is van szarabb. (Ezt például megtanultam. Mára állandósult pesszimizmusom egyik oka.) Nincs látogatás. Nincs telefon. Végleg nincs külvilág. Aki nem élte meg, nem értheti, slussz.

A lövések távoli zaja még „izginek" is fölfogható: − Apuskám! Tisztára Timur és csapata! Amikor Csepel fölött hatalmas füstfelhő kezd gomolyogni (jól látható a városra néző teraszokról, kórtermekből: „örök körpanoráma"), az kifejezetten festői. Midőn elmaradnak a kezelések, műtétek, lehet örülni. Orvosok, ápolók, műtősök, nővérek, takarítók, szakácsok tömegesen ragadtak lent, Pesten és Buda távolabbi részein. Hol van Ibi nővér? Hát Bordás doki? Beteg gyerekembereket minden változás megrémít.

Aztán jött az igazi rémület. Fölbukkant az októberi ködben a szépen karbantartott murvás szanibeli egy teherautó meg egy kisebb darus kocsi. Viharkabátos, dobtáras géppisztolyos emberek − ezek egy darabig tetszettek is nekem, megszállott Hadtörténeti Múzeum-látogatónak: megelevenedtek a tárlók. De. Amikor bejöttek a mi kórtermünk-az ÉN KÓRTERMEM szárnyába, füstösen-sárosan és üvöltve: − Tudjuk, hogy itt, meg a parkban fegyvereket rejtettek el a ruszkik meg a kommunisták! Adják elő, vagy kinyírunk mindenkit! − hát akkor, vazze, bégyütt a valóság a Varázshegybe!

És amikor pár perc múlva azon kaptuk magunkat, hogy géppisztollyal! GÉPPISZTOLLYAL! VALÓDIVAL! NEM REGÉNY- VAGY MÚZEUMBELIVEL a saját külön bejáratú, öt-nyolc-tizenöt éves hátunkban! kiszedjük az ágyainkból a matracokat, párnákat, hogy szakértő kezek késsel, szuronnyal, mifranccal fölhasogassák őket ama bizonyos fegyvereket keresve − akkor bizony sokunk szó szerint összeszarta magát. Én valószínűleg csak azért maradtam ki ebből, mert

ugye nem voltam egy evős típus, mi jöhetett volna ki belőlem? Én „csak" merevgörcs-szerűséget kaptam, pár perc múlva. Akkor vezényeltek át minket, „nagy fiúkat" ama bizonyos panorámás oldalra. Könyörgök: ott beteg csecsemők, meg egy-két éves kissrácok feküdtek! Ki velük az ágyból, matracszemle (értsd: hasogatás), azután visszapakolás. Matrac, csecsemő egy kupacra.

A felkelők estére eltűntek, akár a személyzet megmaradt részének jó része. A többiek közül néhányan másnap már rohadt ruszkikat, szemét komcsikat emlegettek, ami alig volt kevésbé sokkoló sokunknak, mint az előző napi „tettleg inzultus". Ugye az átlagéletkor ott tíz év lehetett. Az épülő szocializmusban-kommunizmusban szocializálódott, buta, beteg kölykök halmaza. Többségük ma már nyílván tagadja, de tanúnak jelentkezem: akkor és ott kissé meghasadt a tudatunk. Eddig hős, felszabadító szovjet elvtársaink? A kommunisták a világ legkülönbjei? Most meg ruszkik? Szemetek? Emberek, kedvesim! Megint arra kérlek benneteket, hogy meditáljatok ezen egy hangyányit: miként lehet ép lélekkel fölnőni ilyen, khm, „ellentmondásocskák" után?

Na, ezt most írd zárójelesen, Andai. Privát válaszom: szarul. Vagyok ugye én (és sok más bajtársam), akit (akiket) túl sok, olykor véres ellentmondás vesz körül. Közülünk sokan, széplelkek ismét menekülünk ezután a valóságtól, olvasunk, moziba, színházba, múzeumba járunk − mind a valóság égi mása csupán. A világot hatvanon túl is fekete-fehérben látjuk, naivak vagyunk és kéretlen hősök: én is, sok hasonló haverom is folyvást igaz, ergo eleve vesztes ügyekért handabandáz(t)unk, indultunk rohamra, tömegeket vélvén támogatónknak, azután hátranézve láttuk-látjuk: a kutya sem követ minket. Zárójel bezárva.

Mint utóbb kiderült, november elején már hazaküldtek, „kiírtak" volna. Így huszonötödikén szabadultam, végtelen protekcióval: Ida néninek valami forradalmi bizottságot is mozgósítania kellett, hogy elengedjenek. Apu gyalog jött a Moszkva tértől értem, de azért hozott nőiszeszélyt. Bementem elköszönni a kórterembe, letettem az asztalra a süteményt; minden más cuccom az ágyamon, szépen rendbe rakva: a hagyományok szerint ez itt marad. Köszöntem, elköszöntem: senki nem válaszolt. Az addigi kb. utálat nyílt gyűlöletbe váltott már egy-két napja, mióta kiderült: hazamehetek. Ez a szemét? Én tíz hónapja (egy éve, két esztendeje, három éves korom óta) dekkolok itt! És akkor ez a

kis geci, protekciós zsidrák, csak úgy kisétál? Úgy éreztem, én barom, hogy van valami igazuk. Ezt az ostoba, öngyilkos naivitásomat persze megőriztem máig: én mindenkit mindig megértek; mindent mindenkor mérlegelek, az isten akárhová tegyen. Ezért azután bárki, bármikor átverhet, bizalmamba, szerelmembe férkőzhet, azzal visszaélhet − nem tudok változni-változtatni. Legföljebb (ma már! Hatvanon túl! Mi vesztenivalóm lehet?!) elküldöm az illetőt a picsába, Ennek persze semmi értelme, haszna, de nekem jól esik.

Gyalog jöttünk le a hegyről; fogas, busz sehol. A városra nem ismertem rá, de nem is nagyon érdekelt: haza, csak haza, szarok a romokra. Azóta sokszor olvastam, hallottam: „hatalmas kő esett le a szívemről", „fölszabadultam", stb. Tessék elhinni nekem, aki írások, szavak elemzésekor végtelenül cinikus bírok lenni: vannak ilyen érzések, ráadásul valódiak.

A Moszkva téren, a romok közt egy utcai árustól Apu vett egy-egy Kossuth-címert − máig tart bennem egy Moldova-nyöget, ami nyilván valódi, ilyet nem lehet kitalálni, márminthogy egy jelvénymacher úgy kínálja a portékáját: „Nem folyt hiába a hősök vére! Csak egy forint a Kossuth-címer!"

November végétől ötvenhét márciusáig a Kresz konyhájában éltem. Ezt egyszer már részletesen elmondtam, le is írtad, most már unom, ha akarod, rakd ide azt a régi dumámat.

(Ok. Tehát − mert Polgár unhatja, én viszont lusta vagyok, a Zannya szömit, de tartozom magamnak, meg az ő örökkévalóságának, amin már évek óta dolgozom − itt van megint:

„Novemberben engedték el a szaniból, további ágynyugalmat javallva – a levegőn. Arra a bölcs dokik nem gondoltak, hogy Polgáréknak nemhogy szanatóriumi terjedelmes teraszuk, de még méretes ablakuk sincs abban a szoba-hallban, és nem ám a Szabadság hegyen, hanem Újlipócia szélén laknak. Ott, ahol bizony volt − a mainál jóval nagyobb, csak nem tudatosult − környezetszennyezés. Busz a Csanádyban: rossz, mert régi motorja sűrű kipufogógázba borít mindent; a közeli Nyugatiba-ból futó gőzmozdonyok füstje is elér ide, no meg a házaké, ahol fa- vagy széntüzelésű kályhák ontották a kormot-pernyét, erősen, mert azon a télen hideg volt, kurva hideg.

Polgárnak vaságyat telepítettek a konyhába, lévén az a legszeparáltabb hely a szoba-hallos kégliben, lefektették, bebugyolálták paplanokba, plédekbe és − és rányitották az ablakot, hadd gyüjjék az ájer. Az meg gyütt. Begyújtották a gázplatni mindkét rózsáját, fűtésül – de hát azon a télen sűrűn nem volt gáz, ha mégis, alig melegített.

A srác meg feküdt, csórikám, órákig. Semmit nem csinálhatott: karjait-lábát szigorúan szorították a pokrócok, Anyu csak ritkán ért rá foglakozni-beszélgetni vele, esetleg fölolvasni valamit; Apu reggeltől-estig távol, a Hivatalban; látogató? Pláne vele egykorú gyerek? Egy tbc-s kölökhöz? Jézusmáriaszentjózsefatyaistenédesanyám! Hát nem ölöm meg a fiamat a Gyuszika miatt!

Február végéig bírta. Akkor Apu beállított valami csudakütyüvel: villanyról működő, mini fűtőkészülék: a konyhában érezhetően melegebb lett, kint meg már időnként a nap simogatta a házfalakat, a feketére mocskolódott hókupacokat a járdák mentén. A meleg, a fény abba az illúzióba kergette az elgyötört Polgárt, hogy tavaszodik, akkor pedig már igazán nem kell fúrt feküdnie. Tehát ő bizony fölkel. Persze nagyon is érezte, hogy szülei valamiért nem osztanák az időjárással és az ágyelhagyással kapcsolatos nézeteit, ezért megvárta, míg Anyu elindult délelőtti bevásárló(tor)túrájára: ez minimum 3-4 órás szabadságot engedett a gyereknek – a boltok zöme zárva, a nyitottaknál hosszú sorok kenyérért, tejért akár.

Kicsomagolta magát, csak egy szál paplant borított a vállaira és kikönyökölt az ablakon: punkt a magasságához méretezték. És bámult, órákig. Keskeny utcák, saroklakás: ingerszegény környezetnek mondanánk ma, akkor unalmasnak minősült – persze nem egy olyan kisklambónak, aki majd' egy évig feküdt tüdőszanatóriumban, most meg három hónapja konyhai vaságyon.

Emberek mozogtak odakint, néhány személyautó, lovas kocsik, gyerekek – Polgár Gyulának mozi, színház: az ÉLET!")

Márciusban tértem vissza az iskolába. A régi osztályomba. Nem ismertem rá: sokan elmentek. És amúgy sem lehetett volna többé soha semmi ugyanúgy, mint régen. Hiszen hiába voltam hajdani diák − ösmeretlen maradtam sokáig, sokaknak. A „kiesés" a „normális" életből majd' mindenki szemében *mássá* tett. Ráadásul továbbra is nagyképű, beképzelt okostojás maradtam, sőt. Eltűntem majd' egy évre, mialatt

történt ez-az, csak az azokat megéltek által érthetőek − néztem mint a moziban. Aztán, hogy mégis bekerüljek a pikszisbe, villogni kezdtem szanatóriumi élményekkel és (már megint, én balga) könyvből szerzett tudásommal, Amikor egy kiránduláson a budai hegyekben azt állítottam, hogy itt, Csillebércen atomreaktor van, és a mandarinnak nincs magja − majdnem megvertek. Megvertetek! A te pofádra is emlékszem, Andai! A legnagyobb közösségteremtőhöz, a sporthoz, különösen a focihoz − de erről is dumáltam már eleget − hülye voltam természetesen, megbocsáthatatlanul az − ez mindmáig kirekeszt sok társaságból. Tizenöt évesen találtam csak, a sors különös kegyelméből, nekem megfelelő közeget, egy könyvtárban. Hozzám hasonló, sőt: engem értékelő fiúk és főleg lányok közt − de ez végleg nem ide tartozik, ott sok jó volt, ha érdekel, beszélj rá, valamikor dumálok, de mindenesetre az is, ott is kiderült, ismét és sokadszor: a rendszertelenül, rendezetlenül, összevissza agyadba tömött sok marhaság, nem marad más, csak fölösleges marhaság.

Az még talán fontos, hogy elbocsátásom után kéthetenként jártam kontrollra a hegyre − azóta nem ültem a Fogason. Ezerszer elmentem a szani mellett, tömegközlekedve, majd saját kocsival − elfordítottam a fejem. Azután, úgy két évvel ezelőtt, végigslattyogtam kívülről a Mártonhegyi úti kerítés mentén. Az egész ma is tüdős, de nyílván elegánsabb pulmonológiai valaminek nevezni. Lepusztult, kényszerkarbantartott, vedlőfalú épületek. Földszintes, nem túl nagy téglabarakkok. Az egyikben volt az „én" kórtermem − melyikben? És nem is „egész" már az egész: a hajdan hatalmas park kis kertecskévé szűkült, körben luxusvillák.

De be − no, be azért nem mentem. Nem. Soha már. Erre kb. biztosíték néhány adat. Huszonegy évesen száznyolcvanhat centi magas és negyvenhét kiló voltam. Egy barátnőm akkortájt − az előjáték kihagyhatatlan részeként − rendre megszámolta kiálló bordáimat, miközben „Ici"-nek becézett, mondván: teljesen úgy festek, mint a fotókon az Auschwitzban éppen fölszabadított lágerlakók. Ma bőven verem a mázsát; ha kihúzom magam, százhárom körül lehetek és barátnő? Előjáték? Ugyan már… Mindenesetre szerintem ekkora méreteket messzire elkerül a tébé, de még az a pulmo-izé is.

Te Tungs rám, én Viseg rád!

Polgár autóskabátját, akárcsak másokét, azért nevezték autóskabátnak, mert combközépig ért, azazhogy háromnegyedes, így kényelmesen lehet benne kocsiba ülni, vezetni. Sok rajta a külső-belső zseb, gombos meg zipzáras, s Polgár valahányszor fölveszi − évek óta, immár kocsi nélkül is − eszébe villan az a régi, amelyet viharkabátnak neveztek, de külalakra pont ilyen volt. Ráadásul nagy divat, fene tudja miért, merthogy a drappos-sárgás színű, hosszított dzseki olyan, gumi alapú impregnálástól vált vízállóvá (ergo vihar-kabáttá), amely az egész viseletet nehézzé, merevvé és (mitagadás) büdössé tette. Azon persze nem volt zipzár, csak barna gombok, akadt ellenben vállpánt, meg paroli a kézelőkön, és persze öv: gyerektenyérnyi széles, keményen összehúzandó. Polgár a maga göncét a Lenin kőrúton, a Marx tér-közeli sportboltban vette, merthogy ilyen üzletekben is árulták, nemcsak ruhásoknál, áruházakban.

Ha a külső Váci úton hajtott, Újpesten, elhaladva az immár a világóriás General Electrichez tartozó gyár előtt, a feliratról Apu villant be. Valahányszor a Rómairól indulva eleveztek a Tungsram-strand előtt, az öreg mintegy kötelezőnek tartotta elrikkantani magát: − Te Tungsz rám, én Viseg rád! A gyerek Polgár ezt nem igazán értette, ám apja (− Ugyan már! − intve le Anyut. − Megmondom neki, előbb-utóbb úgyis megtudná.) elmagyarázta, hogy ez afféle szójáték a gyár és a község nevével, de több is annál, tulajdonképpen annyit jelent: te szarsz rám, én szarok rád. Polgárnak ez természetesen baromira tetszett, ezek után iskolában, utcán kinek-kinek vitazáróként csak annyit mondott: − Visegrád; a másik nézett, mint a moziban, nem értette persze − Polgár diadalt ült.

Ott a Dunán, az evezősök között hangrobbanás vágott utat, a fizika törvényeit is megcáfolva: a rendőrségi rocsó motorjának iszonyatos zaja előbb érkezett oda, mint a rohamcsónak látványa. Az orrát magasra kiemelő acélladikban ketten tartózkodtak, egy zsaru ült elől, a másik, a srácok által irigyelt-csodált rendőr, fehér uniformisban hátul állt, az izmosabbja egy kézzel markolva a majd' két méter hosszú, fémszínű, középen szélesedő, szivar alakú motort. A motort, amitől rocsó a rocsó; a motort, melynek jobbra-balra mozgatásával a vizihekus kormányozta

járművét. Az elöl ülő csak sípolgatott, meg a megafonba kiabált: - Közelebb a parthoz! - Az ott tiltott terület, menjenek ki a vízből!

Merthogy akkor volt *néhány(!)* szakasza a Dunának, ahol nem lehetett fürödni, úszni, mert örvényes a víz − vízszennyezés? A Duna teljes hosszában fürdési tilalom? A Dunán, ahol a kielboat orra előtt fickándozó, méretes halak pikkelye villan?

Ugyan, ne vicceljünk már…!

Televíziós alapok

November, 1955-ben, a Szent István parkban, N.I. ismerősénél − vágja a kérdésre Polgár, miszerint: mikor nézett először televíziót?

Maradandó nyomot hagyhatott benne, ha ennyire világosan emlékszik, és természetesen azt is tudja, hogy mit látott: − Hát a Kronstadti tengerészeket! A tévé a SZU-ból akkoriban hazatért családé volt; az adás kísérleti, a kép dehogy fekete-fehér, inkább kék meg annak sötétebb-világosabb árnyalatai; a képernyő kör alakú, és a vörös-matrózok hősiesek; a végső ostrom előtt egyikük (nagydarab, kövér pasi) hirtelen lefogy: bőrkabátja alól gránátfüzéreket hámoz le magáról − felejthetetlen.

Eztán némi szünet következik az emlékekben és a történelemben − lásd az 1956-os fejezetet −, majd sűrű tömeg formálódik Polgár memóriájában: a Corvin és a Nemzeti Színház (mert akkor még volt) közé zsúfolódó sokaság képe. Az áruház földszinti kirakatában egy tévé működött valahányszor adás volt, tehát ritkán, ezért annál több embert megigézve. Tapodták egymást rendesen, olykor Polgárt is, akinek villamospénz, -bérlet hiányában messze volt gyalog oda- és visszakutyagolni a Kreszből, és Anyu sem sűrűn engedte ily kalandokra, távoli Blaha Lujza térre, sötét éjszaka! Polgárt pedig mágnesként vonzotta a csődület, amely többnyire néma csodálattal szemlélődött, és ha időnként egy-egy vastagabb megjegyzést tett valamely filmdarab hősnőjének bájaira a közeli Emkéből vagy a Keszeyből erre tántorgó piás, dühödten utasították csendre. Polgárt egyébiránt nem is annyira a műsor hívta, mint inkább az emberi akolmeleg és főleg a gépezet, amelynek működését természetesen nem értette, sosem értette, máig nem érti − Ő csak bámulattal néz: egy dobozban a Világ.

Nekik sokáig nem volt tévéjük, pont az lett volna? − Másra kell, fontosabbra, kisfiam, ne nyaggass minket! Polgár tehát vándorolt szomszédtól ismerősig, havertól rokonig. Nem egyedül tette: a fél város, vagyis az a fele, amelynek készüléke nem volt, felkerekedett esténként és megkereste a város azon felét, amelynek volt masinája. Székek, hokedlik, sámlik zsúfolódtak egymás mellé, sok jó ember kis helyen, stb.; a házigazda dörgedelmesen nyugalomra intett mindenkit,

majd hosszas manőverekbe kezdett: a szobaantenna szálait cibálta ide-oda. Ezt darab ideig tűrték a résztvevők, majd elébb a közelebbi rokonok (feleség, gyermek, nagyszülő) kezdtek utasításokat adni: − Feljebb emeld, dehogy, lejjebb, jobbra, ugyan, hátrébb, mit töketlenkedsz, add már ide! Ennyi szarakodás láttán beszólt a hatodik szomszéd is, akit ezért a tulajék sommásan lekussoltak: a műsor jóval a műsor előtt megindult. Itt és ekkor már nem volt csend, sőt! Az adás minden percét kommentálták, összevitázva vagy csak véleményt cserélve, olykor egymásnak helyeselve. Egy olyan történelmi korban, amikor a Hatalom közösségi szellemet keresett, sőt, mesterségesen „csinálni" próbált mindenütt, akkor egy-egy lepusztult, angyalföldi vagy józsefvárosi körgangos ház némely lakásában amúgy spontán, egy holt tárgyakból egybeszerkesztett és életre keltett masina körül társaságok, kapcsolatok alakultak; bizony: közösségek formálódtak.

A készülékeknek nevük volt, nemcsak gyárilag adott, mint például Kékes, Tisza, később Horizont, Sztár, ilyesmik, de némely háztartásban annyira családtagnak tekintették a dobozt, hogy becenevet kapott: volt, ahol Lacikámnak hívták, máshol Kisbarnának. Mindez elképesztő és nevetséges − most, ma.

Polgár a Lenin körúti nagy, emeletes Keravillban, szemben a Barcsay utcával, látta meg álmai készülékét: rádió is volt benne! Ezt − technikai antitalentum lévén − alaposan félreértette és zseniális ötletnek tartotta. Ilyet kitalálni! Egybeszerkeszteni a tévét meg a rádiót! Csoda! Sokáig ugyanis azt hitte: a rádiókészülék keresője nemcsak a rádióba hoz különböző állomásokat, de a tévébe is, így hát semmi mást nem kell tenni, mint odatekerni Londonra, és majd jön az angol adás. Mármint tévéadás. R.-nél, midőn ezt bevetette, meglehetősen furcsállva néztek rá, a szülők udvariasak voltak, nem röhögték ki, R. annál inkább, másnap persze már az egész osztály is: − Hát ez mekkora barom, ez azt hiszi, hogy a tévében lehet külföldet látni! Ő ugyan megpróbált azzal visszavágni, miszerint az a baromság, amit R.-ék variálnak, hogy ugyanis valamiféle áttetsző előlapot aggatnak a képernyőre, a plexi fölül kékre, alul zöldre festve, hadd legyen színes az ég meg a föld, micsoda ökörség − de hát ezzel csak azt érte el, hogy összeverekedtek R.-el, és kiesett egy tévénézési lehetőség. Márpedig az akkoriban nagyon kellett.

A római olimpiához például. Azt a Pilvax közben nézte végig, S.-éknél, a baromi hőségben minden nap oda ment, persze gyalog − megérte. Hajaj, de mennyire megérte! Azóta látott megannyi versenyt − hiszen mára, hosszú kihagyás (ld. lentebb) után megszállott tévénézővé lett (minek tagadná, sőt: utálja a sznobokat, akik titkolják) − szóval látott sokat, de Parti győzelmét meg Armin Hary tízmásodperces százát nem tudja űberölni semmi.

A tévé-távtúráknak akkor lett vége, amikor Sz.-ék a negyediken vettek egy Tavaszt: − Miből telik ezeknek erre? Csórók, mint mi! Mit flancolnak ilyesmivel?! − dohogott Anyu, amely dohogásban kétségtelenül volt némi igazság, de, mi tagadás, hangyányi irigység is. Anyu ugyan kijelentette, hogy őt aztán nem érdekli ez a dili, mármint a televízió, meg nem is érne rá, hiszen ő esténként dolgozik, festi a kendőket, nincs ideje mindenféle hülyeséget bámulni, ami ráadásul rontja az ember szemét − de a zsörtölődés, a morgolódás mögül kihallatszott valami árnyalat, igen, a kétségtelen féltékenységé. Mert Anyu féltékeny lett, irigy, nem a tévére speciel, hanem úgy általában. Ha őt leköröz ik valamiben, olyanok ráadásul, akikkel egyívású − ez megbocsáthatatlan. Később azután időnként persze felkereste Sz.-éket, amikor már nem lehetett nem nézni a tévét, hiszen az egész város erről beszélt, filmsorozatokról meg korcsolyaversenyekről. Anyu úgy gondolta, ez őt is érdekli, a tánc, a zene, meg egyáltalán: a korcsolya régi emlékeket ébresztett benne, valamikor állítólag kitűnően bógnizott, hát fölliftezett a negyedikre. Fölment egyszer, fölment kétszer, aztán jószerint le sem jött.

Az új házban, a Bulcsúban már L.-nél, Polgár osztálytársánál lehetett tévézni. Bár az adásidő nőtt, ritkán nézte a műsort. Ha jobb híján éppen otthon volt, L.-el csemegéztek: filmekre és sportra buktak leginkább. A „jobb": hatvanöt-hatvanhatban, éhes kamaszok, kóboroltak a városban, míg ki-ki nem talált magának csajt, bigét, spinét, bulát. A velük való foglalatossághoz némely, a tévében látott filmek tananyagul szolgáltak: hova is tegye az ember a kezét, a száját, az orrát, a lábait.

Végül hatvannyolcban szánták el magukat a vásárlásra, mikor több körülmény szerencsésen egybeállt. Mindenekelőtt Anyu unalma. Polgár akkoriban már jószerivel nem lakott otthon, leginkább csak ruhát váltani járt haza; Apu elvolt magában egész nap, délelőtt bevásárolt,

sétálgatott, korán nyugdíjazott hivatalnok, aki volt, délután meg olvasott és rádiót hallgatott − akár éjfélig. Ösztönzőleg hatottak a vásárlásra az ismerősök. Az ismerősök, akikkel többé nem volt közös témája Anyunak, mert mindnek volt már készüléke, és csak arról tudtak beszélni, az Angyalról, a Ki mit tud?-ról, meg Esztike és Marika frizurájáról, sminkjéről − Anyu, szegény, azt se tudta kik ezek a hölgyek, és most már nem irigykedett, hanem szégyellte magát tájékozatlanságáért. Végül, de nem utolsósorban: került pénz is, ez leginkább Polgár érdeme, hiszen az ő hazaadott keresetéből tudta összerakni Anyu az első készülékre valót.

Orion volt, hosszas viták eredményeként.

Anyu (szintén minden műszaki érzék híján, de makacsul) megkötötte magát: neki Orion kell, semmi más, főleg nem az a Videoton, vagy hogy is hívják. Makacsságának oka: az Orion márkát ismerte, még a háború előttről, a többfelé forduló fej-emblémával, tehát az egy biztos pont, régi cég. A másik ok, mely az előzőt alátámasztotta: Oriont csak ritkán lehetett kapni, protekcióval − Anyunak ez tökéletes ajánlólevél. Ha Valamit ugyanis nem lehet kapni, mert az a Valami hiánycikk, az csak jó lehet: ha nem lenne jó, ott rohadna. Úgyhogy Polgár szerzett egy Oriont, szocialista összeköttetéssel. Taxival vitte haza, mellé a szarv-antennát, mondván, majd beállítja a szerkentyűt, erre még ő is képes. A kétszázhúszat még megtalálta, az antennacsatlakozót is, majd betli: kép sehol − szerelő a szomszéd házban.

Azután jött a színes korszak. Akkor már nem lakott otthon; saját háztartásába, a város peremére, egy panelszörnyűségbe cipelte ki haveri fuvarral a szovjet ipar tákolmányát, egy kollégájától levetett színes szekrényt: mérete is, súlya is megegyezett egy fél stelázsiéval (ld. az idevágó viccet: − Milyen a szovjet tranzisztor? Óriási!!). Színei torzak voltak, egybefolyóak, generál-lilásak, de színek. Nem érdekelte, mint ahogy akkor már az egész tévézés is alig; napi tizenhat órákat dolgozott, in floribus; ritka szabadidejében moziba, színházba, koncertre, társaságba járt, meg evett-ivott, házasodott: élt. *Akkor* úgy.

A szülők, valamivel később, egy Mórt kaptak, Oriont természetesen, első színesként. Meg utolsóként is. Primitív távirányító segített Anyunak, aki akkortájt, a második szívroham után alig állt föl a fotelből; a mind kevésbé halló Apunak a gyárból szerzett Polgár egy

extra-hosszú zsinórú fülhallgatót: a készülék így is üvöltött, mert hát túl kellett harsognia a szülők, a két idős, egymást megszokott, de a másikat negyvenöt év után lassan már elviselni képtelen ember állandósuló veszekedéseit. A Mór mindazonáltal megtette kötelességét, szolgált tisztességgel − a temetés után Polgár akkori anyósának adta.

Ma kábelen nyolcvanvalahány adót fog, és igen! R. te barom! Egy kapcsolásra bejön a külföld! Lakása minden, arra alkalmas helyiségében üzemel valami: a nagyszobában jókora Panasonic, a félszobában Samsung, a konyhában egy Sanyo, a legnagyobbhoz video-DVD kombó is csatlakozik. Polgár, a keserű, vékonypénzű nyugdíjas nappal ritkán, este meg szinte alig lép az utcára, mert fél, no meg, mi tagadás, el is kényelmesedett; ha teheti, olvas és napszám tévézne. Szörföl a távirányítóval, itt időz két percet, ott ötöt; a politika (híradó, vita) idegesíti, a vetélkedők primitívsége bosszantja, a szappanoperák neki geilek, a klipek zenéjét, asszociációs(?) vágásait nem érti − filmeket néz hát főleg, de ahogy lelassul a darab, már vált is. Neki pörgés kell, akció, jól megkavart cselekmény − és olykor némi művészet: *a barátok*. Mert a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek filmjeit még moziban látta, magányosan vagy aktuális párjával, esetleg haverjaival, s ha e művek most fölbukkannak valamely csatornán, úgy érzi: régi, nagyon-nagyon kedves barátaival találkozik.

Most nagyjából így él.

Televíziós fölépítmény

−Megtörtént bűnügyek? He? Megvan? − Polgár vizsgáztat: − Nem emlékszel, mi? Édesapám, pedig ez a fölépítmény része!

−Hogyhogy fölépítmény? Emlékezzél, vazze, tanultuk gimnáziumban, egyetemen: van ugyebár az alap, ezt ma mondjuk kábé infrastruktúrának, mármint filozófiai téren, vagyis ez az ideológia, vagy a hardver, erre meg gyün a fölépítmény, a szoftver. Mondjuk a tévéadás, a tévékészülék az alap, a műsor meg a fölépítmény.

− Az említett műsor egyébként egy tévé-filmsorozat volt a valahai „sztárnyomozó" Fóti Andor történeteiből. Családi kör − pedagógiai őrület, Kelemen Endre műsorvezetésével. Támadás a király ellen − öregem, sakktanfolyam! A Karakasné vezette. Vasárnapi versek, Nyitott könyv − népneveltek minket, piszkosul, hál' istennek. Na jó, Princ a katona, meg Bors, meg Egy óra múlva itt vagyok, Ötszemközt, Csak ülök és mesélek − ezekre mindenki emlékszik. Kapcsoltam, Unokáim sem fogják látni, oké, nem kunszt. De: Megkérdeztük a minisztert? Bán János interjúi, nem emlékszel? Ismerkedés a balettművészettel − ez meg Kun Zsuzsa tanfolyama volt. Jogi esetek, Petrik bíróval! Szabó-Sipos Tamás magyarázom sorozatai, istenkém!

− Meg a Kék fény, így, külön írva. Dobos őhhhnagy, a hhhafinált bűnözők, Láposi. Ma úgy mondanánk, nem volt éppen politikailag korrekt műsor, de imádtuk, hiszen bűnügyekről szólt, valódi krimikről, még ha szinte már előre ítélkezve is. De hát nem volt bulvár, nem volt krimi, márpedig az köll ! Az URH együttes meg énekelt:

Szabó László, te kedves,
Ismeretlen tettes,
Megvan a gyilkos,
az ország örül
Kék dicsfény
a fejed körül
Kék fény! Kék fény! Kék fény!

− És a pipás Ipper! Kedvesen mosolygó, jól dumáló pasi, állandóan füstölt a szája sarkában a pipa, ez akkoriban még nem volt merénylet a közegészségügy ellen − én leszarom, hogy mekkora bolsi volt állítólag: értett a szakmájához, a külpolitikához és tudott műsort csinálni, híradót, Hetet.

− Boldizsár Iván dörmögése! Nagy újságíró volt, jó kultúrdiplomata, és hát istenkém, nemhogy megfordult a damaszkuszi úton, de pörgött rajta, mint egy ringlispíl. Apukám, én ott voltam a MÚOSZ klubban, na jó ez már később történt, a nyolcvanas évek közepén, amikor ifjú kollégái miszlikre szedték a vénembert: hogy a picsába volt ő menő káder a Horthy-korszakban, a koalíciós időkben, Rákosi alatt, a Kádár-érában? Provokáció ! − üvöltötte „Iván bácsi" kirohant és elrohant minden fűhöz és fához: nagy balhé lett.

− Pataki Ferenc, a fejszámoló művész! Gondolom minden országban van egy-két ilyen zseni. Olyan kis egérszerű emberke, mintha mindig félne, és félelmét agresszívan előadott különleges képességével palástolná. Ezer számjegyű számokból vont gyököt, szorozta-osztotta őket, sajátos, rekedt hangon kommentálva, az ország meg bámult. Aztán jöttek a zsebszámológépek, először olyan kéttenyérnyiek, és Pataki fölvette velük a versenyt, de az már eléggé furcsa volt: szánandóvá vált a kis ember, mert bár a végeredmények stimmeltek, de hát a számológép gyorsabb volt, a mutatvány varázsát vesztette.

− Mutatvány?! Rodolfo! Tudod én soha nem bírtam például a súlyemelők közül azokat, akik úgy hosszan készülődnek neki, le-föl trappolnak a dobogón, csapkodják a tenyerüket, bűvölik a súlyzót, arcuk görcsbe rándul, félhangosan motyognak maguk elé, aztán üvöltenek miközben fölemelik a tárcsákat − ez így izzadtságszagú. A Vlaszov, az a szemüveges ruszki, az például nem: az bejött, emelt, kiment. Semmi fakszni, mintha a világ legtermészetesebb dolgát tette volna. Rodolfo dettó. Olyan hihetetlen könnyedséggel bűvölte például a kártyát, hogy azt hitted, ezt te is bármikor meg tudnád csinálni, pedig hát egy lófaszt. Öregem, hogy abban mi meló lehetett! Csak egyetlen, kétperces trükkben, mennyi gyakorlás, idő, energia! De amikor előadta, abban nem volt semmi mache, azt tiszta volt, már-már hétköznapi és mégis maga a csoda, a mágia. Vékony fekete bajusz − odarajzolva, ceruzával! Fényesen hátra fésült haj, elegancia mindig, mindenhol. Úgy kapartuk össze az állunkat a tévé előtt, valahányszor kijelentette: − Csak a kezemet figyeljék! Vigyázat, csalok!

− Abody, mindenki Béluskája. Író, irodalomtörténész, szerkesztő; elhízott, csúnya, excentrikus, és nagy dumás. Ez vitte a tévébe, a nagy dumája, a la Fábry, meg a furcsa, fejhangú röhögése, horkantásai: mintha kitalálta volna neki egy stylist, hogy e „jelmezben" adjon elő blődségeket meg valódi könyv-, mozi-, színibírálatokat és szerelmes vallomásokat az operához, mint műfajhoz. Nem volt téma, műfaj, amire ne használták volna - ki.

− Komlós János, exrabbi, exávós, exújságíró, aktív piás és nagyon okos pasi. Kopasz fej, fényes alpakka öltöny, gúlába összeillesztett ujjak, szimmetrikus kargesztusok, és sajátos, szokatlan, mert ironikus glossza-kommentárok, meglehetősen bátrak.

− És szegény Pernye András. Beteg, mozgássérült, kerekes székes zenetörténész. Beült, csak úgy egyedül a stúdióba, vagy többedmagával a Ki mit tud? zsűrikbe, beszélt egy-két percet vagy félórát és daliává változott, délceg vitézzé. Ha a nézők többsége nem is lett Bach-buzi, de nem gondolta, mint ma, hogy csak Szilvia van ilyen.

− Varga József volt sokáig az egyetlen férfibemondó, a Savanyú Jóska, mert soha el nem vigyorogta volna magát. És egy Vértessy Sándor, egy Kovalik Károly riporterkedett, csekélység, s tudtak kérdezni! Beszélgetni!

− Játék a betűkkel − Egri János vetélkedője: hol van Egri és hol vannak azok a vetélkedők? Ba' meg, ha ma meg tudod mondani, hogy milyen színű a hó, hozzád vágnak egy gurigát a rikoltozó kis butuska tinilányok.

− Bár az vitathatatlan: kurva jó a testük.

Téli fürdők

Polgár Gyula vízimádó, de e „filozófiájával" is gyakran ellene megy a bevett fogalmaknak, naná. Például: rajong az élővizekért, patakokért, folyókért, tavakért, ám semmi tenger nem hozza különösebben lázba, bár ismer sokat úgy-ahogy, kisebbet-nagyobbat, beleértve két óceánt. Természetesen (?) valamikor neki is a Balaton volt a csúcs, valamikor, amikor a tó még tó volt, nem körbekövezett teknő, hanem plázsok végtelensége, homokosak-sárosak, partra vetett hínártól mocskosak. A sok művi gát előzte őt onnan, és amikor északtól délig mindenütt föltűntek különböző, a fürdést tiltó táblák − elhagyta e vizet, örökre. Sőt! Polgár emlékszik még arra is, hogy a Városligeti tó sem betonteknő volt, hanem némely részén természetes víz, ennek megfelelő parttal, lásd föntebb. Ja, és persze ingyér'!

További szelíd elmebaja-őrülete: amikor kint dübörögnek a mínuszok, benne fölhorgad az eb ura fakó: − Ez kell nekem, a 'zannyuk szömit! Forró test, hideg fej! − és indult-indulna nagy úszásokra, természetesen fürdőkbe. A Gellért-külső (az egykor avítt eleganciájával, csodás hullámjával) meg a Pala ezért kiesik, azokat könyörtelenül bezárják ősszel, meg hát ez utóbbi sem a régi már, a lábmosó-árokkal övezett, hanem valami élményfürdő − Polgár más élményekre vágyik.

No persze: a Dagály! Az más! A nyári tömegnyomorból semmi, ilyenkor viszont ott van a fölfújható-tetős medence, de az igazi sportsmenek (s Polgár egy időben szerette magát annak tartani) a kintit használják, ott róva a hosszakat a ködsetétben: csöndes szertartás.

E célra megfelelne a szigeti Spori vagy a Császár is − ám ezektől rossz emlékek riasztják. Valamikor, vízilabdázó-tanoncként (*lásd: Sport, a la Polgár - Póló*) télen-nyáron, kánikulában-zord fagyban, hetente többször több ezer métereket kellett leúsznia. A „kell", a „muszáj", a „kötelesség" elvette kedvét e helyekről, amelyek akkor még szerények voltak, elviselhető méretűek, szinte családiasak.

E családiasság vonzotta a Lukácsba. Kamaszfejjel is megérezte a hulló vakolatú sárga falak, a medence fölé boruló, télen már lombjukat vesztett fák sajátos hangulatát. Sznob lelke szeretett volna „lukácsista" lenni, törzsvendég, akit nevén szólítva köszönt a kabinos, akinek félismerősként legalább odabiccentenek a híresség, írók, művészek − ám a srácot leszarta mindenki. Ezt akkor kamaszvoltának tudta be, ám egyik barátja, aki vagy huszonöt éve naponta jár oda és szinte beleöregedett a társaságba, máig nem lett annak tagja: nem szólítják

nevén, vissza sem biccentenek neki − az ország legexkluzívabb klubja, a fölvételnek még szabályzata sincs.

Járt a nyári Széchenyiben − tömeg. Volt a téliben, ahol a gyógyillatú párával övezett-borított vízben sakkozók mérkőztek nagyszámú kibic között. Úszni próbált, tizenéves, sovány srác, aki volt. Nekijött egy férfi, Polgár azt hitte: véletlenül. No nem. Ma molesztálásnak nevezik, szexuális zaklatásnak a történteket, a pórnyelv akkoriban egyértelmű volt: a pasas letaperolta Polgárt. A fiú szanzsén belerúgott, bízva, hogy érzékeny helyen találja; a rúgással egyszersmind elrugaszkodott a fickótól, e lendülettel megdöntötte a hatméteres gyorsúszás világrekordját, ahogy egyszer s mindenkorra kivágtatott a medencéből, a fürdőből.

Ellustulván, mindenféle hülye nyavalyával kínlódva, a város szélére szorulva elmaradtak a téli fürdők. Nemrégiben exkollégája, most a lakótelep iskolájának igazgatója megbundázta, hogy Polgár hetenként egyszer úszhasson az intézmény tanmedencéjében. Csak hát ez fedett uszoda, sehol a ködös-párás-gőzös-szagos víz varázsa. Pótlásul ott lennének a tantestület hölgytagjai, köztük akad pár bombázó − minek? Miért? Polgár Gyula úszni még tud, ám…

A többi néma csend.

Tér, kép

Az még az ősködből (másfél-kétévesen, a zárt babakocsiból) dereng, hogy mi is az az utca: hát a Kresz, a Balzac, a Csanády; kétoldalt házak, járdák, középen kockaköves út. Magától értetődő, hétköznapi. De mi a tér? Az a kis izé az Élmunkás híd előtt nem lehet, az csak a Csanády folytatása. A Szent István park meg Park, az se tér. Apu szerint az valami tágas, lapos, üres, nagy placc. Anyu erre (kontrából? szemléltetésként?) eltolta Polgár Gyulát a Marx térre, nesze neked.

Na most ez mitől különbözik az utcától? Itt is mindenhol házak (még áll a Westend, nem a bevásárló központ, hanem a kupleráj, szemben az Ilkovics), itt is járdák, kockakő. Jó, zörögnek a villamosok, de azokat látni a Csanádyból is: a tizenkettest, a tizennégyest, a hármast, az ötvenötöst, a harminchármast. Meg vannak buszok, azokban sincs semmi etvasz, a tizenötöst gyakran keresztezték a Parkba menet. Meg több a lovas- és motoros kocsi, meg az ember, de éppen ezért ez is csak egy nagy utca, hol itt a tágas, üres placc?

A Madách tér ugyanez pepitában. A Petőfi Sándor utcai óvodából hazafelé ide slattyogtak a negyvenheteshez, negyvenkilenceshez; erre is buszok, tömeg, tér nuku. No meg egy épület (állítólag pöpec, Polgár sok évvel később: − Tényleg az), a kínok háza, a rendelő. Idehozták Polgárt megannyi térd-, könyök-, stbglazúr kezelésére, bekötésére, olykor karláb röntgenezésére.

Na talán majd a Móricz Zsigmond! Ami ráadásul különlegesség, hiszen kör! Ennek megfelelően Polgár egy nagy, üres kört vizionált, benne tehenek meg Mehemet, mert ugye Móricz Zsigmond a tehenes és Polgár sem látott még olyan állatot: azonosult a törökkel. Megint pofára esett. Jó, az épületek olyan hajlottak (Apu: − Íveltek!) , és ahogy ott állnak tényleg valami körfélét formáznak, de hát villamoscsikorgásos, buszkipufogós az egész és még az emberek sem körbe járnak, de összevissza, át-keresztbe.

Mindezt pár perc alatt kellett fölmérnie, hiszen ez csak átmeneti állomás volt, Budaörsre menet, T. Jankóékhoz; Apuék ismerősei, két, Polgár-korabeli gyerek és hát, meg főleg: az egy falu! És falut éppúgy nem látott még Polgár, mint tehenet vagy gilt teret. Apu ugyan azt mondta a buszablakból mutatva, hogy az is tér, ahol valami katona szobra állt, a történetét is elmesélte, amiből Polgár csak annyit fogott föl, hogy azt a katonát lelőtték, de mi a frászkarika lehet a parlamenter? Ám a falu! Az kasa volt! T. Jankóék háza hatalmas kapuval indult, egykor szekerek

jártak rajta ki-be, belül pedig pince, valódi, boros − Polgár orrában most, fél évszázad után is ott a szag. És klafák voltak a T. gyerekek is − később eltűntek, majd az iwiven találták meg Polgárt, aki ennek kivételesen megörült, szívesen találkozott is volna velük − valamiért hamvába holt az egész.

Nagyjából ez idő tájt robogtak át vasárnaponként a Moszkva téren Anyuval, látogatóba Tónika szüleihez. Rohantak a hatos végállomásától az ötvenhatoséig, mindig rohantak; a villamos állandóan tömött volt és persze ez a tér sem tér: tuják, buszok, embermassza. Őspesti lévén később is ritkán járt errefelé, sokáig nem azonosította, hogy a Kalef = Moszkva tér; Budán még ma is gyakran eltéved: hiába, a lét, a hollét határozza meg a térképtudatot.

Olykor, óvodába menet, ha még volt idejük, játszásiból fönnmaradtak a tizentös buszon Anyuval a Boráros térig − Anyunak ingyen bérlet, Polgár óvodás korú −; hát az baromi ronda volt, de legalább valamelyet különbözött a többitől: egyik oldalán nem házak, hanem a Duna, a drága Duna. Később szenzációturista lett: amikor a HÉV kitört a térre, aranyapám! Azt meg kell nézni! Szörnyű, egyszersmind borzongatóan izgalmas látvány volt, nem feledhető.

Már alsós volt, amikor először látott igazi teret, ez úgy ötvenháromban lehetett, már troli járt arra, a hetvenes, amely számozását annak köszönhette, hogy Sztálin generalisszimusz, másodállásban isten, a hetvenedik születésnapján ajándékozott Budapestnek pár ilyen csudajárművet: villamos, ami gumikerekeken jár, tehát busz. A valódi tér pedig a Dózsa György tér-Felvonulási út, franc se tudja milyen nevű izé volt. Na igen, ez már hasonlít! Nagy is, lapos is, némi forgalom csak a szélein,a másodállású Isten szobra a közepén meg kifejezetten jól állt − lebontották, talapzatát is: most lehetne igazán tér, de most már megint nem az: gigantikus autóparkoló.

Polgár járt pár helyen a világban, keresett tereket, olyan elképzelései szerint valót, Moszkvában talált egyet: a Vöröset. Mondják, ilyesmi a pekingi Tihe-nan-men is − azt már Polgár Gyula a büdös életben nem látja. Térnek maradt neki a két paneltömb közti plázs? autótelep: csenevész fák, elvétve fűcsomók, szemét rengeteg, kutyaszar még több − ó, hogy rogyna rá az ég!

Az legalább téres: tág, végtelen, üres.

Akadtak azért terek, amelyek − bár nem feleltek meg Polgár előzőekben vázolt térfogalmának −, kb. elfogadhatóak voltak Polgár

Gyula számára, merthogy funkciójuk volt, sajátos, csak általa becsült funkcióval.

Mindenekelőtt a Lehel tér. Polgár még Élmunkásként mutatkozott be neki, mármint hogy a tér volt élmunkás, Polgár sosem, majd az egész visszatért leánykori nevéhez és lett ismét Lehet. Senki nem lehet közömbös egy olyan valami iránt, amelynek előbb csak közelében, utóbb szinte benne élt. Márpedig a Kresz is közel volt a Lehelhez, a Bulcsú pedig ugye a határa - Polgár Gyula eddigi életének majdnem kétharmadát, mintegy negyven évet élt itt, kisebb-nagyobb megszakításokkal. Ez az eufémizmus hosszabb-rövidebb elköltözéseket, azaz nőket jelentett: néhány élettársi és néhány házastársi évet. Így utólag Polgár úgy véli, a piacban az volt a legjobb, hogy állandóságot jelentett. Meglehet, az évszakok változásával természetesen más és más áru bukkant föl, de ahol fölbukkant, vagyis a bódék, standok, őstermelői asztalkák, azok gyakorlatilag egyformák voltak évtizedekig. Jó, persze, időnként ezt azt kipofoztak, leföstöttek, de már másnap beszakadt egy másik ponyva, megrogyott egy másik pult és végső soron minden olyan volt amilyen,talán még az egerek, patkányok, csótányok is − a Lehel piac konzervált. Járt ide hajnalban, haza térőben piától lehűlt gyomrát forró kolbásszal nyugtatni; válogatott itt görögdinnyét, vett valamelyik közért bódéban sólet konzervet. Piaclátogatók folyton emlegetik, hogy ők mindent, mindenkit ösmernek - Polgár csak egy-két idültre emlékszik, akiknek − ha még maradt ekkorra pénze − fizetett egy-egy felest.

Volt funkciója az Engels-ternek is: a buszok. Polgár nem kedvelte az utazásnak ezt a formáját, leginkább praktikus, azaz számára praktikus okokból: a buszon nem lehet büfékocsit találni, az ott betermelt söröket nem lehet kibrunyálni, a felesektől felhevült fejet nem lehet nyitott ablakban lehűteni − a vonat jobb, összehasonlíthatatlanul. A téren mindig benzingőz volt, nem csak szagolható, de látható: az úttesttől jó méteres magasságig kékeszölden vibrált a levegő a nyári hőségben. A pályaudvar mögött a park is megsínylette ezt: az egész városban itt lombosodtak legkésőbb majd vesztették el legkorábban lombjukat a fák. A fura az volt, hogy mindezt jószerint senki nem érzékelte: környezet-tudatosság? Mi az? A tér reggeltől késő délutánig tele babakocsit tologató anyákkal, ovis csoportokkal - szívták azt a finom Engels téri ájert. Mi lehet ma velük? Az ólmozott tüdejű kisklambókkal.

Az Oktogon megkerülhetetlen volt Polgár életében. Keresztezte a körút felől, a Sztálin-Magyar Ifjúság Népköztársaság útján át, vagy a föld alatt. Tranzitszerepein túl a téren ott volt a még bank és csencselő

mentes Abbázia kávéház, olykor valódi íróikkal-költőkkel. Szemben ugyanilyen funkcióval a Savoy, mellette a bárja, ahol Polgár osz-posz olyan ripacsokkal találkozott mint Sándor Pál mozijában. A túloldalon az egyes számú Szabó Ervin könyvtár, az emeleten; mellette a bűvös Ofotért, vele szemben a Filatélia: Polgár könyveket olvasott és bélyegeket vásárolt, előbbieket ingyért, utóbbiakat fillérekért − értsd: csak fillérjei voltak erre, a többihez hasonlóan szintén korán kimúlt hobbyjára.

És aztán, legemlékezetesebbként, ott volt a Jászai Mari tér, azaz a téren túli része, az az aprócska park-féle a Fehérház oldalában, közepén a méretes Marx-Engels szoborral. Egyik oldalán a kettes villamos dübörgött, fölötte a Margit híd minden járműve, lent padok amelyek egyikén Polgár élete egyik legszebb leckéjét kapta: egy tanárnő-jelölt tanította itt az orális szexre. Uram atyám! Ma az ilyesmi bakfitty. Az Amerikai Egyesült Államok elnöke szerint nem is szex. Polgár olvas mostanában különböző cikkeket, tanulmányokat, lát dokumentum- és játékfilmeket, melyekből az derül ki, hogy "ez az egész" úgy tizenkét évestől fölfelé nagyjából annyi mint egy puszi. Polgár akkor, az ősidőkben örömében úgy látta, hogy megmozdul a két filozófus, de legalábbis elégedetten mosolyognak. Az csak később jutott el szextől-piától kábult agyába, hogy az MSZMP KB székházát vigyázó járőrök, kamerák elméletileg mindent láthattak, és tulajdonképpen ők örülhetnek, hogy nem eresztettek beléjük egy sorozatot a hely meggyalázása okán.

Testkultúra

− *Fizkulturá! Fizkulturá! Gurrá! Gurrá! Bugy gatov!* − bömbölték a horpadt, szürke hangszórótölcsérek a szovjet (Nem orosz! Még a nyelve is − Fizkulturá! − szovjet!) sportindulót, beleremegett a Római-part, mármint az 1953-as. Polgár Gyula, akkor, hat év körül − emhákázott. Vagy MHK-zott. Azaz Munkára, Harcra Kész-ezett. Pontosabban: elkísérte apját a Posta üdülőjébe, annak is homokkal-sóderrel-salakkal borított focipályájára, ahol a cég, közelebbről a hírlapterjesztő részleg MHK-versenyt tartott. Ez afféle amatőr tömegsport-banzáj volt, nevéből is megítélhetően nem kevés politikai tartalommal. A cél: népi demokráciánk dolgozói munkára is, harcra is készek legyenek a világkapitalizmus támadásakor, amely aljas orvcselekmény bármely percben várható. A készreformálást a mozgalom egyebek közt rövidtávfutással, kislabda dobással, magas- és távolugrással vélte megoldani.

Számos viadalt rendeztek, minden létező és létezhetetlen helyszínen, szabolcsi birkalegelőn és az akkor frissen örökké félig kész Népstadionban. Különböző szintű derbik voltak, a helyezettek jelvényeket kaptak, bronz-, meg ezüst, tán arany fokozatút. Akkortájt a legegyszerűbb zakó is kitűzőktől tarkállott: MDP (ifjabbaknak: Magyar Dolgozók Pártja), MSZBT (két karika, az egyik vörös, a másik trikoloros: Magyar-Szovjet Baráti Társaság), MHK (több is), MTK (ez nem szorul magyarázatra) de főleg, mintegy a sok M-t oldandó: Kinizsi (ez viszont megjegyzést kíván: bornírték az FTC-t nevezték egy darabig törökverőnek). Apu zakóreverje is hasonló volt, pedig neki volt ízlése, csak hát… Apu nem kockáztatta családját: egyetlen keresőként ügyelnie kellett kishivatalnoki stallumára, amelyből talán üstöllést kikergették volna, ha Polgár elvtárs nem hajigál bőrlabdákat; munkaszolgálatban eltört lábát nem pörgeti száz síkon, vagyis ha nem MHK-zik. Tehát MHK-zott. Gyula is próbálta: két kislány madzagot tartott ugróléc gyanánt, Polgár nekifutott a húszcentis „magasságnak" − a lányok, a perfid lányok megrántották a zsineget. A srác akkorát zúgott, mint egy télikabát, térdéről, kezéről lejött a plezúr: − *Bugy gatov!*

Fölcseperedvén, úttörőként, kis-KISZesként Kilián-próbáknak vetették (volna) alá. Osz-posz MHK: valami pártilag-kormányilag motivált, ergo ugyancsak közgyűlöletnek kitett mozgalom: a változatosság kedvéért futás, ugrás, kislabda dobás; meg jelvények, igazolványok, különböző fokozatok. Volna! Polgár addigra tornából fölmentve, csak könyvelőnek alkalmazható: üldögélt a szigeti Úttörő Stadionban és a lelkes(?)

tanárok, KISZ-vezetők utasításai alapján jegyezte az eredményeket irdatlan árkusokra. Persze nem lett volna az, aki: itt is kihúzta a gyufát. Egy kislabda nyakon találta, lefordult a sámlijáról, napokig nyelni sem tudott és még le is kúrták, mert estében összegyűrte, -mocskolta az eredményrögzítő sillabuszokat: − *Fizkulturá!*

E mozgalmak eredendően elcseszettek, mert hazugok voltak. Az országlakosok fizikális állapota katasztrofális, ezt bevallani azonban politikai öngyilkosság, tehát nem egészségvédő jellegű lett az MHK, a Kilián, hanem politikai, ráadásul „önkéntesen kötelező" − ez viszont világnagy öngól: − *Gurrá!*

A Király utcában, a mai telekspekulációs környéken régen régi kis bolt volt: a jelvényes. Polgár még pár éve is odatapasztotta homlokát a kirakatüveghez, hogy jobban láthassa a bronz-MHK-t, a csúcs-Kiliánt, a Fradit, a Vasast, a kalapácsos embert, az MSZBT-t, meg a Fehér Gyopár Túregyletet. Nem járt arra időtlen idők óta, hallotta csak, hogy még megvan az üzletecske, bár nem lenne meglepve, ha a helyén mondjuk fitness-szalont találna. A test kultúrája divat lett, lám: amit nem erőltetnek, ugyebár. Mi több, a szépségipar az egészséges életmód támasza, talpköve: − *Gurrá!*

Polgár kisebbik lánya kölcsönt kért apjától, egy húszast, nem vészes. A férfi nem kérdezte mire, sose kérdi, úgy érzi, többszörösen nincs joga: anyjától rég elváltak, a gyerek férjes asszony immár. A lány vidáman mondta: − Megyek gyúrni, bérletre olcsóbb. A Déli pályaudvar mögötti kis utca vadiúj irodaházában, a földszinten egy (még) divatos testnyűvőlabor; a gépek értéke milliárdos, a havi bérlet − ami ugye olcsóbb − Polgár félhavi nyugdíja. Ez persze vegytiszta demagógia, Polgár visszakozik is tüstént, csak mikor elment már a gyerek, akkor próbálja kiszámítani: mennyi MHK-, vagy Kilián- kislabdát vehetett volna ennyi pénzből − hát egyet sem.

A labda is, a mozgalmak is, mint annyi más kényszer a történelemben: ingyér' volt.

Totál fölösleges ugyebár...

... a férfiak csöcse, a pápa pöcse és a magyar szakszervezet.

A III. Átkosban (I. = 1920-1945; II. = 1948-1956; III. = 1957-1989; IV. = 1990- ?) mindenki ösmerte a viccet, miszerint fentiek a fölösleges dolgok szinonimái. Polgár Gyula további kismillió tudás ismerője − majd' mindegyik abszolút lényegtelen.

Tudja, mikor vehet fel sportos öltözéket, mikor van ideje a sportzakó-nadrág kombinációnak, hova kell öltöny, sötét vagy világosabb, és tudja, hogy a jeles(?) eseményekre szóló meghívón a black tie − többnyire apró betűs − szöveg nem fekete nyakkendőt, hanem a szmoking kötelező viseletét jelzi. Tud négyféle nyakkendő-csomót, plusz csokrot is, naná, majd valami gumiszalagos- patentos-előregyártott pillangót hordjon? Piha!

Tudja, hogyan kell viselkednie, társalognia, enni-innia kisebb partin, nagyobb fogadáson, bálon. Tudja, a terítéken melyik tányér, melyik evőeszköz mire való, tudja használni a kagylónyitót, a csigafogót; tud rákot enni kézzel, nyakba kötött kendővel s tudja a desszert-sajt-gyümölcskosár étkezés-záró sorrendjét. Tudja, a traktát koronázza a kávé konyakkal, esetleg armagnaccal, a kettő nem összetévesztendő, és tudja, hogy a szivart a kávéhoz nem szabad az ebédlőben elszívni.

Tudja: állófogadáson a bevezető, többnyire dögunalmas duma alatt miként kell helyezkedni, hogy azonnal lecsaphasson a kaviárra, lazacra, libamájra, bélszínre − ilyen helyeken csak ezt szabad enni. Tudja mindezzel úgy megpúpozni tányérját, hogy egy morzsa le nem esik róla; tudja egyik kezében a kajás tállal, másikban villával úgy magába lapátolni az ínyencségeket, hogy mohóságát senki ne vegye észre, mert közben tud társalogni, egyszerre többekkel, aránylag szellemesen.

Tudja, milyen italhoz miféle pohár dukál, és tudja, mely ételhez minő ital, de nem csak oly' egyszerűen, hogy vörös húshoz vörösbor, fehérhez fehér, de ismer bortájakat, pincészeteket, magyart és franciát, meg évjáratokat, és ízlelt kicseszettül jó pezsgőket (Dom Perignon, Bollinger, Moet, Mumm, Veuve Vliquot, Roederer, Pommery, Piper, Crystal, Perrier, Krug, Henkell, Clos de Montmort, Taitlinger és a többi), meg a single malt whiskyk valahány nagy márkáját. Tud vadhal-bélszín-recepteket, de a kínai konyha, meg az indiai sem hozza zavarba: pekingi kacsát úgy csinál, mint egy pekingi. Húsz-huszonöt koktélt tud keverni, köztük kaja utánra digestívókat, az emésztést

segítendő - nem sok, de többnyire egyedi ötlet, és ekkor is tudja a pohárfajtákat, merthogy koktélosból is rengeteg van: ez már tudomány.

Tud viselkedni vadidegen helyen. Éttermek pincéreivel percek alatt cinkos, ám egymás tiszteletén alapuló, bizalmas kapcsolatot alakít ki; szállodai portások, ajtónállók, londinerek, szobaasszonyok kedvence, pedig a jattot módjával osztogatja − bárcsak élete többi, uram bocsá'': fontosabb szereplőjével is így tudott volna bánni, kapcsolatot teremteni.

Tudja, álmából riadva is, Ferenc Jóskát: Isten kedvező kegyelméből Ausztriai császár, Magyar apostoli király, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Tótország, Halics, Galícia, Ladomér, Illyria, és Jeruzsálem királya, Ausztria főhercege, Toscana és Krakkó nagyhercege, Lotaringia, Salzburg, Steyer, Korontán, Krajna, és Bukovina hercege, Erdély nagyfejedelme, Morvai őrgróf, Felső- és Alsó-Szilézia, Modena, Parma, Piacenza, Guastall, Oswiecim (*hoppá! ez tán Auschwitz?*), és Zátor, Teschen, Friaul, Raguza és Zára hercege, Habsburg, Tyrol, Görz és Gradiska grófja, Trient és Brixen fejedelme, Felső- és Alsó-Luzsica és Isztria őrgrófja, Hohenembs, Feldkirch, Bregenz, Sonnenberg grófja, Trieszt, Cattaro és a Szláv őrgrófság ura, Vojvodina, Serbia vajdája.

Polgár rengeteg ilyen baromságot tud-tudott, csak azt nem tudja, honnét tudja mindezt és minek? Aputól, Anyutól tuti nem: a Kresz Géza utcai szoba-hall és a kistisztviselői életforma partikra alkalmatlan volt, de evőeszközük, étkészletük sem tartalmazott nemhogy halkést, de négy egyforma tányért, villát sem. Harmincéves korára mégis "mindent" tudott, lásd fentebb - de honnan? miként? génekből? elleste? olvasta?

Szekrényében naftalin óvta ruhanemű, köztük egy szmoking is − minek? Az úgynevezett társasági életből állásai elvesztésével kiesett; ebédjét gyorsbüfék vagy gyorsfagyasztott ételek adják, vacsorára köröm közül felvágottat, kolbászt eszik; az utcán farmerben, otthon a kínai piacról származó melegítőben slattyog, úgy tűnik, immár mindhalálig - fölösleges tudások tulaja, aki bír lenni.

Trend ‘72

A szarvasbőr zakót a Szent István körúti BÁV-boltban vette Polgár Gyula, 1972 április 10. körül. Ennél pontosabb dátumra nem emlékszik, mindenesetre az április 4.-i jutalomosztás után. A dzseki zipzárral, gombbal, magasan zárult, sárgásbarnán csillogott, selymesen, ahogy szálirránnyal visszafelé simogatta Polgár keze. Ez volt azévi szerelésének legmenőbb, merthogy legdrágább, s egyben legdivatosabb darabja; a többit már korábban szerezte. A hatalmas (gömbölyített) gallérú, karcsúsított világoskék inget az Aranypóknál, a New York házban; a bazi nagy csomóra kötött, nagymintás, fekete-piros nyakkendőt Kacziánnénál, a Petőfi sarkán. Gondosan kiválasztott, hosszú ideig várt darabok voltak: miután külhoni magazinokban a külhoni sztárok még 68-69-ben fényképeztették magukat ilyen szerkóban, ide spéttel érkeztek.

Polgár akkoriban nagyon adott öltözékére.

A széles fekete bőrövet apjától zabrálta, új, ezüstösen csillogó krómcsatot a Fürst Sándor utcai bőrdíszművesnél tetetett rá, a Duna mozi mellett. Az öv csupán díszítőelem volt, nadrágtartásra nem lett volna szükség, hiszen Polgár − akkor még! − módfelett sovány alakján feszült a fenékben igencsak szoros nadrág. A nyakkendős inget az idő melegedésével fölváltotta az indiai gyolcs: vékony, szellős, könnyű, s ugyancsak szigorúan testre szabott; az előzőekhez képest aránylag olcsó, tucatáru, hozzáférni mégis bonyolult, hajjaj, de mennyire - pult alól árulták.

A laza nyári ruházatot ellenpontozta, viselőjét - tehát Polgárt is - alul-felül melegítette a kordivat. Felül fül alá érő haj, és a barkó, ó a barkó! Az is fülcimpáig ért, gondosan növesztve, sarkosra borotválva. Alul, a lábon meg csizma! Igaz, épp’ csak bokán fölül érő, de csizma, nyáron, hőségben − mindegy, a trend így követelte-diktálta.

Abban az évben nem nyaralt Polgár − spórolt. Télre spórolt, bundára. Szeptembertől naponta kijárt a pályaudvarra, a Krakkóból, Varsóból érkező vonatokhoz, irhaváróban. Álltak ott többen, hozzá hasonlatos ifjak, álltak türelmesen, tudták: előbb-utóbb megjön az a vonat. Meg is jött, hol ilyen, hol olyan méretű, fazonú, formájú irhát hozva; hordozóit, a Polgárékhoz hasonkorú srácokat-csajokat jószerint a vagon lépcsőjén

támadták le. Azok a sporttáskából előráncigálták a vadiúj szagot árasztó (mit szagot? illatot!) darabot: körbevették, nézegették, tapogatták, fölpróbálták − a hét-nyolc várakozó közül valamelyiknek tetszett, megfelelt a cucc. Polgár sokáig várt, mert ő világosat akart, majdhogynem fehéret, nagy szőrgallérral, karcsúsítva, térdig érőt. Megjött, már majdnem októberben, még ősz volt tehát − mindegy. Ha nyár lett volna, Polgár akkor is fölveszi. Mert fölvette, azonnal, az előbb leírt cucc tetejére, szerencsére esett az eső, kíméletlen, hideg cseppekben, napokig: indokolta a viseletet.

Polgár '72-ben nagyon trendi volt. Most azt sem tudja mi az, nem találkozik divatkövetőkkel, elkerülhetik őt, más helyeken járnak. Ő magafajta, dagadt pasikat lát, ingük zsebén géppel hímzett N betű jelzi: a kínai piacról öltözködnek, ott árulják ezt a ruhadarabot, amely olcsó, mutatós - az meg nem tartozik senki kívülállóra, hogy pocsék az anyaga, gyűrődik, izzaszt.

Meg hát Polgárnak nemcsak inge gyűrött. Ő maga is az: kívül-belül.

Uszoda, anno

Sej, daliás, bár rövid idők, amikor még nagy ember volt! Amikor piszkosul jól keresett! Amikor házat építtetett, ő meg a neje! Oké, főleg a neje.

Polgár Gyula és családja már két éve lakott az új házban, Buda környékén, de a kégli csak akkor lett kész teljesen. Mármint Polgár neje szerint, kinek ebbeli véleményét családja őrültségnek tartotta, de a nő hajthatatlan volt: − Ahogy elterveztük, úgy kell lennie. Márpedig a tervrajzok hatalmas épülethez számos „apróságot" is tartalmaznak: az ötszáz öles telek parkosításától a medencéig. Pontosabban az uszodáig.

A házzal együtt épült szárnyba végül ellenáramoltatós medence, hatszemélyes jacuzzi (süllyesztett persze), álló meg fekvőszoli, kétféle szauna (normál és infra,) némi gyúrógépek kerültek. Polgár, miközben a kinti iszonyú forróságot csak a légkondicionált fürdőház teleüveg falán keresztül érzékelve tempózott, elégedettnek volt mondható. Végre nagyjából azért befejeződik ez az egész kéróhistória, és a család mind az öt tagja (papa, mama, két gyerek meg anyós) elfészkelődhet a maga, fürdőszobával − mamának külön konyhával is − felszerelt vackába.

Egy ilyen ház körül mindig akad valami munka: könyvespolcot fölfúrni, darabokból bútort összeszerelni, karnist méretre vágni; és persze ott az új kert napi ezer ügye. A különböző, e föladatokra fölkért iparosok, meglátván a valóban impozáns ingatlant, meg a hozzá tartozó tárgyaló felet (ez volt Polgár), könyörtelenül átvágták őt. A csodapalota valószínűleg kihozta belőlük a csillagászt, merthogy bolygóközi árakat kértek két tipli benyomásáért, vagy egy tuja elültetéséért.

Polgár neje, a nagy kavaró, az élelmes üzletasszony egy ideig hagyta szívatni magát, csak férjét hordta le naponta, elmondva mindenféle tesze-tosza entellektüelnek a szerencsétlent. Azután ezt elunta, körbenézett különböző vállalkozásai kádereinél: kiszemelt egy harmincas pasit, jó szervezőt, fürge srácot, aztán mellé néhány szakembert: villanyszerelőt, vizest, burkolót, asztalost, meg három kertészt, erdélyieket, no persze minden papírjuk rendben. Kiépítette a logisztikát: egyik telephelyén pl. teremtett nekik jól felszerelt műhelyt, adott kocsikat, mobiltelefonokat, és megalakította Gyorsszolgálatát. Az egyik kölyök beült a kocsiba, bejárta az agglomeráció közeli falvait, kis cédulákat szórva a postaládákba: cég indult, mindenféle házkörüli

apróságot szerelünk, füvet nyírunk, függönyt szabunk - tessék minket hívni.

Polgár szerint kőkemény hatékonyság-, befektetés-, szakelemzésekkel is kimutatható: ez volt az asszony leggyorsabban megtérülő, legjövedelmezőbb bótja. Alig győzték a munkát, új embereken és eszközökön gondolkozott a nej, akinek nevét áldotta az egész környék. Nem volt mindenféle kavar, pl. kiszállási díj, csak órabér meg anyagköltség, mindkettőről számlát adtak. Hogy korrekten kalkuláljanak, el ne húzzák valami apróságon a munkát, arról Polgárné gondoskodott. A leglehetetlenebb időkben, helyeken csapott le embereire, annyiszor és mindaddig, amíg meg nem győződött: valóban csak öt percet fordítanak egy ötperces munkára, és annyit is kérnek érte.

A nő többször kifejtette Polgárnak: szilárd hite szerint ez az uszoda nekik ingyér' van: ha a sok rabló nem cseszteti, nincs gyorsszolgálat, nincs belőle zsé, nincs medence.

Akkoriban Polgár is üzeletemberkedett, a maga szakmájában sikeresen. De az asszony a fejére nőtt, elnyomta, lenézte, lekezelte. A férfi nem sokáig élvezhette (mert élvezte, tagadhatatlan) az uszodás luxust − kitelt az ideje, lapátra került.

Mindez arról jutott eszébe, hogy a minap a lakótelepi ház kapuján elhelyezett gyűjtőládában − ahonnan a lépcsőkre csurognak a prospektusok, szórólapok, helyi újságok − talált egy színes, szélesvásznú, csudapapírra nyomott magazint, amely különböző uszodákat, medencéket kínált. Kitört belőle a hajdani menő reklámszaki és berágott:

− Micsoda hihetetlen pénzkidobás! Itt elpocsékolni ezt! Ki az a vadbarom, aki azt föltételezi, hogy a telepen valaki, bárki, egy panelproli − uszodát rendel!!!

Másnap, évek óta először, elment úszni: a közeli iskola tanmedencéjébe.

Polgár Gyula többször is megemlékezett itt-ott, haveri körben a vándorköszörűsről, aki a Balzac utcában, a Visegrádi és a Pannónia között fogadta a környékbeli kuncsaftokat, azok késeit, ollóit, darálópengéit. Mintegy sajátjának tekintette a bácsit, míg mások föl nem világosították, hogy természetesen szerte a városban akadtak kollégái kedvenc iparosának. Mi több, szabályosan fölosztották maguk között Budapestet, nem túl békés körülmények között, és később is akadtak határvillongások, amikor mondjuk egy, a kertvárosokban működő szaki a belsőbb kerületek felé tolta masináját. Arrafelé ugyanis szaporább volt a fillér, hiszen adott távolságnyi utcaszakaszra több potenciális igénylő jutott, a sűrű bérházakban többen laktak, mint az elszórt, kertes kéglikben. Igazán akkor tarolhattak volna, mikor kinőttek a lakótelepek a földből, de addigra eltűntek, hogy aztán mostanában, az újkapitalizmus hajnalán ismét fölbukkanjanak, de már fix helyeken, mindenféle hatósági engedéllyel fölvértezve, forgalmas tereken, aluljárók lépcsőinél, metrómegállók környékén.

A hajdani sültgesztenyés mámikról Polgár nem túl nagy szellemességgel úgy tartotta, hogy a mai gyorsetetők előkémei-földerítői voltak, lévén például, hogy a Jászai Mari tér és a Nyugati között pont azokon a helyeken bukkantak fel telente, ahol később valamely multizabáltató alakította ki fényes boltját. Mostanában, képeket nézve, e feltételezése megdőlni látszik, hiszen ott trónoltak a nénik szerte a belvárosban a Felszabtól a Blaháig, az óra alatt, köröttük székeiken vagy talpon forgó- és similabda árusok, tűzkövet kínáló lepukkantak, cipőpucoválók és szenteste délutánján egy-két szál csillagszórót kínálók: a díszt kampós végével ujjukra akasztva, forintért darabját, holott akkoriban hivatalosan egy bélásért tízet lehetett kapni − a sok apró forint nagyon kellett az ünnepesti rumokhoz.

Nyáron főtt kukorica- és perecárusok váltották a gesztenyéseket, majd' minden hófehér volt, az árusok köpenye, a perecet, kukoricát borító kendő, csak a morzsákért gyülekező galambok nem. A perec kilencven fillér, a kukorica csövenként egy forint, a nagyobb kettő − évtizedekig; hozzá apró selyempapír, azonnal átforrósodó, szinte leégeti a bőrt az ujjbegyekről, ahogy forgatják a csövet, amelyre bögrényi szóróból ömlik a durvaszemcsés, szürkés só. Az egész mára Mikszáthot idézi, nála mondják néha: − Na igen, régen még a só is só ízű volt.

Mindenütt szedett-vedett újságosbódék és jeles utcanépfik, a rikkancsok torpantották meg a járókelőket. Ország-Világ, Méhészet, Gazdaság,

Természet világa, Búvár, Közgazdasági Szemle, Fürge ujjak, Valóság, meg a többi − rengetegnek vélte Polgár, az akkor még bősz zsurnálfogyasztó: töredéke a mai kínálatnak.

Az utcák népe babakocsit tolt, otromba méretűeket, fából készülteket, leföstve fehérre még az irdatlan kerekek is; a módosabbak viaszkos vászonnal szegecselték körbe a csecsemők járművét. Amerre jártak, elfoglalták a fél járdát − Polgár úgy véli, mára egyebek között azért lettek szinte mini méretűvé e kocsik, mert a valódiak, az autók nem csak a fél, de az egész járdát elfoglalják, cakk-pakk.

Ma − fentiek okán − egy tűzifát, szenet szállító kocsi az úttest közepére szorulna, blokkolva a forgalmat, fél órán belül egész kerületekre kiterjedő dugót okozva: kapnának is a trógerek hideget-meleget.

Kéményseprők járták az utcákat a tüzelőanyagosok nyomán telente, valahogy mindig vidáman;érkeztüket a Kreszben messziről lehetett hallani, mert a kis srácok füttyentgettek és kiabáltak: − Kéményseprőt látok, szerencsét találok! Kiabálta ezt Polgár is, előírás szerint szorongatva valamelyik gombját − persze hiába: szerencsére sosem talált, az sem őrá, mindmáig, a fekete szakik meg már akkor is furt eltűntek szemei elől, föl, a magosba.

Hosszú létrával, csirizes vedrekkel, mindenféle kefékkel plakátragasztók kóboroltak szerte és szana, szerdánként a csütörtöktől változó mozik műsorát ragasztották hihetetlenül ügyes technikával, máskor színházak premierjére hívtak. Összevissza gyűrték a plakátot, valahogy így osztották el rajta a ragasztóanyagot, aztán szépen, akkurátusan, a sok kefe segítségével föltapasztották az oszlopokra, falakra, és egy árva buborék sem maradt a papír alatt − maga a csoda, állította utóbb Polgár, szánalmas tapétázási kísérletei során.

A lehulló gezemicével, papírfoszlányokkal nem törődtek, azt, mint az utcák népe többi szemetét, a járdáról a dühös viceházmesterek takarították el. Polgár szerint minden vice (vici) mindenhol és mindig dühös volt valamiért, tán mert egy lakóház hierarchiájában kábé az utolsó helyen álltak, már amennyiben egyáltalán voltak: nem mindenhol engedhette meg magának a lakóközösség, a házmester, hogy olyan alantas feladatokra, mint járdasöprögetés, hókotrás, lépcsőmosás, szemétláda gyűjtés és kiürítés, helyettest vagyis vicét alkalmazzon. Később a házmesterből házfelügyelő vált, sőt, tömbház felügyelő; vice immár sehol, van ellenben rettegett főnök, a közös képviselő.

A söprendő járdákat jobb helyeken időnként átépítették, például a Lenin körúton úgy 1960 körül, orbitális zűrzavart okozva, zajjal, kátrányszaggal, porral − ez minden elővigyázatosság ellenére beszivárgott a lakásokba, megragadt mindenütt, parkettán bútoron, nippeken. A háziasszonyok nem győzték tollseprűvel − de hát volt utánpótlás, azt is az utcák népe árulta, tollseprűsök kínálták a gangos házak kerámia kockás udvarán kiabálva árujukat − valamiféle előhírnökei blőd tévéshopoknak, amelyek tollak helyett csoda-antisztatikus-résekbeférő-univezális műanyag szarokat ajánlanak, vagyonokért.

Szinte üresek voltak a mára őrült forgalmú utcák-utak, például az M7-es kezdete, az Oszt(y)apenkó szoborral. A későbbi, diósdi park kincsei akkoriban in floribus: a Dózsa György úton (Felvonulási út? Hősök tere?) hatalmas férfialak tán valami zászlómaradványt lobogtatva rohan valahova; a Köztársaság téren egy hasonló méretű figura mintha golyótól találva rogyna volna össze. Polgár az előzőnél hallotta az utcák népe két mólés tagjának dumáját:

− Ez rázza itt a rongyot, közben meg odébb a haverját jól agyonlövik.

Valamikor

Valamikor, Polgár gyerekkorában, de jóval később is, a bazárszerű maszek trafikokban árultak Vízicsodát. Zacskóban formátlan, apró biszbaszok, vízbe dobva virágokká, fákká bomlottak ki − valóban csoda, hiszen nyilván valami kémia, az pedig Polgárnak misztikum.

Valamikor a legkisebbeknek, apró, fémből készült csibéket is kínáltak ugyanezen boltok: az állat sárga volt, mozgott a feje, farka, mintha csipegetne a padlóról, asztalról valamit.

Valamikor sportüzlettől áruházig, piactól falusi szatócsüzletig mindenütt tiki-takit adtak: elvileg gyerekjátékot, de rángatta a madzagot, végén a két műanyag gömbbel felnőtt is. A gömbök csattogtak, az egész ország géppuskaropogott, meg csontokat repesztett: az ügyetlenebbjét (?) tökölődéséért visszavágással, ezáltal gyakran ujj-, kézfejcsont-repedéssel büntette az a hülyeség.

Valamikor, az általános iskola első osztályában, mindenféle dolgokat kellett beragasztani egy füzetbe, újságból kivágott képeket például, kizárólag csirizzel, liszt és víz gyerek „alkotta" csomós keverékével, amelyből mindenhova jutott, csak épp a füzetre, a betapasztandó kivágásra nem.

Valamikor ezen oldalakra kétszínű ceruzával írtak, amely jelző nem az íróeszköz jellemére vonatkozik, hanem lényegére: egyik végén pirossal, másik végén kékkel írt, és mindkét végével összemázolt mindent, amihez hozzáért.

Valamikor e ceruzafoltok megelőzésére (mégse legyen ordenáré az iskolatáska, abban a füzet, tankönyv, uzsonna, ilyesmi) − tartókat alkalmaztak. A „jobbaknak" redőnyös jutott, fából, benne zörögghettek a grafitok meg a színesek, meg baromi zajt lehetett csapni magával a redőnnyel, ide-oda rángatva, fülsértően. A csóróbbaknak mindenféle dobozra tellett csak, kiürült, különböző méretű és eredetű dobozokra, Polgárnak például egy bonbonos őrizte tollát, radírját. Ja, az iskolatáska azért mindezek ellenére ordenáré lett-maradt: foltos, szakadt, mocskos kívül-belül.

Valamikor az utcákon, januári fagyban kisklambók fagylaltot nyalogattak, némely fölnőtt döbbenetére, akik közül akadt, aki merő jóindulatból lecseszte a kölyköt: − Ilyenkor fagylalt!? Szétmegy a mandulád! A kisklambó meg vigyorgott, a hülye fölnőtt orra alá dugta

a „fagylaltot”: ostyában lágy, édes krém, tetején sötétbarna csokoládéréteg − becsapós, piszkosul.

Valamikor lehetett kapni a Kádár utca torkolatánál, a Visegrádi sarkán, két lépést lefele lépcsőzve az órásnál széles óraszíjat, az óránál is szélesebbet, kemény harminc forintért, ami tulajdonképpen arányos összeg volt, hiszen az óra, amelyhez vették, hatszáz forintba jött.

Valamikor ugyanis lehetett kapni Cornavint, az elképesztően lapos, aranyozottságában elegáns, egy darabig pontos órát is − csempészárú, kilószámra hozták: nem lehetett nem megvenni.

Valamikor a kék orkán (magánimport, főleg Jugóból, három-négyszázért), a twist-pulóver (mama-, nagymama-kötés, laza forma, V-kivágású nyak, ingyér') alatt a magára valamit adó krapek Cornavint viselt a csuklóján, és csakis széles szíjon.

Valamikor, C.E. (Cornavin Előtt) Polgár egy ménkű vastag orosz gyerekórát hordott, aztán egy Poljot következett, ez is szovjet termék, de hozzá a rugós fémszíj megint csak feketén érkezett, és úgy is végezte: a réznek is gagyi fényezés pár hónap alatt lekopott, a puszta pléh fekete nyomot hagyott a bőrön.

Valamikor Polgár órabuzi lett: az elsők között volt neki olyan, még vörös számjegyekkel villódzó, digitális kijelzőjű szerkentyűje: meg kellett nyomni rajta egy gombot, hogy látható legyen az idő.

Valamikor volt neki fémketyegője: két ablakocska mögött, elforgó lemezre írott számok jelezték az órát, a percet − ezt, már a történelmi újkorban, a zöldes-lapú kvarcórák követték.

Valamikor Spanyolországban vett egy méregdrága Seikot, ez most az íróasztalában hever, akkuja lemerülve. Polgár radio-controlled Citizent visel: valahol Németországból egy ezredmásodpercre pontos „atomóra” jelzéseit továbbítja a rádióadó, naponta pontosítva a tőle nyolcszáz kilométerre, Polgár csuklóján feszülő ketyerét, amihez nem kell akku, fénnyel működik − Polgárnak ez már misztérium, természetfölötti ügy, ezért kellő respekttel pillant órájára, miközben tudja: ez is egy szar, minden japán csoda szar, csak a svájciak a trendik, lehetőleg az egy-két gurigánál kezdődőek − reménytelen.

Valamikor, midőn már csak annyi köze volt a sporthoz, hogy olykor kitöltött egy totószelvényt (figyelem! Tizenkettes totó! Az ezt követő pluszosok, tizenhármasok meg mifrancok: úri huncutság!), nos, ekkorra Polgár kezdett pocakosodni. Védendő magát, fogyi-rollizott. Két vörös műanyag markolat között egy kábé öt centi széles, huszonötös átmérőjű

kerékféleség, has- és hátizom erősítőnek ajánlva. Letérdelni, megragadni a két nyelet, előre gurulni, míg a hát és a kar is kifeszül, majd vissza. Még tán a hulla-hopp karikánál is nagyobb divat lett, valóságos tömeghisztéria, unokák és nagymamák fogyasztották a kilencvenkilenc forintos eszközt és saját csontjaikat. Mert bár lehet, hogy a szenzációs szerkezet előbb-utóbb erősítette a has- és hátizmot, de addig csak tört: a nyújtózásokat megtartani nem képesek orrát be, fogát ki. A gyártón kívül leginkább a sebészek kaszáltak.

Valamikor az utcákon csőrös buszok jártak, nyújtott orrúak, elejüket hosszában osztották meg: a zárt sofőrfülke mellett maradt egy kis placc, ahol valami hallgatólagos közmegegyezésnek köszönhetően gyerekek markolták álldogálva a fémkorlátot mintegy forgatva azt, kormányozva a járművet, hiszen a sofőrrel egy szinten voltak, ugyanazt látták − megszűnt számukra a világ.

Valamikor a buszokat alig zavarták más járművek, főleg autók nem, és az emberek törpe kocsikra vágytak: − Istenkém, egy BMW Isetta! Apuskám, elöl nyílik, kismotor hajtja, és mégis kocsi, gyors, megy akár hatvannal is! Jött helyette később a Velorex, echte szocialista találmány, szerencsétlen nyomorékoknak nyomorékautó, vászonból és az NDK-ból.

Valamikor kétkategóriás taxik szállították az autóval nem rendelkező, de sietős tehetősebbeket: volt kis és nagy kocsi. A Moszkvicsot kicsinek, a Pobedát-Volgát nagynak minősítették, a különbség némi árkülönbözettel járt.

Valamikor a kocsik mellett Panni robogók húztak el, kifejezetten jó formájú, dizájnolt gépek, nevük a Pannónia, a nagymotor mintegy becéző rövidítése − nem túl férfias.

Valamikor egy bútorsort is Panni-falnak neveztek; tán volt valahol valaki, a Főnévadó, aki kedvese nyomán Pannizott − Polgár menekült az Anna, Panni, Anikó stb. nevű nőktől: attól tartott, hogy a hülye agyán a legintimebb pillanatokban átvágna egy robogó vagy rádőlne egy falnyi bútor.

Valamikor kezdték gépesíteni a háztartásokat, ismét és sokadszorra megbontva a családok egységét. Mert a mama természetesen háztartási gépeket akart, munkáját könnyítőket, például Rakéta porszívót. Polgáréknak volt ilyen is, meg padlókefélő gépük, hosszú nyéllel, alul három kefetárcsa forgott − utóbb, padlószőnyeges korokban a masinákat fűnyíró géppé alakították ügyes és élelmes barkácsolók.

Valamikor, ezen gépesítés során, a család ifjabb tagjai magnót akartak, előbb Mambót, majd Teslát, az MK különböző variációit, meg a csúcsok csúcsát: egy Grundigot − többnyire meg is kapták. Többnyire − Polgár nem tartozott közéjük.

Valamikor az utakon hirtelen táblák bukkantak föl, rajtuk az ábra: áthúzott fényképezőgép, meg a szöveg, hogy itt fényképezni tilos − ebből aztán mindenki tudta, imperialista kém vagy szocialista hazafi, hogy errefelé valami titkos objektum lehet, rakétakilövő vagy pártüdülő, vadászház.

Valamikor Polgár egy ilyen országban létezett. Valamikor Polgár, ha nem is feltétel nélkül, de kb. kedvelte és főleg: élte azt az országot, úgy ahogy volt.

Valamikor...

Van neked fogalmad?

A kérdés nem túl magyaros-szabatos, de Polgár kedvencei közé tartozik. Úgy véli, valaha akadtak később fogalommá lett, züllött-nemesült ügyek, témák, helyzetek, emberek, tárgyak, mindenfélék, amelyeket-akiket mára még a régiek közül is sokan elfeledtek, a fiatalok meg csak néznek tőlük, mint hülyegyerek a Taigetoson.

Csillagok, csillagok. Polgár Gyula és kortársai észre sem vették maguk körül a kor díszleteit. No, persze **látták** a rengeteg vörös drapériát, a megszámlálhatatlan Vezérképet, Marxot, Engelst, Lenint, Sztálint és utóbbi legjelesebb tanítványának, Rákosinak a portréját, a mindent elborító jelszórengeteget az irdatlan molinókon, táblákon, és azt a sok-sok ötágú vörös csillagot, amelyből mindenhova jutott – még lakásokban is akadt egy-egy ezekből, vagy a vezérek képeiből, mi több: kisebb-nagyobb szobraikból. Ez Polgáréknak természetes volt. Magától értetődő, mindennapos, mindenperces közeg, akár a levegő. Például azt csak mostanában, egy fotón vette észre Polgár, hogy a Lánchíd budai hídfőjénél nemcsak az a híres-hírhedt központi virágágyás formázott pentagrammát, veres szegfűből vagy az idénynek megfelelő más, tüzes növényből, de az Alagút bejárata fölött a Rákosi címer tetején is ott volt, és ezt megfejelte hatalmas, neoncsövekből összeállított társa a kőív tetején. Ilyesmiből is akadt számtalan és ezek, ellentétben például a valamely áruházat vagy presszót hirdető neon felirattal, sosem sercegtek, sosem ment tönkre valamely részük, sosem világítottak hiányosan, vagyis torzan – legalábbis Polgárék ilyet nem láttak. Nyilván azonnal kijavították a hibákat az illetékesek, ne már, hogy az eszme torzuljon eme tárgyiasult formájában. Mindezek létezése tulajdonképpen csak akkor tűnt fel nekik, amikor sorra eltűntek: a Kopasz különböző portréi úgy ötvenháromtól, a békeharcra buzdító szövegek ötvenhat után, a drapériák is megfogyatkoztak ekkorra; a csillagok túlnyomó többsége maradt, sőt korszerűsödött: lásd a Parlament tornyán virítót. Körülbelül ekkortájt nyílt meg a kisvilág, azaz néhányan eljutottak külföldre, a kiskülföldre, vagyis a béketábor némely országába, és visszatérve szinte lelkesen osztották meg tapasztalataikat: − Te, öregem, ott (az ott alatt a SZU, vagy Csehszlovákia, Románia, az NDK értendő) még minden ugyanúgy van, mint nálunk volt pár éve! – és az „ugyanúgy" alatt a staffázst, a díszletet értették. Mindazonáltal még ekkor is megtörtént Polgárral, hogy az iskolában elkobozták azt az aprócska, az angliai Tantitól kapott

kis repülőgépmodellt, amelynek törzsén akadt két vörös csillag is, merthogy az volt az USA harci gépeinek jele, és az elkobzó tanár szerint EZ a vörös csillag nem AZ a vörös csillag, mert AZ a vörös csillag, a miénk, egy igaz eszme szimbóluma, míg ez az elnyomó imperialisták háborús fenyegetőzéseinek adekvát megtestesülése. Ez ugyebár némileg emlékeztet a jelenkori történésekre, amikoris némely zseniális országgyűlési képviselő külföldi ásványvizet meg sört akart betiltatni, mondván: azokon tiltott önkényuralmi jelkép látható.

Hajógyártás. Polgár sokszor került verekedés közeli helyzetbe, sőt, időnként el is gyepálták társai, merthogy a srác képtelen volt befogni a pofáját és folyvást „okosakat" mondott. Arról már volt szó, hogy nem akarták elhinni neki: Csillebércen atomreaktor működik; akkor a pofonoktól osztályfőnöke mentette meg, megerősítve a srác információját. Később viszont kapott néhány seggberúgást, midőn azt próbálta elhitetni a többiekkel, hogy Magyarországon, sőt, Budapesten, mégsőtebb a közelükben, Angyalföldön és Óbudán tengeri hajókat gyártanak. – Tengerieket? Magyarországon? Budapesten? A Duna mellett? Az apád valagát! – ám a rúgások az ő valagát érték. Hivatkozott ugyan egy korabeli filmre, a Rangon alul címűre, amelyben Bitskey Tibor egy „mellóst" játszott (mellós = Sulyok Mária akcentusa a moziból), aki a hajógyárban dolgozott, sőt ifjú nejét nászútra is egy ilyen, maga építette tengerjárón töltötte. – A filmek hazudnak, különben is ki a f… om néz még ilyen baromságokat?! Polgár megmakacsolta magát, rádumált öt-hat kölyköt, jöjjenek vele; két átszállással kimentek az Óbudai Hajógyárhoz, ott bekönyörögték magukat az üzem területére, azt hazudva, hogy ők egy úttörő őrs tanulmányi kiránduláson, hát nem tudják? Levelet is írt a csapattanács elnöke, nem kapták meg? A duma bejött, ők meg bementek és mit tesz isten, még mázlijuk is volt: éppen akkor dübörgött le a sólyáról egy félig kész hatalmas hajótest – Polgár diadalmaskodott, persze nagyképűen, amelyért máskor újabb meggyepálás dukált volna, de a mostanit a többiek letudták a korábbi rugdosásokkal. Pár esztendeje, mostanában viszont teljesen jogos lenne az ilyesfajta, hitetlenkedés kiváltotta fegyelmezés egy mai kölöknek. A hajdan leginkább a szocialista országoknak gyártott tolóhajók, személyhajók, vontatók, nincsenek sehol, merthogy ama országok sincsenek, tehát hajópiac sincs, ezért hát gyár sem: a legutolsót, az óbudait kétezerben törölték a cégjegyzékből. A több mint százötven éves hajógyár helyén irodák, vendéglők – de

azért biztonsági őr most is van, egy úttörő-, de még cserkészőrs is nehezen jutna be, hacsak nem piálni indulnának.

Újságkeret Nádból készült, fogantyúja volt és belecsíptették a napilapokat, a Népsportot, a Szabad Népet, a Népszavát. Fogason lógtak minden borbélyüzletben, meg a maradék kávéházakban: Luxor meg a Különlegességi, ott a Magyar Ifjúság útján, ahol az Izabella fut beléje. Külön forsza volt, hogyan is kell ily módon az újságokat forgatni, lapozni de az akkoriak ismerték az ilyen trükköket, ami számukra nem volt trükk, ami számukra mindennapos, apáktól nagyapáktól örökölt reflex volt, mint maga az újságolvasás reggelente. Beretválkozás előtt, tejeskávé-briós kávéházi reggelizés közben. Most néhány helye ismét találkozott ilyen kerettel Polgár Gyula nyugdíjas, de kezéből már eltűnt a régi tudás: idegesíti a hajtogatás.

Csúszópénz Komolyabb, vagyis értékesebb, tehát drágább hiánycikkeket csupán kapcsolattal nem lehetett beújítani. Építőanyag, frizsider, új tévé; de kocsi-, sőt lakáskiutalás is lerendezhető volt − értékén mérve. Mármint azt az összeget kiporciózva, amelyet oda kellett csúsztatni (akár csak pőrén, de azért inkább borítékban) az illetékesnek, az illetékeseknek: eldugott irodák mélyén, sötét presszókban. Napvilágra először és utoljára a Szentendrei Játékok korai időszakában került, ott cetlikre nyomtatták, hogy csúszópénz, és vásárolni is lehetett vele − kedves grimasz, kis tüske: be is tiltották.

Varsavianka Polgár egymaga vagy félszáz mozgalmi indulót tud, ismerősei közül akad, aki többet, akad, aki kevesebbet, de a Varsaviankát, meg a Bunkócskát, a Vörös Csepelt mindegyikük. Polgárnak vannak tuti nyerői, például:

Fel dologra társak, ma hallgat a gyár.
Országutak végtelenje vár.
Alszik még a város és alszik a táj,
De a falujáró készen áll.
Járunk a harmatosban,
Gyöngyszínű hajnalokban.
Fel dologra társak, már ébred a nép,
Építsen a szerszám, a gép.

Vagy:

Dús kalászunk lengeti
A selymes fürge szellő.
Búzatáblák hirdetik, hogy
Jön már a jobb jövendő.

Zúgjatok csak traktorok!
Szánts, arass te gép!
Új élet hajnal fényére
Ébredt e boldog nép!

Nincs a földön szolga már,
A jobbágysorsnak vége.
Mert kezünkben most a sors,
A munka, a harc, s a béke.

Zúgjatok csak traktorok!...

1990 után értelmiségi társaságok bulijain, már némileg beszittyózva, cinkos egymásra kacsintgatással énekelték valahányan, ugyanazok, akik pár évvel korábban ugyanilyen helyeken, ugyanilyen állapotban ugyanilyen hunyorítással a Székely Himnuszt, a cserkészindulót dalolták, vagy hogyasszongya:

Édes Erdély itt vagyunk
Érted élünk és halunk
Győz a szittya fergeteg
A rohanó sereg

Polgárnak mindkét szituban hányingere volt, és nem az elfogyasztott italoktól.

Éjjel-nappali. Ama Éjjel-nappalinak nevezett közért a Rákóczi út meg a Körút sarkán. Azaz éppen, hogy nem Közért, a Községi Élelmiszerkereskedelmi Rt abstart más volt, mint a Csemege (részletek pl.: http://www.andai.hu/tartalom/polgari-toertenetek/990-pestbudai-etetk.html). Egy Közért bolt kb. úgy arányolott valamely Csemege üzlethez, mint gúlasátor a lakókocsihoz: egyik sem tökéletes hajlék, otthon, lakás – de mecsoda különbség! Némely Csemegében külön pulton francia saláta! Majonézes borsó! Tormás tekercs! Aszpikos, tormás nyelv! Polgár imádta mind, ő, a környék leggyalázatosabban evő, azaz szinte egyáltalán nem evő krapekja. De hát nem is ezért járt sem ő, sem haverjai vagy ismeretlen társai Csemegékbe: ott kérem olyan piák is voltak, hogy az hihetetlen! Martini – apuskám, Martini! A Gassmanék piáltak ilyet az Előzésben, aranyapám! Polgárnak és említett baráti körének leginkább e piákért volt kedvelt a Csemege, és az, hogy valamikor a hatvanas években az éjjel-nappali Éjjel- nappali lett, vagyis állandóan nyitva tartott, ergo folyamatosan lehetett pótolni a piát – hát az valami non plus ultra volt, Kánaán, mirákulum. Polgár, meg Jóska, Laci, Peti, Tibi, Bandi e környéken éltek, mármint nemcsak, hogy többségük errefelé lakott, de hát a bulik is szinte mind e tájon

szerveződtek, a bulik szokott szabályaival: egy idő után mindig elfogyott az ital. Pótlását a helyi, hosszan nyitva tartó bárok adták „utcán át", de valami iszonyatos pénzért. És akkor egyszercsak itt van ez a neonfényes templom, ahol hajnali háromkor is volt cseresznye, zöldszilváni, meg persze cigaretta – napi áron! Semmi éjszakai pótlék, hogy a francba tudták volna elkönyvelni?

Plusz bevétel, mint néhány más Csemege üzlet alkalmazottjainak is, a házhoz szállításból származott. Akinek telefonja, is pénze is volt, kényelmesen élt: leadta a rendelést és az árut leszállították a megbeszélt időben – elvileg külön díj nélkül, a gyakorlatban a futár természetesen jattot kapott, aminek egy részét kötelessége volt szétosztani bolti kartársai között. És itt bukkant föl a jattnak egy speciális fajtája is: a Csemege kosár. Bebandukolt a pasas a boltba, választott csokoládét, kávét, kakaót, nemesebb italokat, ritka csemegének számító kaviárt, téli szalámit, és elküldette – na nem, nem rokonnak, családtagnak; nem születés- avagy névnapra. Nem. E kosarak többnyire orvosoknál, ügyvédeknél, tanácsi és egyéb tisztviselőknél landoltak: előbbieknél post festam, utóbbiaknál és a többi hivatalnoknál előlegül, már ha tetszik érteni, hogy mire gondolunk. Aztán egy idő után az Éjjel-nappaliból eltűnt az éjjeli. Nem a név, az még ma is fungál, csak éppen a tartalom: este kilenckor bezárt a bazár. Ok: az illetékes szakszervezetek megfelelő protektort találtak a legmagasabb szinten, hogy az a nagy ember ott fönt kijelenthesse: egy így szerencsétlen dolgozók kizsákmányolása, hogy-hogy éjjel dolgozzanak! Meg még vasárnap is?! Szó sem lehet róla, elvtársak!

Ismerős a duma?

ÁFOR kút. Minden benzinkút Áfor kút volt. Sőt, elébb, 1948-tól Áfort töltőállomás – akkor alakult meg az Ásványolajforgalmi Rt, magába államosítva például a Fanto Egyesült Magyar Ásványolajgyárak Rt-t, vagy a Photogen Rt-t, az Erdélyi Magyar-Olasz Ásványolajipar Rt-t, a Magyar-Belga, a Magyar-Olasz Benzincéget – ki emlékszik rájuk? Az Áfort-ról lekopott a t, lett Ásványolaj-forgalmi Vállalat vagyis az Áfor; töltőoszlopainak alsó fele tűzpirosan, felső részük vajsárgán hirdette a márkát. Ahogy a hatvanas évek közepétől mind számosabb lett a gépkocsi, magyarán a maszek autó, úgy „nőttek az elvárások a benzinkutak irányába". Vagyis több kút kellett volna, sokkal több, hát építgettek is, akár a Puszta közepén. Állt ott egy üvegkalitka, némi előtetővel, meg egy szem árva kút, nyolcvanhatos oktánszámú benzint kínálva. A placcon még helyet kapott pár hordó: az akkori autósok

maguk cseréltek olajat, és a fáradtat, mármint, hogy a fáradt olajat valamely hordóba töltötték, a kutastól kapott (kapott? Ideiglenesen bérbe vett) jókora pléh tölcsérrel. Arrébb a már megtelt, elszállításra váró hordók, meg fedél nélküliek a mocskos rongyoknak, szemétnek. Amúgy a sivár betont igyekeztek díszíteni: Áfor színek a járdaszéleken és viszonylagos tisztaság. Nagy biznisz volt.

Érdemdús kiválóságok, színészek, de főleg kiöregedett sportolók választhattak, már ha kiérdemelték: gebinpresszó, gebinbutik, vagy gebinkút. Bozsiknak az előző, Iharosnak az utóbbi jutott – messze ő járt jobban, és még ráadásul sajnálták is: íme, a magyar csodafutó, talpig mocskosan kerekeket fúj. A kút a jattal meg aprócska-nagyobbacska trükkökkel a sokszorosát hozta, mint a Bozsik trikotázs, vagy Kovács Pál kardvívó olimpikon Kvint presszója a Fővárosi Tanács közelében. Hatvannyolcban megjelent az Agip, hetvenkettőben a BP – aztán az Áforból MOL lett, a kutakból meg éjjel-nappali üzlet, egy komplett Csemege bolt, lásd fentebb – de a vécébe nem lehet csak úgy bemenni, a kulcsot el kell kérni, és talán, ha vásároltál, meg is kapod, nehogy már a csilivili benzinpalota közepén szard össze magad.

Fred Frohberg. Német volt a pasi, pontosabban keletnémet, azaz endékás, ám angolul énekelt. Világslágereket. Amiga meg Supraphon lemezekről szólt amúgy kellemes hangja, csak hát... A Dianát Polgárék Paul Ankától szerették volna hallani, az Elvis-számokat pedig Elvistől, és így tovább. De hát nekik Freddy jutott.

Mert ez műanyag! Mintha valami vadonatúj csoda lett volna és nem lassan félévszázados találmány, úgy „vette az irányt" a magyar ipar és kereskedelem a műanyagból készült tárgyakra. Helyettesítettek vele mindent, létezőt és elképzelhetetlent; műanyag boltok nyíltak, reklámdalok szóltak („Mert ez műanyag!") és tervezők őrültek meg: készítettek olyan locsolókannát, szobanövényekhez, amelynek inkább a beöntő nyílásán ömlött a víz mindenhova, mint hosszú csövéből a cserépbe. Gyártottak zacskós-tej tartót, amelyből az amúgy gusztustalanul nyálas felületű, mert mindig folyós tejeszacskó tartalma az istennek sem a bögrébe ömlött.

Elbert Csúnya volt, kopasz, nyúlfogú, pösze, raccsoló. Naná, hogy tévés lett. Ő is ismeretterjesztő, ő is nagy tudású: az irodalom népszerűsítője. A nézők rajta nem bosszankodtak, mint Nemeskürtyn, inkább derültek, és sokan kiröhögték. Pedig tudott, sokat és talán olyat is, amit nem kellett volna: máig tartja magát a városi legenda, hogy halála (bokáig

érő Balaton-vízbe, fényes nappal fulladt bele a téli Siófokon) tulajdonképpen gyilkosság volt, valamely kémszervezet tette el láb alól, merthogy a szelíd irodalmár zseniális orosz nyelvű tolmács is volt, és mint ilyen, nagy politikusok, nagy politikák ismerője − veszélyes témáké és személyeké.

Terhes-sör Sötétbarna, már-már fekete folyadék egy fél literes üvegben, azon sárga címke, rajta a szöveg, hogy ez a malátalé leginkább szoptatós anyáknak való, segíti a tejképzést. Abszolút barnasörös az íze, még pezsgett is, és mert árulták mindenütt, tejcsarnoktól édességboltig, meg korhatáros sem volt, hát a tíz-tizenkét éves Polgárék vedelték, már ha volt két forint hetven fillérjük egy palackra. Mivel sikeresen elhitették önmagukkal és egymással, hogy ez tulajdonképpen tényleg sör, képesek voltak becsípni tőle.

Maszektaxi Kezdetben volt a Taxi, mint olyan, a kockás, a Főtaxi − egyeduralkodó. Kevés volt. Mindig kevés, nap- és évszaktól függetlenül. Pár év után belépett a Volán. Kevés volt, mindig, lásd elébb. Jöttek a maszektaxik. Így, egybeírva merthogy ezek tulajdonképpen szabvány személyautók voltak, szabvány állampolgároké, akik a járgánnyal a legkülönbözőbb helyeken kínálták föl magukat és gépüket a kocsira várakozóknak: pályaudvaroknál, reptéren, közintézményeknél, színházaknál, de a legtöbben taxidrosztok közelében. Polgár rendszeresen utazott a Bulcsú utcai ház előtti placcon várakozó Wartburggal majd Forddal, hasonkorú, köpcös emberkéé volt, szabott árakkal működött, mint minden társa, alig volt több, mint az állami tarifa. Üldözték őket, taxisok és hatóságok egyaránt, míg jött megint a szokott nagy ötlet: nem basztatni! Adóztatni! Vagyis a maszek taxisokat maszek taxi-vállalatokba gyűjtötték (már amelyik hagyta magát), kocsijukra taxistábla, műszerfalukra taxaméter került, egyre többen lettek és egyre drágábbak, aztán jött a rendszerváltás és ma csak maszek van, és több mint elég, és több mint drága.

SZOT-beutaló Polgár politizálni a hajdani szakszervezetekről sem hajlandó, annyit tud, tapasztalatból, hogy fölöslegesség ide vagy oda, akkoriban fillérekért nyaralt-telelt, mindenféle, a szakszervezetek által tulajdonolt-épített üdülőkben, akár egyedül, akár családjával, és nem ők voltak az egyedüli ilyen család. Természetesen akadtak különbségek, volt, aki csak két-három évente jutott el mondjuk Kiskunbürgözdmocsoládra, míg mások nyáron üdülőhajóval Bécsbe vagy Belgrádba, télen Galyatetőre, de hát könyörgök, mondja Polgár, mikor volt ebben a világegyetemben egyenlőség? Jó volt szólóban üdülni, még ha vadidegenekkel is került egy szobába, de hát fiatalok

voltak és piálás-csajozás közben az idegenből hamar lett haver. Jó volt a családdal, Sopronban vagy a Kékesen, ahol mindig fölbukkantak ismerősök, és már háromféle menü közül is lehetett választani − mindezt úgy egy-kétheti fizetésből.

Ikertelefon Egy vékony albumban elfért évtizedeken át valamennyi magyar magántelefonszám. Stratégiai, alapvető politikai kérdés volt a telefónia, az információáramlás retardált állapotban tartása - kézi kapcsolós telefonközpontok is akadtak még hosszú ideig. Álszent és cinikus szemforgatással mindazonáltal a polgárok rendelkezésére állt a Hivatal a maga telefonigénylő nyomtatványaival, amely igényeket olykor ki is elégítették: húsz, harminc év múlva. Akkor is többnyire „ikresítettek": egy vonalon két előfizető két ember, két család osztozott. Amikor az egyikük beszélt, a másiknál süket lett a készülék. A Kreszben Polgáréknak B. néni, a szomszéd zongoratanárnő volt az ikrük, aki a szó szoros értelmében órákig beszélt kis családjával és Anyu panaszára panasz volt a válasza: − Hát most mondja meg, mit csinálhatnék? Felém se néznek, semmi szórakozásom, nem tudok a világon semmiről, hát már hadd telefonáljak legalább! Egy hívás hatvan fillér volt, akár egy perc, akár több óra. A Bulcsúban Polgár osztálytársa lett a társ: mamája, nagymamája, meg ő és bátyja − képzelhetni. Vagyis az egészben tán az volt a legszörnyűbb, hogy végre lett valamijük, és mégsem.

Népszámlálás. Polgár 1960-ban élte meg a számára legelsőt és máig legemlékezetesebbet. Hihetetlen volt a felhajtás, manapság egy világmárka terméket nem vezetnek be akkora reklámmunkával, mint ami akkor és itt volt. Rádiók, lapok, orrba-szájba a még ritka tévé is; természetesen plakátok, szórólapok, prospektusok, papírszalvéták és gyufacímkék. Rövidebb-hosszabb filmek a mozikban, előadások úton-útfélen, hangszórós kocsik az utcákon, tereken. Házmesterek és pedagógusok járták a családokat jó előre. Az egésznek volt egy olyan árnyalata, hogy mivel ez a létező világ legfontosabb eseménye, hát bizony jobb lesz a kijelölt napon otthon maradni és válaszolni a kérdezőbiztosoknak, mert ha nem... A hangsúly itt fent maradt. A Polgár család természetesen teljes létszámban, szinte ünnepélyesen várakozott az alkalomra, kávét főztek, aprósüteményt kínáltak a két kérdezőnek, akik illő szigorúsággal viselkedtek. Polgár nagyon emlékszik rájuk, az viszont már totál kiesett, volt-e azóta ilyen buli ekkora, de nem is érdekli: ő már megszámláltatott és híjával találtatott.

Pult alól Nagyon leegyszerűsítve: a szocializmus is a gazdaságon alakult, e gazdaságot pedig a hiány jellemezte − lásd Kornai János

régóta Nobel díjra érdemes művét. Olyan nem volt, hogy valami lett volna. Értsd: valami mindig hiányzott. Persze épp az, amit Polgár keresett. Meg a többi millió. P. egyik cimbije, M., az Újpesti Áruházban e szavakat intézte az eladóhoz : − Megvan az új X.Y.-lemez ? Mire az: − Nincs, de tudok adni. Vagyis Polgár, meg a többi millió előbb utóbb megtalálta azt, amit keresett. Polgár például a kapcsolataival. A reklámszakma akkoriban még összetartott, jószerivel mindenki ismerte egymást, és a másik lehetőségeit. Ha például valamelyik havernak Pierre Cardin ing kellett, (amely az első világmárkák egyike volt azok közül, amelyeket Magyarországon gyártottak, és a késztermék néhány százaléka itt is maradt, elvileg „normál" árusításra, de persze arra nem volt elég, tehát hiánycikk lett belőle is, azonnal), szólt Polgárnak, aki szólt B. úrnak a Váci utcában, hogy fölkeresi őt valaki, két darab 41-es, világoskék PC-re van szüksége. B. úr a raktárbéli dugirekeszből elővette a két divatcsodát, zacskóba rakta, a zacskóra ráírta Polgár haverjának nevét, majd a cuccot kivitte az eladótérbe ahol besunnyasztotta a pult alá. Polgár haverja tehát a szó szoros értelmében pult alól kapott inget, mint ahogy Polgárnak a Skodájához AC pumpát a Ráday utcában ugyancsak pult alól csúsztattak oda, ugyancsak egy ismerős közbenjárására. Kapcsolatok rendszere hálózta át az országot, és az egymásra utaltság közösséget teremtett.

Harmónium Minden iskolában volt egy-kettő, minden iskolában mind rozoga volt, repedezett, alig lélegzett. Ezer évesek voltak, de használhatók, legalábbis a kis klambók számára, énekórákon; zongora, pianínó? Miből? Ezeknek? Kölyköknek? A harmóniumok fals, szuszogó hangja most is ott vibrál Polgár fülében; nem tudja, a mai általánosokban van-e még e hangszerből, vagy pár ezer forintos, elektromos kütyükkel váltották fel, már ha fölváltották − van-e még énekóra, szolfézs, karének?

Varga András Operaénekesnek egy volt a tucatból, aztán valami zseniális módon kitalálta önmagát. Építőtáborokba, KISZ-bulikba kezdett járni, a Guantanamerát énekelte, és spanyol polgárháborús dalokat, meg hogy:

Eljött a hajnal, elébe mentem,
Ó Bella Ciao, Bella Ciao, Bella Ciao, ciao, ciao,
Eljött a hajnal, elébe mentem,
És rám talált a megszálló.

Ha partizán vagy, vigyél el innen,
Ó Bella Ciao, Bella Ciao, Bella Ciao, ciao, ciao,

Ha partizán vagy, vigyél el innen,
Mert már érzem, meghalok!

A KISZ kiutaztatta Kubába, Vietnamba, mindenhonnan félelmetes harci díszben érkezett vissza: trópusi sisak, terepszínű hadiszerelés, bakancs, széles bőröv − ez utóbbi nagyon kellett, mert az egyre terebélyesedő énekes hovatovább szétfeszítette a militáns ancugot. Polgárék először röhögtek rajta, később már szánták. Parlamenti fenyőünnepélyen az örök télapó, Hadics László énekelt vele duettet, frenetikus volt: kövér Mikulás vattaszakállal, piros süveggel és talárban, mellette egy dagadt fószer, talpig csegevarrában, irdatlan bakancsával irgalmatlanul trappolva a ritmust − frenetikus volt.

Kottás daloskönyv Félévente adták ki, a havi kottás füzeteket gyűjtötték egybe, a „menő" slágereket, azok kottáját és szövegét, éles ellentétben a sima Daloskönyvvel, amely a havi szöveges füzeteket szedte össze, csak szöveg, semmi kotta. Sok tízezer példányban fogytak, Polgár akkor sem, most sem érti miért: oké, a szabályos szöveggel akarta ki-ki a zuhany alatt énekelni a Járom az utam című evörgrínt, de ők mind olvastak volna kottát? Habár... A harmóniumok és Varga Andrások országában minden megeshetett.

Dollárosbolt Az országban hiánycikk volt a valuta, a deviza is. És nem csak az országban, amely fogalom alatt Polgár az állam polgárait érti, hanem az országnak is, vagyis az államnak. Az állam polgárai persze szerezetek maguknak dollárt, márkát, frankot, schillinget, naná, majd pont ezt nem szereztek volna, ha Skoda AC pumpát tudtak újítani? Dugták a pénzt, merthogy fölhalmozása tiltott volt; kivinni az országból, a ritka utazásokkor szintén (kivitték, zokniban, cipőtalpban: Polgár például bontatlannak tűnő kisfilmes patronban). Az állam persze mindent tudott, és valamelyik − kivételesen: tehetséges − embere rájött, hogy a nagy devizaínségben meg kéne csapolni polgárainak tartalékait, és nem ám fenyegetéssel, büntetéssel, de úgy, hogy önként, dalolva hozzák a suskát. Megnyílt néhány üzlet, ahol ún. keményvalutáért (tehát nem holmi zlotyért, rubelért, piha!) lehetett vásárolni. Mindközönségesen dollárosboltnak nevezték őket, áruválasztékuk szerény: pia, cigaretta, illatszer. Vagyis olyan holmik, amelyek a hivatalosan egy-egy embernél tartható néhány dollárból megvásárolhatók. Az állam kint nagykeráron bevásárolt, itt horribilis árréssel passzolta tovább a Pall Malleket, a Johnny Walkereket, a Chanel No.5-öket. Mindenki jól járt, egy apró hunyorgás a nagy összekacsintásból.

Levescsésze. Amikor a Tantiék 61-ben először érkeztek kocsival látogatóba, a gyönyörű Lanciával elvitték a Polgár családot ebédelni, a legtutibb helyre: a Gundel-kertbe. Polgárt az étel természetesen nem igazán érdekelte, a hely varázsa azonban megérintette: a fák, a természetes elegancia, az evőeszközök finom csöngése. Apu valami levest rendelt, és Polgár fölkiáltott: − Ilyen van a suliban is! Merthogy akkortájt minden étteremben, legyen az Gundel vagy iskolai menza, fémcsészében hozták a levest, a pincér abból öntötte a tányérba. A csésze egyforma volt mindenütt, legalábbis nagyjából és formára: apró különbség, hogy a Gundelé ezüstből készült, a menzáké pedig tán valami alumínium-keverékből. Polgár nem leveses, vendéglőben évek óta nem volt, így korábban sem, most sem tudja: van-e még levescsésze, ezüstből, aranyból, pakfonból?

Beata Pár éve, az HBO-n egy Szeretők című filmet vetítettek; ősz, roggyant, elhanyagolt, nagyon csúnya vénasszony bukkant föl, ám arcának néhány vonása, szemei megtört fénye mintha ismerősek lettek volna. Polgár megvárta a végefőcímet és fölüvöltött: − Ez nem lehet igaz! A banyaszerű rémség Beata volt, Beata Tyszkiewicz**,** a lengyel filmszépségek (Pola Raksa meg a többiek) legszebbike, vagyis az egész béketábor leggyönyörűbb, legdögösebb színésznője, merthogy abban minden mozi néző megegyezett, hogy a lengyel csajok a legcsodásabbak. Vékony-karcsún indult, aztán átment a kor divatja szerinti formába-terjedelembe, lásd Sophia Loren, Gina Lollobrigida, Claudia Cardinale. Andrzej Wajda felesége lett, remekművekben játszott, aztán és közben pendlizett magyar és más szocfilmekben, de nyugatra is eljutott, ahol a vasfüggöny mögötti szexbombára mint ritka állatfajra gerjedtek a népek. Polgár elég sok filmrészletet rögzített agyában élete során, az egyik leggyönyörűbb Beata aktja, feküdve egy kandalló tüzének fényében, a Légió című darabban. Leírhatatlan.

Casino Mármint a Margitszigeti, nem valamelyik jelen idejű, pár négyzetméteres boltocska egy mellékutcában, vagy borsodi faluvégen, amely boltocskákban néhány nyerőgép viszi őrületbe és nyomorba az embereket. Nem, a szigeti Casino vendéglátóhely volt. Ezt a csúnya szót nem szereti Polgár, de hát ez esetben nem tud jobbat, merthogy a Casino egyszerre volt presszó, étterem, sörkert és táncos placc. No jó, az egyes tevékenységek időben elváltak egymástól, vagyis délelőtt, délután söröztek, délben, este vacsoráztak, vacsora után meg táncoltak az emberek. Sokan. Bár akkortájt a városban volt még pár hasonló hely, hangulatuk (fílingjük!) alulról sem közelítette a Casinóét, mert például a Duna-parti egy-két szálloda csak egy-két funkciós volt, például nem

proli sörözésre való. Ott lett volna még néhány kertvendéglő, vagy éppen a Nagyszálló, a Margitsziget túlvégén, tán még szebb környezetben − elérhetetlen. Nem a távolság, hanem az exkluzivitás miatt. Bár a Casino sem volt késdobáló, ám a Nagyszálló (korábban és később Grand Hotel; a név darab ideig áldozatául esett a Rákosi-kor őrületeinek: magyar szállónak idegen név? Az imperialisták nyelve betette ide is a lábát?!) a korabeli luxus netovábbja, a Gellért mellett minden Pestre látogató híresség − politikus, művész − lakhelye volt és maradt az Intercontinentalok, Mariottok, Hiltonok, Four Seasonsök fölbukkanásáig. Mára egy a sok közül − de legalább van. A Casino, legalábbis az a régi, a tavasztól őszig élő oázis, a délelőtti pikoló sörökkel és sóskiflikkel, az éjszakai dzsinfizzekkel − eltűnt.

Távirat Polgár néhány hónapja azt olvasta, hogy a Magyar Posta meg akarja szüntetni a dísztáviratokat is. Az is-en kapta fel a fejét, merthogy még mit? A fölvilágosítástól ledöbbent: távirat, mint olyan, évek óta nincs. Nem csak szülei, de még ő is, kortársai is sűrűn jártak postahivatalokba, ahol kitöltöttek egy blankettát, címzett, feladó meg szöveg: Holnap érkezünk. Stop. Várjatok. Stop. Vagy: A mama meghalt. Stop. Vagy: Piroska szült. Stop. Fiú. Stop. Három kiló. Stop. Jól vagyunk. Stop. Telefon nem volt: semmilyen, sehol − a fontos és gyors közlendőket az emberek táviratban tudatták egymással. A postáskisasszony fölvagdosta a Polgárék által kitöltött papírt, a szöveget keskeny csíkokban fölragasztotta valami saját, hivatalosabb papírra. Későbbi korokban telexgépre pötyögtette be, és ennek szalagjait ragasztotta − a csirizelés a távirat lényeges eleme volt. Megszűnt. Eltűnt. Csiriz is, enyv is, távirat is. Van fax, van e-mail, mindenféle telefon fölösen is − távirat nincs, nem kell, fuccs.

Vízmérték „Csak vízmértékbe állítva működik helyesen" − ez a szöveg ott díszlett valamennyi hentes, zöldséges, tejcsarnokos, közértes és minden egyéb, mérést igénylő kereskedelmi egység mérlegén. Olyan csonka gúla formájú volt középen, két oldalán tányérszerűségek, az árúnak egyfelől, a súlyoknak másfelől. Polgárnak fingja nem volt, mi az, hogy vízmérték és miért áll abban bármi is helyesen − különösebben nem foglalkoztatta a rejtvény megfejtése, ma meg aztán végleg megszűnt az érdeklődés tárgya is: digitális kijelzők piros ledjei villognak mindenütt, ahol súlyt mérnek.

Nyári munka Amikor Polgár Gyulának a Nyufig elküldte a dokumentumot, mennyi lesz a nyugdíja, döbbenten vette észre, hogy ő már 1961-ben dolgozott, pénzt keresett és azt máig nyilvántartják. Ez hetedik után volt, attól kezdve minden nyáron dolgozott két hetet, egy

hónapot. Volt könyvraktári segédmunkás (máig tud nyolcas vagy tízes vagy éppen tizenhatos alapú rahedlit rakni, ami annyi jelent, hogy nyolc vagy tíz, tizenhat könyvet raknak a földre, egymással derékszöget zárva, aztán erre jön egy újabb sor, de másik irányba fordítva a könyveket, így ha már ötven, hatvan réteg sorakozik is egymáson, akkor sem esik szét a kupac, szakmai nevén: rahedli). Volt filmgyári segédmunkás (tekercsekkel teli bádogdobozokat cűgölt a Pannonia filmstúdióban, legalábbis egy-két órát, mert a többit valamelyik vetítőben töltötte, a legújabb, frissen szinkronizált filmeket nézve.) Volt téglagyári melós (egyetlen napig, mert a kiskamaszt éjjeli műszakra osztották be, mi több: egyedül; ráadásul villamos kapcsolótáblákra kellett vigyáznia ötperces eligazítás után − egyedül volt az egész Óbudai üzemben, sötétben, furcsa zajokkal körülvéve. Félt. Máig nem szeret éjjel egyedül dolgozni.) Nem emlékszik, mennyit keresett egy ilyen nyáron, de neki minden pénz jól jött, mint annyi más kortársának. E meló többségüknek a világ legtermészetesebb dolga volt: felnőttség, függetlenség és még fizu is, hogy alliteráljon. Az összeg nagyságára abból lehet következtetni, hogy Polgár első, már hivatalos, munkaviszonyos, „felnőtt" keresete 1966-ban a munkakönyve szerint 800 Ft + forgalmi jutalék volt egy könyvesboltban, ahonnét hatvannyolcban 900 forinttal, de már jutalék nélkül távozott. Az óbudai téglagyár pedig eltűnt, helyén bevásárlóközpont meg luxusházak; Polgár mostanában látott egy aukciókatalógust, négymilliós kikiáltási áron kínálták Kontuly Béla festményét valami idilli gyárszerűséggel, gyönyörű dombok között − hát ez nem az a félelmetes üzem, amit Polgár megélt és nem az az összeg, amelyet egy hatszáz forinttal induló, mára meg nyugdíjas pacák ki tudna pöngetni.

Finánclább Nem a vámosok vagy pénzügyérek végtagja, hanem egykori magyar cigaretták specialitása. Az amúgy is rossz, mert nem eléggé kiszárított, nem megfelelően kezelt dohánylevelet pocsékul vágták föl, a cigarettába belekeveredett a levél szára, kocsánya, erezete. Ezek aztán működés, azaz cigarettázás közben szétnyitották-fölrobbantották a staubot, szegény bagós se köpni, se nyelni nem tudott, csak fulladozott. Elterjedt, hogy némely dohánygyárak jobb minőségű Kossuthot, Fecskét, Symphoniát gyártanak; akadt aki az egrire, a másik a pécsire esküdött, és Polgár hajlamos volt némi jattot is adni a favorizált üzem termékéért − ami aztán épp olyan szarnak bizonyult, mint a többi.

Kevert Polgár Gyula szerint már rég föl kellett volna venni a hungaricumok listájára, hiszen nem létezik a világon olyan pihent agyú mixer, aki ezt az iszonyatos koktélt összerázta volna. Ebben az

országban viszont nagy tételekben gyártották, eszenciából készült császárkörte likőrt meg eszenciából készült rumot kevertek össze, hordó- és palackszám. Őze Lajos cinkosan kacsint nevelt fiára a Megáll az időben (kb.): − Ezt azért ők sem tudták elvenni, mi?! *Ezt* − vagyis a kevertet; *ők* − azaz a Hatalom. Polgár megtudta, hogy ma is gyártják, majd meg is látta a félliteres palackot valamely megabolt polcán − hanyatt-homlok kirohant az üzletből.

Részletkép Pontosabban: képek részletre. Festményeket, rézkarcokat, rajzokat kínáltak a Képcsarnok Vállalat üzemről üzemre, irodáról irodára járó ügynökei. A művek többsége minőségi volt, jeles alkotóké, és mert olcsók voltak (minimális beugró, plusz akár többéves részletfizetés), sok család falára került igazi művészet: Polgár Gyulának volt így Barcsayja, Szőnyije, persze "csak" rajzok − a válások áldozataivá lettek.

Moloko Kékes borítású konzervdoboz, rajta cirill betűk, benne édes, finom, sűrített tej - a kevés minőségi szovjet árúk egyike. Nyilván szarér'-hugyér', azaz bauxitért meg uránért adták, de kit érdekelt: Polgárék csemegének ették, kanállal a dobozból, vagy kávéba keverve, ilyesmik. Olcsó volt, jó volt − eltűnt. Hírnökök szerint a Mammut oldalában van egy orosz specialitásokat kínáló boltocska, ott megint lehet kapni, merthogy ismét gyártják, igaz, immár Ukrajnában − keményvalutáért, exportra.

Réka A magyar bútorosok egyik kivételes dobása: variálható elemek, aránylag olcsón, világos és sötét színben, praktikusak, egyszerűek, és mint ilyenek: szépek. Főleg értelmiségi körökben hódított, megannyi, könyveknek szolgáló polcával, magnónak-tévének-rádiónak kialakított zugával, ügyesen elhelyezett tárolóival − Polgárnak is volt, amikor még könyvei is voltak, kétfalnyi. Sorsukat (könyvekét, Rékákét) lásd föntebb: a válások áldozataivá lettek.

Zaporozsec Autó volt, szovjet, a városi legenda szerint a T 34-es tankok önindító motorja hajtotta. Ha nem is igaz, jól lett kitalálva − mondja a szólás; ez esetben a sztori nem igaz, ám magyar találmány : sehol a béketáborban ilyet nem véltek, csak itt. A Zápor Jóskának azonban valóban volt egy korát megelőző szerkentyűje: külön kis benzinmotor, amely elvileg benzinkályhaként működött, vagyis álló helyzetben, a farmotor nélkül is befűtötte az autót. Azaz: fűtötte volna, ha a KERMI (Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet) be nem tiltja, minőségi problémákra hivatkozva, valójában robbanástól félve. Polgár Gyula úgy véli, ez illetékeséktől hihetetlenül bátor húzás volt: betiltani egy szovjet kocsit! Még jó, hogy meg nem indultak felénk T 34-esek.

Montand Az Yves. A vörös Kabos humorizált így: − Én is vagyok olyan szép mint az Ives Montand; csak olyan félíves. Amikor a francia sztár az Erkelben lépett föl, már vastagon világhírű volt, A félelem bére című moziját itthon is százezrek látták. Polgárt habitüé nagybátyja csempészte be a koncertre: állt Montand a színpadon, barna nadrágban és barna ingben − maga volt a csoda. A később renegáttá lett kommunista csoda. A művész '56 végén Moszkvában keményen elzavarta Nyikitát a búsba a magyarországi bevonulás miatt. Ezt megismételte hatvanháromban is, aztán hatvannyolcban, akkor már a csehszlovákiai okkupáció okán − a Magyar Rádió zenei kínálatából, a magyar mozik műsorából eltűnt, mintha soha nem lett volna.

Párkáp Polgár stabil kajája volt: csemege sertés sült, burg. + pár. káp. Megbízható kaja volt ugyanis, nem igazán lehetett elrontani. Egyes restaurációkban sült krumplival adták, másutt főttel; itt több sült szaftot tettek rá, amott kevesebb köményt vagy fokhagymát, illetve fordítva. Polgár évekig ette, tizenkét forint hetven fillérért; amikor tizenháromnegyvenre merészelték emelni, kissé kiakadt, de ette, ám az újabb, egyforintos emelést már nem vállalta be, fölháborítónak találta: − Ha ráteszek még két forintot, már rántott húst kapok!

Önkéntes rendőr Civilben jártak, mert civilek voltak; karjukon kék alapon fehér betűk hirdették, hogy ők a rend önkéntes őrei. Akadtak köztük az Ifjú Gárdából, vagyis a KISZ „őrző-védő szolgálatából" kiöregedettek; voltak kiszolgált bakák, vagy csak szimpla rendmániások, cezarománok: hatalmat kaptak, ezt akarták, hát élvezték. Többnyire rendőrökkel együtt jártak-keltek, igazoltattak úton-útfélen, de olykor egyenruhások nélkül is buzgólkodtak. Egyiküket H.F., Polgár általánosbeli osztálytársa lecsapta a Casino mellett, pünkt a rendőrőrs előtt, aztán úszva menekült, merthogy az önkéntesek által riasztott valódiak lezárták az egész szigetet, mindkét hídjával egyetemben. A munkásőrségbe csak párttagokat vettek fel, ide jószerint mindenkit. A munkásőrség többszázezres volt; tagjainak barátai, rokonai több millióra tehetők − a szürke egyenruhások messze nem örvendtek olyan közutálatnak, mint az önkéntes zsaruk, hiszen rokonát, barátját kevésbé rühelli az ember. Polgár Gyula úgy véli: a mai Polgárőrség egy része egykori önkéntes rendőrökből áll, a Magyar Gárda dettó: oly mindegy! Lehessen hatalmat érezni − ez rendszerfüggetlen, sőt: a rendszerek le vannak szarva.

Járom az utam Egy kor meghatározóan jellemző slágere.

Járom az utam, macskaköves úton,

A léptem kopog esős éjszakán,
Az ütött-kopott utcák nevét tudom,
Mert én ott születtem, ez a hazám.

Itt kísért anyám iskolába, szegény,
Ott volt a szeme mindig kisfián,
Itt minden emlék múltam hozza felém,
Mert én itt születtem, ez a hazám.

Tudom, a Nap az másutt szebben ragyog,
Sok itt a füst, a korom és a köd,
De itthon mégis Angyalföldön vagyok,
A Váci út és Lehel út között.

Lemezre először állítólag Németh Lehel énekelte, de mert nem sokkal később lepattant (disszidált, emigrált, kivándorolt), minden bakelitjét bezúzták, így Vámosi János tette 93 ezer négyzetkilométeren világhírűvé a dalt. Eredetileg egy zenés játékban hangzott el, a József Attila színházban játszották, a címe: Bekopog a szerelem. Librettó: Kertész Imre (Nobel-díjas); versek: G. Dénes György, alias Zsüti (Kossuth-díjas); zene: Horváth Jenő (semmi-díjas, de hogy micsoda számokat írt - Tizenhat éves volt és szőke, Szép esténk lesz, Gyere, ülj kedves mellém − csekélység! Egy Fásy Ádám, aki bírt lenni).

Girardi

„Mert hogy ha felteszek egy csoda zsirardit,
Megnyerek én vele akárkit!
Rémes, hogy ez mily édes,
Ez az új ódivat!"

− dalolta Németh Lehel, és kortársaikkal ellentétben Polgár meg haverjai precízen tudták, mi is az a zsirardi, merthogy a táncdalénekesnek osztálytársuk, M. L. apukája, a Visegrádi utcai jeles kalapos készítette a fejfedőt. Ilyen előzmények után, amikor először találkoztak a filmvásznon Maurice Chevalier-vel, abszolút vágták a francia színész-énekes kalapjának típussá-fogalommá vált nevét.

VÉGE Mármint a filmek befejezésekor a vásznon föltűnő fölirat. Végefőcím akkoriban nemigen volt, a régi mozisokat nem kötötték annyira stúdiók, producerek, filmes mogulok és szakszervezetek előírásai, miszerint aki él, virul (és akár csak egy narancshéjat arrébb rakott a filmdíszlet takarításakor), annak már föl kell sorolni nevét, beosztását a mozi végén. A régiek sokkal jobban ismerték a mozilátogatót, tudták,

hogy nincs az az isten, hogy bárki végigülje ezt a listát , így hát a fontosabb résztvevők nevét (és csakis azokét) már a film elején bedobták. Így aztán a műsor végére nem maradt más, mint egy távolodó valami-valaki: Polgár szerint szinte minden film úgy fejeződött be, hogy egy nő, vagy egy férfi, vagy egy gyerek; állat, vonat, traktor, autó, hajó távolodni kezd, háttal a nézőnek persze. Majd a vászon lassan elsötétül és becsúszik: Vége, Fin, The End, Fine, Konyec. Ez így tiszta volt, egyértelmű, egységes és egyenes.

Koseráj A Klauzál téren a hitközség üzemeltetett egy pinceborozó-szerűséget. Polgár sűrűn járt ide, borozólátogató-körútja lényeges állomására. Remek verpeléti borokat mértek, nagyon rafináltan! Poharazásra nehezen és drágán lehetett engedélyt kapni, ezért itt elvileg csak „utcán át" árultak bort. No mármost. A keserű felekezettel megátkozottak (copyright by Szomory Dezső) fölhalmoztak két- meg három decis, félliteres üres palackokat. A betérő kért két decit, tölcsérrel belezúdították az alkalmatos méretű üvegbe, a delikvens kilépett az ajtón a pince egy másik helyiségébe, amiből a lépcső ugyebár az utcára vezetett − tehát itt nincs poharazás, itt utcán át van árusítás. Adtak főtt tojást is borkorcsolyának − Polgár látogatásainak ez tett be: egyszer olyan ételmérgezést kapott, hogy majd beledöglött. A Klauzálon és környékén ma is vannak mindenféle kóserboltok, vendéglátóhelyek − hol vannak azok a pincekoserájtól?!

Gépszalag Polgár csak hallomásból tudja, hogy kora gyerekkorában a hatóságok nyilvántartották, kinek van otthon rádiója, írógépe. Az előzőre állítólag az „ellenséges" adók hallgatóinak föllelése okán volt szükség; a másikra meg az „ellenséges" szövegek íróinak leltárba vétele miatt. Polgáréknak volt mindkettő, mármint rádió is, írógép is. Apu mindig „maszekolt": vállalt otthon mindenféle írógépelést − nagyon tudott! Polgárnak jutottak a kiselejtezett, mert agyonstrapált írógépszalagok a régi, agyonstrapált mechanikus masinákból. Polgár ide-oda gurigatta a Kresz parkettáján a korongokat, vagy mocskosra maszatolta magát a kezére-lábára föltekert szalagokkal − volt vagy három-négy éves. Imádta a kétszínű csíkokat, a piros-feketéket, amelyeknek legfőbb előnye − legalábbis számára, Anyunak erről más volt a véleménye fürdetéskor − a piros szín töménysége volt. Apu ugyanis ritkán használta a szalagnak ezt a részét, tehát amikor kidobta, a vörös festék sűrű volt, foltjai is azok − Polgárt sikálták: durva dörzskefével.

Primőr Amikor Polgár a csillagok szerencsés állásának köszönhetően (ritka mázli!) már 1964-ben kijutott Angliába, a Tantihoz, döbbenten

látta: a boltokban: görög- és sárgadinnye, cseresznye, eper, sárgabarack − júniusban! Elmagyarázták neki, hogy hát igen, az egykori gyarmatok szállítanak. Polgár fölfogta, de nem értette: ő „primőrökhöz" szokott. Tíz-tizenöt szem cseresznye, száruknál összemadzagolva, egy forintért a zöldségesnél, vagy a Lehelen. Öt szem vérpiros retek, ugyanígy összecsomózva, két forintért. Jóval később, hetek múlva jöttek a nagyobb tételek, aztán ezen gyümölcsök, zöldségek eltűntek, hadd érkezzenek a magyar időszaknak, időjárásnak, a hónapoknak megfelelőek, hogy naspolyával, dióval záruljon a boldog, mert gyümölcsös-zöldséges időszak, úgy októberben. Méghogy mindez egész évben? Az angoloknál, na ja, mocskos kolonialisták! Polgár most aztán minden sarkon mindig mindent talál, januárban cseresznyét, retket − ízetlen valamennyi.

Kapupénz Polgárék sűrű élete korán kezdődött akkortájt: délután. Csak így lehetett a murikon bepiálni, becsajozni-pasizni, mert mindenki − srácok, csajok; vagányok és szelídek − siettek haza. Elébb tíz órakor, később tizenegykor ugyanis (megfelelve a törvénynek) bezárták a kapukat a szorgos házfelügyelők. A nyitásnak pedig ára volt, kezdetben (hivatalosan!) ötven fillér, ez később emelkedett egy, majd két forintra, de ha Polgár jóban akart maradni a „hámival", meg kellett nyújtania a jattot. Márpedig sok kicsi sokra megy; egy este-éjjel mondjuk három forint, egy héten minimum tíz-tizenkettő − az több mint két korsó sör! Jöttek a kaputelefonos, sajátkulcsos boldog idők, de: − Tudod-e, addigra mit kaptál tizenkét forintért? Levegőt se, bazmeg! − így Polgár Gyula.

Barlang mozi Az Állatkert műszikláiba eleve beépítettek némely termeket. Ezekben egy időben moziztak. Természet- és gyerekfilmeket vetítettek, Polgár mindkét műfajt utálta, de hát az állatkerti látogatások protokolljához szervesen hozzátartozott a Barlang mozi fölkeresése is, akár csupán egy félórára. Aztán persze ezt is bezárták, később konferencia-és kiállítótermet nyitottak − most azt hallja Polgár, hogy háromdimenziós filmeket vetítenek majd itt. Tuti, hogy ő nem megy ide: amúgy sem az a mozisfajta immár, és most ráadásul térhatásban mutassanak neki természet- és kölyökmozikat − no nem, az már durva.

Kikötőbakok Szabályos, egyenlő távolságban álltak a pesti és budai rakpart legszélén, kemény acélból, öntött vasból, feketére mázolva. Köztük itt-ott betonból-kőből készítettek: kikötőbakok, és nem dísznek! Akkortájt a még nem újjáépített Erzsébet hídtól a Margit hídig és azon is túl, mindkét oldalon „parkoltak" a Dunán. Mindenféle hajók, kicsik, nagyok; gőzösök és motorosok, no meg uszályok, egymás mellé kötve, gyomrukban liszt vagy szén vagy tűzifa − amire éppen vágyott a város.

A bakok ott vannak ma is, de megközelíthetetlenek: korlát, mellette száguldóan gyilkos autóáradat; hajó alig, inkább csak nyáron, uszály meg? Polgár úgy hallotta, a legolcsóbb szállítási mód a vízi, itt meg már semmi: − Mindenki hülye, de le vannak szarva.

Fejes vonalzó Hatalmas, szürke, kőkemény papírtartóban rajztábla, mellette fejes vonalzó, fából persze, az egész madzagfogantyúval − Polgárék baktattak az iskolába, geometria órára. Hogy mi a frászért kellett nekik a fejes- és háromszög vonalzó közreműködtetésével mindenféle gúlát meg kúpokat rajzolni? És miért kellett nekik később logarléc? Atyavilág, miért? Polgár akkor, gyerekei, unokái most sem tudják mik ezek, zsebszámológépet használnak, meg ilyesmiket − az már más tészta, hogy a gyerekek-unokák hasonlítanak az apjukra-nagyapjukra módfölött, és úgy tartják: ilyen számításokra, algebrára, geometriára, matematikára az égadta világon semmi szükségük.

Azta!− Aztapaszta, cipőpaszta! − afféle kedélyes zsörtölődés, szülők alkalmazták, ha a gyermek nem rossz fát, csak kis ágacskát tett a tűzre. Volt mindez az ötvenes évek elején. Ma mozifilmekben aljas, szemét gengszterek gügyögnek ily módon: - Azta! − „köszönhetően" a bárgyú fordítóknak. Ugyanők használják előszeretettel a „dutyi" szót börtön, sitt vagy hasonló, kőkemény fogalmak helyett; még jó, hogy nem böri, á la Z. Sarolta, időskorú. Mert hát a dutyi, anno, gyerekes gügyögés volt, öt-hatéveseknek való. A tízesek, ha káromkodni akartak, ám volt a közelben fölnőtt is, azt mondták: − Basszuskulcs! Ez mára, basszussá változva, álszent rövidítésként, a − Bassza meg! helyén lett tökéletesen elfogadottá, közbeszédi komilfóvá. − Naná! − vágták rá régen helyeslésül a srácok, esetleg kiegészítve: − Nanáci! A „pasi" meg egy volt a sok közül: pacák, pók, hapsi, hapi, mandró, tag, ipse, stb. − Polgár számára hihetetlen, mitől vált mára leginkább a nők körében szinte kizárólagossá, a férfi szó majd' egyetlen szinonimájává. Hallja itt-ott, hogy „spurizik", meg „skubizom" − mi ez? Polgár óg-móg: − Honnan-hogyan bukkannak elő ezek az ezeréves kifejezések? Még jó, hogy nem mingyár': „vogymuk"! Mintha mi A Pál utcai fiúk, vagy a Lila ákác nyelvén beszéltünk volna, vazze!

Oroszlánszag. A tornatermek kicsik voltak, ám magasak; a szűk utcákban a huszadik század elején-közepén épült iskolák földszintjén, kisebb vagy nagyobb, de mindenképpen rácsos ablakokkal, nehogy egy elszabadult labda, pláne medicinlabda kivágja őket. Így hát a tornatermek sötétek voltak. Az ablakok közti felületeken bordásfalak, mászókötelek és -rudak; a padlón néhány, lószőrrel(?) tömött, kőkemény tornaszőnyeg, varrásaiknál foszlottak. Itt-ott svédszekrények

(vajon mér' éppen svéd? Mér' nem finn vagy kínai? − Polgár sosem értette). Időtől megbarnultak, tetejükön a bőr többszörösen elszakadt-összevarrt, na hja: évtizedek diákrohamait viselték el, akárcsak az ugyanilyen állagú tornazsámolyok. Úgy nagyjából ennyi volt a fölszerelés; unalomig ismételt, eleve nem túl fantáziadús gyakorlatok eszközei. A teremben fura szag terjengett, beépülve a falakba, és ez a sajátságos ódőr mindinkább erősödött, ahogy Polgárék az öltöző felé mentek. A bűzt oroszlánszagnak hívták. Elárasztotta minden tornatermi, egyáltalán: minden sporttal kapcsolatos intézmény öltözőjét. A még koedukálatlan sulikban, amelyekbe Polgáréknak járni adatott, több generáció hímjeinek izzadtság- és lábszaga, szellentéseinek bűze, testnedvei kipárolgása összetéveszthetetlen illatturmixot adott (kb. közismert, hogy a mászórúd „megfelelő" használatkor keményen ejakuláltatja a klambót, bele a klottgatyóba, hoppá!). Mindez vastagon beleivódva a falakba, ruhafogasokba, öltözőpadokba − el nem tüntethette onnan föstés, fölújítás. Pár év múlva, mikor Polgár visszament az akkorra már lányokat is befogadó exgimijébe, az öltözőnek változatlanul oroszlánszaga volt, de már némileg módosulva: női párák, váladékok, pacsulik és púderek vegyültek az „eredetibe" - nincs az a hozzáértő, mondjuk parfümgyári labor, ahol kikeverhetnék.

Űrrepülő. Polgár kora délelőtt átrohant H.-hoz, a mára derék vén nyilassá változott, akkoriban legjobb barátjához; csöngetett és dörömbölt egyszerre, álmából riasztva a másikat, bambult képébe üvöltve a hírt: ember a világűrben! Soha addig különkiadással nem jöttek ki újságok, de akkor már délben osztogatták az egylapos zsurnált: repülős fejfedőt viselő mosolygós férfiarc a közepén. Polgár ma úgy hallja, minden manipulált volt − ő ezt nem érezte. Ő lelkesedést érzett, örömöt, vidámságot ahogy H.-val végigbattyogtak a Szent István körúton. Jó, abban már nyilván volt valami művi, amikor a jóképű, kedves mosolyú űrrepülő Pestre jött, és amerre járt-kelt, őrjöngött a tömeg. Kedvelték ezt az embert, pedig „ruszki" volt, nohdacu: szovjet katona − halálakor sokan megsiratták. Polgár azóta olvasott ezt-azt, hogy a túl népszerű asztronauta kellemetlenné vált hazája vezetői számára: rá nem tartozó dolgokba is belepofázott, eldugták hát szem elől, hogy aztán rövid úton meghaljon, egy szó szoros értelmében rövidre sikerült repülőúton, „természetesen" balesetben.

Terasz. Manapság olykor ingatlanhirdetéseket búvárol Polgár Gyula és néha fölvonyít: egy-egy lakás leghízelgőbb tulajdonságaként tulaja azt közli a világgal, hogy tíz vagy tizenkettő, sőt: huszonegy négyzetméteres terasza van! Uramatyám! Huszonegy négyzetméter! Ne

má'! Ki nem szarja le?! Polgár kilencévesen egy több száz négyzetméteres teraszú épületben töltött tizenegy hónapot − tüdőszanatóriumban, a Szabadság hegyen, Mártonhegyi út 6. (a város egyik legértékesebb, ősparkos, csodás panorámájú, hatalmas ingatlana: közeles panamák tárgya). Akadtak már gyógyszerek is, de tébécére a sok évtizedes módszert alkalmazták leginkább: levegőzni, folyvást levegőzni. Lehetett kánikula vagy dübörөghettek a mínuszok, a kissrácok feküdtek az irdatlan teraszon elhelyezett megannyi ágyon;nyáron árnyékban, amelyről kihúzható hatalmas ponyva gondoskodott (tébécésnek árt a nap!), télen nyakig, sőt fejtetőig burkolva ruhákba, plédekbe. Minden nap, sok-sok órán át. Gyerekek, a három-négyévestől tizenötig, megannyi eleven perpetuum mobile − mozdulatlanságra ítélve: kicsi öröm, nehezen feledhető, pszichésen determináló egy életre.

Sziréna. A Csanády utca elejével szemben, a Váci út túloldalán, az Élmunkás híd melletti MÁV-ház tetején hatalmas vájdlingszerűség feketéllett. Ha a fölnőttek említették, valahogy-valamiért lehalkították a hangjukat: légvédelmi sziréna. A srácok időnként csapatostul elvonultak megnézni, csak úgy nézni − tán meg akarták érteni, amit magyaráztak nekik szülők-tanárok: mi is ez a szerkentyű. Persze az igazi a próba volt, a szirénapróba! Teljesen kiszámíthatatlan időközönként és -pontokban, e váratlanságtól még ijesztőbben megindult a pokoli hang a házak fölött, bevágódva a nyitott ablakokba, kapualjakba; még elnémulása után percekkel is csönd volt, mindenütt nagy csönd − döbbenetes és félelmetes, döbbenettel és félelemmel teli. Tegnap a szembeszomszéd mondta, látott egy szirénát, Kispesten tán, de van máshol is: maradtak régről, vagy újak? Már csak a próbák hiányoznak? Polgár flegma: − Hadd gyűjjön!

Balesetbiztosítás. Gyerekeknek kötelező volt, fölnőtteknek ajánlatos, akárcsak a békekölcsön jegyzés. Polgárnak tetszett a dolog, naná, nem ő fizette; az okmány meg olyan egyedi-rejtélyes volt, talán szép is a fura kacskaringós kerettel, középen a nevével: komoly, fölnőttes. Ahhoz már kamasznak kellett lennie, hogy agyaljon azér': nevessen-e inkább vagy sírjon, olvasván olyanokat, hogy lába elvesztéséért ötezer, szeme világáért tízezer forint jár, míg ha földobja a talpát, akkor jár a legszarabbul − megdöglik, ráadásul azt taksálják a legkevesebbre. Azt tartja, régebben az egy szem á(Á)llami b(B)iztosító, azóta a rengeteg többi belőle él, belőle gazdagodott meg, merthogy ő feszt fizetett, de soha nem volt balesete, autóival még csak nem is koccant, megannyi lakását nem fosztották ki, nem törték, gyújtották föl, és még csak egy

hangyányi árvíz- vagy villámkárra sem tellett a magasságostól: − Egye ki a fene a belit!

Zenélő kút. Sokat sétáltak, hivatalból (óvoda, iskola), de szórakozásból is, jobb híján. A Margitsziget közel, fű-fa-virág és rengeteg víz: Duna, aranyhalas tavacska, uszoda, strand, csobogó ivókutak meg egy nem működő zenélő. Ott romoskodott a sziget fölső, a Sztálin hídhoz közelítő végében − Polgár valahányszor arra járt, remélte, hogy tényleg zenélni fog, meg víz is jön belőle, ahogy az egy zenélő kúttól elvárható. Hiába. Pedig ő mindent tudott erről a csodáról: 1810-ben építette az eredetijét Bodor mester (tán Diurnus-fölmenő?) Marosvásárhelyt; zenélő szerkezetet rakott belé, amelyet dombról lezúduló víz hozott működésbe. 1830-ban dőlt össze, hogy aztán 1935-ben fölépítsék a mását a Szigeten: ennek orgonáját már árammal működtették, míg a háborúban az enyészeté nem lett. Mire 1984-ben felújították, Polgár már nem volt Szigetjáró, csak távolról bosszankodott, hogy a kút továbbra sem zenél, vize meg pláne sehol. Kilencvenhatban kezdett muzsikálni, de vasszer nélkül, magnóról, atyavilág! Polgárnak vízzel hajtott zene kellene, vízzel teli kúttal: − A krumplileves legyen krumplileves, a zenélő kút meg zenélő kút.

Cigarettás doboz Volt belőle ezer fajta, minden háztartásban több is, a lakás méretétől és a benne élő dohányosok számától függően. Kínálásra szolgáltak, akkortájt nem volt komilfó a vendégeknek zsebből, csomagból kínálni a bagót. Polgárék egyik tárolója nagykönyv-méretű, súlyos fémkasztni volt, belül fa borítással, rekeszekre osztva, hogy többféle staubbal lehessen villogni a vizitálók előtt. Két látogatás között üres volt a dózni, legfeljebb néhány szál Terv vagy Mátra, Kossuth árválkodott benne, mintegy vésztartalékul: ha Apu vagy Polgár zsebcsomagja kiürült, erre jártak rá. Az itt raktározott bűzrudak még az eredetinél is rosszabbak voltak. Merthogy az eredeti Terv, Mátra, Kossuth is poros volt, szikkadt, finánclábas, de ezt föl sem vették, azaz elfogadták, mint valóságot. Ám a dobozban − a dolgok fizikájából adódóan − a hosszas tárolás során a cigik még inkább kiszáradtak, ha lehet a pocsékot fokozni, akkor ezek a legpocsékabbak voltak. Amikor föltűntek a fóliázott bagók, kevesen tudták annak valódi funkcióját: egy kicsit megelőzni a korai kiszáradást. Aztán jött a fölfedezés: a fóliásokban pocsék maradt ugyan a szívnivaló, de a dobozba borítottak most már több fokkal rosszabbak lettek, így ki-ki a saját kárán tanult. A rekeszekbe ezentúl komplett csomagokat tettek, az idő múlásával és a kínálat meg a családi bevétel növekedésével arányosan mind többfélét. Mára az a sok obdzsekt eltűnt; zsebből, csomagból szív mindenki, már

ha nem ijesztette el a lassan üldözésnek ható antinikotinista kampány a szenvedélyétől. Kínálni? Mást? Hatszáz forintos árak mellett? No ne bassz' má'!

Mandzsetta gomb. Ebből is akadt majd minden családban, több is, nagyapáktól, apáktól megmaradtak, egy letűnt kort idézve. Merthogy Polgárék az elegancia csúcsának vélték a visszahajtós mandzsettájú ingeket, amelyekhez ugyebár e díszgomb dukált. Ilyen fehérnemű ugyanis évtizedekig nem létezett. Nem gyártották, slussz. Polgár emlékszik egy arany utánzatú, középen vörös köves kis biszbaszra, igen ronda darab volt, amerikai ízlés, Apu bátyja küldte Chicagóból. Polgárnak viszont a Tanti küldött Angliából egy valódi! nylon! hófehér! mandzsettás inget. Vadiújat! A srác azzal az amerikai gombbal hordta, csak jeles alkalmakkor, izzadat benne mint állat, a keménygallér három mosás után fölhólyagosodott, a hatodikat követően sárgulni kezdett, közben az egyik gomb is eltűnt, tán valami kocsma vagy ágy rejtekén. Polgár mindenesetre egyik lengyelországi útján vett egy párat, borostyánból készültet − ez sokáig szolgált, több inget is. Gombja sincs, mandzsettás ingje sincs ma már, mondhatni: visszaállt az ősállapot, de ez nem lenne igazságos. Kapható a boltokban mandzsettás ing bőven, gomb is hozzá − de Polgárnak? Mikor venné föl? Hová? Kinek? Miért?

Woolmark. A tiszta élő gyapjú ugyebár. Polgár, mint szakmabeli, igencsak értékelte azt a kampányt, amellyel ezt a fogalmat itthon megismertették, bevezették. Szellemesen, jól fölépítve, a különböző „célközönséget" különbözőképpen megszólítva. No és pláne: a beharangozott cucc kapható is volt! Szövetben is, földolgozva is − szinte hihetetlen az akkori kereskedelmi, gyártási és reklámviszonyok között. Egyik fotójuk plakáton, újságban, kártyanaptáron világszám lett: zöld dombok közt, zöld fűben egy birkanyáj az embléma képét formázta. Photoshop, ilyesmik, számítógépes manipuláció akkoriban ismeretlen lévén, Polgár nem értette (és ez dühítette: hát miféle exfotós ő?) hogyan-miként készülhetett a felvétel? Ma sem érti, ez már behajthatatlan adóssága.

Szifonfröccs. Már az csoda volt, hogy nem kellett a boltból dög nehéz szódásüvegeket hazacipelni az otthoni fröccsözésekhez, málnaszörpökhöz, mindenféle lónyálakhoz. Meggyütt az autószifon! Villámgyorsan terjedt, használatának gátat csak a korabeli ipar és kereskedés (lásd fent) épített: patron ugyanis, hat forintért tíz darab, nos az természetesen állandó hiánycikk lett. Amúgy a családok új vitatémát kaptak, új veszekedési alapot: ki készítsen a kifogyott helyett új adagot? Polgár ezt rendszerint magára vállalta, elismervén, hogy ő a fő

fogyasztó, na hja, a fröccsikék… Mi több, vett egyet saját magának, mert valaki zseni rájött, hogy ha a palackba nem vizet, hanem bort töltenek, s arra csavarják rá a patront, akkor valami mirákulum történik: víz nélküli fröccs! A bor szagát persze nehezen lehetett kimosni, ezért kellett a saját szerkentyű − Polgárnál ma is két szifon van, habár minek? Még a bortól is eltiltották az orvosok.

Narancsízű fogkrém. Polgárnak jelen idejű tapasztalatai nincsenek, de az ő korában a srácok utáltak fogat mosni. Fölöslegesnek tartották és leginkább kényelmetlennek, időt rablónak: mi a túróért kell erre a baromságra értékes perceket elbaszni? Meg hát utálták a krém ízét. Volt talán három-négy márka, lehet, hogy hatóanyagukban különbözők, de ízük egyforma: egyformán szar. Csípett. Veszettül csípett. Órákig csípett. Lehet, hogy mentolos volt, lehet, hogy valami művegyület − csípett. Ismét jött egy ismeretlen zseni, egy géniusz: a boltokban megjelent a narancsízű fogkrém. A gyerekek azonnal átálltak rá, mert bár fogat mosni változatlanul utáltak, de ez a gezemice legalább nem marta szét az ínyüket, nyelvüket, szájpadlásukat, torkukat. Aztán a cucc eltűnt. Nem időszakosan, nem alkalmi hiánycikk módjára, de végleg. Kiderült ugyanis, hogy azt a narancs ízt adó adalék − szánzsén mérgező! Hoppá! Nem nagyon, csak kicsit, de mérgező. Polgárnak az a krém máig szimbólum: aki-ami jó, ami ízlik, aki-ami elfogadható, aki-ami kellemes, aki-ami tetszik, azzal tuti, hogy valami ciki van. Legjobb esetben: mérgez.

MÁVAUT Vagyis a buszhálózat, v. e., azaz Volán előtt. Abszolút logikus, hiszen ha a vonat MÁV, vagyis Magyar Államvasutak akkor az autóbusz az Magyar Állam ... izé... Vé... autó. No jó, az a V itt kicsit hibádzik, de istenkém: a buszhivatal a vasúti folyománya, és kész.

Lottó tárgynyeremény Nemcsak pénzt, de mindenféle tárgyakat lehetett nyerni, az akkor még csak egyetlen féle-fajta, tehát ötös lottón. Havonként egyszer a rádióban, később a tévében kisorsolták, melyik heti szelvények vesznek részt a buliban. Elképesztő kincseket kecsegtették a jónépet: ezer forintos! vásárlási utalványtól a lakásig. Lottóház volt pl. az Üllői út és a Körút sarkán, a Mártírok és a Margit utcáén; kifejezetten e célra épültek, különböző méretű lakásokkal. Beosztásukról, építészeti minőségükről Polgárnak fogalma sincs: méla undorral és nagyfokú bizalmatlansággal kerülte e helyeket: akkortájt még meglehetősen széles ismeretségi körében senki nem akadt, aki bármit, akármit, nemhogy kocsit, lakást nyert volna ezen a cirkuszon.

Utcán át Polgár és még megannyi éjszakai piás mentsvára. Késő éjjel (értsd: este hét után) minden bolt, ahol piát lehetett kapni, bezárt, a szombat-vasárnapról nem is beszélve − ó, boldog kereszténydemokrata idők! Ám volt a városban pár csodapresszó, -vendéglő, amelyekre kiírták és gyakorolták: kiszolgálás utcán át is − vagyis amíg e csehók nyitva voltak, bolti áron adták elvitelre a palackokat, sört-bort-pálinkát (meg esetleg pék- és cukrász-süteményt, kenyeret, üdítőt - fúj!). Akadt − áldassék a nevük-emlékük! - , pl. a Kávés Katica, Polgár lakása mellett, a Gogol utcában, amelyik külön kis ablakocskát nyitott a kirakatba: az alkesznak be se kellett mennie, kényelem a köbön.

Lemezes Czeglédi A Rákóczi út vége felé, már majdnem a Keletinél, kapualj, két oldalán vitrinek, bennük csodák: beat lemezek (igen, beat, átfogó név, rock meg ilyesmi? kategorizálás, szétválasztás? ökörség). A hatvanas évek közepén egy hatalmas adag Nyugat a miniatűr helyiségben, szeletek a tiltott paradicsomból: Beatles és Stones, Cliff Richard és Dusty Springfield, West Side Story meg My fair Lady. Eredetiek, meg itthon bütyköltek: használt röntgenfelvételekre préseltek dalokat, kislemezként árulták őket, három-négy lejátszást ki is bírtak − isteni volt! Mindig tömeg a környéken, agora: viták a legújabb számokról, a Luxin hallottakról. Ha föltűnt egy eladó (pl. Polgár, aki az angliai Tantitól kapott, istentelenül geil musical-lemezeket hordta ide, Oklahoma meg társai), már a kapu előtt letámadták megvették a cuccot, de ez nem rendítette meg Czeglédit, s még évtizedekig tartó monopóliumát.

Bőröndcímke Polgár szüleinek ismerősei, a srác haverjainak szülei olykor utazni indultak, kemény, nehéz bőr vagy papír (értsd: vulkánfíber) bőröndökkel − földíszítettekkel. Hajdani kor, hajdani jólét, hajdani lét tárgyi bizonyítékai borították a táskákat: egzotikus városok (Párizs! Róma! Prága! Brukszelles! − ld. Hyppolit, azaz Hippodrom cuccait) hoteljeinek címkéi, vagyis tulajdonképpen reklámanyagai. Ráragasztották a poggyászra, annak tulaja meg cipelte körbe a világban. Az utazásmentes korban csatlakoztak a magyar szállók, már amelyik, és már akinek: némely balatoni hotel a külföldiek holmijára ragasztotta címkéjét − magyaréra nem tehette, mert magyar ember magyar szállóban nemigen szállhatott meg, hacsak mondjuk nem hivatalos kiküldetésben járt − no ezt a fogalomkört kapd ki, mai magyar globetrotter!

Motorverseny a Ligetben A Városban, meg a Népben. A kanyargós utak menti fák köré gumiabroncsokat telepítettek, ez volt a biztonsági berendezés. Szabó II. János, az idősebbik Reisz, meg a csehszlovák, a

szovjet spílerek döngettek több tízezer ember között Nortonokon, Csepeleken! A sebességmániások boldogok voltak, a környezetvédők meg nem − merthogy nem is léteztek.

Pinupkártya. Szelídebb sport, a zsuga különleges kelléke: lengén öltözött, eltúlzott formájú hölgyek a képes felen, korabeli soft pornó és ennek megfelelő értékű kincs: tiltott árucikk, nyugatról becsempészett, fekete piacon vagyont érő ötvenkét lapocska − ilyenekkel egészen más a szombati römi-, kanaszta parti; póker? Az mi? Amúgy mindet Pesten gyártották, exportálták nagyban külkerék, importálták kicsiben csóriék.

Vámárúnyilatkozat Az ilyen kártyák természetesen nem szerepeltek a külföldi utazásról, túráról, városnézésről hazatérő boldog kevesek által kötelezően kitöltendő dokumentben, amelyen minden, odakint vásárolt ezt-azt föl kellett tüntetni, akkurátusan: akár egy darab szappant vagy egy pár fuszeklit is. Hegyeshalomnál, Ferihegyen a vámos hosszan tanulmányozta, a cetlit, kiszabta a vámot; ha a túl sok tétel megzavarta képességeit, a cucc is, a nyilatkozat is lefoglalva néhány hónapra − csupa öröm.

Buszbérlet Amint Polgár kinőtt a tanulókorból, vagyis érettségi után, immár munkásként, dolgozóként elvesztette jogát a diákjegyekre villamoson, buszon, vasúton. Igazi, „felnőtt" jegyet kellett váltania, vagy éppen bérletet: sok személyes adatát bediktálván kapott egy kis kartont, amelynek résébe havonta beillesztette a 110, azaz egyszáztíz forintos szelvényt, amely feljogosította őt a helyváltoztatásra. A potyázási, lógási arány a maihoz képest elenyésző volt: hiába, száztízért nem érdemes vegzatúrának, sőt, olykor rendőrségi, bírósági hercehurcának elébe menni.

Füttyös Gyuri Ahogy Kovács Kriszta énekli Fábri Péter szövegét:

Ő a Gyuri, a Gyuri, a füttyös Gyuri,
aki fütyül a történelemre,
de naponta újabb hírekkel
teli napilapokkal csap a
fenekekre!

A pasas járta a várost, utcákat, villamosokat, éttermeket, presszókat; kezében Népszabi vagy Esti Hírlap, rávert fákra, villanyoszlopokra, padokra és − főleg − csajok seggére. Egyesek szerint az ostromkor, mások úgy tudták: ötvenhatban légnyomást-fejlövést-verést (nem kívánt törlendő) kapott, és kissé meggárgyult. Polgár akkoriban még hajlamos volt néha némi összeesküvés-elméleteket is gyártani: ez gyanús volt neki. Egy korban, amelyet rendpártinak alkottak, nem

rohangálhat „csak úgy", szabadon, fütyörészve, ütögetve bárki-akárki; annak zárt intézetben a helye, hacsak... Hacsak az illető nem játssza az egészet, merthogy spion, tégla, ügynök, aki valamely misztikus Hivatalnak kémkedik a város hangulatáról eme kétségkívül remek álcában.

Csasztuska Polgárnak már az óvodában dalolnia kellett a Megismerni a kanászt című nóta dallamára valami szöveget társairól, megénekelve így azok valamely galádságát, pl. nem eszi meg a spenótot, ilyesmi. Felnőtteknél ez durvult, csasztuska-brigádok, három-négy fős csapatok járták a gyárakat, téeszeket, hivatalokat, és a kipellengérezett, dalban megbélyegzett fószer (késik, hanyag, felületes, stb.) bizony retteghetett olykor: a csasztuska jelzés volt, jó lesz vigyázni, legközelebb odacsap a Hatalom, fegyelmi, fizetéscsökkentés, ilyesmik következnek.

KST Csasztuskások múltán, úgy a hatvanas évek közepétől megjelent a pénz! Nem KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa), hanem KST (a rövidítés feloldói közt értékes jutalmakat sorsol ki az Igazgatóság!). Az emberek befizettek a munkahelyükön havi száz-kétszáz forintot (kezdetben szanzsén levonták tőlük), és tulajdonképpen jól jártak: pár kiló befizetési után akár pár rongyot is kérhettek a cégtől, sőt, megkapták, kamat meg különösebb adminisztráció nélkül, szinte zsebből zsebbe − bármely takarékintézetnél egyszerűbb megoldás.

Telefonkönyv A budapesti évtizedekig egykötetes volt, két-három évenként elég volt újat publikálni, a telefonok száma és így a telefonszámok alig gyarapodtak, főleg új üzemek, gyárak bővítették az oldalakat, amelyek élén hosszú-hosszú évekig Aba Botond szerepelt, igen, a későbbi BKV-guru.

Kézzel színezett portré Mindmegannyi maszek- és állami fotográfus (Mosoly Album! Marx tér!) hirdette: színes képeket készít. A fekete-fehér arcfotókat kézzel föstötték meg: a haja mindenkinek szőke vagy világosbarna lett, szeme kék, arca rózsaszín, gyönyörű piros pozsgákkal − mind tökéletes árja. Ügynökök járták az országot (lásd Zolnay Pál filmjét, a Fotográfiát), a ravaszabbak-ügyesebbek iskolákat szálltak meg és vélhetően némi, a tanároknak-igazgatóknak adott ellenszolgáltatás fejében komplett osztályokat fényképeztek le majd színeztek ki, mondjuk az úttörő avatás alkalmával. A szülők fizettek, olykor fogukat szíva, máskor letudva érezvén az iskola egy újabb adóját (− Csak nem fogom pár forintért a gyerekre dühíteni a tanító nénit?).

Ellenőrző könyv Minden korú és nemű diák fegyelmező eszköze. Vészjósló, szürke borító, rajta az állami címer, mintegy a legfőbb

hatalom állandó, figyelő szemét-tekintetét-jelenlétét jelzendő. Belekerültek az osztályzatok, meg a tanítók-tanárok üzenetei a szülőknek, na és leginkább a figyelmeztetések, dorgálások, megrovások. Polgár nyolcadikban huszonhét magatartási intőt gyűjtött be. A könyvecskét a Kresz Géza utca egyik csatornanyílásába dobta, ma is meg tudná mutatni, melyikbe − szilárd hite, hogy a sok gyalázat még most is ott van, a mélyben: aki kíváncsi rá, ássa ki!

Betűk. Ha valamely üzemben a TMK (tervszerű megelőző karbantartás) hiánya miatt baleset történt, annak okairól jegyzőkönyv készült, obskúrusabb esetben a TÜK (titkos ügyiratkezelés) szabályai szerint és a vétkesre esetleg kirúgás várt, amely miatt egyes nők ÜTK-ra (üzletszerű titkos kéjelgés) fanyalodtak kenyérkeresetül, vagyis KMK-sok, (közveszélyes munkakerülők) lettek, akikre a KMB-s (körzeti megbízott) fölhívta járőröző kollégái figyelmét, miután utánanézett szegény kurva adatainak a HK-n (házkezelőségen). És mindezen betűszavakat Polgáréknak tudniok-ösmerniök kellett: az élethez, a mindennapokhoz szervesültek.

Jegyüzér Boldog idők! Akadtak filmek, amelyekhez nem lehetett jegyet kapni. Mármint a pénztárnál. A mozi környékén jobb-rosszabb arcú figurák szólították le a filmbuzikat: − Mennyi kéne? Mikorra kéne? Zsebeik tele voltak a különböző előadásokra szóló jegyekkel, a tömbökre rá se nézve, ujjukkal kitapogatva rántották elő a bilétákat, amelyeket 50-300 %-os felárral adtak tovább. Volt magyar filmes, aki büszkén (Polgár szerint) hazudta filmjének eme kísérő jelenségét; idelátogató külföldi sztárok meg néztek, mint a moziban: nem értettek semmit.

Fakabát Honvédségi objektumoknál zöldre festett deszkákból összetákolt szűk bódékba menekült rossz idő esetén az őr. Rendőrnek kék vagy sötétszürke fakabát dukált, elébb szerte az országban. Itt „élt" a posztos rendőr, akinek elvileg az volt a feladata, hogy telefon hiányában az őt személyesen riasztók szolgálatára legyen, vagyis ha elhangzott: − Segítség! Rendőr! − neki elvileg rohannia kellett segítségként. A bódék száma csökkent, de megmaradtak például nagy emberek szállása előtt, így aztán precízen be lehetett lőni, hol lakik egy polbiz-tag, KB titkár, miniszter. A Zrínyi utcai tisztiháznál józanul is duplán látott az ember − vélte Polgár Gyula. A ház falában, fülkeszerű bemélyedésben szobor: rendőr, mellén keresztbe vetett géppisztollyal; a kőalak előtt, a járdán fakabát, előtte élő rendőr, mellén keresztbe vetett géppisztollyal. Ma már csak főleg diplomáciai testületek rezidenciái

előtt csúfoskodik a bódé, ám a név maradt, némi jelentésváltozással: ma a rendőr maga a fakabát.

Kádár-kolbász A géppisztolyt békésebb időkben gumibot váltotta föl argóban Kádár kolbász, merthogy az országvezető regnálása idején vezették be, mégpedig KGST- vagy Varsói Szerződés-alapon: gumibotot itthon senki nem gyártott, úgy kaptuk Csehszlovákiából, némelyek szerint ingyen, Polgár úgy hallotta: szolidaritásul és köszönetképpen.

Jáva Nem a cseszkó motor! Kis, piros és fehér műanyag téglácskák, tetejükön bütykök − a Lego még sehol, echte magyar gyártmány! Persze jóval kevésbé kifinomult kivitelben, nem túl sok kreativitással, de házat, várat, hidat, ilyesmiket még az 5-6 éves Polgár is képes volt belőlük építeni, aztán kifújt a szezonjuk, hogy úgy egy évtized múltán Dániából világsikerként érkezzenek vissza.

Dongó Ez sem motorkerékpár, hanem motoros kerékpár! Segédmotoros bicikli! Pár köbcentis kütyüt lehetett szerelni a bringára, aztán hajrá, mint a meszes! Nagy siker volt, ellentétben a Jávával, ám gyártását leállították, oka nyilván a szocialista tervgazdálkodás valamely görcsében lelhető. Polgár Franciaországban pár év múlva látta: indult valami hasonló masina, ott újabb és újabb változatait ma is imádják-használják.

Paul Robeson Hatalmas néger basszus, termetre is, hangra is. Már e tulajdonságai révén sem volt elveszett ember, de ő még rátett egy lapáttal: amerikai létére kommunista volt és békeharcos. (Nála csak Sammy Davis jr. volt nagyobb figura, amikor betért zsidónak: − Néger vagyok, félszemű vagyok − kevés!) Robeson énekesi és békeharcosi mivoltában járta a világot, Pestre is eljutott, körülrajongták. Bár énekelte Othellot, Porgyt (ritka testreszabottságok!), legnagyobb slágere az Old Man River lett, már-már himnusszá válván. Robeson eltűnt, a dal maradt, szegény Gregor József egyik hakniszámaként (a másik a Ha én gazdag lennék, Tevje, a Hegedűs a háztetőn-ből − tetszünk emlékezni Sammy Davisra: egy néger meg egy zsidó.)

Durranó patron Keskeny papírtekercsen olyan lencseféle izék dudorodtak, amelyek baromi nagyot szóltak, ha rájuk csapott a gyerekember valamivel. Esetleg a külön erre a célra gyártott játék pisztoly ütőszegével, a „fegyvert" tizenhétötvenért árulták a trafikokban − iszonyatos összeg!

Szódáskocsi Pusztulás határán mozgó lovak húztak vaspántos kerekű, csörgő, rohadt nehéz stráfkocsikat. Az állatok állapota? Polgár tudta az okot: − Hát verik őket, mint szódás a lovát. A kocsin rekeszekben

szódás üvegek, üresek meg telik, a kocsis üvöltött: - Szódáááááát! Szóóóódáááát vegyenek! Az emberek meg lejöttek a bérházakból, egy forint tízért cseréltek egy üveggel, a módosabbja egyszerre tízet is − szifon még sehol, fröccsöt, hosszúlépést, házmestert meg mégiscsak inni kell!

Stuka Villamosok, amelyek nevüket a rosszemlékű német vadászbombázók után kapták: azok visítottak ilyen hangon, mint fékezéskor e tuják, amelyeknek sebessége messze meghaladta a korábbi, döcögős tempójú járművekét. Évtizedekig járták a várost, mindinkább kiszorulva, mármint területileg: egyre külvárosibb vonalakra rakták őket, mintegy szégyellve nevüket-korukat.

Kommunista szombat Polgár Gyula úgy tartja, nálunk mindig a fontolva haladás volt a jellemző, ezért (is, meg természetesen gazdasági okokból) kezdetben csak minden második szombatot tették szabaddá az okosok. Persze nem oda Buda, semmi hebe meg hurgya: e szabadnapokra is szerveztek munkát. Nem gyárit, üzemit, hivatalit, de és sőt: szocialista brigádokhoz méltót. Botkezű irodisták föstötték le a közeli óvoda kis játszóterének hintáit, ügyesebb szakmunkások ugyanitt villanyt szereltek − természetesen ingyen, sőt: dicsőségbül.

Foxi Maxi A Hannah és Barbera duó egyik első, hosszan elnyúló rajzfilmsorozata volt. A főszereplő a magyar keresztségben azaz szinkronban (Csákányi Lászlóóóúúú!) kapta a Foxi Maxi nevet, az eredeti Huckleberry Hound helyett. Kutyából már csak egy ugrás lett az egyetem, a Marxizmus-Leninizmus Esti; itt az egyik névadó ikszének hangzása lehetett a szóvicc(?) oka.

Alekszandrov, Mojszejev. Mindkettő szovjet ének- és tánccsoport volt, az előbbi a hadseregé, az utóbbi afféle civil. Gyakran jártak itt, zabálták őket, Polgár is. Senki néző nem értette, miként tudják a srácok seggre esés nélkül kirugdosni lábaikat, hogyan ugranak helyből a plafonig; a lányok mitől annyira egyformán gyönyörűek és milyen roller gördülhet a földig érő szoknyájuk alatt. A nézők alig várták a Poljuskát, no meg a Kaka-nótát, vagyis a Kalinkát: némely szakemberek fogadásokat kötöttek, meddig tartja ki levegő nélkül a szólista, és vajon az Alekszandrové vagy a Mojszejevé bírja tovább.

Zsebbe vagy zacskóba? A leglepattantabb falusi focipályánál éppúgy kínálták a tök- meg a napraforgómagot (vulgó: szotyolát, szotyit) mint a Népstadionnál. Forintért egy pohárnyit és valamiként az üzlethez tartozott, hogy a szotyiárus mindig megkérdezte: − Zsebbe vagy zacskóba? Mármint hogy hova töltse a magot? Soha, senki széles e

hazában nem kérte zacskóba, az ember szotyit focimeccsen nem kér zacskóba, ha mégis, akkor nem ember, meg különben is: a szotyisnak nem volt zacskója. Polgár hiszi: sem Kiskunsavanyón, sem a fénykorát élő Népstadionnál.

Libresszó. Polgár Gyula minikora óta könyvtárlátogató: akkor még Apu vitte magával a Szabó Ervinbe, a November 7-e tér sarkán, ahol S. néni, valami nagyon távoli rokon volt a főnök. Később saját jogán lett kölcsönző, majd a Kertész utcaiban töltötte kamasz- és kisfelnőtt kora legszebb óráit, de megfordult a nagyokban, a régi Széchenyiben, az Országgyűlésiben, az Egyetemiben is: tanult, olvasott, élt − máig könyvtárbuzi. Szentséggyalázásnak vélte, amikor itt-ott, például Pécsett libresszót nyitottak, a könyvek közé büfészerűséget vittek, a frász értette az okát: több olvasót akartak? Nyilván − vélte Polgár − de akkor lehetett volna fordítva is: kocsmába könyveket. Az öszvérmegoldás korán kifújt, pár éve B. I. támasztotta föl egy tévéműsorban, könyvtárnak keresztelve át minden itatóhelyet.

Kozmetika. Üzlet alig volt ilyen, kozmetikus is kevés, közülük sokan házakhoz jártak, lakásokban ápolták a pacienseket. Tehették, hol voltak még a mai, hely- és energiaigényes szupermasinák, amelyekkel már az egész testet lehet megdolgozni. A Kreszbe egy Hölgyhöz jött kozmetikus, a harmadikon. Garzonban lakott a Hölgy, sok látogatója volt, férfiak. Polgár nem értette szülei somolygását, amikor − nem sűrűn − Nórikát mint Hölgyet emlegették. Polgár nem szerette a Hölgyet, annak mindig túl vörös volt az ajka, és ha találkoztak, fájóan csipkedte meg a kissrác arcát: − No mi van nagylegény? Sosem látogatsz már meg?

Infláció. Nagy gyűjteménye volt gyönyörű rajzú bankjegyekből: az ilyen kollekció akkortájt nem minősült egyedinek, szinte minden családban kilószám akadtak mill-, meg billpengősök. Polgár csak érezte, hogy milyen hatalmas összegek, egyáltalán: mekkora számok ezek. Apu próbálta mesélni, hogy infláció, meg erős forint, ilyenek − Polgár csak nézett. Kortársai némelyike utólag elmondta, az az irdatlan sok nulla a bankjegyeken, az keltette föl érdeklődésüket a számtan iránt − Polgárt elborzasztotta inkább: matematikai logikája máig gyalázatos. Ha IQ-teszteken nem lennének általános műveltséget firtató kérdések, szintje a nullához közelítene, mert képtelen megfejteni a különböző ábrák

összefüggéseit, ilyesmiket. A sok bankó az idők során eltűnt, na hja: annyi költözést csak ember élhet túl − úgy, ahogy.

Sztahanovista. Az óvodában megtanultattak velük néhány verset, az egyikből rémlik neki két sor:

E tavaszon nem gondolok másra

Csak egyedül Pióker Ignácra.

A ritmus kissé zökken, de Polgárban így rögzült, hiszen azt is tudta, ki Pióker Ignác: élmunkás! Sztahanovista! Sőt: sztáhanovista! Ezek a csodalények folyvást hatszáz-hétszáz százalékra teljesítették a normát − ezt persze nem értette a srác. Mi az, hogy százalék, mi az, hogy norma? De valamiként szinte a levegőben volt, hogy ez egy nagy dolog, róluk szóltak a rádióban hírek, dalok, versek; utcákon plakátok; május elsejei felvonulásokon táblák, föliratok, dadogó-recsegő hangszórók − Polgár, később, már mint reklámszakember tulajdonképpen becsülte a PR-akciót, amellyel ezt az egészet kezelték: nincs az a multi, amely dollár-százmilliókért űberelni tudná.

Ülőkalauz. Hát az maga volt a csoda! Addig a klajzik villamoson, buszon folyvást tülekedtek az utasok között; nyakba vetett szíjon fekete, doboz alakú bőrtáska, abban ezer biléta, a táska oldalán csillogó lyukasztó és kiabáltak: − Tessék beljebb húzódni, hogy mások is felférjenek! Rengeteg még a hely!. Egycsapásra leültették őket: a buszok végiben elkerítettek nekik egy kasznit, ott seggeltek, kényelmesen. Utasoknak felszállás csak a hátsó ajtón, elvonultak a trónus előtt a kalauz lyukasztott, jegyet tépett, pénzt vett el és adott vissza, s persze (jogfolytonosan) kiabált: − Tessék a kocsi elejére menni! Rengeteg még a hely! Lófaszt: tömve volt mindig minden jármű.

Ecseri. Valódi bolhapiac volt, kint a francban, de egész Pest járt oda, no nem valami antikvitásokért: ruhaneműért, takaróért, ciháért. Később meg farmerért, hohó! Azok a Jugóból hozott Jordan-ok! Minden srác erre spórolt, leszámítva persze a módosabbját, akiknek nyugatról, NYUGATRÓL! Hoztak Wranglert, Levi's-t − az valami elképesztő kincs volt, csúcs, Himalája. Később Polgár eladni járt ki, vidéki útjain összekapart rézmozsarakkal, kolompokkal kereste föl a placcot, míg a

valódi árusok a szó szoros értelmében ki nem verték onnan − de addigra az egész „népiesch-biznisz" kifújt, passzé lett.

Szalonnasütés. Sokat, sokszor kirándultak. Hármasban, vagy a szülők barátaival, azok gyerekeivel; gyalogosan vagy túracsónakkal. Már egy hármashatárhegyi séta is túrának minősült. A nyafogó kölyköket többnyire a szalonnasütés „kilátásba helyezéssel" próbálták nagyobb lelkesedésre ösztökélni − többnyire hiába. Polgár, a hírhedetten rossz evő, föl nem fogta, az istennek sem, miért kell minden kiránduláson, túrán − enni a célban. És ha bepakoltak az alumínium ételtartóba a párizsis szendvicset, paprikát, paradicsomot, olykor rántott húst is, meg celofánnal fedett üvegibrikben uborkasalátát − nos, akkor meg pláne minek még szalonnát is sütni? Ami persze többnyire nem sikerült. Hol nem találtak megfelelő, tűzre való fát-gallyat (faszén? Mi az?), hol nyársnak valót nem leltek sehol, ha meg mindez együtt volt, soha nem győzték kivárni, míg a tűz parázzsá hamvad: szalonna-hagyma-nyárs kormossá égett. Bár az egésznek az illata − nos, az máig Polgár orrában-agyában van: szereti.

Kerekes kút. Polgárnak a víz mindig csapból jött. Képen látott ugyan gémeskutat, de csak jóval később, föntebb említett vidéki útjai során kerekeset. Használta is őket, előbb az újdonságnak dukáló örömmel, később elborzadva és káromkodva, amikor hideg hajnalokon ki kellett caplatnia az udvarra, hogy mosdóvizet húzzon magának lavórba − no nem, ezt nem. Az ilyen szállások fillérekbe jöttek, jócskán maradt a kéglire kapott hivatalos pénzből, de Polgár egy idő után szart a romantikára, a spórolásra: folyóvizes szobát bérelt arra az egy-két hétre amíg a kiszállás tartott. Házigazdái nagyon dicsérték neki a kútvizet, hogy az tiszta, nem klórozott, adja a föld mélye, kristálytisztán − évtizedekkel később olvasta: az a víz többnyire tele volt mindenféle, akkor persze még kimutathatatlan bisz-basszal, baktériummal, bacilussal.

Leértékelés. Volt évente kétszer ruházati leértékelés, húsz-harminc-negyven százalékkal olcsóbban lehetett venni kabátot, zakót, öltönyt, nadrágot. Polgárnak a haverok leáraztak vadiúj dolgokat, de protekció nélkül is baromi jó cuccok kerültek elő: télikabát, hetvennyolcban, negyven százalék engedménnyel, nyolcszázért. Az összehasonlítás a mai árakkal értelmetlen, az talán többet mond, hogy Polgár akkoriban

kb. négyezer forintot keresett. Akkor − mivel tanulta a szocializmus politikai gazdaságtana című tárgyat − nem fogta föl: tervgazdaságban miként lehet árleszállítás? Ma − hangulatától függően − dühödten vagy röhögve hallja, hogy a boltokban kilencven százalékos „sale" is van, és nem csak évente kétszer, de itt-ott szinte folyvást: − Baszkikám, ki ellenőrzi, ki tudja a boltosokon kívül, mennyi volt az eredeti ár! Jössz nekem itt, hogy tizenötezerért kaptad meg ezt a csukát, na és? Lehet, hogy tegnap még tizennégyezer volt! Ez a kápitalizmus, vazze!

Matiné. A mozikban három előadás volt, csak délután-este, négy-hat-nyolc óra tájban. Délelőtti vetítés? Hogyne: vasárnap, és matinénak nevezték. Gyerekfilmeket adtak olcsóért, kezdés kilenc óra tájban, hogy a szülők, akik csak ezen az egy napon értek rá moziba vinni a gyereket, egyáltalán: együtt lenni vele (szombat = munkanap!) még hazaérhessenek megfőzni az ebédet. Polgár szerette a matinékat. Nyomatékosítsuk: a matinékat, nem a filmeket. Azokra nem emlékszik. Az együttlétre − jobbján Apu, balján Anyu − igen, mert az élmény volt, hiszen: ritka volt.

Víz-hang

− *Ott van! Ott van!* − *Hol?!* − *Ott, a fa fölött, nem látod!?* − *Hol?! - Isten áldjon meg, ott a két fenyő között!* − *Nem tudom mi az, hogy fenyő!* − *Hát a fák között, ott!* − *Nem látoooom!* − és Polgár már bőg, anyja, apja ordít: elpaccolták. A vonatból a Balatont Világosnál lehet először megpillantani, néhány másodpercre, a fák, a magasra nőtt (és mint manapság kiderült: „tájidegen") fenyők között, de Polgár nem látta, nem látja, túl magas neki a vonatablak, éppen hogy ki tud leskelődni az alsó perem fölött, lábujjhegyen kepeckedve. Polgár bőg, Apuék kicsit lehiggadnak: − *Ne félj, mindjárt újra láthatod* -, de Polgár hiszi is nem is, bőg rendületlenül, ekkor Apu (kivételes pillanat: Apu, a szabályok, előírások, rendeletek; általában a rend örökös meg- és betartója, -tartatója) törvényt szeg: lehúzza az ablakot. Teszi ezt egy olyan tenyérnyi széles, piszkosszürkére mocskolódott hevederféleséggel és megengedi, hogy Polgár fölálljon az ülésre, mi több, kihajoljon az ablakon − szülei két oldalról, hátulról fogják, támasztják. Polgár görcsösen kapaszkodik a fakeretbe, valami megcsillan, igen ez csak a Balaton lehet, de már nem is lát többé semmit; ahogy az jósolható, várható volt: a kis kanyarban megfordult a szél, füstöt-kormot-pernyét vágva a mozdonykéményből hátra, Polgár szemébe − most aztán ettől bőghetett. Ok és okozat praktikus egysége.

*

− *Figyelem-lem-lem! Figyelem! Személyvonat indul Nagykanizsára, a vonat minden állomáson és megállóhelyen megáll, a vágányok mellett tessék vigyázni, a vonat indul!* − Polgár szemét Anyu mossa az állomás oldalán, a falikútnál, közben szidja Polgárt, hangjában több az utólagos féltés, mint a valódi harag, Polgár ezt tudja, meg különben is szűnik az égető, csípős érzés szemhéja alatt, oldalra pislant, és új foglalkozást talál magának: most ilyen bácsi szeretne lenni. Ilyen, kezében egy hosszú vékony vasrúddal, melynek vége hegyes, a bácsi a peronon állva csikkeket szed a sínek közül, amint egyet fölszúr, rongyzsákba húzza, újra döf, újra a zsák, szürke egyenruha van rajta, piros paroli, fején piros a sapka is. Polgár ez időben naponta keresett magának új hivatást, hatévesen gyakorta talált is, ez most jobban tetszett, mint minden eddigi: a szurkálás, meg a piros sapka. − Na, jössz *már?!* − az ingerült kérdést karrándítás nyomatékosítja, Anyuék most már sietnének, az üdülőben tizenegyig kell elfoglalni a helyet, azért indultak már hajnalban, a vicinálissal. Gyorsvonatra, amely csak a kijelölt állomásokon − Székesfehérvár, Siófok, Zamárdi, Balatonföldvár,

Balatonszárszó, Balatonszemes, Balatonlelle − állt meg, természetesen nem futotta. Az idegességtől és a hőségtől verejtékezve rohantak az üdülőbe, már amennyire a rengeteg pakktól rohanni lehetett; ők mindig rohantak, most is, amikor bőven ráértek volna, hisz nyaralás ez, vagy mifene − de hiába, ők rohantak. Egész életükben. Polgár most kapott annyi engedményt, hogy nem kellett megvárnia a bejelentkezési procedúrát, az eligazítást, melyben később megannyiszor része volt a különböző SZOT-üdülő intézményekben (üdülési rend, szobarend, mikor ebéd- és vacsora, mikor lámpaoltás, a szocialista együttélés szabályai, csendes pihenő, stb.). Polgár ekkorra már remegett, a koránkelés, a szokatlan vonatút, és főleg: a várakozás! A várakozás a soha nem volt üdülésre, nyaralásra, a sosem látott VÍZre, a Balatonra - megtette hatását: a gyerek jószerint nem látott-nem hallott. Anyu kézen fogva vezette, lábuk alatt vörös salak ropogott, keskeny ösvény, melynek végén ott volt a víz, a VÍZ, melynek látványa, színe, illata, csillogása, anyaga, az egésze pont olyan volt, amilyennek Polgár elképzelte, semmi extra − és ez akkor csalódás neki. Nem tudta még, a kis hülye, hogy az előzetes várakozások oly' ritkán válnak valóra.

*

− *A vezetékes rádiók műsora azonos a Kossuth rádióéval, kivéve a helyi adó körzetét, ahol a készülékek ezen adók műsorát sugározzák* − az ajtó fölötti polcon Néprádió, óránként árad e szöveg, közben zene, rádiójáték, hírek, hangok-hangok: monoton borzalom. Tizenkét, emeletes ágy van a teremben, huszonnégy gazdája közül csak Polgár van itt. A júliusi hőségben mintha izzadna a fabarakk, hát még ő, hát még a térde, melyen széles és vastag a kötés: Polgár elesett, mint a nagykabát. Elesett élete első önálló, azaz szülők nélküli nyaralásán, annak is az első napján. Amint rohantak a Velencei tó felé, barnavászon, öreg, síkosra csiszolódott talpú tornacipője megsikkant a földút egyik kiálló kövén, a srác zuhant, térde rá egy másik, kisebb, de annál élesebb kavicsra − még látta, ahogy önnön bőre szétválik, aztán minden elöntött a vér; jöttek a felnőttek, vitték az orvoshoz, kapta a kapcsokat, tetanuszt, kötést − a heg a lábán ma is látható. Polgár később, jóval később a heg történetét természetesen másként prezentálta: verekedett! Naná, hogy nőért, megszúrták, tizenhat évesen, hát istenem − és igen, voltak olyan csajok, akik ezt a szöveget bevették, akiknek Polgár hős volt, atyaúristen, Polgár! Mint késelős hős! A Velencei tóból nem látott semmit, gólya-viszi-a-fiát módon cipelték a vasúthoz tizenkét nap múlva. E víz környékén azóta se járt, legföljebb az M7-esről, kocsiból száguldva nézett oda, laposan pillantva, már-már haraggal − ezt a vizet nem

szereti. Ritka lehetőség életében: valamit büntetlenül, következmények nélkül utálhat.

*

− *Úúúúúgy várlak, egy szexuális okból, mit elmondani szégyen, de tenni csudajó!; Imádott enni… imádott cseszni…, sajnos a végén… el kellett venni…; Szex történt Lellén* − és vihorászás és vihogás: érthetetlen. Apuék és a vihorászás! Ráadásul − Polgár nyolc-kilencéves agya szerint − elképesztő malacságokat énekelnek! A dallamokat V. Feri intonálja tangóharmonikán, az egykori bárzongorista, Apu háború előtti társaságának kevés megmaradt tagja közül az egyik. Az aláfestés: rengeteg szúnyog. A sziget-spiccnél iszap van és szúnyog, meg bográcsok, alatta valódi tűz, benne nem éppen forsriftos, hiszen boltban vásárolt halból készült lé, körülöttük hatalmas búra az éjszaka, a vadevezősök sátrai egy-egy kupacban, más-más kompániáé, de a határok nem áthághatatlanok. Bor is van, meg pálinka, Anyuék is isznak, ez megint nonszensz, pesti fejjel, itt, negyven kilométerrel Pesttől. Polgárnak megengedik, hogy bármeddig fenn legyen, erre persze, hogy elálmosodik, tizenegykor összerogy: a nap fáradsága, élményei álomba bunkózzák. Mire fölébred, a tábortűz büdös kis hamukupac, de a Duna fodrai mint megannyi halpikkely csillognak, a sátor előtt a földnyelv hosszan nyúlik a folyóba, szárazság van. A tegnapi dúdolást kísérő vihorászáshoz hasonlító, szinte kéjes sikongatások hangzanak, ahogy ezek a máskor komoly-komor felnőttek, Apu és barátaik magasra emelt lábakkal, nagy csobbanásokat hagyva maguk után rohannak a vízbe, melynek illata van, Nap-szaga, vidámság-szaga. Délben már kapkodva esznek, hideget, szendvicseket tegnapról, a sátorbontás kifejezetten feszült hangulatú, valaki közelgő viharról kárál, Anyu valami elkóborolt edényen összebalhézik Katóékkal, káromkodások hangja a víz felett, a gyerekek mindegyikét valamiért rángatni kezdik, néhány pofon is csattan, naná, és Polgár most végre a helyén érzi magát. Ez az igazi, ez a valóság: a feszültség, a veszekedés. Nem danolászás, vidámság, vízcsobogás az ő világa − és így lesz ez mindörökké.

*

− *Tengerésznép tettre kész, száz viharral szembe néz, csak a parton nem viseli el a vizet!* − a színpadon nagyon mulat ám a kórus, fehér tengerész-egyenruhába öltözve, hatalmas díszletágyúk alatt − Dunajevszkij: Szabad szél, amely (mint a későbbiekben kiderül) felszólíttatik, hogy szálljon Keletről hozzánk, és hozzon új világot. Ez az egész itt már maga az új világ Polgárnak, a színházé: már amennyiben ez színház. Tokajban tájol az Operett, Tokajban, ahova Polgárt kicsapták három hétre egy,

akkoriban még igencsak ritka maszek gyereknyaraltatóba. G. bácsi, a háztulaj hozta el ötüket a művházba, ahol fővárosi színészek szerepelnek: a fent említett tánckar négytagú. Mindazonáltal − színház! És Polgárnak most ez a legújabb csoda, két éve volt először, azóta folyton csak színházba járna, de: − *Miből kisfiam? Hármunknak az egy vagyon!* Így Apu, ami persze megint csak szöveg, rossz szöveg, hiszen hova mennek ők már hármasban… Hiába bizonygatja, hogy egyedül is eltalálna bármely színházba, tizenkét éves, felnőtt ember − ritka az engedély. Ül a kultúrház ropogó-recsegő padján, szép kis matrózöltönyében − megfelelő darabhoz, ugyebár, a megfelelő öltözék, vélhetnénk, de persze ez marhaság, és hát sajnos megint Anyunak volt igaza, aki becsomagoltatta a díszruhát is, mondván: sose lehet tudni, pedig ki a franc gondolta volna, hogy Tokajban erre szüksége lehet. Ám mindez semmi a tegnapiakhoz képest. Merthogy tegnap Polgár átúszta a Tiszát. - *Atomijó, apuskám, atomijó! Átúsztam a Tiszát!* − Polgár már hallja magát, amint az évnyitón beszámol S.-éknek, persze azok nem fogják elhinni, miért hinnék? Polgár történetei többnyire kevéssé fedik a valóságot. Most azonban teljes mértékben, bár elhallgatva egy apróságot: a Tisza Tokaj fölött, tehát a torkolatoktól távol, talán ha hetven centisre apadt, majd egy éve nem volt normális csapadék az egész tájon, melyről Polgár mára megtanulta, hogy vízgyűjtő területnek neveztetik. Öt-hat méter széles szalagocska a Tisza, Polgár átússza egyszer, kétszer, tízszer − ennyit viszont nem fog mondani, hiszen ez tulajdonképpen tényleg hihetetlen: Polgár ekkor kezd rájönni, hogy az igazság és a valóság nem feltétlenül azonos, s a különbséget minimum elhallgatni kell.

*

− *Ott fúj! Ott fúúj! Ott fúúúj!!!* − Polgár egy darabig nem is érti, mit kiabál az a nyűtt ruhájú-arcú halász ott a vásznon, mi az, hogy *otfúú, otfúú,* mint ahogy nem értette az egész Moby Dicket sem (nemhogy így, filmen, de később olvasva sem igazán: a megszállottságot, a mindhalálig tartó monomán önhajszolást). De itt, a Szikra moziban ez nem is igazán érdekelte, az „Ott fúj!" jelentése is hamarost kiderült: ahogy a bálna kifújta magából a vizet, így árulván el magát, tartózkodási helyét a hozzá képest miniméretű szigonyokkal felfegyverkezett cetvadászoknak. Na meg Achab kapitánynak. Ott állt egy vágott arcú, ocsmány-szakállas, sánta pasi, Gregory Peck, talpig technicolorban a − természetesen − viharzó tengeren, ahol nemcsak az állat, de a szél is rettenetesen fújt, az elemek tomboltak, csak ő állt ott, rendíthetetlenül: Achab kapitány. A tengert így látta Polgár először, a

Lenin körúton. Aztán ugyanott ugyanazt másként: a szívdöglesztően jóképű kapitányt, Őfelségéét: Gregory Pecket. − *Apám, ott mi volt!* Kardpárbaj az árbocrúdon, hajóágyúk elszabadulása, tűzbeborult hadihajó-armadák, − *Piff-puff, apám!* Egy mai srác kiröhögné: harmadosztályú hollywoodi katasztrófamoziban is különbek a vizuális effektek, mint abban a régesrégi filmben, ahol stúdióban, akváriumba helyezett arasznyi hajómodellekkel dúlt a viharos csata. Ám Polgárnak és megannyi társának ő maradt a hős, Hornblower kapitány, Őfelsége kapitánya, Gregory Peck. Újraforgatták, értesült Polgár, de esze ágában se volt megnézni: Gregory nélkül? Abszurd. Különbnek különb lehet technikailag, az tótziher, de jobbnak soha nem bizonyulhat: a legjobbnál is jobb a szimpla jó.

*

− *Távolban egy fehér vitorla a kék tenger ködén átragyog…* Polgárnak többször kellett szavalnia ezt a verset, Valentyin Katajev regényének címadó sorait. A regény amúgy az 1905-ös orosz forradalom környékén bonyolódik, srácok a főszereplői, eleve forradalmi öntudatúak, illetve a polgári létből forradalmárrá válók − kiváló mű a magyar ifjúság nevelésére. Nyomatták is rendesen, a szó szoros értelmében, hiszen számos kiadást megért. Emellett valamely (magyar) kurzusköltő verset írt a fenti két sorból, abból a kettőből, amelynél több a könyvben nem volt található. Amúgy szelíd költemény volt, tulajdonképpen csak tájleírás, már amennyire Polgár emlékszik, de ebben a két sorban tutibiztos, hiszen igen, a tenger neki ilyen lett. Boldog kiválasztott, aki volt − akkortájban még, tizenhét évesen: Tantiék meghívására a család Angliába utazott. A kompon Polgár fölrohant a fémlépcsőkön, orra-szája hirtelen megtelt valami sós-keserű, szinte megfogható, vastag közeggel: a csatorna felett nem is annyira köd, mint inkább pára gomolygott, úgy a komp magasságáig, néha fel-felszakadozva, és az egyik ilyen nyílásban ott volt, igen ott volt egy vitorla. A tengeren, a ködben egy fehér vitorla, ahogy az előíratott. Mivel Polgár túl sokat hallott, olvasott az első tengeri élményekről, mármint hogy azt ki, miként élte meg, milyen csodákat bontott ki az kinek-kinek érzéseiben, nos ő eleve elhatározta: nincs semmiféle csoda, nix meghatódás − most ehhez tartotta magát. Ahogy Anyuék fölbukkantak a fedélzeten, ő közömbösnek mutatkozott, vállát rángatta és csak annyit dünnyögött: - Ennek a Katajevnek még ez is bejött.… Anyuék nem értették ezt a marhaságot, nem is törődtek vele: ők örültek, boldogok voltak, igenis azok, és Polgár máig irigyli tőlük (meg mindazoktól akiknek a tenger megpillantása nem cinikus benyögést jelentett), irigyli mindenkitől e

boldogságot. Azt a, még ha csak egy percig tartó, de valódi boldogságot.

*

− *Elmész te ám az anyád picsájába* ! − mondja egy tíz év körüli srác Polgár mellett. Közlendőjét nem felkiáltójel követi: egyszerűen, szelíden, indulat nélkül kijelenti mi a feladata, véleménye szerint Z. Lacinak. Az idő 1980 körül, a címzett az egyik földvári vitorlázótelep hatvan feletti gondnoka, aki az imént kérte Zsoltit, ne bömböltesse a magnóját, késő van, aludnának. A választ lásd fent, a gondnok azonban − nos, a gondnok sóhajt és csendben marad. A gyerek egyike annak a harmincvalahány kiválasztottnak, kilenc-tizenötéves srácoknak, akiket iskola végeztével úgy csaptak ki szüleik a telepre, mint tavasszal gulyáját a legelőre a ridegtartás előnyeit ismét felismerő téeszelnök. Csakhogy. A gulyába bekerülni aránylag egyszerű, míg egy akárki kis téeszelnök fia-leánya akkortájt nem is reménykedhetett abban, hogy részt vehet egy június közepétől augusztus végéig tartó vitorláskiképzésben, és nem egyetlen nyáron ám, de évről-évre rendszeresen. Ha a tábor csak pénzbe került volna, sokba − az nem okozott volna gondot a téeszelnöknek de még jó pár ezer atyának sem e kis hazában, még akkortájt sem. Akkor azonban más is kellett, nemcsak pénz: kapcsolat, vagy akkori mértékkel igen nagynak mért társadalmi rang. Az atyák között miniszteriális férfiak, fődoktorok, szabadfoglalkozású kiválóságok, ahogy mondani szokták akkoriban: társadalmunk, közéletünk kiemelkedő személyiségei. Ezért hallgatott hát a bölcs gondnok, ezért kapott hányingert Polgár. És − legalább utólag bevallja önmagának − némi irigységet érzett. Nem, ne értsük félre: nem a felmenők adta-engedte bicskanyitogató pimaszságért, hanem a lehetőségért. A tanulás lehetőségéért. A vitorlázni tanulás lehetőségéért. Nagyon el tudta volna magát képzelni még egy olyan kis molyban, dingiben is a maga majd' kilencven kilójával, mint amilyenbe ezek a kölykök kerültek. Mostanában hirdetéseket lát: akár a Hajógyári-szigeten, Budapesten megtanulhatna vitorlázni, pénz dolga az egész, na meg elszánásé − pont olyan dolgoké, amelyekkel Polgár nem igazán rendelkezik. Változhatott tehát a világ, többsége maradt aki és ami volt.

*

− *Indítsátok a sztárt, gyerekek!* − basszusolta Bujtor a Pogány Madonnában. De szép volt! Nem annyira a film, mint a tájak, meg főleg az ilyen szavak: spinakker, tőkesúly, vigyázz a bummra!, meg a többi szakszöveg, amelyek akkori előadását mára kissé nagyképűnek, sznobnak véli Polgár, de anno inkább a beavatottak, a boldog kevesek

együvé tartozásának kifejezéseit hallotta ki belőlük. Egy közösség szaknyelvét, jelen esetben a vitorlázókét, amely közösségbe tartoznia Polgárnak nem adatott meg. Akkor sem, azóta sem, holott ma egészen mások a vágyai: nem egy speciális, mondjuk a vitorlázók csoportjához csatlakozna, de bárkikhez, akikkel együtt lehet, amely társaság tagjai együtt érzik magukat önmaguknak.

*

− *Nyomd meg, nyomd meg, nyóóómd, meg-nyomeg-nyóóóoooomd!* Mi a frászt kell itt megnyomni? Polgár egy rudat markol, a jachttulajdonos K. Pista el is magyarázta neki, hogy ezt neki nyomnia kell, de annak már tíz perce, amikor szélcsönd volt, most pedig itt, a Balaton közepén, valami baromi erő akarja szemébe csapni ezt a hosszú fát. Hirtelen támadt a szél, ahogy ez − mint Polgár utóbb megtudta − teljesen normális e tájon, és most tépne mindent, törne, leginkább ezt a rúdizét, melyet hiába nyom teljes erejéből, már ami maradt neki, érzi, biztosan érzi, hogy ez nem fog sikerülni: őt minimum lefejezi, a hajót pedig fölborítja, mindhármukat megöli ez az átkozott balatoni szél. Aztán egy hirtelen mozdulatsor, a nyomás eltűnik Polgár karjáról, Pista csinált valamit a kormánynál vagy egy zsinórral − most csendesen, és aránylag gyorsan futnak, siklanak, a szél úgy zenél a rudakon, vásznakon, köteleken, ahogy azt Polgárnak megjósolták. Polgár élvezné is a dolgot, de kínban van. Baromi kínban. Kínjának oka Pista neje. Huszonöt évvel fiatalabb férjénél, és ne ragozzuk: egy bombázó. Aki most (− Nem, ilyen nincs! Abbahagyni! −- sikít Polgár agya) önezsinór kioldja zsinórnyi fürdőruha felsőjét, úgy napozik. Értsünk szót! Polgár nem prűd. Polgár nem ellensége a toplessnek, sőt! Álmaiban ilyen szituáció is szerepelt: egy bazi nagy vitorláson nagy társaság, nagy eszem-iszom, nagy nudi, nagy ez-meg-az. Arról viszont nem álmodozott, hogy barátjának feleségét kellene a férj jelenlétében melltartó nélkül néznie. Bár nem is, ellenkezőleg, éppen hogy nem szabad néznie! Legalábbis így érzi: ez valahogy tilos, ez ciki, ez túl intim, fogalmazzunk akárhogy, ez őt piszkosul zavarja. Még ha itt lenne az ő csaja is, de G.-vel reggel összebalhéztak, maradt a szladiban (talán, Polgár csak reméli, hogy maradt és nem utazott föl hirtelen Pestre, vagy bárhova − G.-nak voltak ilyen húzásai). Pista észreveszi, persze, hogy észreveszi Polgár zavarát, vigyorog a strici, a nő nem láthatja, az most a nappal, a szellővel szeretkezik. Polgár dermed, Pista röhög, Polgár beugrik a vízbe. Itt, a tó közepén szinte csíkokban változik fentről lefelé haladva a víz hőfoka, színe, íze, szaga. Polgár nagyon élvezi, újra és újra lebukik, igen, itt hűvösebb, arrébb picit sárgásabb, amott napízű a víz. Ekkor jut eszébe,

hogy rémületében egy mozgó hajóról ugrott a vízbe, ijedten kapálózik fölfelé: a jacht ott áll öt méterre, lehorgonyozva, Pista idejében kapcsolt, most pezsgősüveget lóbál Polgár felé − idill az egész, csak az a nő öltözne már fel, és G. is legyen ott, mire visszaérnek. Visszaértek, G. otthon volt, egészéjszakás kibékülést tartottak: jó volt. Jó volt az egész nap, szélvésszel, toplessel, Balatonnal. Csakhogy Polgárban akkor ez nem tudatosult, mint oly sok más ilyen pillanata sem. Ma már keresi ezeket perceket − teljesen hiába.

*

− *Odanézz! Komplett nappali! Egy hajón! A lakás beleférne!* − lelkendezik Polgár neje. Polgár csak hümmög, most még szokásos cinikus megjegyzéseire sem telik, most ő is csak bámul, bár tudta, hogy létezik ilyen, léteznek ilyenek: több száz luxusjacht sorakozik egymás mellett a marbellai kikötőben. Vitorlások és motorosok, és − mint felesége megjegyezte − talán a legkisebbe is beleférne egész panelkéglijük. Polgár lassan ballag körbe a mólókon, gusztálja a csodákat, és − tőle mára igencsak szokatlanul − ábrándozik, hangosan: − *Mondjuk egy évig itt élni. Azután át valamelyik görög szigetre. Vagy Ciprusra. Mindenhol egy év, vagy néhány hónap. Csak ameddig körülnéz jó alaposan az ember. Á* − Polgár legyint. Visszasüllyed szokásos apátiájába, melyből még az sem zökkenti ki, hogy haverjai felvilágosítják: a jachton élők nemcsak baromi gazdagok, de baromi okosak is. Többnyire panamai zászló alatt hajóznak, egy-egy kikötőben csak annyit dekkolnak, amennyit az adott ország adott adótörvénye megenged, itt négy hónapot, amott akár egy évet is, de akad, ahol csak néhány napot szabad hajón élni, amely „hajón élés" egyenlő az adónemfizetéssel. Kinek-kinek jachtja magánterület, országon, hatóságon kívüli. Ez persze igazságtalanság, de hát ilyen ez a szölaví. Polgár nagyot húz a sörből (San Miguel, egész jó), eltelt pár óra, ismét a szokott depresszió, szarik az egészre: ábrándozását mindazonáltal nem szégyelli.

Régóta úgy véli, hogy csak az elérhetetlenről szabad álmodni, a többit el kell érni. Hogy neki még ez sem sikerült − na, bumm, nagy dolog. A VÍZ − az itt van, meg otthon; tenger, Duna, Balaton, tulajdonképpen mindegy: ez őselem, ezt ő szereti, ezt − annyi vesztesége után − senki el nem veheti tőle.

Zágson

Hőség, tán ötvenötben? Igen, egészen biztosan ötvenötben. A következő évet Polgár Gyula tüdőszanatóriumban töltötte, utána pár esztendeig egy ex-tébécésnek − a korabeli doktori doktrína szerint − nem szabad napra mennie. Ötvenöt előtt? Az utcára aligha jutott ki egyedül: óvoda, első-második elemi: csak szülői kísérettel.

Vasárnap és május. Ez is ziher: Anyu, Apu otthon, sopánkodnak az időjárás miatt, miféle őrület, május közepén 31 fok! Apu esőt akarna, nagyot: − Fújj, szél, szakadj meg, fújj, dühöngj! Vihar, Felhő, omoljatok le! − dörgi a földszinti ablaknál, újlipóciai Lear, aki bír lenni. − Zágson − mormolja maga elé Polgár Apu kedvenc nyögetét, a copyright tulajdonosa csúnyán néz fiára.

Polgár engedélyt kér és kap, hogy lemenjen az utcára. A szabályok: egy óra múlva itthon legyél, nem mocskolod össze magad, az utcakölyköket elkerülöd, az ablakból mindig lássalak!

Polgár áll a kapu előtt: szivárványt párállnak a járdák a melegben, egy friss rakat lócitrom szaga úszik a napfényben. Jobbra indul a Kreszen, a Balzac sarkán körbe néz: semmi. Visszafordul, le a Victor Hugóig − ugyanaz. Sehol a kocsi. A locsolókocsi. Tegnap ugyan Apu megmondta, hogy nyáron is kiszámíthatatlan, mikor-merről közlekednek, most meg csak május van, és ezek a bürokraták csak a naptárt nézik, nem a hőmérőt.

Polgár nem tudja mit jelent az, hogy bürokrata, ő várja a kocsit, az üres vasárnapi utcán, azt a fémszekrényes autót. A jármű vasbordáján évtizedek nyomai: horpadások, karcok. Végén-tetején trónol a mester, a vízsugárkezelő. Sok dolga nincs, nem kell kerülgetnie parkoló autókat, mivelhogy azok nincsenek. A srácok sikítozva követik, bele-bele futnak a vízpászmába, a kezelő morog. Ez a munkamegosztás: a gyerekek játszanak, a fölnőttek morognak.

Vissza a Csanády sarokra − unalmas világ. És tényleg meleg van. Polgár most örül, kivételesen, hogy rövid nadrágban járhat. Azaz kell járnia. Mezítlábán foldott talpú szandál, komótosan trappolni kezd a park felé, gatyója zsebében aprópénz csörög, értékét-mértékét pontosan

tudja: öt darab húszfilléres, vagyis két gombóc fagyi a Napsugár cukrászdában. Talán majd csak visszafelé.

Az ablakból már nem láthatják, ő meg nem is emlékszik az intelemre. Megy a Duna felé, erre sűrűsödik a nép. A parkban aztán tömeg, gyerekek és öregek, sikoltások és duruzs, a fő téma: − Hát ehhez mit szól? Harmincegy fok május közepén!? − A bomba, az csinál itt mindent, a zatom. Ebben megállapodnak, a Nap-pászmák szemcsések: errefelé számos a homokozó.

Polgár indul a medence felé, itt pár éve még vidáman tapicskolt, majd' hónaljáig ért a víz. Most elkergetik. Négy-ötéves gyermekeiket féltő szülők sipítoznak: − Menj innen, te nagy lakli! Polgár dühös, hogy nem hűtheti le magát. Polgár derűs, hogy ő immár nagy lakli.

Tovább, a Dunához. Le a lépcsőn, ez vezet a partra, ahol az újabb, hosszan elnyúló lépcsősorra stégek kifutói támaszkodnak, sűrűn. A stégekhez uszályok kötve, három-négy is egymás mellett, egyikről harmonika szól, a másikon meg ebéd készül: ismeretlen szag, tán valami balkáni gezemice, a hajón bolgár zászló.

Alacsony a víz, homokpad szegélyezi, a szélen apró halak raja: szétrebbennek, ahogy Polgár belép közéjük. Szandálja a nyakában összefűzve, combközépig masírozik a hűsben, látja lábfejét, ujjait, ami ugyebár természetes, ez itt egy tiszta víz, már miért ne lenne az? Összekulcsolt két kezét megmeríti a folyóban: arcába, nyakára fröcsköl, bőven jut ingre-nadrágra is, nem baj, hazáig megszárad. A fénymeleg függélyesen ömlik rá, fölnyírt tarkója bizseregni kezd, ott estére fájón égő, vörös folt lesz.

Ekkor szólal meg néhány harang, még a túlpartról is hozza a víz a hangot − dél. Polgár tudja, bőven túllépte az engedélyezett egy órát és tudja azt is, most már zűr lesz. Vállát rántja, zágson, és ha már megvan a zűr, fokozza: a Napsugárban két gombóc csoki fagyit vesz. Ebéd előtt fagylalt! Az ő krónikus ételutálatával! Fagylalt! És persze lecsöpögteti. Ha menet közben nyalja a fagylaltot, mindig lecsöpögteti. És az az átkozott mehetne a járdára, de nem, neki Polgár inge vagy nadrágja kell. A Duna-víztől még nedves ruhákon szétmázolódik-folyik a barna lé.

Polgár leltárja: májusi hőségtől zaklatott szülők, utasítások többszöri megsértése, késés, fagylaltozás, ruhatönkretétel − az annyi, mint két frász. Minimum.

Az utóbbi években Polgár Gyula úgy véli, nincs is tavasz. Tél után izibe' nyár jön, kánikulával, május közepén, rendszeresen. Nem hajlandó káromolni sem a zatomot, sem holmi üvegházhatást: elfogadja, ami van. Türelmét segíti a klímaberendezés, amit a srácai, vejei, menyei vettek neki: aránylag olcsón behűti a másfél szobányi panelt. Ami meg kint van − leszarja. Nem jár Polgár Gyula már sehova: se medence, se Duna part, se fagylaltozó − harmincegy fok van május huszonkettedikén?

Zágson.

Záróvonal

Polgár Gyula dolgozott számtalan helyen, de valamiként többnyire a Népköztársaság útjának a November 7. tér és a Székely (utóbb, a csodálatos basszista, a legremekebb Sarastro halála után: Székely Mihály) utca közti szakaszán volt rövidebb-hosszabb, kisebb nagyobb állása − e környéken nem lehet eladni őt, ismeri az utcákat, házakat, embereket; tudja a városrész anekdotáit, legendáit. Most, egy kora tavaszi vasárnapon buszokra száll, sok basztatás után: − Az isten szerelmére, mozdulj már ki otthonról! − így a nagyobbik lánya. Polgár hát elbumlizik, át a fél városon (nyugdíjas bérlet!) − az Oktogonnál köpi ki magából a jármű.

Számára a November 7. tér ide eső részének egyik sarka mindmáig a Savoy (ld. még: Ripacsok), a másik korner az Abbázia (ld. még rendőrségi fotóalbumok: kisebb zsiványok törzshelye). Az előbbiben (ma: gyorsetető, naná) Polgár ritkán fordult meg, ha enni akart és más nem jutott eszébe, inkább az utóbbiba (ma: bank, naná) tért be nagyritkán: remek volt a rántott sajt; a Savoy bárjához viszont soha nem volt elég részeg.

Feljebb sétálva, a Liszt Ferenc térnél Főfotó üzlet volt, egy darabig itt melózott L.T., egykori osztálytárs, máig haver: Polgár néha betért hozzá, kis dumákra meg a nagyon csinos bolti lányok szemlélgetésére.

Szemben a Brazil, a focipresszó (ez utóbbit lásd még: Mese a tizenkét találatról): agg drukkerek és ifjú csatárok-hátvédek szidták-gyalázták a magyar labdarúgást, évtizedekkel a 0:6 és az azt követő förtelmek előtt.

Ha átkelt a Jókai tér túloldalára, az Opera étteremhez jutott, igen, inkább csak „-hez", mint „-be": néha Apuval ettek itt, az öreg ebédjegyére, merthogy itt válthatta be, ide fizette őt be a cég. Az ilyen „kódisok" csak a bejáratból nyíló kisebb helyiségben ehettek, a „valódi" vendéglő csak a normál, a fogyasztó, a fizető ügyfeleknek járt.

Zebra még nem volt, csak úgy átslattyogtak a másik partra az egykori Szikra Könyvesbolthoz, amelynél Apu, aki a bolt alapítói közt volt egykor, sosem felejtette el megemlíteni, hogy ez valaha a Japán Kávéház volt, aholis ő sakkozott József Attilával. Amikor már Írók Boltja lett az üzlet, mögötte afféle könyves-klub alakult, zártkörű: kiadók, terjesztők tartották itt november hetedikei, vagy éppen nőnap ünnepségeiket − mindegyik után dederunt magnum áldomás, Polgár szép berúgásokra emlékszik fönt a galérián.

A bolt melletti kapualjon túl a Sport fodrászat, Pest egykoron legfölkapottabb férfinyíródája: Polgár akkor még törődött a frizurájával, ide járt, hiszen közel volt, no meg tanuló korukból ismerte a mára mesterfodrászokat, H.-t, Zs.-t, meg a többieket. Borotvával metszették, szögletesre főnözték a haját: kitartott vagy másnapig. Amikor Budára költözött, mintegy követte P. Gyurit, aki saját kis műhelyét akkortájt indította a Batthyány utcában − az üzlet még tán a helyén, Gyuri a temetőben.

A Divatcsarnok nem tartozott bevásárlási helyei közé, nem kedvelte az állandóan átalakított, toldozott-foldozott épületet, főleg mert látta fényképeken az eredetit, a régit, az elegánst. A Csak a Lotz-terem pompázott kb. eredeti fényében, de az általában zárva, többnyire kiállításokra, divatbemutatókra szolgált. Az egésznek volt valami átmeneti jellege, ami ma is tart: az épület zárva, hosszú évek óta, megnyitása reménytelennek tűnik, mert még mindig azon vitáznak illetékesék, hogy mi is legyen itt. Abban mindenesetre megegyeztek, hogy áruház semmiként, naná, hiszen annak épült.

Odébb sokáig MÁV jegyiroda volt, márvánnyal borított portállal − Polgár az istennek nem emlékszik, hogy korábban, mármint MÁV és márvány előtt mi a fene működött itt: valami pedig volt, de mi a franc? Most könyvesbolt, jókora: ennek Polgár örül. Bekanyarodva a Radnóti Színházhoz jut, korábban Irodalmi Színpad; sok jó előadó esttel ez utóbbi, sok jó előadással az előbbi. Közülük egyre sem emlékszik precízen, de arra elevenen, hogy itt találkozott, véletlenül összefutva, szakításuk után úgy huszonöt évvel G.-al, sajnos: a világszép lány megöregedett, sőt, megcsúnyult, hangja kellemetlenül károgott és bizonyos jelekből Polgár arra következtetett, hogy keményen nyugtatókon él.

A könyvesbolttal szembesarkon bedeszkázott kirakatok − pusztulás. Ezzel srévizaví − örökkévalóság a mulandóságban − most is a Lengyel Kultúra működik, akárcsak ezer éve: Polgár lengyelországi útjain soha nem vett ajándékot senkinek, mert a kis népművészeti faragásokat, szőtteseket Pest közepén jóval olcsóbban kínálták, hát naná, hogy itt vásárolt be.
Szemben közért, változatlanul, egy nemzetközi hálózaté: szégyen is közértnek nevezni.

Mellette ki-be zár az Arizona. Egykor nyoma sem volt, irodáknak adott helyt az épület. Polgár egykor járt ide, könyves meg reklámos ügyeket intézett, és halvány sejtelme sem volt, miről is szólt ez a hely valamikor: a hivatalok, a deszkából-téglából eszkábált válaszfalak eltüntették az

egykori csillogás, a szuper színházi technika esetleg megmaradt nyomait is.

Odébb a színházak most is színházak, köztük újak, meg hát sok a névváltozás. Polgár a Petőfi Színházban látta először a Koldusoperát, hogy aztán a város, az ország különböző színházaiban újra és újra, más szereplőkkel, más rendezésben, más koncepcióban; akadt köztük jobb is mint az az első, Agárdy-Bicska Maxival, Sennyey-Kocsma Jennyvel − no de hát az volt az első! Szemben az Operett, itt sem járt ezer éve, pedig soha nem tartozott azon sznobok közé, akik cikizik a műfajt, sőt: színészóriásokat látott itt, Honthyt, Latabárt, Felekit! Csak hát máshova sem, ide sincs zicflejse benézni − ennyire egyszerű.

Meglepi egy cégér, istenkém, ezek még léteznek? A Csík-Rend divatszabó! Ezt a kötjelrendet sosem értette, de vágyott ide nagyon: úgy gondolta, ha itt csináltatna egy öltönyt lovaggá ütnék, valami nagyszerű rend tagjává. Akkor mikor tellett volna, másként alakult, most meg… Egy nyugdíjas és a rendi szabóság? Na ne.

Vissza a Sugárútra (Andrássy út, Sztálin út, Magyar Ifjúság útja, Népköztársaság útja). Elballag az Opera előtt: valaha 3 forintos karzatjeggyel járt ide, és akárcsak az Operettben, itt is gigászokkal találkozott: Gyurkovics, Réti, Maleczky, Svéd, Melis, Simándy! A balettben Lakatos, Róna − hoppá!

Gyomra egyre szűkebb, igen, itt volt az egyik munkahelye, saját szobával! Szobaaaaa? Furnérlemezzel leválasztott, kb. 2 x 2.5 méteres odú. Elfért benne az íróasztala, két szék, egy szekrény. Hangyányi, nyithatatlan ablak a Révay utcára, ahol meg a Vidám Színpadot láthatta − Kellér Dezső, Benedek Tibor, Komlós Vili bá' − hajaj.

Az odú ajtaja mindig nyitva volt. Okok: Polgár demokráciatudata (ő olyan főnök, akihez bármikor be lehet jönni), Polgár tüdeje (ha az ajtó zárva, megfullad). No és Polgár farka. A többi szobában ugyanis gyönyörű nők dolgoztak, húsztól harmincig, szőkék- vörösek-barnák, magasabbak-alacsonyabbak, mind-mind Polgár esete! És − nem törődve(?) a nyitott főnöki ajtóval − dumáltak! Mindenről, gyakran szexről, részletesen, nevén nevezve a dolgokat. Polgárnak permanens merevedése volt.

És ráadásul rettegett. Ő, aki eladdig valamennyi munkahelyén a legyet röptében is (már ha lehetett), itt megszólalni is alig mert, merthogy ő itt főnök volt, és hogy veszi az ki magát, ha egy főnök a beosztottjaival… Nagy barom volt ez a Polgár Gyula, mi tagadás.

Az egykori irodájához vezető kapu mellett jobbra-balra temető, dögvész: ragasztott portálú boltok − enyészet. Ugyanez szemben, ahol Apu dolgozott, ahonnan az ebédjegyét kapta; ugyanaz a cég, ahol Polgár is dolgozott később, ahonnan ő is kapott ebédjegyet: már a kapu is beszögelve.

Itt volt valaha a Csehszlovák Kultúra. Mint lengyel társában följebb, rendeztek kiállításokat, előadóesteket, filmbemutatókat − pár tucat embernek, több nem is fért be. Az apró boltocska-rész viszont többnyire full: Versatil ceruzák! Hardmuth radírok! Fillérekért Supraphon klasszikus zenei hanglemezek, világsztárokkal! A bolt utóbb a Madách térre költözött, itt mégutóbb valami vadászbolt nyílt, legutóbb ez is kimúlt, rég.

Polgár Gyula egyre szarabbul érzi magát, bánja ezt a kiruccanást mint a kutya, aki hetet kölykezett. Buszra száll, megáll a a sofőr mellett, így pacekba látja, ahogy egy ménkű nagy terepjáró a Bajcsy felől átvág a záróvonalon, szemben a forgalommal előz − a buszsofőr meg sem rezzen.

Nem, ez nem megy:

− Isten látja a lelkemet − mondja Polgár este a lányának, − én nem akarok a múltban élni. De hát mi a faszt csináljak, ha ebben a jelenben meg nem tudok! Vannak záróvonalak, amelyeket képtelen vagyok átlépni.

***

Ide olyasmit szokás írni, hogy VÉGE, vagy előtte még egy ZÁRSZÓban meg is magyarázni, minek és miért – ez itt nem megy. E könyv ugyan valóban lezárult, de Polgár Gyula még csurig van emlékekkel, és azok – mint az előző pár száz oldalon igazolta − olykor ömlenek belőle, föltartóztathatalanul. Szófosásának lejegyzését, publikálását nem tudom és/vagy/de nem is akarom befejezni; még abbahagyni sem. Tessenek figyelni az andai.hu weboldalt: Polgár örök! – de legalább is azt hiszi a baromállatja…

Na, jóccakát.

Andai György

Andai György:
Polgári történetek

Elektronikus formátum

ISBN 978-963-08-4844-2
Kiadja a Tallózó Kft.
A kiadásért felel Andai György,
a Kft. ügyvezető igazgatója
andai@andai.hu
Budapest, 2012
Elektronikus formátum: Illés Árpád
Borító: Kempfner Zsófia